

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

El Model de Participació i Convivència en un centre penitenciari de Catalunya. El paper de l'activitat física i esportiva

Marta Llorach i Segalà

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

TESI DOCTORAL

El Model de Participació i Convivència en un centre penitenciari de Catalunya. El paper de l'activitat física i esportiva

Marta Llorach i Segalà

2021

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

INEFC

Institut Nacional
d'Educació Física
de Catalunya

 Generalitat
de Catalunya

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Facultat d'Educació

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC)

Centre de Barcelona

Programa de Doctorat

ACTIVITAT FÍSICA, EDUCACIÓ FÍSICA I ESPORT

**El Model de Participació i Convivència en un
centre penitenciari de Catalunya. El paper de
l'activitat física i esportiva**

Tesi doctoral presentada per:

Marta Llorach i Segalà

Dirigida per:

Dra. Susanna Soler Prat

Dr. Daniel Martos García

Tutoritzada per:

Dr. Francesc Buscà Donet

Per optar al títol de:

Doctora per la Universitat de Barcelona

Barcelona, 2021

Per a vosaltres, aprenent a estimar les cicatrius de la vostra
marxa. Esteu, estàs, estic, avui, aquí, ara.

Per a vosaltres, compartint viatges de vida que ens fan sentir
més lliures.

Per aquelles persones que treballen silenciosament per i amb
els interns i les internes.

Per aquelles persones internes que trenquen el silenci per fer
possible el canvi.

Agraïments

No hi ha millor manera d'acabar aquesta tesi encapçalant-la amb els agraïments a totes les persones que m'han ajudat en aquest llarg trajecte. És cert, que quan realitzes un projecte de tesi passes hores i hores en solitud, en silenci i amb discussió amb tu mateix cercant les paraules, les frases, les connexions i les interpretacions més oportunes, però l'entorn proper fa que aquest camí d'incerteses i dubtes sigui més planer. L'ésser humà és un ser social i la realització d'una tesi fa que t'allunyis una miqueta del teu cercle social, és per aquest motiu que valoro infinitament la comprensió i l'estimació que m'han demostrat tantes i tantes persones.

La codirecció d'una tesi doctoral comporta debat i qualitat i vull agrair-vos la vostra dedicació i entusiasme. Voldria donar les gràcies a la meva directora Susanna per encoratjar-me a llançar-me novament en aquest projecte que havia deixat endarrera. Vam iniciar plegades primer d'INEFC, i el curs de doctorat a l'any 1999, el destí ha fet, finalment que fossis la meva directora. Gràcies Susanna per les paraules d'ànims i el suport en aquests anys i confiar amb la meva capacitat, quan a vegades jo mateixa en dubtava, per la teva implicació i consells, per la teva predisposició i coneixement. En aquest camí, el meu segon director, el Dani, ha estat cabdal per situar-me constantment en el lloc que havia d'ocupar en aquesta investigació. Gràcies Dani pels teus comentaris i reflexions que m'han fet créixer enormement, tot i que a vegades, el fruit ha hagut de madurar per poder veure la llum. Gràcies Dani, per ser clar, directe i tant pedagògic.

En segon lloc, voldria agrair el suport de la meva família i especialment, la paciència i el recolzament de la meva mare, una dona de la postguerra que a l'escola feia l'assignatura de "sus labores". La primera vegada que li vaig dir que començava la tesi, no havia sentit mai aquesta paraula. No entenia perquè tardava tant a acabar i tampoc perquè havia d'estar tantes hores davant de l'ordinador, tot i així el seu recolzament ha estat present des del primer minut. A ella no li fa falta cap doctorat perquè s'ha doctorat amb mi amb amor i estimació.

Tinc la sort, de comptar amb les meves estimades Drimings, amor incondicional és la paraula que les defineixen. Durant tot aquest llarg procés han estat allà, pel que necessitava, una abraçada, un passeig, una cervesa, una espatlla, unes orelles. Mil gràcies, Mar, Àngels, Laia, Sara, i gràcies Sara per les teves transcripcions a l'altra punta del món que ens van ajudar a estar més connectades que mai. Gràcies al De Luxe pel vostre suport en els mals moments i com no, a celebrar els bons. Gràcies Diego per la teva paciència infinita amb dubtes informàtics i les teves aportacions sempre encertades.

Gràcies Cèlia per la teva admirable col·laboració. Gràcies família colomina pel respir que m'heu donat al poble i des del poble. Gràcies Carme, Cèlia, Gemma, Arpana, Judit per la vostra escolta i el vostre amor. Gràcies Pili, per voler col·laborar amb el teu art, il·lustrant la portada.

Però tot aquest trajecte no hagués estat possible sense la Montse, l'educadora iniciadora del Model de Participació i Convivència en el mòdul 11. Vaig tenir la fortuna d'estar al lloc adequat, en el moment oportú i trobar-me a una grandiosa professional i persona. Gràcies a tu vaig conèixer el Model de Participació i Convivència que ha fet possible aquesta tesi. Gràcies a tots i a totes les professionals que heu participat i col·laborat en aquesta recerca, educadors/es, funcionaris/es, treballadors/es socials, juristes, psicòlegs/ges, tècnics/ques d'esport, sense les vostres històries, les vostres vivències i les vostres paraules aquesta recerca no hagués estat possible. Gràcies per les ganes de donar a conèixer una visió i versió diferent a les què expliquen les sèries, les pel·lícules i els mitjans de comunicació. D'altra banda, sense el vist-i-plau de la Direcció General de Serveis Penitenciaris, aquesta tesi no hagués vist llum, gràcies als seus tècnics/ques i l'anterior i l'actual Direcció del Centre Penitenciari Brians 2 per col·laborar en aquest estudi. Gràcies també, a l'equip directiu del CFA Víctor Català pel suport i per facilitar la meva tasca investigadora.

No podria acabar els agraïments sense posar en valor el qui realment és el principal protagonista de la història d'aquesta investigació, els interns. Gràcies a cadascun dels interns que van liderar, confiar i treballar per tirar endavant el Model de Participació i Convivència del mòdul 11. Gràcies a vosaltres el mòdul ha canviat radicalment de cara i de caràcter. La vostra perseverança per aconseguir habilitar un gimnàs en el mòdul, ha fet possible que el Model de Participació i Convivència anés molt més enllà, ha estat capaç de transformar les mentalitats més enquistades del model tradicional penitenciarí resistent al diàleg amb els i les professionals. Heu après a opinar, respectar i us heu apoderat per transformar no tant sols el mòdul, sinó també les vostres vides. Aquest treball m'ha ensenyat que la recerca, si no va acompanyada de les emocions i les sensacions compartides, perd l'ànima, perd l'essència.

Resum

Les persones internes són dependents de la institució penitenciària i, per tal de facilitar la seva reinserció, el que es necessita és apoderar-les (March, 2011). Així, les intervencions de rehabilitació d'un centre penitenciari han d'anar centrades a satisfer les necessitats dels interns i de les internes potenciant la responsabilitat i l'autonomia per a que tinguin una transferència real a la societat (Cashin et al., 2008; Cunha, 2014).

El Model de Participació i Convivència, a partir de l'horitzontalitat a l'hora de prendre decisions, apropa a les persones internes amb el personal penitenciari. En aquest procés, on intervenen els i les internes, els equips de tractament, els i les funcionàries i l'equip directiu del centre penitenciari, es produeixen múltiples processos emocionals, físics i socials. El Model de Participació i Convivència fa possible una nova lectura de la pedagogia-educació social, com la que defineixen José Antonio Caride i Rita Gradaílle (2013), una pràctica "de" i "vers" la llibertat en els centres penitenciaris. L'horitzontalitat fomentarà la confiança i el vincle entre els interns i les internes, i el personal professional, i facilitarà també el trencament amb el lideratge directiu experimentat durant tants anys en els centres penitenciaris. Aquest apropament facilitarà als equips de tractament i de vigilància la seva tasca reeducadora. Però, aquest trencament no sempre és fàcil, hi ha moltes resistències que s'han de vèncer o superar-se com la desconfiança i la pèrdua de poder, a més a més, es requereix de molt d'esforç, motivació i paciència.

Des d'aquest marc, s'ha realitzat una investigació etnogràfica en un mòdul residencial d'un centre penitenciari català on l'any 2017 es va impulsar la implantació d'un Model de Participació i Convivència. Una investigació realitzada durant 30 mesos que ha suposat la realització de 30 entrevistes en profunditat i 340 hores d'observació participant.

Els resultats del treball constaten que la participació democràtica ofereix una oportunitat a les persones internes d'opinar i decidir i, per tant, sentir-se una mica més lliures. Aquesta sensació es veu amplificada a partir de la transformació dels espais a través del Model de Participació i Convivència, obrint-los i habilitant-los per a diferents activitats, el que permet a les persones internes triar el moment i el lloc que volen ocupar. S'ha pogut observar com l'activitat física i esportiva és el motor que ha conduït a la creació del Model de Participació i Convivència en el MR estudiat: el fet de poder realitzar pràctica física en el moment que es vulgui sense haver de dependre de cap horari dona una gran satisfacció a la població interna. Així, també s'ha observat que per a molts interns la millor manera d'ocupar el temps és a través de l'activitat física i esportiva, ajudant-los que aquest passi més ràpidament (Martos-García et al., 2009a) i trencar així la monotonia diària (Martínez-Merino, 2018). A més a més, la diversitat en la pràctica físico-esportiva i la celebració de diferents esdeveniments esportius pot esdevindre

un detonant perquè les persones sedentàries tinguin curiositat o, simplement per mimetisme, comencin a adquirir certs hàbits esportius. L'activitat física i esportiva és una vàlvula d'escapament, una evasió i una descàrrega de tensions que necessita ser escoltada i atesa, no tan sols als poliesportius, sinó també dins els itineraris individuals de les persones internes.

En conclusió, l'estudi mostra com el desenvolupament del Model de Participació i Convivència i l'activitat física i esportiva, amb un treball adequat, permeten crear un clima social positiu que rebaixa el nombre d'incidents i de baralles. La forma en què experimenten l'empresonament les persones internes tindrà uns efectes o altres sobre les seves vides (Mollerman i Leeuw, 2012; Van Ginneken i Hayes, 2017).

Resumen

Las personas internas son dependientes de la institución penitenciaria y, para facilitar su reinserción, lo que se necesita es empoderarlas (March, 2011). Así, las intervenciones de rehabilitación de un centro penitenciario deben centrarse en satisfacer las necesidades de los internos y las internas potenciando su responsabilidad y autonomía para que tengan una transferencia real en la sociedad (Cashin et al., 2008; Cunha, 2014).

El Modelo de Participación y Convivencia, a partir de una toma de decisiones de tipo horizontal, acerca a las personas internas al personal penitenciario. En este proceso, en el que intervienen los y las internas, los equipos de tratamiento, los y las funcionarias y el equipo directivo del centro penitenciario, se producen múltiples procesos emocionales, físicos y sociales. El Modelo de Participación y Convivencia hace posible una nueva lectura de la pedagogía-educación social, como la que definen José Antonio Caride y Rita Gradaïlle (2013), una práctica “de” y “hacia” la libertad en los centros penitenciarios. La horizontalidad fomentará la confianza y el vínculo entre los internos y las internas y el personal profesional, y facilitará también la ruptura con el liderazgo directivo experimentado durante tantos años en los centros penitenciarios. Este acercamiento facilitará a los equipos de tratamiento y de vigilancia su tarea reeducadora. Pero esta ruptura no siempre es fácil, hay muchas resistencias que deben vencerse o superarse como la desconfianza y la pérdida de poder, además, se requiere de mucho esfuerzo, motivación y paciencia.

Desde este marco, se ha realizado una investigación etnográfica en un módulo residencial de un centro penitenciario catalán en donde se impulsó la implantación de un Modelo de Participación y Convivencia en el año 2017. Una investigación realizada durante 30 meses que ha supuesto la realización de 30 entrevistas en profundidad y 340 horas de observación participante.

Los resultados del trabajo constatan que la participación democrática ofrece una oportunidad a las personas internas para opinar y decidir y, por tanto, sentirse un poco más libres. Esta sensación se ve ampliada con el Modelo de Participación y Convivencia a través de la transformación de los espacios, abriéndolos y habilitándolos para diferentes actividades, lo que permite a las personas internas escoger el momento y el lugar que quieren ocupar. Se ha podido observar cómo la actividad física y deportiva es el motor que ha conducido a la creación del Modelo de Participación y Convivencia en el módulo residencial estudiado: el hecho de poder realizar práctica física en el momento que se quiera, sin tener que depender de ningún horario, da una gran satisfacción a la persona interna. Así, también se ha observado que para muchos internos la mejor manera de ocupar

el tiempo es a través de la actividad física y deportiva, ayudándolos a que éste pase más rápidamente (Martos-García et al., 2009a) y a romper así la monotonía diaria (Martínez-Merino, 2018). Además, la diversidad en la práctica físico-deportiva y la celebración de diferentes eventos deportivos puede devenir un detonante para que las personas sedentarias tengan curiosidad o, simplemente por mimetismo, empiecen a adquirir ciertos hábitos deportivos. La actividad física y deportiva es una válvula de escape, una evasión y una descarga de tensiones que necesita ser escuchada y atendida, no tan solo en los polideportivos, sino también dentro de los itinerarios individuales de las personas internas.

En conclusión, el estudio muestra cómo el desarrollo del Modelo de Participación y Convivencia y la actividad física y deportiva, con un trabajo adecuado, permiten crear un clima social positivo que rebaja el número de incidentes y de peleas. La forma en que experimentan el encarcelamiento las personas internas tendrá diferentes efectos sobre sus vidas (Mollerman y Leeuw, 2012; Van Ginneken y Hayes, 2017).

Abstract

Inmates are dependent on the correctional institution and, in order to facilitate their reintegration, to empower them is what is needed (March, 2011). Thus, the rehabilitation interventions in a correctional institution must be focused on satisfying the needs of the prisoners by enhancing responsibility and autonomy so that they have a real transfer to society (Cashin et al., 2008; Cunha, 2014).

The Model of Participation and Coexistence, with an horizontality-based decision-making system, brings inmates closer to prison staff. In this process, which involves inmates, the treatment teams, the civil servants and the prison management team, multiple emotional, physical and social processes take place. The Model of Participation and Coexistence makes possible a new reading of pedagogy-social education, as defined by José Antonio Caride and Rita Gradaïlle (2013), a practice "of" and "towards" freedom in prisons. Horizontality will foster trust and bonding between inmates and professional staff, and will also facilitate the break with managerial leadership experienced in prisons for so many years. This approach will make it easier for the treatment and custodial teams to carry out their re-educational work. However, this break is not always easy, there are many resistances that must be overcome like mistrust and loss of power, in addition, requires a lot of effort, motivation and patience.

Within this framework, ethnographic research has been carried out in a prison unit of a catalan prison where the implementation of the Model of Participation and Coexistence was promoted in 2017. This research has been carried out over 30 months and has involved 30 in-depth interviews and 340 hours of participating observation.

The results of the study confirm that democratic participation offers an opportunity for prison inmates to express their opinions and make decisions and, therefore, feel a little freer. This feeling is amplified by the transformation of spaces through the Model of Participation and Coexistence, opening them up and enabling them for different activities, allowing the prison inmates to choose the time and place they want to occupy. It has been observed how sport and physical activity is the driving force that has led to the creation of the Model of Participation and Coexistence in the studied Unit: the fact of being able to do physical exercise whenever they want without having to depend on any schedule gives great satisfaction to the inmates. Thus, it has also been observed that for many inmates the best way to occupy their time is through Sport and Physical Activity, helping them to spend it more quickly (Martos-García et al., 2009a) and thus break the daily monotony (Martínez-Merino, 2018). In addition, diversity in physical-sports practice and the celebration of different sporting events can become a trigger for sedentary people to become curious or, simply by mimicry, begin to acquire certain sporting

habits. Sport and physical activity is an escape valve, an escape and a release of tensions that needs to be listened to and attended to, not only in the sports centers, but also in the individual itineraries of the inmates involved.

In conclusion, the study shows that creating a positive social environment is possible with the development of the Model of Participation and Coexistence and sport and physical activity an adequate work. This positive climate evidently reduces the number of incidents and fights. The way in which inmates experience imprisonment will have some or other effects on their lives (Mollerman & Leeuw, 2012; Van Ginneken and Hayes, 2017).

Abreviatures

AFE	Activitat Física i Esportiva
CP/CPs	Centre Penitenciari/Centres Penitenciaris
CEFJE	Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
CUSI	Cap d'Unitat de Servei Interior
CFA	Centre de Formació d'Adults
DAE	Departament d'Atenció Especialitzada
DEVI	Programa específic de tractament de Delictes Violents
DERT	Departament de Règim Tancat
DGSP	Direcció General de Serveis Penitenciaris
GSI	Tècnics especialistes Serveis Penitenciaris
LOGP	Llei Orgànica 1/1979 de 26 de setembre, general penitenciària
MdR	Mòdul de Respecte
MPiC	Model de Participació i Convivència
MR	Mòdul Residencial
PIT	Programa Individual de Tractament
PM AFE	Programa Marc d'Activitat Física i Esport
PM MPiC	Programa Marc Model de Participació i Convivència
RP	Reglament Penitenciari (BOE núm. 40, de 15 de febrer de 1996)
SAM	Sistema d'Avaluació i Motivació
SGPRS	Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat
SIPC	Sistema d'Informació Penitenciari Català
TIC	Tecnologies de la Informació i la Comunicació
TPS	Taules de Participació Social
UB	Universitat de Barcelona
WHO	World Health Organization

Sumari

AGRAÏMENTS.....	III
RESUM.....	V
RESUMEN	VII
ABSTRACT	IX
ABREVIATURES	XI
SUMARI	XIII
ÍNDIX DE FIGURES	XVIII
ÍNDIX DE TAULES.....	XIX
INTRODUCCIÓ: MOTIVACIÓ I OBJECTIUS	1
1 MOTIVACIÓ	2
2 PERTINENÇA I OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ	5
PART I. MARC CONCEPTUAL	9
3 EL SISTEMA PENITENCIARI I ELS SEUS EFECTES	11
3.1 LA FINALITAT DE LA PRIVACIÓ DE LLIBERTAT.....	11
3.1.1 La retenció i la custòdia; l'educació, la reeducació i la reinserció	11
3.1.2 El sistema penitenciari català.....	13
3.1.3 Replantejant la perspectiva socioeducativa.....	14
3.2 EL MICROCOSMOS DE LA SOCIETAT PENITENCIÀRIA I ELS SEUS EFECTES.....	16
3.2.1 Les estructures del sistema penitenciari.....	16
3.2.2 Els efectes de la privació de llibertat.....	18
3.2.2.1 La crisi d'identitat, pèrdua d'autonomia i de responsabilitat	19
3.2.2.2 Les normes no escrites i les relacions de poder	20
3.2.2.3 El deteriorament del cos i de la ment.....	22
3.2.3 El treball holístic als CPs	24
4 EL MPIC EN ELS CPS	27
4.1 LA PARTICIPACIÓ DE LA POBLACIÓ INTERNA.....	27
4.1.1 La participació dins la normativa penitenciària.....	27
4.1.2 Les experiències participatives als CPs catalans.....	28
4.1.3 El PM MPiC.....	34
4.2 ELS ELEMENTS QUE APORTA EL MPIC EN EL MARC D'UN CP	37
4.2.1 Sobre l'autonomia.....	37
4.2.2 Sobre la participació.....	39
4.2.3 Sobre el treball col·laboratiu.....	40
5 L'AFE COM A GENERADORA DE CANVIS EN ELS CPS.....	43
5.1 EL MARC DE L'AFE EN ELS CPS.....	43
5.1.1 La situació actual de l'AFE en els CPs	43
5.1.2 L'AFE en els CPs catalans.....	45
5.2 APORTACIONS DE L'AFE A LES PERSONES EN PRIVACIÓ DE LLIBERTAT	55
5.2.1 Acceptació i vida saludable en un ambient hostil	56
5.2.1.1 Reconstrucció de la imatge personal.....	56
5.2.1.2 La condició física i les malalties cròniques.....	56
5.2.1.3 En busca de l'equilibri mental	58
5.2.2 La reinserció i la resocialització a través de l'AFE.....	62
5.2.2.1 Inclusió social i socialització a través de l'AFE	62
5.2.2.2 Actituds per una millor convivència	64
5.2.3 L'AFE és tan fantàstica?.....	67
5.2.3.1 No tot és tant beneficiós	67
5.2.3.2 L'altra cara de la moneda. L'AFE no reinserta, ni rehabilita	68

PART II. DISSENY METODOLÒGIC DE L'ESTUDI	71
6 LA INVESTIGACIÓ QUALITATIVA	73
6.1 L'ETNOGRAFIA	74
7 EL PROCÉS D'INVESTIGACIÓ.....	79
7.1 LES PARTICULARITATS DEL CONTEXT	79
7.1.1 L'accés i l'entrada.....	79
7.1.2 El rol de la investigadora dins del CP.....	80
7.1.3 La visió insider i outsider.....	84
7.2 EL TREBALL DE CAMP: LA RECOLLIDA DE DADES	87
7.2.1 La mirada de la investigadora	87
7.2.2 L'observació i el diari de camp	89
7.2.3 L'entrevista	95
7.2.3.1 Les característiques de l'entrevista	95
7.2.3.2 Els passos de l'entrevista	98
7.2.3.3 L'entrevista informal	101
7.2.4 La documentació escrita	102
7.3 L'ANÀLISI DE LES DADES	103
7.3.1 La intuïció i la reflexió de l'anàlisi de dades	103
7.3.2 El procés de l'anàlisi de dades.....	105
7.3.3 L'informe escrit	110
7.4 ELS CRITERIS DE RIGOR CIENTÍFIC.....	112
7.4.1 Fiabilitat	113
7.4.1.1 Credibilitat	113
7.4.1.2 Confirmabilitat.....	114
7.4.1.3 Dependència.....	115
7.4.1.4 Transferibilitat	115
7.4.2 Autenticitat	116
7.4.2.1 Equitat o justícia ("fairness").....	116
7.4.2.2 L'autenticitat ontològica.....	116
7.4.2.3 L'autenticitat educativa.....	116
7.4.2.4 L'autenticitat catalítica	116
7.4.2.5 L'autenticitat tàcita	117
7.5 ASPECTES ÈTICS.....	117
PART III. RESULTATS.....	121
8 EL CONTEXT ETNOGRÀFIC: EL CP BRIANS 2	123
8.1 ORGANITZACIÓ DEL CP BRIANS 2	123
8.1.1 Realitat física i arquitectònica del CP Brians 2	123
8.1.2 Pla funcional del CP Brians 2	126
9 CERCANT NOVES ESTRATÈGIES DE TREBALL EN EL MÓN PENITENCIARI	129
9.1 LA GESTIÓ PARTICIPATIVA.....	129
9.1.1 L'embrió del MPiC.....	129
9.1.2 L'elaboració del PM MPiC	134
9.1.3 MPiC i Mdr.....	137
9.2 EL MPiC POT ARRIBAR A TOTS ELS MRS DE TOTS ELS CPS?.....	140
9.2.1 Els i les professionals enfront el MPiC.....	140
9.2.1.1 Obligatorietat versus voluntarietat: discrepàncies per estendre el MPiC	140
9.2.1.2 Motivació, volum de feina i flexibilització: les dificultats per estendre el MPiC.....	145
9.2.1.3 La formació i la difusió: la clau per estendre el MPiC.....	151
9.2.2 I què hi diu la població interna?	153
10 LA TRANSFORMACIÓ DEL MR 11	157
10.1 LES CARACTERÍSTIQUES DEL MPiC EN EL MR11.....	157
10.1.1 El perfil dels interns del MR 11.....	157
10.1.2 El MPiC del MR 11	159
10.2 DE LA DESCONFIANÇA I DEL REBUIG AL DIÀLEG I A LA RESPONSABILITAT COL·LECTIVA	166
10.2.1 Desmuntant la "cultura carcerària". Trencant barreres invisibles	166

10.2.1.1	Del “¿Dónde vais chivatos?” al “Lo importante es la comunicación”	166
10.2.1.2	Del “estamos en la cárcel” al “esta es mi casa”	169
10.2.1.3	Del “se lo tomaban a lo personal y se fueron” al “Seiem i parlem!”	173
10.2.1.4	Del “ver peligrar la convivencia” al “donar eines per la resolució de conflictes”	177
10.2.2	Aprenent a participar	180
10.2.2.1	El concepte de ‘participació’ a debat.....	180
10.2.2.2	El programa i la voluntarietat al MPiC del MR 11: la gran diferència	183
10.2.2.3	L’ experiència al capdavant de les comissions.....	186
10.2.3	Organitzant activitats dins del MPiC	190
10.2.3.1	El paladar: la gran motivació	190
10.2.3.2	Les cultura i les llengües: l’aproximació als altres	194
10.2.3.3	La Jornada de les Famílies: la vivència de la presó compartida	197
10.2.3.4	Altres projectes: la difusió i la millora de l’espai del MR	200
10.3	DE L’AVORRIMENT I LA INACTIVITAT A LA MOTIVACIÓ I LA RESPONSABILITAT INDIVIDUAL.....	201
10.3.1	Estat anímic: ocupació espacial i temporal	201
10.3.1.1	La falta d’espais disponibles: foscor i tristesa.....	201
10.3.1.2	L’elecció de les comissions i el renaixement dels espais: llum i esperança	205
10.3.1.3	Decideixo on i què faig quan vull: llibertat	213
10.3.1.4	Més participació i menys incidents (i pastilles): millora anímica	216
10.3.2	Apoderant a la població interna: Autonomia	220
10.3.2.1	Trencar la dependència penitenciària: escolta activa	220
10.3.2.2	La confiança en el MPiC: autoestima.....	225
10.3.2.3	Més responsabilitat, més llibertat: apropament a la vida en llibertat.....	228
10.3.2.4	Una oportunitat de canvi: normalitat.....	230
10.3.3	Dificultats per assentar el MPiC en un MR	234
10.3.3.1	L’arribada de nous interns: acollida.....	234
10.3.3.2	El canvi al MR de permisos: Estabilitat o element de canvi.....	235
11	L’ACOMPANYAMENT DEL PERSONAL PROFESSIONAL.....	241
11.1	EL PERSONAL DE VIGILÀNCIA COM A ELEMENT CLAU DINS DEL MPiC.....	242
11.1.1	La normativa com a part de la convivència	242
11.1.2	El rol del personal d’interior.....	244
11.1.2.1	Els diferents graus d’implicació	244
11.1.2.2	Les propostes a les comissions i el respecte dels acords.....	249
11.1.2.3	L’observació i la intervenció	254
11.1.3	Les diferents actituds davant el MPiC	257
11.2	LA SINTONIA AMB L’EQUIP DE TRACTAMENT	264
11.2.1	El vincle, confiança i respecte	264
11.2.2	El MPiC, la vivència pràctica dels programes	268
12	CONSTRUINT LA NOSTRA AFE DINS EL MPiC.....	275
12.1	LA NECESSITAT DEL GIMNÀS EN EL MR 11.....	275
12.1.1	El gimnàs: La motivació del MPiC.....	275
12.1.2	El gimnàs: Facilitant la gestió del temps.....	280
12.1.2.1	Gestionar	280
12.1.2.2	Complementar.....	282
12.1.2.3	Apropar	283
12.1.3	El respecte i la responsabilitat.....	285
12.2	LA IMPLICACIÓ: LA DIVERSITAT DE LES ACTIVITATS AUTOGESTIONADES.....	287
12.2.1	El pati: la transformació i la cura de l’espai per una pràctica qualitativa	287
12.2.2	El Crossfit: la motivació per participar-hi i la transformació del dinamitzador	290
12.2.3	El ioga: espai de creixement personal	291
12.2.4	“Luces y sombras”: la unió de bandes llatines rivals a través del ball	293
12.2.5	Ballem a Salut Mental: trencant estereotips.....	297
12.2.6	Nous projectes: El futbol d’invidents i la boxa	299
13	LA REALITAT DE L’AFE AL CP	303
13.1	ARRIBAR A TOTHOM: POBLACIÓ INTERNA I PROFESSIONALS	303
13.1.1	El treball qualitatiu del treball transversal	303
13.1.2	La motivació per la pràctica físico-esportiva	306
13.1.3	La comissió esportiva: Emmirallant-se en la gestió participativa	310
13.2	L’AFE DEL CP BRIANS 2	314

13.2.1	Res a envejar a una instal·lació exterior	314
13.2.2	Espais de pràctica físico-esportiva i recursos humans del CP Brians 2	316
13.2.3	Organització esportiva del CP Brians 2	317
13.2.4	Les activitats de l'àrea esportiva	321
13.2.4.1	La moda del running: del petit pati a les sortides exteriors	321
13.2.4.2	La convivència a la sala de musculació	321
13.2.4.3	Activitats esportives i dirigides del poliesportiu	323
13.3	EL PERSONAL TÈCNIC ESPORTIU	324
13.3.1	Més enllà del monitoratge: "aconsegueixes que es treguin la cuirassa"	324
13.3.2	"!Nunca había entrenado con una mujer en mi vida!"	328
13.4	ELS AUXILIARS ESPORTIUS: MOTIVACIÓ I FORMACIÓ	330
13.4.1	La motivació dels auxiliars esportius	330
13.4.2	La formació: una eina de reinserció laboral	334
14	LES DIFERENTS LECTURES DE L'AFE	337
14.1	LA CURA DEL COS I LA MENT PER AFRONTAR LA CONDEMNÀ	337
14.1.1	Un estil de vida	337
14.1.2	La recerca del benestar i l'equilibri	339
14.1.3	El reforçament de l'autoestima: autoimatge i esperit de superació	345
14.1.4	Alimentant el múscul	348
14.1.5	Reduint els hàbits tòxics	353
14.2	NOVES RELACIONS: 'LES AMISTAT ESPORTIVES'	354
15	LES RELACIONS EXTERIORS, UN PAS MÉS CAP A LA NORMALITZACIÓ	359
15.1	ELS AGENTS EXTERNS DES DEL MPiC I L'AFE: AIRE FRESC	359
15.2	LES SORTIDES PROGRAMADES: EL CONTACTE REAL	365
15.3	LA SOLIDARITAT COM A VINCLE AMB L'EXTERIOR: "SEMPRE ESTEM ESPERANT QUE ENS AJUDIN... TAMBÉ PODEM AJUDAR!"	367
15.3.1	El naixement d'un nou sentiment a través del MPiC	367
15.3.2	Més enllà de la pràctica físico-esportiva	373
PART IV. DISCUSSIÓ		379
16	REDEFININT ELS ELEMENTS SISTÈMICS DEL MEDI PENITENCIARI	381
16.1	LA PERCEPCIÓ DE TEMPS I ESPAI	381
16.1.1	Preàmbul: amuntegament i avorriment	381
16.1.2	AFE: L'ocupació del temps i de l'espai	383
16.1.3	L'AFE dins del MPiC: Superar les barreres externes i internes	384
16.1.4	MPiC: El vehicle per una millor ocupació	388
16.2	MOLDEJANT L'ACCIÓ SOCIOEDUCATIVA	391
16.2.1	El camí dels i de les professionals vers el MPiC	391
16.2.2	Les dificultats del treball transversal en un CP	397
16.2.3	Revalorar el paper del personal tècnic esportiu	402
17	APODERANT A LES PERSONES INTERNES	409
17.1	GUANYANT AUTONOMIA I RESPONSABILITAT	409
17.2	SANEJANT MENT I COS	416
17.2.1	La imatge corporal per reconstruir la identitat, però quina?	416
17.2.2	Compensar els desajustos mentals	420
17.2.3	Un cos més saludable	426
18	POTENCIANT LA PARTICIPACIÓ PER APRENDRE A SOCIALITZAR-SE	429
18.1	MPiC: UNA OPORTUNITAT DEMOCRÀTICA	429
18.1.1	La governança del lloc on es viu	429
18.1.2	El diàleg com a eina de socialització	432
18.1.3	Apropar-se a la vida en llibertat	435
18.2	AFE: UNA PORTA MÉS A LA SOCIALITZACIÓ	440
PART V. CONCLUSIONS		449
19	NOUS CAMINS PER ACOMPANYAR LA POBLACIÓ INTERNA	451

19.1	LA GOVERNANÇA: APRENDRE A CONVIURE I A PARTICIPAR.....	451
19.1.1	La participació democràtica	451
19.1.2	El trencament del lideratge directiu.....	454
19.2	L'AFE: UNA EINA MÉS DINS I FORA DE PRESÓ.....	456
19.2.1	Em trobo bé, em sento bé i comparteixo	457
19.2.2	Superar les barreres internes i externes per potenciar la pràctica	458
19.3	LA SÍNTESI.....	461
20	PROPOSTES, LIMITACIONS I LÍNIES DE FUTUR	465
20.1	PROPOSTES I PAUTES D'ACTUACIÓ	465
20.2	LIMITACIONS DE LA INVESTIGACIÓ I LÍNIES DE FUTUR	466
20.2.1	Limitacions de la investigació	466
20.2.2	Línies futures d'investigació	467
21	NEURONES I OXIGEN: BREU RELAT CONFSSIONAL	469
	REFERÈNCIES.....	471

Índex de figures

FIGURA 1. ORGANIGRAMA DELS SERVEIS CENTRALS.....	47
FIGURA 2. ORGANIGRAMA DELS ÒRGANS UNIPERSONALS.....	47
FIGURA 3. ORGANIGRAMA DELS ÒRGANS COL·LEGIATS.....	48
FIGURA 4. VISIÓ GENERAL DEL CP BRIANS 2.....	123
FIGURA 5. MAPA DELS MÒDULS RESIDENCIALS.....	124
FIGURA 6. MAPA DE SERVEIS SANITARIS I TRACTAMENT ESPECIALITZAT.....	125
FIGURA 7. PATI D'UN MR ORDINARI.....	125
FIGURA 8. CEL·LA D'UN MR.....	126
FIGURA 9. MAPA DE L'ÀREA EDUCATIVA, CULTURAL I ESPORTIVA.....	127
FIGURA 10. BARBACOA AL MR.....	191
FIGURA 11. PASTES ÀRABS AL MR PER CELEBRAR EL FINAL DEL RAMADÀ.....	196
FIGURA 12. TROBADA FAMILIAR MR.....	199
FIGURA 13. SOFÀ DEL MR CONSTRUÏT PELS INTERNS AL TALLER DE FUSTERIA.....	201
FIGURA 14. CENDRER DEL MR FET PELS INTERNS AL TALLER DE FUSTERIA.....	201
FIGURA 15. ORDINADORS AL MR.....	208
FIGURA 16. BIBLIOTECA AL MR.....	208
FIGURA 17. ZONA DE PES LLIURE DEL GIMNÀS AL MR.....	209
FIGURA 18. ZONA CARDIOVASCULAR DEL GIMNÀS AL MR.....	209
FIGURA 19. TAULA DE TENNIS-TAULA A LA LUDOTECA AL MR.....	209
FIGURA 20. PLAY-STATION A LA LUDOTECA AL MR.....	209
FIGURA 21. PATI MR11.....	210
FIGURA 22. CONSELLS DE LA COMISSIÓ DE CONVIVÈNCIA AL MR.....	210
FIGURA 23. CONSCIENCIACIÓ DE LES COMISSIONS A LA RESTA D'INTERNS.....	210
FIGURA 24. MENJADOR DEL MR.....	253
FIGURA 25. ENTRADA PRINCIPAL DEL GIMNÀS AL MR.....	277
FIGURA 26. LÍNIES I PALES DE FRONTÓ.....	288
FIGURA 27. PORTERIA DE FUTBOL AL MR.....	289
FIGURA 28. CISTELLA DE BÀSQUET AL MR.....	289
FIGURA 29. PILOTES MEDICINALS PER LA PRÀCTICA DEL CROSSFIT.....	290
FIGURA 30. BARRES PER REALITZAR ENTRENAMENTS DE CROSSFIT.....	290
FIGURA 31. INTERN REALITZANT L'ACTIVITAT DE CROSSFIT.....	290
FIGURA 32. CARTELL PROMOCIONANT L'ACTIVITAT DE IOGA.....	292
FIGURA 33. MARFEGUES UTILITZADES PER L'ACTIVITAT DE IOGA.....	292
FIGURA 34. ACTIVITAT ESPORTIVA AMB LA FUNDACIÓ GUTTMANN.....	301
FIGURA 35. PISTA POLIESPORTIVA COBERTA.....	316
FIGURA 36. SALA DE MUSCULACIÓ.....	316
FIGURA 37. ESPAI DE TENNIS-TAULA.....	316
FIGURA 38. FRONTÓ.....	317
FIGURA 39. ZONA ESPORTIVA EXTERIOR.....	317
FIGURA 40. COMANDAMENTS DELS QUAL DEPÈN L'EQUIP DE MONITORS.....	317
FIGURA 41. HORARI DEL POLIESPORTIU DEL CP BRIANS 2 (2019-2020).....	319
FIGURA 42. PROTOCOL D'ADMISSIÓ A LES ACTIVITATS ESPORTIVES.....	320
FIGURA 43. FINESTRES AMB ELS DIBUIXOS DELS COCOLOCOS.....	368
FIGURA 44. MATERIAL AMB QUÈ ES FAN ELS COCOLOCOS.....	368
FIGURA 45. MAGATZEM DE RECOLLIDA DE ROBA PER DONAR.....	368
FIGURA 46. ARRIBADA DE LA CORRE EN GRAN.....	377
FIGURA 47. ORGANIGRAMA DE FUNCIONAMENT D'UN CP I DE LES DECISIONS RELATIVES AL MPIC.....	393

Índex de taules

TAULA 1. INTERNS/ES EN EL SUBPROGRAMA D'AFE COL·LECTIU ALS CPs I AL CP BRIANS 2	54
TAULA 2. INTERNS/ES EN EL SUBPROGRAMA D'AFE INDIVIDUALS ALS CPs I AL CP BRIANS 2.....	54
TAULA 3. INTERNS/ES EN EL SUBPROGRAMA D'AFE DIRIGITS ALS CPs I AL CP BRIANS 2	55
TAULA 4. TEMPORITZACIÓ DE LES OBSERVACIONS DURANT EL TREBALL DE CAMP.....	94
TAULA 5. CODIFICACIÓ DE LES PERSONES ENTREVISTADES.....	101
TAULA 6. SUBCATEGORIES I CODIFICACIÓ PER L'ANÀLISI DE DADES DEL GRUP PRESÓ	107
TAULA 7. SUBCATEGORIES I CODIFICACIÓ PER L'ANÀLISI DE DADES DEL GRUP MR 11	107
TAULA 8. SUBCATEGORIES I CODIFICACIÓ PER L'ANÀLISI DE DADES DEL GRUP MPIC	108
TAULA 9. SUBCATEGORIES I CODIFICACIÓ PER L'ANÀLISI DE DADES DEL GRUP MPIC-AFE	108

INTRODUCCIÓ: MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

1 MOTIVACIÓ

“- Ellis 'Red' Redding: Brooks no está loco, solo está, institucionalizado.

- Andy Dufresne: Institucionalizado, una leche.

-Ellis 'Red' Redding: Ese hombre se ha pasado aquí más de 50 años Heywood, 50 años. No conoce otra cosa, aquí dentro es un hombre importante, es un hombre culto, fuera de aquí no es nada, un viejo inútil con artritis en las manos, no podrá conseguir un puñetero trabajo [...]. Créeme estos muros embrujan, primero los odias, luego te acostumbras y al cabo de un tiempo llegas a depender de ellos, eso es institucionalizarse.”

Darabont, F (Director). (1994). Cadena perpètua [Pel·lícula]

Institucionalitzar-se significa adquirir una sèrie de normes, hàbits i costums que poden canviar i tenir repercussions al llarg de la teva vida. *Chavolo, peculio, tigre, chinarse, kies, cacheo, chapado, cunda, piltra, talego...* són paraules que no s'ensenyen a les escoles, ni als instituts. Però sí que formen part de les vides de les 56.923 persones internes¹ que a l'abril del 2020 complien pena de presó a l'Estat espanyol, i de totes les persones que hi treballen.

A l'any 2004 vaig entrar en contacte per primera vegada amb la privació de llibertat, concretament a la unitat docent d'un centre de Justícia Juvenil de nois com a professora d'educació física. Tenint en compte que era la primera vegada que s'assignava un/a docent d'educació física a aquestes unitats i que era dona, va ser una experiència plena de dubtes i angoixes amb nombrosos aprenentatges personals i professionals.

Al 2006 vaig tenir l'oportunitat de formar part de la llavors anomenada “Secció d'Educació, Cultura i Esports” de la SGPRS, com a tècnica per a coordinar els programes esportius que es realitzaven en els centres penitenciaris de Catalunya. Aquí és quan vaig endinsar-me en el món de presons d'adults i l'AFE. En aquest període de temps vaig poder visitar tots els centres penitenciaris de Catalunya, conèixer les seves instal·lacions esportives i compartir amb els i les tècniques esportives les seves problemàtiques i demandes. Durant aquest període es va intentar revitalitzar el contacte amb diferents federacions esportives, es van iniciar les jornades de treball específiques per aquest col·lectiu, es va realitzar un

¹ Dada extreta de la pàgina web de Instituciones Penitenciarias:
https://www.institucionpenitenciaria.es/es/web/home/fondo-documental/estadistica-penitenciaria?p_p_id=statistics_INSTANCE_AXIEs6uouEHr&p_p_state=normal&p_p_mode=view&statistics_INSTANCE_AXIEs6uouEHr_javax.portlet.action=searchActionMonthly&p_p_lifecycle=0

estudi estadístic de la pràctica físico-esportiva de la població interna i es va iniciar el PM AFE. Malgrat les interessants tasques dutes a terme, vaig poder comprovar que el què em feia sentir millor era estar en el camp de treball, als CPs. La feina de despatx no està feta per a mi. Arrel de l'obertura del CP Brians 2 se'm va oferir l'oportunitat de formar part de l'equip docent d'aquest CP i, des del 2007, sóc una mestra més del CFA Víctor Català. La privació de llibertat pren una altra significat quan formes part d'un CP: comparteixes hores i hores amb persones internes i professionals; observes i formes part de diferents tipus de dinàmiques; veus als interns córrer per agafar les millors màquines a l'àrea esportiva; identifiquis els mals dies dels interns i també dels i de les professionals; et reveles per la disfunció i les limitacions de la institució penitenciària, etc.

Darrerament a Catalunya, arrel de l'empresonament dels polítics i polítiques catalanes, les persones s'han familiaritzat amb termes com: segon i tercer grau, 100.2, nombre de trucades telefòniques, nombre de comunicacions, hores de visita i, fins i tot, alguns han vist per primera vegada una presó a la televisió i alguns més atrevits hi han anat personalment. Tot i que amb les amistats properes parlaven sovint sobre la vida a presó, altres coneguts i conegudes a partir d'aquest fet em preguntaven aspectes relacionats amb la privació de llibertat. Després de 14 anys, ara? No sabia si enfadar-me o alegrar-me. Però vaig decidir que millor ara que mai. Malgrat aquests fets d'actualitat política, encara hi ha un llarg camí per visibilitzar realment què és una presó i què significa estar empresonat o empresonada realment, lluny del què transmeten series i pel·lícules.

Davant d'aquest context, sento i em comprometo a donar veu als interns i al personal professional a través d'aquesta investigació.

L'any 2017, la meua feina de mestra tutora em va conduir al MR 11, on s'iniciava el MPiC. La bona relació amb l'educadora em permet conèixer aquesta realitat i formar-ne part. Que el MPiC s'iniciés perquè els interns volien tenir un gimnàs al MR, em va semblar motivant i rellevant per iniciar aquesta tesi. Era un nou camí per seguir aprofundint en l'hermètic sistema penitenciari, donar a conèixer un nou sistema metodològic, el MPiC, i al mateix temps poder investigar sobre l'impacte que té l'AFE en els CPs i a través del MPiC.

A més a més, hi ha diferents elements que em facilitaven la recerca:

- La meua tasca professional com a docent en el CP Brians 2 em permetia tenir accés i proximitat de forma diària al grup d'estudi (interns, personal professional i d'interior, etc.), i a les seves dinàmiques de funcionament.
- La meua relació amb el món acadèmic, des de la UB, com a professora associada del Departament de Didàctiques Aplicades, m'oferia l'experiència acadèmica amb el món

de l'AFE amb col·lectius d'exclusió social impartint assignatures i col·laborant en diversos esdeveniments relacionats amb els dos àmbits.

- La meua experiència com a docent i tècnica en el centre de Justícia Juvenil i dins de la SGPRS em brindaven una perspectiva àmplia de la privació de llibertat i la pràctica de l'AFE.

Tots aquests elements em permetien tenir una visió global del sistema penitenciari i em donaven forces per afrontar aquest llarg camí. Com em va comentar un professor de la UB quan li vaig demanar consell sobre quin tipus de Màster realitzar: "si vols seguir aprenent, fes la tesi doctoral".

2 PERTINENÇA I OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

L'àmbit penitenciari és encara avui un tema tabú i llunyà en la nostra societat. Però en el moment que hi entres com a professional, et sents atreta per la feina i descobreixes un món on la privació de la llibertat condiciona cada moment de la vida de les persones internes i també de les persones que hi treballen.

Els CPs són uns grans desconeguts en la nostra societat, i tot i que ja fa temps que hi ha estudis relacionats amb els efectes que provoca l'empresonament, queda molt per fer i la recerca envers la vida social dins d'aquestes institucions és limitada (Crewe, 2005), moltes vegades per la limitació en l'accés (Cunha, 2014). Segons Lorna A. Rhodes (2009) es necessiten més estudis etnogràfics en els CPs. D'altra banda encara són menys els estudis sobre l'AFE en presons d'adults (Williams et al., 2005) i segons Castillo et al. (2019) s'ha d'aprofundir amb els resultats de l'AFE a presó. Tot i que la primera investigació a Espanya sobre els efectes que té un programa d'educació física i esport a la població penitenciària és de l'any 1986, es pot dir que la investigació en aquest terreny és encara molt jove i escassa, tot i que en els últims anys ha augmentat l'interès investigador en aquest àmbit (Moscoso-Sánchez et al., 2017).

L'empresonament suposa una separació del món físic, emocional i social i l'adaptació a una sèrie de normes i comportaments que condicionen la vida de les persones privades de llibertat. El primer autor que va parlar dels efectes psicològics de la privació de llibertat va ser Clemmer (1940) anomenant-los 'efectes de la presonització'. Les persones internes estan immerses en un present ple d'angoixes, pressions, dubtes i inseguretats que es veuen reflectides en el seu comportament diari. La persona interna ha d'adaptar-se a un nou ritme de vida que la condueix a una pèrdua d'autodeterminació (Ríos, 2006) i l'aclimatació a certes normes de la subcultura penitenciària que afecta a la seva identitat (Schlosser, 2018). L'entrada a la presó significa una transformació total de la persona presa (Cruz et al., 2011) que li fa perdre el control de la seva vida (Goffman, 1988) i on el sistema penal pren possessió del cos i la ment de la persona (Restrepo i Francés, 2016).

Així mateix, la població penitenciària té una salut més pobre que la població no empresonada (Esmailzadeh et al., 2019) i pateix més problemàtiques de salut física i mental que la població general. D'una banda, hi ha un deteriorament de la pròpia imatge (Pérez i Redondo, 1991; Valverde, 1991) i, de l'altra, l'aparició de desordres psicològics com són l'estrès, l'ansietat i la depressió (Harding, 1984; Manzanos, 2007; Moscoso-Sánchez et al., 2012) i l'insomni (Randall et al., 2019) que són majors que a la població en general (Smith et al., 2009).

Al mateix temps, l'entrada a presó suposa una distorsió del món social (Earle, 2014) i l'establiment de noves relacions poden suposar canvis en el comportament de la persona interna (Rodríguez et al., 2018). En els CPs, aquestes relacions estan marcades per una relació de poder i de dominació (Crewe, 2007; Martínez-Merino et al., 2019) que condicionen la socialització. Les relacions entre les persones internes i el personal de vigilància estan marcades per la desconfiança mútua i es construeixen a partir de jerarquies de poder (Hernández, 1995; Iwamoto, 2012). Entre el col·lectiu masculí, la fortalesa física és una mostra d'aquest poder i a partir d'aquí poden aparèixer models de masculinitat per posicionar-se dins d'aquestes jerarquies (Hsu, 2005; Iwamoto, 2012). El culte al cos està present a les sales de musculació de les àrees esportives dels CPs (Martos-García et al., 2009b), tal i com passa al carrer. Així, la musculació en els CP és un símbol de masculinitat que marca poder social i físic a la resta (Devís-Devís et al., 2012; Martínez-Merino et al., 2018), però també pot ser utilitzada per a frenar la degradació del cos que es pateix durant l'empresonament (Douglas et al., 2009).

L'AFE aporta a la població interna una millora de la salut física (Meek, 2014), una disminució de les malalties cròniques (Dewa et al., 2015) i l'adquisició d'hàbits saludables i d'autocontrol davant la vida en llibertat (Martín-González et al., 2020). D'altra banda, també aporta beneficis psicològics ajudant a reconstruir la identitat (Martínez-Merino et al., 2017) millorant l'estat d'ànim i l'emotivitat (Biddle et al., 2000). L'AFE també col·labora a contrarestar l'avorriment (Devís-Devís et al., 2017; Martínez-Merino, 2018), ocupar el temps (Moscoso-Sánchez et al., 2017), alliberar les tensions i agressivitat pròpies de l'empresonament (Tibbetts, 2015), o oferir distracció i entreteniment (Devís-Devís et al., 2017). Un altre aspecte que aporta l'AFE és la potenciació i millora de les relacions socials a través de la pertinença a un grup (Martín-González et al., 2018) que poden ajudar en el procés d'inclusió social (Williams et al., 2015) i en la resocialització (Martín-González et al., 2019a). Per tant, l'AFE pot ser una eina interessant a l'hora de promoure conductes pro-socials (Devís-Devís et al., 2012).

De totes formes, és complicat relacionar AFE i reinserció (Moscoso-Sánchez et al., 2017; Vaiciulis et al., 2011). Els beneficis que acompanyen l'AFE i que pot contribuir a millorar el benestar psicològic, físic i social de la persona interna (Earle, 2014), tan sols tindran un efecte positiu en els CPs si s'aborda des de d'una perspectiva educativa i terapèutica (Chamarro, 1993, 1997), amb programes esportius dissenyats per aquesta finalitat (Castillo i García, 2017), que generen actituds pro-socials (Cameron i MacDougall, 2000) i als quals es parteixi del tractament individual (Viñas, 2012).

Amb totes aquestes dades, el tema que subjau és la possibilitat de reinserció que el tancament ofereix, tal i com obliga la norma (LOGP, 1979). En aquest sentit, malgrat els

beneficis que l'AFE té per a la població penitenciària, com hem vist als paràgrafs anteriors, nombrosos estudis posen en entredit la tasca rehabilitadora i reinsertora dels CPs (p. e. Caride i Gradaïlle, 2013; Gallizo, 2010; Martos-García et al., 2009a, 2009b; Matthews, 2003; Restrepo i Francés, 2018).

El nou model metodològic, el MPiC fa possible que la població interna trobi un espai on visibilitzar les seves necessitats a partir de l'organització i responsabilització, tant a nivell individual, com a nivell col·lectiu. En aquest context, i en el MR estudiat, l'AFE és l'element motivador per engegar aquest nou projecte, on els interns s'activen, es relacionen i s'apoderen. A partir d'aquí, es possible que als CP es promogui el ple desenvolupament de les persones que hi habiten i contribueixin activament a la seva autonomia i inclusió social (Caride i Gradaïlle, 2013).

En aquest marc, els objectius d'aquesta investigació són:

- i) descriure el Model de Participació i Convivència en un Centre Penitenciari (MPiC),
 - a. mostrar la implementació i desenvolupament d'un nou model de funcionament
 - b. exposar les diferents perspectives dels agents implicats
- ii) comprendre quin és el paper que juga l'Activitat Física i Esportiva en un Centre Penitenciari i dins el Model de Participació i Convivència.

Amb aquests objectius, a partir d'estudis previs i experiències precedents, i tenint en compte les polítiques penitenciàries de Catalunya, s'ha dut a terme un estudi etnogràfic en el MR 11 del CP Brians 2. Es pretén, així, analitzar i interpretar les diferents perspectives dels agents implicats que han permès l'inici i el desenvolupament del projecte, les seves limitacions, dificultats, èxits i perspectives de futur.

La recerca consta de 5 apartats:

- PART I: Marc conceptual. En aquesta apartat queda reflectida tota la revisió bibliogràfica consultada sobre el sistema penitenciari, l'AFE en els CPs i el MPiC.
- PART II: Disseny metodològic de l'estudi. En aquest apartat es descriuen els passos duts a terme durant la investigació, partint del marc teòric metodològic del qual parteix la investigació, la descripció de la recollida de dades, el seu anàlisi, interpretació i elaboració de l'informe final. L'últim punt de l'apartat fa referència als criteris de rigor científic i els aspectes ètics.

- PART III: Anàlisi i interpretació dels resultats. Aquest és l'apartat més extens. Consta de 8 capítols per descriure la realitat viscuda a través de les experiències, paraules, conductes i actituds de la població estudiada. El primer fa referència al context etnogràfic d'investigació, els 3 capítols següents fan referència al MPiC, i els 3 restants a l'AFE en el CP i dins del MPiC. Finalment, es troba l'últim capítol de resultats, que parla sobre les relacions exteriors tenint en compte el MPiC i l'AFE.
- PART IV: Discussió: A partir de la revisió de l'estat de la qüestió i les dades obtingudes en la investigació es discuteixen els resultats d'aquest estudi i la seva relació amb investigacions del mateix àmbit.
- PART V: Conclusions. En aquest apartat s'inclouen les principals conclusions de l'estudi; les propostes i pautes d'actuació perquè es tinguin en compte des de les polítiques penitenciàries; i per últim les limitacions de la investigació i les línies de recerca futures per seguir treballant dins CPs en el marc del MPiC i l'AFE en el sistema penitenciari.
- La tesi finalitza amb les referències bibliogràfiques i amb els annexos.

Així, la intenció d'aquesta recerca és apropar la realitat del món penitenciari a la comunitat universitària i, des d'aquí, a la resta de la societat. Es tracta, tal i com diu Nagore Martínez (2018) de construir ponts entre la presó i la universitat i entre la presó i la vida en llibertat i poder avançar en processos metodològics per a una rehabilitació i reinserció real.

PART I. MARC CONCEPTUAL

3 EL SISTEMA PENITENCIARI I ELS SEUS EFECTES

3.1 LA FINALITAT DE LA PRIVACIÓ DE LLIBERTAT

3.1.1 La retenció i la custòdia; l'educació, la reeducació i la reinserció

Les persones, com éssers socials, hem establert unes normes de convivència en funció dels grups socials dels quals formem part. Davant l'incompliment d'aquestes normes, els grups socials preveuen uns càstigs que, en la història més recent, es plasmen amb l'internament en presons (Martín et al., 2013).

L'art del càstig és un joc simbòlic de poder i control, en el qual aquest és utilitzat per fer menys atractiu el delicte (Foucault, 1995). El càstig parteix de la diferència entre el bo i el dolent i intenta resocialitzar el fet humà carregat de maldat (Restrepo i Francés, 2016). El càstig per uns comportaments determinats -i no altres- està socialment construït i tipificat per la llei com a delicte (De Miguel-Calvo, 2012) i comporta la privació de la llibertat. Per tant, les persones preses són aquelles que, a conseqüència d'un delicte, han estat empresonades (Cruz et al., 2011). Tal i com afirma Nagore Martínez-Merino (2018) s'ha d'analitzar el delicte des d'una perspectiva global de la societat, ja que és una part de la mateixa.

El delicte es percep com una transgressió d'una societat 'justa' i igualitària, i sovint es sanciona traient l'únic element que tots els ciutadans i ciutadanes tenen en comú: la seva llibertat individual (Matthews, 2009). Segons Isaiah Berlin (2001) existeix la llibertat positiva i la negativa. La primera fa referència a la capacitat de control de la vida de cadascú, decidir per un mateix; i la segona a la falta d'obstacles i prohibicions, estar lliure d'interferències. A la població presa se li priven els dos sentits de llibertat (Martínez-Merino, 2018).

Aquesta privació de llibertat està recollida a la Constitució Espanyola, en el seu article 25.2, el qual defineix com les presons estan dissenyades per retenir i custodiar a les persones internes però també per reeducar i reinserir a la societat a les persones condemnades, com també queda recollida aquesta finalitat a la LOGP en el seu article 1.

Així doncs, la presó és concebuda amb dues funcions fonamentals: una repressora, de retenció i custòdia de detinguts, presos i penats; i una altra l'educativa, de reeducació i reinserció social (Lorenzo et al., 2013).

Per tal de garantir la funció educativa i social, la LOGP defineix l'organització general del règim penitenciari (article 16) i detalla la classificació interior dels centres per tal de garantir un tractament penitenciari adequat i respectar el principi d'individualització separant els

interns tenint en compte els criteris de sexe, edat i antecedents delictius i, respecte dels penats, les exigències del tractament.

La classificació de les persones internes s'estableix a partir del capítol III del RP i, segons l'article 101, hi ha tres graus de classificació. El segon grau on s'apliquen les normes corresponents als règim ordinari dels Establiments. El tercer grau on s'apliquen les normes del règim obert en qualsevol de les seves modalitats. El primer grau on s'apliquen les normes del règim tancat.

En aquest sentit, per tal de classificar les persones penades es preveu un període d'observació amb la finalitat de determinar el règim de vida més adequat al tractament i al grup o secció més adient, segons s'estableix per tal de garantir la individualització del tractament (article 101). La classificació inicial de l'intern/a anirà a càrrec de la Junta de Tractament (article 103) i es revisarà cada 6 mesos per tal d'avaluar i reconsiderar la seva classificació inicial a partir del seu model individualitzat de tractament (article 105).

En els CPs catalans, la classificació interior generalitzada s'estableix per àrees d'intervenció, per tal de facilitar l'execució de programes especialitzats. Les àrees són: estabilització de la conducta, conductes violentes, conductes addictives, salut mental i orgànica, i preparació per la vida en llibertat. En funció de la consecució dels objectius de rehabilitació dels i les internes es defineixen una sèrie de fases dins de cada àrea.

La funció educativa i social és duta a terme pels equips de tractament a partir d'una sèrie d'activitats per garantir una vida en llibertat satisfactòria, tal com queda reflectit a la LOGP en el seu Títol III a l'article 59.1, el tractament penitenciari consisteix en el conjunt d'activitats directament dirigides a la consecució de la reeducació i reinserció social dels penats.

El Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el RP, tant en el seu Preàmbul I, com al II, en l'aspecte de l'execució del tractament i a partir del principi d'individualització científica que impregna la LOGP, exigeix ampliar l'oferta d'activitats i de programes específics per a la població interna per pal·liar les mancances i els problemes que presenten els interns i les internes i evitant una estada als CPs d'un temps ocios i perdut. Així mateix, com ampliar l'oferta d'activitats educatives, formatives, socioculturals, esportives i mitjans d'ajuda i evitar que l'estada a la presó de la població penitenciària tingui exclusivament una finalitat de custòdia.

El RP, en el seu article 20, estableix que aquest principi d'individualització es materialitza amb el PIT, el qual recull aspectes com l'ocupació laboral, la formació cultural i professional, així com aspectes d'ajuda i tractament. Per tal d'aconseguir els objectius establerts en cada PIT i potenciar l'interès, la col·laboració i la participació de l'intern en el seu tractament, es

posarà en pràctica un sistema flexible de separació modular. A cada departament s'establiran diverses modalitats de vida, caracteritzades per marges progressius de confiança i llibertat (RP, article 177).

3.1.2 El sistema penitenciari català

L'execució d'aquestes mesures privatives de llibertat depenen a Catalunya de la Generalitat de Catalunya. El Departament de Justícia de la Generalitat té assumides les competències en matèria penitenciària des de 1984 i les exerceix a través de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, tal i com dicta el Reial Decret 3482/1983, de 28 de desembre, sobre traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat de Catalunya en matèria d'Administració Penitenciària (BOE núm. 43, de 20 de febrer de 1984).

La SGPRS es va plantejant al llarg dels anys diferents models de rehabilitació fins que al 2006 s'aprova partir el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya (Decret 329/2006) per tal d'impulsar nous models de classificació. A partir d'aleshores pren protagonisme l'avaluació del risc de conducta delictiva i la gestió d'aquest risc per mitjà de programes especialitzats i específics que ofereix un model més flexible a l'anterior. El Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya en l'article 2 (p. 25), defineix els "Principis programàtics de la intervenció penitenciària en els estaments penitenciaris":

- a) Desenvolupar sistemes d'avaluació i motivació de les persones internes.
- b) Dissenyar un sistema d'atenció individualitzada, amb especial atenció als procediments d'ingrés a un CP, als programes específics per a interns amb diagnòstic de discapacitat psíquica i als programes de prevenció de suïcidis.
- c) Executar programes d'intervenció amb la població interna que promoguin els valors de la convivència, l'educació per a la pau i la riquesa de la diversitat.
- d) Desenvolupar programes que fomentin l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació, programes de difusió cultural i mediació intercultural i programes d'educació esportiva.
- e) Establir i aplicar un model comú de separació interior que faciliti tant l'execució de programes especialitzats com l'adaptació conductual dels interns.
- f) Fomentar la col·laboració i participació de les entitats públiques i privades.

Segons el Model de rehabilitació de presons catalanes (DGSP, 2011) el nou Codi penal de l'any 1995 va fer necessari establir nous mecanismes de motivació continuada cap al

tractament i l'adaptació conductual i es va idear el SAM. El SAM és una eina per proposar les recompenses recollides a l'article 262 del RP; motivar el compromís de l'intern amb el seu tractament i el compliment del PIT; i proposar els beneficis penitenciaris previstos a l'article 202.2 del RP. Aquesta avaluació és trimestral i es tenen en compte tres àrees bàsiques: activitats, conducta penitenciària i sortides a l'exterior. L'àrea d'activitats són les que consten en el PIT, activitats principals i complementàries elaborades i revisades per l'equip de tractament multidisciplinari en els diferents moments de la vida de l'intern. L'àrea de conducta penitenciària són les notificacions de fets positius i els expedients disciplinaris. L'àrea de sortides a l'exterior fa una valoració del comportament de la persona interna d'aquesta sortida. La valoració global situa a la persona interna en un determinat nivell de valoració del SAM i li permet accedir a un determinat nombre i tipus de guanys.

El propi Model de rehabilitació de presons catalanes (DGSP, 2011) estableix unes dades de reincidència a Catalunya (2011) que s'han de tenir en compte en el disseny de programes de rehabilitació:

- Augment del percentatge de delictes contra la propietat
- Disminució de l'edat dels delinqüents
- Disminució dels beneficis de la llibertat condicional
- Augment del nombre d'estrangers

Segons Víctor M. Martín, Eduardo S. Vila i José Manuel de Oña (2013), alguns dels reptes que s'estan trobant actualment els CPs són:

- La creixent multiculturalitat de la població reclosa.
- Les noves tipologies delictives.
- L'augment de poblacions sotmeses a vulnerabilitat social, especialment en temps de crisi econòmica.
- El creixement de delictes de violència i, en especial, els de violència de gènere
- La necessitat de plantejar actuacions específiques per certes poblacions empresonades com joves, drogodependents o dones amb fills a presó.

Per tant, ha de seguir havent estudis en el sistema penitenciar per poder seguir avançant amb la millora del mateix. Tal com afirma Añaños-Bedriñana (2013), en general la temàtica penitenciària genera a la societat certs recels i acadèmicament està poc estudiada.

3.1.3 Replantant la perspectiva socioeducativa

En el seu estudi, Diana Restrepo i Paz Francés (2016) assenyalen que els CPs no compleixen cap de les funcions per les quals van ser construïts i Daniel Martos et al. (2009a, 2009b) asseguren que és nul·la la funció de la reinserció en els CPs. La presó

concentra majoritàriament el resultat d'alguns fracassos de les nostres societats (Gallizo, 2010; Caride i Gradaïlle, 2013). Tot i que els sistemes penitenciaris dels països democràtics van incloure la reeducació per tal de facilitar la inclusió de la població interna a la societat, aquesta finalitat no ha deixat de ser utòpica (Matthews, 2003).

Tot i que la LOGP (1979) defineix la finalitat de les presons com a medi per a la reeducació i reinserció dels penats, la realitat és que el règim disciplinari està per sobre del tractament i les necessitats educatives (Martos-García et al., 2009a). La rehabilitació i la seguretat han d'anar de la mà i s'ha de trencar amb la prevalença de la seguretat sobre les activitats (re) educatives en els CPs i la falta de col·laboració entre els dos col·lectius (Devís-Devís et al., 2010). Daniel Martos et al. (2009a) també deixen constància de què el més important dins d'un CP és l'ordre i la seguretat i aquest fet marca totes les activitats que s'hi organitzen, així, si hi ha alguna activitat educativa que suposa algun tipus de contratemps, s'elimina.

Així, la finalitat de l'acció educativa en els CPs pot no buscar la reinserció o la rehabilitació sinó simplement el control social dins de la institució penitenciària. Les institucions penitenciàries neixen i es desenvolupen arrel d'una argumentació jurídic-legal la qual, darrerament, s'ha vinculat amb plantejaments psicològics, criminològics o sociològics que utilitzen el què és educatiu per fonamentar el què és punitiu. Per tant, els processos educatius es converteixen en un mitjà de control social (Martín et al., 2013). D'altra banda, en tota aquesta estructura de naturalesa educativa, el paper del pedagog és gairebé inexistent. És per aquest motiu que Mar Lorenzo, Concepción Aroca i José Luis Alba (2012) creuen que l'educació, la reeducació o la resocialització no es consideren, a efectes penitenciaris, accions susceptibles de professionalització en el seu diagnòstic, execució i avaluació.

L'acció educativa ha d'englobar el conjunt d'activitats encaminades a incrementar la capacitat de cada ser humà per fer-se amo de si mateix, per créixer com a persona i per a participar en la societat de forma crítica (Martín et al., 2013). En aquest sentit i ja al 1955, la comunitat internacional, a través de les Normes mínimes estàndard del tractament dels presos i les preses (United Nations, 1955), i a nivell europeu, a través de les European Prison Rules (Council of Europe, 2006), estableixen que els interns i les internes continuen sent ciutadans i ciutadanes i, per tant, no s'han d'excloure dels serveis habituals prestats a la societat. Per tant, el sector públic exterior té la responsabilitat d'oferir activitats a la presó (Hetland et al., 2007). En definitiva, els CPs han de fomentar l'apoderament de les persones internes garantint els seus drets i fent referència a la salut, la cultura, el treball i l'educació, i l'accés a l'esport (Meek, 2014).

Tot i així, Manuela Cunha (2014) opina que el respecte a la dignitat de les persones preses i la humanització del tractament penitenciari ha evolucionat i ha motivat directrius i estàndards sobre la qualitat de vida, les oportunitats bàsiques i els drets de la població interna. I també Sonia Gómez (2016) creu que el sistema penitenciari espanyol ha canviat molt des de l'aprovació de la LOGP, tant pel que fa a la legislació, com en el tracte a les persones internes i les condicions de les presons.

Aquests canvis es constaten a la Ley Orgánica 6/2003, de 30 de junio, de modificación de la Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria, en els articles 33 i 62 on s'especifica que el tractament penitenciari ha de ser voluntari, especificat, complex, programat, continuat i dinàmic. Tot i aquests canvis i evolució dins la LOGP, darrerament ha estat criticat per l'objectivitat en la separació d'etapes (Gómez, 2016). La tendència europea és aproximar-se a programes individualitzats de tractament, depenent de la personalitat i l'evolució de la persona interna (Fernández, 2005). Per tant, el sistema penitenciari s'ha de replantejar canvis en el seu model organitzatiu des d'una perspectiva socioeducativa per adaptar-se a les noves necessitats (Martín *et al*, 2013).

3.2 EI MICROCOSMOS DE LA SOCIETAT PENITENCIÀRIA I ELS SEUS EFECTES

3.2.1 Les estructures del sistema penitenciari

L'anàlisi de la societat penitenciària és complex i ple de variables que l'afecten. Santiago Redondo (1989) assenyala que l'ambient penitenciari, des d'una perspectiva àmplia, està integrat per tot el conjunt de situacions estimulants susceptibles d'afectar a una institució penitenciària, concretament, a interns i personal.

En un CP hi ha una sèrie d'estructures que són condicionants unes de les altres i es retroalimenten: una estructura social, una organitzativa i una arquitectònica.

Ens centrarem per un moment en aquestes estructures:

- a) L'estructura social: A la persona presa se la situa com a part d'un grup que queda fora del què és considerat, segons un constructe social, normal, decent i regular (Ugelvik, 2014). La pena privativa de llibertat suposa la ruptura amb el nucli familiar i l'entorn social habitual, per tant, la persona privada de llibertat ha de deixar endarrere la seva identitat social i s'ha d'adaptar a unes noves relacions marcades pel seu rol, el d'una persona interna a una presó. La presó és un lloc on els ritmes del món social es remouen temporalment i són fortament distorsionats (Earle, 2014).

En aquest context, ens trobarem tres realitats socials ben diferenciades: El personal funcionari d'interior; els equips de tractament; i l'últim i el més complex és el constituït

per les persones internes. Aquesta dicotomia entre persones que controlen i reeduquen, i persones que són controlades i han de ser reeducades, i les relacions recíproques entre ambdues, marquen la idiosincràsia de cada centre.

Les relacions de les persones internes i el personal d'interior, i el personal de tractament, estan condicionades per la seva funció. La de l'educador/a es queda emmarcada dins d'unes coordenades de cooperació amb l'intern/a, essent una relació més fàcil i fluïda que la que es té amb el personal funcionari d'interior, el qual té tasques regimentals i, per tant, actuacions repressives (Valverde, 1991).

- b) L'estructura organitzativa: la vida a presó es regeix pel reglament, l'objectiu del qual, segons Jesús Valverde (1991) afirma que no és crear un context terapèutic sinó, evitar problemes i sobretot dominar a la persona presa. L'estructuració de la vida diària de la població interna és rígida, i existeix una absoluta planificació del què pot fer i del què no pot fer. La utilització del temps i de l'espai dependran en primera instància de la normativa penitenciària i, en segon lloc, dels programes de tractament, dels tallers productius i de les activitats educatives, lúdiques i esportives; i del personal professional que les duguin a terme i, per últim, de les persones preses.
- c) L'estructura arquitectònica: Michel Foucault (1995) afirma que un dels principis de l'empresonament és aïllar els interns i les internes del món exterior. Aquesta separació és tant física, com ideològica (Matthews, 2009). La separació de les persones internes de la resta de la societat representa l'exclusió física i social. El disseny dels CPs condicionen la vida de les persones privades de llibertat i del conjunt de professionals que treballen en ells. En aquestes estructures podem diferenciar entre els espais existents i els espais disponibles per a les persones internes que, normalment, són molt escassos (Valverde, 1991). Tot i l'arquitectura de les noves presons i l'augment de les activitats tractamentals i les socioeducatives, l'espai on passen més temps les persones preses és el pati, sobretot aquelles que no realitzen cap activitat fora del MR. Els CPs no estan dissenyats per la funció rehabilitadora, sinó per la funció de seguretat (Ríos Martín i Cabrera, 1998).

El deteriorament dels espais penitenciaris és degut a dos motius, segons els mateixos autors. El primer fa referència a la despersonalització de l'espai, que no afavoreix a tenir-ne cura; i el segon, al ser un espai de presonització, l'intern/a projecta en l'espai part de la seva agressivitat i el maltracta.

Aquestes tres estructures configuren una atmosfera tensa, hostil, distant i extraordinàriament densa amb la qual ha de conviure la persona interna dia a dia. Segons Rod Earle (2014) les presons són un microcosmos d'una societat total. Dins d'aquest ambient, les persones internes tenen la necessitat d'adaptar-se a una rutina institucional

dura i rígida, privades de llibertat i sotmeses a un estatus devaluat, estigmatitzat amb una situació estressant, desagradable i difícil (Haney, 2002).

3.2.2 Els efectes de la privació de llibertat

La presó és una institució total delimitada per barreres físiques i socials, que la separen del món exterior, en la qual les persones internes tenen poc marge de gestió (Norman, 2018). El primer en parlar dels efectes psicològics que la presó produeix a les persones empresonades va ser Donald Clemmer (1940) anomenant a aquests efectes 'presonització'. Clemmer aportava dades sobre els efectes psicològics del tancament, constatant que són més grans, com més gran és el grau de la condemna. És lògic pensar que les persones preses, al llarg del temps, desenvolupin un repertori de normes i comportaments que vindrien, indubtablement, a suposar una resposta adaptativa al que s'anomena 'ambient penitenciari (Redondo, 1989). Per Jennifer A. Schlosser (2008) la idea de presonització es produeix quan les persones internes s'aclimaten a certes normes de la subcultura penitenciària que afecta la seva identitat dins de presó. Aquests comportaments de presonització poden ser indicatius de patrons antisocials o inadaptats que esdevenen normalitats (Gillespie, 2003). D'altra banda, Thomas Ugelvik (2012) posa de manifest que aquests comportaments formen part d'una cultura de neutralització per entendre's uns amb els altres.

L'estudi d'Elena Pérez i Santiago Redondo (1991) basat en altres estudis (Clemmer, 1940; Pinatel, 1969; Goffman, 1979) descriuen la presonització com una assimilació d'hàbits (usos, costums i cultura de presó) pels interns i una disminució general del repertori de conducta dels mateixos, per efecte de l'estada prolongada al CP.

Els efectes de l'estada a presó es poden multiplicar en funció de la seva capacitat d'adaptació, de les seves habilitats socials i l'ocupació que facin del seu temps, segons Merche Ríos (2006), tot i que cada persona reacciona diferent en funció de la personalitat, del centre i el tractament que se li ofereixi, la presonització tindrà diferents efectes físics i psicològics sobre la persona privada de llibertat.

La població interna s'ha d'adaptar a una societat amb les seves pròpies normes, costums, hàbits, en un espai on hi està en contra de la seva voluntat i que pot influir també en hàbits de pensar, sentir i actuar (Haney, 2002). Fins i tot, pot acabar amb la llibertat de consciència, que porta a l'autoextinció de l'individu (Restrepo i Francés, 2016).

La presó és dolor i les persones internes pateixen conseqüències a llarg termini a conseqüència d'aquesta privació de llibertat (Haney, 2002).

3.2.2.1 *La crisi d'identitat, pèrdua d'autonomia i de responsabilitat*

Ja a l'any 1961, Erving Goffman apuntava que la presó mutila la personalitat de la persona interna i li fa perdre part de la personalitat i la noció del control de la seva vida. Segons Nanci Cruz, Erika Morales i Luis Ernesto Ramírez, (2011) entrar a presó implica una transformació radical a la vida del subjecte empresonat, fet que suposa una re significació de la pròpia identitat, associada a un esquema rígid en l'ús d'espais i de temps que l'imposa la institució.

L'entrada a la presó comporta, entre altres efectes, 'la mortificació del jo', l'abandonament de la identitat i de rol que quelcom tenia abans de la seva entrada a presó (Goffman, 1988). En aquesta 'mortificació del jo' es produeix paral·lelament una creació de culpables que suposa inevitablement l'estigmatització del subjecte (Goffman, 1963; Restrepo i Francés, 2016) i un sentiment d'inferioritat pel qual presos i preses creuen que es mereixen el seu destí (Carrabine, 2005).

A partir d'aquí, a moltes persones empresonades, a diferents nivells, se'ls hi presenta el dilema de qui són i què volen ser com a homes/dones (Earle, 2014). Les persones empresonades han de buscar estratègies per adaptar-se a la nova situació (Rubin, 2015) que poden causar la desaparició o la construcció de noves identitats (Courtenay i Sabó, 2001).

Segons Nagore Martínez et al. (2018) el poder que exerceix la institució sobre les persones, moltes vegades a través de les persones que hi treballen, pot arribar a ser en ocasions omnipotent. Aquesta actitud de superioritat sobre la població interna pot arribar a infantilitzar i minvar la seva autonomia (Hsu, 2005; Restrepo i Francés, 2016). Estar empresonat/da, segons l'estudi de Diana Restrepo i Paz Francés (2016), significa que el sistema penal pren possessió del cos i de la ment de la persona, perquè no pot escollir ni els seus horaris, ni el seu oci, ni la seva forma de vestir o expressar-se, entre altres, per tant passa a un estatus d'especial dependència. Segons Ricciardelli, Maier i Hannah-Moffat, (2015), la població interna, per definició, no té autonomia, estan sotmesos al poder de la institució i són susceptibles a les decisions del personal d'interior i de tractament, així com la limitació del moviment lliure (Martos-García et al., 2009a). La persona interna s'adapta a aquesta situació i en aquest context adopta una 'actitud passiva' (Valverde, 1991). Aquests condicionants comporten una absència de control sobre la pròpia vida i una adhesió als valors de la presó que provoquen una socialització en un context de 'naturalització' de la delinqüència i de l'exclusió (Valverde, 1991). En definitiva, la instauració de règims de vida desresponsabilitzen i desocialitzen les persones i suposa

l'anul·lació de la iniciativa, l'autogestió, la responsabilitat i la personalitat de les persones internes (Gómez, 2016).

Aquesta manca d'autonomia té repercussions a nivell emocional i mostren una inquietant vulnerabilitat vulnerable emocionalment (Crewe, 2014; Ricciardelli, Maier i Hannah-Moffat, 2015) que té efectes en els nivells d'autoestima de la població interna (Pérez i Redondo, 1991). A partir dels estudis de Hulsman i Bernat de Celis (1984), Eva Restrepo i Paz Francés (2016) assenyalen la divisió entre bons i dolents dins dels sistema penal que té una conseqüència directa amb l'estigmatització del subjecte i la seva autoestima. Degut a aquesta situació, l'absència o la distorsió de l'autoestima, l'autoconcepte, i l'autoimatge són àrees que s'han treballar als CPs (Levy, 1997 citat a Andrews i Andrews, 2003). La forma en què les persones experimenten el seu empresonament afecta com experimenten i interpreten el seu càstig (Van Ginneken i Hayes, 2017).

Un altre dels efectes de la privació de llibertat és l'absència d'expectatives de futur (Valverde, 1991). El sentit del 'futur' el qual hauria de ser un horitzó obert, es converteix en inoperatiu mentre estàs a presó (Nakagawa, 1993). La falta de control sobre la pròpia existència que caracteritza la vida a presó es converteix en una dificultat afegida per la recuperació de la població interna.

Una de les característiques de la vida als CPs és l'ús d'un vocabulari propi. A mesura que l'intern/a passa més temps a presó va assumint termes verbals exclusius del context, així com una entonació peculiar i, fins i tot, gesticulacions diferents que produeix una anormalització del llenguatge (Valverde, 1991).

Un altre efecte de l'empresonament és l'exageració de les situacions a causa de la distorsió del temps mentre estàs privat de llibertat. La presó suposa un 'ambient total', la vida de la persona interna s'estructura al voltant d'ella (Valverde, 1991) i les experiències de temps i moviment són accelerades i intensificades (Earle, 2014).

Totes aquestes alteracions i modificacions produeixen la destrucció de la realitat interior de les persones (Restrepo i Francés, 1996).

3.2.2.2 Les normes no escrites i les relacions de poder

Quan una persona ingressa en un CP tot l'entorn social del què formava part desapareix i entra a formar part d'una nova realitat. Aquest trencament amb les seves relacions socials anteriors i la pèrdua de la seva posició social produeix un deteriorament de la dimensió social de la població interna (Moscoso-Sánchez et al., 2012), la qual es sent, bàsicament, sola (Earle, 2014).

Tot grup social tancat crea les seves normes, són les regles no escrites, sovint difoses i l'aplicació de les quals dependrà dels individus i les situacions (Valverde, 1991). L'aprenentatge d'aquestes normes serà una resposta apresada a mode de socialització (Schmid i Jones, 1993). En aquest sentit, l'estudi de Greg Newbold et al. (2014, p. 442) remarca: "Igual que les persones en altres societats, els interns s'adapten a l'entorn existent. Els codis i la cultura que es donen dins d'una presó ajuden als interns a sobreviure davant la privació de llibertat".

L'entrada a presó suposa per a la persona establir noves relacions que poden canviar la personalitat pròpia (Lamo de Espinosa, 2002) i el seu comportament (Rodríguez et al., 2018). D'altra banda, una de les respostes a aquesta nova situació social és la fugida de les vinculacions afectives com a estratègia per evitar les frustracions. Una fugida que condueix a la persona interna a la 'indiferència afectiva' (Valverde, 1988). Els sentiments i la seva expressió es veuen reprimits per la violència del medi penitenciari (Courtenay i Sabo, 2001; Guagliardo, 1997), així com l'expressió i manifestació de la seva sexualitat (Levins, 2018).

Si les relacions de poder existeixen a la societat actual, a dins un CP encara més (Bosworth, 1999; Foucault, 1995). Quan hi ha situació de poder, de dominació, les persones poden mostrar diferents comportaments, des de la rebel·lia fins a la total submissió (Crewe, 2007; Martínez-Merino *et al.*, 2018) d'on sorgeixen tensions i conflictes (Valverde, 1991). Els comportaments reactius sorgeixen quan les persones es senten altament controlades (Rubin, 2015) i es poden sintetitzar bàsicament en coerció, por i violència (Crewe, 2007). En el seu estudi, Nagore Martínez (2018) apunta que la vigilància constant que exerceix el personal i les càmeres recorda constantment a les persones empresonades que estan confinades, controlades i penades.

Davant aquesta situació, Haney (2002) destaca que la resposta de la població interna és l'agressió i el comportament antisocial, ja que aquesta entén l'incompliment de les normes i regles com una forma de desafiament (Waldram, 2009) i una forma de rebel·lia que busca minimitzar els efectes del poder (Martínez-Merino et al., 2018), segons Michel Foucault (1978) on hi ha poder, hi ha resistència. Les persones internes busquen diverses estratègies de resistència (Bosworth i Carrabine, 2001; Ugelvik, 2014) i el ventall de reaccions és molt àmplia (Martínez-Merino et al., 2018).

Les relacions entre personal d'interior i persones internes s'estableixen a través de les jerarquies de poder i de desconfiança mútua (Iwamoto et al., 2012). Una de les estratègies per afrontar aquesta situació en el cas dels homes és adoptar una identitat basada en els trets de masculinitat tradicional, la qual els hi ajuda a situar-se dins d'aquestes jerarquies

de poder establertes a presó (Hsu, 2005; Iwamoto et al., 2012). En el seu estudi, Ben Crewe (2014) sentència que la masculinitat flueix de totes les formes possibles a la presó, com també afirma De Viggiani (2012) per assegurar la seva supervivència emocional, psicològica i socialment per emmascarar la seva autopercepció de debilitat o vulnerabilitat. Els interns intenten respondre ala incertesa i al risc percebut de manera que presenten la seva masculinitat com apoderament més que submissa (Ricciardelli, Maier i Hannah-Moffat, 2015). La virilitat és atorgada pel grup d'iguals i els interns necessiten l'aprovació del grup per identificar-se (Flood, 2008). Molts interns adopten ideologies i comportaments molt més accentuats que els què tenien abans de ser empresonats, mostrant-se hipermasculinitzats (Courtenay, 2000; Hsu, 2005; Newton 1994; Jewkes, 2005), subratllant els ideals masculins convencionals, com la valentia i la força (Ricciardelli, Maier i Hannah-Moffat, 2015). Aquests interns necessiten mostrar fortalesa física, impermeabilitat emocional, ser dominants, ser violents per posicionar-se en aquesta jerarquia de poder a presó (Courtenay i Sabo, 2001; Martos-Garcia et al., 2009b). L'objectiu de l'adaptació i de la resistència de les persones internes és passar a ser algú altre per desafiar, modificar o alterar el seu estat d'intern/a (Ugelvik, 2014). Segons l'estudi Nagore Martínez et al. (2018) les persones internes busquen allunyar-se del rol que se li ha donat dins de presó. A més a més, aquests patrons establerts per la masculinitat tradicional impedeixen que els interns demanin ajuda als professionals de salut mental (Milner et al., 2019). Aquesta dialèctica entre poder i confrontació és constant a presó (Crewe, 2007) per tal de demostrar que no han estat privats totalment de la seva autonomia (Bosworth i Carrabine, 2001). Tot i així, i segons Martos-García et al. (2009b), les persones internes reconeixen i entenen les dinàmiques de la institució i construeixen els seus comportaments a partir d'elles per guanyar beneficis en un sistema que es basa amb premis i càstigs.

3.2.2.3 El deteriorament del cos i de la ment

La literatura internacional reconeix la població penitenciària com a un grup amb complexes i múltiples necessitats de salut (Meek i Lewis, 2012). Les persones empresonades pateixen més problemàtiques de salut física i mental que la població en general (Courtney i Sabo, 2001; Loeb i Steffensmeier, 2011; Plugge et al., 2009; Plugge et al., 2006; Richmond et al., 2011; Valcárcel, 2001). Algunes de les causes del deteriorament del cos i la ment estan relacionades amb l'ús indegut de substàncies problemàtiques, malalties com el VIH i l'hepatitis, el tabaquisme i la llarga durada de la malaltia o la discapacitat (Social Exclusion Unit, 2002; Stephenson, 2004; WHO, 2007). Craig Haney (2002) afirma en el seu estudi que les pressions a les que estan sotmeses les persones privades de llibertat provoquen una constant tensió muscular que poden portar a l'abús de substàncies diverses. Alguns

crítics argumenten que la naturalesa inherent de l'empresonament és contradictori amb la millora de la salut humana (Douglas et al., 2009).

Les repercussions físiques de la privació de llibertat, segons Valverde (1991), són el deteriorament de la pròpia imatge a causa de la falta total d'intimitat i la falta de cura personal. Així mateix, la dieta rica amb carbohidrats i la falta de moviment provoca que també hi hagi casos d'obesitat (Douglas et al., 2009). Una altra de les repercussions físiques es causada per les característiques arquitectòniques de les presons i les condicions de vida que provoquen alteracions sensorials: pèrdua de visió, audició, gust, olfacte, etc. (Valverde, 1991; Manzanos, 2007). Segons Rod Earle (2014) és un món on hi ha absència de variacions sensorials i aquest fet condiciona els sentiments.

D'altra banda, les repercussions mentals relacionades amb l'empresonament es reflecteixen amb nivells alts de desordres psicològics (Butler et al., 2007; Fazel i Baillargeon, 2011; Plugge et al., 2006). Per tant, un dels majors problemes que afronten les presons actualment són les malalties mentals ja que, al voltant del 90% de persones internes, tenen algun tipus de trastorn mental (Dewa et al., 2015). Els símptomes psicològics més comuns de l'empresonament són l'estrès, l'ansietat i la depressió (Harding, 1984; Manzanos, 2007; Martos-García et al., 2009b) i el trastorn de personalitat (Dewa et al., 2015).

Un dels motius que produeixen aquests desordres psicològics és la separació de les persones que formaven part de l'entorn proper i la solitud a la cel·la. Segons l'estudi de Louise Condon, Gill Hek i Francesca Harris (2008), la separació de la família i els amics, i les hores a les cel·les, produeixen estrès. Aquesta sensació de buidor, acompanyat d'un permanent nivell d'ansietat, condueix a la persona interna a un sentiment de fatalisme (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ríos Martín i Cabrera, 1998; Valverde, 1991), desesperança (Cashin et al., 2008; Fazel et al., 2008) i angoixa (Haney, 2002). A l'estudi d'Andrés Chamarro (1993) aquest sentiment queda reflectit quan explica que els dies neixen morts i només la rutina -que també és manifestació de la mort- fan possible continuar.

Un altre dels trastorns de la privació de llibertat és l'insomni (Dewa et al., 2015). El patró del son es pot veure alterat pel propi fet d'estar empresonat (Randall et al., 2019) i pel canvi d'estil de vida de presó (Elger, 2009). Així mateix, altres causes que el perpetuen és la separació dels éssers estimats, rutines forçades, horaris de son establerts i la limitació de l'AFE (Randall et al., 2019). Tot i que la població no empresonada també té nivells alts d'insomni, a les presons és major i les estratègies per combatre'l són limitats.

El 83% de la població penitenciària que pateix insomni mostra símptomes d'ansietat o depressió com a causa inicial (Elger, 2004) i pot afectar l'estat anímic, que es pot expressar en agressió, ira i impulsivitat (Randall et al., 2019). Tot i que els estudis sobre els mecanismes psicosocials concrets associats a la depressió i l'ansietat en els homes presos són insuficients (Draine et al., 2007, Kupers, 2001), el que sembla clar és que si no es tracten poden portar a la violència i a comportaments de risc (Iwamoto et al., 2012).

En definitiva, tenim com, seguint a Santiago Redondo (1989), l'entrada a presó no deixa indiferent a ningú, ni tant sols a les persones externes que hi entren. Tampoc a les que hi treballen. Totes les persones d'un CP van assimilant i adoptant costums, llenguatges i estímuls que causen un deteriorament psicològic (Kent, 1996 citat a Viñas, 2012).

Per tant, aquestes percepcions que es desprenen de l'ambient penitenciari també l'han viscuda altres investigadors i investigadores. En el seu estudi, Rod Earle (2014) assenyala que l'investigador pot sentir la força de la presó, i que aquesta força en realitat és la quàntica real de l'afebliment de l'ànima de la persona interna. En el mateix sentit, Nagore Martínez-Merino (2018) sentència que quan ella i els seus companys i companyes van entrar a presó van sentir immediatament la duresa de les seves parets.

3.2.3 El treball holístic als CPs

Tots aquests efectes esmentats anteriorment tenen un impacte directe sobre la qualitat de vida en els CPs. Segons la WHO (1986) la salut és l'estat de benestar físic, mental i social. Aquesta definició ha estat ampliada posteriorment incorporant conceptes com la capacitat de cuidar-se a un mateix o a una mateixa, sentir-se feliç o poder accedir a opcions culturals i educatives (Fernández-Ballesteros i Macià, 1993). També l'accés a la pràctica AFE ha estat incorporada (Martínez-Merino, 2018) o aspectes com el nivell d'independència i de relacions socials (Bonicatto i Soria, 1998).

Tots aquests aspectes es veuen distorsionats quan s'està privat de llibertat. L'ambient penitenciari té un gran impacte en la qualitat de vida de les persones internes (Elger, 2009). Segons Carlos Blanco i Ángel Tinoco (2009) recloure no és la millor manera de conduir a la persona privada de llibertat cap a la societat i Waldram (2009) recalca que les persones canvien a presó, i no sempre a millor. En aquest sentit, la WHO (2007) ha elaborat documents i guies dirigides especialment a les presons.

Un dels principis de l'empresonament és separar les persones internes del món exterior (Foucault, 1995), malgrat que les normes que el governen marquen el contrari, precisament pretenen reduir al màxim la distància entre la presó i la vida en comunitat (Council of Europe, 2006). Així, el que haurien de fer les institucions penitenciàries no és allunyar les persones internes de les situacions conflictives sinó educar-los en elles, vinculant el què

és cognitiu i el què és social, la intel·ligència a les emocions, les responsabilitats cíviques a un canvi d'actituds i comportaments, de forma que tot l'entorn penitenciari afavoreixi l'educació de les persones internes, en el sentit més ampli (Caride i Gradaïlle, 2013). En aquest context, les presons tenen la responsabilitat de crear un ambient sa, tant en la participació individual, com en la promoció de la salut, tenint en compte no només l'ús i abús del tabac i de l'alcohol, sinó també la dieta, l'AFE, i l'obesitat (Herbert et al., 2012).

La persona interna, com ja hem vist, s'acostuma a la forma de funcionar del CP que és totalment diferent al funcionament de la societat, per tant, s'haurà de tornar a readaptar al nou hàbitat (Blanco i Tinoco, 2009). Aquest nou context suposarà la pèrdua dels rols que tenia en el món exterior, fet què influirà a l'hora que la persona interna és reinserti a la societat un cop acabada la seva condemna (Cabrera, 2002).

Si la intenció de la presó és reinsertar, la política penitenciària ha d'afavorir els moments en el què les persones internes es sentin lliures perquè sigui més fàcil la seva incorporació a la societat (Martínez-Merino, 2018). Reduir les necessitats bàsiques de moviment, privacitat, autonomia, afectivitat i de relacions no fa que la persona interna sigui millor (Esposito, 2020). Les intervencions de rehabilitació a presó han d'anar centrades a les necessitats de les persones internes potenciant la seva responsabilitat i la seva capacitat d'autonomia (Cunha, 2014).

És important aplicar a la població penitenciària mètodes per 'agafar-se llibertat', com a 'pràctiques de llibertat', per tal de què en un entorn restringit experimentin, temporalment, aquesta llibertat (Ugelvik, 2014). Les institucions penitenciàries han de concebre les accions realitzades dins dels CPs perquè tinguin una transferència real quan hagin d'enfrontar-se a l'exterior i trencar així el mur que separa la presó de la vida en llibertat (Cashin et al., 2008; Cunha, 2014). Per una banda, és necessari normalitzar certes pràctiques tenint en compte la identitat personal i social de la persona interna (Cunha, 2014) per facilitar la seva inclusió a la societat.

D'altra banda, per facilitar aquesta reinserció és vital i necessari la col·laboració i participació del teixit comunitari de la societat a través d'entitats externes. Aquesta col·laboració i participació ha de ser bidireccional i, per tant, una ajuda també a l'exterior, a la societat en general (Beristain, 1988). En aquest esforç, no podem oblidar que les institucions penitenciàries també han de facilitar aquesta resocialització un cop acabada la seva condemna (Gómez, 2016).

Si el principal objectiu dels països que van signar el Pacte Internacional sobre drets civils i polítics de les Nacions Unides, elaborat a 1966, indica explícitament en el seu article 10 que el sistema penitenciari inclourà el tractament de les persones i el seu objectiu essencial

serà la seva reformació i rehabilitació social, s'ha de treballar de forma holística perquè tots els efectes nocius que provoca la privació de llibertat quedin minimitzats o pugin ser reconduïts.

4 EL MPiC EN ELS CPS

4.1 LA PARTICIPACIÓ DE LA POBLACIÓ INTERNA

4.1.1 La participació dins la normativa penitenciària

La participació de la població interna en la planificació i execució del seu propi tractament per una vida en llibertat satisfactòria està contemplada dins la LOGP en el seu article 61, en que marca que s'ha de fomentar que l'intern participi en la planificació i execució del seu tractament i col·laborarà perquè, en el seu futur, sigui capaç de portar, amb consciència social, una vida sense delictes. Així mateix, també remarca que s'ha d'estimular l'interès i la col·laboració dels interns en el seu propi tractament i la satisfacció dels seus interessos personals a partir de l'itinerari marcat.

Aquesta participació es concreta en el títol II, capítol V del RP, concretament a l'article 55 que regula les àrees de participació i estableix que els interns i les internes han de participar en l'organització de l'horari i de les activitats d'ordre educatiu, recreatiu, religiós, laboral, cultural o esportiu. A més, explica com el Consell de Direcció, mitjançant una resolució motivada, pot ampliar la participació dels interns i de les internes en altres àrees de règim diferents de les esmentades.

Dins del mateix capítol, l'article 56 estableix la forma d'organització de la participació dels interns i internes a partir de tres comissions: la primera per a la programació i desenvolupament de les activitats educatives, culturals i religioses; la segona per a les activitats recreatives i esportives; i la tercera per a les activitats laborals.

La composició de les comissions es descriu a l'article 57, el qual determina que aquestes han d'estar compostes, almenys, per un/a representant de cada una de les unitats de classificació de l'establiment, a les quals actuaran com a president/a i secretari/a els membres que designi la mateixa comissió en la primera reunió. Així mateix, a les seves reunions hi ha d'assistir l'educador/a o la persona encarregada de les activitats de les quals hagin de tractar. D'altra banda, el Consell de Direcció del centre ha d'anunciar la renovació de les comissions d'interns/es que participin en les diferents activitats en períodes d'un any o quan una comissió es quedi amb menys de tres interns/es membres. Per dur a terme les eleccions, el dia assenyalat pel Consell de Direcció s'ha de formar la mesa, que ha d'estar composta per l'intern o la interna de més edat i el/la més jove, i presidida per un/a funcionari/a de la unitat. Així, els components de la mesa han de passar per les cel·les del departament per recollir els vots dels i de les internes, i després han de recomptar-los i anunciar els resultats. També fa referència a que tots/es els interns o les internes de cada unitat de classificació poden participar en l'elecció i es poden presentar per ser-hi escollits

sempre que no hagin estat escollits en el termini anterior d'un any. Els interns o les internes que tinguin sancions disciplinàries per faltes molt greus o greus sense cancel·lar no podran ser escollits.

A partir d'aquí, els representants dels interns o de les internes poden organitzar per si mateixos/es o col·laborar a organitzar activitats amb el personal funcionari de l'àrea corresponent (article 60). Així mateix, els o les representants de les persones internes poden presentar tota classe de suggeriments, que el funcionari o la funcionària receptor ha d'elevat a la direcció de l'establiment (article 61).

Aquesta programació i participació de la població interna a activitats socioculturals i esportives es veu reforçada posteriorment en el Títol V, Capítol III, article 131 que es resumeix a continuació:

1. Programació de les activitats culturals, esportives i de suport més adequades per aconseguir el desenvolupament integral dels interns.
2. Proposta d'activitats socioculturals i esportives que els interns i internes desitgin realitzar.
3. Promoure la màxima participació dels interns en la realització de les activitats culturals, esportives i de suport que es programin.
4. Participació dels interns i internes, professionals del CP i col·laboradors socials de l'exterior a les activitats culturals, esportives i de suport coordinades per la junta de tractament.
5. Registre en una cartilla de les actuacions formatives, laborals, socioculturals i esportives que hagin realitzat els interns.

4.1.2 Les experiències participatives als CPs catalans

Als CPs de Catalunya la participació de la població interna es fa realitat a partir dels nous models arquitectònics i funcionals dels CPs que s'inauguren a partir de l'any 2007 i que faciliten noves fórmules d'organització. Els primers CPs que inicien experiències participatives són el CP Brians 2 i el CP Lledoners a l'any 2009 i 2010, respectivament (Camps i Torres, 2012; DGSP, 2013).

En el CP Brians 2, a l'àrea de drogodependències (MR 8) i, posteriorment, a l'àrea de vida en llibertat (MR 7), es treballa sota uns paràmetres de funcionament de participació activa dels interns.

En el CP Lledoners s'implanta el funcionament basat en paràmetres de major autogestió i responsabilitat dels interns a l'àrea de drogodependència (MR 6) i a l'àrea de violència (MR 4).

Després de més d'un any de la posada en funcionament d'aquestes experiències, la SGPRS va considerar oportú, l'any 2011, fer-ne una valoració per poder difondre aquesta fórmula d'organització. Si bé no es disposava d'un termini de temps prou perllongat i els MRs on es va posar en funcionament eren molt heterogenis, es pretenia verificar si hi havia diferències en el clima social en els MRs on s'havien implantat estratègies organitzatives basades en els paràmetres de participació i convivència.

L'estudi realitzat per Jordi Camps i Gemma Torres (2012) va comparar el clima social i emocional entre els quatre MRs on s'estava duent a terme aquest sistema organitzatiu i set en que no s'aplicava. Els indicadors de l'estudi sobre el clima social i emocional es van separar en diferents blocs que sintetitzaré a continuació.

El primer bloc feia referència als indicadors descriptius de la població (ocupació, tipologia delictiva, antecedents, condemna, temps per a la llibertat definitiva, edat, i nacionalitat, entre altres) i es va arribar a la conclusió que els interns (l'estudi tan sols es va realitzar amb una població interna conformada exclusivament per homes) dels MRs on s'aplicaven fórmules de participació i convivència presentaven, en general, unes característiques personals, penals i penitenciàries favorables a certs valors positius en la millora del clima.

El següent bloc feia referència als indicadors d'organització i participació (mobilitat, professionals penitenciaris, comissions d'interns, diferents tipus de programes, oferta d'activitats per part dels i les professionals penitenciaris i cogestionades, oferta d'activitats entitats externes, notificació de fets positius, expedients disciplinaris, permisos, nivells de SAM, dotació d'espais intramodulars, i participació en activitats de rehabilitació.) i es va arribar a les següents conclusions:

- A la majoria dels MRs estudiats la mobilitat era massa elevada i desafavoria l'adaptació dels interns a la dinàmica relacional.
- A major nivell d'activitats cogestionades pels interns, menor era la intervenció especialitzada dels o les professionals.
- No semblava haver molta diferència en el nombre d'interns sancionats i la notificació de fets positius.
- Hi havia una gran heterogeneïtat en el nombre i periodicitat de les reunions entre uns MRs i altres.

El tercer bloc d'indicadors van ser els de clima social i clima emocional, els quals es van basar en dues escales diferents de referència:

1. Escala de clima social en institucions penitenciàries (CIES) de Moos, Moos, i Trickett (1995) que es basa en les relacions, l'autorealització i l'estabilitat/canvi. A continuació es descriuran les variables que es van analitzar en cada una de les escales:

- a. Relacions: implicació, ajuda, expressivitat
 - b. Autorealització: autonomia, realitat, personal
 - c. Estabilitat/Canvi: organització, claredat, control
2. Escala de clima emocional (adaptada de Páez et al., 1997) que es basa en el clima positiu (Esperança, solidaritat, confiança en la institució, alegria, tranquil·litat) i el clima negatiu (por, enuig, tristesa, inseguretat, soledat).

Les conclusions de l'anàlisi d'aquestes variables i de l'estudi en general van ser:

- El clima (social i emocional) percebut pels interns, així com pels i per les professionals, està en un llindar acceptable, sense arribar a un clima òptim.
- El clima (social i emocional) es pot millorar aplicant models de participació i convivència fomentant la participació dels interns en comissions o en qüestions relatives a la millora de la convivència.
- La selecció d'interns que ingressen en les unitats de participació i convivència incideixen decididament en les millores del clima ja que presenten característiques de millor adaptació i millores expectatives de futur.
- L'organització i l'adequada implementació de programes i altres eines de rehabilitació influeixen en un millor clima, com són l'ús d'alternatives al procés sancionador o les notificacions de fets positius, entre d'altres.
- Hi ha una millor percepció del clima per part dels interns en la major part de variables estudiades. Els i les professionals de vigilància perceben millores en el clima emocional del propi col·lectiu, mentre que el personal de rehabilitació no percep cap diferència entre les unitats de participació i convivència i les ordinàries.
- Els beneficis d'un millor clima social i emocional no s'aprofiten per potenciar els programes de rehabilitació i abordar les variables criminològiques, sinó al contrari, hi ha menys intervenció especialitzada.

I estableix com a conclusió final que les accions participatives han d'arribar a tota la població penitenciària:

[...] impulsar fórmules de motivació i intervenció basades en la promoció de la participació i la responsabilització de l'intern ha de ser un eix vertebrador de tota la funció rehabilitadora, motiu pel qual s'entén que l'acció de foment de la participació i responsabilització ha d'arribar de forma homogènia, estructurada i racionalitzada a tota la institució penitenciària, exigint-se, per tant, un model de treball que impliqui a tota la institució sota paràmetres d'igualtat, oportunitat, rigor i transparència. (Camps i Torres, 2012, p. 65)

Algunes de les millores que proposa l'estudi són:

- Seleccionar als interns en funció de la seva motivació al canvi.
- Organitzar determinades unitats sota els paràmetres de participació i convivència per tal de potenciar la iniciativa que afecta positivament en les interaccions socials i afavoreix la implicació i l'autonomia.
- Cal garantir la justícia i la igualtat dels interns en l'accés a unitats amb millor clima (social i emocional).
- Cal garantir la voluntarietat de l'intern.
- Establir circuits i fórmules alternatives a la imposició de sancions disciplinàries ajustades al RP i a la validació de Serveis Centrals.
- Mantenir els interns que gaudeixin permisos al MR on els han obtingut, mentre no passin a unitats de medi obert, o semi-obert.
- Aprofitar els beneficis que produïen les fórmules de participació i convivència en el clima per conjugar els aspectes del tractament individual i el clima col·lectiu positiu; i potenciar-los mútuament. Encara més quan l'objectiu comú de la rehabilitació i de la participació són la responsabilització i la implicació en els propis processos de canvi i millora personal de les persones internes.

A partir del segon semestre de l'any 2012, la direcció del CP Lledoners impulsa la implementació d'un nou projecte funcional i un nou model de participació amb la intenció d'aprofundir en els aspectes més positius de l'experiència anterior i per tal d'arribar a tota la població penitenciària de forma homogènia, estructurada i racionalitzada. A partir d'aquesta nova experiència es realitza un nou estudi "Els models de participació i convivència" (DGSP 2013), on s'afirma que el model de classificació de separació interior que estableix el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penitenciària a Catalunya no impedeix la participació de les persones internes dins del CP, segons com es defineix en el document "Els models de participació i convivència" (DGSP, 2013, p. 4):

Aquest sistema de classificació no és incompatible amb la posada en marxa, en algun dels MRs del centre o de manera transversal en tots ells, d'un sistema organitzatiu intern que fomenti la participació dels interns en l'organització de la vida del MR/centre, i en la presa de decisions com a mitjà per intentar crear un millor clima social i per salvar la subcultura de presonització imperant en una institució total com la penitenciària (...) El sistema organitzatiu de gestió compartida no és la finalitat de la unitat, és la base que permet aplicar de manera més efectiva les eines de tractament a desenvolupar per l'equip de tractament.

Per tant, els i les professionals han de buscar estratègies per tal d'incentivar a les persones internes a realitzar activitats, estiguin reflectides o no en el seu programa de tractament, i responsabilitzar-los de diferents tipus de tasques.

En aquest nou estudi, s'estableixen els eixos bàsics de la intervenció per a la consecució dels principis programàtics relatius a la funció rehabilitadora d'aquestes fórmules participatives i de convivència: la motivació, l'ambient, la individualització i participació, la corresponsabilitat comunitària i el compromís dels agents socials, i la transparència, el rigor i la professionalitat de les actuacions:

[...] impulsar fórmules de motivació i intervenció basades en la promoció de la participació i la responsabilització de l'intern ha de ser un eix vertebrador de tota la funció rehabilitadora. Per aquest motiu, s'entén que l'acció de foment de la participació i responsabilització ha d'arribar de forma homogènia, estructurada i racionalitzada a tota la institució penitenciària, i exigir, per tant, un model de treball que impliqui a tota la institució sota paràmetres d'igualtat, oportunitat, rigor i transparència.

Per tant, les fórmules de participació i convivència no són una finalitat en si mateixes ni provoquen elements de canvi criminològic en els interns participants, però cal aprofitar els beneficis que produeixen en el clima del MR per conjugar i potenciar els efectes dels programes de tractament. (DGSP, 2013, p. 9)

Les principals conclusions resumides a les que es va arribar en aquest estudi realitzat al CP Lledoners (DGSP, 2013) són:

- Eliminació dels MRs de conducta dins del Programa de classificació interior per evitar l'estigmatització d'interns amb conductes desestructurades.
- L'estabilitat de la població interna de cada MR per afavorir el clima social i el vincle de tots els agents implicats.
- El sistema de classificació interior ajuda a intervenir en tota la població empresonada.
- Es dóna importància al programa d'acció i d'acollida.
- Es generalitzen les accions de participació dels interns en la vida i organització del centre.
- El projecte fomenta la col·laboració de la comunitat de tot el centre.
- Participació de les famílies dels interns en tot el projecte.
- Resolució alternativa de conflictes des d'una intervenció transversal a tot el centre.

- Mobilitat dels interns pels diferents espais del centre per tal d'optimitzar els espais i la tasca dels professionals de rehabilitació.
- Posada en marxa de nous mecanismes permanents de comunicació i informació als interns.

Per tancar aquest apartat es resumeixen les orientacions marcades en aquest estudi per establir fórmules participatives i de convivència en els CPs que gaudeixin de les condicions infraestructurals, organitzatives i de personal adients. Aquestes es basen, també, en l'estudi elaborat per Jordi Camps i Gemma Torres (2012):

a) En relació amb la selecció dels interns o de les internes participants en aquests MRs s'ha de tenir en compte la motivació al canvi, la igualtat dels interns o de les internes en l'accés a aquests MRs, garantir la voluntarietat de l'intern/a en la implementació personal, tenir un programa estructurat d'actuacions i, per últim, elaborar un pla de difusió i publicitat dels MRs de participació.

b) En relació amb el sistema de classificació interior del centre es fa referència que el model s'aplicarà en els MRs dins d'una àrea d'atenció especialitzada i que, en cap cas, en una comunitat terapèutica, ni de forma aïllada de la vida i funcionament de la resta del centre.

c) En relació amb el model d'intervenció s'ha de destacar que la única diferència amb la resta de MRs és el sistema organitzatiu de base on la participació dels interns o de les internes és la clau. D'altra banda, els i les professionals a partir de la millora del clima social, assolida per l'establiment de fórmules participatives, poden emfatitzar la seva intervenció en els programes especialitzats.

d) En relació amb els sistemes de participació s'especificaran els òrgans de participació dels interns o de les internes, tindran un programa d'acollida validat dins del grup d'acollida, i s'aplicarà un model de resolució alternativa de conflictes. Així mateix, els interns o les internes participaran en la gestió i presa de decisions en el MR (acollida a nous interns/es, monitorització de grups i activitats, proposta de canvis i correccions) i, per últim, els interns o internes es distribuïran en grups i comissions de treball.

e) En relació amb el personal professional que hi participa s'estableix que hi haurà professionals de referència al MR estables, i els i les professionals de vigilància interior seran complementaris a les accions de rehabilitació. Cada col·lectiu haurà de complir amb les seves funcions, però tots han de col·laborar per assolir les dues principals missions del sistema: la rehabilitació i la custòdia. Els i les professionals dels equips de tractament hauran de potenciar l'autonomia de l'intern o interna, la capacitat de decisió i la cogestió en tots els processos d'organització i decisió. S'haurà d'entrenar els i les agents d'intervenció

per garantir l'adequada qualitat tècnica i s'haurà de treballar la implicació dels i les professionals, de vigilància i rehabilitació.

f) La implicació de la comunitat es considera clau en el teixit comunitari, així com la participació d'entitats col·laboradores i de voluntariat dins del MR.

4.1.3 El PM MPiC

Arrel de les experiències participatives descrites anteriorment s'organitza un grup de treball per elaborar un Programa Marc d'aquestes fórmules de participació i convivència. Un cop elaborat el PM MPiC (DGSP, 2018), i a partir de la LOGP i el RP, es pretén integrant-lo al Pla funcional de tots els CPs de forma progressiva i contínua, atenent el concepte d'universalitat adaptada: "[...] 'universalitat adaptada', és a dir, el Model de participació i convivència s'aplicarà a nivell general a tots els CPs adoptant els estàndards bàsics, tot i que cada centre adaptarà el model segons les seves característiques i el moment" (DGSP, 2018, p. 29).

Els objectius que es marca el PM MPiC són:

1. Millorar la convivència i el clima social dins el CP dissenyant un model de vida a l'interior més similar a la vida en la comunitat i reduint la institucionalització a partir de la vinculació amb els recursos externs.
2. Millorar la participació de l'intern en el seu procés individual de tractament, així com les competències personals de l'intern orientades al desistiment i la reinserció, potenciant la seva responsabilitat i autonomia, i augmentar la motivació, la participació i l'adhesió a les activitats del PMOC.
3. Promoure els mecanismes participatius per a la gestió de la vida diària.
4. Millorar la implicació de les famílies, les persones referents de suport i la comunitat en la reinserció augmentant la col·laboració en el disseny i la implementació del PIT: apoderar la família i capacitar-la per mitjà de formacions i informacions sobre l'execució penal.
5. Millorar la implicació de la comunitat en el procés de reinserció social i post penitenciària, així com la imatge i opinió pública dels ciutadans respecte de les presons. (DGSP, 2018, p. 2)

L'objectiu finalista que estableix el PM MPiC, (DGSP, 2018, p. 2) és: "[...] aconseguir una governança més eficaç i eficient augmentant la qualitat de vida i el respecte als drets dels interns i millorant la seva motivació, la prevenció de la institucionalització i el suport social de la comunitat a l'execució penal", que es sustenta en tres elements:

1. Estabilitat i continuïtat en la intervenció: estabilitat dels equips de treball, estabilitat dels interns dins de cada unitat de convivència i treball interdisciplinari entre els diferents equips de treball.
2. Organització i funcionament del MR: pla general d'activitats, normativa de convivència, procediment de resolució alternativa de conflictes, reforçadors de convivència: celebracions, millora d'espais i infraestructures, etc.
3. Dinàmica de treball: eines de participació, PIT participants i consensuats amb els i les internes i les famílies, grup de treball amb les famílies, plans de transició a la comunitat i transparència informativa. (DGSP, 2018, p. 8)

La implementació del MPiC requereix la coordinació de tota la institució penitenciària, on cada òrgan té unes funcions assignades:

1. El consell de direcció en desenvolupament de les funcions recollides al punt 1 de l'article 29 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, serà el responsable de la direcció, supervisió i valoració de la implantació del Model de participació i convivència com un model d'organització funcional, per mitjà de les actuacions següents:
 - Planificar i aprovar totes les actuacions derivades del MPiC al centre: elements del model que s'aplicaran, unitats on s'aplicaran, cronograma, aprovació de les propostes que faci la junta de tractament i altres òrgans de participació.
 - Fer el seguiment del funcionament del MPiC al centre i establir els procediments necessaris per a dur a terme el programa.
2. La junta de tractament, en desenvolupament de les funcions recollides al punt 1 de l'article 32 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, ha de promoure la implicació del personal de rehabilitació en el funcionament ordinari del model de participació.
3. L'equip multidisciplinari assumeix les funcions a què es refereix l'article 38 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya i, dintre d'aquest marc d'actuació, s'encarrega de proposar, dur a terme i avaluar totes les actuacions derivades de l'aplicació del MPiC a la unitat, i d'informar i fer propostes a la junta de tractament.
4. Coordinació dels àmbits de rehabilitació i règim interior: Els professionals de l'àmbit d'interior i de rehabilitació es coordinen en les reunions dels equips multidisciplinaris amb la finalitat de compartir la informació sobre el contingut de les

juntes de tractament, reunions de casos, previsions de permisos i sortides programades, programació d'activitats i altres informacions rellevants que puguin afectar el compliment del PIT de l'intern. (DGSP, 2018, p. 13)

Per tal d'organitzar la participació dels diferents agents (població penitenciària, diferents perfils professionals i agents externs) es defineixen una sèrie de mecanismes de participació:

1. Persones internes: Delegat de MR, promotors cívics, president i secretari de la comissió de MR i dinamitzadors d'activitats.
2. Òrgans de participació: comissió general de centre (grups de gestió), consell de MR, comissions (educativa, convivència, cultural i esportiva, gestió mediambiental, serveis generals), assemblees i espais de gestió de la convivència.
3. Altres òrgans i agents de participació: consell escolar, taula de participació social, serveis socials d'execució penal-famílies. (DGSP, 2018, p. 14)

La Direcció General ha establert un pla estratègic per tal d'implantar el MPiC a tots el CPs (DGSP, 2018):

-Pla de difusió als CPs, i la revisió del Model per a la seva implementació amb els consells de direcció del centre i les subdireccions generals de Centres i Gestió Penitenciària i de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

-Realització d'un diagnòstic per a la seva aplicació i a partir d'aquí es seleccionaran les unitats o àrees on s'implementarà, així com els i les professionals que coordinaran i implementaran els canvis.

-Avaluació sobre la millora de la qualitat de vida, el clima social i la qualitat en la gestió a través de la valoració de l'impacte del model a les diferents unitats o àrees que serà duta a terme per part del Quadre de comandament.

-Valoració de l'impacte de les persones internes en la millor adherència als programes de tractament, si s'ha incrementat la participació en les activitats i les programes, i també es valorarà la disminució dels conflictes i si s'han establert vincles amb la xarxa comunitària.

Aquest pla estratègic encara està en una fase preliminar i per tant no hi ha una valoració sobre l'impacte del MPiC a la població penitenciària.

En aquest sentit, el PM MPiC fa viable les noves formes d'autogovernança i responsabilització comentades per Ben Crewe (2007).

4.2 ELS ELEMENTS QUE APORTA EL MPiC EN EL MARC D'UN CP

A nivell regimental, en un CP hi ha uns horaris fixes, com són les hores d'obertura i tancament de les cel·les, les hores de les activitats (escolars, culturals i esportives, programes d'intervenció), horari dels àpats, entre altres. La persona privada de llibertat pot passar les 24 hores del dia sense prendre cap decisió. Com es pot fomentar l'autonomia d'una persona adulta si no necessita prendre decisions en el seu dia a dia?

La finalitat del MPiC té cert paral·lelisme amb l'èxit de qualsevol projecte emprenedor en el context de l'empresa, i que cita Eloisa Lorente (2008):

Entre les capacitats i competències més valorades pels empresaris destaquen les que fan referència a la capacitat de reflexionar, de prendre decisions, de buscar informació rellevant que es necessita, de relacionar-se positivament amb els altres i cooperar amb ells, i especialment la responsabilitat i la iniciativa en el lloc de treball.
(p. 31)

És per aquest motiu que el primer pas per tirar endavant un MPiC és donar veu i responsabilitat a la població interna per a que s'expressin i es relacionin col·laborativament.

Així, l'objectiu del MPiC és potenciar l'autonomia de les persones internes i reincorporar-les a aquesta societat de la què han estat excloses, fomentant la seva participació i convivència. Per tal d'assolir aquest objectiu és bàsic fomentar el treball en equip, tal i com estableix la DGSP (2018, p. 3): "[...] la intervenció en execució penitenciària la componen un conjunt ampli d'agents que permetran, d'una banda, generar processos de canvi i, d'altra banda, possibilitar una incorporació a la societat de manera eficient i sense noves transgressions".

Concretament, els agents implicats són les persones internes; la família i l'entorn social; la comunitat (les entitats dins i fora de presó); els equips professionals del CP (àmbit de règim interior i de rehabilitació); i equips especialitzats (assistència sanitària, Centre d'Iniciatives per a la Reinserció i serveis educatius).

A continuació s'exposen alguns dels conceptes que s'aborden directa i indirectament dins del MPiC.

4.2.1 Sobre l'autonomia

El cultiu de l'autonomia significa el respecte per la forma de ser d'una persona i tracta de promoure en ella tot allò que l'ajudi a defensar-se de la pressió col·lectiva, potenciant el diàleg davant de les diferències i els conflictes, ser respectuós i tolerant de manera activa (Lorente, 2005).

Segons Josep Maria Puig i Miquel Martínez (1989) la formació de la personalitat moral exigeix sempre l'autonomia com a resultat i suposa l'autonomia com a mètode. Per tant, aquest procés s'ha de facilitar a través dels mecanismes necessaris perquè pugui potenciar-la, prenent decisions i ser responsable d'elles (Lorente, 2005). Segons Paulo Freire (2008) aquests mecanismes s'han de basar en experiències estimuladores de la decisió i de la responsabilitat, és a dir, en experiències respectuoses de la llibertat per tal de fomentar la pedagogia de l'autonomia. Seguint amb l'autor brasiler (1969) l'autonomia s'aprèn decidint, per tant, el personal educador ha de donar les eines necessàries que permetin a l'educand autoafirmar-se (Lorente i Joven, 2009).

Segons Eloisa Lorente i Alfredo Joven (2009) treballar l'autonomia és un dels objectius de pràcticament tots els projectes educatius. Continuant dins del context educatiu, Daniel Martos et al. (2014) assenyalen que les diferents normes que regulen l'educació al nostre país fan referència a la participació de l'alumnat, l'aprenentatge i pràctica de l'autonomia, la responsabilitat o el sentit d'iniciativa. Les premisses per al desenvolupament de l'autonomia de l'alumnat en el seu procés d'aprenentatge es basen, segons diversos estudis (Puig i Martínez, 1989; Martínez i Bujons, 2001; Puig, 2003; Rodríguez, 2003), en:

- a) donar l'oportunitat a les persones per aprendre a governar-se per elles mateixes facilitant la seva participació en els assumptes que l'afecten.
- b) crear situacions que impliquin tolerar i admetre diferents opcions.
- c) donar responsabilitat a les funcions institucionals en què estan integrades.
- d) crear un clima afectivament ric, en el que existeixen pautes estables i en el què tots o totes es sentin acceptats i acceptades.

Aquestes premisses vindran encaminades a potenciar el treball en diverses dimensions de l'individu segons Eloisa Lorente (2008) qui es basa en diverses investigacions (Martínez, 2001; Buxarrais, 1994, 1997; i Puig i Trilla, 1995):

[...] la formació de persones autònomes i dialogants, disposades a implicar-se i comprometre's en una relació personal i en una participació social basades en l'ús crític de la raó, l'obertura als altres i el respecte als drets humans. La consecució d'aquest objectiu necessitarà tenir en compte el desenvolupament d'un conjunt de dimensions que aniran conformant la personalitat moral dels educands. Aquestes són: autoconeixement; autonomia i autoregulació; capacitats per al diàleg; capacitat per transformar l'entorn; comprensió crítica; empatia i perspectiva social; habilitats socials i per a la convivència; i raonament moral. (2008, p. 31)

Lorente i Joven (2009) assenyalen també l'autocontrol, la capacitat d'empatia i el respecte a la resta, capacitat d'escolta, la capacitat de crítica constructiva i la responsabilitat com habilitats personals i social per tal de potenciar l'autonomia.

Tot i que la majoria d'estudis citats fan referència a potenciar l'autonomia de l'alumnat en contextos educatius, tots ells són aplicables a la realitat penitenciària. Un dels objectius del CPs és la reeducació de la població penitenciària i aquesta reeducació inclou potenciar la seva autonomia. Si les persones internes no poden decidir i no poden responsabilitzar-se d'aquestes decisions és molt complicat fomentar la seva autonomia.

Mar Lorenzo, Concepción Aroca i Jose Luís Alba (2013) afirmen que l'internament ha de servir per augmentar les oportunitats de conducta prosocial en el futur del subjecte i, per tant, les presons estan obligades a promoure el ple desenvolupament de la personalitat de les persones que hi habiten i contribuir activament a la seva autonomia i inclusió social (Caride i Gradaïlle, 2013).

El MPiC treballa aquestes competències personals de forma transversal per tal de potenciar l'autonomia i la responsabilitat de la població interna (DGSP, 2018). Tot i així, s'haurà d'anar pas a pas per tal d'anar assumint de forma gradual responsabilitats més grans i la presa de decisions (Meirieu, 1998).

4.2.2 Sobre la participació

Hi ha pocs estudis que hagin investigat la participació en les activitats d'un CP (Crittenden, 2013), tot i que alguns resultats han constatat que la participació en activitats penitenciàries tenen una incidència positiva en la vida de les persones internes. La participació pot ser a través de les activitats socioculturals, escolars, esportives, o de formació professional, les quals poden reduir la reincidència, millorar el benestar i contribuir a augmentar l'autoestima (Brosens et al., 2015). Aquesta participació els permet transportar-se fora de la presó i ajudar-los emocionalment (Peschers i Patterson, 2011), fet que afavorirà a tenir menys expedients disciplinaris durant el seu empresonament (Gerber i Fritsch, 1995).

Alguns estudis que reconeixen aquests resultats positius de la participació de les persones internes a diferents activitats del CP són l'estudi de la participació a la biblioteca d'un CP, on es milloren les habilitats d'alfabetització (Greenberg et al., 2007); i l'estudi de la participació en ensenyaments professionalitzadors, on es constata que permet tenir opcions d'un treball millor un cop en llibertat (Lawrence et al., 2002; Vacca, 2004).

Aquesta participació a les activitats que es duen a terme als CPs és una forma d'adaptació a la vida de presó (Dhami *et al*, 2007; Souza i Dhami, 2010), concretament una resposta de comportament positiu a dintre (Lui, 2011).

La participació és una opció que tenen les persones internes per 'utilitzar' o 'omplir' el seu temps a la presó. Quan les persones participen per 'utilitzar el temps', parteixen de la seva pròpia motivació de millora, mentre que la participació per 'omplir el temps' podria ser el resultat del seu desig d'alleujar l'avorriment (Dhami et al., 2007). La participació pot ser una oportunitat per aquelles persones que han estat excloses de la societat, per ajudar-les a tornar a la societat civil (Brosens et al., 2015).

Tot i així, la participació a les diferents activitats que es realitzen en un CP estan condicionades per nombroses variables. Algunes d'aquestes variables són l'edat, el gènere i la nacionalitat en relació a la participació als programes de presó (Brosens et al., 2015); l'edat i el gènere en relació a la participació esportiva (Meek i Lewis, 2012; Meek 2014); la nacionalitat i l'educació en relació als cursos professionals (Van Kalmthout et al., 2007). Una altra variable és la pobra qualitat de vida i el temps d'empresonament: l'estudi de Dhami et al. (2007) afirma que la població penitenciària amb aquestes característiques té una participació més alta, mentre que l'estudi de Brosens et al. (2016) ho contradia.

Però el MPiC va més enllà de la participació en les activitats dels CP, doncs va encaminat a què les persones internes pensin, discuteixin, dissenyin i portin a la pràctica activitats o projectes. La població interna participa en activitats que han estat escollides pels CPs però no sempre són les que desitja. Es tracta, doncs, que les persones internes prenguin part d'aquest tipus de decisions i construeixin el seu dia a dia en funció del què necessiten conjuntament amb el personal professional del CP. La tasca dels CPs no es limita a organitzar activitats, sinó també promoure la participació de les persones internes en la seva concepció i la realització (Young, 2019), així com la planificació i la implantació d'aquestes (Esposito, 2020).

4.2.3 Sobre el treball col·laboratiu

La participació és l'element clau en qualsevol pla educatiu, així com el treball en equip (Martín et al., 2013). Tant és així que la participació efectiva és la què fa possible una organització democràtica (Zubero, 2006). Per a dur a terme el MPiC aquesta organització i treball d'equip és fonamental, però la història penitenciària fa que aquesta democratització sigui complexa.

El treball en equip està condicionat pel sistema de funcionament del CP. Alison Liebling recolzada per Arnold (2014), parlen de dos sistemes oposats, el de l'harmonia i el de la seguretat. Els valors de l'harmonia inclouen el respecte i la confiança que donaran importància a les persones preses construint relacions entre aquestes i el personal. Els valors de seguretat, per contra, es refereixen a l'aplicació de normes i regles, l'ús d'accions autoritàries i coercitives, la gestió del risc, el control, la rutina i la predictibilitat. Davant

d'aquests valors, les persones internes tenen poques oportunitats per treballar la seva autonomia i el diàleg (Molleman i van der Broek, 2014), per tant, el treball d'equip és gairebé inexistent. Quan s'emfatitza la seguretat, els valors de l'harmonia queden sota pressió.

Aquests valors vindran acompanyats per diferents formes d'afrontar l'àrea tractamental per part dels i de les professionals. Per una banda, el lideratge directiu té efectes negatius sobre els objectius de la presó, especialment el de la rehabilitació (Craig, 2004). I per l'altra, estimular a les persones internes a participar en activitats, ajudar-les a fer plans per després de la reclusió i encoratjar-les a tenir una bona imatge d'elles mateixes té una correlació directa amb la percepció de les condicions penitenciàries (Molleman i van der Broek, 2014). Responsabilitzar a la població interna té a veure amb el tractament motivacional (Crewe, 2011) que permet trencar amb el lideratge directiu i fa possible el treball conjunt de les persones internes i del personal professional. Així, ho planteja Fanny T. Añaños-Bedriñana (2013) que afirma que les a les presons es poden construir recorreguts i processos de canvi conjuntament amb les persones internes, aquest treball conjunt generarà confiança, motivació, identificació, reflexió crítica detingudament, desenvolupament d'habilitats i competències i, perquè no, relaxació i gaudiment.

La percepció de la presó de la població interna vindrà determinada pels estils de tractament utilitzats pel personal penitenciari (Molleman i Leeuw, 2012) i l'esforç d'aquests i aquestes professionals (Garland, 1990). Per tant, l'actitud i la motivació del personal penitenciari, així com l'estructura tractamental, són factors importants i contribueixen a millorar el clima de la presó.

El MPiC es construeix a partir d'aquest tractament motivacional i treball col·laboratiu amb la població interna. En aquest sentit, el diàleg és clau dins del MPiC, diàleg que, segons Martos-García et al. (2016), ha de garantir el respecte mutu, la horitzontalitat en les decisions i evitar imposicions. És per aquest motiu que el tipus de relació entre els i les participants ha d'estar basada en l'autenticitat, l'acceptació, l'estimulació, la confiança i l'empatia (Rogers, 1986). Els i les professionals han de facilitar els processos, s'han d'implicar i han de potenciar el treball col·laboratiu i afavorir l'acord. A partir de que tots els agents participants coneguin el rol que desenvolupen es pot construir el diàleg i la relació d'igual a igual (Ayuste et al., 1994). En el cas concret dels CPs, els i les participants són totes les persones que formen part del MPiC, persones internes i personal professional. La cooperació entre els i les funcionàries de vigilància, l'equip de tractament i la població interna és fonamental per l'èxit del projecte, així com la cooperació entre les pròpies persones internes a l'hora d'organitzar-se i dissenyar un projecte. Per tal de fomentar aquest treball col·laboratiu és imprescindible crear un clima cooperatiu allunyat de qualsevol tret autoritari (Lorente i Joven, 2009).

Per tal de fomentar aquest treball en comú i millorar la pràctica educativa s'han de seguir unes premisses importants (Pérez Serrano i Pérez de Guzmán, 2006) com poden ser, entre altres:

- Corresponsabilitat: Tots les persones de l'equip de treball han de ser responsables no tant sols de la seva tasca individual, sinó de les conductes del grup en el què treballa.
- Cooperació: Col·laboració de cada un dels membres del grup de treball per aconseguir el bé comú a través de l'esforç conjunt.
- Coordinació: Esforç per aconseguir el màxim d'unitat possible davant la tasca que es vol realitzar.

A partir d'aquest treball en comú de responsabilitat individual i col·lectiva, serà possible establir processos de transformació com els què indica Añaños-Bedriñana (2013) que afirma que entre d'altres coses, l'educació social s'orienta vers pràctiques de transformació personal, social i política, en les que la comprensió i els canvis estan lligats a mètodes i experiències d'emplaçament de l'emancipació (individual i col·lectiva) i a noves capacitats democràtiques d'actuar. Segons el mateix autor, la praxis socioeducativa comporta un conjunt de processos mitjançant els quals les persones augmenten el seu propi poder, l'acció col·lectiva i la seva capacitat d'emancipació.

Per tant, el MPiC s'emmarcarà dins d'una nova metodologia dins de la institució penitenciària que permetrà fer possible el que José Antonio Caride i Rita Gradaïlle (2013) anomenen com una nova lectura de la pedagogia-educació social, com una pràctica 'de' i 'vers' la llibertat en els CPs, els quals els hi assignen a l'educació un caràcter preventiu, i no només terapèutic, més emancipador que repressiu, amb solucions col·lectives amb respostes globals integrals per cada intern. Segons aquests autors es tracta de convertir a les persones internes en ciutadans actius, participatius i compromesos amb iniciatives que afavoreixin la seva reeducació i la seva reinserció social. En definitiva, l'educació en els CPs ha de tenir una mirada àmplia amb una pràctica pedagògica i socialment inclusiva, decididament transformadora (Caride i Gradaïlle, 2013).

Perquè aquest sistema funcioni, també ha de venir acompanyat d'un procés de sensibilització, conscienciació, coordinació i treball col·laboratiu en paral·lel amb els entorns propers, amb instàncies col·laboradores, administratives i polítiques i, igualment, amb l'entorn comunitari i social en el seu conjunt (Añaños-Bedriñana, 2013). Per tant, hi ha d'haver un compromís ètic de les institucions penitenciàries en la tasca de 'rehabilitar' a les persones internes en els seus drets i deures cívics que implica a la societat en general, segons José Antonio Caride i Rita Gradaïlle, (2013) el sistema penitenciari no pot ser, ni pot aïllar-se de la societat i s'ha de convertir en una 'comunitat educativa' ampliant els seus horitzons a entorns i realitats.

5 L'AFE COM A GENERADORA DE CANVIS EN ELS CPs

5.1 EL MARC DE L'AFE EN ELS CPs

5.1.1 La situació actual de l'AFE en els CPs

Els països més avançats en l'estat del benestar han aplicat, en les darreres dècades, polítiques socials incorporant l'esport com a eina d'intervenció i per reforçar la cohesió social en els contextos més desafavorits (Balibrea i Santos, 2011), entre ells les persones privades de llibertat. Els canvis esdevinguts en els CPs del món occidental, que han passat a tenir un rol de càstig a un espai de rehabilitació social, ha facilitat l'expansió de l'AFE (Caplan, 1996; Hagan, 1989). A partir d'aquí, els governs legislen aquestes activitats, que són considerades com a part bàsica del tractament penitenciari de diversos països (van Zyl i Sancken, 2009).

La United Nations Office on Drugs and Crime (2011) estableix uns estàndards mínims d'AFE per a les persones internes, i a nivell europeu el Council of Europe (2006) remarca la importància de donar l'oportunitat a les persones preses de prendre part regularment de l'AFE i suggereix que siguin prioritàries. Així, les oportunitats de participar en AFE s'han incrementat a les presons europees, segons apunten Devís-Devís et al. (2012), ja que els les persones internes són éssers humans amb drets i les activitats físiques en són un més i formen part de les necessitats diàries de la vida a presó, ja sigui amb focus recreatiu i educatiu. Les presons espanyoles, per la seva banda, no en són cap excepció (Martos-García et al., 2009b).

Concretament, a l'estat espanyol, l'AFE és nombrada a la LOGP a l'article 24 s'assenyala que s'han d'establir i estimular sistemes de participació de les presones internes a activitats o responsabilitats d'ordre, recreatiu, religiós, laboral, cultural o esportiu. I es concreta posteriorment a l'article 131 on s'estableix que s'han de programar les activitats culturals, esportives i de suport més adequades per aconseguir el desenvolupament integral de les persones internes. També especifica que els interns i internes poden proposar les activitats socioculturals i esportives que desitgin fer, que l'administració penitenciària ha de promoure la seva màxima participació i suport perquè es programin, i que han de tenir continuïtat durant tot l'any. D'altra banda, aquestes activitats i la participació en elles han de ser coordinades per la junta de tractament. Seguint amb la LOGP, l'article 13 explicita que a les instal·lacions esportives i recreatives s'hi ha de dur a terme una vida de col·lectivitat organitzada.

Però, més enllà de la cobertura legal, la pràctica d'AFE vindrà condicionada en primer lloc per de la importància que es doni als diferents països. El significat que se li dona a l'AFE

és diferent en funció dels països tenint en compte, per exemple, factors com l'origen de la contractació dels professionals esportius, la participació d'entitats externes i la regulació de l'AFE dins dels CPs (Devís-Devís et al., 2012).

En segon lloc vindrà condicionada per les pròpies limitacions del context penitenciari. Els estudis exposen una sèrie de problemes intrínsecs que afloren a l'hora de practicar (o no) alguna activitat motora dins de la presó (Meek i Lewis, 2014a). Segons diversos estudis (Martos-García et al., 2009a, 2009b; Ríos, 1986, 1997), la majoria de limitacions provenen de les pròpies característiques del context, com pot ser el fet que les persones estan privades de llibertat en contra de la seva voluntat. Entre aquestes limitacions, a més, es troba la restricció dels horaris i la limitació del moviment (Martos-García et al., 2009a).

En tercer lloc, una altra de les limitacions que apunten altres estudis és l'absència de personal qualificat especialista en AFE (Gallant et al., 2015; Jones, 2013). I, si existeix, aquest personal no té reconeixement dins la institució i no participa de les juntes de tractament (Devís-Devís, 2010).

Aquesta falta de reconeixement no afecta sols al personal tècnic encarregat de l'AFE, sinó que distorsiona també el sentit rehabilitador, socialitzador, educatiu i terapèutic de l'AFE: la pràctica d'AFE es considerada en molts CPs un element de control social. Normalment, a les presons la participació a l'AFE ha significat una forma de pacificació donada la seva funció social com a forma de sotmetiment, control o vigilància (Robène i Bodin, 2014). Ja a l'any 1978, John Grayzel parlava que les activitats d'un CP, en última instància, estan al servei del control social. L'AFE segueix sent per a molts i moltes professionals que treballen en l'àmbit penitenciari una forma de controlar a la població interna, un instrument de control per distreure a aquesta població, o ocupar el seu temps i evitar problemes (Grayzel, 1978; Martos-García et al., 2009a; Muntaner i Gago, 2015; Murtaza et al., 2011; Sabo, 2001; Viñas, 2012). En aquest sentit, la pràctica esportiva es converteix en part del model de recompenses i càstigs del CP (Grayzel, 1978) i resta atrapada dins del propi sistema de seguretat penitenciària, ja que l'objectiu final és mantenir ocupada la població interna i és més important la quantitat que la qualitat de la pràctica (Martos-García et al., 2009a). Amb aquesta finalitat associada al control social, la pràctica de l'AFE no explota el seu potencial (Viñas, 2012).

Segons la normativa penitenciària, l'esport és una eina més de les activitats educatives de tractament, i així és constatada a l'estudi Joaquina Castillo et al. (2019) contradueix aquesta finalitat de control social de la pràctica d'AFE. Segons les dades del, seu estudi, l'AFE forma part del tractament penitenciari de la població interna (Castillo et al., 2019). Tot

i així, la seguretat té guanyada la partida a tractament, ja que l'ordre dins de presó és la raó de ser de tot el què s'organitza (Martos-García et al., 2009a).

Però, la pràctica d'AFE no presenta un únic significat, sinó que possibilita diversos significats que, per exemple les persones internes, li atorguen a aquestes pràctiques. Aquests significats estaran mediatitzats per les característiques culturals i les peculiaritats personals (Martos-García, 2005). Algunes de les característiques personals que influeixen en el significat i la pràctica de AFE són l'edat i el gènere (Meek, 2014). Fent referència a l'edat, s'ha de tenir en compte que les necessitats dels més joves són molt diferents a les de les persones grans, ja que els primers es caracteritzen pels comportaments desafiants, agressius i violents (Andrews i Andrews, 2003), mentre les persones grans empresonades tenen una salut més pobre que els joves, tenen menys accés a l'exercici (Condon et al., 2008) i en realitzen menys (Gallagher, 2001).

I si parlem de la influència del gènere en la pràctica d'AFE, s'ha de tenir en compte que l'oferta d'AFE pels homes és molt més àmplia que la que s'ofereix a les dones i, al mateix temps, aquestes participen menys, fets que reforcen els estereotips de gènere, segons els quals la dona té una actitud passiva davant la pràctica física (Martos-García et al., 2012). Segons l'estudi de Nagore Martínez et al. (2018), tot i ser realitats diferents, existeixen certes similituds entre el tipus de beneficis i barreres entre les dones que estan en llibertat i les internes, com és la influència del patriarcat. Els resultats de l'estudi afirmen que els programes d'AFE per a les dones preses han de ser pensats 'amb' i 'per' elles.

D'altres arguments per la no participació en les AFE són la falta de motivació (Day, 2012; Ozano, 2008), la mandra i la falta de coneixement (Tibbetts, 2015) o estar de mal humor (Jones, 2013), entre molts altres factors. Per tant, la finalitat i el context (Mejía, 2002) i les característiques personals determinaran la forma de pensar de les persones i les interaccions que es donen entre elles, i per tant el significat de l'AFE a les seves vides.

5.1.2 L'AFE en els CPs catalans

A finals de l'any 2007, la SGPRS va decidir crear un grup de treball multidisciplinar amb l'objectiu de renovar l'anterior PM AFE per tal de potenciar, promoure i optimitzar l'AFE als CPs i ajustar-se al Model de Rehabilitació als CPs en aquell període. La necessitat d'aquesta actualització es devia als nous contextos penitenciaris (SGPRS, 2010, p. 2):

- Pel que fa a la població penitenciària, augment de la mateixa i canvi en el perfil de les persones internes.
- Nou reglament d'organització del sistema penitenciar català, augment de centres i nous models organitzatius interns (equips multidisciplinaris...)

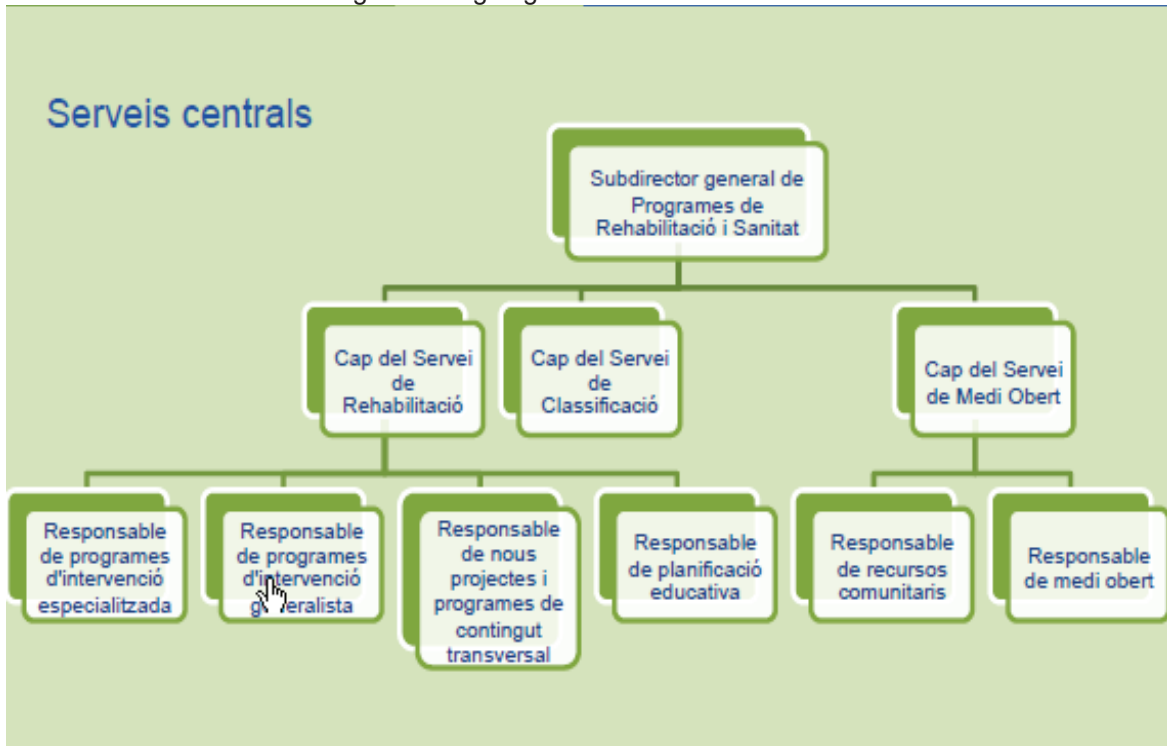
- Evolució i perfeccionament del tractament penitenciari amb programes que actuen sobre les problemàtiques específiques de les persones internes.
- Evolució i professionalització de la figura del tècnic/a d'esports a presons. La necessitat d'un programa que dignifiqui la tasca, funció i rol del tècnic/a d'esports al medi penitenciari.
- Necessitat de dotar d'un marc de referència comú a tots els professionals dels CPs en relació amb la pràctica esportiva.
- Augment dels recursos externs i aproximació del medi penitenciari a la comunitat.
- Aparició de noves tendències en l'àmbit de l'entrenament esportiu, nous materials i nous equipaments en els centres.

L'equip multidisciplinari va comptar amb un conveni de col·laboració entre el Departament de Justícia i l'INEFC, i van formar part d'aquest equip de treball personal de CPs i de la SGPRS. El PM AFE és un marc comú de regulació i ordenació de l'AFE per a tots els i les professionals que treballen als CPs, així com de dignificació de la seva pràctica. El PM AFE marca els principis bàsics de l'AFE en els CPs:

Les activitats físiques i esportives als CPs han de facilitar la millora de la qualitat de vida, estimulants les capacitats cognitives, motores, emocionals i socials de la població, potenciant el desenvolupament integral de la persona i compensant els efectes negatius de la privació de llibertat. Ha d'enfortir els valors de l'autoestima, la superació, la col·laboració, afavorint la creació d'hàbits higiènics i saludables. L'activitat física i la pràctica esportiva ha de forjar actituds, valors i normes que permetin viure en societat, canalitzant el control de les emocions, els impulsos agressius, l'ansietat i la frustració que genera el context penitenciari en la vida dels interns / es. (SGPRS, 2010, p. 8)

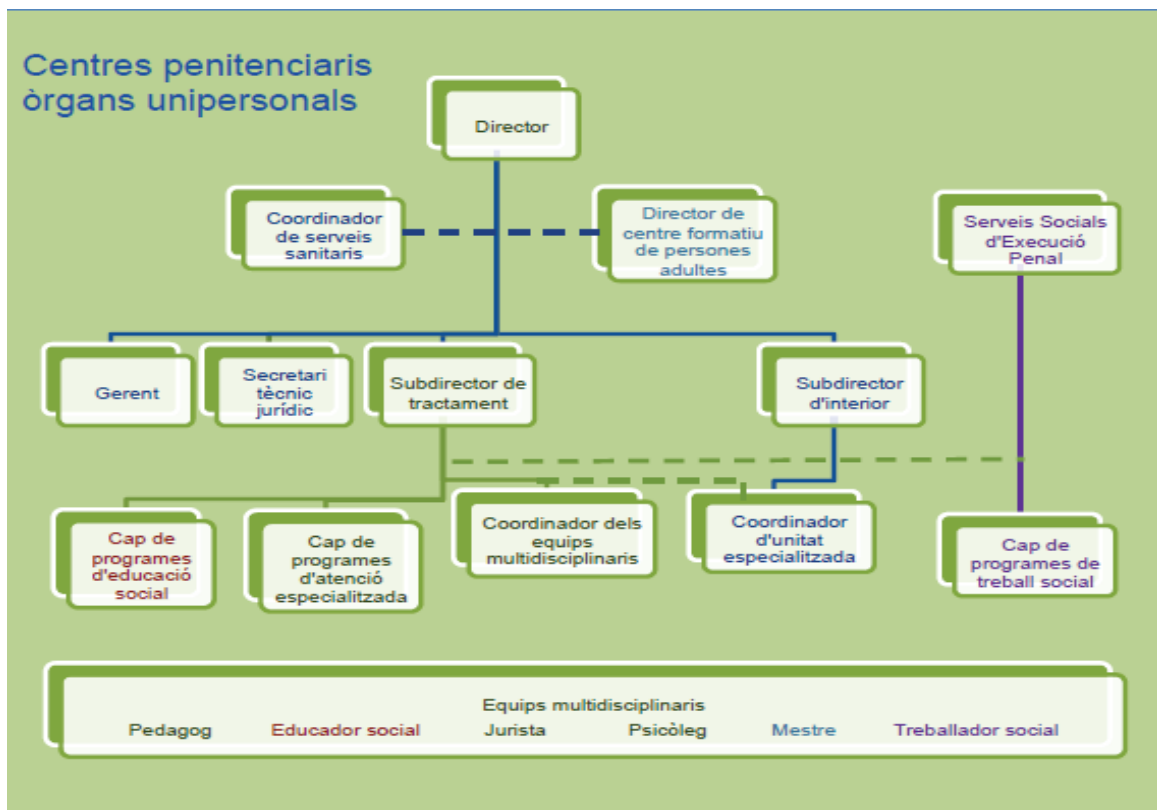
El següents organigrames ens mostren la posició del personal tècnic d'AFE dels CPs a Catalunya. Tal i com es pot comprovar la Figura 1 dibuixa l'organigrama dels serveis centrals, la Figura 2 dels òrgans unipersonals i per últim la Figura 3 la dels òrgans col·legiats, on apareix el monitor esportiu.

Figura 1. Organigrama dels serveis centrals

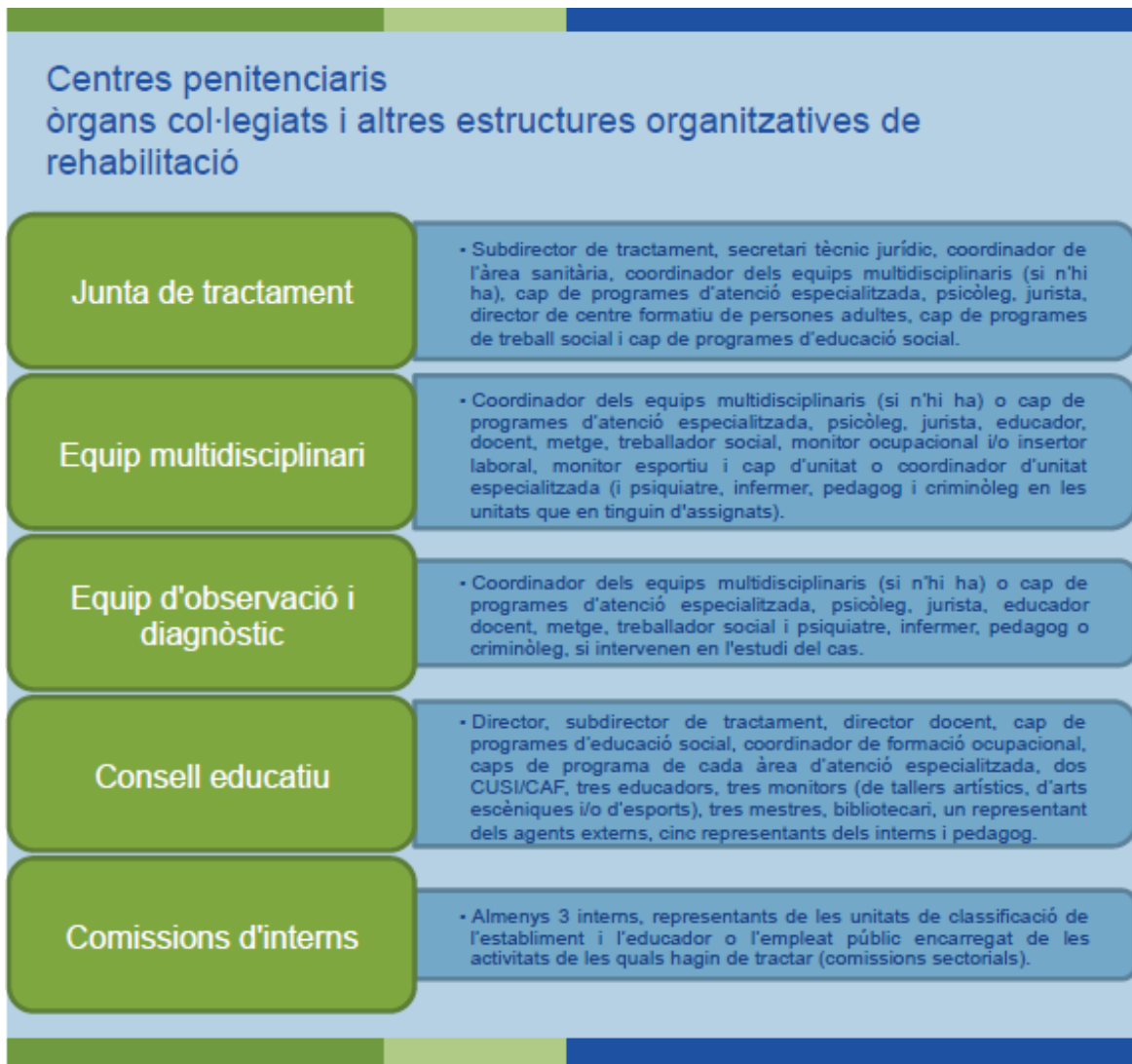
Font: *Model de rehabilitació de les presons catalanes* (DGSP, 2011, p. 42) amb llicència Creative Commons

Figura 2. Organigrama dels òrgans unipersonals

Font: *Model de rehabilitació de les presons catalanes* (DGSP, 2011, p. 41) amb llicència Creative Commons

Figura 3. Organigrama dels òrgans col·legiats

Font: *Model de rehabilitació de les presons catalanes* (DGSP, 2011, p. 42) amb llicència Creative Commons

Tal i com podem observar a l'última taula, el personal tècnic d'esports està inclòs dins l'equip multidisciplinari que depèn del coordinador d'aquell equip. El personal tècnic d'esports com a part de l'àmbit de rehabilitació col·labora en la tasca tractamental: "responsables d'individualitzar l'execució de les penes i mesures penals que s'imposin a les circumstàncies i evolució personal de cada intern amb la finalitat primordial d'assolir la seva reeducació i reinserció social" (SGPRS, 2010, p. 13). Per tal de realitzar la seva tasca amb una orientació interdisciplinària s'han de coordinar amb el seu mateix col·lectiu i amb personal d'altres àrees o àmbits.

Segons el PM AFE (SGPRS, 2010) el personal professional de l'AFE en els CPs requereix polivalència i capacitat d'adaptació per poder dirigir diferents tipus d'activitats. Les tasques que tenen assignades són:

- Dissenyar la planificació esportiva del centre i dur a terme les programacions previstes en la mateixa.
- Participar en el desenvolupament dels continguts de les seves activitats.
- Controlar el material i proposar-ne la seva adquisició.
- Informar al centre de l'estat dels equipaments per garantir un òptim funcionament dels mateixos.
- Tenir control i vetllar per la seguretat dels participants de l'activitat.
- Difondre hàbits higiènics a través de la pràctica esportiva.
- Promocionar i difondre l'activitat esportiva amb els mitjans publicitaris que es considerin adients, tant a l'àrea esportiva com als MRs.
- Fer el seguiment d'assistència i aprofitament de les seves activitats, realitzant el consegüent traspàs d'informació a través del Sistema d'Informació Penitenciari Català (SIPC).
- Fer reunions amb els equips multidisciplinaris de l'àrea de tractament quan s'escaigui.
- Organitzar, desenvolupar i dirigir concursos, competicions i esdeveniments lúdics esportius, en benefici de la població interna.
- Proposar i dur a terme sortides programades que ajudin a complir els objectius dels PIT.
- Coordinar els monitors i voluntaris d'altres entitats esportives que prestin servei a l'àrea esportiva del centre.
- Realitzar l'avaluació inicial i seguiment de la millora de l'intern en funció dels objectius plantejats. (SGPRS, 2010, pp. 10-11)

A partir d'aquí es descriuran, de forma resumida, els aspectes més rellevants de la pràctica de l'AFE en els CP's de Catalunya que queden definits en el PM AFE (SGPRS, 2010):

1. Objectius de l'AFE en el PM AFE: La finalitat principal de l'AFE és el de garantir la pràctica física i esportiva adequada a les necessitats de la població interna i disposar d'un pla específic per a tot el personal professional dels CPs. A partir d'aquí es defineixen les funcions de l'AFE i els seus respectius objectius que, de forma esquemàtica, es presenten a continuació (SGPRS, 2010):

- a. L'activitat física recreativa: Contempla la gestió del temps de lleure, així com el joc socialitzant. Els objectius associats són: Fer ús de l'activitat física com a ocupació lúdica, de diversió, d'entreteniment, de socialització, generadora de plaer; ocupar el temps de lleure; i trencar la monotonia.

b. L'activitat física competitiva: Contempla la competició federada, les competicions dels propis centres i trobades esportives amb la xarxa comunitària. Els objectius associats són: Fomentar el treball d'equip i respectar les normes, així com cercar la superació i la victòria davant els altres i davant un mateix.

c. L'activitat física rehabilitadora: Contempla l'AFE dins dels diferents programes específics de tractament, com són drogodependències, control de la violència, salut mental i infermeria i, per últim, la recuperació funcional (malalties i lesions). Els objectius associats són: millorar el condicionament físic i l'autoestima de la població interna; facilitar les relacions interpersonals; retrobar el respecte amb un mateix i amb la pròpia identitat; i alliberar l'agressivitat i la tensió. I també, vincular l'esport i l'activitat física com a eina de reinserció i rehabilitació i preparar a la població penitenciària per a la vida en llibertat.

e. L'activitat física saludable: Constitueix la base de l'AFE a l'àrea esportiva i intenta arribar a tota la població penitenciària. Es refereix a la incidència favorable que té sobre la salut; a nivell preventiu i de millora de la qualitat de vida. Els objectius associats són: Evitar el sedentarisme i les malalties i patologies associades; millorar les capacitats condicionals; afavorir la socialització dels interns/es; millorar la imatge personal; educar en valors a través de la pràctica esportiva: afany de superació, integració, treball en equip, respecte, cooperació, etc.; i implementar hàbits esportius i de salut en la població penitenciària.

d. L'activitat física educativa: Fa referència a la capacitat d'educar, tot ajudant al correcte desenvolupament del seu procés maduratiu, tant pel que fa al cos, com pel que fa a la personalitat (habilitats socials, creixement moral, etc.).

2. Programes de promoció esportiva: Així mateix, el PM AFE estableix una sèrie de programes de promoció esportiva que són els mínims que han d'existir en qualsevol àrea esportiva dels CPs:

a. Programa d'acollida: destinat a aquells ingressos nous al CP amb la finalitat de donar a conèixer la pràctica esportiva del centre i amb l'objectiu de potenciar els seus hàbits saludables i donar a conèixer els seus beneficis entres d'altres.

b. Programa de condició física bàsica: la finalitat del programa és millorar la salut i la qualitat de vida de la població interna amb l'objectiu d'adquirir nivells òptims de les qualitats físiques bàsiques segons la persona destinatària, entre d'altres factors.

c. Programa d'iniciació i perfeccionament als esports col·lectius: la finalitat serà assolir els continguts comuns dels esports d'equip amb l'objectiu d'aprofundir amb conceptes tècnics i tàctics, entre d'altres.

- d. Programa d'esport federat: la finalitat del programa és competir amb equips federats de l'exterior amb l'objectiu de normalitzar actituds i conductes dels interns en relació a la xarxa comunitària que l'envolta.
- e. Programa d'esports individuals: la finalitat del programa és arribar a tota la població penitenciària. Els esports de raqueta són: frontó, tennis, tennis-taula i bàdminton. L'objectiu és assolir coneixements teòrics i tàctics d'aquests esports, entre d'altres.
- f. Programa de fitness/musculació: la finalitat del programa és regular les càrregues de treball orientades a la millora de la salut i no tant a la hipertròfia muscular. L'objectiu és conèixer les rutines més adequades per la millora de la condició física, entre d'altres.
- g. Programa d'àrea aquàtica: la finalitat del programa és oferir programes esportius, recreatius, de condicionament físic i terapèutic amb l'objectiu de de pal·liar l'agressivitat i la tensió de la vida a presó.
- h. Programa esportiu per a la dona: la finalitat del programa és oferir activitats dirigides d'intensitat mitjana amb l'objectiu de millorar la salut, facilitar les relacions interpersonals i potenciar l'autoestima, entre d'altres.
- i. Programa esportiu per a Infermeria i interns de psiquiatria: la finalitat és difondre l'activitat esportiva en aquest col·lectiu amb l'objectiu d'aconseguir els mateixos beneficis que la resta de població interna.
- j. Programa de formació d'àmbit físic i esportiu per a interns i internes: la finalitat és fomentar la realització de cursos de formació d'àmbit físic i esportiu per a la població penitenciària amb l'objectiu de dotar als interns de possibilitats d'inserció laboral.

3. Criteris d'accés a l'AFE en els CPs de Catalunya: El PM AFE estableix uns estàndards d'accés a les àrees esportives dels CPs. Alguns dels més destacats són: l'assistència a l'àrea esportiva és voluntària i la població penitenciària es podrà apuntar a una o més AFE, sempre i quan hi hagi una valoració positiva per part de l'equip multidisciplinar i del personal esportiu. En el cas que la valoració sigui positiva es tindrà en compte l'aforament i si és necessari s'elaboraran unes llistes d'espera.

En el cas que s'observin comportaments o conductes fora de les normes de convivència, de la normativa de l'àrea esportiva i del RP, l'intern o la interna serà donat/da de baixa pel període de temps que l'equip acordi.

4. Normativa d'ús de l'àrea esportiva: La normativa d'ús també ve establerta pel PM AFE per a tots els CPs i fa referència a aspectes de seguretat, de funcionament i d'higiene. Algunes de les normes de seguretat són: l'equip de monitors és el màxim responsable de l'organització, dinamització i conducció de les activitats; el bany restarà tancat i s'haurà d'avisar al monitor o funcionari per a la seva utilització; per accedir al material esportiu, els i les usuàries hauran de lliurar el seu carnet identificatiu als auxiliars d'esports i retornar-lo

al finalitzar. Algunes de les normes de funcionament són: l'accés a l'àrea esportiva implica la participació activa en les activitats i l'accés als diferents espais han de ser amb vestimenta i calçat adequat. Algunes de les normes d'higiene són: es recomana portar una ampolla d'aigua per hidratar-se (no llaunes) i la ingesta d'aliments i el consum de tabac no són permesos a l'àrea.

5. Els indicadors genèrics per a l'avaluació de les persones internes són: Les persones internes que participen de les AFE són avaluades per les monitores o els monitors esportius en funció de diferents paràmetres, també establerts pel PM AFE:

- a. L'assistència: el personal esportiu controlarà diàriament el llistat.
- b. L'actitud: amb els i/o les companyes i el personal esportiu.
- c. La participació/rendiment: grau d'implicació a les diferents activitats en què participi l'intern o la interna.

Aquesta informació es transmetrà als equips multidisciplinars i s'introduirà periòdicament a les estadístiques de participació al SIPC.

6. Sortides programades amb col·laboració amb entitats externes: El personal tècnic esportiu, igual que la resta de personal de tractament, pot realitzar sortides a l'exterior amb persones internes. L'equip de tècnics esportius del CP Brians 2, que és la presó on es contextualitza aquest treball, realitza nombroses sortides programades durant l'any. Alguns exemples de les realitzades durant l'any 2019 (durant l'any 2020 a causa de la COVID 19 no es van realitzar sortides programades) són:

- a. Cursa atlètica/cursa de muntanya, amb la col·laboració de la Federació Catalana d'atletisme.
- b. Tennis (Individual/dobles), amb la col·laboració de la Federació Catalana de tennis. Centre municipal tennis Vall d'Hebron.
- c. Tennis platja, amb la col·laboració de la Federació Catalana de tennis.
- d. Futbol 7, amb la col·laboració de la Fundació Pare Manel.
- e. Copa Davis intercentres Tennis, amb la col·laboració de la Federació Catalana de tennis.

7. Formació esportiva: El CEFJE potencia la formació continuada dels diferents col·lectius professionals que treballen als CPs i els professionals esportius no en són cap excepció. L'objectiu d'aquestes formacions és fomentar la millora en l'aplicació i el desenvolupament dels programes d'AFE als CPs de Catalunya. Alguns exemples són (informació extreta de: <http://cejfe.gencat.cat/ca/formacio/gestcon/cop/ambit-penal/esport/>):

- Productes de coneixement: “Noves tendències de l’entrenament intervàlic”, (Agost 2019; “Fonaments de la cursa a peu i la seva aplicació en el CP”, (Agost 2018) i “Entrenament eficient a les sales de musculació dels CPs” (Agost 2017) entre d’altres.
- Jornades: Anualment es realitzen jornades de bones pràctiques amb diferents temàtiques com, per exemple: “Relacions laborals: hem de ser bons/es amics/gues?” (Novembre 2020) “Nutrició, entrenament i creixement personal: contes i llegendes” (Novembre, 2019); “Dones en forma contra l’exclusió!” (Octubre, 2018) i “Exploitant els límits de la força: @Explosiv0” (Octubre, 2017).
- Cursos: Alguns dels cursos que s’han realitzat són: “Noves tendències de l’entrenament intervàlic (CrossFit)” (Juny, 2019); “L’entrenament amb peses russes (moviments bàsics) i entrenament d’alta intensitat (hiit)”, (Novembre, 2018); “Aprentatge col·laboratiu en l’àmbit esportiu: fonaments de la cursa a peu i la seva aplicació en CPs” (Maig, 2018).

En els CPs es realitzen formacions esportives en format de taller o jornada a través d’entitats externes per a la població interna. Un primer exemple és la formació en primers auxilis durant l’estiu de 2019 realitzada per l’empresa contractada per realitzar la tasca de socorrista a la piscina del CP Brians 2. Un altre exemple de formació per a les persones internes és el Seminari de formació en metodologia ‘futbolnet’ realitzada el juny 2019. L’objectiu del seminari és el de formar en la metodologia ‘futbolnet’ a uns 15 interns del CP de Brians 2 per tal que ells mateixos –amb l’ajut dels coordinadors de la Fundació Barça– puguin dinamitzar diferents activitats durant la jornada amb les famílies. La metodologia ‘futbolnet’ es basa en la utilització de l’AFE com a eina d’intervenció socioeducativa (Fundació Barça, 2019).

A partir d’aquí, el paper de l’AFE, en el cas concret de les presons catalanes, està definit en el document “El Model de rehabilitació de les presons catalanes”

[...] una eina potenciadora de les relacions socials positives; de millora del desenvolupament integral de les persones; de compensació dels efectes negatius de l’empresonament per la millora en la qualitat de vida que comporta i per la canalització de les emocions negatives; d’ocupació saludable del temps de lleure; i d’enfortiment de valors com l’autoestima, la superació i la col·laboració. (DGSP, 2011, p. 77)

A nivell estadístic, el nombre total de població penitenciària als CPs de Catalunya en data de maig de 2021 és de 8.004 persones internes², en condició de pena, preventiu o internament judicial. En aquest mes, les dades del Departament de Justícia indiquen que el nombre d'interns que participen a les activitats esportives (condicionament físic, futbol-sala, futbol, handbol, voleibol, musculació, aeròbic, atletisme, bàsquet i esports de raqueta) són 3.452³. Per tant, el 43% de la població penitenciària en els CPs de Catalunya realitza alguna activitat esportiva.

Al CP Brians 2, específicament, al 31 de maig del 2021 hi havia 1.248⁴ persones internes, de les quals 844⁵ feien AFE (un 67,6% de la població interna).

La SGPRS divideix l'AFE en tres grans subprogrames que són: Col·lectius, Individuals i Dirigits. Les últimes dades estadístiques recollides per CPs de que es disposa del tipus d'activitat que realitza la població penitenciària (just abans de la pandèmia, al febrer de 2019) recollides del SIPC⁶ es poden veure a les taules següents (malauradament no es recullen les dades per gènere).

Taula 1. Interns/es en el Subprograma d'AFE Col·lectiu als CPs i al CP Brians 2

AFE Col·lectiu	Interns/es participants als CPs	Interns participants al CP Brians 2
Futbol	174	47
Futbol-sala	369	549
Bàsquet	171	67
Handbol	53	0
Voleibol	170	68
Esport federat	23	0

Taula 2. Interns/es en el Subprograma d'AFE Individuals als CPs i al CP Brians 2

AFE Individuals	Interns/es participants als CPs	Interns participants al CP Brians 2
Esports de raqueta	402	240
Atletisme	396	260
Musculació	2567	968
Activitat aquàtica	5	5

² Dada extreta del Departament de Justícia el 24 de juny de 2021.
http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/1_pob.html

³ Dades extretes el 24 de juny de 2021 del Departament de Justícia.
http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/9_pob.html

⁴ Dada interna extreta el 31 de maig de 2021 del SIPC.

⁵ Aquesta informació ha estat facilitat pel Departament de Justícia, Direcció General de Serveis Penitenciaris, Estadístiques d'activitats. SIPC, Àrea: Activitat física i esport. Període de vigència: 01/05/2021-31/05/2021.

⁶ Aquesta informació ha estat facilitada pel Departament de Justícia, Direcció General de Serveis Penitenciaris, Estadístiques d'activitats. SIPC, Àrea: Activitat física i esport. Període de vigència: 01/02/2019 – 28/02/2019.

Taula 3. Interns/es en el Subprograma d'AFE Dirigits als CPs i al CP Brians 2

AFE Dirigits	Interns/es participants als CPs	Interns participants al CP Brians 2
Aeròbic	179	124
Tai-txi	20	20
loga	80	7
Jocs esportius	113	83
Condicionament físic i esportiu	1620	366

Tal i com es constata, als CPs de Catalunya l'activitat que més persones aglutina és la de musculació, que es realitza a les sales de peses, i la de condicionament físic i esportiu que es realitza als poliesportius o en espais exteriors. En tercer lloc es situa el futbol sala i en quart i cinquè lloc els esports de raqueta i l'atletisme. Al CP Brians 2 l'ordre en les tres primeres posicions és el mateix, però el quart lloc l'ocupa l'atletisme i en cinquè lloc els esports de raqueta.

5.2 APORTACIONS DE L'AFE A LES PERSONES EN PRIVACIÓ DE LLIBERTAT

L'ésser humà és una entitat global formada per tres dimensions: biològica, psicològica i social (Gutiérrez, 2004) i la població interna, per culpa del tancament, pateix conseqüències negatives en les tres dimensions (Ayuso, 2003; Courtenay i Sabo, 2001; Earle, 2014; Elger, 2009; Lamo de Espinosa, 2002; Ríos Martín i Cabrera, 1998, 2002; Valverde, 1991).

En sentit contrari, l'esport pot contribuir a la formació integral de la persona, tant en l'àrea física (condició física, salut i prevenció de malalties), l'àrea psicològica (autoestima, personalitat, qualitat de vida) com l'àrea social (relació amb els altres, rendiment a la feina, evitació de la soledat). També s'han constatat relacions positives en la vessant dels valors morals (Oja i Telama, 1991). Aquestes contribucions de l'esport a la població en general, també podrien ser vàlides a la presó, sempre i quan es tinguin en compte les especials condicions de vida en reclusió i que, com apunten alguns estudis, perverteixen les tradicionals funcions de l'AFE.

La implantació de programes específics d'AFE contribueix a la millora en la dimensió física, mental i social de la població interna (Castillo i García, 2017; Gutiérrez, 2004; Meek, 2014; Vaiciulis et al., 2011). En el seu estudi, Esteban Ignacio Viñas (2012) afirma que la pràctica físico-esportiva és tan escassa com necessària en els CPs perquè disminueix els efectes d'emprisonament.

A partir de la literatura consultada s'han dividit les aportacions de l'AFE a les persones internes en dos grans blocs: acceptació i vida saludable, i la reinserció i la resocialització a través de l'AFE.

5.2.1 Acceptació i vida saludable en un ambient hostil

5.2.1.1 *Reconstrucció de la imatge personal*

Pel que respecta a la població en general, Fernando Sánchez Bañuelos (1986) defensa que a través del moviment la persona pot assolir un coneixement propi més ajustat d'un mateix, arribant a acceptar-se com és.

Laurent Gras (2003), a través d'un estudi transversal sobre la relació entre les diferents formes d'interpretar l'esport i les seves expectatives i projectes personals amb interns francesos constata que, a través de l'AFE, els interns redefeixen la seva imatge personal de forma constructiva i racional, la qual tendeix a degradar-se quan s'està privat de llibertat. Un exemple d'aquesta degradació del cos pot ser la pèrdua de pes, tant en el cas dels homes, com de les dones internes (Clarke et al., 1986; Douglas et al., 2009). La pràctica d'AFE té una incidència en la cura personal, forma part de tot un procés de canvi i millora (Day, 2012; Harner et al., 2010; Ozano, 2008). Aquest procés de canvi i millora a través de l'AFE és important dins el procés d'acceptació de l'internament (Ionescu et al., 2010) i una forma de recuperar cert control sobre el cos (De Graaf, 2013). En aquest sentit, la pràctica d'AFE té una incidència directa amb la millora de la imatge corporal que ajuda a la població interna a 'ordenar' l'existència (Ríos, 2006) i fomenta la capacitat d'autoconeixement i d'autoconcepte (Amat i Batalla, 2000; Castillo, 2004).

En tota aquesta reconstrucció de la imatge personal de la persona interna és fonamental el treball de l'autoestima i l'AFE pot ajudar a reforçar-la, potenciant al mateix temps l'autoconfiança (Clarke et al., 1986). Els nivells d'autoestima són significativament més alts entre els interns físicament actius que en interns que no ho són, segons un estudi transversal realitzat a Lituània (Vaiciulis et al., 2011). Hi ha diversos estudis que associen la pràctica d'AFE amb un increment del nivell d'autoestima, tant en el cas del interns, com de les internes (Amtmann, 2001; Borges-Silva et al., 2017; Devís-Devís et al., 2017; Leberman, 2007; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ozano, 2008; Pedlar et al., 2008; Sabo, 2001).

Segons Merche Ríos (2004) potenciar el protagonisme de les persones internes, afirmar la personalitat, possibilitar el retrobament amb la pròpia identitat, ser un medi de salut psicofísica i ser un símbol de vitalitat i generador de noves expectatives formen part d'alguns dels components terapèutics de l'AFE.

5.2.1.2 *La condició física i les malalties cròniques*

Hi ha diversa literatura sobre el potencial saludable i rehabilitador de la pràctica física entre la població penitenciària a nivell fisiològic (Castillo, 2004; Chamarro, 1993; Chamarro et al.,

1998; Hagan, 1989; Meek, 2014). Aquest potencial saludable repercuteix en una millora de la salut física de les persones internes i per tant, un efecte positiu de l'AFE (Courtenay i Sabo, 2001; Elger, 2009; Gallant et al., 2015; Hagan, 1989; Ionescu et al., 2010; Meek i Lewis, 2012; Meek, 2014; Nelson et al., 2006; Pérez-Moreno et al., 2007; Ríos, 1989; Vaiciulis et al., 2011; Verdot et al., 2010) o la sensació de millora d'aquesta salut física (Gallant et al., 2015; Martínez-Merino et al., 2015).

Aquests beneficis a nivell físic es constaten amb una millora de la condició física, de l'augment de l'energia, del to muscular, de la força i de la resistència (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Nelson et al., 2006). Aquesta millora de la salut física en un context com la presó, tan hostil i insalubre (Sabo, 2001; Valverde, 1991), és crucial per a la població interna (Tibbetts, 2015).

Una de les principals causes de morbiditat i mortalitat és la inactivitat física, per tant, la relació entre AFE i la salut és clara (Olaitan et al., 2010). La pràctica d'AFE, té efectes positius en la reducció la taxa de mortalitat i d'afectacions cardíaques, diabetis, igual que en la població general (Devís-Devís et al., 2012; Márquez et al., 2006; Zubiaur-González, 2017) així com alguns tipus de càncer, controlar el pes i la salut dels ossos i músculs. Les millores en la capacitat cardiopulmonar i de resistència de programes d'entrenament específic d'activitat física (Battaglia et al., 2015) també són contrastades en la població empresonada amb VIH (Martínez i Aledo, 2003; Pérez-Moreno et al., 2007). S'ha de tenir en compte que les persones internes tenen un risc més alt de contraure malalties no transmissores (Herbert et al., 2012) com l'hepatitis B i C, i el VIH (Olaitan et al., 2010; Weild, et al., 2000). Segons diversos estudis, la salut física (i també la mental) de la població penitenciària dels països occidentals està malmesa i són moltes persones preses les que pateixen malalties cròniques (Pérez-Moreno et al., 2007; WHO, 2007). Fent referència a aquestes malalties cròniques, hi ha evidències científiques al voltant dels beneficis que té la pràctica regular d'AFE per la prevenció primària i secundària d'aquest tipus de trastorns (Amtmann, 2001; Perez-Moreno et al., 2007; Warburton et al., 2006); altres estudis en demostren la seva reducció (Francis, 2012; Talleu, 2011; Vaiciulis et al., 2011).

Així mateix, la pràctica d'AFE permet consolidar certs hàbits saludables durant la condemna que poden ser transferits a la vida en llibertat i així impulsar que mantinguin aquest estil de vida saludable (Clarke et al., 1986; Meek i Lewis, 2014b).

Altres estudis argumenten que són precisament aquests hàbits saludables associats a la pràctica d'AFE els que aporten els beneficis físics i no a partir de l'exercici en si (Torres et al., 2008) i permeten encoratjar a la població interna a seguir practicant AFE (Elger, 2009).

Segons Martín-González et al. (2016) les pautes i rutines diàries són adquirides, entre altres, a través dels hàbits de pràctica física que faciliten una vida en llibertat saludable.

Tenint en compte que l'empresonament està associat amb una reducció de l'activitat física (Olaitan et al., 2010) és fonamental potenciar-la. D'altra banda, el sistema penitenciari ha de pagar l'assistència mèdica de les persones internes, s'hauria de prioritzar l'AFE tant pels beneficis de salut, com per l'estalvi econòmic que suposa (Amtmann, 2001).

5.2.1.3 *En busca de l'equilibri mental*

L'activitat física moderada no tan sols aporta una sèrie de beneficis de salut a nivell físic per a la població en general sinó que hi ha diversos estudis que parlen sobre els efectes positius de la pràctica d'AFE a nivell mental (Borges-Silva et al., 2017; Villaverde-Gutiérrez et al., 2012).

Hi ha força estudis que relacionen l'AFE amb la salut mental de preses i presos (Amtmann, Evans i Powers, 2001; Elger, 2009; Meek i Lewis, 2012; Nelson et al., 2006; Olaitan et al., 2010; Verdot et al., 2010; Vaiciulis et al., 2011). Per una banda, la pràctica d'AFE incrementa el benestar mental (Battaglia et al., 2015; Bucci, 1989; Moscoso-Sánchez et al., 2012) o té influència a l'hora de prevenir o afrontar malalties mentals (Gallant et al., 2015; Ionescu et al., 2010; Martínez-Merino et al., 2015, 2018; Tibbetts, 2015).

Nerian Martín et al. (2016) enumeren diversos estudis que confirmen diferents beneficis psicològics que aporta l'AFE: millora la salut subjectiva, l'estat d'ànim i l'emotivitat (Biddle et al., 2000), redueix la depressió clínica (Lawlor i Hopker, 2001), disminueix els nivells d'angoixa (Akandere i Tekin, 2004), rebaixa les situacions d'estrès (Buckaloo et al., 2009) i incrementa l'autoestima (McAuley et al., 1997).

A partir d'aquí l'apartat es subdividirà en tres blocs, el primer d'ells és la descàrrega de la ment, el segon és la lluita de les addicions i el tercer són les malalties mentals.

El primer bloc és la descàrrega de la ment. La condició humana està lligada al pas del temps, un minut té la mateixa durada siguis on siguis. Per tant, el temps per a la persona interna no és diferent al del món lliure ja que els mesos o els anys de reclusió tindran la mateixa durada que si no estigués privada de llibertat, però sí que es percep de diferent manera, tant en la dimensió física, mental i social (Matthews, 2009). És per aquest motiu que l'ocupació del temps a presó és fonamental (Matthews, 2009).

En aquest entorn l'ús i l'ocupació del temps és primordial per tal de no avorrir-se, ja que pot convertir-se en el pitjor càstig per a la població interna i una font de problemes per la convivència dins de la institució (Grayzel, 1978). Els primers treballs de John Grayzel (1978) sobre les funcions del joc i els seus motius, desenvolupats a presons d'Estats Units,

van demostrar que les activitats poden ajudar a superar aquest avorriment, com també assenyalen estudis més recents (Devís-Devís et al., 2017; Martínez-Merino, 2018; Murtaza et al., 2011). A més de combatre l'avorriment, també és un mecanisme per augmentar els nivells de resiliència (Breslin i Leavey, 2019; Durcan, 2008; Ozano, 2008;).

En certa manera, l'AFE a presó és una forma de compensar els efectes de la privació de llibertat ocupant el temps (Moscoso-Sánchez et al., 2017; Ríos, 2006). Mentre es realitza AFE el temps passa més ràpid i és una forma d'oblidar que estan tancats o tancades (Castillo et al., 2019; Gallant et al., 2015; Fornons, 2008, Ionescu et al., 2010; Martos-García et al., 2009a, 2009b; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ozano, 2008; Ríos, 1989, 2001, 2004, 2006; Tibbetts, 2015). Aquestes percepcions han estat contrastades tan en investigacions adreçades a homes presos (Sabo, 2001), com dones preses (Martínez-Merino, 2018).

En aquest sentit, l'AFE és una ocupació del temps que ajuda a la població interna a evadir-se i/o a distreure's de la privació de llibertat, tal i com fan referència diversos estudis (Castillo, 2004, Castillo et al., 2019; Condon et al., 2000; Devís-Devís et al., 2017; Hulley et al., 2016; Martínez-Merino, 2018; Meek i Lewis, 2014b; Murtaza et al., 2011; Sabo, 2001; Schmid i Jones, 1993; Ugelvik, 2014; Valverde, 1991; Viñas, 2012). Aquesta ocupació fa possible una vàlvula d'escapament per la població penitenciària (Clarke et al., 1986; Ríos, 2004; Segrave, 2000) permetent trencar amb la monòtona rutina penitenciària (Castillo et al., 2019) i, per tant, fent possible que la condemna sigui més tolerable (De Graaf, 2013).

Alguns camins que prenen les persones privades de llibertat per resistir el control social penitenciari és participar en programes d'AFE (Martos-García et al., 2009a). O, en altres paraules, realitzar AFE pels interns pot significar resistència i subversió davant la institució penitenciària (Norman, 2017), encara que aquesta evasió sigui simbòlica (Martos-García et al., 2009a).

D'altra banda, l'AFE ajuda a descarregar la tensió acumulada facilitant alliberar les energies negatives de l'empresonament (Gallant et al., 2015; Jones, 2013; Martínez-Merino et al., 2015; Martos-García et al., 2009b; Meek i Lewis, 2014a; Ozano, 2008; Tibbetts, 2015; Vaicilus et al., 2011) i canalitzant la seva agressivitat i impulsivitat (Meek, 2014; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ríos, 2004). Realitzar esport suposa una forma de llibertat per a la persona empresonada que el condueix a una millora de l'estat anímic (Courtenay i Sabo, 2001; Moscoso-Sánchez et al., 2012).

Aquesta descàrrega facilita la capacitat de relaxació de la població interna (Clarke et al., 1986; Ríos, 1989, 2001, 2004, 2006) i permet equilibrar les tensions (Ionescu et al., 2010). Aquesta descàrrega a través de l'AFE es constatada en el cas de les preses, ja que es minimitzen els conflictes amb el personal funcionari (Martínez-Merino, 2018), i es confirma

un sentiment d'oblit i de llibertat mentre es realitza AFE (Gallant et al., 2015; Martínez-Merino, 2018; Martos-García et al., 2009a; Tibbetts, 2015). Pel que respecta als homes presos, també es produeix una descàrrega de les tensions (Martos-García et al., 2009a, 2009b). Al mateix temps, David Moscoso et al. (2017) assenyalen que aquest relaxament fa possible una actitud de calma en les relacions socials.

En aquest sentit, l'AFE té una influència positiva en l'ambient a presó, el qual seria més estressant i hi predominaria més la violència en cas de no oferir cap activitat d'aquesta índole (Martínez-Merino, 2018; Vaiciulis et al., 2011).

Conseqüentment, altres estudis assenyalen que hi hauria d'haver més programes d'AFE relacionats amb la diversió, ja que afavoreix l'aparició d'emocions positives i contribueixen a eliminar el desànim de la presó (Raedeke, 2007) i a disminuir la sensació d'inactivitat (Cashin et al., 2008; Gallant et al., 2015; Jones, 2013; Martos-García et al., 2009b).

El segon bloc és el de la lluita de les addiccions. Un dels aspectes que s'han de tenir en compte en els CPs és el mal ús de substàncies tòxiques (WHO, 2007). L'AFE, en la seva vessant terapèutica, pot ser un element més que pot ajudar a afrontar aquesta problemàtica. L'AFE permet als interns i internes allunyar-se de les addiccions i a evitar certs comportaments dins dels programes penitenciaris (Nelson et al., 2006). No hem d'oblidar que una de les variables que afecten més negativament la vida dins de presó i que dificulten la rehabilitació és la droga (Ayuso, 2003).

La relació positiva que hi juga l'AFE per aconseguir un allunyament de les drogues es constata tant a presons internacionals, com nacionals. L'estudi de Middleton (1983) en presons angleses afirma que la pràctica esportiva ajuda a la disminució del consum de drogues, d'alcohol i de tabac i contribueix a una millor salut. A nivell nacional, els estudis de David Fornons (2008) i Joaquina Castillo et al. (2019) recullen de la veu dels propis interns com l'esport els ha allunyat de les drogues. Molts altres estudis també relacionen la pràctica d'AFE amb l'abandonament de les drogues (Castillo, 2005; Chamarro et al., 1998; Meek i Lewis, 2012; Martos-García et al., 2009a, 2009b; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Muntaner i Gago, 2015; Muriel et al., 2008; Pérez-Moreno et al., 2007), Sicília i De Haro, 1995) i amb la possibilitat d'evitar recaigudes (Nelson et al., 2006; Stöver i Thane, 2011). El benestar físic aporta alternatives a l'abús de substàncies en els CPs (Martos-García et al., 2009a; Stöver i Thane, 2011). Si s'elaboren programes d'AFE que enganxin a les persones internes consumidores, aquestes estaran més predisposades a reduir les dosis de metadona (Pérez, 2002). Segons Nerian Martín et al. (2020), les pràctiques psicomotors d'alta intensitat generen un efecte de plaer immediat que porta, en certa mesura, a substituir l'efecte que genera la droga; l'addicció a la droga es converteix en

addicció a l'exercici. Aquestes mateixes sensacions són possibles perquè es mobilitzen els mateixos circuits neurobiològics (Lynch et al., 2013).

I l'últim bloc d'aquest apartat són les malalties mentals. Les malalties mentals poden condicionar el benestar i la salut, tant de la població general, com de les persones privades de llibertat (Cashin et al., 2008; Verdot et al., 2010).

Les malalties mentals més comunes en un CP són l'ansietat, l'estrès i la depressió. A partir de dos estudis realitzats als Estats Units (Buckaloo et al., 2009; Nelson et al., 2006) es comprova com els nivells de depressió, estrès i ansietat són significativament més baixos en aquells interns que realitzen exercici físic que aquells que no en realitzen.

Altres estudis, en aquest sentit, reforcen com la pràctica d'AFE disminueix els símptomes d'ansietat i estrès en la població penitenciària (Ionescu et al., 2010; Harner et al., 2010; Ríos, 2001, 2006) i també els de la depressió, proporcionant un humor més positiu comparat amb estils de vida menys actius (Bilderbeck et al., 2013; Fazel i Baillargeon, 2011; Salmon, 2001). En aquest sentit, altres estudis constaten que els hàbits actius poden servir com antidepressius per les preses, ja que les ajuda a sentir-se bé, creant emocions positives i de plaer (Day, 2012; Harner et al., 2010; Meek i Lewis, 2014a). També en l'estudi de Nagore Martínez (2018) amb dones internes, s'explica com l'AFE les va ajudar a sentir-se millor i a prevenir algunes malalties com la depressió, alhora que els resultava una eina per enfrontar-se a l'estrès que és, segons Rutherford i Duggan (2009), una de les majors malalties a presó. Fins i tot amb un entrenament de tant sols 12 setmanes d'exercici aeròbic en una presó d'homes, l'estudi de Libbus et al. (1994) assenyala una disminució en els símptomes de depressió, que també queda constatat en d'altres estudis a Estats Units i Austràlia en el medi penitenciari (Buckaloo et al., 2009; Cashin et al., 2008). La pràctica del ioga també pot tenir efectes positius en la millora de l'estat d'ànim, la reducció de l'estrès i l'angoixa, millorant el benestar i la salut mental (Bilderbeck et al., 2013).

Una altra de les malalties més comuns en els CPs és l'insomni (Rutherford i Duggan, 2009). L'insomni és més baix en aquells interns que practiquen diàriament AFE que en aquells que no en realitzen (Elger, 2009). Per tant, tal i com afirmen Harner i Budescu, (2014), l'AFE ajuda a les persones internes a dormir.

Hi ha diversos estudis que han constatat com la pràctica AFE a presó té una influència positiva en la qualitat de vida tant pels interns, com per les internes (Bassani et al., 2013; Chiriviella, 2001; Martínez-Merino et al., 2017, 2018; Martos-García et al., 2009b; Meek i Lewis, 2014b; Murtaza i Uddin, 2011).

Per aquest motiu, Olaitan et al. (2010) afirmen en el seu estudi que és necessari que s'eduqui a la població interna en els beneficis saludables de l'activitat física i els efectes negatius de la inactivitat.

5.2.2 La reinserció i la resocialització a través de l'AFE

5.2.2.1 *Inclusió social i socialització a través de l'AFE*

Tenint en compte que la població interna és reconeguda com una població vulnerable i socialment exclosa (Department of Health, 2004) en aquest apartat es revisa la literatura entre la relació de la inclusió social i l'AFE.

Com a primer aspecte cal tenir en compte que evitar l'exclusió no és el mateix que la inclusió social (Devís-Devís et al., 2012). Evitar l'exclusió social consisteix a eliminar les fronteres o les barreres a diferents grups de persones i organitzacions, i la inclusió social és una aproximació al desenvolupament humà proactiu que requereix inversió i acció per tal de que totes les persones siguin capaces de participar com a membres amb tots els seus drets i deures en una societat (Donnelly i Coakley, 2002).

El desenvolupament de l'estat del benestar va impulsar polítiques d'integració en l'esport dels diferents col·lectius i el "Libro Blanco sobre el Deporte" de la Comissió Europea (COM(2007) 391 final) destaca la utilitat de l'esport com a medi per aconseguir una major cohesió social i integració social. Els organismes polítics reconeixen així el potencial de l'esport com instrument per la inclusió social per aquells grups més vulnerables (Flores et al., 2016; Soler et al., 2017). Darrerament, el concepte d'integració està en desús i s'està utilitzant el terme inclusió que, entre altres coses, és més obert, integral i col·lectiu.

La pràctica físico-esportiva destaca per la seva capacitat de construcció d'identitats individuals i col·lectives a partir del seu component emocional. Segons Angel Gómez (2006), l'AFE facilita la construcció d'una identitat positiva a partir de la generació de relacions interpersonals positives. A través de l'AFE persones amb característiques diferents poden sentir-se part d'una mateixa realitat i compartir experiències i emocions que, al ser compartides, creen potents nexes en comú, especialment si l'AFE és continuada, ja que permet disposar de xarxes de recolzament, participació social i un espai de trobada (Soler et al., 2017).

Dins d'un context de desenvolupament esportiu en poblacions amb risc d'exclusió social, l'esport pot contribuir a fomentar valors de salut i benestar, capital social i inclusió (Elsevier, 2015).

L'esport produeix 'capital social', en relació a les relacions personals, i 'capital cultural', en relació als coneixements i habilitats que es transmeten, sota la forma de normes, regles,

tècniques, tàctiques, hàbits i la promoció de la salut, entre altres (Maza, 2004). Aquest 'capital social' pot ser molt útil per la vida en societat ja que es creen xarxes socials i es desenvolupen diverses habilitats socials (Maza, 2004, Maza i Carranza, 2009). El primer que cal fer per promoure la inclusió és superar les barreres estructurals que impedeixen la participació (Donnelly et al., 2007).

Per tant, l'AFE pot ser un element important a tenir en compte en la reeducació i la resocialització en el CPs, per potenciar vincles i reduir distàncies amb l'exterior. Els programes d'educació física en CPs poden contribuir entre altres aspectes a afavorir la reeducació i la rehabilitació i, com a conseqüència, la reinserció social, reduint d'aquesta forma les diferències entre l'interior i l'exterior i compensar alguns símptomes de la privació de llibertat (Middleton, 1983; Ríos, 2001, 2004).

Així mateix, altres estudis afirmen que l'esport afavoreix l'objectiu de regeneració i reinserció social que busca el sistema penitenciari (Castillo, 2005; Chamorro, 1993, Moscoso-Sánchez et al., 2017). Per tant, l'AFE com a eina resocialitzadora fa possible aquesta integració social (Ríos, 2004). En aquest sentit, hi ha estudis que assenyalen també que l'AFE és un recolzament a la resocialització, tant en el cas dels homes presos (Moscoso-Sánchez et al., 2017), com en el cas de les dones preses (Martín, 2019).

Per tant, un dels objectius de l'AFE ha de ser afavorir i millorar les relacions interpersonals (Clarke et al., 1986; Ríos, 1989) que serà potenciada per a la pertinença a un grup (Martín-González et al., 2018) i es fomentarà la socialització i les habilitats comunicatives (Lleixà i Ríos, 2015). Així mateix, aquesta nova socialització pot contribuir a un coneixement complet de com és cada persona (Gómez, 2006). Segons John Irwin (2009) l'AFE pot suposar fins i tot el despertar personal i una transformació de la personalitat de l'individu.

Amb totes aquestes possibles potencialitats resocialitzadores, l'AFE pot esdevenir un complement al procés d'inclusió a la població amb risc d'exclusió social (Coalter, 1996; Balibrea i Santos, 2011; Flores et al., 2015; Meek et al., 2012; Nelson et al., 2006; Williams et al., 2015). Segons Joaquina Castillo et al., (2019) la pràctica físico-esportiva, així com la realització de cursos qualificats, són ajudes per la seva reintegració social.

Tot i que no hi ha certesa de que el programa d'AFE sigui catalitzador de la reducció de la taxa de criminalitat, els canvis mentals i físics de les persones internes poden ser una preparació per la seva vida pública (Nair et al., 2006).

Tot i així aquesta inclusió social tant sols s'assolirà si l'AFE ajuda en opcions pro-socials i ofereix oportunitats per una ciutadania activa i amb capital social (Cameron i MacDougall, 2000). Així mateix, s'ha de destacar que la pràctica esportiva podrà millorar les condicions

de vida però no el conjunt dels problemes estructurals, ni les necessitats bàsiques dels col·lectius en situació d'exclusió social.

5.2.2.2 *Actituds per una millor convivència*

A la població en general la pràctica esportiva li pot generar actituds favorables per a la convivència ja que, donat que diverses persones tenen un mateix objectiu, això facilita l'actitud de col·laboració i diàleg (Soler et al., 2017).

Tal i com apunta Sánchez Bañuelos (1996) una de les finalitats dels programes d'AFE a la població en general és la seva potencialitat educativa, ja que formen part de l'educació permanent de la persona vinculada a la motricitat humana en les seves relacions interpersonals, socials i ambientals. La pràctica esportiva té una funció de transmissió de valors i de desenvolupament moral de la persona (Arnold, 1991). Aquest potencial educatiu de l'AFE vindrà determinat per la promoció dels seus valors socials, com ara el diàleg per a la resolució de conflictes; la participació de tots i totes, el respecte i l'acceptació de les diferències individuals; o el desenvolupament de les habilitats socials (Amat i Batalla, 2000). No obstant, els valors que acompanyen a l'esport vindran determinats per com es desenvolupi la seva pràctica i quina sigui la seva motivació (Gutiérrez, 2004).

Tenint en compte aquests precedents, la finalitat educativa de l'AFE també pot ser aplicada a la població penitenciària, tenint en compte que el sistema penitenciari pot ser reconvertit en medi d'educació per a les persones internes (Moscoso-Sánchez et al., 2012 citant a DeMaeyer, 2009). L'impacte de l'AFE dins dels CPs és reconegut tant per part de les persones internes, com els i les professionals i pot contribuir a canviar comportaments i ajudar a la rehabilitació (Gras, 2005; Hagan, 1989; Leberman, 2007; Meek i Lewis, 2014b; Nelson et al., 2006). Segons l'estudi de Ionescu et al. (2010), les persones internes consideren que l'activitat física té una influència positiva en el comportament durant l'internament.

Per tant, en el cas de la població interna, l'AFE pot ser un instrument d'intervenció interessant promovent conductes pro-socials (Devís-Devís et al., 2012; Fryer, 2005). Aquestes conductes pro-socials permetran trencar amb l'individualisme i mostrar l'AFE com un agent socialitzant i 'facilitador' per trobar noves persones (Ríos, 1987).

El trencament amb l'individualisme de l'AFE fa possible el treball en equip (Leberman, 2007) i una opció per fer comunitat (Fryer, 2005), fomentant hàbits de convivència humana i solidaritat (Castillo, 2004, 2019) i habilitats socials (Moscoso-Sánchez et al., 2012).

Les AFE col·lectives generen diferents efectes que les AFE individuals, afavorint la solidaritat, l'amistat, i la cooperació entre altres (MacPhail et al., 2004). Segons Viñas (2012), les AFE col·lectives aporten més beneficis vers el camí de la rehabilitació. L'esport

d'equip és un medi comunicatiu ple de significat on les persones que hi participen comparteixen experiències i expectatives, i permeten la socialització i la millora de les relacions socials (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Viñas, 2012). En aquest mateix sentit, els esports d'equip permeten a les persones internes crear xarxes socials i de solidaritat (Castleton i Cid, 2012; Gallant et al., 2015; Fornons, 2018; Tibbetts, 2015). Els esports d'equip a presó ofereixen l'oportunitat a les persones internes de desenvolupar habilitats comunicatives, treball d'equip i habilitats de lideratge (Meek, 2014).

La pràctica esportiva enfocada de manera adequada aconsegueix una millora en les relacions amb l'entorn social, fomentant la cooperació i el respecte mutu, acceptant els acords de la majoria i potenciant el desenvolupament de la responsabilitat individual i de grup (Castillo et al., 2019; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ríos, 2001). Tots aquests efectes són possibles gràcies a l'empatia grupal que es genera (Martín-González et al., 2019a) i que fa possible que es redueixen els prejudicis entre els integrants del grup (Martínez-Merino, 2018; Martín-González et al., 2018; Molina et al., 2016). Tot i així, l'estudi de Merche Ríos (2006) mostra que aquesta convivència, segons les veus d'educadors i tècnics esportius, està supeditada a les habilitats esportives (Ríos, 2006).

D'altra banda, l'AFE permet posar en marxa els recursos de l'individu pres per potenciar el seu autocontrol, mitjançant l'adquisició d'hàbits i regles transferibles a la seva vida futura a l'exterior (Castillo, 2004; Jeaunea, 1992; Martos-García et al., 2009a). Aquest aprenentatge per acceptar les normes i els reglaments forma part del procés de socialització de l'individu (Horton i Hunt, 1987). L'estudi de Middleton (1983) certifica la importància de la pràctica d'AFE en relació a les normes de joc ja que, segons l'autor, les persones internes han viscut tota la seva vida trencant regles, però en el camp de joc les han de seguir i fins i tot aplicar arbitràriament en el joc, essent una lliçó per a ells aprendre-ho i aplicar-ho.

L'exercici físic moderat aplicat amb objectius educatius pot canalitzar les conductes violentes (Moscoso-Sánchez et al., 2017; Robène i Bodin, 2014) reduint els comportaments de delinqüència (Battaglia et al. 2015). Fins i tot, un estudi mostra la reducció de la reincidència en una de les presons més grans de Sudàfrica que ha estat atribuïda a models de rol positiu i alternatives significatives a les bandes del carrer a través de l'esport (Chalat, 2012). Per tant, l'esport també aporta nous interessos prosocials, com és l'ús del temps lliure dins i fora de la presó (Meek, 2014). A partir d'aquí, l'AFE proporciona processos de modelatge de funcions i subministra possibilitats d'ocupació (Nichols, 1997).

D'altra banda, el component socialitzador de l'AFE permet, també, trencar barreres internes i externes. Per una banda, permet l'apropament entre la població penitenciària i el personal penitenciari (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Sabo, 2001) que tradicionalment no ha existit

(Meek i Lewis, 2014b). En aquest sentit, la població penitenciària és capaç d'acceptar l'autoritat i evitar conflictes en les seves relacions (Moscoso-Sánchez et al., 2017). Aquesta apropament suposarà millorar les relacions entre ambdós col·lectius, interns/es i professionals (Meek, 2004).

L'altra barrera que permet trencar és l'estigmatització. L'estudi de Gras (2005) mostra com la participació en activitats esportives comunitàries a presó ajuda a la persona interna en el seu retorn a la societat i ajuda a reduir l'estigma i els estereotips de la pròpia comunitat. En el seu estudi, Joaquina Castillo et al., (2019) afirmen que la comunitat ha de fer un esforç per ajudar a la reintegració, com també confirmen altres autors (Woodall et al., 2013). Participar amb diferents persones de l'interior i de l'exterior fomenta la transmissió de valors positius entre els interns i internes a causa de les potencialitats d'interacció i de socialització de l'AFE (Gras, 2003; Ríos, 2004). Per tant, un dels principals objectiu de l'AFE als CPs per al personal penitenciari és treballar aquests valors socials positius (Meek, 2014). Totes aquestes eines tindran com a objectiu la seva futura integració a la societat (Gallant et al., 2015) amb una vida activa i amb iniciativa (Meek et al., 2012; Ríos, 2006).

Els valors positius de l'AFE en els CPs, però, tan sols tindran efectes si s'acompanyen d'una perspectiva educativa i terapèutica (Chamarro, 1993, 1997) ajustant-se a la realitat penitenciària i a les necessitats de la població interna. En aquest sentit té una especial rellevància el personal tècnic esportiu per fomentar aquesta perspectiva (Meek i Lewis, 2014b). Per a això, els programes esportius penitenciaris s'han d'ajustar a les necessitats específiques dels interns i internes, a les característiques del context (Ríos, 1989, 2004) i han d'establir estratègies metodològiques i objectius clars per poder actuar positivament a la realitat penitenciària (Moscoso-Sánchez et al., 2012). Per tant, l'esport es convertirà en un autèntic vehicle per a noves oportunitats relacionals i socials tenint en compte com plantegen, gestionen i s'implementen (Conley, 2004).

En definitiva, i per concloure aquests dos primers apartats: l'AFE per a la població interna és un factor essencial per aconseguir equilibri (Esposito, 2020), la realització personal (Chamarro, 1993) i un desenvolupament integral i harmònic (Ríos 1984, 2001). A més, ajuda a les persones internes a estructurar les seves vides (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Martín-González et al. 2020). En primera instància, l'esport en el col·lectiu format per la població penitenciària té una labor reeducativa i de reinserció (Castillo, 2004; Chamarro, 1997; Esposito, 2012; Meek, 2014).

5.2.3 L'AFE és tan fantàstica?

5.2.3.1 *No tot és tant beneficiós*

Tot i els estudis presentats, altres investigacions mostren que la relació entre AFE i la salut i el benestar no és tan clara, com argumenta Hitchcock (1990). Nerian Martín et al. (2018) afirmen que la pràctica d'AFE en llibertat, en ocasions, no és tan beneficiosa com sembla i pot comportar connotacions negatives. Per això, hem de traslladar aquestes precaucions al context penitenciari.

Per exemple, un estudi realitzat en una presó d'Austràlia no va mostrar diferències significatives a nivell emocional entre els interns que realitzaven AFE i entre els que no en realitzaven (Cashin et al., 2008). Així mateix, Rosie Meek i Gwen Lewis (2012) descriuen efectes psicològics contraris que estan associats a l'AFE. El primer és la competitivitat que es pot generar entre la població i el segon fa referència als hàbits alimentaris, la distorsió de la imatge i l'ús d'anabolitzants, ambdues vindran determinades pel disseny de les intervencions. Tot i això, les mateixes autores determinen que programes innovadors d'AFE poden ser integrats com a part 'multi-modal' d'iniciatives adreçades a necessitats específiques de la població penitenciària per a millorar la seva salut física i mental i l'abús de substàncies.

D'altra banda, en aquesta nova construcció de la identitat a través de l'AFE a presó, el concepte de la masculinitat té una paper destacat. Segons Flourish Itulua (2013), la masculinitat es basa en aquells comportaments, llenguatges i pràctiques que existeixen en una cultura i organitzacions específiques que estan associades als homes. Així mateix, la mateixa autora afirma que la masculinitat no és 'natural' sinó que és social i culturalment construïda.

Els significats de l'AFE a presó són controvertits i diversos. Diversos autors identifiquen la força física i la musculatura com a indicadors de masculinitat, resistència i poder a dins de les presons (Jewkes, 2005; Hsu, 2005; Martos-García et al., 2009a; Sabo, 2001). Aquesta construcció de la identitat de masculinitat, la resistència i el poder, en definitiva, 'mostrar-se dur', no li permet a l'intern mostrar els seus sentiments (Hsu, 2005).

Fer esport és una forma d'afirmar la masculinitat en el context de presó, on els ideals culturalment normatius de comportament masculí són manifestacions de poder i domini (Meek, 2014). La musculatura esdevé un símbol, un senyal de significat implícit que tots i totes entenen (Martos-García, 2005). Segons l'estudi de Nagore Martínez et al. (2018), la musculatura és una màscara per intimidar tant a les altres persones internes, com al personal de vigilància. Al mateix temps, per Bosworth (1999) aquesta màscara els hi ofereix protecció personal i un escut contra la pressió i la tensió que es viu a presó.

La masculinitat apareix en les zones esportives dels CPs per tal de mostrar un món jeràrquic a través del poder físic on el pavelló és un lloc d'entrenament i els educadors esportius són els entrenadors, així mateix es mostra una interpretació de la masculinitat 'macho' a través de la pràctica d'arts marcial i culturisme (Devís-Devís et al., 2012).

Tant és així que una part del col·lectiu de dones preses també participen del culte al cos fent musculació per tal de guanyar respecte social en un ambient hostil (Martínez-Merino, 2018).

Els investigadors Martos-García et al. (2009b) estan d'acord amb el que Sabo (2001) afirmava fa 20 anys sobre els diferents significats que adopta l'AFE per diferents persones, per alguns és un passatemps fugaç, un joc físic; o una estratègia de supervivència crucial de manteniment de la salut física i mental; o alliberar-se de la ràbia i frustració; i per altres és fabricar múscul per intimidar i dominar.

Per tant, l'AFE a presó no sempre aporta valors positius i, fins i tot, pot promoure comportaments anti-socials (Coalter, 2007; Meek, 2014).

5.2.3.2 L'altra cara de la moneda. L'AFE no reinserta, ni rehabilita

La funció per la qual estan dissenyades les presons, la reinserció i la rehabilitació de les persones internes, és molt lluny de ser aconseguida (Ayuso, 2003, Manzanos, 1992; Ríos Martín i Cabrera, 1998; Ríos, 1986). Fins i tot, l'entrada a un CP pot incrementar o facilitar la delinqüència (Grayzel, 1978) i, per tant, augmentar la reincidència (Foucault, 1978). La privació de llibertat genera actituds negatives de l'intern i interna davant la societat. El tancament com a càstig no representa cap expectativa satisfactòria de resocialització, tant sols a través de la seva construcció a partir del tractament individual serà possible (Viñas, 2012).

Malgrat el que hem vist als apartats anteriors, alguns estudis sociocrítics consideren que l'AFE no és un element facilitador de la inclusió social ja que, tot i que l'esport és part dels interessos de les persones excloses, no és garantia suficient per eliminar l'exclusió, ja que aquesta està provocada per barreres estructurals (Maza, 2004).

A partir d'aquí, la relació entre l'AFE i la reinserció, tenint en compte el context penitenciari, és un exercici complicat (Ayuso, 2003; Chamarro, 1997; Martos-García, 2005). L'estudi de Vaiciulis et al. (2011) no aporta diferències significativament importants entre les habilitats socials de les persones internes actives i les no actives.

La idea de la reinserció és un significat global, no localitzat únicament a l'àmbit del moviment. Diversos estudis assenyalen que tots els valors aportats fins ara no signifiquen que la pràctica d'AFE reinserti, és molt ambiciós atorgar aquest potencial a l'AFE (Martos-

García et al., 2009a) i el seu efecte socialitzador no és superior a la resta d'activitats del CP (Ríos, 2006).

No es poden atribuir a l'educació física més valors dels que ja té, tenint en compte la fràgil transferència de socialització en un medi tancat (García Ferrando et al., 2002; Ríos, 1986, 1987). L'AFE pot servir de resocialització entre la població penitenciària, però això no es suficient per aconseguir la reinserció (Moscoso-Sánchez et al., 2017).

D'altra banda, s'han de tenir també en compte alguns valors que actualment acompanyen l'esport i que, inevitablement, estan presents en el context penitenciari, com poden ser un excés de competitivitat i un menyspreu per al perdedor o perdedora (Duran, 1996). S'ha de fer esment igualment a la dominació, l'hostilitat, l'egoisme, o la desobediència a les normes (Vaiciulis et al., 2011) que poden perpetuar desigualtats (Kauffman i Wolf, 2010).

Així doncs, durant la pràctica esportiva es generalitzen valors negatius, mentre que els positius s'han de buscar explícitament (Devís-Devís, 1996). També, la idea de la transmissió de valors positius a través de l'esport és criticada perquè les regles que regulen els esports són normes funcionals i no regles morals, hi ha diferències clares entre l'esport i la vida quotidiana, el primer és senzill i fàcil d'entendre, mentre que el segon é complexa i difícil d'entendre (Devís-Devís et al. 2012).

Les virtuts educatives de l'esport és un debat antic alimentat pel fet que no estan demostrades, i la seva projecció ideològica a presó necessita ser qüestionada (Robène i Bodin, 2014). Tot i que l'esport facilita la vida a presó, no reinserta o socialitza per naturalesa (Ionescu et al., 2010).

Tot i que l'AFE és un dels principis bàsics de moltes lleis i polítiques de diferents països (van Zyl i Snacken, 2002), la seva incidència a la població encarcerada dependrà de l'enfocament que es faci. Aquest enfocament pot tenir finalitats terapèutiques, educacionals, d'ocupació i recreació (Devís-Devís et al., 2012; Meek, 2014). Així mateix, només es podrà parlar de la promoció de valors positius i rehabilitació social si existeix un projecte esportiu, propòsits, contingut i estratègies metodològiques, dissenyades i adreçades a aquest objectiu (Martos-García et al., 2009a).

Tots els programes d'esports haurien de complir una sèrie de requeriments per aquesta promoció (Castillo et al., 2019) que es resumeixen a continuació:

- L'adaptació a les característiques i necessitats del grup.
- Tenir continuïtat en el temps.
- Tenir monitors formats per promoure aquests valors.
- Realitzar el programa en un context favorable.

- Conducció d'activitats per part de persones de fora enloc de personal penitenciari professional.
- Activitats a l'aire lliure.
- Diversitat de propostes per atendre les diferents necessitats i interessos de la població interna.
- Oferir activitats esportives que puguin realitzar un cop surtin de llibertat.
- Horari adaptat a les característiques físiques i psicològiques de la població interna.
- Participació en competicions amb equips de l'exterior.
- Continuïtat a l'exterior de la presó, un cop les persones internes han estat alliberades.
- Comptar amb el consentiment i participació dels propis interns.

Segons Joaquina Castillo et al. (2019) a partir d'aquí és podria investigar els efectes reals sobre la salut i la rehabilitació de la població interna. Els programes esportius contribuiran en el procés de reinserció si estan dissenyats per aquesta finalitat, sense deixar de banda que en última instància dependrà de la voluntat de la persona interna i del recolzament de la societat (Castillo i García, 2017).

Per tant, perquè l'AFE tingui una incidència positiva a l'hora de col·laborar en la reinserció de la població penitenciària, els CPs necessiten una transformació de la institució total en una institució social (Esposito, 2020). L'èxit de la rehabilitació està condicionada a la combinació de teràpia professional, educació i exercici diari; i de la motivació de la persona interna per créixer, millorar i persistir (Nair et al., 2006).

Tot i l'ajuda que aporta a la població penitenciària la pràctica esportiva, aquesta només és un element més entre moltes altres variables (Martos-García et al., 2009a; Viñas, 2012). D'altra banda, tot i que l'AFE pot preparar a les persones per la vida en llibertat (Nair et al., 2006), l'efecte resocialitzador de l'esport és molt difícil de demostrar quan la persona privada de llibertat finalitza la seva condemna i està en llibertat (Zubiaur, 2017).

Tot i així, si a la presó no es pogués practicar AFE, l'ambient seria pitjor (Fornons, 2009; Martos-García et al., 2009a), si més no, la pràctica d'AFE fa que l'experiència a la presó sigui una mica més tolerable (De Graaf, 2013) i, al mateix temps, doni forces a les persones empresonades per fer front a la pena (Harner et al., 2010). Tot i que hi ha poca literatura sobre els efectes reals dels programes físico-esportius en contextos penitenciaris (Gallant et al., 2015; Martínez-Merino et al., 2017), segons Nerian Martín et al. (2020) la pràctica d'AFE durant l'empresonament aporta beneficis manifestos a la població interna, al menys de la seva interpretació.

PART II. DISSENY METODOLÒGIC DE L'ESTUDI

6 LA INVESTIGACIÓ QUALITATIVA

Un dels principals problemes i dificultats a l'hora d'iniciar una investigació és cercar la metodologia que s'ajusti a l'objectiu d'estudi. En aquesta recerca he optat per una investigació qualitativa perquè és la que s'ajustava més a la finalitat de la mateixa: entendre i interpretar una realitat social concreta. En aquest apartat es descriuran les principals característiques que avalen la investigació qualitativa com a elecció en aquesta recerca.

Les tendències qualitatives ens ajuden a la comprensió de fenòmens socials, en les quals ens interessen les dades per les seves qualitats, el que succeeix en cada una d'elles i no tant per les seves quantitats (Murcia i Jaramillo, 2001).

Segons Andrew Sparkes i Brett Smith (2014) l'objectiu de la investigació qualitativa és entendre la realitat social i explorar els comportaments de les persones en el seu dia a dia, perspectives i experiències, comprendre l'escena. Els mateixos autors assenyalen que la investigació qualitativa tendeix a adoptar una posició relativista a partir de la qual la realitat és una construcció social que continua fluint, canvia constantment i és multifacètica. Si no és així, no es pot donar una comprensió significativa del que està passant (Liebling, 1998).

A causa de la seva naturalesa oberta és difícil de definir la investigació qualitativa perquè per a cada persona significa diferents coses en diferents moments històrics (Smith i Sparkes, 2016). En aquesta tendència existeix una posició reguladora que busca flexibilitzar el procés de comprensió des d'una perspectiva reflexiva i interpretativa (Hammersley i Atkinson, 1994; Martínez, 1994). Segons Denzin i Lincoln (2011) aquest tipus d'investigació ajuda a entendre millor la població estudiada ja que situa a l'observador al món. Segons els mateixos autors es tracta d'un conjunt de pràctiques interpretatives i materials que fan el món visible i el transformen a través d'una sèrie de representacions que implica un enfomament interpretatiu i naturista del món. En definitiva, els investigadors qualitatius estudien les coses en els seus entorns naturals, intentant donar sentit o interpretar fenòmens a partir dels significats que la gent els aporta (Denzin i Lincoln, 2011).

El paradigma interpretatiu engloba les següents característiques (Yeaman et al., 1994):

- La finalitat de la investigació és comprendre i interpretar (comprensió mútua i participativa).
- La naturalesa de la realitat (ontologia) és múltiple, holística, divergent i construïda.
- La relació subjecte-objecte és interrelacionada i de relacions influenciades per factors subjectius.

- El propòsit de la investigació és la generalització de la hipòtesi de treball en context i temps donat, explicacions idiogràfiques, inductives, qualitatives i centrades sobre diferències.
- L'explicació causal és la interacció de factors.
- L'axiologia ens defineix el paper dels valors ja que prové dels valors donats, els valors influeixen en la selecció del problema, la teoria i els mètodes d'anàlisi.

Altres característiques del paradigma interpretatiu que apunten Latorre et al. (1996) són:

- Teoria i pràctica van relacionades i es retroalimenten mútuament.
- Els criteris de qualitat són la credibilitat, confirmació i transferibilitat.
- Les tècniques de recollida de dades són instruments i estratègies qualitatives. Qui investiga és el principal instrument i afegeix la perspectiva dels i de les participants.
- L'anàlisi de les dades és qualitativa basada en la inducció analítica i de triangulació.

El mètode qualitatiu no s'ha potenciat més precisament per la seva filosofia interpretativa, ja que les investigacions que no es poden 'replicar', ni 'verificar' intersubjectivament o les possibilitats de validació externa de les quals són gairebé nul·les, provoquen alguns recels a la comunitat científica (Sánchez i Serrano, 2013). Tot i això, la investigació qualitativa ha anat creixent i diversificant-se. La investigació qualitativa és una habilitat artesanal que necessita temps, pràctica i implicació intel·lectual (Demuth, 2015 citat a Smith i Sparkes, 2016).

6.1 L'ETNOGRAFIA

Considerant que la finalitat d'aquesta recerca és comprendre el procés d'implantació i desenvolupament del MPiC i el paper de l'AFE dins d'un CP, l'estratègia metodològica utilitzada s'emmarca dins de la investigació qualitativa i, concretament, l'etnogràfica.

Al llarg del temps l'ús de l'etnografia s'ha generalitzat i gaudeix de bona salut, sobretot per la impossibilitat de les tècniques positivistes per comprendre certs aspectes de la realitat social (Hammersley i Atkinson, 1994).

El mètode de l'etnografia és l'única manera d'entrar 'a dins' de la configuració social i assegurar les perspectives dels 'insiders' a nivell de grup social i cultural (Deegan, 2007; Fine, 1995). És per aquest motiu que durant dos anys i mig he compartit, entre altres, converses, espais, actes, reunions i debats dels interns i els i les professionals del MR en el MR. Els i les investigadores assumeixen que tant sols en el treball de camp poden trobar els significats i la comprensió del fet estudiat (Sánchez i Serrano, 2013). El propòsit de la investigació etnogràfica és una descripció detallada i àmplia d'un grup social en el seu

context per part de qui investiga i, per aquest motiu, he tingut en compte tots els aspectes que envoltaven la vida quotidiana de les persones implicades, recollint les seves experiències, els seus sentiments i les seves emocions. L'esperit etnogràfic segons Angrosino (2012) és l'art i la ciència de descriure la vida quotidiana d'un grup humà, que inclou les seves institucions, comportaments interpersonals, produccions materials i creences.

Tal com Harry F. Wolcott (1985) afirma l'etnografia no és una tècnica de camp; no necessàriament és estar molt de temps en el camp; no és una simple descripció; i no es crea mitjançant l'obtenció i el manteniment de relacions amb els subjectes. La investigació etnogràfica va més enllà, és necessària una interpretació i una comprensió dels fets observats i estudiats. L'etnògraf/a, per tant, a més de tenir en compte totes les visions de les persones implicades en l'estudi, tracta d'interpretar el funcionament d'una cultura a partir de les diferents visions (Wolcott, 1999). És una manera de veure, una manera de mirar i una família de nous mètodes emergents (Wolcott, 1999).

D'aquesta manera, l'etnografia destaca per la seva visió global i coherent, que és possible gràcies al seu caràcter holístic (Sánchez i Serrano, 2013), tal i com també destaquen altres autors com Wolcott (1984) en què l'etnògraf/a està preocupat/da pel més immediat i per la seva amplitud, o Velasco et al. (1999) que descriu que els i les investigadors estan implicades en l'ús de les tècniques i, per tant, el treball de camp és un procés d'aprenentatge ja que l'ús d'aquestes 'tècniques' i 'actituds' estan ancorades en un concepte holístic i integrador de 'cultura'.

Tot i que la font etnogràfica té un valor inqüestionable és bàsic que puguem diferenciar les observacions directes, les exposicions i interpretacions dels subjectes observats i entrevistats i les deduccions de qui investiga basades en el sentit comú i la seva capacitat d'interpretació (Malinowski, 1961). L'etnògraf/a, tal i com apunta el mateix autor, és al mateix temps cronista i historiador/a, les seves fonts no són materials consultables i estables, sinó al contrari, es basen en els comportaments i els records. L'etnografia té afinitat amb la teoria cognitiva perquè ha de descriure el què pensen les persones escoltant el què elles diuen a partir de la reflexió profunda (Fetterman, 2010). És per aquest motiu que s'han realitzat diverses etnografies en col·lectius específics (cultures juvenils, identitat de gènere i ètnies) per entendre la seva problemàtica a partir de les pròpies veus dins del seu context immediat (Earle, 2014).

L'etnografia es va construir a mesura que avança la investigació i és un procés viu: segons George W. Stocking (1999), l'etnògraf/a és un artesà literari. L'etnògraf/a no comença amb una hipòtesis sinó que comença amb el plantejament d'un tema, delimitant els objectius,

escollint els procediments metodològics i clarificant els principis ètics. I a mesura que avanci el procés l'investigador/a es focalitza l'objecte d'estudi (Sánchez i Serrano, 2013). A partir de la definició del problema es definirà la recollida de dades, es procedirà al seu anàlisi i finalitzarà amb la redacció de les conclusions (Sánchez i Serrano, 2013).

L'etnografia, com a part del paradigma qualitatiu, es caracteritza pel seu caràcter inductiu, per ésser generadora de coneixements, per la construcció de suposicions i categories d'anàlisi i el seu caràcter èmic (Goetz i Le Compte, 1988). De forma més recent, aquestes característiques són contrastades i ampliades (Murillo i Martínez-Garrido, 2010):

- Té un caràcter fenomenològic o èmic: perquè descriu els fenòmens socials des de la perspectiva dels i les participants des de dins del context.
- Alta implicació de qui investiga a l'entorn estudiat per guanyar l'acceptació i confiança dels seus membres i per aprendre la cultura del grup.
- És holística i naturalista: l'estudi etnogràfic recull els punts de vista intern (membres del grup) i extern (perspectiva del propi investigador/a).
- Té un caràcter inductiu. Es basa en la pròpia experiència i exploració en el treball de camp a través de l'observació participant com a principal eina per obtenir informació.
- Segueix un model cíclic. Els procediments etnogràfics es van superposant i succeeixen simultàniament, fet que produeix una reorientació constant del procés.
- Es fa ús de tècniques intensives: observació participant i entrevistes, entre altres.
- És un intent per comprendre els significats dels i les protagonistes.
- Interpreta els fets en el context considerant les interrelacions estructurals-ecològiques.
- Finalitza amb un informe escrit.

Els estudis que inclouen el contacte directe amb persones internes són únics i també els requisits i els instruments per la recollida de dades (Schlosser, 2008). L'etnografia es diferencia dels altres mètodes de les ciències socials qualitatives per la quantitat de combinacions de tècniques, conceptes i instruments per a la recollida de dades (Youker, 2005). Els diferents instruments de recollida de dades faran possible la triangulació de les mateixes per extreure'n unes conclusions.

L'etnografia com a procés de comunicació presenta a qui investiga com a mediador o medidora entre els grups estudiats i la societat o institucions a les que destina la seva investigació (Velasco et al., 1999). És per aquest motiu que la investigació etnogràfica intenta aproximar el món investigat a la resta de la població.

En aquesta posició medidora, qui investiga redimensiona l'etnografia com a modus metodològic, de forma que fer etnografia no és només realitzar observació participant o

entrevistes sinó també és deixar un registre consultable d'informació organitzada, contribuint a ampliar el discurs social (Geertz, 2000).

Aquest treball ens ajudarà a entendre la diversitat com a complementarietat i no com a conflicte (Sánchez i Serrano, 2013) en el context estudiat. El què importa dels descobriments dels antropòlegs és la seva complexa especificitat, la circumstancialitat (Geertz, 1973, citat a Wolcott, 2005).

És per aquest motiu que s'ha realitzat una investigació etnogràfica en l'àmbit penitenciari, les diverses opinions d'interns i dels treballadors i treballadores de l'àmbit penitenciari ens ofereixen elements valuosos sobre el succeix realment dins d'un CP. Els estudis sociològics a presons pretenen perforar la pell (Crewe, 2009), com és el cas de les etnografies, explorar el seu funcionament i els seus efectes a partir de les experiències de les persones que hi viuen i hi treballen. De totes formes, cal entendre l'empresonament i descriure el què 'és' i no intentar jugar a 'què hauria de ser' (Liebling, 2001). L'investigador o investigadora s'ha de preocupar més d'entrar a dins de presó i realitzar una intensiva observació propera de les relacions que hi tenen lloc (Wacquant, 2002).

En aquest context, les variables són gairebé impossibles de manipular ja que la realitat social en una presó és canviant i els fets que s'hi donen no sempre tenen una raó aparent:

En aquells àmbits de la realitat on les relacions no es poden limitar a una senzilla operació de causa-efecte, on la complexitat social es manifesta en tota la seva presència, resultarà complicat reduir-ho a expressions estadístiques. Hamersley i Atkinson (1994), ho anomenen intencions, motius, actituds i creences, però podríem parlar, senzillament de subjectivitat humana, d'imprevisibilitat. La realitat social és difícilment controlable. (Martos-García, 2005, p. 91)

El fenomen d'estudi a les ciències socials són els processos conductuals pels quals l'individu es comporta de determinada manera davant d'un medi ambient, físic, relacional i institucional (Valverde, 1991). Aquests comportaments tenen multitud de variables interdependents, on els efectes i les causes es barregen amb un complex procés de retroalimentació que fa que l'estudi d'aquests fenòmens sigui extremadament complex, especialment en un CP.

Aquests tipus d'investigacions són necessàries per informar a la població en general sobre el que succeix darrera els murs de les presons (Bosworth et al., 2005). Aquestes realitats no són conegudes per la població en general i aquesta foscor és part de l'atracció de qui investiga (Liebling, 1999). Situar-nos més explícitament dins la co-construcció dels mons penitenciaris pot oferir l'oportunitat d'interrompre la deshumanització que es viu a presó (Phillips i Earle, 2010).

Així mateix, és una possibilitat d'apropar la realitat de presó als estaments polítics i influenciar-los en les seves decisions (Bosworth et al., 2005). La investigació qualitativa i, en aquest cas, l'etnografia, és essencial per la formulació de bones polítiques i l'èxit de la justícia social (Denzin i Giardina, 2009).

7 EL PROCÉS D'INVESTIGACIÓ

7.1 LES PARTICULARITATS DEL CONTEXT

7.1.1 L'accés i l'entrada

La investigació duta a terme a institucions penitenciàries topa amb diverses dificultats (Wacquant, 2002) i algunes d'aquestes es troben als apèndixs de les etnografies a presó (Bosworth et al., 2005). El primer problema a l'hora de realitzar un treball etnogràfic a un CP és l'entrada i l'accés (Bosworth et al., 2005; Liebling, 1999; Rhodes, 2009).

L'escenari ideal per la investigació etnogràfica és aquell en el qual qui investiga obté fàcil accés (Taylor i Bogdan, 1986), però no sempre és possible aquest escenari. A nivell internacional hi ha moltes restriccions d'accés als investigadors etnogràfics que volen realitzar un treball de camp a presó (Wacquant, 2002; Waldram, 2009), sobretot als Estats Units (Cunha, 2014). Per tant, el més important és establir connexió i relació amb les persones que t'hi poden donar accés (Noakes i Wincup, 2004) i s'ha d'estar disposat a trucar diferents portes si vols accedir a un CP (Waldram, 2009). Per aquest motiu, per realitzar una etnografia a presó, Andrew Sparkes (1992) parla de l'habilitat social o Jennifer A. Schlosser, (2008) de tenacitat i persistència.

Malgrat aquestes dificultats, s'han desenvolupat diversos estudis als CP que, d'una manera o altra, les han sortejades; així, trobem investigacions que s'han realitzat per correu (Bosworth et al., 2005) o d'altres que han hagut de buscar fórmules d'autèntic bricolatge per substituir la negació d'accés per part de les autoritats (Norman, 2018).

A nivell europeu les restriccions són menors i hi ha molts investigadors i investigadores que han tingut accés als CPs (Cunha, 2014 citant a Crewe 2009; Cunha 2002, 2008; Rowe 2011; Ugelvik 2012). D'altra banda, la literatura existent confirma que el personal científic social que ha aconseguit accedir a les presons amb certa regularitat, en general ho han fet sota circumstàncies estretament negociades (Newbold *et al*, 2014). Els investigadors Daniel Martos et al. (2007) parlen de més de 3 anys negociant la seva entrada en un CP per dur a terme el seu estudi, per una banda van haver de convèncer al personal professional i, per altra, van haver d'oferir un servei de contraprestació a la institució.

Algunes de les investigacions desenvolupades a la presó han estat protagonitzada per treballadors del propi CP (Alexander, 1988; Marquart, 1986 Williams et al., 1992), un investigador-capellà (Hicks, 2012) o s'han realitzat en col·laboració amb persones internes (Schmid i Jones, 1993). La present recerca es situa dins d'aquest bloc d'investigacions, una professional que treballa al CP duent a terme una recerca en el mateix CP, en aquesta ocasió, una docent de l'escola de presó. És per aquest motiu que l'accés i l'entrada no van

suposar cap dificultat. Tot i així, vaig haver de demanar els permisos pertinents per tal de realitzar la investigació en el CP, que va ser recolzada per la Directora del CP i, conseqüentment, autoritzada per la SGPRS sense posar-hi cap obstacle.

A més, se'm va autoritzar l'ús de la gravadora per poder realitzar les entrevistes, cosa infreqüent a les investigacions a la presó. En el seu article Daniel Martos et al. (2007) relaten com usava tècniques mnemotècniques com estratègia per a les seves notes de camp, donada la negativa de les autoritats a deixar entrar la gravadora.

Per concloure aquest apartat comentaré que, a part de l'accés administratiu, també s'ha de tenir en compte l'accés emocional en un CP. Si és la primera vegada que entres a una presó, les concertines, els passadissos, les reixes són imatges que no oblides, ni la infinitat de portes que s'obren i es tanquen fent tremolar els timpans. Un ventall de sensacions i emocions, diferents per a cada persona, recorren a les persones investigadores que hi entren i no et deixen indiferent, tal i com descriu Thomas Ugelvik (2014), qui explica que a la seva entrada a una presó noruega per al seu estudi estava tens i nerviós.

7.1.2 El rol de la investigadora dins del CP

Una vegada obtingut l'accés, el primer pas per a qualsevol investigador o investigadora que entra a presó per primera vegada és la familiarització i l'adaptació al context per tal d'endinsar-se en la comprensió i interpretació dels processos socials que hi tenen lloc. En un CP, és imprescindible observar les normes pròpies de la població interna (Martos-García, 2005). Aspectes com la vestimenta (Hammersley i Atkinson, 1994; Taylor i Bogdan, 1986), el llenguatge o l'actitud (Williams et al., 1992) que s'utilitzin poden esdevenir claus per l'èxit de la investigació. Per tant, tal i com apunta Nagore Martínez (2018), en funció de l'aproximació, la investigació tindrà uns efectes en el disseny, procés i resultats. La construcció del rol de qui investiga s'iniciarà en el mateix moment que s'entra a presó. Per tant, la interacció personal i la presentació d'un mateix són qüestions inicials que s'han de tenir en compte perquè marcaran l'èxit de la recerca (Schlosser, 2008). En un primer moment semblen qüestions fàcils de respondre quan tenim més o menys clar el que volem estudiar però, a mesura que avança la investigació, si no les hem definit correctament, ens poden donar resultats equívocs o dades que no ens serveixen.

En qualsevol procés d'investigació etnogràfic s'ha de tenir en compte els conceptes de llibertat, elecció i individualitat (Cohen i Manion, 1990). Aquests conceptes són bàsics que es respectin en un CP ja que un dels punts més importants d'una etnografia és l'apropament a les persones investigades (Bosworth *et al.*, 2005). Per tant, cada individu estudiat serà únic i s'haurà de respectar el seu propi ritme per poder dur a terme un procés exitós, ja que l'accés a un CP no garanteix la cooperació de les persones investigades

(Wacquant, 2002)., Malgrat aquest fet, la presència d'innombrables obstacles, les persones internes no és un d'ells (Waldram, 2009).

En aquest procés d'apropament és important, segons Rod Earle (2014), aprendre a adoptar certa superficialitat i presència mínima i no alterar l'ordre rutinari. Fer investigació qualitativa a presó comporta un reequilibri entre les habilitats genèriques i tècniques, es tracta d'aconseguir l'equilibri entre no ser una persona estranya i tampoc una persona interna més, en definitiva establir un respecte i compromís mutu. La recerca d'un etnògraf a presó comporta un esforç constant per mantenir la combinació viable entre la distància social i d'interacció, una cautela sociable sintonitzada (Earle, 2014).

Qui investiga ha de fer un canvi de rol no només semàntic, sinó també actitudinal per tal de ser inclòs, de manera que s'exigeix a l'investigador o investigadora una redefinició social (Velasco et al., 1999). Qui investiga ha de tenir disposició a incorporar-se al treball de camp amb simpatia i confiança, ja que tan sols així serà possible comprendre els significats i les emocions (Liebling, 2001). La identificació compassiva és l'única ruta per una descripció precisa dels significats dels esdeveniments des de les perspectives de qui hi participa (Matza, 1969). A dins a presó és important tenir en compte a cada ésser dins del seu entorn i de les seves circumstàncies personals, familiars i socials, i respectar el ritme i les decisions de cada subjecte (Martín et al., 2013).

En els CPs serà imprescindible aplicar la recomanació d'Andrew Sparkes (1992) d'evitar qualsevol mostra d'autoritat sobre les persones estudiades en els estudis etnogràfics. Les persones internes recelen de tot el que 'olori a institució' (Valverde, 1991) i és molt difícil guanyar-se la seva confiança (Schmid i Jones, 1993). D'altra banda, també s'ha de tenir en compte la preocupació de les persones internes per l'impacte que pugui tenir qualsevol informació que facilitin sobre política institucional i que, per tant, les seves respostes poden amenaçar la validesa dels resultats (Silberman, 1995).

Per tant, en aquest punt esdevé imprescindible el *rapport*, una mena de "caure bé", que passa per adaptar-se a les rutines, evitar molestar, establir punts d'encontre, ajudar i ser humil (Taylor i Bogdan, 1986) per ser acceptat (Fetterman, 2010) i arribar a ser un membre participant d'aquest grup (Sánchez i Serrano, 2013). Aquesta relació que s'estableix amb els o les participants en l'estudi, a través d'un intercanvi honest i obert, és fonamental per aconseguir bons resultats (Castellano, 2007). Per tant, la confiança i el *rapport* són essencials entre qui investiga i la població estudiada (Murillo i Martínez-Garrido, 2010; Youker, 2005). Per tal d'apropar-se a aquest col·lectiu alguns estudis etnogràfics assenyalen les contraprestacions (Hammersley i Atkinson, 1994; Fetterman, 2010), fet que

Harry F. Wolcott (2005) anomena 'l'art de donar i rebre' regals per guanyar-se la confiança de les persones internes.

Investigar a presó situa a la persona investigadora a estar atrapada entre dos mons oposats, el de la població interna i el del personal treballador en el qual el *rapport* és una tasca complexa (Schmid i Jones, 1993). Essent la metodologia qualitativa intrínsecament multi-metòdica, l'establiment del *rapport* exigeix que l'etnògraf/a busqui estratègies i eines diverses per establir rigor i autenticitat a la investigació (Denzin i Lincoln, 2005, 2011). Tots aquests aspectes poden obsessionar a la persona investigadora a l'inici del treball de camp i sentir-se en una negociació constant (Ugelvik, 2012).

Tanmateix, en la present investigació l'apropament als interns i al personal professional no va ser tant complex com plantegen els estudis anteriors, donats els més de 10 anys de trajectòria com a treballadora en el CP. La meua posició com a investigadora va ser privilegiada en aquest sentit, tot i que aquest doble rol de treballadora i investigadora em va suposar una reflexió constant sobre el meu paper dins de la investigació. A l'inici de la recerca, el canvi de rol de mestra i tutora de MR, a investigadora, em va fer dubtar i qüestionar la meua posició davant el grup de persones internes i el personal penitenciari. En aquestes circumstàncies i sabent que no podia lluitar contra aquest rol ja assignat, vaig decidir que havia de convertir-lo en un aliat. Dos elements van facilitar situar-me dins de la meua nova posició: l'educadora i la resta de professionals; i conèixer als interns.

Tal i com afirma David M. Fetterman (2010), la millor manera d'accedir a un escenari és de la ma d'un membre que en forma part. Amb l'educadora del MR estudiat hi havia molta bona relació, havíem treballat conjuntament en un altre MR i les dues estem treballant en el CP des de la seva obertura. A les dues ens havien canviat d'ubicació i iniciàvem el nostre treball conjunt al MR. Els primers dies, ella va explicar-me el projecte que volia iniciar i m'hi vaig sentir atreta de seguida i vaig accedir a col·laborar-hi. Des d'aquell instant vaig formar part del MPiC del MR 11 i, per tant, de l'escenari a investigar. Tant bon punt vaig decidir tirant endavant la recerca vaig explicar a l'educadora les meves intencions investigadores. No obstant, la informació facilitada va ser parcial, seguint les recomanacions d'Elizabeth Murphy i Robert Dingwall (2011) de no revelar tota la informació en aquell moment, ni aspectes que havien de ser confidencials (Marquart, 1986). Tot i això, tret de l'educadora, ningú més coneixia el meu propòsit; tal i com aconsella Thomas Ugelvik (2012), no vaig desvetllar el meu rol investigador.

A partir d'aleshores l'educadora i jo vam formar equip. Vaig estar present des de l'inici amb l'explicació del nou model, el MPiC, als interns del MR 11 i, per tant, no van viure la meua presència com una intrusió, sinó com una aportació més de l'equip de professionals. Així

doncs, a part de ser la mestra del MR, era una professional més que col·laborava per fer possible el MPiC. Tot i que la relació amb l'educadora ja era propera des de l'inici, el treball conjunt va fer possible compartir dubtes i temors sobre el MPiC i el grau de confiança va ser total.

A les investigacions dutes a terme a presó també trobem la dificultat d'apropament amb el personal penitenciari, el qual tradicionalment no té ganes de conversar, ni de mostrar intimitats, ni de deixar-se investigar (Elejabarrieta, 1991). Però, en aquesta investigació formar part de l'equip de professionals del MR 11, ser agent actiu a les reunions tractamentals, i també de les comissions del MR i a les activitats realitzades, em va facilitar intercanvis d'impressions i opinions de la resta de professionals molt valuoses per la investigació. Al mateix temps que aquestes relacions s'han enfortit, m'ha permès conèixer més a prop a la persona davant la privació de llibertat i el propi MPiC. D'altra banda, el personal de vigilància tampoc es va estranyar de la meua presència perquè setmanalment estava present a les reunions de l'equip del MR 11. Les relacions amb ells i elles, tot i no ser tant properes com la resta de professionals, van evolucionar favorablement i vaig poder endinsar-me una mica més en les sensacions i emocions que es removien a nivell intern arrel de la implantació i desenvolupament del MPiC en el MR. La participació del personal professional ajuda a establir relacions de confiança (Cohen i Manion, 1990) i apropar-se a ells amb certa intimitat és molt important, sobretot en un CP (Martos-García, 2005).

El segon aspecte que va facilitar la investigació va ser la relació prèvia que tenia amb els interns. En aquest sentit, molts dels interns del MR 11 i la majoria dels què estaven a les comissions havien estat o estaven a les meves classes, i aquesta relació precedent va ser de gran ajuda per apropar-me una mica més a ells, establint una nova relació: una companya en el seu camí vers la participació i la convivència. Ser un més de l'equip, fa ser l'element clau per l'apropament. El fet d'assistir al MR, el compromís setmanal de les reunions, la participació activa en els actes i esdeveniments celebrats en el MR, les converses al pati o a l'escola va facilitar l'apropament i la confiança amb ells. Aquesta confiança va ser fonamental per tal d'establir un vincle de cooperació entre ambdues parts que va repercutir tant a les converses informals, com a l'hora de fer les entrevistes.

Els interns valoraven el meu interès en el projecte i em feien partícip de les seves preocupacions, èxits i entrebancs al llarg del procés. Aquest fet es considera molt valuós, ja que la base de la investigació etnogràfica és que qui investigui tingui l'acceptació del grup i aquest l'integri com un membre més (Velasco et al., 1999).

A la present investigació, la predisposició i les relacions establertes entre tots els agents em va permetre que tots ells em parlessin amb franquesa sobre el desenvolupament del

MPiC: pors, crítiques, somnis i projectes. La presència de qui investiga entre el grup estudiat genera canvis de relacions socials i modifica les existents (Velasco et al., 1999). I en aquest sentit, el canvi de relacions va ser positiu en tots els agents implicats a l'estudi.

En conjunt, es tracta, com assenyala Kathleen Wilcox (1999), de dur a terme una sèrie d'accions per part de l'etnògraf/a com: mantenir una relació amb la gent per assegurar l'afluència de dades; utilitzar una sèrie de tècniques d'investigació per recollir un ampli nombre de dades; estar en el camp el temps suficient com per assegurar-se de què s'han pogut observar els successos amb certa freqüència que permeti discriminar el què és regular i el que és irregular; i interpretar correctament.

Al mateix temps, va ser un aprenentatge personal sobre normes, formes, etiquetes i valors, més enllà de les aules i dels despatxos.

7.1.3 La visió insider i outsider

Per tal de comprendre la realitat estudiada, qui investiga ha d'endinsar-se intensament en el camp i desvetllar així els seus significats. Per tant, és indispensable que es tingui una perspectiva 'insider' per promoure la importància de produir coneixement a partir d'aquestes experiències (Earle, 2014). Tot i aquesta immersió, a l'hora de realitzar una etnografia en un CP et sorgeixen moltes preguntes i una d'elles és: realment faig una etnografia? La qüestió és que per moltes hores que et passes observant, anotant, conversant i entrevistant, quan finalitzes la teva tasca, surts del CP i ells o elles no. Alisa Stevens (2012) es refereix al seu treball a una 'comunitat terapèutica de presó' com una 'semi-etnografia' reconeixent que és impossible per a qui investiga amb 'llibertat' aconseguir una immersió total o experimentar realment la realitat d'una presó. Tot i estar totalment d'acord amb l'anterior autora, l'experiència investigadora en aquest context m'ha ajudat a aproximar-me infinitament a les necessitats i demandes que les persones internes tenen en el seu dia a dia penitenciari.

Les interpretacions de qui investiga i també els seus pensaments juguen un paper molt important en l'estudi. L'etnografia creu que la pura objectivitat és impossible (Youker, 2005). Per tant, hem de tenir en compte que la subjectivitat de l'etnògraf/a està present a la investigació, el que suposa una dificultat, segons l'antropòleg Bronislaw Malinowski (1986) per destriar les pròpies sensacions d'una interpretació correcta del fet investigat. Sens dubte, aquesta investigació es basa en una interpretació subjectiva de fets, paraules, accions, conductes,... que he anat anotant al llarg de l'estudi amb la intencionalitat de interpretar-los des de diferents àmbits possibles.

Investigar en un CP suposa mantenir una posició equidistant amb tots els grups professionals investigats, sobretot el cas de les persones internes i del personal de

vigilància, ja que entre ells hi ha una permanent desconfiança, marcada per les relacions de poder i confrontació (Crewe, 2007). A l'estudi de Newbold et al. (2014) apunta que l'investigador o investigadora ha de treballar en un ambient estressant amb dos grups antagònics -interns i funcionaris- amb dues perspectives irreconciliables. A l'estudi, tot i ser un MPiC on tothom participa, interns i personal funcionari, per un bé comú, tot i no ser actuacions antagòniques si que hi ha hagut diferències importants en certs aspectes. En aquests moments més tensos, el meu paper era força neutral de portes enfora la majoria de vegades. Tot i això, en certes ocasions, com a membre del MPiC recolzava la posició dels interns i en altres ocasions, menors, donava un cop de mà al personal funcionari sempre que la seva aportació fos encertada des del meu punt de vista. Tot i que aquest fet podia costar-me alguna mirada recelosa d'algun intern, creia important donar la meua pròpia visió de les coses justificadament. A vegades, un cop acabada la reunió ens reuníem en petit grup i discutíem les diferències.

Com a individu i com a etnògrafa, endinsar-te en el món dels CPs, el seu aïllament amb l'exterior i l'apropament amb les persones internes et planteja dubtes i incerteses al llarg de la investigació. Aquesta immersió suposa, per a qui investiga, afrontar dilemes de tipus emocional de diferent naturalesa (Newbold et al., 2014) i dilemes ètics pels quals és important ser fidel a uns principis bàsics (Vanderstaay, 2005).

Aquestes demandes emocionals que acompanyen aquest tipus de recerques, marcades per la dicotomia insider-outsider, també és reconeguda, segons Yvonne Jewkes (2012), per un bon grup d'investigadores i investigadors etnogràfics de CPs. Així doncs, els etnògrafs i les etnògrafes que treballen amb contextos privats de llibertat s'enfronten a situacions on la neutralitat emocional és, si més no, complicada i esdevé una quimera (Marquart, 1986). Les investigacions que es porten a terme a presó són emocionalment turbulentes (Liebling, 1999) per a tots els que en prenen part (Bosworth et al., 2005).

Conviure amb l'angoixa i estrès de les persones preses fa que els i les investigadores també es creïn les seves pròpies defenses per poder entrar en aquest món. Segons Coretta Phillips i Rod Earle (2010), el debat metodològic sobre les dinàmiques insider/outsider es situen dins d'un discurs modernista de l'epistemologia positivista que busca la veritat única i universal. El mateix estudi destaca que les experiències emocionals, la memòria i la subjectivitat estan íntimament lligades al treball de camp, el món social de les persones internes. Algunes d'aquestes emocions són la vergonya, l'ansietat, el nerviosisme i la incertesa que seran menors amb els i les investigadores que ja s'han familiaritzat en aquest context (Newbold et al., 2014). És bàsic que la persona que fa investigació etnogràfica tingui un bon coneixement d'una mateixa, especialment a nivell emocional i actitudinal; bona salut física i mental; i capacitat per no tenir prejudicis o idees preconcebudes

(Sánchez i Serrano, 2013). Tot aquest procés fa que el treball etnogràfic en un CP no sigui una tasca fàcil (Ugelvik, 2012).

Una part de la comunitat científica, segons Levins (2018), posa en entredit els límits de la investigació etnogràfica, interrogant el dret i la capacitat d'entendre i comunicar la vida dels subjectes investigats dins del seu context. D'altres investigacions afirmen que és impròpia de les ciències socials perquè és una interpretació subjectiva de qui investiga, fet que no dóna solidesa al resultat científic (Murillo i Martínez-Garrido, 2010). D'altres estudis afirmen que la interpretació subjectiva pot monopolitzar i posar en perill la credibilitat de la investigació (Newbold et al., 2014) i inhibir la nostra capacitat per comprendre els factors que envolten el context (Crewe, 2014). Així mateix, la descripció de la cultura serà 'inherentment parcial' perquè parteixen del supòsits de qui investiga (Clifford i Marcus, 1986). Tot i les crítiques d'una part de la comunitat científica i que l'etnografia a presó segueix sent poc comuna, hi ha diversos estudis etnogràfics en aquest tipus de context (Comfort, 2008; Liebling et al., 2010; Rhodes, 2004), que indiquen que el futur és prometedori (Ugelvik, 2012).

Algunes recomanacions per afrontar aquests dilemes emocionals de qui investiga són la independència i atenció a totes les parts per recollir informació d'aquí i d'allà (Fetterman, 2010) o esforçar-se per deixar-los de banda per ser just i imparcial (Newbold et al., 2014).

L'estudi m'ha aportat emocions diverses, com impotència o ràbia, fins a alegria i felicitat, totes aquest ventall d'emocions les he gestionat amb converses amb amistats per fer-ne una valoració amb un agent extern al sistema penitenciari; i en d'altres ocasions amb una reflexió profunda del meu rol investigador, el meu rol professional i, perquè no dir-ho, com a persona. Després d'aquestes diferents estratègies, l'objectiu que em marcava era incorporar les vivències viscudes com a persona i com a professional penitenciari i centrar-me, exclusivament, amb la interpretació dels fets i les paraules dels protagonistes com a persona investigadora.

Tot i això, no vol dir que l'emoció, i la seva identificació, no siguin assumptes importants, sinó que s'han de qüestionar reflexivament (Phillips i Earle, 2010). A les investigacions etnogràfiques hi ha una inevitable visió d'outsider, però els relats metodològics del procés d'investigació s'acostumen a situar en els apèndixs i no en el text etnogràfic (Crewe, 2009; Bosworth, 1999).

És per aquest motiu que, darrerament, la sociologia de la presó s'ha preocupat pel paper de la persona investigadora dins les etnografies (Jewkes, 2014). En aquest sentit comença a haver-hi autoetnografies que relaten aquesta posició de l'investigador/a davant

l'etnografia (Farrant, 2014; Jewkes, 2012, Martos-García i Devís-Devís, 2017) o creant grups de persones ex-internes per entendre què significa l'empresonament (Earle, 2016).

John Campbell (2002) afirma que hi ha autors i autores que consideren que aquests sentiments poden ser una poderosa base per l'anàlisi i que validen la seva humanitat (Bosworth et al., 2005). Altres especialistes consideren que aquestes emocions poden enriquir la investigació i aprofundir en la comprensió del què s'està estudiant (Holman *et al*, 2013; Jewkes, 2012; Yuen, 2011) i no per això s'ha de posar entredita la validació de les ciències socials (Jewkes, 2012). Podria ocórrer, fins i tot, que ajuden a la persona que investiga a comprendre's millor a ella mateixa (Jewkes, 2012) i esdevindre una experiència vital en el treball de camp (Ameigeiras, 2009). La investigació etnogràfica porta a qui investiga a transformar-se i créixer com a persona (Sánchez i Serrano, 2013). Tot i això, hi ha pocs estudis que parlen dels sentiments i les emocions en els estudis etnogràfics a CPs (Schlosser, 2008).

7.2 EL TREBALL DE CAMP: LA RECOLLIDA DE DADES

7.2.1 La mirada de la investigadora

En els mètodes qualitatius les dades de l'estudi són les paraules i les accions de la gent. El que importa de la realitat és el que perceben com important les persones (Taylor i Bogdan, 1986). Per tant, requereixen de tècniques de recollida que permetin a la investigadora captar el llenguatge i la conducta. Aquest fet provoca que es donin reajustaments constants en el procés etnogràfic que vénen donats per les pròpies vivències de les persones investigades. Aquesta flexibilitat del procés pot dur a la pèrdua momentània de la perspectiva, però el propi procés et fa ser creatiu i enormement significatiu gràcies a la capacitat d'adaptació de la pròpia investigació (Taylor i Bogdan, 1986). La condició holística de la investigació qualitativa juga a favor d'aquestes intencions, a favor d'esbrinar el rerefons (Bisquerra, 1989).

La principal funció del treball de camp és donar un esquema clar i coherent de l'estructura social que és estudiada i destacar, d'entre el cúmul de fets irrellevants, les lleis i normes del fenomen cultural estudiat (Malinowski, 1961). La selecció de la tècnica està condicionada pels interessos de la investigació, les condicions contextuais i els límits pràctics de la persona investigadora (Taylor i Bogdan, 1986).

A l'iniciar la recerca un dels primers dilemes que vaig haver d'afrontar va ser el tipus de mirada com a investigadora. Després de més de 10 anys treballant en un CP, normalitzes situacions que, en el fons, no ho són. És indispensable en aquest cas analitzar les

situacions i les vivències de les persones estudiades trencant aquesta 'normalitat' creada al llarg dels anys per donar-li el sentit holístic i global necessari a l'estudi etnogràfic.

Aquesta mirada holística ha estat possible gràcies a la meva experiència en el camp de la privació de llibertat i l'ús de l'AFE com a eina d'acció social durant 15 anys. Al curs 2005-2006 vaig endinsar-me en la privació de llibertat en el centre de justícia juvenil "L'Alzina", com a professora d'educació física. Era la primera vegada que s'assignava personal docent d'educació física en els centres de justícia juvenil. Va ser una tasca complicada per diferents motius. En primer lloc, perquè les sessions d'educació física estan incloses dins el currículum educatiu dels adolescents i eren obligatòries; i en segon lloc perquè no estaven habituats a una sessió organitzada i dirigida d'activitat física. La seva única experiència precedent d'AFE tant sols havia estat l'organització d'algun partit de futbol que liderava voluntàriament un educador. Aquests moments, segons em van comentar el propi educador, eren vitals i necessaris pels joves interns del centre. Però tret d'aquest esport no es realitzava cap activitat física més o pràctica motriu. Una altra dificultat com a docent va ser que les sessions d'activitat física començaven al finalitzar l'horari lectiu de la resta de classes i, per tant, l'equip docent finalitzava la seva tasca i marxava. En aquella franja horària era l'única docent que estava en el centre i no tenia cap suport educatiu, tot i que si que comptava amb suport regimental. I per últim, el fet de ser dona en un món d'homes i a més com a professora d'educació física, va ser una tasca difícil, tant per guanyar-me el respecte, com la confiança dels joves. Els meus plantejaments metodològics van anar canviant i vaig arribar a un cert grau d'equilibri entre les motivacions dels joves i la pràctica docent.

La segona experiència que vaig tenir amb la privació de llibertat va ser al curs 2006-2007 com a tècnica d'esports a la SGPRS. La meva funció era la de gestionar tots els aspectes logístics i burocràtics relacionats amb la pràctica físico-esportiva dels CPs de Catalunya. Gràcies a aquesta feina vaig conèixer tots els CPs de Catalunya, tots els patis, poliesportius, així com tots els monitors i monitores d'esports. Vaig tenir l'ocasió de compartir les seves inquietuds, dubtes i problemàtiques de la seva feina. Així mateix, des de la SGPRS es van iniciar jornades per compartir experiències entre els diferents professionals esportius dels diferents CP. També vaig tenir l'oportunitat de treballar amb algunes federacions esportives amb les quals hi havia conveni per tal de fomentar la formació d'interns i internes a nivell esportiu.

En aquella època, on hi havia un gran nombre de CPs en construcció, una de les preocupacions de la SGPRS era que les persones internes poguessin gaudir d'espais adequats per la pràctica esportiva, com es pot comprovar amb la modernització i la construcció dels nous CPs a Catalunya, que compten amb pistes de frontó, sales de

musculació i espais multifuncionals. En aquesta línia, se'm va encarregar la tasca, després de la construcció del CP Brians 2, de dotar tant el poliesportiu, com els gimnasos dels MRs, del material esportiu necessari. Una de les meves sorpreses al començar a treballar de mestra al CP Brians 2 va ser que als espais que havien de ser gimnasos en els MRs, no hi havia res i que eren espais tancats o reconvertits en biblioteques.

D'altra banda, essent professora de la UB en el Departament de Ciències Aplicades de la Facultat d'Educació he impartit diferents assignatures relacionades amb l'AFE i la inclusió social com: Educació Física a l'Educació Social i Educació Física inclusiva. Així mateix, he participat en nombroses ocasions a les "Jornades Socioesportives" on hi ha un intercanvi d'alumnat de la UB amb interns del CP Quatre Camins al Campus de Mundet i al propi CP. Finalment, en el context d'altres assignatures d'Educació Física també he realitzat intercanvis entre els interns que són alumnes de l'escola CFA Víctor Català del CP Brians 2 i alumnat de la UB del Grau de Mestre d'Educació Primària recollint dades per a futures investigacions.

L'experiència en el camp de l'exclusió social i l'AFE ha possibilitat una mirada global i integradora dels processos que tenen lloc dins un CP. A partir d'aquí, les tècniques emprades han estat: l'observació participant, les entrevistes i l'anàlisi de documents.

7.2.2 L'observació i el diari de camp

L'observació és l'acte de percebre les activitats i interrelacions de les persones a l'entorn estudiat mitjançant els cinc sentits de l'investigador o investigadora (Angrosino, 2012).

Segons Mª Luisa Sánchez i Andrés Serrano (2013) l'observació és considerada la tècnica més objectiva. Segons les autores això és possible perquè utilitzem els cinc sentits, tot i que la nostra percepció dependrà dels filtres o les idees preconcebudes. Per aquest motiu, Harry F. Wolcott (1999) explica que una de les primeres normes és deixar de banda les preconcepcions o estereotips sobre el que està passant i explorar l'àmbit tal i com els i les participants ho veuen i el construeixen. La segona norma és intentar convertir en estrany el què és familiar, i que el que pot semblar comú pot ser extraordinari. La tercera és que per comprendre les coses que passen s'han d'observar les relacions entre l'àmbit i el seu context. I la quarta norma és utilitzar el coneixement que un tingui de la teoria social per guiar i informar les pròpies experiències.

Una tasca prèvia i fonamental de l'investigador o investigadora de les ciències humanes ha de ser reflexionar sobre la naturalesa de les nostres observacions, perquè d'elles dependrà la investigació i, per tant, també en gran mesura, l'eficàcia de la nostra intervenció basada en la teoria (Valverde, 1991). Conseqüentment, ens hem de plantejar un seguit de

preguntes abans d'iniciar l'observació: què s'observa?, a qui s'observa?, i des d'on s'observa?

No es tracta de veure, sinó que s'ha d'aprendre a mirar, discriminant el què volem observar (Sánchez i Serrano, 2013). Per tant, de la competència de qui investiga depèn l'èxit de la investigació (Flick, 2002). Un bon observador/a ha de mirar i escoltar constantment i tenir bona memòria (Woods, 1987).

La persona que investiga ha de ser una estratègia per les decisions que ha de prendre en cada instant (Murphy, 1986). L'observació sempre serà parcial i construirem el nostre model en funció de la porció de la realitat del fenomen que observem, en funció de la nostra posició (Valverde, 1991). La posició de l'observació és bàsica per poder observar la conducta en una situació natural i també obtenir de les persones observades les estructures del significat que informen i donar cos al seu comportament (Wilcox, 1999).

Dins dels processos d'observació, Harry F. Wolcott (1973) defineix quatre modalitats d'observació en funció del lloc on ens introduïm, de les persones a investigar i del problema plantejat: L'observador/a total, l'observador/a com a participant, el o la participant com a observador/a i el o la participant total. Les peculiaritats de l'observació dins de l'etnografia la fan única, però no per això exempta de variabilitats.

En aquest sentit, Daniel Martos (2005, p. 103) remarca la importància de l'observació i la implicació en tot procés etnogràfic:

Les modalitats d'implicació depenen de la tria que es faci a l'hora d'observar: sense ser vist, de participar com una persona més a tot allò que succeeixi, o de forma combinada, escollir una estratègia mixta d'observació-participant [...] L'etnografia, pel seu caire descriptiu i per perseguir la comprensió, requereix processos llargs fins que s'obtenen les interpretacions dels i les protagonistes.

D'entre els diferents tipus d'observació, des de la metodologia qualitativa es destaca l'observació participant per tal de comprendre la situació (Patton, 1990) que és la tècnica més distintiva a les etnografies (Sparkes i Smith, 2014). La rellevància de l'observació participant en els estudis etnogràfics també és constatada per Ricardo Sanmartín (2003) i destaca que és la forma d'investigació que millor defineix els estudis antropològics.

Qui investiga ha de situar-se enmig del grup investigat i ser una persona més del grup, per tant, a part de veure què passa, també suposa actuar (Stocking, 1999). D'aquesta manera es trenca la imatge de la condició de qui observa, que històricament ha estat lligada a una posició superior i distant i suposa un compromís amb les activitats que s'esdevenen (Cohen i Manion, 1990).

La recollida de dades es realitza de forma sistemàtica i no intrusiva a partir de la interacció social amb les persones investigades (Taylor i Bogdan, 1986). Estar dins i al mateix temps fora de l'escenari mentre s'observa amplia les nostres habilitats interpersonals i de processament de la informació. L'observació participant, i també l'entrevista (que se'n parlarà en el següent apartat), són transformades en interpretacions, descripcions significatives, el que Bronislaw Malinowski anomena 'la màgia de l'etnògraf'. Aquesta 'màgia de l'etnògraf' està en la seva formació, habilitats adquirides i la capacitat per delimitar, concretar i focalitzar tot allò que passa al seu voltant en el seu objecte d'estudi (Velasco et al., 1999). Per tant, la descripció ha de ser detallada, minuciosa, arrel d'una observació atenta.

Tal i com afirma Daniel Martos (2005, p. 117): "Als mètodes qualitius d'investigació la principal font de recollida de dades és la persona que porta a terme el treball de camp, és a dir, l'investigador". Les peculiaritats de 'la investigadora com a instrument' es troben al llarg de tot el procés, quan s'observa i quan s'entrevista, quan s'analitza i quan s'escriu.

L'observació participant, tal i com apunta Martos (2005, p. 121): "és tan flexible com la resta de condicionants de la investigació qualitativa". El propi investigador o investigadora determina quan s'adopta el rol d'observador i quan s'és participant. Quan es participa en alguna activitat es redueix la capacitat per observar en la seva globalitat, però, en canvi, és un ràpida forma de legitimar la pròpia presència (Wheaton, 1995). D'altra banda facilita obtenir les definicions de la realitat d'aquelles persones que la integren (Goetz i Le Compte, 1988) a partir d'establir una relació més íntima amb els i les informants (Cohen i Manion, 1990).

En la primera fase de la investigació el meu paper va ser exclusivament d'observadora, seguint inicialment els consells de Bronislaw Malinowski (1986) a l'hora de participar en un escenari nou. Els primers contactes es van fer amb peus de plom, amb els ulls ben oberts i sent una simple observadora. Peter Woods (1987) anomena aquesta situació, el paper de 'la mosca a la paret'. En els primer dies volia observar les dinàmiques i les actituds de les persones investigades, aquesta situació venia a ser com un 'distancing' (Castellano, 2007) perquè tant sols assistia a les reunions sense participar activament en elles. Però, en el meu cas, aquesta situació no va ser molt perllongada perquè si no t'impliques, la relació amb els subjectes no avança i és important ser una més d'aquella realitat (Martos-García, 2005). És un error esperar que les coses succeeixin tan sols observant (Wolcott, 2005).

A mesura que avançava la investigació, la meva participació va anar augmentant de forma progressiva, iniciant el procés d'anchoring' per tal d'anar guanyant la confiança dins del grup (Castellano, 2007). Passant de l'observació total a l'observació participant, vaig

començar a ser part activa de les reunions i opinant sobre els temes que s'estaven discutint i participar de totes les accions que es realitzaven. L'observació participant obliga a involucrar-se a diverses situacions (Wheaton, 1995). Algunes d'aquestes van ser organitzar amb ells una gimcana esportiva pel MR de salut mental o formar part d'una sessió de Mindfulness conjuntament amb ells. Aquest també és el cas d'altres investigadors de presó que han participat d'una forma més interactiva amb les persones internes jugant a futbol (Goffman, 1961), jugant a billar o prenen un cafè (Ugelvik, 2012), practicant peses i boxa (Marquart, 1986) o menjant plegats al menjador de presó (Waldram, 1998). Compartir espais, activitats o projectes apropa qui fa l'etnografia a les persones investigades, referma la seva confiança i accelera la integració al grup (Buchanan, 2001). A aquesta situació, Clifford Geertz (1998) l'anomena 'deep hanging out'.

Aquest apropament facilita que les persones s'expressin més lliurement i comparteixin les seves inquietuds i necessitats més personals sense cap tipus de filtre. Però, a mesura que et fan més partícip dels seus sentiments, també et sorgeixen més dilemes ètics (Vanderstaay, 2005). A les reunions i a les converses apareixen certs comportaments masclistes i racistes que has d'evitar jutjar o censurar per tal de no posar en perill la relació establerta (López-Aguado, 2012). Aquests comportaments també fan referència al personal penitenciari, s'ha de tenir en compte que les prioritats del personal de vigilància i l'equip de tractament són diferents. Els primers posen més èmfasis en les qüestions de seguretat i els segons en les qüestions socio-afectives de les persones internes. Per tal d'entendre la globalitat de la investigació és important mantenir bones relacions amb tots els agents implicats i aconseguir uns nivells mínims de confiança.

Les meves intencions investigadores tant sols es van revelar en el moment de la realització de les entrevistes, tant al personal penitenciari, com a les persones internes, per tal de què no afectés el meu treball de camp, reduint els efectes que una investigació declarada pugui causar (Sparkes i Smith, 2014).

Així mateix, per tal de no descontextualitzar l'observació s'ha de tenir en compte qui o quins estaven presents i on, què feien i en quin moment i en quines circumstàncies tenia lloc l'acció (Hammersley i Atkinson, 1994). L'espai on es va realitzar l'observació va ser divers, per una banda les reunions de les comissions es realitzaven en primera instància en una de les aules del MR 11 i, posteriorment, a la biblioteca. La resta d'observacions van ser al pati, als despatxos del personal de vigilància, als despatxos de l'equip de tractament, a l'escola, al poliesportiu, a la piscina, així com qualsevol lloc del CP en què podia observar alguna conducta, actitud o reacció que tingués a veure amb el MPiC.

El moment en el que realitzes l'observació també és molt important (Hammersley i Atkinson, 1994). En el meu cas, el treball de camp ha suposat la recollida de dades tant a les reunions de les comissions com a diferents esdeveniments que s'han dut a terme en el MR. En aquests actes les observacions són molt enriquidores perquè són moments on es posen en joc les relacions entre les persones internes, les relacions entre el personal professional i les relacions entre ambdós col·lectius. Molt importants també són els moments d'abans i després de les reunions de les comissions on es reflexiona amb el personal professional, i amb alguns interns, sobre el funcionament del MPiC. Altres moments rellevants han estat les reunions entre les dos MRs que duen a terme el MPiC. Per tant, la varietat de situacions observables poden ajudar a la recerca per aportar informacions que ajuden a triangular les dades recollides.

A partir de les diferents observacions dutes a terme en diferents moments i diferents espais és possible superar una primera fase on creiem que tot és important; així, l'observació es va focalitzant sobre aquells fenòmens que són rellevants (Del Rincón, 1997). L'investigador tria el què és important i el què no ho és, per tant, és un procés subjectiu (Escohotado, 2001). A mesura que va anar avançant la investigació el tipus d'observacions i anotacions anaven canviant, fixant-me molt més en actituds, comportaments i relacions més que en les paraules. Aquest tipus d'observacions em van ajudar a complementar el significats de les persones estudiades. Sens dubte, aquest fet fa que l'estudi sigui totalment personal i no per això invàlid si es manté la rigorositat de la investigació. Un cop obtinguts els significats per a cada un dels i de les participants en l'estudi serà possible establir-ne les regularitats (Martos-García, 2005).

Les característiques més importants de l'observació participant adoptant una perspectiva qualitativa són: partir d'una concepció múltiple de la veritat, visió holística, intent d'aprehendre les relacions internes existents, intencionalitat de les accions, descripció i comprensió dels fenòmens, descripció de casos individuals en profunditat, i descobriment dels valors grupals i individuals (Sánchez i Serrano, 2013).

Pel que respecte al temps d'observació, aquest anirà en funció de la qualitat del què observem. Es tracta de no acumular hores 'passant el temps' en el camp sinó d'acumular hores amb 'temps útil' (Earle, 2014). Cada investigador o investigadora invertirà el temps que consideri necessari per a realitzar l'estudi, ja que cada disseny i context és únic. Hi ha referències temporals sobre l'estada en el camp d'estudi, tal i com apunta David M. Fetterman (2010), qui manifesta que aquest temps ha d'oscil·lar entre els sis mesos i els dos anys. Pel que fa a la quantitat d'hores, no hi ha uniformitat de criteris entre els diferents manuals, mentre que per a uns la durada mínima és d'unes 100 hores (Fetterman, 2010), altres marquen unes 600 hores (Cohen i Manion, 1990). De fet, el temps vindrà marcat per

la pròpia observació, quan aquesta sigui suficient i hi hagi una saturació de la informació serà el moment de finalitzar-la.

El temps d'observació de la present investigació va venir marcada per l'evolució del propi MPiC, per tant en el primer any es va estudiar i es va observar la posada en marxa del MPiC del MR 11 i el segon i tercer any es va realitzar un seguiment de l'evolució d'aquest model, com expressa la Taula 4.

En aquest sentit, el temps d'observació també va venir marcat per la saturació de les dades obtingudes en el diari de camp. Quan vaig observar que el tipus d'informació es repetia i no hi havia dades noves, vaig finalitzar el treball de camp. El temps d'observació va ser de dos anys i mig, tot i que posteriorment vaig seguir assistint a les reunions i participant en les activitats i projectes que es van dur a terme. Les hores d'observació total superen les 340 hores comptabilitzant les reunions de les comissions, les visites al MR que m'ajudaven a comprendre el dia el dia en el MR i els esdeveniments i actes puntuals. Així doncs, aquest és un estudi al llarg de gairebé tres anys on es descriuen tots els processos que tenen lloc en un grup humà molt ampli i divers: els interns i els i les professionals del CP Brians 2, especialment del MR 11, així com agents externs directament relacionats amb el MPiC i l'AFE en els CPs de Catalunya.

Taula 4. Temporització de les observacions durant el treball de camp

TEMPS	REUNIONS COMISSIONS	VISITES I ESDEVENIMENTS AL MR
gener-juny 2017	Observació intensa en 19 reunions (90 min aprox.)	Observació puntual en 2 visites per setmana durant 24 setmanes (60 min cada visita) i esdeveniments realitzats
setembre- juny 2018	Observació intensa en 48 reunions (90 min aprox.)	Observació puntual en 2 visites per setmana durant 40 setmanes (60 min cada visita) i esdeveniments realitzats
setembre- juliol 2019	Observació intensa en 22 reunions (90 min aprox.)	Observació puntual en 2 visites per setmana durant 41 setmanes (60 min cada visita) i esdeveniments realitzats

El període d'observació en el camp de treball va finalitzar el 9 de juliol del 2019, tot i que el fet de seguir col·laborant amb el projecte m'ha permès seguir recollint més dades, si bé des d'aquest moment tant sols es recollien aquelles que eren totalment noves pel projecte d'investigació.

El recull de les dades fruit de l'observació s'ha fet a partir del diari de camp. El diari de camp és un instrument on la sistematització és difícil i on poden tenir cabuda tant opinions com reflexions objectives (Velasco et al., 1999). El diari de camp recull anotacions que vénen a ser descripcions, més o menys concretes, dels processos socials i el context que els envolta (Hammersley i Atkinson, 1994). Els investigadors, Steve J. Taylor i Robert Bogdan sentencien que si no està escrit, no ha succeït mai (1986). Qui investiga ha d'anar

sempre amb la llibreta i el llapis a punt, o si més no, ha d'anotar qualsevol informació que pugui ser rellevant al final del dia. S'ha d'estar extraordinàriament alerta a l'escenari, ser conscient de que és necessari anotar detalladament tot el que s'ha vist i s'ha escoltat un cop abandonat l'escenari (Marquart, 1986). Per tant, s'ha d'intentar recollir les paraules exactes dels i de les participants, les accions i les interaccions de les persones i els esdeveniments externs. Les meves anotacions es van realitzar tant en el mateix lloc d'investigació, com un cop l'abandonava. A les reunions de les comissions, anotava tot el què passava, les cares, els gestos i l'actitud dels i de les participants, així com els debats que tenien lloc. Però, les observacions puntuals i el què succeïa en els diferents esdeveniments que van tenir lloc al MR els anotava al final de dia o, en algun cas, just en el moment de deixar l'escenari investigat, seguint les indicacions de Bronislaw Malinowski (1986) el qual apunta que a vegades està bé que l'etnògraf/a deixi estar les seves anotacions i participi en el què s'esdevé.

A mesura que es va redactant el diari de camp és bo llegir les anotacions per familiaritzar-se amb les dades i per poder identificar possibles patrons i models (Hammersley i Atkinson, 1994). A mesura que avança la investigació, el nombre de dades es van acumulant i necessiten cert ordre i prendre decisions racionals (Martos-García, 2005). La repetició d'algunes paraules, sensacions o situacions poden ajudar en l'establiment de categories, tal i com apunten Steve J. Taylor i Robert Bogdan (1986), que qui investiga va descobrint en el procés. Tot i ser un procés flexible i intuïtiu, no deixa de ser conscient i dirigit vers una anàlisi reflexiva (Martos-García et al., 2009a). Sens dubte, en el meu cas va ser totalment com indiquen els autors precedents: quan rellegia les anotacions fetes m'adonava de connexions que m'ajudarien, posteriorment, en l'anàlisi de dades.

7.2.3 L'entrevista

7.2.3.1 *Les característiques de l'entrevista*

L'entrevista és un procés de recollida d'informació a través d'una conversa, és tècnicament complexa i la fase més innovadora i excitant de recollida de dades (Angrosino, 2012). L'entrevista és per l'etnògraf/a la tècnica més important de recollida de dades i ajuda a classificar i organitzar les percepcions individuals de la realitat (Fetterman, 2010). L'entrevista, a les investigacions qualitatives, no és més que una observació intensiva, cara a cara. L'entrevista és com una trobada freqüent en el temps entre qui investiga i els i les informants (Taylor i Bogdan, 1986) i un punt de partida excel·lent per començar una etnografia (Wolcott, 1999):

L'entrevista és un instrument clau del procés investigador i pretén aprofundir en fets subjectius, sondejar, buscar significats, explorar matisos i indagar algunes de les respostes que poden ser poc clares (Sánchez i Serrano, 2013).

Una de les primeres preguntes a resoldre per qui investiga és a qui entrevistar i a quantes persones. Francisco Elejabarrieta explica que això s'ha de fer seguint el criteri de 'la varietat de característiques de la població estudiada' (1991). D'altra banda, Louis Cohen i Lawrence Manion (1990) assenyalen que s'ha d'escollir a les persones entrevistades seguint una mostra de probabilitat. És a dir, "haurem de triar a les persones de forma que, al final, tinguem representades totes les categories establertes" (Martos-García, 2005, p. 148). En aquest sentit, resultarà fonamental escollir amb cura, seguint l'exigència de la representativitat (Goetz i LeCompte, 1988). El nombre d'entrevistes no pot ser avaluat mai des d'una perspectiva quantitativa, si no qualitativa (Martos-García, 2005).

Per tal de tenir diferents perspectives del MPiC vaig entrevistar a 30 persones amb diferents rols dins del MPiC: els interns (alguns membres de la comissió des de l'inici del MPiC, ex-membres que no estaven d'acord com s'estava realitzant el projecte i interns que practicaven habitualment AFE i d'altres que no en feien, per tenir una major representativitat de la població estudiada), totes les persones que formaven part de l'equip multidisciplinar, personal de vigilància (CUSI) que està en el projecte des de l'inici, personal d'esports (entre setmana i cap de setmana), les direccions del centre en diferents moments i personal tècnic de la SGPS. L'objectiu era comprendre el funcionament del MPiC i el paper de l'AFE a partir dels diferents significats que els hi atorgaven les persones que estaven directament i indirectament implicades en el tema d'estudi. Es va decidir concloure amb aquest nombre perquè la saturació de la informació ens indicava que era suficient amb les entrevistes realitzades.

En el moment que vaig iniciar la primera entrevista vaig revelar les meves intencions investigadores tant als interns com al personal penitenciari. En aquell moment ja s'havia creat un nivell de confiança suficient per iniciar una entrevista profunda (Ferrell, 1998) i tenia clar què és el què volia preguntar i com fer-ho (Wolcott, 2005).

Amb el personal de tractament no vaig tenir cap tipus de problema a l'hora de realitzar les entrevistes, al contrari, van mostrar molta col·laboració. El personal de vigilància també va col·laborar però de manera diferent. Dels quatre entrevistats, tres no van mostrar cap reticència per gravar la conversa, mentre que el quart no va voler ser enregistrat. En aquest últim cas, l'opció acordada per tal de col·laborar sense ser enregistrat va ser l'enviament d'una sèrie de preguntes per correu electrònic que va respondre gratament, però de forma

poc concreta. Pel que vaig intuir, els quatre van estar contents de què els tingués en compte a la investigació.

En el cas dels interns tampoc vaig tenir cap dificultat, exceptuant dos casos que no hi van voler col·laborar, la resta van estar encantats de ser entrevistats. Les entrevistes amb els interns no les vaig començar a realitzar fins passat el primer any i amb alguns d'ells fins al cap de dos anys que s'havia iniciat el MPiC. Els interns entrevistats eren persones que normalment ja teníem un vincle establert i hi havia un elevat grau de confiança, per tant, no vaig tenir cap dificultat per accedir a ells. Fins i tot, com en el cas de Sacha Darke (2013), vaig notar que els va pujar l'autoestima al saber que havien estat escollits. Els entrevistats es senten part d'una possibilitat de canvi del sistema a través de les seves paraules, que poden marcar la diferència (Bosworth et al., 2005). Aquest mateix estudi afirma que formar part d'una recerca ajuda a les persones a fer front a l'empresonament deixant de banda la inactivitat i la desconexió.

Una vegada s'ha respost a la pregunta 'a qui entrevistar', resulta imprescindible aturar-se en el 'què preguntar'. El contingut de les preguntes s'ha de fer basant-se en aspectes com: experiència, conducta, opinió, valor, sentiment, coneixement, percepció, antecedents demogràfics (Patton, 1990).

Seguint la temàtica de què preguntar, hi ha el com preguntar. Les entrevistes poden variar segons la directivitat i/o segons el grau d'estructuració; podem trobar entrevistes més informals fins les més estructurades, tot i que les preguntes que es realitzen, normalment, són sempre força obertes (Wilcox, 1982). Realitzar una entrevista oberta no significa que sigui la improvisació la que ens guïï (Cohen i Manion, 1990). Un sistema per realitzar les entrevistes és preparar temes que es desitja tractar prèviament, però sense tancar-los definitivament (Wolcott, 1973); d'aquesta forma, es pot variar la forma de plantejar les preguntes i l'ordre (Elejabarrieta, 1991).

Per aquest motiu, les entrevistes realitzades han seguit un model semi-estructurat que ha permès la flexibilitat i l'espontaneïtat de les persones entrevistades. El model d'entrevista utilitzat va ser un mapa conceptual (Veure annex I) de les idees que es volien tractar a l'entrevista, el qual variava en funció dels rols de les persones que es van entrevistar (interns/personal del CP/personal de la SGPRS) i de la temàtica a tractar (MPiC/AFE). Aquesta flexibilitat va permetre incidir més en uns temes o altres en funció de la rellevància que podia tenir en el procés investigador. Donar llibertat a les persones entrevistades proporciona comoditat i confiança, tot i que s'ha d'estar alerta de no perdre de vista el què volem investigar, tal com assenyala Daniel Martos (2005, p. 150): "la persona que

entrevista ha d'acomplir uns objectius bàsics que passen per recollir una informació necessària". Per tant, no s'ha de perdre mai el control sobre l'entrevista (Fetterman, 2010).

No hi ha molts estudis en què es compta amb l'opinió de les persones internes, tal i com apunten Ríos Martín i Cabrera (1998), quan aquests són els actors i les actrius principals del què succeeix a les presons. A presó, a més a més hi ha una sèrie de problemes metodològics específics que s'han de tenir en compte (Schlosser, 2008). L'accés a alguns grups estigmatitzats, com és el cas de les persones internes, pot ser difícil (Schlosser, 2008), ja que aquestes estan acostumades a ser reservades (Martos-García, 2005). És per aquest motiu que s'ha de ser innovador i persistent (Schlosser, 2008).

En el moment de les entrevistes amb persones internes també topem amb els efectes de presonització que poden bloquejar o interferir en les seves respostes (Schlosser, 2008). En aquest sentit t'has d'enginyar estratègies perquè les seves respostes siguin sinceres, ja que tenen la costum de dir el què els i les professionals volen sentir. La nostra tasca serà buscar la comprensió de les seves realitats a partir de la nostra interacció (Schlosser, 2008) però no podem tenir mai la seguretat de la seva autenticitat (Gudmundsdottir, 1996). Per aquesta raó, és important la triangulació, la mostra i l'anàlisi per realitzar una bona interpretació (Bosworth et al., 2005).

Tal i com va realitzar en el seu estudi Daniel Martos et al. (2007) vaig esperar un temps prudencial a realitzar les entrevistes. Tot i ser una persona coneguda per a ells era important que se m'identifiqués com a part del grup perquè em donessin confiança durant les entrevistes. Aleshores, en el moment que es van dur a terme les entrevistes, la relació amb les persones de l'estudi era molt propera, la participació dins del MPiC em va possibilitar obtenir respostes sinceres i crítiques del MPiC. El personal professional es va mostrar obert i va expressar-se sense miraments. Però, en el cas dels interns, tot i la confiança i la sinceritat que els demanava, alguns es van limitar a parlar únicament dels aspectes positius del MPiC, tot i la meua insistència per fer una crítica constructiva del projecte. En canvi, altres interns van opinar amb sinceritat i honestat sobre les preguntes plantejades.

7.2.3.2 Els passos de l'entrevista

Per tal de donar confiança a la persona entrevistada és important haver parlat amb ella abans de l'entrevista i afavorir així prèviament un bon clima. Abans de realitzar l'entrevista és convenient explicar els objectius principals de la investigació de forma que la persona entrevistada entengui el què s'està investigant. En aquest pas, cal desvetllar únicament i de forma genèrica els elements més importants, però no explicar detalls innecessaris (Wheaton, 1995). En aquesta investigació, es van tenir en compte els següents aspectes:

a) Els espais: Quan una persona acceptava ser entrevistada, s'acordava el lloc i la data. El lloc on es realitza l'entrevista és un altre element a tenir en compte, doncs és important i ha de ser agradable (Martínez, 1994). A continuació cito els diferents espais de les entrevistes dels interns i el personal penitenciari entrevistat:

- Interns: La majoria de les entrevistes es van realitzar en el CP. Per als interns no esdevé ni molt menys un lloc agradable, tot i així, es va intentar que les entrevistes fossin a espais lluminosos i tranquils. Algunes d'elles es van poder realitzar a la biblioteca o en una aula de l'escola, però la gran majoria van haver de ser gravades al propi MR. En el MR, les entrevistes es van realitzar a les aules, que és un espai normalment utilitzat per a ells i, per tant, els inspira més confiança. Tot i així, no es va poder evitar les contínues interrupcions a causa de la megafonia o el soroll provinent del pati del MR que no van facilitar un clima agradable. També es va intentar trencar amb la imatge que els interns tenen de les entrevistes amb els i les professionals de tractament transformant l'entrevista en una conversa entre dues persones. Per això vaig evitar taules grans, ordinadors i qualsevol element que pogués posar distància entre l'entrevistadora i l'intern entrevistat facilitant la proximitat i la confiança.
- Personal professional del CP Brians 2: despatxos de l'interior del MR, despatxos de l'equip de tractament, a l'escola, al poliesportiu, al despatx del Sots-director de tractament i al de la directora del CP.
- Directores de CPs : En els despatxos de direcció dels CPs.
- Personal de la SGPRS: Despatxos de la SGPRS i en un bar amb un ambient tranquil.

b) El consentiment informat: L'entrevista amb els interns ha de complir una sèrie de directius per protegir als participants (Schlosser, 2008). Per tant, abans d'iniciar l'entrevista es convidava a la persona entrevistada a llegir i signar el consentiment informat per escrit (Veure annex II). En aquest consentiment informat es garantia a la persona entrevistada la seva confidencialitat i anonimat. La garantia de l'anonimat és un compromís propi de les entrevistes i en el context de la investigació de presó encara molt més (Martos-García i Devís-Devís, 2015). També informava dels objectius, els compromisos ètics de la investigació i em comprometia a donar-li una còpia de l'entrevista transcrita per la seva aprovació. Un cop signat s'iniciava la gravació de l'entrevista.

c) Inici de l'entrevista: A partir d'aquí la millor manera de començar una entrevista és que la gent expliqui la seva "història" personal a un o una oient interessada (Wolcott, 1984). Durant la conversa, hi ha diverses estratègies per transmetre confiança a la persona entrevistada, el que beneficia la recollida de dades. Segons Harry F. Wolcott, (2005) és important que la persona es senti còmode durant l'entrevista. En el nostre cas, hem seguit les pautes enumerades per Steve J. Taylor i Robert Bogdan (1986):

- No fer judicis i comprendre a la persona que investiguem, ens expliquin el què ens expliquin.
- Deixar que la gent parli i mostrar subtilment si es desvia de la temàtica principal.
- Estar atenta.
- Ser sensible amb la persona que entrevistem.

Seguint les recomanacions dels experts, anteriorment citats, vaig facilitar la fluïdesa de la informació i vaig fer que la persona entrevistada es sentís còmoda, fet que va conduir a que algunes de l'entrevistes s'allarguessin considerablement. En alguns casos, les converses passaven a tenir un component terapèutic (Sparkes i Smith, 2014) per a les persones internes i, perquè no dir-ho també, per a part del personal penitenciari.

Després de l'entrevista hi havia un intercanvi d'impressions de com havia anat i sorgien comentaris que, posteriorment, anotava en el diari de camp.

d) La conformitat de les entrevistes: Les entrevistes van ser transcrites posteriorment i es va facilitar una còpia de la mateixa a cada una de les persones entrevistades per la seva correcció o aprovació, tal i com expressa Waldram (1998). En aquest punt, haig de comentar que totes les persones entrevistades, personal professional i persones internes es van sorprendre gratament de l'entrega del manuscrit. Aquest fet va reforçar el lligam personal i professional amb les persones investigades.

e) La categorització de les entrevistes: Per tal de garantir l'anonimat i la confidencialitat de les persones entrevistades se'ls ha categoritzat amb un codi per identificar a quin col·lectiu pertany: Persona Interna (PI), Personal de tractament (PT), Personal de vigilància (PV), Personal d'esports (PE), Personal de Direcció (PD) i Personal de Justícia (PJ). Així mateix, s'ha establert una numeració i s'ha assignat un pseudònim per a cadascuna d'elles.

Concretament el nombre d'entrevistes per rols penitenciaris són: 13 amb interns (PI), 6 amb membres de l'equip de tractament (PT), 2 amb tècnics d'esports (PE), 4 amb funcionaris de vigilància (PV), 2 amb directores de CP (PD), 3 amb personal tècnic de la SGPRS (PJ).

A la taula següent apareixen totes les entrevistes amb la seva codificació i numeració, així com la duració de l'entrevista i observacions sobre cada persona entrevistada.

Taula 5. Codificació de les persones entrevistades

	Pseudònim	Codi	Numeració	Duració	Observació
1	Jose	PI	1	1:20:45	Membre de la comissió MR 11
2	Tomás	PI	2	43:39	Membre de la comissió MR 11
3	Rubén	PI	3	46:27	Membre de la comissió MR 11
4	Marcelo	PI	4	1:07:31	Membre de la comissió MR 11
5	Javier	PI	5	1:08:34	Membre de la comissió MR 7
6	Ramón	PI	6	58:28	Ex-Membre de la comissió MR 11
7	Baltasar	PI	7	47:49	Membre de la comissió MR 11
8	Claudio	PI	8	1:28:48	Ex-Membre de la comissió MR 11
9	Norberto	PI	9	42:38	Membre de la comissió MR 11
10	Salvador	PI	10	51:46	Membre de la comissió MR 11
11	Daniel	PI	11	1:08:32	Membre de la comissió MR 11
12	Fernando	PI	12	39:29	Intern del MR 11
13	Mamadou	PI	13	41:11	Intern del MR 11
14	Montse	PT	1	1:11:25	Educadora iniciadora del MPiC al MR 11 (1a entrevista)
				23:51	(2a entrevista)
15	Dolors	PT	2	1:08:32	Educadora del MR 11
16	Teresa	PT	4	1:03:06	Jurista del MR 11
17	Maria	PT	3	33:56	Treballadora social MR 11
18	Roger	PT	5	33:59	Psicòleg MR 11
19	Martí	PT	6	1:16:20	Iniciador del MPiC al MR 2 i MR 7
20	Joan	PV	1	44:32	CUSI MR 11
21	Miquel	PV	2	55:30	CUSI MR 11
22	Jaume	PV	3	1:00:50	Funcionari MR 11
23	Pedro	PV	4	1:27:34	Iniciador del MPiC al MR 2 i del MR7
24	Diana	PE	1	1:14:47	Tècnica d'esports del CP Brians 2
25	Sergi	PE	2	1:39:03	Tècnic d'esports del CP Brians 2
26	Mònica	PD	2	47:32	Directora del CP Brians 2
27	Cristina	PD	1	47:23	Ex-directora del CP Brians 2
28	Pau	PJ	1	1:02:35	Responsable de la Unitat de Programes d'Intervenció Generalista de la SGPRS
29	Glòria	PJ	2	1:27:26	Referent del MPiC a la SGPRS
30	Víctor	PJ	3	54.50	Tècnic de la Unitat de Programes d'Intervenció Generalista de la SGPS (Esports)

7.2.3.3 L'entrevista informal

En diversos moments de la investigació, enlloc d'entrevistes s'han mantingut simples converses que han esdevingut, en certa manera, entrevistes informals i s'han anotat al diari de camp. Aquestes han tingut un caràcter més obert, menys formal i espontani, que han sorgit de forma natural i que han aportat informació rellevant per a l'estudi. David M. Fetterman (2010) defineix algunes de les característiques de les entrevistes informals:

- Són les més habituals i les més naturals en la recollida de dades del treball etnogràfic. Tot i que parteixen de converses casuals, tenen un objectiu implícit en la recerca.
- Les aproximacions informals són útils perquè ajuden a descobrir les categories de significat en una cultura.

- Aquests pensaments i significats ajuden a qui investiga a identificar els valors que són compartits en una societat.
- Ajuden a establir un *rapport* saludable amb les persones estudiades.
- Tot i que són fàcils de dur a terme, la dificultat serà que siguin apropiades i productives.
- Els problemes ètics de les entrevistes informals poden esmenar-se essent transparent amb el o la participant.

Tot i no ser considerada una estratègia de recollida de dades, està present en qualsevol investigació i ens aporta sentiments i significats difícils d'aconseguir amb altres tècniques (Sánchez i Serrano, 2013).

7.2.4 La documentació escrita

Més enllà de les observacions i les entrevistes tenim també tota la documentació escrita, sigui del tipus que sigui, que ens ajuda a entendre els processos en la seva globalitat:

Són moltes les referències que indiquen la conveniència de tenir a l'abast diferents fons de dades, entre d'altres aspectes, per augmentar la credibilitat de l'estudi. La idoneïtat d'extreure dades directament de l'observació, d'aprofundir amb les entrevistes i de complementar-ho amb documents és indiscutible, a més de la possibilitat de triangulació que aquest fet permet. Martos-García (2005, p. 166)

L'accés a diferents fonts de dades augmenta la credibilitat de la investigació (Howarth, 2000; O'Bryant et al., 2000) i ajuda a la triangulació de les dades (Fetterman, 2010) permetent així entendre de forma més àmplia el context (Sánchez i Serrano, 2013).

En el cas d'aquesta investigació, la majoria de documents ha estat fàcil aconseguir-los, ja que estan publicats o me'ls han facilitat digitalment.

Així doncs, els principals documents que he consultat han estat sobre: l'organització del sistema penitenciari català o el MPiC, i l'AFE dins del sistema penitenciari català. Concretament són:

- Organització del sistema penitenciari català:
 - Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària. (BOE 239, de 5-10-1979).
 - Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el RP (BOE núm. 40, de 15 de febrer; correcció d'errors en el BOE núm. 112, de 8 de maig).
 - Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal i el model de rehabilitació de les presons catalanes a nivell legislatiu i reglamentari. (Decret 329/2006, de 5 de setembre).

- El model de rehabilitació de les presons catalanes (DGSP, 2011).
- Opuscle: CP Brians 2. (Departament de Justícia, 2007).
- MPiC
 - Models de participació i convivència. Evolució del paradigma d'intervenció ambiental al CP Lledoners (DGSP, 2013).
 - Estudi sobre el Clima emocional i social (Camps. i Torres, 2012).
 - El programa marc del model de participació i convivència als CPs de Catalunya (DGSP, 2018).
 - Les actes de les comissions del MR 7 i del MR 11, així com les seves sol·licituds, autoritzacions i projectes que es van realitzar (2016-2019).
- AFE
 - Programa marc activitat física, exercici físic i esports (SGPRS, 2010).
 - Programa de Tallers artístics, activitat física i esportiva (CP Brians 2, 2018).
 - Programació d'activitats esportives 2010 (Bargalló et al., 2010).
 - Horaris del poliesportiu i les activitats que es duen a terme. Els projectes i tota la documentació relacionada amb l'activitat esportiva del CP Brians 2 facilitada per l'equip de monitors d'esports del CP Brians 2.

7.3 L'ANÀLISI DE LES DADES

7.3.1 La intuïció i la reflexió de l'anàlisi de dades

Aquest procés resulta sempre un maldecap per a qui investiga. No saps mai quan iniciar l'anàlisi de dades, et plantejes si comences a realitzar-lo mentre reculls les dades o esperes a tenir totes les dades. Seran suficients les dades que has recollit? Les preguntes, moltes vegades, són moltes més que les respostes. Com molts altres cops, la literatura serveix d'ajuda.

Segons Fetterman (2010) l'anàlisi de les dades és una de les fases més atractives de l'etnografia. Però abans d'iniciar-lo s'ha de tenir clar quin és el seu objectiu. A partir del diari de camp, les entrevistes i la documentació escrita s'acumulen una quantitat considerable de "dades" tangibles que es recullen amb anotacions, paraules que necessiten ser analitzades i classificades per categories.

L'anàlisi, entre altres coses, serveix per fer més manejables les dades (Coffey i Atkinson, 1996), seleccionant i acotant el marc d'estudi per tal d'establir un ordre a les mateixes

(Fetterman, 2010). Es tracta d'extreure de les dades, interpretacions i significats (Gil Flores, 1994), buscar simplificacions i principis que unifiquen i donen sentit a la informació (Devís-Devís, 1996). L'anàlisi es fa per generar constructes i establir relacions entre ells (Goetz i Le Compte, 1988). Segons Javier Gil (1994) l'anàlisi és el conjunt de manipulacions, transformacions, operacions, reflexions i comprovacions realitzades a partir de les dades per tal d'extreure significat rellevant en relació a un problema d'investigació. L'anàlisi estarà emmarcat pels significats que les persones estudiades atorguen al fet estudiat (Martos-García et al., 2009b).

L'anàlisi de les dades, segons diversos manuals, es tracta d'un procés bàsicament intuïtiu (Fetterman, 2010; Gil Flores, 1994) i on es posa a prova l'habilitat de pensar de l'etnògraf o etnògrafa (Fetterman, 2010). Tot i aquest procés intuïtiu i flexible, Daniel Martos (2005) destaca que l'anàlisi no deixa de ser conscient i dirigit i, sense dubte, una etapa molt reflexiva on sorgeixen complicacions que obliguen a una revisió constant. Es tracta d'un procés no lineal que s'anirà definint, modificant i reestructurant a mesura que avanci la investigació (Sánchez i Serrano, 2013).

La literatura, en aquest sentit, apunta una sèrie d'indicacions. Quan qui investiga coneix suficientment la realitat estudiada i les dades no aporten més informació rellevant és quan s'ha de retirar de l'escenari (Murillo i Martínez-Garrido). Però, malgrat aquest argument, no sempre les fases d'un estudi presenten límits tan clars. Així, en certa manera, l'anàlisi s'inicia en el moment que l'investigador o investigadora escull el tema d'estudi i finalitza amb l'última paraula de l'informe (Fetterman, 2010), com també descriu Daniel Martos (2005):

La investigació qualitativa promou un solapament de les etapes de la mateixa, el que suposa que, en aquest cas, l'anàlisi de dades es desplaça des del disseny de la investigació fins el final amb l'escriptura de l'informe passant, com no, per la recollida de dades. (Martos-García, 2005, p. 170)

Això sí, des d'un punt de vista formal, i per clarificar les fases, direm que l'anàlisi de dades s'inicia un cop abandonem el camp d'estudi (Crewe, 2014; Fetterman, 2010), per tal de deixar temps pel procés d'autoreflexió.

En el meu cas, aquesta retirada en el camp de treball va ser gradual. La relació establerta no es pot trencar d'un dia per a un altre, perquè el vincle està fet i seguia treballant en el mateix MR. Per tant, vaig seguir assistint als actes que es realitzen i a alguna reunió però des d'una posició molt més personal i no tant com a investigadora, ja que el meu treball de camp ja estava finalitzat.

7.3.2 El procés de l'anàlisi de dades

L'anàlisi de dades, com he comentat anteriorment, esdevé un procés certament 'líquid' que impregna tota la investigació i determina totes les decisions que es prenen. Donada aquesta flexibilitat, sembla pertinent explicitar algunes de les seves fases: .

a) Anàlisi preliminar: Al llarg del procés d'investigació, em van sorgir idees i conceptes que anava apuntant al diari de camp. Aquest primer anàlisi, anomenat anàlisi preliminar, és una forma de començar a desenvolupar significats a partir de les dades, són conceptes que donen una direcció i una referència a l'observació (Pievi i Bravin, 2008). Aquest primer ordre per agrupar les dades, Steve J. Taylor i Robert Bogdan (1986) l'anomenen descobriment del progrés. A partir d'aquí s'inicia la fase de codificació on es generen, inevitablement, hipòtesis de treball (Coffey i Atkinson, 1996) i s'estableixen les primeres categories. Agrupar les dades en categories s'anomena 'categorització' (Taylor i Bogdan, 1986). En l'etnografia es busquen patrons de pensament i comportament que es van comparant, contrastant i ordenant en categories fins que aquestes són identificables (Fetterman, 2010).

Per tal de comparar, contrastar i ordenar les categories es va utilitzar un mètode inductiu-deductiu. Així doncs, es va observar com certs pensaments i comportaments estaven associats i, a través del treball de camp, es va intentar descobrir els patrons d'aquestes associacions. Els patrons es van definir per tal de cercar altres situacions en què també es podien aplicar. El procés analític de les dades posa èmfasi en la construcció inductiva de categories que permet classificar la informació obtinguda (Murillo i Martínez-Garrido, 2010).

b) Anàlisi intermedi: Un cop es finalitza el treball de camp, s'inicia l'anàlisi intermedi que consisteix en establir i relacionar les categories de forma més precisa (Pievi i Bravin, 2008) i buscar un cert ordre a la llista que ha de ser coherent i lògic (Woods, 1987). La quantitat de categories és clau en el procés d'anàlisi i s'ha d'estar molt atent (Martos-García et al., 2009a).

Elaborar les categories és un fenomen altament subjectiu, ja que la interpretació és de qui investiga (Gil Flores, 1994), per tant, escollir el camí correcte requereix discriminació, experiència, atenció al detall i al global alhora, i una dosi d'intuïció (Fetterman, 2010). En aquest sentit, la manca d'un consens total que estableixi un mètode o unes passes homogènies a seguir per fer investigació qualitativa, en general, i l'anàlisi de dades, en particular, són arguments per criticar la rigorositat de la mateixa (Martos-García, 2005).

Categoritzar, per tant, va ser una tasca molt complicada i vaig passar per diferents fases de dubtes que em feien reflexionar constantment sobre la interpretació de les dades.

Inicialment es van establir poques categories el que, segons Amanda Coffey i Paul Atkinson (1996), afavoreix l'ús de les dades però, al mateix temps, dificulta la localització dels fets.

En aquest estadi encara molt inicial, l'anàlisi va implicar una simple percepció, que no deixava de ser selectiva, que em duia a escollir i aïllar peces d'informació de totes les dades contrastant-les amb les teories i els models, com explica Fetterman (2010). Aquestes primeres categories es van definir i es van assignar diferents paraules-clau per cada una d'elles. A aquestes categories i paraules-clau se'ls va assignar un codi. D'aquesta manera aquelles paraules, frases o paràgrafs que feien referència a una determinada categoria i paraula clau passaven a ser codificats. La codificació és el procés físic manipulatiu on s'assigna a cada categoria o subcategoria un codi propi.

Aquest anàlisi es va fer amb les dues primeres entrevistes per tal de familiaritzar-me tant amb el programa informàtic utilitzat (que serà explicat posteriorment), com amb la pròpia reflexió que requereix l'anàlisi. A partir d'una lectura amb més deteniment i el progressiu anàlisi de més entrevistes i documentació escrita van sorgir nous temes i, per tant, noves categories que es van anar contrastant amb referències teòriques. Tal i com afirma David Fetterman, (2010) durant tot el procés d'anàlisi sorgeixen noves categories, subcategories que es fusionen, divideixen o altres desapareixen, la clau està en anar comparant els elements i els nivells durant l'anàlisi.

c) Anàlisi final: El procés de recategoritzar no va finalitzar fins al final de la darrera entrevista, ja a l'anàlisi final. En aquesta fase ja es té una visió de conjunt i és el què porta a qui investiga a la comprensió en termes teòrics del fet estudiat (Pievi i Bravin, 2008). Aquesta última fase és la relativització dels descobriments, que consisteix en observar la influència de l'observador o observadora, analitzar les fonts, i diferenciar les dades directes de les indirectes, etc. (Taylor i Bogdan, 1986).

Aquesta flexibilització de les categories durant l'anàlisi va alentir el procés però, al mateix temps, va fer possible una lògica interna que sense ella no hagués estat possible. Acotar els significats de les diferents categories em va facilitar, per una banda, situar les dades en les categories correctes en funció de la seva definició i, posteriorment, em va ajudar a la seva interpretació. L'establiment de categories és un puzzle en què de vegades algunes peces no encaixen i tan sols jugant amb altres que estan col·locades pots aconseguir un corpus consistent. L'anàlisi comporta un esforç creatiu i cognitiu complex pel seu dinamisme i quantitat de dades de què es disposa.

d) Agrupament: El següent pas és l'agrupament (Gil Flores, 1994). El procés de 'reordenació de la informació' no deixa de tenir les seves dificultats (Hammersley i Atkinson, 1994). És un acte llarg i penós (Wolcott, 1990) que Amanda Coffey i Paul Atkinson (1996)

anomenen descontextualització de les dades, i Ben Crewe i Alice levins (2015) històries desmuntades en extractes. Aquest acte de descontextualització de les dades permet la contextualització de l'estudi per tal d'interpretar-lo.

L'agrupament de les diferents categories va ser el següent: Presó, MR 11, MPiC i MPiC-AFE. Dins de cada categoria vaig establir diverses subcategories i els codis-paraules clau, els quals estan descrits a continuació:

Taula 6. Subcategories i codificació per l'anàlisi de dades del Grup Presó

Subcategoria	Codi-Paraules clau	Descripció
Emocional	Depressió, estrès, insomni, identitat	Es descriuen els canvis, modificacions i reestructuracions dels estats anímics dels interns a l'estar en privació de llibertat.
Salut física	Pes, tabac	Es descriuen els canvis físics i poc saludables dels interns davant la privació de llibertat
Social	Exclusió, amistats, família	S'inclouen els efectes de la privació de llibertat relacionats amb el canvis relacionals i la pèrdua o allunyament amb les vinculacions exteriors.
MdR	compromís, respecte, voluntarietat	Es descriuen totes aquelles referències del MdR que el diferencien del MPiC
Perspectiva	Espai, temps	S'inclouen els efectes de la privació de llibertat relacionats amb la distorsió temporal i els efectes relacionats amb l'estructura arquitectònica d'un CP.

La taula 6 inclou tots els aspectes que tenen a veure amb la privació de llibertat per tal de poder confrontar-los posteriorment amb els efectes que produeix el MPiC sobre la població interna.

Taula 7. Subcategories i codificació per l'anàlisi de dades del Grup MR 11

Subcategoria	Codi-Paraules clau	Descripció
Emocional	Depressió, estrès, insomni, solitud	Es descriuen els estats anímics dels interns abans en un CP.
Salut física	Pes, tabac	S'inclouen els aspectes físics i saludables dels interns abans del MPiC.
Social	Exclusió, conflicte, barrera	Es descriuen les relacions socials entre interns i entre interns i personal professional abans del MPiC.
Perspectiva	Espai, temps	S'inclouen les referència en quan a la perspectiva de temps abans de l'inici del MPiC en el MR11 i les condicions de l'espai abans de l'inici del MPiC i els seus efectes
Entorn	Facilitats, dificultats	Es descriuen els escassos elements facilitadors del Mòdul i les dificultats de tirar endavant la trajectòria penitenciària al MR11

La taula 7 fa referència exclusivament a la situació viscuda en el MR 11 abans de la implantació del MPiC, tant des de la perspectiva emocional, física i social, així com la importància de l'espai i del temps i les característiques de l'entorn.

Taula 8. Subcategories i codificació per l'anàlisi de dades del Grup MPiC

Subcategoria	Codi-Paraules clau	Descripció
Emocional	Autonomia, autoestima, responsabilitat, actitud, confiança	Es descriuen els estats anímics dels interns a partir de la posada en marxa del MPiC. També les implicacions emocionals dels professionals.
Salut física	Pes, tabac, imatge	S'inclouen els canvis en l'aspecte físics i saludable dels interns arrel del MPiC
Social	Respecte, convivència, responsabilitat col·lectiva, diversió, clima social, diàleg, treball en equip	Es descriuen les relacions socials entre interns i entre interns i personal professional del MPiC. I la participació dels interns, professionals i agents externs.
Perspectiva	Espai, temps	S'inclouen els canvis esdevinguts referents a la percepció del temps arrel del MPiC i els principals canvis estructurals esdevinguts en el mòdul arrel del MPiC i els seus efectes
Entorn	Facilitats, dificultats	Es descriuen tots els elements facilitadors i les problemàtiques per tirar endavant el projecte: interns, professionals, direcció del CP i Secretaria General

En aquesta taula (taula 8) queden reflectits tots els aspectes que tenen a veure amb la implantació del MPiC en el MR i que, per tant, tenen un impacte directe amb la població interna des de la perspectiva emocional, física i social i, igual que a la taula anterior, la perspectiva de l'espai i temps i de l'entorn.

Taula 9. Subcategories i codificació per l'anàlisi de dades del Grup MPiC-AFE

Subcategoria	Codi-Paraules clau	Descripció
Emocional	Evasió, llibertat, autoestima, superació, descàrrega	Es descriuen totes implicacions emocionals que suposa l'AFE en un centre penitenciari i en un MPiC
Salut física	Pes, tabac, hàbits, valors, imatge	Es descriuen els efectes saludables i físics de l'AFE en un centre penitenciari i en un MPiC. Hàbits higiènics.
Social	Respecte, convivència, responsabilitat col·lectiva, amistats, clima social, diàleg	S'inclouen les implicacions socials entre els interns, entre els interns i els professionals i tots els agents externs que participen de l'AFE en el centre penitenciari i dins del MPiC. Valors esportiu
Perspectiva	Espai, temps	S'inclouen les referències sobre com l'AFE influeix amb la percepció temporal i les condicions espacials per a la seva pràctica
Entorn	Facilitats, dificultats	Es descriuen les facilitats i les limitacions de l'AFE dins de presó i el MPiC. Projectes esportius duts a terme

Aquesta última taula està relacionada amb tots els aspectes que tenen a veure amb l'AFE i la rellevància que té dins el MPiC. Igual que les dues taules anteriors, es té en compte la perspectiva emocional, física i social, així com la perspectiva d'espai i temps i les característiques de l'entorn que faciliten o dificulten la pràctica AFE.

Com he esmentat breument abans, per tal de dur a terme l'anàlisi qualitatiu vaig utilitzar el programa específic d'anàlisi qualitatiu Atlas.ti 7, que va facilitar-me l'organització i la codificació de la informació i m'oferia el què necessitava, l'anàlisi del contingut. Aquest programa treballa en base a projectes que s'anomenen unitats hermenèutiques on pots agrupar diferents documents: en el present estudi es van crear cinc unitats hermenèutiques. Cada unitat feia referència a un grup de persones diferents relacionades amb el MPiC i l'AFE que m'ajudava a organitzar el tipus d'informació de cada unitat i relacionar-la amb les diferents categories i codis establerts. Per tant, aquestes unitats complementaven l'anàlisi de dades:

- Unitat hermenèutica 1: persones internes relacionades amb el MPiC
- Unitat hermenèutica 2: persones internes relacionades amb l'AFE
- Unitat hermenèutica 3: personal professional relacionat amb el MPiC
- Unitat hermenèutica 4: personal professional relacionat amb l'AFE
- Unitat hermenèutica 5: Diari de camp i documentació escrita

Aquest programa, tot i que té moltíssimes propietats, el vaig utilitzar per etiquetar porcions de text a partir de les categories i codis. A partir del programa vaig poder associar codis amb segments, buscar els textos associats a un determinat codi i identificar relacions entre codis, buscar paraules, frases o segments de text.

El principal avantatge de la utilització de programes especialitzats és l'estalvi de temps quan hi ha gran quantitat d'informació, tot i que s'ha de tenir en compte que s'ha de dedicar unes quantes hores en aprendre com funciona. L'entrada i codificació de les dades requereix el mateix temps que realitzar un índex de forma manual però l'ordenació posterior és molt més ràpida (Fetterman, 2010). La funció de retallar i enganxar facilita la creació ràpida de codis i l'anàlisi dels textos associats (Álvarez-Gayou, 2003). Així doncs, un cop codificats tots els documents d'una unitat hermenèutica vaig extreure un informe on s'agrupava tota la informació relativa a cada codi. Aquest fet em va facilitar poder analitzar i interpretar totes les dades relatives a aquella categoria i subcategoria.

Tot i la gran ajuda d'aquest programa, no deixa de ser tant sols una eina que facilita la feina, però la responsabilitat de l'anàlisi i la interpretació de la informació, així com la creativitat i la reflexió, segueix sent de qui investiga.

A partir d'aquesta agrupació, l'anàlisi va finalitzar quan les dades van permetre reconstruir la vida a presó, l'impacte de l'aplicació del MPiC i el rol de l'AFE.

7.3.3 L'informe escrit

Al final del procés d'investigació, tal i com apunta Kathleen Wilcox (1982), el què és tradicional és que l'etnògraf o etnògrafa faci un extens informe escrit. L'escriptura etnogràfica exigeix disciplina i treball, igual que qualsevol altre tipus d'escriptura (Hammersely i Atkinson, 1994). Aquest informe acostuma a estar escrit amb un estil descriptiu, intentant transmetre a qui el llegeix els detalls més minuciosos del discurs social per tal que, sense haver estat al context estudiat, pugui veure i interpretar les pautes de la vida social.

La dificultat, tal i com afirma Daniel Martos: “sorgeix en el procés que va de l'anàlisi a la plasmació de resultats. La representació d'aquest resultats ha de ser conscient” (2005, p. 186). L'etnografia no sols ha de narrar allò que ha passat, sinó també oferir explicacions del mateix (Coffey i Atkinson, 1996). L'informe etnogràfic ha d'incloure suficients detalls descriptius perquè qui el llegeixi, com hem dit abans, es traslladi al context estudiat (Del Rincón, 1997).

És aquesta narració la que donarà sentit al nostre treball. Per tal de facilitar el procés, Harry F. Wolcott (1990) recomana que, abans de posar-se a presentar les dades, s'escrigui una declaració de propòsits i una seqüència d'allò que volem representar. La forma de representació s'ha de determinar abans de començar (Wolcott, 1990) perquè és un procés reflexiu (Denzin, 1994). És també molt important per qui escriu, l'hàbit de lectura d'altres treballs etnogràfics i altres treballs socials per tal de tenir una perspectiva comparativa amb la literatura (Hammersely i Atkinson, 1994). La presentació de les dades obtingudes i analitzades no és un acte mecànic que es pugui fer de forma rutinària al finalitzar la investigació (Coffey i Atkinson, 1996; Hammersely i Atkinson, 1994). L'escriptura és un bon exercici de reflexió (Hammersely i Atkinson, 1994; Wolcott, 1990; Woods, 1987 i, per tant, l'escriptura forma part de l'anàlisi (Martos-García et al., 2009a).

Martyn Hammersley i Paul Atkinson (1994), recomanen deixar el doble de temps per a l'escriptura del que en principi es consideri necessari. Tot i la paràlisi que pot suposar per qui escriu romandre esperant a que vingui la inspiració, són importants les decisions sobre com escriure (Hammersely i Atkinson, 1994). Sobre l'escriptura, Daniel Martos (2005, p. 190) comenta: “Tan sols hi ha una clau per evitar la deixadesa i vèncer el desànim que provoca no saber per on i com començar: posar-se a escriure”. El problema de l'escriptura es soluciona mentre avança el procés, és a dir, que tot rutlla sobre la marxa (Devís-Devís i Sparkes, 2004). Harry F. Wolcott (1990) anomena 'escriptor lliure' a aquell qui escriu i escriu i deixa les correccions per més tard.

Peter Woods (1987) parla d'un full blanc, per una banda, i dels fruits de l'anàlisi, per l'altra. La informació sola no serveix de res, i el que importa són les inferències que n'extraguem i la seva construcció narrativa (Hammersley i Atkinson, 1994). La suma dels dos ens ha de dur a un seguit de frases amb sentit que ens conduiran a complementar els objectius de la investigació:

L'escriptura, a banda dels condicionants personals i les qualitats que es tinguin, depèn en gran mesura de la maduració de les dades. Quan el treball de camp ha reportat material suficient i la fase d'anàlisi ha estat fructífera, separant i relacionant adequadament les dades, el relat flueix. (Martos-García, 2005, p. 191)

La presentació de les dades d'una investigació qualitativa tenen una sèrie de peculiaritats que la fa complexa (Woods, 1987):

- La persona que investiga esdevé l'instrument fonamental.
- Les idees no són, en cap cas, conclusions prèvies i anticipades sinó ben al contrari, són formulacions de producció lenta.
- La part final de l'escriptura no respon tan sols a la necessitat de presentar les dades, també és una etapa de producció.

Els resultats que s'obtenen d'una etnografia tenen molt poc a veure amb el material brut de la informació (Malinowski, 1961). No hi ha una fórmula màgica per redactar l'informe final, el què hem de tenir clar és que ha de ser un reflex de l'experiència viscuda per part de la investigadora i aquest reflex es pot sentir i viure en la forma en què es redacta l'informe (Sánchez i Serrano, 2013). La forma com redactem l'informe està profundament relacionada amb la forma en què construïm els mons socials que expliquem (Hammersley i Atkinson, 1994).

En aquesta investigació, l'apartat de resultats ve emmarcat per l'anàlisi i la interpretació de les dades extretes de les diferents tècniques de recollides de dades. Ha estat un procés llarg, ple de reestructuracions dels apartats i redefinició de com es vol explicar el què s'ha viscut.

Un dels aspectes sobre el que he hagut de reflexionar ha estat sobre la terminologia emprada per descriure a la persona que està privada de llibertat. La SGPRS empra institucionalment la paraula 'intern' (sense fer ús explícit del gènere femení). En aquesta investigació he tingut cura de que la terminologia no fos de caire sexista i he intentat buscar diferents nomenclatures com pot ser l'ús del terme 'persones internes'. D'altra banda, en molts estudis relacionats amb presó s'utilitza el terme pres/presa. El Departament de Justícia utilitza majoritàriament la paraula 'intern' però, personalment, més enllà de les connotacions ideològiques, he decidit emprar majoritàriament aquesta paraula en la

narració per la familiaritat arran de la meua experiència dins del món penitenciari. Així mateix, he anat utilitzant altres fórmules com poden ser població empresonada, població penitenciària, persones privades de llibertat, entre d'altres, per fer la lectura més amena i menys repetitiva. El mateix passa amb l'ús del terme CP, molt més utilitzat darrerament que la paraula presó. D'ambdós conceptes i del seu ús segurament també se'n poden extreure connotacions ideològiques, però no és la raó d'aquesta investigació. A l'estudi, el terme més utilitzat ha estat CP, donada la meua familiaritat amb el mot.

D'altra banda, en aquest informe escrit hi ha hores i hores de lectura, i perquè no dir-ho, hores de repòs per poder digerir i integrar idees, conceptes, apartats i capítols. No per passar més hores davant l'ordinador significa que acabaràs abans, perquè en el procés d'interpretació de les dades i la seva escriptura hi ha d'haver un procés reflexiu i un procés creatiu, i no sempre és fàcil.

La llargària d'aquest informe ha estat una qüestió que m'ha preocupat en molts moments d'aquest procés creatiu. En certes fases, m'he obsessionat amb reduir el nombre de pàgines. Inicialment em semblaven importants totes les aportacions dels i de les protagonistes i em sentia malament quan esborrava o escurçava les seves aportacions. Segurament aquí es reflectia la posició d'insider de la meua investigació. El procés, però, et fa aprendre i vaig madurar a nivell investigador. Aquest fet em va permetre prioritzar les dades rellevants del meu estudi. Tot i així, l'informe seguia sent llarg. Consultant diferents etnografies, però, me n'he adonat que la narració dels esdeveniments, tot i ser llargs, permeten que el o la lectora pugui impregnar-se del context i de l'experiència viscuda, sempre hi quan hi hagi una cohesió narrativa. L'etnògraf/a ha de ser capaç de transformar totes les dades en un discurs coherent i unitari (Velasco i Díaz de Rada, 2009). La realitat no té un únic significat i és el què intentarà relatar l'etnògrafa a partir de la seva experiència. Jose Luis Borges (1997) comenta que el relat ha de ser fidel a la realitat, o, en tot cas, al record personal, la qual cosa és la mateixa.

7.4 ELS CRITERIS DE RIGOR CIENTÍFIC

Pel que fa als criteris de rigor científic, Yvonna S. Lincoln i Egon G. Guba (1985), primer, i Egon G. Guba (1989), després, defineixen els criteris sobre la qualitat científica dels estudis qualitius en relació a la fiabilitat: la credibilitat, la transferibilitat, la dependència i la confirmabilitat; més tard, però, els mateixos, Egon G. Guba i Yvonna S. Lincoln (1990) defineixen els termes d'autenticitat: 'fairness', autenticitat ontològica, autenticitat educativa, autenticitat catalítica i autenticitat tàcita.

Tenint en compte aquests aspectes, a continuació es descriu com s'han abordat cada un dels criteris en aquesta investigació.

7.4.1 Fiabilitat

7.4.1.1 *Credibilitat*

La credibilitat s'aconsegueix quan qui investiga, per mitjà d'observacions i converses perllongades amb els i les participants de l'estudi, recull informació del què succeeix en un lloc determinat. Aquests successos es plasmen per part de l'investigador o investigadora com una veritable aproximació sobre el què ells i elles pensen i senten (Rada, 2007) a partir d'una presència durant un llarg període de temps en el context (Fetterman, 2010; Lincoln i Guba, 1985). És el nivell en el qual els resultats de la investigació reflecteixen una imatge clara i representativa d'una realitat o situació donada.

A la present investigació la credibilitat s'ha tingut en compte a l'hora de recollir informacions a diferents moments i amb diferents persones que participen del MPiC que permeten una validació de la investigació. L'observació en diferents moments al llarg de la investigació, com poden ser les reunions de les comissions, els actes i esdeveniments, el dia a dia en el MR, aporten validesa per contextualitzar la seva lectura.

Al mateix temps aporten una visió holística de l'estudi i el consens de les persones estudiades dels textos elaborats (Fetterman, 2010). És per aquest motiu que s'ha contrastat amb els i les informants la informació recollida de l'entrevista facilitant-los-hi la transcripció. A les persones els hi agrada participar en la revisió per a reafirmar la seva participació (Castillo i Vásquez, 2003). En la present investigació he de dir que totes les persones entrevistades, sobretot les persones internes, van mostrar entusiasme pel fet de ser entrevistades i els hi va resultar gratificant revisar el què van dir en el seu moment.

Així mateix, les entrevistes a persones que intervenen dins del MPiC amb diferents tipus de rol, com pot ser la d'un intern, psicòleg, jurista, treballadora social, dues educadores, tres funcionaris de vigilància que intervenen directament en el MR, així com els valuosos testimonis de dues de les directores del CP i personal tècnic de la SGPRS, faciliten encara més aquesta validesa. Al mateix temps consoliden la validesa interna de la investigació, assegurant que les dades reflecteixen una realitat concreta i no una altra (Martos-García, 2005). Segons Morse et al. (2002), és important una bona selecció de participants que formen part de l'estudi per aconseguir la saturació efectiva i eficient de les categories amb informació de qualitat, així com la creativitat, la sensibilitat, la flexibilitat i l'habilitat per explicar el que passa durant la investigació; i la congruència entre pregunta, els components de la metodologia utilitzada, la informació obtinguda i el seu anàlisi.

Una altra estratègia és la triangulació de totes les informacions recollides a l'estudi (Flick, 2012; Angrosino, 2012). La condició insider/outsider ens ofereix la possibilitat de triangular les interpretacions en lloc de confiar irreflexivament en una única perspectiva (Phillips i

Earle, 2010) el que pot ajudar a donar una visió més fidel de la complexitat de la presó i del procés d'investigació (Liebling, 1999). Guiar-se únicament d'un punt de vista pot portar a equivocacions (Hammersley i Atkinson, 1994). La triangulació permet contrastar la informació de diferents instruments (Flick, 2004) per reforçar les conclusions i les posteriors revisions (Sánchez i Serrano, 2013) i és bàsica en la investigació etnogràfica (Fetterman, 2010). Al mateix temps: "permet controlar el biaix de l'investigador i cobrir les deficiències d'un investigador singular, una teoria única, un mateix mètode d'estudi i així incrementar la validesa dels resultats" (Arias, 2000 citat a Sánchez i Serrano, 2013, p. 59). L'etnògraf o etnògrafa compara les diferents fonts d'informació per comprovar la seva qualitat, per entendre de forma més completa el paper de cada persona estudiada i, per últim, per permetre una perspectiva global del fet estudiat (Fetterman, 2010). La triangulació en aquest estudi ha estat possible gràcies a:

- La utilització de diferents instruments per a la recollida de dades: l'observació, les entrevistes, l'anàlisi de la documentació oficial, del MPiC, i de les actes de les comissions.
- La presència en diversos espais i en diversos moments com: les reunions de les comissions al MR a les aules i a la biblioteca, les reunions de l'equip de tractament als despatxos del MR i fora del MR, organització d'activitats conjuntes i participació a esdeveniments i actes del MR
- L'estudi amb tots els agents directes o indirectes de la posada en marxa del MPiC i l'AFE en un CP (tots els membres de l'equip de tractament del MR, personal de vigilància, personal tècnic d'esports, dues de les direccions del CP i diferents tècnics de la SGRPS).

Tot i aquesta triangulació, la realitat percebuda és relativa perquè depèn dels nostres filtres i, per tant, la interpretació serà única a partir d'una descripció coherent on posem de manifest el nostre coneixement de la comunitat estudiada i li donem credibilitat (Sánchez i Serrano, 2013).

7.4.1.2 Confirmabilitat

És necessari que qui investiga revisi tot el què té relació amb l'estudi com, per exemple, la descripció de les característiques dels i de les informants i el procés de selecció, utilitzar la gravadora sempre que sigui possible, analitzar la transcripció de les entrevistes i descriure els contextos físics i interpersonals a l'informe (Rada, 2007). Segons Madeline Leininger (1994) i basant-se en els estudis d'Egon G. Guba i Yvonna S. Lincoln (1981), la confirmabilitat es refereix al fet que qui investiga pot seguir la pista del que va fer un altre investigador o investigadora prèviament.

Aquest criteri avalua si qui investiga ha actuat en el sentit de no deixar-se influir per les seves idees o valors en el resultat de l'estudi (Martínez-Merino et al., 2018).

En aquest cas, s'ha dut a terme una descripció detallada de totes les decisions preses durant la investigació i els passos que s'han dut a terme per tal poder tirar endavant la investigació, que han estat recolzades per la literatura precedent.

7.4.1.3 Dependència

Segons Nagore Martínez (2018), el mèrit d'una investigació qualitativa es basa en adoptar la posició d'un auditor o auditora. L'actual recerca ha estat marcada per la rigorositat de les dues persones directores de la present tesi, amb les quals s'ha dut a terme el que Brett Smith i Kerry R. McGannon (2018) anomenen 'reflexió grupal'. Les continues discussions entre totes tres persones ha contribuït a augmentar-ne la rigorositat de tot el procés investigador.

Una mostra també d'una auditoria, en aquest cas externa, va ser la publicació de la investigació en relació al MPiC en el CP a partir d'una beca de recerca atorgada pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, la qual està basada en una part dels continguts de la present tesi. Així mateix, s'han descrit tots els processos duts a terme per tal de replicar investigacions similars.

7.4.1.4 Transferibilitat

La transferibilitat o aplicabilitat fa referència a la possibilitat d'ampliar els resultats de l'estudi a altres poblacions, es tracta d'examinar com s'ajusten els resultats a un altre context (Guba i Lincoln, 1981). Normalment, la metodologia qualitativa es basa en petits grups o en contextos únics, per tant, és qui llegeix l'informe qui determina si es poden transferir els resultats a un context diferent. Per aquest motiu és necessària una descripció detallada del lloc i de les persones on s'ha realitzat l'estudi (Rada, 2007). Així doncs, el grau de transferibilitat anirà directament lligat a la similitud de contextos on s'ha dut a terme la investigació.

Reproduir el fenomen social és difícil perquè poden variar les condicions en què es van recollir les dades i és totalment impossible de controlar les variables que poden afectar als resultats (Castillo i Vásquez, 2003). Tot i així, es possible extrapolar els resultats si els investigadors i les investigadores indiquen el què va ser típic de les respostes dels i de les informants i si es va examinar la representativitat de les dades com un tot.

A l'estudi, s'ha reflectit tot el succeït durant el procés d'implementació i desenvolupament del MPiC i el paper de l'AFE dins del centre i dins del MR 11 concretament. Tot i ser un

grup concret de persones, l'estudi mostra en les seves conclusions una sèrie de paràmetres generals que poden ser extrapolables a qualsevol altre MR d'un CP.

7.4.2 Autenticitat

Els criteris d'autenticitat sorgeixen dels supòsits constructivistes i, segons els mateixos autors, podrien haver estat suggerits per alguna persona que no hagués sentit parlar del positivisme o de les seves afirmacions de rigor (Guba i Lincoln, 1990; Lincoln, 1995).

Els criteris d'autenticitat fan referència als impactes social i polític que es poden donar tant amb les persones estudiades, com amb el personal investigador (Lincoln i Guba, 1985; Varela-Ruiz i Vives-Varela, 2016).

7.4.2.1 *Equitat o justícia ("fairness")*

L'equitat o la justícia fa referència a la presentació de diferents punts de vista per part de diverses persones, en altres paraules, a la imparcialitat de les opinions i perspectives que es mostren a la investigació. Aquest aspecte s'ha tingut en compte a l'actual recerca a partir de les veus de les diferents persones participants. S'ha intentat presentar les diferents visions de forma justa i equilibrada fins aconseguir la saturació de la informació.

7.4.2.2 *L'autenticitat ontològica*

L'autenticitat ontològica fa referència a la capacitat crítica i moral de les persones participants que permeti prendre consciència i millorar el seu context social propi. A partir de les converses formals i no formals amb les diferents persones participants de l'estudi, es va permetre que aquestes poguessin reflexionar sobre el MPiC i l'AFE. Debatre el canvi de dinàmiques en el MR amb els i les participants a partir de la implantació del MPiC va fer prendre més consciència sobre la importància de la participació i convivència i la rellevància de l'AFE en el MR.

7.4.2.3 *L'autenticitat educativa*

L'autenticitat educativa suposa anar més enllà de les pròpies elaboracions i contrastar-les amb d'altres. Aquest aspecte s'ha treballat tant a partir del treball constant amb les dues persones directores d'aquesta tesi, com amb la participació en un congrés i una webinar que han donat peu al debat sobre l'AFE i el MPiC en els CP. De la mateixa manera s'ha preguntat a les persones participants que opinaven de la no participació d'altres persones dins del CP i han pogut donar la seva opinió al respecte.

7.4.2.4 *L'autenticitat catalítica*

L'autenticitat catalítica es defineix com el grau en què una acció és estimulada i facilitada per avaluar i reflexionar. La constant interacció amb les persones investigades ha fet

possible que tant el personal professional, com els interns poguessin revisar les seves accions dutes a terme durant el període investigat.

7.4.2.5 *L'autenticitat tàcita*

L'autenticitat tàcita suggereix l'apoderament de les persones participants cap a l'acció (Sandín, 2000). En cert sentit, la investigació i la participació de diverses persones a les entrevistes ha possibilitat l'acció social positiva. En primer lloc, el protagonisme dels interns a les entrevistes i a les converses mantingudes ha possibilitat augmentar en cert grau la seva autoestima i ha suposat un reconeixement personal, no gaire freqüent als CPs. D'altra banda, al personal professional participant a l'estudi també li ha suposat un reconeixement de l'esforç personal i professional davant la implementació del MPiC i una motivació per tirar endavant el projecte.

7.5 ASPECTES ÈTICS

Es pot dir que, en el sentit més ampli, l'ètica és la 'justificació de l'acció humana' (Schwandt, 2007). En relació a la recerca, l'ètica és la justificació de les accions de qui investiga, i com aquestes accions afecten als i a les participants, les famílies dels i de les participants, l'investigador o investigadora, la comunitat investigadora, i qui s'interessa per la investigació (Lahman et al., 2011).

Mark Israel i laian Hay (2006) van exposar sis motius pels quals els i les investigadores haurien de preocupar-se per l'ètica: protegir els i les participants, augmentar la capacitat dels investigadors i de les investigadores per actuar correctament, assegurar la confiança perquè la investigació pugui continuar, millorar la integritat, complir amb les expectatives professionals i, per últim, proporcionar als i a les investigadores un mecanisme per fer front als nous desenvolupaments ètics. En el cas que investiguem un grup estigmatitzat, com és el de les persones empresonades, encara és més important parar-ne atenció (Schlosser, 2008).

En aquesta recerca s'ha seguit la "Culturally responsive relational reflexive ethics" (CRRRE) proposada per Lahman et al. (2011). Les autores afirmen que la CRRRE són aplicables a tots els investigadors i investigadores.

Segons les mateixes autores, l'ús del terme CRRRE reconeix que les persones investigadores no podem comprendre plenament la perspectiva de les cultures variades amb qui interactuem, i reconeix la necessitat de ser flexibles i tenir obertura de mires a l'hora d'examinar qüestions ètiques des de la perspectiva dels i de les participants, en la mesura que sigui possible.

La CRRRE considera que s'han de tenir en compte els següents aspectes ètics: responsabilitat ètica cultural; relacions ètiques; i ètica reflexiva. Tot i que estan relacionades unes amb les altres, les mostraré separatament per entendre el seu significat:

- Responsabilitat ètica cultural: Per tenir responsabilitat cultural hem de ser conscients de les cultures amb les què treballem i intentar entendre-les. Cultura és la intersecció de diferents categories en les quals els individus estan immersos (raça, ètnia, ciutadania, gènere, classe, orientació sexual, capacitat i edat, entre d'altres) (Lahman et al., 2011).
- Relacions ètiques: El concepte relacional fa referència al reconeixement i valoració del respecte mutu, la dignitat i la connexió entre la persona que investiga i les persones investigades, i entre la persona investigadora i les comunitats on viuen i treballen els investigats i investigades (Ellis, 2007). Així mateix, els i les investigadors relacionals equilibren la seva recerca entre les seves obligacions, l'atenció i la connexió amb els i les que participen a la recerca (Etherington, 2007).
- Ètica reflexiva: La reflexió és, sens dubte, una de les construccions més importants a la investigació qualitativa. La postura reflexiva ajudarà a tots els i les investigadors, independentment del paradigma en què treballin. En el cas del CRRRE, qui investiga és sensible a les interaccions d'un mateix o d'una mateixa, dels altres, i de les situacions. Un investigador o investigadora reflexiva té en compte les reaccions a una situació de recerca i s'adapta d'una manera sensible, ètica i de forma moral. La dignitat, seguretat, privacitat i autonomia dels i de les participants és respectada (Lahman et al., 2011).

Donades aquestes pautes, val la pena doncs explicar com han estat articulades en aquesta investigació. Per tal de respectar els criteris del CRRRE, el dia de l'entrevista els hi sol·licitava a les persones entrevistades el consentiment informat (Veure annex II) i se'ls hi explicava detalladament tot el procés:

- L'entrevista s'emmarca dins d'un projecte d'investigació envers el MPiC i el paper de l'AFE.
- Un cop realitzada l'entrevista s'entregarà la transcripció a la persona entrevistada i, si és necessari, es podrà ajustar el que es consideri oportú.
- Es garanteix l'anonimat i la confidencialitat de les persones amb l'ús de pseudònims, tot i que en determinats casos, com ara càrrecs de l'Administració Pública i rols dins del CP es fa difícil aquesta total confidencialitat, els i les protagonistes han acceptat participar a la investigació, igualment. Hem de fer notar que la singularitat de l'experiència fa complicat amagar la identitat del cp, pel que s'ha optat per aquesta fórmula mixta.

- En qualsevol moment es pot abandonar l'entrevista o es pot no respondre a algunes de les preguntes que se li formulin.

- I, finalment, es sol·licitava el permís per gravar l'entrevista.

La bona praxis investigadora et facilita la continuïtat a la investigació actual i, paral·lelament, a possibles investigacions futures, tal i com afirma Daniel Martos (2005, p. 158): "La investigació qualitativa destaca pel seu compromís ètic. El respecte a algunes normes bàsiques d'actuació garanteix, no tan sols la continuïtat de la pròpia investigació sinó, tanmateix, la possibilitat d'engegar-ne de noves".

PART III. RESULTATS

8 EL CONTEXT ETNOGRÀFIC: EL CP BRIANS 2

8.1 ORGANITZACIÓ DEL CP BRIANS 2

A partir de totes les aportacions fetes fins ara m'endinso en els resultats de la investigació on es descriurà inicialment el context on s'ha dut a terme aquesta recerca per tal d'entendre posteriorment la implantació i el desenvolupament del MPiC en un MR del CP Brians 2 i el paper que té l'AFE dins d'aquest model a partir de les veus dels i de les protagonistes d'aquesta investigació.

El CP Brians 2 és l'últim CP de grans dimensions (1.500 interns) i el primer d'una llista que segons la Consellera de Justícia havia de servir per garantir adequadament la funció de reeducació dels interns i la millora de les condicions de treball dels i les professionals en tasques de vigilància o de tractament i la custòdia de la població penada. Així mateix, estableix que l'objectiu del Departament era el d'oferir programes de reinserció individualitzats atenent les característiques particulars de la població penitenciària (Departament de Justícia, 2007).

El Pla de Govern 2007-2010 recull, entre els diferents objectius que es va marcar en l'àmbit social, el de 'fer dels serveis penitenciaris i de justícia juvenil una eina eficaç, tant en el medi comunitari com en els centres d'internament, per reduir la reincidència i aconseguir la inserció social' (Departament de Justícia, 2007, p. 1).

8.1.1 Realitat física i arquitectònica del CP Brians 2

L'Opuscle del CP Brians 2 explica la seva estructura i la seva organització a partir d'una concepció modular, com es pot observar a la Figura 4 i polivalent amb l'objectiu que les persones internes disposin d'un primer espai de referència, que esdevé el conjunt del MR i, en segon lloc, la pròpia cel·la com a espai més íntim.

Figura 4. Visió general del CP Brians 2.

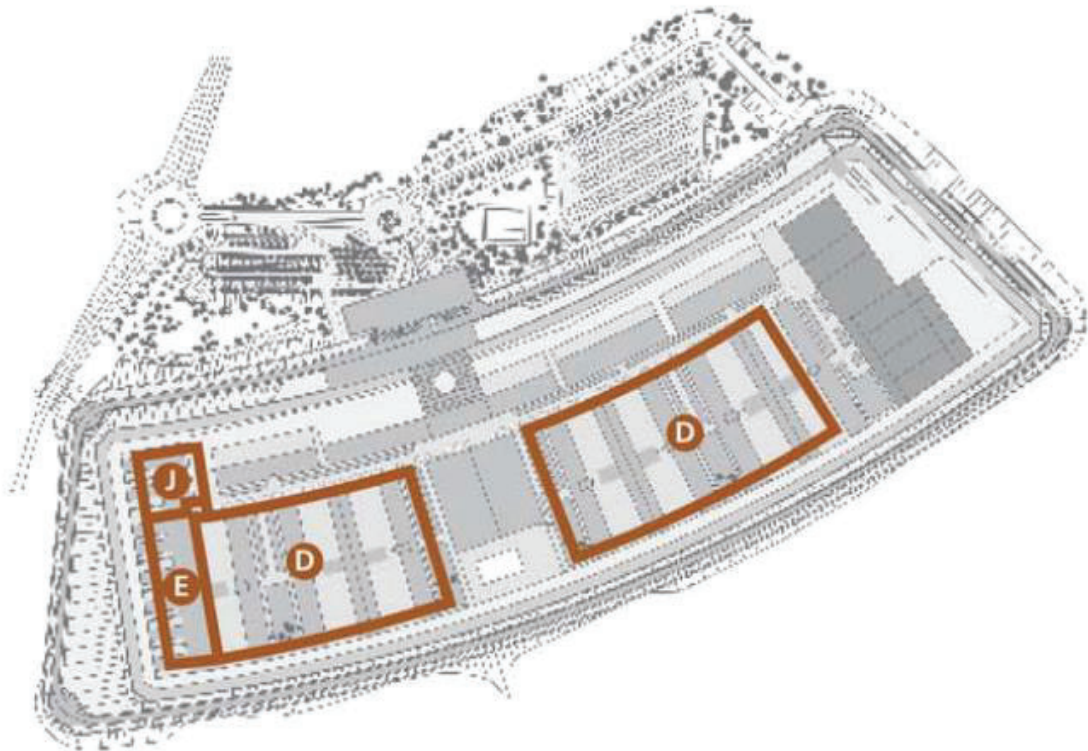

Font: *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2* (Departament de Justícia, 2007, p. 7) amb llicència Creative Commons

El CP té diferents tipus d'espais en funció del grau de l'intern, com es pot veure a la Figura 5. El CP consta de 14 MRs de vida ordinària (D) i cadascun té 3 plantes i 72 cel·les. Cada MR residencial té una capacitat de 108 places. Això representa un total de 1.008 cel·les amb capacitat per a unes 1.500 persones distribuïdes per tot el CP.

A part d'aquests MR ordinaris consta de dos MRs més per a serveis i perfils determinats: El Departament Especial de Règim Tancat (E), per a penats classificats en 1r grau i el Departament Especial (J), per a interns sancionats.

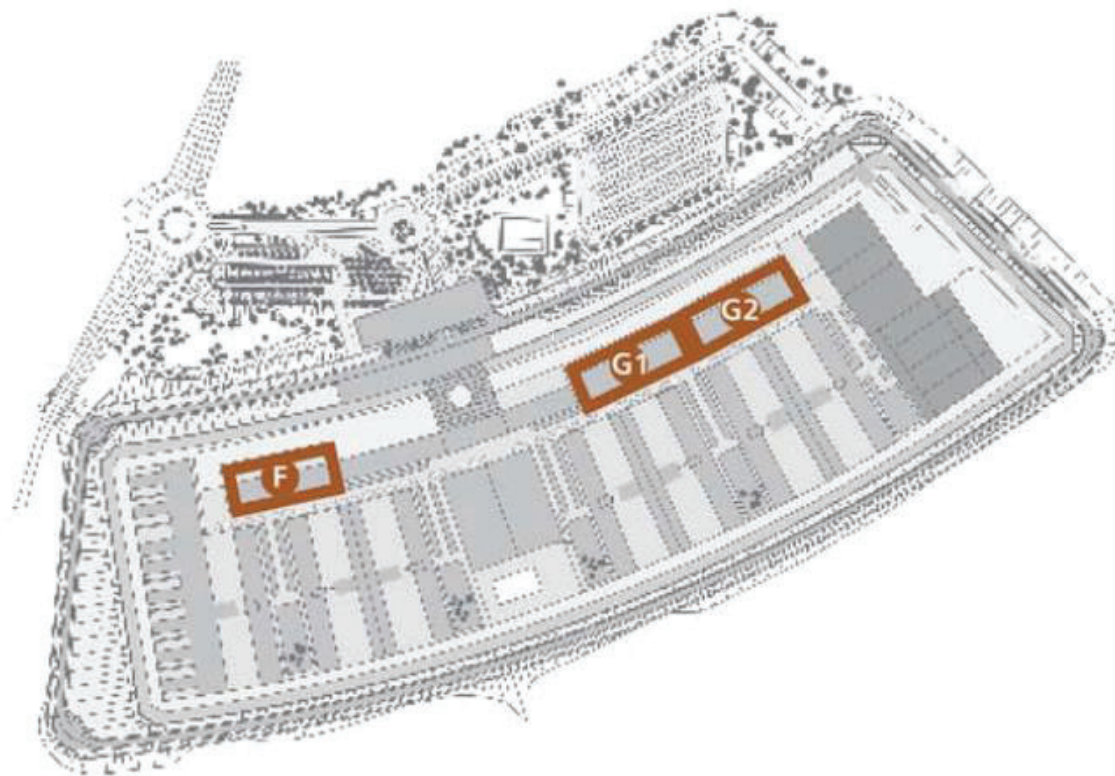
Figura 5. Mapa dels mòduls residencials

Font: *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2* (Departament de Justícia, 2007, p. 9) amb llicència Creative Commons

La construcció del CP es completa, com mostra la Figura 6, amb un edifici destinat només a l'àrea mèdica i d'infermeria (G1); i d'una àrea específica per a la prestació d'una atenció especialitzada orientada al tractament de problemàtiques i patologies mentals (G2). I, per últim, també compta amb el DAE (F) que es constitueix com a una unitat terapèutica intramurs per a l'abordatge i tractament de les toxicomanies (Departament de Justícia, 2007).

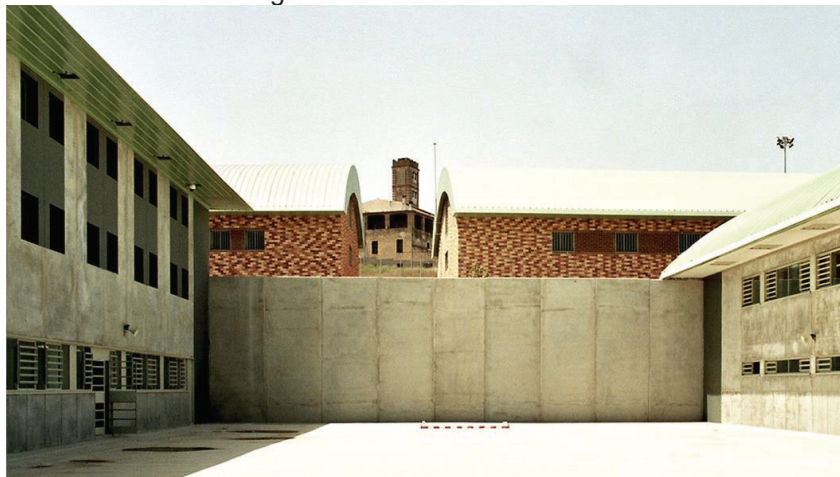
Figura 6. Mapa de serveis sanitaris i tractament especialitzat.

Font: *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2* (Departament de Justícia, 2007, p. 11) amb llicència Creative Commons

D'altra banda a cada MR hi ha un economat amb productes bàsics per als interns, consultori mèdic, tallers ocupacionals, menjador, sala d'estar, perruqueria, aules educatives, gimnàs, pista poliesportiva i àrees enjardinades de passeig i esbarjo, i un pati, com el que es mostra en la Figura 7. És en el mateix MR on l'intern segueix dia a dia els plans i actuacions establertes en el seu PIT per a la seva rehabilitació i reinserció així com altres possibles programes de tractament específics, com els de violència domèstica (VIGE), delictes violents (DEVI), delictes sexuals (SAC).

Figura 7. Pati d'un MR ordinari

Font: Elaboració pròpia

La majoria de cel·les són dobles, com es veu a la Figura 8 i tenen un bany propi i un escriptori.

Figura 8. Cel·la d'un MR

Font: Departament de Justícia
http://justicia.gencat.cat/ca/departament/infraestructures/centres_penitenciaris/cp_brians_2/ amb llicència Creative Commons.

8.1.2 Pla funcional del CP Brians 2

El Secretari de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil apuntava a l'Opuscle del CP Brians 2:

El CP s'ha de dotar dels instruments necessaris per al desplegament d'autèntics programes rehabilitadors d'aquelles persones que, amb la comissió d'un fet delictiu, han vulnerat les normes de convivència més essencials. Aquesta és la finalitat dels espais destinats a la intervenció socioeducativa. També és la finalitat dels espais reservats a la intervenció cultural, l'esportiva i de lleure. (Departament de Justícia, 2007, p. 2)

El Pla funcional dels CPs, que deriva de l'article 2 del RP, versa sobre els principis programàtics de la intervenció penitenciària en els establiments penitenciaris: "[...] establir i aplicar un model comú de separació interior que faciliti tant l'execució de programes especialitzats com l'adaptació conductual dels interns". El Pla funcional del CP Brians 2 es defineix per un sistema de classificació interior basat en àrees específiques de tractament (Programa MPiC MR 11):

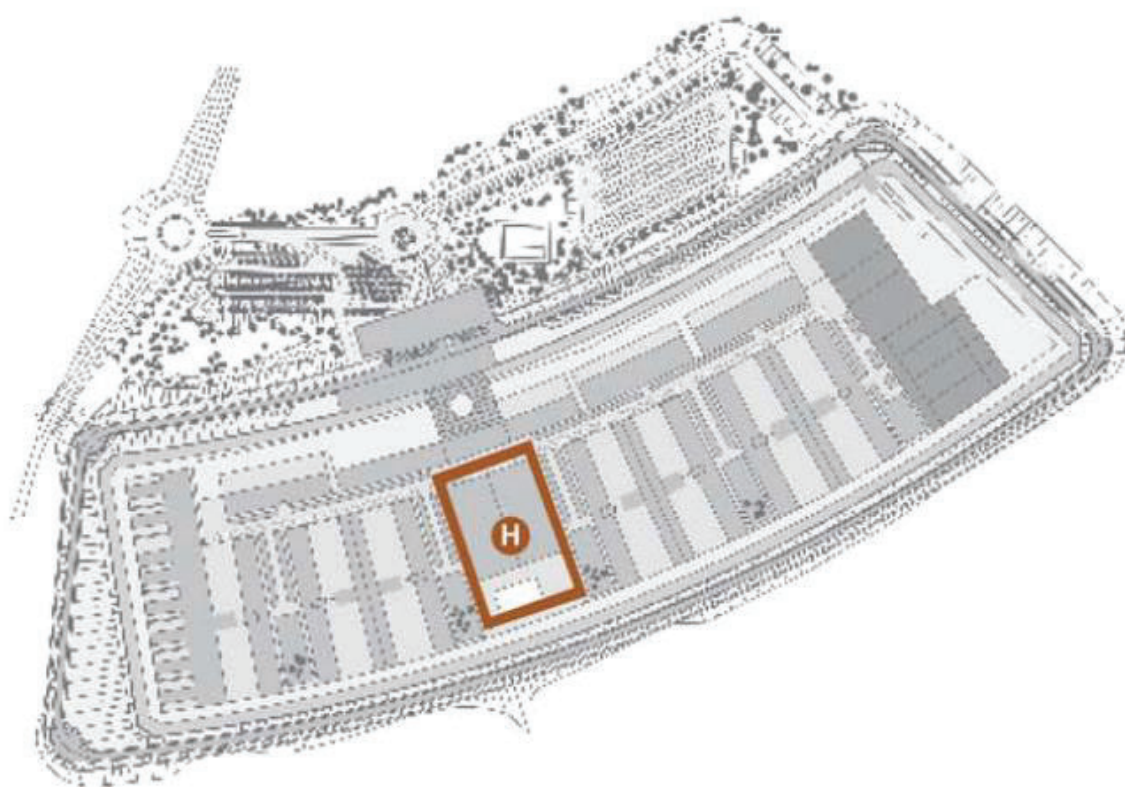
- Àrea d'intervenció i estabilització conductual
- Àrea d'intervenció en conductes violentes
- Àrea d'intervenció en conductes addictives
- Àrea d'intervenció en salut mental i orgànica
- Àrea de preparació per a la vida en llibertat

El CP Brians 2 consta també d'una àrea esportiva, cultural i esportiva (H), com es veu reflectida a la Figura 9: amb piscina, poliesportiu cobert, tres pistes de frontó, gimnàs, sala d'actes per a 250 persones, biblioteca, aules i tallers d'arts plàstiques. Aquesta àrea específica s'utilitza per la realització de diferents tipus d'activitats:

La formació educativa, cultural i la pràctica esportiva són eixos fonamentals del procés de rehabilitació de les persones sotmeses a mesures d'internament. Els serveis penitenciaris de Brians 2 posen a disposició dels interns els elements i recursos necessaris perquè adquireixin els coneixements, hàbits i habilitats per al seu desenvolupament personal. (Departament de Justícia, 2007, p.13).

El mateix document també defineix que a l'àrea educativa es situa el Centre de Formació d'Adults "Víctor Català" que ofereix: estudis reglats (Formació instrumental, Graduat en Educació Secundària i estudis universitat a distància) i estudis no reglats (informàtica i idiomes). L'àrea cultural consta d'una aula de música i un auditori per a 250 persones. L'àrea esportiva serà explicada amb deteniment més endavant.

Figura 9. Mapa de l'àrea educativa, cultural i esportiva

Font: *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2* (Departament de Justícia, 2007, p. 13) amb llicència Creative Commons

A més a més el CP compta amb diverses activitats artístiques: dibuix i pintura, escultura i ceràmica, fusteria, enquadernació, vídeo i fotografia, disseny, cartró pedra, teatre i dansa, jardineria i música, hip-hop, en total són 11 monitors i monitores artístiques i els espais que

utilitzen són l'àrea educativa-cultural-esportiva, quatre aules de tallers, quatre aules de diferents MRs i una zona enjardinada en un dels extrems del centre (CP Brians 2, 2018).

Segons l'Opuscle del CP Brians 2, el CP compta amb una sèrie de tallers productius com la resta de CPs. Segons aquest document, la reinserció social de les persones adultes no és possible sense la seva plena integració en el món laboral. Una formació adequada a les necessitats del mercat laboral i una experiència de treball ajuda els interns a adquirir els valors necessaris per poder cercar feina a l'acabament de la pena. A més, la inserció laboral és un element imprescindible per reduir la reincidència, amb la qual cosa es millora la convivència social i la seguretat de tots. Aquest àmbit d'actuació el gestiona el Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE), que és una empresa pública del Departament de Justícia (Departament de Justícia, 2007).

9 CERCANT NOVES ESTRATÈGIES DE TREBALL EN EL MÓN PENITENCIARI

9.1 LA GESTIÓ PARTICIPATIVA

9.1.1 L'embrió del MPiC

La gestació del MPiC en el CP Brians 2 es va iniciar poc temps després de la seva inauguració, a l'any 2007 en el MR 2 a mans del Pedro (PV4), funcionari del MR i el Martí (PT6), educador, amb la intenció de buscar estratègies per millorar la situació problemàtica conductual que vivia el MR 2:

Estaba en el MR 2, en estabilización conductual, y teníamos un MR muy difícil. [...] En tres meses, de 90 internos que teníamos hicimos 70 aislamientos provisionales, primeros grados, peleas multitudinarias en el patio, códigos 4 y 2, intento de secuestro a un funcionario... Tuvimos situaciones un poco fuertes. [...] En aquel momento intentamos hacer un estudio del por qué. Empezamos a mirar uno por uno a ver los que más conflictos habían ocasionado y la gran mayoría eran internos que no hacían actividades de ningún tipo y no tenían casi peculio. (Pedro, PV4)

La Direcció volia començar a aplicar un model nou però no sabia molt bé quin havia de ser. Per compte propi uns quants professionals van visitar diversos CPs estatals per aprendre nous sistemes de funcionament. Un d'aquests professionals va ser el propi Pedro (PV4) que relata l'experiència de la següent manera:

La Dirección del Centro tenía la idea de crear un grupo de trabajo para conocer experiencias [...], buscar un modelo propio para Brians 2. [...] Fuimos a Mansilla de las Mulas a conocer los MRs de respeto. De ahí, aprendimos lo que no debíamos de hacer en Cataluña. (Pedro, PV4)

Tot i les visites i l'interès per aplicar nous models de gestió penitenciària el projecte no va avançar, però aquest fet no va aturar al Pedro (PV4) i al Martí (PT6) que van iniciar la primera idea de gestió participativa a un CP:

El Pedro i jo vam dir que hi ha d'haver una forma de motivar interns que tenen aquesta conducta inadaptada però sense que tot sigui obligatori i pautaada pels professionals. Els hem de fer participar en el seu tractament i aleshores va començar tot el tema de la gestió participativa. Perquè la idea era que fossin ells els qui havien de decidir què es feia al MR. [...] Es podia fer molta cosa sense necessitat de tenir un monitor, podien ser ells qui podien dinamitzar. [...] Es va començar a fer reunions del què volien fer [...] hi havia activitats concretes com escacs, arts

plàstiques, ioga, taller d'escriure als jutjats, un club de premsa, sense estar dins d'un projecte, ni un marc teòric. (Martí, PT6)

El fet que els interns fossin qui dinamitzessin les activitats els apoderava responsabilitzant-los, i aquests assumien el paper, a vegades, fil per randa. A partir d'aquí es va veure la necessitat de treballar la flexibilitat, les habilitats socials, l'organització i el lideratge positiu; i consolidar la idea en un projecte escrit:

Quan els apoderaves a fer un lideratge, el modelatge pro-social l'agafaven de seguida, si arribaven tard no els deixaven entrar, si feien malbé material de ioga no els deixaven entrar. [...] Llavors, també tenies que treballar la flexibilitat.[...] va ser molt divertit perquè havies de planificar els horaris, el de ioga volia la seva aula i volia el seu cartell i també el d'escacs. A les reunions es van treballar moltes habilitats socials que ni tant sols sabien que tenien.

[...] Els hi vam dir, no podeu consumir i ser líder o dirigir una activitat. Alguns van caure, però molts d'ells ho van entendre, van dir d'acord, [...] i va ser aquí quan vam veure que havíem de fer un projecte, havíem de redactar i va ser aleshores que vam anar al MR 7. (Martí, PT6)

Queda reflectida amb els comentaris la preocupació d'alguns professionals per a buscar diferents estratègies per a millorar el funcionament dels CPs a Catalunya. Es constata que, encara que aquestes fracassin inicialment a nivell administratiu, el neguit, la preocupació i la necessitat dels i de les professionals persisteix i fa possible que les bases del que ha arribat a ser el MPiC es comencin a formar.

Es fa palès en aquests inicis que el treball transversal entre personal d'interior i personal de tractament és indispensable. La seguretat és una qüestió que afecta a tot el personal penitenciari i el temps lliure sense ocupació de la població interna és un problema:

Cuando empiezas en esto, lo que buscas como funcionario de interior es la seguridad. [...] Y la seguridad es tratamiento penitenciario. Entonces como trabajador de interior, tenemos que incidir. El enfoque del proyecto se lo dimos a la ocupación tiempo libre porque con el interno ocupado, pues la mente está fuera de problemas. (Pedro, PV4)

Aquesta ocupació i participació va dur calma i una reducció de la tensió al MR que queda reflectida amb la disminució d'expedients disciplinaris. L'obtenció de fets positius en un MR acostumat exclusivament a rebre càstigs és un fet a destacar:

Teníem indicadors de control que eren els expedients disciplinaris [...] i en el MR 2 realment van baixar perquè el tema de la participació facilitava la coneixença,

perquè el que feia ioga tenia un grup de 10 persones i no només feia de líder a l'activitat sinó també al pati continuava tenint contacte. Es reduïa molt l'ansietat d'uns als altres, es feien molta contenció, s'arreglaven les penes conductuals entre ells, no saltaven tant a una agressió. Tots els interns que participaven tenien fets positius. La contra de la mesura dels expedients disciplinaris eren els fets positius. (Martí, PT6)

Per dur a terme aquest tipus de projecte és clau el recolzament de la direcció del CP. El Pedro (PV4) remarca les diferències entre un equip directiu i un altre:

Yo me acuerdo que en aquel momento el director estaba expectante, tenía ganas de ver qué hacíamos, y como lo hacíamos, e incluso venía a alguna reunión con los internos, bajaba mucho, nos dejó trabajar. Después, cuando ya me vine a MR 7, ya fue muy diferente. Cuando hubo el cambio de equipo directivo, no tenía muy claro este modelo. (Pedro, PV4)

El projecte de la gestió participativa passa al MR 7 amb l'objectiu de preparar a la població interna vers la seva llibertat fomentant la convivència a partir d'activitats dinamitzades per la mateixa població, com assenyala l'equip educador: "El pla funcional que hi havia abans funcionava per àrees i els MR 5, 6 i 7 eren de preparació per la vida en llibertat i aleshores vam dir que havíem de treballar amb participació, cooperació i cohesió social" (Martí, PT6); "Al principio empieza cómo un grupo de gestión. Fue una cosa bastante progresiva, porque al principio se empezaba a hablar de actividades autogestionadas, de poner grupos de internos llevando actividades y que se hiciera una red de intercambio" (Montse, PT1). L'educadora Montse (PT1) tant bon punt va arribar al MR 7 al 2013 va voler participar-hi: "Me dejaron el proyecto, me lo leí y me pareció interesante" (Montse, PT1).

La posada en marxa del projecte en el MR 7 no va ser fàcil i l'equip de professionals es van trobar amb diverses dificultats. El personal penitenciari destaca els tres principals obstacles: la falta d'una cultura participativa per part de la població penitenciària, que va ocasionar alguns conflictes; l'aplicació d'un nou Pla Funcional que suposava la reorganització dels CPs per àrees i per tant dificultava el treball modular; i les obres del CP, establint el MR 7 com a MR comodí, el que suposa certa mobilitat de persones:

Es comencen a fer reunions, comissions tots junts i parlaven. I els que participen primer deien que tenien problemes per engrescar la resta del pati, que els miraven malament, i els deien "chivatos" i nosaltres els hi dèiem que això no era d'un dia per altre. (Martí, PT6)

Quando vine aquí, me encontré que no había un equipo fijo en el MR, era un equipo por áreas. (...) Era un volver a empezar constantemente. Entonces, yo comenté el

problema al director: "Si quieres que continuemos con esta línea de trabajo, necesito estabilidad". Me la concedió y avanzamos mucho. (Pedro, PV4)

No obstant, aleshores van sorgir noves dificultats:

[...] Utilizaron este MR como comodín en las obras que hicieron en el centro. Y entonces pasaron todos los internos por este MR y deshicieron los equipos, eso ocurrió en dos ocasiones. Este proyecto lo hemos puesto en marcha tres veces y con diferentes internos. (Pedro, PV4)

Com he comentat anteriorment, les direccions dels CPs poden dificultar o facilitar els nous projectes. L'equip de professionals destaquen l'impuls del projecte amb l'arribada de la nova sots-directora al 2014:

En el 2014 cuando llegó Cristina como subdirectora, fue la que potenció la participación y la que luchó porque pasase por el Consejo de Dirección. El proyecto ahora es orden de dirección, es la 13/14. Las órdenes de dirección son de obligado conocimiento y cumplimiento. Entonces, ya no depende de las personas, son órdenes, y es validada por el Consejo de Dirección y también validada por el Servicio Central como proyecto de MR de participación y convivencia. (Pedro, PV4)

Sí, estaba ella como subdirectora sí [fent referència a la Cristina], ayuda porque ella ha sido bastante pro, de todas maneras, yo creo que esto era un tema que habían trabajado con el anterior director. Y era algo que ellos tenían bastante pactado pero que haya gente que esté a favor, facilita. (Montse, PT1)

La Cristina (PD1) explica que després de reestructurar la classificació interior anterior i veient la motivació i experiència del personal penitenciari del MR 7, va creure necessari formalitzar el MPiC:

Jo entenc que la meva tasca en aquell moment havia de començar per organitzar la classificació anterior, comencem a treballar amb una classificació interior que respongués a l'agrupació d'interns per perfils criminològics amb necessitats tractamentals similars. [...] s'hi va afegir que quan vam fer la composició dels equips, hi havia gent que creia en aquest projecte i que el volia tirar endavant. Tenien molta experiència, s'havien format, havien viatjat per conèixer i ho havien implementat en el seu MR. Jo vaig trobar que s'havien d'aprofitar tots aquests coneixements que tenien però que s'havia de formalitzar i ho vam fer, fent un programa de participació i convivència en el MR 7. (Cristina, PD1)

Un cop aprovat el projecte a nivell institucional, el MPiC finalment engega amb les primeres eleccions dels representats dels interns a les comissions. L'educador comenta, encara amb

satisfacció, la bona rebuda en el moment de la presentació del projecte i el traspàs d'informació per efectuar les primeres eleccions al MR:

[...] Jo recordo la primera reunió al menjador, sopant, que és un espai súper privat d'ells, un soroll tipus taverna i havíem de dir que faríem eleccions i explicar el procés, és clar, eren los "primeros interesados". I el Pedro va dir un "momento de silencio que va hablar el educador". No sé ni que vaig dir, però sé que em van aplaudir quan vaig acabar. (Martí, PT6)

Es constata que trencar les dinàmiques penitenciàries no és una tasca gens fàcil i que el treball que es va començar a fer en el MR 2 en el 2007 i posteriorment en el MR 7 en el 2009, va ser un projecte de llarg recorregut que va passar per diferents fases: una primera fase d'aprenentatge, motivat per les circumstàncies conductuals; una fase d'assentament organitzatiu; i, finalment, la inclusió del MPiC dins de la planificació penitenciària. L'ordre de Direcció 13/14 dóna formalitat al què a partir d'aleshores s'anomenarà MPiC. La determinació del personal destinat al MR i el suport de la direcció del CP fa possible que es celebrin les primeres eleccions al MR posant en marxa el MPiC.

L'època en què es va començar a aplicar el MPiC va coincidir amb les retallades, i els CPs també les van patir. Donada aquesta situació, els interns van proposar pagar-se certes despeses que el CP no podia assumir. La direcció del CP va donar el vist-i-plau i es va crear el peculí del MR: un compte corrent del MR en el qual els interns podien posar diners i gastar-los en el que les comissions consideressin més oportú. L'educador Martí (PT4) explica la situació que es vivia en aquell moment al CP:

Va coincidir en el moment de les retallades, de lluita social, que ja veus tu quina lluita social, però sí que era una lluita social, fins i tot aquí dins perquè ells també eren conscients de les retallades: no els hi arribava el sabó, se'ls hi van retallar moltes coses a ells.

La institució no té diners per dur a terme els programes de tractament, per pilotes, adhesius, cola, bolis, I el projecte del MR 7 requeria diners, i els interns ens deien: "els posem nosaltres els diners". Aleshores vam parlar amb la Cristina i li vam dir que hi ha l'opció de crear un compte de peculí i que posin diners ells, i que sigui un compte públic, com una associació que té un compte bancari. Aleshores es van fer activitats, rifes, cinema i es va generar una miqueta de guany i ells mateixos decidien en què gastar-se els diners. (Martí, PT6)

El fet que els interns hagin d'invertir diners en un CP fa qüestionar el propi sistema. La implicació econòmica va més enllà del que pertocaria i assumeixen despeses que són responsabilitat de l'Administració segons opina el personal educador:

La Cristina tenia raó, s'estaven pagant coses els propis interns!, que els CPs són una institució pública i que això és un dret de reinserció social que ho diu la Constitució Espanyola 25.2. (Martí, PT6)

Dintre del model de gestió participativa, jo crec que hi ha una part que està molt bé, que els interns creguin i generin però hi ha una part que crec que l'hauria d'assumir l'Administració. Pintar les línies del pati o pintar el MR no és una cosa que hagi de pagar l'intern. Ara clar, si l'Administració no paga, pues al final els interns fan rifes i amb el què sobra d'aquests diners compren el què fa falta. (Dolors, PT2)

Es posa de manifest que allà on l'Administració no és capaç d'arribar econòmicament, hi arriben els interns que busquen els mecanismes per millorar la seva estada a presó. L'aprovació del Peculi de MR dóna autonomia al MPiC perquè els interns es gestionin els seus diners pel bé comú del MR. Aquest fet suposa, com s'anirà desgranant al llarg de la recerca, saber administrar els seus diners, posar-s'hi d'acord i prendre decisions.

9.1.2 L'elaboració del PM MPiC

Després de les primeres experiències al CP Brians 2 i també en el CP Lledoners es va decidir fer un grup de treball amb diferents professionals per establir les bases de com havia de ser el MPiC. En aquest grup de treball van participar la Montse (PT1) i el Pedro (PV4). La primera explica en què consistien aquestes reunions i el segon comenta que el CP Brians 2 era un referent en aquestes reunions:

Eran profesionales de diferentes centros o que estaban llevando un proyecto de un MR de participación o que lo querían implantar o querían formar parte y había una persona que lideraba esas reuniones. Era un poco ver en qué momento estaba cada centro y empezar a elaborar el PM MPiC. [...] Era un intercambio. El PM MPiC es una dinámica que marca las líneas y lo conseguimos, teóricamente. (Montse, PT1)

A mí me ha desbordado, no en el sentido laboral. Para nada pensé que el MR 7 iba a ser un referente para el resto de Catalunya. [...] . Porque a veces hablan de cosas que nosotros llevamos años haciéndolas aquí. Porque el objetivo es compartir las experiencias. (Pedro, PV4)

Un cop elaborat i redactat el PM MPiC, hi ha alguns punts que no convencen a tothom. La primera controvèrsia versa sobre l'abast de l'experiència: a nivell de centre o sols a nivell modular. Així, mentre que en el PM MPiC es planteja l'aplicació del model a nivell de centre, el funcionament del MPiC al CP Brians 2 és a nivell modular. Aquest fet provoca opinions disperses:

Però si que si em preguntes el sostre, si anem al màxim que diu l'article, seria tot el centre. I nosaltres apliquem una unitat. Ara, jo no ho veig. No és que sigui difícil, és que no ho veig". (Martí, PT6)

Jo creia que era més a nivell global, que és una cosa que m'ha sobtat, que era a nivell de tots els MRs i a nivell de funcionament del CP i no ha sigut així. [...] A mi m'agradaria que el model fos de centre, [...] és veritat que és un centre molt gran i que això a nivell regimental seria donar-li una volta massa gran. (Teresa, PT4)

D'altra banda, aquesta concepció global de centre inclou aspectes genèrics de CP que no tenen relació amb MPiC, i tal i com aprecia la Montse (PT1), això també genera controvèrsia:

Para mí se incluyeron cosas en PM MPiC que no le corresponden. Por ejemplo, el interno no tiene que tener el PIT por eso, tiene que tenerlo porque le toca hacerlo en el MR 11, en el MR 3 y en el MR 15. [...] O el programa de acogida, pero el programa de acogida es un programa que tendría que estar en todos los MRs también para el interno que llega y a nivel más transversal. [...] pero ellos como planteaban un modelo para el centro entero. (Montse, PT1)

Finalment, també s'observa que la implantació del MPiC és diferent en funció del CP. Les dinàmiques no són les mateixes en cada CP, sigui per raons tractamentals, regimentals o de direcció:

Cómo se están implantando en unos centros y en otros es diferente. Yo creo que el PM MPiC se ha quedado muy difuso. [...] Nosotros somos los internos, un miembro del equipo de tratamiento y un miembro de interior; las hacemos semanales y hacemos llegar a la dirección las propuestas. En otros centros lo que hacen es reunirse, un representante de cada MR con el equipo directivo, y en vez de hacerlo semanal, lo hacen mensual. Cada uno tiene su forma y las figuras no se corresponden. (Montse, PT1)

En Lledoners los funcionarios de interior, dentro del MR de participación, apenas tienen cabida. No los tienen en grupos de gestión, sí van a reuniones de comisión, pero no tiene por qué ser necesario. O sea, es más un proyecto de educadores y de equipo. Aquí es todo lo contrario. Nosotros no hemos inventado nada nuevo, hemos cogido el reglamento y lo hemos aplicado y ya está. (Pedro, PV4)

Així doncs, es constata que tot i establir un PM MPiC, la interpretació del què i com ha de ser el MPiC és controvertida. S'ha de partir d'una perspectiva de centre o de MR? El PM MPiC ha d'incloure aspectes generals, com el PIT i el programa d'acollida, que ja s'estan duent a terme? D'altra banda, cal que hi hagi la mateixa metodologia a tots els centres? Al

CP Brians 2, la base del treball es fonamenta amb les reunions de les diferents comissions de forma setmanal amb la participació d'interns, personal educador i de vigilància, mentre que en d'altres centres les dinàmiques són diferents.

Tot i aquestes controvèrsies, l'encàrrec de la SGPRS és difondre i fomentar el MPiC a tots els CPs de Catalunya. A partir d'aquí, la Glòria (PJ2) considera que cada CP té la flexibilitat d'adaptar-lo a les seves necessitats o possibilitats:

Primer, el que hem fet ha sigut conèixer com estava el desenvolupament a cada un dels CPs i a partir d'aquí recollir necessitats i planificar accions que siguin comunes i harmonitzadores de les activitats que s'estan duent a terme, perquè cada centre és una casa i a cada casa passen coses diferents. [...] Estem parlant d'un canvi cultural a dintre de la institució. (Glòria, PJ2)

La SGPRS, partint d'aquesta anàlisi inicial, elaborarà una guia metodològica per poder avaluar el MPiC globalment a partir d'indicadors de participació. El repte final és que els propis interns siguin els qui liderin el MPiC, tot i que canviar el sistema assistencialista genera dubtes tant als interns, com als propis professionals, tal i com confessa la Glòria (TJ2):

Estem en el procés d'elaboració d'una guia metodològica que faciliti, tant als que sí que estan liderant aquests processos de canvi dels centres com als altres, eines per poder implementar. Però alhora, que ens permeti establir uns indicadors que serveixin per una avaluació interna dins de centre i ens permeti tenir una visió general de com està funcionant a tot Catalunya.

[...] Allò que encara és molt difícil, és que els professionals que ho estan liderant no hi siguin, allò ha de seguir funcionant, i que els propis interns ho puguin sostenir. Això és molt complicat tenint en compte com ens miren els interns, i la gent del Departament, que això d'obrir coses, els hi fa molta por. Jo sempre he pensat que és la millor manera de construir. [...]. Jo crec que estem creant coses noves, canviar el sistema assistencialista cap a co-responsabilitzador que és pactar amb l'intern i construir conjuntament. (Glòria, PJ2)

Dins de la línia metodològica es planteja fer un seguiment d'aquells interns que han format part activa del MPiC un cop estiguin en llibertat i valorar si les eines facilitades per la reinserció han funcionat. La Glòria (TJ2) considera que aquest enllaç podria ser a través del treballador o treballadora social:

Tenint incorporats els treballadors socials com enllaç dintre i fora seran els que faran el seguiment de si aquelles eines participatives que s'han desenvolupat dintre de la presó li han donat més estratègies en aquella persona per a no reincidir. I molt a

posteriori hauríem de veure aquelles poblacions on s'han reinsertat aquests individus, si veritablement el nivell participatiu d'aquella població ha millorat i ha rebaixat la delinqüència, clar, això és a molt llarg termini. (Glòria, PJ2)

El model busca encaminar a la persona interna a un projecte de vida en el qual se l'ha d'acompanyar dins i fora de presó per ajudar-lo a situar-se un cop hagi finalitzat la seva condemna:

Poder posicionar a aquella persona cap a un projecte vital, cap a donar-li sentit al dia a dia, a l'aixecar-se al matí i poder pensar que té una planificació de coses a assumir que li donaran una satisfacció i que són eines que necessita per quan s'acabi aquell període d'internament. Jo crec que és anar veritablement a una font d'acompanyament i de re-educació i de veure a l'altre com una persona. [...] Presa de consciència de qui sóc jo, on estic i com estic i que necessito. (Glòria, PJ2)

Es posa de manifest que el PM MPiC està en una fase inicial segons la SGPRS i que l'objectiu final és arribar a què les pròpies persones internes siguin capaces de gestionar-se dins dels CPs i que s'emportin els aprenentatges apresos un cop surtin en llibertat.

9.1.3 MPiC i MdR

La implantació dels MPiC és molt recent i hi ha molt desconeixement del seu funcionament i quines són les característiques d'aquest model. En el medi penitenciari són més coneguts els MdR, i alguns dels interns, i fins i tot els i les professionals, no saben quina és la diferència entre ambdós, com he pogut comprovar a través de les entrevistes i de les anotacions al Diari de camp:

La gent exactament no sabia el que era i havia les reminiscències 'de los MRs a instituciones y penitenciarias de respeto'. La gent confonia lo que era el MdR amb el MPiC. Encara ara, la gent ho confon. (Mònica, PD2)

De respecte sí, però de convivència mai. No, no sabia ni lo que era això. (Tomás, PI2)

Quan els hi preguntava als interns si coneixien el MPiC abans de la seva experiència en el MR 11, tots parlaven dels MdR, i molts no sabien la diferència. (Diari de camp, 05/02/2018)

Educadora: Ah, sí, el MR 11, el MdR, [...] els què tenen de tot. (Diari de camp, 10/10/2017)

Algunes reflexions sobre els MdR també són dignes de ressaltar:

A mí me hace mucha gracia cuando vienen los internos: "Esto es un MdR". Digo: "No, respeto es toda la cárcel." Esto es un MPiC. Respeto nos tenemos que respetar todos, pero ya no porque lo diga el reglamento o porque las normas lo digan, porque somos personas y nos tenemos que respetar. ¿Qué pasa? ¿Que en el MdR nos respetamos y en el régimen ordinario nos matamos? (Pedro, PV4)

Malgrat les diferències, l'objectiu final d'ambos projectes, el MdR i el MPiC, és essencialment el mateix, teòricament: Aconseguir un clima que afavoreixi la comunicació, conductes pro-actives i actituds favorables a les situacions quotidianes entre els interns i les internes i amb les persones professionals que treballen al MR. Que l'intern o la interna visqui la normativa del MR com a seva i no com a imposada per tal de millorar la seva qualitat de vida. Però la metodologia és força diferent, per una banda, segons la Secretaria de Instituciones Penitenciarias (2011) l'entrada d'un intern o interna en un MdR és voluntària, s'ha de complir una sèrie de requisits i porta implícita l'acceptació d'una sèrie de normes:

Un MdR es una unidad de separación interior de un CP en donde la inclusión del interno es voluntaria y lleva implícita la aceptación de las normas de MR, que regulan: 1. El área personal referente a higiene, aspecto, vestuario y cuidado de celda. 2. El área de cuidado del entorno (tareas del MR) relativa a la utilización y mantenimiento de los espacios comunes. 3. El área de relaciones interpersonales que incluye todas las interacciones del sujeto con otros internos, con funcionarios, terapeutas y personal del exterior. 4. El área de actividades que regula la programación de actividades de cada interno, independiente de las tareas del MR que le corresponda a su grupo, que comprende todos los días de la semana y todas las horas del día, en la que se determinan qué actividades debe realizar en cada momento y planifica los tiempos de ocio. (Módulos de Respeto. Manual de aplicación, 2011, p.14)

Per tant, la primera diferència que es troba entre el MdR i el MPiC, és la voluntarietat en l'accés i l'obligatorietat en la participació. Als MdR hi ha les persones internes que tenen el millor comportament i funcionen, i no tenen cap tipus de tractament especialitzat sobre el delicte, a diferència del MPiC. El MR 11 és un MR de delictes violents i, per tant, la persona interna està obligada a realitzar el seu programa del tractament penitenciari, però no està obligat a participar en el MPiC, tal i com expliquen el personal penitenciari que va visitar el CP Zuera i el tècnic de la SGPRS:

El MdR és com que t'obliga. Si tu formes part d'un MdR tens el compromís que obligatòriament has d'acceptar que entres a un MdR, i la diferència que jo sento

amb el MPiC és que aquí no obliguem. Evidentment que volem que la gent s'impliqui i participi del MPiC però el MPiC et dona la possibilitat de no estar d'acord amb aquest sistema o aquesta forma de funcionar i tu estaràs igualment bé. (Maria, PT3)

Nosaltres, aquí lo que hem volgut que hi hagi en els MR és el MPiC. [...] Els interns participen en la vida ordinària del centre en totes les decisions. [...] Per exemple, el MR 7, té unes característiques que no té el MR 11 però el model és el mateix independentment del col·lectiu. És a dir, si tu tens dos MRs iguals, en un tens el MPiC i en un altre no, tu pots comparar i pots avaluar. (Pedro, PV4)

A l'Estat Espanyol et trobaves que els MdR, el que feien era agafar els millors interns i posar-los en aquell MR i aquell MR anava de puta mare. El MR funcionava que te cagues, però després tu no podies comparar-ho amb un altre MR, ni podies treure resultats i a vegades aquests MRs se'ls buidava de contingut d'atenció especialitzada. El tractament era anem a fer activitats que estiguin ocupats i demés que ja té bondats. Però no és suficient. (Pau, PJ1)

Una altra diferència és que quan la persona interna ingressa en un MdR signa un contracte per seguir les normes d'aquell MR. En aquest contracte hi ha l'obligatorietat de pagar la meitat del sou al peculi del MR, al MPiC no hi és ja que cadascú aporta el què vol, segons apunta el Martí (PT6):

Contrato conductual o contrato de contingencia es un acuerdo, generalmente por escrito, en el que se especifican las conductas que la persona (contrato unimodal) o personas (contrato multimodal) implicada/s en el mismo, está/n dispuesta/s a realizar y las consecuencias del cumplimiento o del incumplimiento de dicho acuerdo.

Se parte de la base de que las conductas están controladas por sus consecuencias, con el objetivo de que no se produzcan refuerzos inadecuados para conductas inadecuadas o falta de refuerzo para conductas deseadas. (Módulos de Respeto. Manual de aplicación, 2011, p.26)

De fet, vam anar a visitar un MR de respecte a la presó de Zuera amb el Pedro i uns quants més i és molt diferent. Allà hi ha un contracte i treballes al MR i la meitat del teu sou va al compte de peculi. En canvi, nosaltres [referint-se al CP Brians2], el peculi del MR és opcional. Hem dit: si pots posar 5 euros, els poses i sinó no passa res, però allà no, allà és obligatori. Clar que tenen la millor tele, el millor DVD, el millor de tot, jo visc allà i ho pago jo. (Martí, PT6)

El MPiC destaca per la seva participació democràtica per sobre del contracte que es signa en el MdR:

Els MdR per entrar-hi l'intern ha de complir una sèrie de requisits i després per mantenir-se, també. A Catalunya, el que és pretén amb el model és que la forma de conviure amb tots els MRs, aquest és el repte, sigui participativa, entenent la participació no com el que diu el diccionari sinó com lo que ara s'està treballant a nivell de desenvolupament democràtic. Té a veure en com s'està actualitzant la societat a l'hora d'establir vincles entre la població i els estaments decisoris, dintre d'una presó tens una població i tens uns estaments decisoris. (Glòria, PJ2)

Es dedueix, per tant, que el concepte dels MdR és conegut per la majoria d'interns i professionals mentre que el concepte de MPiC és innovador i crea confusions. Les principals diferències remarcades pel personal entrevistat són: l'ingrés al MdR és voluntari si compleixes una sèrie de requisits però, un cop hi entres, tens una sèrie d'obligacions a través de la signatura d'un contracte; l'ingrés al MPiC no és voluntari sinó que vas al MR que et pertoca segons la teva tipologia delictiva i la participació depèn de cada intern, sense ser obligat, tot i que l'equip penitenciari fomenta la participació democràtica; d'altra banda, en els MdR l'aplicació és tant sols en un MR en concret i en canvi en el MPiC, no es parla de MRs sinó que es parla d'un model que pot aplicar-se tant a un MR com a tot un CP.

9.2 EI MPiC POT ARRIBAR A TOTS ELS MRS DE TOTS ELS CPS?

9.2.1 Els i les professionals enfront el MPiC

9.2.1.1 *Obligatorietat versus voluntarietat: discrepàncies per estendre el MPiC*

Una de les problemàtiques que es plantegen, actualment, és la directriu de la SGPRS sobre la implantació del MPiC en tots els CPs que frega l'obligatorietat, fet que provoca diferents recels entre els i les professionals. Aquests recels parteixen de la pròpia SGPRS i arriben fins el propi personal educador perquè l'obligatorietat no assegura ni molt menys l'èxit:

Comença a haver-hi una obligatorietat, perquè hi ha diferents opinions des de la SGPRS. Hi ha una part de la SGPRS que no vol obligar, hi ha una altra part que considera que s'ha de obligar. (Glòria, PJ2)

Jo les coses imposades mai les he vist viables. No pot ser una cosa que vingui donada, les coses que vénen donades, vénen amb obligacions, i quan et posen una obligació, no la vols fer. [...] No és un projecte que funcioni des de l'obligatorietat. (Martí, PT6)

Tampoco creo que el CP entero tenga que funcionar con ese modelo. Yo creo que es un modelo que no se puede imponer. Creo que, si tú no te lo crees y lo haces, no funciona. De hecho, se hizo y quedó muerto porque lo estaban imponiendo y

entonces pues los educadores parecía que sí, pero al final quedó en nada. Yo creo que no se te puede imponer. (Montse, PT1)

En els CPs hi ha moltes persones que hi treballen, totes elles amb diferents característiques, actituds, aptituds i motivacions i és difícil que tothom comparteixi la mateixa filosofia de treball. Segons les dades obtingudes en aquest estudi, perquè el MPiC funcioni ha de partir de la voluntarietat i, de mica en mica, fent una bona pedagogia, a favor del canvi, el model s'anirà estenent:

Nosaltres hem de marcar les línies de treball i intentar avaluar i que hi hagi resultats. [...] L'educador necessita un tarannà especial. (Pau, PJ1)

No pot ser una obligació perquè això ha de ser una cosa que t'ha de agradar i t'has de sentir còmode sinó no aportaria res. (Teresa, PT4)

Si ens ho creiem un 30%, a veure si arribem a un 40%, a un 50%. Són els processos de la societat de canvi, [...] es comença amb alguns i poc a poc van ensenyant i educant a la resta. (Maria, PT3)

En contra de les opinions precedents, el Pedro (PV4) expressa que si volen aplicar el MPiC a tots els CPs, els equips directius tant sols ho han d'ordenar perquè forma part del RP:

Ahora voy a ser crítico con los equipos directivos, que lo ordenen. ¡Sí! Si lo que estamos haciendo es cumplir el reglamento. Esto nosotros lo hemos hecho de una manera voluntaria porque hemos creído en ello, pero no hemos hecho más que cumplir el reglamento, ni más ni menos. El proyecto del MR 7 es Orden de dirección 13/14, obligado conocimiento y cumplimiento. ¡Que lo ordenen! Tú crees que es agradable que yo haga un cacheo integral a un interno ¿Tú piensas que eso es agradable? Pero es mi trabajo. (Pedro, PV4)

D'altra banda, la responsabilitat de motivar als treballadors i treballadores recau també en les persones que dirigeixen l'equip, tal realitza el Pedro (PV4) amb el seu equip de treball:

A lo mejor quizá un poquito la culpa la tiene el mando intermedio porque a los trabajadores hay que motivarlos. Yo creo que yo soy el elemento motivador con mis compañeros. Yo siempre les digo lo mismo: "Dormimos ocho horas. Vale, trabajamos ocho horas, pero las otras ocho horas hay que vivir. Ocho por tres: Veinticuatro. Y en el trabajo también hay que intentar ser feliz". (Pedro, PV4)

Es posa de manifest que l'obligatorietat en la participació del projecte del MPiC no és molt benvinguda per a molts i moltes professionals. La majoria de les persones entrevistades afirmen que l'èxit del MPiC és precisament la voluntarietat i la motivació a l'hora d'aplicar noves metodologies de treball. Es constata que l'obligatorietat no assegura el bon

funcionament del MPiC. En canvi, la pedagogia amb comptagotes pot ser molt més beneficiosa. De totes formes, altres opinions creuen que si el MPiC està emmarcat dins del RP, perquè no obligar al personal a seguir-lo.

Des de la SGPRS s'opina fermament que, tenint en compte que el MPiC facilita la reinserció, cal estendre el model a tots els CPs. Tot i que és un projecte molt ambiciós, com reconeix la Mònica (PD2), l'objectiu de tot CP és millorar aquesta reinserció i, per tant, cal utilitzar tots els recursos possibles:

La SGPRS fa una aposta molt important i es marca com objectiu final, super ambiciós, que tots els CPs siguin, en la mesura que puguin, MPiC. El MPiC surt al reglament i per tant no és una cosa inventada. Està demostrat que millora la situació dels interns en el tractament, millora en el clima ambiental, millora en el tema de les agressions. [...] El Director General creu en aquest projecte perquè creu fermament que aplicant el model, la conflictivitat baixarà, i és una prova científica. [...] La SGPRS es basa en el que marca la Llei 25.2 de la Constitució que és que les penes privatives van orientades a la reinserció, per tant, és el nostre únic objectiu i si aquest model facilita la reinserció, el nostre objectiu és aquest. (Mònica, PD2)

Aquesta obligatorietat que sembla que el SGPRS marqui als CPs afecta, evidentment, als seus equips directius. Per tirar endavant el MPiC en un CP, les direccions dels CPs han de voler assumir la responsabilitat i creure en el canvi social que aporta el projecte: "Un tema important és que la direcció, veritablement, estigui convençuda de que això és una bona aposta i que no s'ho prengui només com una imposició de la Direcció General o una altra tasca més a fer. Això, facilita molt". (Glòria, PJ2)

Però les indicacions que reben les direccions dels CPs per part de la SGPRS indiquen el camí que han de seguir per implantar el MPiC, mentre que des dels centres s'opina que el projecte s'ha de potenciar des dels patis:

[...] No han parat de demanar a la gent del CP que se'n vagi a reunions a Direcció General. No és una participació real, és una participació forçada, obligada: seleccioneu a dos referents, ara veniu, ara vosaltres feu això, ara us donem 15 dies perquè escriviu com ho adaptareu al vostre CP. Puc estar equivocada, [...] però els que ho han de fer, ho volen fer, o no hi haurà Déu que faci que allò passi. Llavors, has de facilitar-ho, has de dir com s'ha de fer i després respondre a les necessitats que tinguin, però no els hi imposem de cap manera. [...] També hi ha interns que no volen participar, i volen que els deixin en pau, i s'entén. Hi ha funcionaris que ho entenen dins d'un altre àmbit d'actuació o que els hi treu autoritat, doncs que no

s'involucrin. Jo crec que s'ha de ser flexible i no imposar-ho a tothom de manera generalitzada. (Cristina, PD1)

El CP Brians 2 és un centre macro, el més gran de Catalunya. Llavors, és complicat que a tots els MRs hi hagi perfils que vulguin. Cal trencar molt i això costarà a base de pedagogia i d'explicar molt bé que és el MPiC. [...] Per tant, una de les principals bases que s'han de tenir present és que qui participi ha de creure. Ha de ser una mica no una imposició des de dalt sinó una iniciativa des de baix. [...] Una de les recomanacions de la directora de Lledoners a la resta de directors, vista la seva experiència, va ser que no fos un model imposat, que no es volgués córrer i que tothom passés pel adreçador. És un sistema que ha de sorgir, que s'ha de demanar, ha de ser per mimetisme. Si els funcionaris s'han adonat que el MR del costat funciona i hi ha bon clima; si els interns veuen que al MR 7 hi ha activitats que ells no tenen accés, i també ho volen... Aquest efecte de còpia, de modelatge igual ajuda, però ha de ser un procés que sigui cuinat a foc lent i que la gent ho vegi com a propi i no imposat. (Mònica, PD2)

La SGPRS reconeix que la implantació del MPiC en els diferents CPs s'ha d'adaptar a les peculiaritats de cada realitat, i aquesta idea sí que és compartida per les direccions del CPs:

[...] Hem de ser coherents per poder implementar qualsevol canvi a nivell social dintre de qualsevol col·lectiu, qualsevol MR, primer has de treballar per a que es donin les condicions. Nosaltres estem dient a tots els CPs, la participació en els MRs pot ser diferent d'un MR a l'altre i no passa res, i pot haver diferent grau de desenvolupament. [...] A mi em costa, però també em costava pensar que hi hauria una barbacoa al pati. [...] Tot i que costi, s'ha de posar en quarantena perquè potser d'aquí a tres anys no costarà tant. (Glòria, PJ2)

No és el mateix un CP de 1.500 interns que un de 700 interns, un CP de preventius que un de penats, un CP d'homes que un de dones, O un de joves. Cada CP ha de decidir què vol fer per fomentar la participació dels interns. [...] A més a més, de decidir què és aplicable al seu CP, també han de marcar els propis objectius i prioritats del CP. S'ha de ser realista i s'ha de parlar del que es pugui fer i no començar amb grans models. (Cristina, PD1)

Segons la Directora del CP Brians 2 és molt difícil l'aplicació del model en tot el CP perquè en un centre tant gran és difícil que hi hagi predisposició de tots els interns i de tots i totes les professionals per dur a terme aquest projecte, però que s'ha d'anar pas a pas.

Properament el Departament d'Infermeria passarà a seguir el MPiC perquè així ho han demanat:

[...] L'objectiu que tenim per aquest any és infermeria i és un MR petit. Els interns que estan allà ubicats tenen una predisposició de tirar-ho endavant, els professionals també ja han començat amb petites coses, amb assemblees i altres coses i anirem facilitant des de la direcció tot el que ens demanin per ajudar-los. És difícil que aquest CP acabi sent com Lledoners, que tot el CP és així. (Mònica, PD2)

A partir de l'estudi es dedueix que els CPs han d'arriscar més duent a terme activitats de gestió participativa, tot i que comporti feina afegida, perquè s'ha de tenir en compte a tots els departaments que implica aquesta participació:

Tu te l'has de jugar i després et toca vigilar. S'ha de donar més marge, [...] hem d'arriscar més. (Cristina, PD1)

Extra afegit! Qualsevol activitat extra implica fer tot un protocol de seguretat, implica tots els departaments des de gestió econòmica, seguretat interior, una feinada. (Mònica, PD2)

El CP fomenta la participación porque se crearon los grupos de gestión. [...] Y están funcionando con festividades y con otros temas. En cuanto a implantar el MPiC en MRs da muchísimo trabajo, dos MRs, medio lo puedes controlar, pero sí eso se extiende... (Montse, PT1)

Els canvis en els equips directius sempre creen dubtes en els CPs. Aquesta incertesa també es va fer palesa entre el personal professional i la població interna que estava duent a terme un MPiC, com es deixa veure en alguns dels comentaris recollits en el Diari de camp (07/02/2019): "No sabemos cómo va a responder la nueva dirección", o "A ver qué pasa ahora con la nueva directora". Tot i aquestes primers temors, tant l'anterior direcció del CP Brians 2, com l'actual han recolzat i recolzen les fórmules participatives, tenint en compte sempre la seguretat. De totes formes:

La Cristina no posa resistències en tot el tema de gestió participativa. Abans, amb altres direccions, ni millors ni pitjors, diferents, era una execució molt més regimental i molt més allunyada. [...] Clar, però no tots els CPs van en la mateixa direcció. [...] Però sí que és veritat que la Cristina, als educadors ens recolza molt. (Dolors, PT2)

Sempre, se'ls ha de facilitar tot el que demanin en la mesura del possible i que prevalgui la seguretat, no hem de perdre de vista que estem en un CP. Les activitats

que es proposen a vegades s'han de retallar, s'ha de pensar en clau seguretat. (Mònica, PD2)

Mónica es una directora cercana que tenía ganas de conocernos. Vino a hacer una primera toma de contacto. Dentro de las instituciones, muchas veces, nosotros creemos que fuera de aquí no se trabaja y evidentemente, en las oficinas hay muchos papeles y muchas cosas para hacer. Ella es la responsable de todo y desde nuestra perspectiva pues la verdad que muy bien y se comprometió con nosotros a venir a otras comisiones futuras para ver más de fondo como trabajamos y nos gestionamos, y se quedó con esa cara de interés de saber un poquito más. (Rubén, PI3)

Es posa de manifest que el recolzament d'aquest tipus de projectes per part de les direccions dels CPs és imprescindible per tirar-los endavant i avançar en intervencions alternatives i innovadores. De totes formes, cada CP ha de prioritzar les seves necessitats en funció de les seves característiques. A partir d'aquí, les direccions dels CPs han de fomentar fórmules participatives en els CPs que parteixin de la voluntarietat del personal penitenciari. L'èxit d'aquest nou sistema metodològic es veurà recompensat amb la mimetització a la resta de MRs, tant per part del personal penitenciari, com de les pròpies persones internes.

9.2.1.2 *Motivació, volum de feina i flexibilització: les dificultats per estendre el MPiC*

Una de les dificultats per dur a terme el MPiC en els diferents MRs la trobem en un sector dels i de les professionals del CP. Tot i que una part de la població interna demanda poder conformar el MPiC en el seu MR no és suficient, el personal penitenciari d'aquell MR, també ha de tenir la voluntat de tirar endavant el projecte:

El Marcelo comenta que hi ha més MRs que estan interessats en formar part del MPiC. [...] Els interns del MR 11 els hi van explicant totes les coses que fan i ells també ho volen. La Montse, els comenta que depèn de més factors, com és l'equip de tractament i de règim. (Diari de camp, 21/09/2017)

Aquest argument el trobem també en els comentaris de la Dolors (PT2) qui, tot i que opina que el camí a seguir seria que tots els MRs fossin de MPiC, dubta del compromís de tothom per dur-lo a terme, perquè hi ha persones que no hi creuen i que fins i tot hi estan en contra:

Hauríem d'anar cap aquest camí, però costarà. És viable, amb ganes i esforç. Falta que la gent vulgui. Hi ha gent que no té cap mena d'interès, ni de tractament, ni de règim. Hi ha gent de règim que comença a veure ara les gràcies al tema i altra que no n'hi veu cap ni una. Hi ha gent que està absolutament en contra, i amb tractament passa tres quarts del mateix. I després, en tractament passa, com amb règim, com

amb tot, gent que és còmoda, que és "Ahora hay un MR montado ahí, yo quiero trabajar ahí". "Bueno, ¿y por qué no te lo montas dónde estás tú?" Que també és una opció que és vàlida. (Dolors, PT2)

Per tant, la no implantació del MPiC en altres MRs també pot venir donada per la manca de voluntat dels i de les professionals que hi treballen. Canviar la metodologia de treball implica canviar de mentalitat i d'actitud i no tot el personal penitenciari hi està disposat:

Hi ha mentalitats molt enquistades que haurien de canviar. No és únicament l'intern. Ja et dic que la major càrrega es fica a l'intern i no és així. Hi ha gent que diu "Això són els hippies i això se'ls està anant de les mans, el control ja no el tinc jo i això no pot ser". I aquí a la presó, a una persona que s'ha criat i ha viscut a pals, no li donis més pals perquè ja té callositats, ja els pals no li fan efecte. Porta tota la vida rebent pals. Si a aquesta mateixa persona li fas una carícia, li posaràs els pèls de punta. Però amb un altre pal? Hi està acostumat! Porta tota la vida rebent pals. (Salvador, PI10)

Curiosament, per altres funcionaris d'interior, aquest canvi de funcionament és una motivació i una gratificació personal:

Jo m'ho vaig prendre com un repte personal. A mi ja m'agrada. [...] Tot el que sigui fer una cosa diferent, serveix d'estímul. Jo ja he estat a molts tipus de MR, pous [referint-se als MRs d'estabilització de la conducta] i de tota mena. La feina ja sé la que hi ha i el fet de què es pugui fer un altre tipus de feina, sempre és una motivació. Ja que has de venir aquí cada dia, doncs que almenys que facis una cosa que vegis un cert producte final i a mi la veritat és que em va agradar. (Joan, PV1)

Un dels altres motius pels quals el personal de vigilància no veu en bons ulls el MPiC és perquè creuen que es dona massa llibertat a la persona interna:

O sea, hay muchos MRs que nos lo dicen: "A nosotros nos gustaría". Pero claro, que el régimen no está dispuesto, porque esto es mucho trabajo, hay muchos que no están por la labor, o sea, ese esfuerzo muchos no lo quieren dar, porque no se lo pagan. [...] No quieren darle tanta libertad al preso. (Norberto, PI9)

Però aquesta 'llibertat' per debatre conjuntament amb el personal penitenciari permet a totes les persones que conviuen en el MR a viure i a treballar millor:

El MR ha cambiado. Se ha puesto un magnifico gimnasio, una ludoteca con una consola, una sala de ordenadores y salas para actividades donde por ejemplo se puede hacer baile. Pero lo más importante es que se ha creado una comisión de

participación donde profesionales e internos debaten ideas, proyectos, mejoras para el MR. (Miquel, PV2)

El personal funcionari amb més antiguitat són els que més valoren els projectes participatius, segons apunta el Pedro (PV4): “Curiosamente los más veteranos son los que más valoran este método de trabajo. Yo creo que también la escuela de Mollet ha hecho un poquito de daño, porque todo es seguridad, cacheos y no, todo es compatible”. L’aprenentatge mutu i l’experiència són valors per un bon funcionament modular:

Yo me acuerdo una vez que en un Ramadán tuvimos aquí un montón de internos radicalizados, teníamos presiones y me preguntó el subdirector: “¿Pero tú has hecho algún curso de formación de integrismo islámico?”. Digo: “No, pero con este ya van 26 Ramadanes que hago y...”. [...] He aprendido un montón en este MR con los compañeros, por implicarme con los de tratamiento, que en muchos aspectos me dan mil vueltas, y ahí aprendes con ellos y ellos de nosotros también. (Pedro, PV4)

Però les reticències no vénen, exclusivament, de l’equip d’interior, sinó també de l’equip de tractament: “Hi ha CPs on el funcionari d’interior és el qui és reticent però tinc queixes d’altres CPs de que són els funcionaris de tractament els que no volen saber res de participació”. (Glòria, PJ2)

Per tant, l’equip de tractament també té un pes fonamental a l’hora d’implementar el MPiC, segons la Montse (PT1): “Se tiene que dar que los internos estén y el equipo de tratamiento esté. Si los internos hacen demanda, pero el equipo no está por la labor...”. I no tothom està per la labor perquè no totes les persones estan disposades a dedicar més hores per a innovar i crear o no estan suficientment motivades. En aquest sentit, el Martí (PT6) es troba decebut amb el col·lectiu de tractament perquè creu que està estancat tecnològic i metodològicament:

El MPiC no els hi va sentar bé: “Amb la feinada que tenim! Com és que tu et poses a fer projectes?”. I recordo de dir-me: “quan redactes?” i jo els contestava: “Doncs, a casa”. A mi no em costa redactar un projecte que a sobre em donarà beneficis, em motiva. [...] Quan t’agrada la feina i veus un projecte amb cara i ulls, comença a tenir forma, estàs a casa i et vénen idees. I ells et deien: “A casa? Quina bogeria, amb la feinada que tens”. No sé, jo estic molt decebut.

[...] Hi ha moltes resistències. En general l’equip de tractament pensa que aquest tipus de projecte dóna feina. [...] és un col·lectiu que està “muy obsoleto”. [...] hi ha gent que no saben què són les TIC, hi ha gent que no té ni idea de què és apoderar, participar, gestió participativa, i hi ha gent que no té una conducta proactiva [...]. Per

a mi això és una resistència, per a mi la pitjor dels diferents col·lectius. [...] A tu et parlen de personal de tractament, i tu creus que estàs en la cresta de la ola en quant a innovació social. I no, te metes una hòstia como un piano, perquè no. (Martí, PT6)

Una de les tasques del personal educador és cercar estratègies metodològiques per atendre a la població interna amb garanties. El Martí (PT6) opina que una d'aquestes estratègies és la de generar projectes, però al 2017, al CP Brians 2 no n'hi havia cap redactat:

Per mi, part de la feina és generar projectes. Va arribar la Cristina i va dir que no hi havia res redactat. [...] A mi em sorprèn que en 10 anys, cap professional, hi ha 40 educadors, 20 psicòlegs, 20 juristes i 15 treballadors socials, suma quasi 100 persones, ningú ha fet un projecte en 10 anys! És que hi ha la sensació que això és un plus de feina i no és un plus de feina, és la teva feina. (Martí, PT6)

Aplicar noves metodologies de treball, com el MPiC, suposa incrementar el volum de feina per part de l'equip educador. La Montse (PT1) reconeix la inversió d'hores de treball d'un MR amb un MPiC per la quantitat de demandes, gestions, reunions i burocràcia: "No! mucha más, sin duda. Cantidad de trabajo de gestión increíble". Cada setmana abans de la reunió al MR van a parlar amb el Sots-director per saber l'estat de les sol·licituds presentades o per comentar-li algun tema vinculat amb el MPiC. La Montse (PT1) comenta que, fins i tot, més d'una vegada per setmana: "Y entre semana algún día tal vez. Se tiene que regular de otra forma".

Però, tot i aquest increment de feina, tot l'equip de tractament del MR 11 assegura que es treballa molt millor i el seu dia a dia és molt més agraït:

Hi ha molta més feina i és més agraïda. T'ha d'agradar, però és més feina. Seguim fent programes, permisos, risc-canvis [programa del Departament de Justícia per valorar el risc dels interns alhora de sortir de permís]. [...] Jo mai havia fet un projecte d'aquests, no en tenia ni idea, i ha estat brutal. (Dolors, PT2)

Dóna molta feina perquè no només tens la teva pròpia feina de fer els seus informes, programes, activitats, sinó que a més a més tens l'afegit de gestionar tot això, que són les reunions i després posar-ho en pràctica tot el que ells volen. [...] Tots tenim la nostra feina que és molta i a més a més tenim això. No tothom hi està disposat però perquè no saben que treballaran més a gust. (Teresa, PT4)

Aquesta feina extra que realitzen les educadores és reconeguda per la població interna i es mostren agraïts per la seva dedicació perquè sense elles el MPiC no hagués estat possible:

Montse y Dolors. Bueno la Montse, que te voy a decidir de Montse. Yo creo que no es una Montse, son dues Montse. (José, PI1)

Reconeixement a la Montse que ha aguantat. Moltes vegades pagaria pels seus silencis a les reunions que hem tingut a les comissions on cadascú et deixa anar la seva. (Salvador, PI10)

La Montse i la Dolors, realment elles no haurien de fer això, estan per a fer el programa, ajudar en el que sigui, i estan fent un esforç per a que sigui un MPiC, perquè sinó fos per la Montse i la Dolors, o tu, qui ho faria? El CUSI? Jo crec que no. Elles fan l'esforç perquè això funcioni. (Tomás, PI2)

El volum de feina és un dels motius pels quals el personal professional no es decideix a dur a terme el MPiC en els seus MRs. Des dels equips directrius opinen que tothom s'apunta als beneficis del MPiC, però no a la feina que suposa, el MPiC necessita motivació i dedicació:

Quan altres equips o altres caps d'unitat del CP Brians 2 veien el MR 7, envejaven tot el que aconseguia. Però perquè es movien, feien propostes, es comprometien amb coses i responien bé. Llavors obtenien coses, recursos pel MR, flexibilitat amb determinades activitats, en determinats horaris excepcionals alguns dies. Tenien coses que es mereixien, que es comprometien i que guanyaven. Llavors hi havia enveja: "Nosaltres també volem fer això", el nosaltres, em refereixo als comandaments. Els hi dèiem adapta aquest document en el vostre MR i a més, ho heu de fer tot l'equip multidisciplinari amb Interior, evidentment, involucrats de manera majoritària, ha de ser una cosa molt consensuada i molt volguda per a tots perquè tindreu més feina, més complicacions i més gratificacions. Perquè això no és: "Ala, anem a fer una comissió!". La gent no s'anima perquè dona molta feina. (Cristina, PD1)

El volum de feina no pot ser una excusa per no aplicar el MPiC perquè s'ha demostrat que és un model que funciona, redueix la conflictivitat i genera bon clima al MR:

Al final el que ens ha de donar la importància és avaluar resultats i si es demostra que el MPiC redueix la conflictivitat i redueix els expedients disciplinaris, vol dir alguna cosa. Perquè ens volem entestar a funcionar d'una altre manera quan ens estan dient les avaluacions que anem per bon camí. Dóna més feina? Sí, clar. (Pau, PJ1)

Es desprèn que el treball del personal educador dins del MPiC és major que en qualsevol altre MR. Per aquest motiu és bàsica la motivació i la predisposició per implicar-se i per implicar a la resta de professionals i als propis interns.

Junt amb el volum de feina, una altra de les zones de confort que cal trencar és la de tenir normatives i reglaments per tot, ja que l'aplicació del MPiC demana flexibilitat. Aquest canvi de mentalitat en un lloc on la seguretat va per davant de tot és molt difícil:

El model és un model, no és un programa! Hem de sortir de lo que és habitual en el nostre departament, que són les instruccions, les ordres, els programes i que està tot estructurat. Tu saps el que has de fer primer, segon, tercer i quart. Això és molt més eteri. Llavors, la gent que és flexible i entén la idea, té un punt de referència i treballa en funció d'això, ho està enganxant molt bé. La gent que necessita normes, reglaments i procediments, els hi esta costant una mica més. (Glòria, PJ2)

El proyecto no es un programa de tratamiento, es un método de trabajo, es una manera de aplicar la normativa. Potencia actitudes y valores. [...] Pero también aprendes unos métodos de trabajo y maneras de hacer las cosas. (Pedro, PV4)

Con la nueva educadora ha costado un poco porque se sentaba y no entendía muy bien en qué consistía el modelo y era muy estricta. Pero ahora ya está totalmente integrada y se da cuenta de que este sistema puede ser muy positivo y se puede ceder de muchas maneras. (Javier, PI5)

Totes les persones que formen part del MPiC poden aportar idees, però és bàsicament la població interna la qui ha d'involucrar-se més proposant projectes que millorin la convivència i la participació del MR. En aquest punt, els i les professionals opinen que no tots els MRs estan preparats per afrontar el mateix tipus de MPiC. Si es pretén que tots els MR funcionin de la mateix manera, l'aplicació del MPiC als diferents MRs és complicada. Tot i així, si es tenen en compte les necessitats i les demandes de les persones internes, el MPiC pot adaptar-se a elles i el propi MR marcarà la seva limitació o expansió. Segons els diversos perfils professionals entrevistats, tots els MRs poden crear el seu propi MPiC:

Quizás llegar a que el MR de estabilización funcione como nosotros, no. Pero yo estoy convencido de que muchas cosas que hacemos aquí se pueden hacer en toda la prisión. [...] ¿Por qué no puede haber una comisión? ¿Un grupo de acogida en un MR de estabilización? ¿O por qué no puede haber una comisión dinamizadora de deportes en los otros MRs? (Pedro, PV4)

Hi ha perfils més complicats però en la mesura de lo possible es podria intentar. Si no s'aconsegueix que funcioni 100%, pues si funciona 50%, ja és alguna cosa. Si no es fan tantes activitats o assemblees, decideixen menys coses però sempre serà millor que el model clàssic d'obediència, ¡castigo palo y zanahoria! (Roger, PT5)..

¡Sinceramente, sí! El proyecto en sí se puede aplicar a todo. Ahora que unos tengan más cosas y otros menos es diferente. Habrá un MR dónde pueda llegar a X cosas,

habrá otros que pueda llegar a más y a otros a menos. El MR mismo te va a pedir, o te va a decir hasta dónde va a llegar. (Joan, PV1)

Abans d'ahir parlava la directora que vol obrir a un altre MR però no és obert a tots. [...] diuen en el MR 3 o en el MR 2 són interns amb poca estabilitat a nivell regimental i que això no es podria fer, clar que es pot fer! La qüestió és la convivència, ells volen estar tranquils. És voler-ho fer perquè el MR 11 era un MR amb moltes dificultats, d'un perfil molt dur que hi havia primers graus, hi havia expedients disciplinaris. (Teresa, PT4)

Tot i que el tarannà d'aquests MRs és molt diferent i els hi queda molta condemna per endavant, quan s'incorporen a MRs que funcionen amb el MPiC no tenen cap dificultat per adaptar-se. Segons l'experiència existent, perquè funcioni el MPiC a tots els MRs s'ha d'oferir espais de diàleg:

[...] Cuando gente del MR 2, 3 y 4, viene al MR 11, se engancha muy rápidamente porque ven el cambio. Pero claro allí, la realidad es la que es y todos tienen la misma realidad, igual es un poco más complicado en cuanto a motivarlos. [...] Yo creo que cuando tú les das espacios más abiertos, espacios en los que ellos puedan opinar, la conducta cambia. (Montse, PT1)

L'estudi reflecteix que el col·lectiu de treballadores i treballadors penitenciaris no estan motivats per canviar la forma de treballar. Els canvis metodològics suposen aprenentatges nous i, per tant, suposa més feina, fet que no tot el personal penitenciari vol assumir. Queda constatat que es necessiten conductes proactives per afrontar amb èxit la tasca penitenciària que suposen esforç i dedicació. La implementació del MPiC als CPs ha de ser progressiva i flexible acompanyant als i a les professionals en aquesta nova metodologia de treball. Es fa palès que perquè el MPiC funcioni i redueixi la tensió al MR, cal superar les resistències del personal penitenciari.

9.2.1.3 *La formació i la difusió: la clau per estendre el MPiC*

El sistema penitenciari ha d'evolucionar igual com ho està fent la societat, i ha d'innovar. En aquest procés s'ha d'acompanyar als i a les professionals penitenciaris perquè suposa una ruptura important d'un funcionament tradicional molt estanc:

Ha sigut una mica el punt d'inflexió de part del tractament i la rehabilitació i reinserció incorporar aquest model com a complement o com ajuda. (Teresa, PT4)

No podem estar fent lo mateix que a l'any 84. Ens hem d'actualitzar perquè les necessitats que planteja la gent que tens allà dintre i les necessitats que planteja la societat actual són diferents. [...] Facilita tenir professionals a peu de MR que tinguin

aquesta intuïció i que sàpiguen que això és possible, que estiguin formats i que estiguin apostant per relacionar-se d'una altra forma amb les persones que hi ha darrera d'aquella reixa. (Glòria, PJ2)

Són coses molt noves, els professionals necessiten acompanyament, necessiten compartir, compartir les experiències, els projectes, les propostes, les dificultats i totes les altres coses que implica un canvi d'aquest tipus. (Maria, PT3)

Una forma d'acompanyar, potenciar i motivar al personal penitenciari en el camí vers altres models metodològics és la formació continuada. La SGPRS realitza formacions específiques sobre el MPiC a persones que treballen als CPs: "Entre l'any passat i aquest seran uns 70 referents, aquest grup tindrà un encàrrec molt concret que és fer la formació a nivell intern, formació, difusió i acompanyament. [...] I crear grups de gestió de participació dintre de cada CP" (Glòria, PJ2). Aquestes formacions donen l'oportunitat i la responsabilitat a la SGPRS d'oferir una altra perspectiva de com s'ha de tractar a una persona privada de llibertat:

Jo trobo que és una responsabilitat de la SGPRS, que ha d'ajudar a aquests professionals a no tenir por, perquè no estem parlant d'un canvi de camisa, [...] estem parlant de com tu mires, de com tu parles, de com tu sents i com respectes a la persona que està privada de llibertat i això dóna por. Sortir de la zona de confort, i la por, paralitza. (Maria, PT3)

Però, tal i com assenyala la Montse (PT1) aquests cursos de formació haurien de ser impartits per persones que estan duent a terme el model de forma pràctica als CPs:

A mí me parece que se tiene que hacer formación y se tiene que dar información. Ahora, ¿cómo se hace? no, no me parece la manera. Que venga un técnico de participación ciudadana que seguramente de participación sabe mucho pero que no conoce el medio penitenciario. (Montse, PT1)

Es posa de manifest que les persones que estan interessades s'apuntaran a aquestes cursos de formació, però no arriba a aquelles persones que són reticents i desconeixen el funcionament del MPiC. Com mostren els comentaris de diverses persones treballadores del CP:

La primera idea que em va arribar era que era un MR "plan hippie", perquè allà van a la seva bola, al seu rotllo, pràcticament els funcionaris no pinten res, que és tot tractament, que ells són els que manen. Després quan et vas informant vas veient que no. El tema és que es fa en altres condicions. S'intenta donar més responsabilitat a l'intern dins d'unes normatives que si tu les compleixes tens uns requisits al MR que són diferents a la resta de MRs. Ho vaig veure molt original,

molt bé. Al final, el que vols a qualsevol MR és que hi hagi menys conflictivitat. [...] En general quan veus un MR així que la gent està més tranquil·la, que pren cafès, fas xocolatades, i barbacoes amb ells [...] Et dona una tranquil·litat increïble i estabilitat. (Jaume, PV3)

Falta difusión de lo que es el método en sí al resto del CP. [...] Seguro que les motivaría hacerlo, porque esto es beneficioso para todos. El interno que tiene una mente no hostil y quiere tener un proceso de cambio, pues lo tiene mucho más fácil que en otro MR. El trabajador, ya me dirás, la calidad de trabajo. (Pedro, PV4)

El secreto es dar a conocer, que la gente lo conozca. (Montse, PT1)

La Teresa (PT4) opina que una forma de difondre el MPiC és obrir el model a tots els MRs i crear sinèrgies entre el personal penitenciari:

És veritat que si tots els MRs fossin MPiC dones l'oportunitat de conèixer aquest model. Segur que hi ha més juristes que volen participar o més psicòlegs que volen participar, però si no saben que existeix o no saben com funciona, no participaran. La manera és que la direcció obri el MPiC a tots els MRs.

[...] Si un no té la iniciativa de voler informar-se, és difícil. La base són els interns i evidentment els professionals, però sempre nosaltres podem explicar. La clau és convidar a altres MRs a participar en els diferents actes que s'organitzen al MR. En una ocasió vam convidar al MR 3 i l'educadora ens va dir: "si us plau, qualsevol cosa que feu penseu amb nosaltres". Aquestes són les petites coses que hem de fer i després són ells els que han de decidir si volen o no volen implicar-se. Hi ha més gent que es vol implicar de la que ens pensem, el que passa que jo penso que també la direcció ha de posar una miqueta de la seva part. (Teresa, PT4)

Es constata que la formació ofereix al personal penitenciari conèixer el funcionament del MPiC. Però per arribar a tota la comunitat penitenciària i trencar els tabús vers el MPiC, a part de la formació, hi ha d'haver un pla de difusió dins dels propis CPs. La responsabilitat de la formació i la difusió és compartida entre tots i totes les treballadores del sistema penitenciari.

9.2.2 I què hi diu la població interna?

Una de les finalitats últimes del PM MPiC és arribar a tots els MRs de tots els CPs per millorar el benestar al MR. Per aconseguir-ho es necessita de la motivació de tothom, com s'ha constatat anteriorment: direccions, règim, tractament i, per últim, també la pròpia població interna. El Norberto (PI9) afirma que tothom vol estar millor:

Con el esfuerzo de los compañeros y sobre todo de los funcionarios y de los educadores, yo creo que se puede conseguir. [...] garantía de vida que tú tienes aquí, yo creo que todo el mundo lo querría. (Norberto, PI9)

Però per assolir-ho, les persones internes han d'implicar-se i han d'estar motivades al canvi. A diferència del què es pugui pensar, el funcionament del MPiC no té a veure amb la tipologia delictiva dels interns o internes sinó amb les seves expectatives de futur. La Montse (PT1) reconeix que els interns amb condemnes més llargues és més difícil motivar-los:

Yo creo que no tiene nada que ver con el tipo de delito. Lo que tiene que ver son los MRs, algunos de ellos las expectativas que tienen son muy a largo plazo, la desmotivación es más grande. [...] Pero qué no digo qué no se pueda hacer, pero igual, cuesta más. (Montse, PT1)

Els propis interns recolzen aquesta teoria, assegurant que com menys expectatives de futur menys predisposició a la participació i com més proper estàs de la sortida, millor actitud col·laborativa:

He oído a internos de otros MR que comentaban: "No te dejan ni escupir [...] Eso es malísimo. (Javier, PI5)

Es pot extrapolar a tots els MRs com a millora, però hi haurà MRs que potser no volen viure així. Que el que volen és drogar-se, poder pixar on els doni la gana, poder fumar on els doni la gana. (Salvador, PI10)

A partir del MR 5, las expectativas de salida están un poquito más claras, entonces la gente es más proclive a participar y a estar un poquito más por lo que le dicen los demás, a nivel de convivencia, más receptiva. Los MR 1, 2, 3 y 4, pues, a lo mejor, incluso yo mismo hace años. Yo nunca he sido de escupir, pero a lo mejor me viene uno y me dice: "Oye no escupas ahí, que aquí hacemos deporte todos" y no respondo muy bien. (Claudio, PI8)

Aquí al MR 11, és un MR que pot venir gent que faci el programa, és un pas, és com que estàs a punt de sortir. [...] Després de tot el que estàs fent, és el primer esglaó. Perquè la presó són esglaons, primer esglaó, segon esglaó, que és fer el programa, sortir, tercer grau. I quan tu vens al MR 11, significa que tu estàs proper a fer el programa. Estàs més tranquil, m'imagino que et lleves com més content, ja veus el final del túnel com diuen, no? M'imagino que als MR 2, 3 i 4, la gent allà m'imagino que no té cap al·licient de res. (Tomás, PI2)

No es aplicable a todos los MRs, por ahora. [...] Con los años quizás todos los MRs lo sean. Pero en una cárcel siempre tienes que tener el MR que se sienten felices a su manera. (Baltasar, PI7)

En aquest mateix sentit, el Claudio (PI8) opina que si aquest tipus de model hagués estat en el MR 2 quan ell va arribar no hagués tingut tants problemes conductuals.

I per part dels interns, també opinen que el MPiC pot aplicar-se a tots els MR pel benefici que suposa, però hi ha d'haver un consens al MR i persones capaces de liderar el projecte:

[...] En cualquier MR lo pueden hacer si quieren. [...] Tienen el mismo derecho que nosotros. Mucha gente de otros MRs lo dicen, y yo les decía: "Sois vosotros, hablad en el patio, haced una comisión. Sois noventa, cien presos, nosotros somos los mismos, lo que pasa es que tenéis que ponernos de acuerdo todos y participar y hacer un comité y hablar con los educadores, y proponerlo, y respetarlo y tirarlo para adelante". [...]. Cada MR tiene que preocuparse por lo suyo, la autogestión. Y me decían: "Antonio es que somos diez personas que queremos", pero yo les dije que tiene que haber un grupo importante porque si no, no funciona. (Fernando, PI12)

Que tota una presó funcioni com un MPiC és complicat. S'hi podria arribar, però hauries de tenir les persones adequades a cada pati. (Salvador, PI10)

S'hauria d'extrapolar a tots els MRs en la mesura de que és un benefici per a les dues bandes. Per la banda del reclus i per la banda del professional, ja no parlo de vosaltres, sinó per part dels funcionaris. Sempre i quant tots dos entenguem el que volem, que és viure i estar millor. (Daniel, PI11)

Fins i tot l'aplicació del MPiC pot ser molt beneficiós a MRs com a toxicomanies que tenen més dificultats i on tot el tema de l'esport, la lectura, la cultura en general són activitats que poden entretenir a la gent i evitar que estigui pensant en altres coses menys edificants, tal i com assenyala el Ramón (PI6).

L'aplicació del MPiC ha de ser progressiva a tota la comunitat penitenciària i necessita implementar-se poc a poc: "Yo, creo que encontrar 300 personas que quieran hacer eso, yo creo que es relativamente fácil. Entonces, si ahora son dos y dentro de X años, pues pueden ser tres" (Javier, PI5).

Es constata que hi ha mentalitats que encara s'han de canviar i que hi ha interns que no desitgen cap canvi a nivell penitenciari, que estan desmotivats, frustrats, enfadats o, simplement, no els importa passar tot el dia al pati sense fer res. Segons els testimonis, és difícil arribar a tots els interns. Tot i així es reflecteix que si hi ha un grup d'interns en els

MRs que liderin la iniciativa per tirar endavant el projecte i que tinguin la capacitat per dialogar amb la resta d'interns del MR i amb els i les professionals, pot ser viable a qualsevol MR. D'altra banda, les característiques del MR, condemes i conductes han de marcar les necessitats i les demandes per tal de poder ajustar el MPiC a la realitat de cada MR.

10 LA TRANSFORMACIÓ DEL MR 11

10.1 LES CARACTERÍSTIQUES DEL MPiC EN EL MR11

10.1.1 El perfil dels interns del MR 11

Segons el Pla funcional del CP Brians 2, el MR 11 pertany a l'àrea de violència i l'objectiu general en aquesta àrea és l'abordatge de l'ús de la violència i dels factors etiològics delictius. Les activitats principals de la intervenció especialitzada són: Programa intensiu i bàsic delictes violents, educació emocional, i habilitats per l'educació dels fills. Es pretén també que els interns assoleixin pautes de conducta i valors adaptatius i prosocials.

Dins d'aquesta àrea, tal i com es descriu al Programa de participació i convivència del MR 11 (Centre penitenciari Brians 2, 2016), en aquest mòdul s'hi ubiquen els interns amb les següents característiques:

- Interns provinents de MR 1 o d'altres CPs (derivats d'ingressos) amb necessitats d'intervenció especialitzada pel que fa a la violència genèrica, amb un delictes base de tipus violent (homicidi, assassinat, lesions, parricidi...) o de violència domèstica (sense violència de gènere).
- També interns provinents de l'àrea de drogodependències, amb superació de problemàtica toxicològica, als quals els cal també fer intervenció especialitzada en aquesta àrea.
- Interns derivats d'altres àrees als quals els cal també fer intervenció especialitzada en aquesta àrea. (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 3)

Com es constata, el perfil de l'intern del MR 11 es caracteritza per la seva conducta violenta. El personal penitenciari que començava a treballar amb aquesta tipologia delictiva afrontava l'experiència amb diferents expectatives, per una banda amb interès, com diuen la Montse (PT1) i la Dolors (PT2) i, per l'altra, amb adaptació, com expressa la Teresa (PT4):

Me gusta el área de violencia, porque me interesa trabajar con ese perfil. (Montse, PT1)

El MR 11 és un perfil que m'agrada molt treballar perquè em recorda molt a l'etapa de justícia juvenil i tota aquesta impulsivitat continguda, i a mi m'és facilitadora, més que altres perfils. (Dolors, PT2)

A mi l'adaptació al MR 11 em va costar una miqueta pel perfil del MR. És un perfil d'intern molt dur, molt egocèntric, molt narcisista, que els agrada molt escoltar-se i tenen un perfil molt diferent del que jo he vingut treballant fins ara. (Teresa, PT4)

Aquesta tipologia d'intern, a part de caracteritzar-se pel seu egocentrisme, també mostra desconfiança amb el personal treballador, així com una baixa autoestima:

El perfil del MR 11 de delictes violents es caracteritza per la gran desconfiança. [...] Era molt difícil generar vincle. [...] Quan jo vaig començar al MR 11 era un MR molt hostil. Jo entrava al despatx i ningú em venia a demanar o a preguntar res. [...] Tenen una autoestima falsa, [...] no tots són iguals, però en primera instància tenen una aparença de persones que estan molt segures. Però això és la primera "piel de la cebolla", quan després rasques una mica, està buit i precisament és perquè tenen una autoestima baixa i fan ús de la violència per sostenir la frustració o el descontrol de la ira i de la ràbia. (Maria, PT3)

Aquesta desconfiança i frustració es veu accentuada per l'estigma que van arrossegant i les experiències precedents amb altres equips de tractament:

Es un tema de delitos de sangre en contra de las personas, un carácter diferente, como más peligroso y con gente de toda clase. Claro, siempre a nosotros nos han tenido como aislados muchos años. (Marcelo, PI4)

La gente no tenía nada que hacer. No había ninguna aula en el MR abierta. Sí, siempre decíamos que había como una nube negra. [...] Era como el estigma, porque supongo que también el estigma del delito, y que hay gente un poquito más impulsiva que en otros MRs. (Baltasar, PI7)

Deien que tothom els mirava amb la lupa. [...] Si tu a una persona li remarques l'estigma, pues aquesta persona resta amb l'estigma. Vull dir que és impossible que ell mateix s'ho autogestioni d'una altra manera. (Maria, PT3)

Aquesta estigmatització és reconeguda pel Joan (PV1) i per la pròpia direcció del CP, reconeixent els dubtes inicials per aprovar el MPiC en el MR 11 i l'èxit del model en aquell MR:

Sí que hi ha gent d'aquí del CP que tenen els seus dubtes a l'hora de dur a terme aquest tipus de projecte en un MR amb aquests tipus de delictes, amb la testosterona molt alta. Són delictes molt lleigs, assassinats, homicidis, lesions, són violents i creen bastanta alarma social. Hi ha gent que no ho veia molt factible i ho veia més a un altre perfil d'incidència. (Joan, PV1)

Els hi comenta [referint-se el Secretari tècnic als interns] que hi havia més MRs interessats en formar un MPiC i que en d'altres MRs era més fàcil la implementació que al MR 11, per la tipologia delictiva. Altres MRs tenien condicions més favorables, però en el MPiC hi ha més coses: Les ganes i la il·lusió! Que era la característica del MR 11, les ganes de millorar la vida del MR. I a l'equip de direcció van apostar per això, i s'havien trobat moltes menys dificultats de les que esperaven. (Diari de camp, 05/02/2018)

Aquesta desconfiança implícita del CP és expressada també respecte dels interns, mostrant incredulitat de que el sistema penitenciari els deixés decidir coses sobre el seu dia a dia: "Tenían cierta desconfianza de que esto no lo vamos a conseguir. Vamos a pedir cosas y ya verás cómo nos lo niegan todo" (Montse, PT1).

En aquest context, atenent el perfil i l'experiència dins del MPiC en el MR 7, l'educadora implanta el MPiC al MR 11 amb tota la il·lusió i motivació: "Por otro lado, cómo había trabajado con ese modelo y me gustaba, pues pensaba: Creo que son MRs donde se puede implantar. No sé, igual me hubieran mandado al MR 2, lo hubiera intentado igual" (Montse, PT1).

L'estudi mostra com el perfil de MR té unes característiques específiques que poden motivar més o menys al personal professional. L'egoisme, la baixa autoestima amagada darrera d'un alt grau de narcisisme i l'estigma amb què es marca a aquests interns posava en dubte el funcionament del MPiC, però les ganes i la motivació de totes les persones implicades ho va fer possible.

10.1.2 El MPiC del MR 11

Per dur a terme el MPiC era indispensable dissenyar un programa específic per al MR 11. Aquest programa es realitza a partir del Programa de participació i convivència del MR 7. Segons el Programa de participació i convivència MR 11 (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 3): "La pretensió última és aconseguir un clima de convivència el més similar possible quant a normes, valors, hàbits i formes d'interacció, al de qualsevol col·lectiu social normalitzat." i els seus objectius generals (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 3) són:

1. Establir mecanismes de normalització de la convivència.
2. Dotar d'elements de motivació als interns que afavoreixin el canvi personal i social.
3. Implicar els interns en els diversos programes de rehabilitació.
4. Fomentar la participació social.

5. Responsabilitzar els interns dels propis processos de canvi i millora.
6. Augmentar els nivells d'activitat grupal intramodular.

A partir d'aquí, les estratègies que s'estableixen per a fomentar la participació i la convivència en el MR (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 4) són:

- Fer partícips i responsables als interns, en la gestió i el monitoratge de determinades activitats del MR.
- Impulsar la col·laboració d'entitats externes.
- Fomentar l'educació i la cultura oferint activitats positives per a l'ocupació del temps lliure.
- Establir les comissions i/o assemblees d'interns de manera estable, afavorint-ne l'ús com a òrgans de proposta i participació en la convivència del MR.
- Programes de negociació de conflictes i de mediació, que es volen implantar en un futur.

Un altre dels punts que estableix el MPiC del MR 11 és l'organització dels interns dins de les diferents agrupacions que es poden formar (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 5):

- a) Membres del grup d'acollida: orienten i expliquen als nous ingressos les peculiaritats de la dinàmica del MR, i motiven a la participació i convivència.
- b) Monitors d'activitats: 3 bibliotecaris, i "monitors" del gimnàs i d'altres activitats autogestionades (esportives, idiomes, artístiques i d'altre tipus).
- c) Gestors de participació: grup de nombre no predeterminat que coordina, juntament amb l'equip multidisciplinari, les altes i les baixes de les diferents activitats, difon i informa sobre les diferents activitats intermodulars, intramodulars i externes.

Tal i com estableix el RP, el Centre penitenciari Brians 2 (2016, p. 5) defineix la funció de cada comissió:

1. Comissió de convivència: anomenada en el RP Comissió educativa, cultural i religiosa. Està orientada a la programació d'activitats de les diferents confessions religioses, mediació d'incidències interreligioses, programació de cultes específics, i foment i difusió de la participació en les diferents activitats formatives, educatives, artístiques i/o culturals del CP. Dur a terme la definició, difusió i programació de les activitats formatives, educatives, artístiques, lúdiques i/o culturals a realitzar dins el

MR11 i establir una comunicació i participació regular amb els agents educatius com ara l'escola, l'equip de monitors artístics i de formació professional i l'equip educatiu i d'animació sociocultural de caps de setmana. També realitzarà aquestes tasques pel que fa a les activitats autogestionades modulars.

2. Comissió recreativa i esportiva: està orientada al foment i difusió de la participació en les diferents activitats esportives i de lleure del CP i s'encarregarà també de la definició, difusió i programació de les activitats esportives i de lleure a realitzar dins del MR; alhora establirà una comunicació i participació regular amb l'equip de monitors esportius i l'equip educatiu i d'animació sociocultural de caps de setmana.

3. Comissió laboral: està orientada al foment i difusió de la participació en les diferents activitats laborals i formativa-laborals del CP, en comunicació i participació regular de la pedagoga i la resta d'agents implicats. Treballarà per a la promoció, formació i inserció laboral i propostes de millora i manteniment del MR.

Les eleccions de representants, regulades en el RP, es realitzen anualment. I el Programa de participació i convivència MR 11 (Centre penitenciari Brians 2, 2016) també determina que, en el cas de donar-se de baixa del MR, aquest fet implica perdre la condició de membre de la comissió. Així mateix, en el cas que un intern es presenti a més d'una comissió, serà escollit com a membre de la comissió per a la qual hagi obtingut més vots.

Segons el mateix document (Centre penitenciari Brians 2, 2016, pp. 6-7), els components de les comissions són, com a mínim, tres interns per a cada comissió, entre els quals han d'escollir un president i un secretari, tots amb veu i vot, i les seves funcions són:

- President:
 - Representaran, dirigiran i organitzaran les comissions tot exercint les funcions pròpies derivades de la comissió en les quals hagin estat escollits.
 - S'encarregaran de la gestió i control de recursos materials i econòmics que s'hi generin de la venda de productes elaborats en les activitats realitzades (hi haurà un control paritari amb els professionals assignats que serà informatitzat, transparent i públic)
 - Duran a terme totes les gestions a l'oficina de gestió participativa
 - Assistiran a totes les reunions setmanals
 - Assumiran la funció d'acollida d'interns, rebran els nouvinguts i explicaran el funcionament modular

- Duran a terme la mediació en la resolució de conflictes que puguin sorgir entre interns del MR que no derivin en ED (problemes de convivència)
 - Actuaran com agents cívics. Les funcions dels agents cívics no són altres que detectar possibles incompliments de les pautes de convivència, informar sobre les conseqüències que se'n deriven i oferir alternatives correctes al comportament de l'intern, vetllar pel bon us dels espais comuns del MR i facilitar així la bona convivència, detectar conflictes sobre el terreny que puguin afectar la convivència i que requereixin una actuació específica per part dels agents mediadors o dels professionals
 - En cap cas se'ls atorga la competència de sancionar sinó que la seva missió és informar, anticipar-se i orientar els interns
 - Per desenvolupar les funcions d'acollida, d'agents cívics i d'agents mediadors, els interns que dugin a terme alguna d'aquestes funcions rebran una formació específica per part de l'equip multidisciplinari del MR11 o entitat externa
 - Seran els encarregats de recollir les propostes de la resta de la població del MR
- Secretari:
 - Aixecaran acta de les reunions celebrades i seran els encarregats del registre
 - Assumiran tasques burocràtiques derivades de les diferents comissions (assistència, alta/baixa d'activitats, promoció, etc.)
 - Seran els substituïts dels presidents quan s'escaigui
 - Exerciran les funcions pròpies com un membre més de la comissió a la qual pertanyen
 - Assumiran la funció d'acollida d'interns, rebran els nous interns i explicaran el funcionament modular
 - Assistiran a les reunions setmanals

A les reunions també hi participa com a mínim un o una professional de vigilància i/o de rehabilitació assignada (CUSI, educador/a social, psicòleg/a...), amb veu i vot (es persegueix la paritat en el nombre de participants interns/professionals). Aquells interns

que ho demanin motivadament, prèvia sol·licitud a la comissió corresponent, hi podran participar amb veu, però sense vot.

A partir d'aquí, el Programa de participació i convivència del MR 11 (Centre penitenciari Brians 2, 2016) també determina el procediment per a la presa de decisions que s'iniciarà amb una proposta de la comissió corresponent, que es sotmetrà a votació a la reunió setmanal, i serà aprovada per majoria simple dels presents. Les comissions només votaran en relació als temes o propostes que elles plantegin. Les votacions es realitzaran pel sistema de mà alçada. El quòrum mínim per dur a terme una reunió serà del president, el secretari i un professional de cada comissió. A partir d'aquí s'elevaran els suggeriments acordats al Consell de direcció, mitjançant escrit pel professional i dels interns membres de la comissió. A continuació es notificaran les resolucions a través del professional en un termini màxim de 15 dies. La resolució haurà de constar a l'acta de la reunió. D'altra banda, aquelles decisions que afectin només a pautes de convivència i organització d'activitats modulars educatives o recreatives poden ser autoritzades per l'equip multidisciplinari, el qual donarà compte al Consell de direcció.

Als espais informatius del MR es mostrarà públicament un organigrama de les comissions i de les activitats i horaris de les mateixes que porten a terme els propis interns. La gestió de llistats i del recompte de material afecta tant als interns, com al personal professional:

Els llistats dels interns participants a totes les activitats (inclús les autogestionades) es confeccionaran per part de l'intern encarregat, juntament amb el professional assignat com a referent, que serà qui supervisi i doni el vist-i-plau al llistat. Alhora, el recompte de material de les activitats també ho farà el professional referent, amb la col·laboració de l'intern encarregat. En els activitats del cap de setmana i dies festius, farà les funcions de supervisió de l'activitat i recompte del material el personal de vigilància. (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 6)

Per tant, perquè el MPiC funcioni és indispensable la col·laboració del personal de vigilància, el qual ha de seguir una metodologia de treball menys autoritària i més dialogant, ja que es pretén fer participants a les persones internes de la normativa modular per a millorar la convivència del MR.

Els requisits per treballar dins del MPiC per al personal d'interior són: experiència suficient en el medi penitenciari, capacitat per treballar en equip i predisposició per canviar de registre en el mètode de treball, i creure en el mètode dels MRs de participació i convivència (Centre penitenciari Brians 2, 2016). Així mateix, a més de les tasques assignades pel reglament, el personal d'interior haurà de realitzar les tasques comunes específiques i les tasques individuals assignades de manera nominal per realitzar les gestions assignades a

les comissions i donar suport al Cap d'Unitat (CUSI) en la gestió en la transmissió de la informació a les diferents guàrdies de servei en el MR. Les funcions del personal GSI serà encarregar-se entre d'altres del control del mobiliari i del material del MR, de l'espai de la ludoteca, del gimnàs i del material d'esport, de l'espai aula TIC, de la neteja i manteniment del MR i finalment dels espais d'oficines i cabina de control. I també tindrà la funció d'emplenar les notificacions de fets positius (SAM) o negatius (advertiments) derivades de les conductes dels interns entre d'altres.

Es destaca dins del Programa de participació i convivència MR 11 (Centre penitenciari Brians 2, 2016, pp. 8-9) que la normativa no és diferent a la de la resta de MRs. A través de la participació de la població interna es persegueix l'acceptació de la pròpia normativa, decidida per a una millor convivència:

La normativa específica del MR11 no serà diferent a la resta dels MRs de règim ordinari. El que sí canvia és el mètode per fer que aquesta normativa es compleixi, fent responsables als propis interns, i podent adaptar alguns aspectes dels horaris a les necessitats de les diferents activitats i destinacions que es desenvolupin en el MR o fora d'ells. La meta serà que el compliment de la normativa regimental s'entengui com el compliment d'unes pautes de convivència. Es persegueix que els propis interns siguin els que de manera natural i acceptada compleixin les pautes de comportament sense la necessitat que un funcionari de vigilància les ordeni i les supervisi de manera directa. El procés ha de ser progressiu en funció de la resposta de l'intern.

Aquestes decisions per part de la població interna cerquen responsabilitzar als interns i internes de tasques que, en d'altres MRs ordinaris, corresponen al personal funcionari de vigilància, com ara la seva supervisió i el control directe (Centre penitenciari Brians 2, 2016, pp. 8-9):

- Entrades al menjador. Els interns entraran en grups de vuit persones (capacitat de cadascuna de les taules) des de la porta del pati sense necessitat d'un control directe per part del funcionari de vigilància. Es podran seure a la taula que vulguin. Un cop finalitzin l'àpat, podran sortir del menjador i fer ús de les màquines expendedores.
- Obertura i revisions de cel·les. Després de l'avís per megafonia, els interns baixaran sols de les seves cel·les a les diferents dependències del MR on els correspongui. Tot seguit el personal funcionari de vigilància supervisarà l'estat de les cel·les i s'ha d'assegurar que cap intern s'hi quedi.

- Assistència a les activitats modulars. Els interns acudirán amb total autonomia a les activitats que es realitzen en les diferents aules del MR.
- Desplaçaments a l'escola i al poliesportiu. Els interns es desplaçaran sols a les dependències esmentades segons la targeta d'activitats. Els funcionaris de les àrees afectades es coordinaran amb el funcionari de la cabina de control del MR 11 per controlar el desplaçament, assegurant (fent ús de les ordres de sortida) que els interns han arribat a la destinació de manera puntual i ordenada.
- De la mateixa manera que en el punt anterior i sota el mateix procediment de control, els interns es desplaçaran sols entre els MRs si és per a realitzar activitats bé programes en el seu PIT i autoritzades a través de la targeta d'activitats, bé per a realitzar activitats de caire més puntual, també autoritzades de la mateixa manera.
- Totes aquelles accions que puguin suposar donar més autonomia i responsabilitat als interns per a l'aprenentatge, davant d'una futura reinserció a la societat.

Alguna de les tasques assignades als membres de les comissions serà l'actualització de la informació referent als acords del MPiC (Centre penitenciari Brians 2, 2016, p. 9):

S'elaborarà una versió de la normativa per fer-la pública als interns. Hi haurà com a mínim una còpia a la biblioteca de cada MR, per a la consulta de la població reclusa. En aquesta versió de la normativa s'exposaran els següents aspectes:

- Horaris modulars
- Diferents grups de treball i comissions d'interns que existiran en el MR 11.
Funcions dels grups de treball i comissions
- Comportaments bàsics de convivència que encara que no siguin mereixedors d'informe disciplinari, seran d'obligatori compliment: no embrutar les dependències de manera deliberada, estar preparat en els recomptes, faltar a les activitats assignades sense justificació, no respectar els torns, no vestir de manera adequada, etc. Així com, tota informació necessària per conèixer el funcionament del CP.

10.2 DE LA DESCONFIANÇA I DEL REBUIG AL DIÀLEG I A LA RESPONSABILITAT COL·LECTIVA

10.2.1 Desmuntant la “cultura carcerària”. Trencant barreres invisibles

10.2.1.1 Del “¿Dónde vais chivatos?” al “Lo importante es la comunicación”

A les presons hi ha una sèrie de normes no escrites que han estat forjades al llarg dels anys i es perpetuen tant per part de les persones internes, com per part del personal funcionari. Una d'aquestes normes és la barrera que ‘sempre’ hi ha hagut entre la persona interna i el personal d’interior. Segons el Pedro (PV4), aquesta barrera és difícil de trencar pel rol que representa a cada un dels col·lectius: “Dentro de la cultura carcelaria hay muchos complejos hasta que se rompen las barreras y te das cuenta que es mucho más sencillo de lo que nos parece”. Aquestes limitacions es van evidenciar quan es va iniciar el projecte en el MR 2:

Los principios son duros. A la que te subías a sentarte con un grupo de internos voluntarios, los comentarios en el patio eran: “¿Dónde vais chivatos?”, y a nosotros: “¿Dónde vas tú perro flauta? ¿Qué haces sentándote con los internos?” y eso son tópicos que hay que ir rompiendo. Y que son complejos que quizás todos tenemos, tanto internos como trabajadores. Aún te encuentras internos que te vienen y les estás hablando y no te miran a la cara. Porque claro, si hablo con “el funcionario”, van a pensar que me estoy chivando. (Pedro, PV4)

Hi havia moltes reticències pels dos costats, sobretots els de l’antiga escola, els que portaven més temps, els hi costava, els hi va costar molt. [...] També parlem de fa 10 anys que hi havia interns que feia més temps que estaven a presó, i ara ja no tant. Per mi l’evolució del sistema penitenciari ha canviat una mica, abans hi havia més repressió, més dur. Hi ha hagut una evolució com la societat, la presó una mica en paral·lel i una mica endarrerida. (Martí, PT6)

Per tal de copsar les inquietuds i la motivació del MR per aplicar el model la Montse (PT1) va estar fent reunions setmanals amb els interns interessats en aplicar el MPiC en el MR 11. Al mateix temps els hi anava mostrant el camí que havien de seguir per tal de que es fes realitat. Però les resistències que es van trobar en el seus inicis en el MR 2, seguien essent bàsicament les mateixes, tal i com ressalta el personal educador i els propis interns:

Costaba, en general había mucha resistencia y eran muy reacios. El tema del trabajo conjunto con el equipo de interior era un problema. Los internos comentaban: “Nos vamos a tener que sentar en la misma mesa con los funcionarios. A mí eso no me gusta porque luego cómo se te va a ver, cómo...” (Montse, PT1).

Primero se estuvo hablando: "Mira, el MPiC va a funcionar así, se va a hacer esto, lo otro, vamos a hacer unas elecciones..." [...]. No había mucha aceptación, a ver quién se acerca a la junta [referint-se a l'equip de tractament], a ver quién queda bien, no había mucha confianza en el proyecto. (Claudio, P18)

Nos dijeron que teníamos que hacer comisiones: "En el MR 7 lo consiguen así, si lo queréis, lo tendréis que hacer así". Dijimos que sí todos, somos atrevidos, somos valientes. Pero nos dijeron las pautas de cómo iba a ser [...] Tener que sentarte con el funcionario, con el que te ha chapado, que te ha puesto un parte. A veces nosotros también somos de esto [referint-se que han actuat malament], pero a veces ellos también nos chinchán. A lo mejor ese tío me ha estado bajando la moral durante X tiempo y respeto es que no le tengo ninguno. Tener que sentarme con él y brindarle esa oportunidad de debatir conmigo, de tú a tú no se la quiero dar. (Baltasar, P17)

Igual que passava en el MR 2, al MR 11 quan una persona interna col·labora amb l'equip de professionals no és ben vista per la resta del MR: "Tú eres un chivato, tú eres un perro! Te dicen de todo" (Mamadou, P13); "El problema era la desconfianza de los propios internos" (Salvador, P10). I el Claudio (P18) afegeix que això passa perquè hi ha interns amb mentalitats més tancades i ancorades amb la presó antiga.

Es desprèn dels comentaris anteriors que una de les parts més difícils de portar a terme el MPiC van ser i són les resistències dels interns a l'hora de parlar i seure amb el personal de vigilància. Es posa de manifest que tota la valentia i motivació que tenien els interns del MR 11 per iniciar el MPiC es queda frenada quan van saber que havien de compartir espai i diàleg amb el personal de vigilància. D'altra banda, hi havia el temor al què diran i pensaran la resta d'interns. La societat va canviant i els interns també, però els tòpics són difícils de trencar i sobretot en el sistema penitenciari, ja que aquests tòpics estan supeditats diàriament pels murs, les reixes i les concertines. És per aquest motiu que algunes de les resistències d'apropament dels dos col·lectius encara segueixen existint.

Per tal de veure la realitat d'un MPiC, la Montse (PT1) i un grup d'interns van anar a visitar el MR 7 per veure com funcionaven les reunions de les comissions. El Marcelo (P14) es va sorprendre que a la reunió de les comissions estiguessin interns, personal educador i personal de vigilància asseguts a la mateixa taula:

Fuimos al MR 7, nos invitaron y fuimos más de 10 personas, fuimos allí un poquito chulitos, como éramos siempre. Fuimos para allá en una reunión de la comisión para ver cómo era, para ver cómo se hace. Nos sorprendimos por la educadora, los funcionarios. (Marcelo, P14)

La reunió en el MR 7 va aconseguir el seu objectiu i els interns van accedir a les condicions que marcava el MPiC: asseure's, també, amb el personal d'interior a les reunions de les comissions. Així ho explica el Baltasar (PI7): "Al final entre nosotros, más o menos nos convencimos".

És important destacar en aquest punt, que hi ha una important diferència entre el funcionament del MR 7 i el MR 11. En el MR 7 les persones que no volen col·laborar poden canviar de MR, en canvi al MR 11 s'hi han de quedar per fer el programa de tractament, tal com reflecteix la pròpia Directora del CP:

[...] Igual que al MR 11 ja han començat, tenen les seves dificultats més que no pas al MR 7, perquè tenen la imposició del tipus delictiu dels interns i allí es poden trobar interns que no volen participar. Això es un plus que, en canvi, al MR 7 qui va allà sap el que hi ha i si no està d'acord marxa o s'expulsa o com li vulguis dir. (Mónica, PD2)

Aleshores la única solució és convèncer a la resta de persones internes, com reconeix el Marcelo (PI4): "El MR 7 me gustó, el que no participa baja a otro MR. Claro, pero eso aquí no se puede hacer, los propios compañeros, hay que involucrarlos. [...] Lo importante es la comunicación".

El MPiC dona l'oportunitat a les persones internes a establir noves relacions amb el personal d'interior i trencar la barrera que ha existit sempre entre ambdós col·lectius, tal i com reconeixen els propis interns:

El interno tiene la oportunidad. El que nunca ha tratado con los funcionarios y nunca ha querido participar en nada y empieza a participar, pues a lo mejor ha roto ahí una frontera que era inexpugnable. (Claudio, PI8)

El MPiC es un buen funcionamiento, es que es un bien para todos, es un bien para ellos y para nosotros. (José, PI1)

Després d'un temps de funcionament, les relacions entre aquests dos col·lectius s'ha normalitzat:

Els interns no tenen el problema de parlar amb els funcionaris. A vegades quan estàs a MRs més conflictius, no perquè no vulguin parlar o hi hagi problema amb nosaltres, sinó perquè entre ells de vegades no està bé parlar amb els funcionaris. Aquí no hi ha aquest problema, hi ha més tranquil·litat de parlar amb ells, de tenir bon rotllo, no hi ha aquesta percepció. (Jaume, PV3)

Gent que allà [referint-se a altres MRs] no parlava massa amb els funcionaris, que tenien la mania aquesta estandarditzada de que si parles amb el a funcionari ets un

espieta. Aquí han canviat la seva percepció, quan entren i veuen que s'organitzen amb comissions, que és un espai de diàleg i que poden exposar les seves opinions. (Baltasar, PI7)

Es fa palesa la reticència de les persones internes a seure i parlar amb el personal d'interior, però per tirar endavant el MPiC és un requisit indispensable. Per tant, els interns més compromesos amb el model no els hi queda més remei que acceptar-ho, tot i que convèncer a la resta del MR és més difícil. A partir d'aquí es constata que el MPiC ha estat una oportunitat per a les persones internes de trencar amb els tòpics i els prejudicis de parlar amb el personal de vigilància.

10.2.1.2 Del "estamos en la cárcel" al "esta es mi casa"

La primera lluita que va haver-hi al MR va ser mantenir net el pati per tal d'assolir, en la mesura que es pogués, unes normes mínimes de convivència. La qüestió de no embrutar el pati amb escopinades i burilles va ser un dels temes que més es van tractar a les primeres reunions de les comissions, tal i com recull el Diari de camp i el testimoni dels interns:

Aquí la gente va de talegueros, de chungos. Porque si yo te digo: Oye has tirado la colilla. Tú a lo mejor dices es verdad, la coges y la tiras, pero aquí... aquí no. (José, PI1)

Una altra qüestió que es va parlar va ser la brutícia del pati, els interns tiren les burilles al terra i papers. Es va parlar de conscienciar a aquelles persones, però ells comentaven que a vegades és molt difícil i no volen entrar amb enfrontaments per aquest tema. I es va parlar de fer cartell al MR convidant a cuidar l'entorn. (Diari de camp, 01/06/2017)

Decidimos hacer carteles. Pero depende de ellos. Mientras tanto, [...] vamos explicando, una, dos, tres veces, hasta más de diez veces. Yo digo: "Mira, vete a fumar tu porro a otra parte, o tu botella [sistema d'aspirar un concentrat d'alcohol casolà per col·locar-se], vete a fumar al lavabo y tiralas, por favor". A veces, por uno, pagamos todos. Y nosotros, a veces, tenemos que ir por allá [referint-se al lavabo] a coger la botella y tirarla, para el bien de todos. (Marcelo, PI4)

La problemàtica que es troben els interns a l'hora de conscienciar a la resta del MR per mantenir nets els espais és la manca de respecte pel context en què viuen i la idea de submissió si en tens cura, segons relaten els interns i el personal penitenciari:

Y lo he hecho [fent referència a escopir al terra]. Lo haces una vez, lo haces dos, lo haces tres, pero luego dices: "Ostia, pues no", y te vas a una papelera, o te vas al

lavabo. Yo lo he hecho, lo reconozco y lo he hecho en el patio que a lo mejor estaba jugando al fútbol y te viene y lo primero que haces es escupir en el suelo. Y no lo veo nada bien. Pero hay gente todavía que lo sigue haciendo y es lo que el otro día hablábamos: "Ah, es que estamos en la cárcel", "No, tío, es que ahora mismo, ¡esta es mi casa!". (José, PI1)

Ellos entienden el respeto como una cosa de régimen, de sumisión. [...] Pero escucha: "Es que no debes escupir en el suelo. Es que no debes tirar el papel si hay papelera. Es que no debes fumar en la cabina [la cabina és l'espai on tenen els telèfons per trucar a l'exterior]". (Daniel, PI11)

[...] Hay internos que viven el espacio como algo impuesto por la condena y no lo respetan, pero es su casa. Entonces, los que sí lo respetan se cabrean cuando alguien escupe en el espacio que yo estoy limpiando, "Esta es mi responsabilidad, joder, tú no tienes que escupir aquí, tío". Y esto es normativa. [...] Este es el método y es régimen, ¡sí! (Pedro, PV4)

Responsabilitzar a la població interna de tenir cura dels espais del MR és un treball pedagògic comunitari i no una tasca del personal de vigilància, tal i com ressalta el personal d'interior i els propis interns:

A veces recibimos quejas. El otro día un voluntario de la ludoteca se quejaba que los internos tiraban mucha porquería, que escupían en el suelo... a ver si iban los funcionarios a poner orden. Si van los funcionarios a poner orden, estamos hablando de otra cosa. Pues habrá que explicarlo... Vamos a hacer carteles, pongamos carteles informativos. Y hagamos un poquito de pedagogía y expliquemos las cosas. (Pedro, PV4)

Jo vaig arribar al MR 7 i quan venia una persona d'aquelles que no respectava, era minoria i es quedava fora. Per tant, el que es pretén amb això és ensenyar-te les coses d'una altra manera, que es pugui viure una mica millor. Inclús reeducar. (Daniel, PI11)

Els anteriors comentaris fan reflexionar sobre l'actitud d'alguns interns vers la pròpia institució penitenciària. L'agressió a l'espai és una agressió a la institució, "estamos en la cárcel", per tant es pot embrutar! Una de les finalitats del MPiC és que les persones internes es responsabilitzin de l'espai i en tinguin cura. Aquesta responsabilització ha de partir de la conscienciació del propis interns i no de la imposició del personal penitenciari, es tracta d'aprendre a conviure.

Una de les altres problemàtiques que va estar present en el MR 11 en innumbrables ocasions va ser la normativa de la biblioteca, per una banda el silenci i per l'altra el seu ús, com mostren les anotacions en el Diari de camp i els propis interns:

El tema de la sala d'ordinadors segueix sent problemàtic. Un intern proposa sol·licitar una Play-Station i situar-la a la Ludoteca per tal de que es descongestioni la sala d'ordinadors. Així mateix, també es planteja la idea de demanar una TV usada a la Direcció del CP. També es parla de l'horari de la sala i es discuteix novament si hi ha d'haver una normativa més rígida o no. Al final es canvia de tema sense aclarir què fer. (Diari de camp, 08/06/2017)

Tal i com es va acordar la setmana passada, el Claudio va agafar la responsabilitat de redactar una normativa d'ús dels ordinadors. Però es torna a debatre del perquè ells han d'imposar una normativa si el CP ja en té una. La Montse torna a explicar que és el seu espai i els hi pertoca a ells decidir què fer amb aquelles persones que fan un mal ús de l'espai. Així doncs, el Claudio la llegeix i en el punt en què la normativa parla de que a l'aula s'haurà d'utilitzar un to adequat de veu hi ha una lleugera discussió. [...] Diferents interns van opinant i la majoria d'interns diuen que és molt difícil no parlar a la sala. (Diari de camp, 26/10/2017)

Siempre están los mismos, al estar siempre los mismos, pues ya se han habituado ahí. (Norberto, PI9)

Al final et trobes que la ludoteca està buida i la biblioteca és la ludoteca. (Salvador, PI10)

Hay gente que se tira todo el día jugando, tiene que haber una persona aquí, con un reloj. Tú vienes y coges un ordenador y a tal hora te pones y a tal hora terminas. O si uno que lleva una hora, una hora y media, ve a otro que quiere usar el ordenador, pues le ofrece, pero ¡no! Somos egoístas. (Mamadou, PI13)

Per tant, alguns opinen que hi ha d'haver una normativa perquè tothom sàpiga com s'ha de comportar i respecti els torns d'ús dels ordinadors i el silenci a l'espai:

[...] Que la comisión educativa se encargue de a ver cómo se van a utilizar los ordenadores en el espacio de la biblioteca, que puedan convivir un espacio de lectura, con un espacio de ordenadores. [...] Como presidente de la comisión, un día reuní a cuatro o cinco de los miembros y les comenté lo que yo había visto en el MR 7, de cómo funciona y de los problemas que se habían encontrado, como se podía subsanar. [...] Tenemos que hacer turnos, una normativa de uso. Pero en la reunión de las comisiones no se llegó a ningún acuerdo. (Salvador, PI10)

La falta de respeto no es decirte un improperio, respeto es que yo esté aquí en la biblioteca, intentando estudiar, y haya dos personas jugando a un juego de guerra gritando, para mí eso es una falta de respeto, no estás respetando el silencio, ya no mi silencio, el silencio de la biblioteca. El que entra por la puerta y entra gritando o cantando. Yo entro en cualquier biblioteca y yo sé que no puedo gritar, que vivimos en una sociedad en que debe de haber normas. (José, PI1)

També constaten que, en funció de la persona responsable, es respectava més o menys aquesta normativa i en algunes ocasions hi havia enfrontaments:

Al principio se discutía [fent referència a l'estona en què un intern podia estar a un ordinador] y yo me puse como voluntario, media hora cada uno, era un poquito respetado, más o menos me escuchan. Lo que importa es que compartas. Claro, otros compañeros por la tarde se ponían voluntarios y los comenzaban a chulear y yo les decía: "Lo importante es que lo entiendan y que respetaren a los compañeros". (Marcelo, PI4)

Les discussions ocasionades per l'establiment d'una normativa a la biblioteca posen de manifest la discrepància de criteris entre els membres de la comissió i la dificultat de trobar acords en un espai amb diferents interessos. Per contra, la normativa en el MR 7 és clara i en alguns cassos és la pròpia comissió qui decideix el tipus de sanció:

Yo me acuerdo una expulsión temporal de un interno porque desmontó un puzle. ¡Tú imagínate! Un puzle de no sé cuántos miles de piezas y llevaban días montándolo y a modo de fastidiar, un día un interno lo desmontó. Entonces, como consideramos que era algo que atentaba gravemente a la convivencia y al esfuerzo de los otros internos, pactamos con el equipo una expulsión a otro MR durante un tiempo para que reflexionase esto en otro MR, se te ríen, ¿no? Por un puzle... (Pedro, PV4)

Aquesta responsabilitat no és sempre tant fàcil d'assumir, almenys en el MR 11, ja que arrel d'un incident a l'aula TIC, els interns traspassaven la responsabilitat a l'equip de professionals, tal i com es reflecteix en el Diari de camp:

A continuació es parla de l'incident a l'aula TIC i els interns pregunten a l'educadora què passaria a partir d'aleshores. La Montse els hi comenta que inicialment l'equip va decidir tancar l'aula cautelarment i després que a l'intern no se'l deixaria entrar, però que eren les comissions les que havien de decidir què fer. Després d'una bona estona, els interns entenen que forma part de la seva responsabilitat. (Diari de camp, 19/10/2017)

En el MR 11 també hi va haver un altre incident puntual: una persona es va fer les necessitats a l'espai de la ludoteca. Un comportament que mostra que hi segueixen havent algunes resistències per part d'alguns interns per acceptar el MPiC en el MR. El Mamadou (PI13) comenta que hi ha gent que no li agrada com està funcionant el MR o que la gent estigui còmode jugant a la ludoteca i aleshores ho boicoteja. L'espai es va tancar dues setmanes, el Mamadou (PI13) explica: "la persona que lo ha hecho ha sido para joder a los demás". Mai es va saber qui havia estat. De totes maneres, el Ramón (PI6) explica que sempre hi haurà interns que criticaran el què fan altres interns, com pot ser parlar amb l'equip de tractament o els funcionaris i que simplement el que s'ha de fer és no fer-los-hi cas. Però, en general, els interns opinen que cada vegada hi ha més respecte i col·laboració perquè hi ha més comunicació. A més a més, les persones necessiten temps per adaptar-se a nous sistemes de funcionament:

Espero que poco a poco la gente se adapte. A lo mejor es mi culpa que también lo quiero todo muy pronto, también puede ser, y claro... el cambiar personas, a lo mejor necesita su tiempo. Yo a lo mejor quiero las cosas en cuatro meses. A lo mejor cambiar a las personas, se tarda año o año y medio. (José, PI1)

Es posa de manifest que l'evolució del MPiC depèn del grau de maduració del propi model i poc a poc es va augmentant la participació en la millora del clima de convivència i participació. Es ressalta que tots els interns fomenten aquest bon clima, tant els més participatius, com els que no participen, ja que no posen entrebancs en el funcionament del MR i hi ha molt pocs incidents al MR.

10.2.1.3 Del "se lo tomaban a lo personal y se fueron" al "Seiem i parlem!"

El diàleg és un dels elements indispensables per intentar resoldre els conflictes. A presó els conflictes abunden per multitud de motius: la tensió, el desànim, la tristesa i el malestar són alguns dels factors, com hem vist anteriorment, que fan que la paciència de la paraula sigui escassa. Un dels objectius del MPiC és millorar el clima del MR, el diàleg és l'eina fonamental.

El MR 11 és un MR de delictes violents i la seva població es caracteritza per la impulsivitat i la manca de tolerància i respecte. En aquest sentit, tant les persones internes, com el personal educador opinen que el MPiC és una bona oportunitat per treballar habilitats socials:

Hi ha gent que ha canviat. Hi ha gent [parlant dels seus companys de MR] que mai ha tingut una discussió sense que acabi a cops en la seva vida. No s'ha assegut i negociat verbalment.... El MPiC ajuda, serveix de molt. Sí, sí, evidentment. (Salvador, PI10)

Crec que es treballen aspectes de les habilitats socials i de les comunicacions assertives que en perfils així són molt necessàries i que ells tenen grans dèficits. La relació entre un grup d'iguals genera conflictes i ells han d'aprendre a resoldre'ls. (Dolors, PT2)

Es posa de manifest que el MPiC potencia les habilitats comunicatives i socials a través del diàleg a les comissions i que aquestes es traslladin a tot el MR. Però l'assoliment d'aquestes habilitats necessita d'un aprenentatge i el procés per alguns interns és més llarg que altres.

Aquesta aprenentatge es posa de manifest des de l'inici del MPiC. A les primeres reunions de les comissions els conflictes no van tardar a sorgir. El Ramón (PI6) comenta que hi havia gent que pujava i que començava a criticar, aleshores ell els hi deia: "Fes una proposta". La diferència d'opinions i la falta d'un consens entre diferents comissions van provocar els primers enfrontaments:

Con las comisiones hubo un problema, unos tiraban para un lado, y otros para otro lado [...] En cada reunión de las comisiones había debates y discusiones por hacer las cosas. Porque tú siempre quieres pedir, pero a veces tienes que esperar y hay que dar, hay que dialogar. (Marcelo, PI4)

Los primeros problemas que surgieron fueron que había gente de deportes que hacía proyectos culturales y ¿qué pasó? Que la gente de cultura se sentía molesta porque el otro pisaba su territorio sin comentárselo. [...] Yo me acuerdo que estaba a dos bandas, yo hablaba con los que estaban enfadados e intentaba resolver el conflicto, pero no pudo ser, se lo tomaban a lo personal y se fueron de las comisiones. (José, PI1)

Els diferents punts de vista dels membres de les comissions no es van poder resoldre de forma satisfactòria, i al final van acabar dimitint els dos. Tant un com l'altre donen la seva versió dels fets:

Nos eligen como presidentes y secretarios de la comisión deportiva y luego, me elijen como presidente de toda la comisión [comentar que no hi havia un president de les tres comissions sinó que el Baltasar es va autoanomenar el portaveu]. Y entre todos hacemos un poco todo, pero siempre debatimos, siempre había rife con algunos internos. Queríamos dar un paso adelante y siempre estaba el interno que quería dar dos pasos atrás. Entonces no nos quedaba otra que tirar de los que tenías [referint-se als interns que estaven d'acord amb el Baltasar] y decir: ¿Vosotros queréis hacerlo? Si no hay reticencia, vamos y lo hacemos. [...] Al final unos éramos los que teníamos que tirar del carro. Hacemos esto, si queréis lo

hacéis, y si no lo hacéis, pues, lo hacemos nosotros. Y era como el grupo ese que siempre lo hacía todo, aunque fuera de otra comisión. Me quedaba hacerlo todo desde la convivencia. Llevo muchos años en prisión y mis compañeros confían en mí. Entonces ellos me daban esa carta blanca y decían: "Sí él lo hace, lo hace pensando en todos". Yo lo hacía por ellos porque las otras dos comisiones no hacían caso a nada, uno o dos estaban en mi contra y todos los otros a favor, entonces, no me voy a poner a preguntártelo a ti. (Baltasar, PI7)

Que conste que yo dimití porque no aguantaba. Salía de las reuniones y necesitaba Ibuprofeno porque salía hasta las mismísimas narices de aguantar chorradas y tonterías. Ya no me volví a presentar. Que la gente quiere asumir protagonismo, lo primero que tienes que hacer es aprender a escuchar. (Salvador, PI10)

Segons la Glòria (PJ2), un dels aspectes que s'ha de treballar més profundament és l'espai col·lectiu, perquè no estan habituats a compartir i a dialogar amb els altres: "[...] els processos de participació faciliten entendre als altres i diferenciar quines són les demandes col·lectives i les individuals".

Es reflecteix dels anteriors comentaris la dificultat de consensuar acords entre els membres de les comissions. El caràcter impulsiu i egocèntric d'alguns dels membres, tot i que eren molt pro-actius, provocava continues discussions a les reunions. La construcció d'un espai col·lectiu necessita temps i aprenentatge.

Es constata que és important que hi hagi un bon lideratge a les comissions, amb iniciativa i habilitats comunicatives per donar exemple a la població del MR, com apunten els propis interns:

Es necessiten les persones adequades, que tingui el respecte del pati [...] Jo tinc molt clar que sóc intern però si dialogant t'he de dir que no tens raó, t'ho dic. És a dir, jo miro pels interns i si he de discutir, discuteixo. [...] L'equip de tractament teniu un respecte que no tinc jo com a company. Per guanyar-te aquest respecte has de ser una persona molt lineal. No avui a un costat i un altre dia a un altre. (Salvador, PI10)

He aprendido. Yo sé que quiero respetar y si estamos en un coloquio, yo sé que hay que escuchar y cuando toca, participar y opinar. En la comisión hay chavales que tienen otra iniciativa, son más de coco, como Claudio, Tomás, Salvador y hay gente que los critican, pero si no están esos chavales, ¿quién va a hacer las gestiones? (Fernando, PI12)

Per aquest motiu és important que els representants escollits entenguin la filosofia del projecte: “Todos los participantes deben creer en el proyecto, por tanto deben ser bien escogidos, debe ser personal que escuche y sea resolutivo”. (Miquel, PV2)

A partir de les noves eleccions (cada any hi ha eleccions i s'escullen novament els representants de les comissions) el diàleg ha estat més present i els conflictes es parlen a la comissió i s'intenta arribar a acords. De l'experiència passada els interns han après que, per tirar endavant el MPiC, s'han de marcar uns objectius, s'ha de treballar en equip, sobretot s'ha de dialogar. Aquesta reflexió és duta a terme per diversos interns:

Acordar un objectiu ja és fotut, perquè cadascú vol dir la seva... , però dius, anem a canalitzar això. Hem arribat aquí, doncs, ara anem a aconseguir-ho. Com ho podem fer? Doncs comencem a pensar, encara que no surti al final, hem estat allà i ens ha servit moltíssim. (Ramón, PI6)

El trabajo en conjunto te da la posibilidad de no hacer las cosas individualmente... lo que pasa es que hay gente que no lo ha hecho nunca esto, entonces...cuesta. (Javier, PI5)

L'aprenentatge del treball en equip es va anar consolidant, i a partir de l'esforç de tots els agents, la majoria de propostes que s'han elevat a la Direcció del CP han estat aprovades, tal com admet el Tomás (PI2): “Sí, s'han fet moltes coses. Hi ha coses a millorar, però dins del dolent està molt bé. El 95% de les propostes han sigut favorables. Tot està de moment molt bé. No ens queixem, però sempre es pot millorar”. El Pedro (PV4) admet que a les comissions, a vegades, es prenen males decisions però com que la responsabilitat és de tots, l'han d'assumir. Així ho exemplifica amb una anècdota de la jornada de les famílies al MR 7:

Mira, la última jornada de familia que hicimos nos equivocamos a la hora de pedir donuts, y si teníamos que comprar 100 donuts, compramos 800. Pero bueno, formó parte del cachondeo, la que hemos liado. Si no tomas decisiones, no te equivocas. Tuvimos que hacer una rifa especial para conseguir dinero para pagar los donuts. (Pedro, PV4)

Es posa de manifest l'evolució dialogant del MR 11 i com han anat aprenent dels errors comesos i a consensuar objectius i transformar-los en projectes, els quals han vist la llum amb l'aprovació de la direcció del CP. Tal com reflecteixen els comentaris anteriors, decidir és equivocar-se, però si no es prenen decisions no hi ha evolució, no hi ha canvis, no s'avança i el projecte s'estanca.

10.2.1.4 Del “*ver peligrar la convivencia*” al “*donar eines per la resolució de conflictes*”

El respecte a la convivència passa pel diàleg, però si aquest no és possible hi ha el mecanisme de la mediació. Per una banda, aquesta mediació pot ser de tipus informal, com és el cas de la mediació dels membres de les comissions, entre els companys de MR. Centrant-nos en el cas del Marcelo (PI4), tenint en compte que estava molt involucrat en bandes llatines i que no parlava amb ningú que no fos de la seva banda, es pot afirmar que el canvi ha estat increïble:

Si unos compañeros no querían hablar con él [referint-se a la persona que actuava malament], yo iba a hablar con él, para que entendiera. [...] A veces otras personas me pasaron la negatividad. La negatividad es mala. Es como vuelvo para atrás y eso no lo quiero hacer, lo que importa es seguir para adelante ¿Qué hice? Actuar un poquito por todas partes, explicar a otros compañeros. He aprendido a mediar porque yo he tenido mis épocas, he tenido mis errores en bandas latinas y no me relacionaba ni con españoles, ni con nadie que no fuera latino. (Marcelo, PI4)

El fet d’anar parlant amb tothom i intentar mediar feia que la majoria d’interns s’anessin a queixar a ell de problemes que hi havia al MR, fins que un dia va explotar:

Los otros se quejaban siempre, se venían a quejar a mí y quería solucionarlo. Un día me exalté bastante, me puse a gritarle en pleno patio al economatero. Claro, actué mal y reflexioné. Sí, somos humanos, pero claro, lo veo mal, nunca me habían visto así. Por ejemplo, en control de la ira del 1 me fui al 8, rápido. (Marcelo, PI4)

Quan la mediació espontània no funciona, es pot partir d’una mediació formal, tal i com es va iniciar en el MR 7. A petició dels interns es va demanar una formació en resolució de conflictes. Segons el PM MPiC, els i les representants de les comissions són els encarregats de mediar quan hi algun problema i aquest és l’objectiu principal del Taller de “Resolució de conflictes”. El personal penitenciari des de la SGPRS, la direcció del CP i el personal d’interior i educador remarca la importància que les pròpies persones internes puguin gestionar-se qüestions de convivència perquè la disputa no acabi en expedients disciplinaris:

Ellos [referint-se als mediadors] tratan con conflictos que no son merecedores de expediente disciplinario. [...] La mayoría son roces por convivencia, que mejoren el economato, que te he quitado un café, que ponen la música fuerte en la celda por la noche y no duermo. [...] Nosotros procuramos que los 15 miembros de la comisión, una vez que son elegidos, reciban una formación y viene una entidad externa que los forma. De estos 15, ellos deciden por disponibilidad quiénes van a

ser los que van a actuar, porque, aunque parezca mentira, aquí muchas veces no tienen tiempo para todo. (Pedro, PV4)

Sense tenir l'ambició de que no hi hagi expedients disciplinaris sinó tenir l'ambició de que els problemes de convivència quotidiana es puguin resoldre d'una manera més àgil i més amable. Trobo que està bé per ells que no hagin de transcendir a nivell d'expedient disciplinari. [...] Que tinguin eines per resoldre conflictes amb els iguals. (Cristina, PD1)

Que la resolució de problemes sigui guiada amb els interns per una via de mediació i no per la via administrativa, al final ells saben que si hi ha un expedient disciplinari, ha de complir una sanció i que hi ha un termini de cancel·lació. [...] Si 2 persones, per exemple, s'han barallat puguin tenir una convivència normalitzada en un mateix espai de vida. No són amics de l'ànima, no passa res però han de seguir convivint en el mateix espai i això és una mica el que es busca. (Pau, PJ1)

Els interns comenten les seves experiències davant la resolució de conflictes:

Tiene que ser voluntario, una persona se tiene que acercar a ti: "Oye, mira, tengo un conflicto". El primer paso que tienes que dar es: "Entonces yo me pongo en contacto con la otra parte del conflicto y veo si la otra parte quiere resolverlo también". Si dice que no, pues ya no tienes por qué entrar, porque es voluntario. Si dice que sí, ya tienes el cielo ganado porque si dos personas acuden a una comisión de resolución de conflictos para solucionar un problema y no lo solucionas, es que el malo de la película eres tú. A mí me pasó una vez que al principio me decía: "Oye, que no quiero saber nada de esta persona...". Y le digo: "Pero eso no quiere decir que él no quiera solucionarlo, pues da un paso tú también". Y me responde: "Bueno, pues va, pues acudo" [...] Y luego, fue curioso, porque cuando se fueron vino el otro, esperó a que cerraran la puerta y me dio un abrazo. (Javier, PI5)

Nosotros actuamos en primera instancia si pasara cualquier cosa intentando mediar por las dos partes. Intentamos hablándolo y con todas las herramientas que aquí nos dan con el programa de resolución de conflictos. [...] De momento no he tenido que aplicarlas, veo el comportamiento bastante correcto. (Rubén, PI3)

Tot i que inicialment en el MR 11 no es va veure la necessitat d'aquest tipus de formació, alguns interns creien que era una bona idea i es va demanar més endavant. En aquests processos de formació, com remarquen els propis interns, és de vital importància escollir bé les persones mediadores:

Sería una buena idea porque hay gente que tiene más afinidad con unas personas que con otras. Por ejemplo, contigo me llevo bien, vale. Y yo con este otro me llevo

bien, también, pero tú te llevas a matar. Pues yo voy a hacer de intermediario y puede ser una buena idea. (José, PI1)

Se ha pedido formación a nivel de resolución de conflictos para tener herramientas para arreglarlo entre nosotros sin tener que ir a los funcionarios, ni a tratamiento. Pero se tiene que buscar a las personas adecuadas, que sepan mediar. (Claudio, PI8)

Es després dels comentaris anteriors que la mediació, que es tracta d'un mecanisme que pot resoldre conflictes entre les persones internes i professionals, no és una tasca fàcil i es necessita una formació adequada. En segon lloc, la mediació fa responsable a la població interna de la convivència en el MR, motiva a l'autogestió; per últim, evita que certs incidents vagin a més.

Per tant, el respecte a la convivència i la responsabilitat de què funcioni el MPiC forma part de tots els interns, tant dels que participen com dels que no, tal i com destaca la Dolors (PT2):

La convivència i la responsabilitat és dels que participen i dels que no. Al final el que està al pati sense pujar també sap què s'ha de responsabilitzar per no danyar. Sempre hi ha un que va i la pinta, eh? Vull dir, això t'ho trobaràs a tot arreu, però això és la vida. Però, hi ha molts interns que estan al pati, que no participen activament, però sí participen passivament en no liar-la més del que la liarien en una altra banda que els hi seria igual. Hi ha coses que són sagrades i no es toquen. Del gimnàs no ha desaparegut mai res i pot entrar tothom al gimnàs. Igual que a la sala d'ordinadors.

Sí que hi ha com un respecte, no? La sala de jocs està oberta, hi ha hagut algun incident puntual però, per les hores que està oberta i per l'ús que se'n fa (juguen a la Play, juguen a ping-pong,...), podria haver-hi mil incidents i no hi són. Vull dir, que és d'agrair. I pel volum de gent que hi ha! (Dolors, PT2)

El MPiC és una oportunitat per a les persones internes per consensuar problemes de convivència, com els que es poden tenir al carrer, com ressalta la responsable del MPiC de la SGPRS:

Quan han de prendre una decisió fan com a les comunitats de veïns, s'ajunten tots, parlen del tema i ho voten i sentir dir això als propis interns et dóna una perspectiva de cap a on pot arribar anar això. O sigui, que veritablement, la presó pugui arribar a ser en alguns MRs, un exemple de convivència cap a enfora, perquè hi ha gent que té veïns d'altres nacionalitats que no s'ha parlat en sa vida. (Glòria, PJ2)

Es constata que la funció del MPiC pot anar molt més enllà de participar i responsabilitzar-se de les activitats, com pot ser fer partícips als interns de la resolució dels conflictes que posen en perill la convivència comunitària i per tant l'harmonia en el MR. Un dels principals objectius del MPiC és establir mecanismes de normalització de la convivència i la pretensió última és aconseguir un clima de convivència el més similar possible en quant a normes, valors, hàbits i formes d'interacció, al de qualsevol col·lectiu social. Per tal d'aconseguir aquest objectiu es pretén que els mateixos interns acceptin les normes i les pautes per a la millora de la convivència. Aquesta acceptació és vital per a què el projecte tingui èxit però, com qualsevol canvi, necessita el seu temps. El primer pas és saber quines normes s'estableixen conjuntament, però la població interna no està acostumada a decidir i molt menys si es parteix de dinàmiques molt regimentals. I el segon pas és organitzar-se.

10.2.2 Aprenent a participar

10.2.2.1 El concepte de 'participació' a debat

La participació democràtica forma part de la governança del lloc on es viu, en aquest cas, la presó, i té a veure en com s'organitzen tots els agents implicats, segons explica la referent del MPiC a la SGPRS:

El MPiC planteja una part de participació representativa, [...] s'ha escollit, s'ha votat. Després està la participació directa que són tots els espais assemblearis, on es poden fer propostes, es pot votar i es pot opinar. Dintre dels MRs o dintre de lo que és una societat civil organitzada, tu participes en la teva comunitat en la que legalment estàs adscrit.

Participar és tenir un rol actiu cap a aquelles interaccions socials i aquelles decisions que afecten a tothom. [...] Participar és una actitud cap a la comunitat i pot ser tot lo oberta i flexible que permeti l'organització del CP o no. Llavors, participar és jo faig aportacions, no pensant en mi, sinó pensant en la col·lectivitat. És la construcció de les xarxes socials, és difícil! Glòria. (PJ2)

El MPiC és un concepte nou en el medi penitenciari. La participació col·laborativa entre les persones internes per aconseguir un bé comú no ha estat una prioritat a presó, fins ara. El Martí (PT6) explica que va ser una de les coses que va costar més quan van començar el projecte en el MR 2, perquè l'entrada en un CP és traumàtic:

Crear l'ambient participatiu, és molt difícil! Entrar a presó i que et diguin: "Mira ara serem un grup participatiu i mirarem tots per un bé comú". Tu acabes d'entrar i tens un nivell d'ansietat molt elevat, ho estàs passant malament, la teva família està a

fora, estàs passant un dol i perquè et vinguin amb històries de que anem a participar.
(Martí, PT6)

Malgrat la falta de costum, la participació de la població interna millora la convivència en el MR perquè es parteix de la seva iniciativa i de les seves necessitats, tot i que a vegades el personal professional no les acabi d'entendre:

El clima que genera el fet de que ells agafin les regnes del lloc on viuen i se'l facin seu i participin i moguin i muntin i... , fa que millori el clima i la convivència. Nosaltres hem de ser un mitjà! Quan decideixen muntar un gimnàs, és a través de les seves necessitats. Aquesta proposta s'eleva a Direcció i es tira endavant. Si ells participen en l'elaboració d'un projecte que es la creació d'un gimnàs, aquest projecte millora la convivència modular. (Dolors, PT2)

Em trobo unes persones amb moltes ganes de fer coses, amb llibertat total d'expressió, [...] llibertat d'opinió. Deien el que pensaven, encara que fos una barbaritat, sense filtres. Per exemple, volem portar, i de fet la van portar, volem portar una roda de camió per fer exercici. Jo flipava i ho van aconseguir i ara estan per aquí amb la roda de camió cap amunt i cap a baix amb una corda i l'arrastren i així fan exercici. [...] Tot lo que demanen té un sentit, que jo al principi no li trobava però després els vaig escoltant i dic clar, és que tot té sentit o utilitat. (Teresa, PT4)

Es desprèn que els interns que conviuen en un MR formen una societat i com més participin en el benestar d'aquesta societat, el clima social millorarà. Però aquesta participació ha de ser activa, proposant projectes i idees a partir de les necessitats pròpies. L'equip de professionals del MPiC ha de potenciar aquesta participació perquè proposin i redactin projectes a partir de les seves necessitats. A partir d'aquí es generen sinèrgies positives a nivell modular que afavoreixen el clima social.

D'altra banda, cada intern participa en el MPiC en funció de les seves capacitats o possibilitats i això fa que el MPiC tiri endavant, tal i com apunta el personal educador i els propis interns:

Un modelo funciona cuándo todo el mundo, de una manera u otra está implicada en el día a día del MR, en las dinámicas del MR. Aquí cada uno tiene sus habilidades y hay quién se le da muy bien hablar en las reuniones, otro en escribir y hacer proyectos. Pero es igual de importante que el que de repente cuando montas algo te ayuda a organizar o a colocar las mesas, eso es lo chulo, de que todo el mundo de alguna manera participe. Que suban a las comisiones me encanta y es muy importante, porque es el momento en el que se deciden cosas, pero a lo mejor tampoco ni es necesario, ni es posible que estén todos ahí arriba. [...] Un ejemplo

claro fue el día de las familias, cuando estuvieron preparando el MR. Era increíble, estaba todo el mundo implicado, uno limpiaba, el otro cocinaba, el otro pintaba, para mí eso es la participación. (Montse, PT1)

Participar alberga muchas cosas porque dentro del MR, [...] se puede participar de muchas formas [...] en la comisión, haciendo actividades, [...] otros a lo mejor de limpiar las aulas, otros de hacerse responsable de algunos sitios y es lo bonito. Participa voluntariamente toda persona que quiere, no es obligatorio. [...] La forma de participación no es otra cosa que ser responsable con el día a día con el cuidado del sitio donde convivimos entre todos. Al final, no participamos el 100%, pero bueno con participar un 80%, 85% ya es un gran logro. [...] Al ver como participamos, llega un momento que a la gente también como que se le pega. Y al final, es sentirse bien todos. (Rubén, PI3)

Però no totes les persones comparteixen la mateixa opinió sobre la participació. El Tomás (PI2) comenta que la majoria de gent el què fa és apuntar-se a alguna activitat i per a ell això no és participar:

La majoria no participa. Participen quan ve l'esdeveniment, no és que participin, és que s'apunten a una activitat. [...] Quan tu fas alguna cosa, s'hi apunta tothom, participa tothom, però darrere d'això hi participa molt poca gent. De 100 presos que som aquí ¿quants ho organitzen, un 10%, un 15%?

La gent pot fer el que vulgui, pot venir a les reunions que fem dijous a la tarda. No hem de ser els que estem de president, o vocals els que proposem sempre. [...] Una cosa és participar, i l'altra fer l'activitat. [...] O sigui, quan tu fas la barbacoa, tothom vol participar. (Tomás, PI2)

A les comissions hi va haver una reunió on es va debatre sobre el tema de la participació arrel de la segona barbacoa que es va muntar. Alguns dels interns volien convidar antics membres de les comissions que havien passat al MR 14 i, aleshores, es va generar un debat de qui havia de ser convidat i qui no en funció de la participació que havien tingut en el MR. Va ser un debat interessant sobre la participació i, és clar, també va reflectir les afinitats que cadascú tenia:

Es comenta de convidar a ex-interns del MR 11 que havien estat a les comissions i s'inicia una discussió que dura força estona. Es discuteix sobre qui participava, qui no [...] Es parla que s'hauria de buscar un criteri perquè ningú es senti ofès i no s'acaba de trobar quin pot ser, ja que tots a la seva mesura van participar, si més no en alguna activitat. (Diari de camp, 31/05/2018)

Al final es va decidir no convidar a ningú, però el problema va ser que alguns dels interns del MR 14 ja se'ls havia convidat, fet que va provocar indignació i decepció. La Dolors (PT2) explica la seva idea de participació i la seva opinió sobre la decisió final:

Jo crec que tot és participar en diferents graus. Jo penso que se'ls hauria d'haver convidat a tots, penso que per a ells era important que se'ls convidés i penso que ho van viure malament. [...] A mi no em va semblar correcte, em va semblar una falta de respecte, però ho van decidir ells. [...] Jo crec que també es va gestionar malament perquè als interns del MR 14 els hi va arribar la veu de que serien convidats...abans de ser-ho. [...] I després tot això queda en res, és molt lleig. Bueno, d'aquí vénen els conflictes, aquí i a fora. (Dolors, PT2)

Es posa de manifest que el concepte de participació no és per a tothom igual. D'una banda, tenim opinions que expressen que totes les persones internes participen en la mesura que poden i saben; i d'altra banda, en tenim d'altres més exigents, que afirmen que la majoria d'interns no participa en la presa de decisions i l'organització de les activitats però, en canvi, sí en el gaudiment d'aquestes. D'altra banda, es constata que formar part de l'organització d'algun esdeveniment o projecte, és un ingredient de la participació democràtica, donada la seva voluntarietat.

10.2.2.2 El programa i la voluntarietat al MPiC del MR 11: la gran diferència

La diferència entre el MR 7 i en el MR 11 és crucial per entendre la participació d'un MR i d'un altre. Un dels objectius bàsics del MR 7 és fomentar la participació de totes les persones internes a les activitats que es duen a terme en el MR i fora d'ell. D'altra banda l'objectiu principal del MR 11 és la superació del programa específic de tractament dins d'un MPiC, la participació no és obligada en el MR, tot i que ha de ser respectada.

Per tant, una de les diferències principals entre el MPiC del MR 7 i MR 11 és el programa de tractament. En el MR 7 no hi ha cap programa específic de tractament, per tant, l'entrada o la sortida no està supeditada a la realització de cap condicionant tractamental. Si no vols participar pots canviar de MR i si l'equip considera que no té una actitud activa se'l convida a marxar a un altre MR:

Els interns venen al MR 7 arrel d'informes d'altres equips. [...] Perquè la idea no era fer-ho exclusiu. De fet, hi ha neteja, si tu no participes se't convida a marxar a un altre MR perquè hi ha interns d'altres MRs que si volen participar. (Martí, PT6)

En una de les comissions del MR 7, per tal de fomentar la participació de tots els interns, s'ha plantejat l'organització de 10 activitats conduïdes pels interns i que la resta s'apunten en funció de les seves afinitats, tal i com queda recollit al Diari de camp: La participació és

recomanada però no obligada. La idea principal és proporcionar als interns activitats a fer i que participin de les coses que es fan al MR (01/02/2018).

En canvi, en el MR 11 es realitza el programa del DEVI, de manera que l'entrada o la sortida del MR depèn de la realització i de la superació d'aquest programa. Aquest fet implica que no poden escollir als interns i aquests, per tant, no tenen opció d'anar a aquest MR si no han de fer el DEVI. Els interns del MR 11 estan obligats a estar en el MR tant si estan d'acord amb el MPiC, com si no ho estan. Aquesta diferència fa que el funcionament d'un MR i un altre sigui diferent. En el MR 11, a l'inici del MPiC hi va haver interns que dificultaven la convivència perquè no estaven d'acord amb el model, com reconeixen les educadores i els interns:

Te'n vas al MR 7 i has de participar i a més...el Pedro està allà i els hi diu: Escolta, què estàs fent aquí al sofà? Fes alguna cosa. És clar, això en el MR 11 no passa. (Montse, PT1)

Hi ha interns que es dediquen a altres coses, que no es la participació, sinó que és la contaminació. I aquests interns no participaran de forma activa, al contrari, malmetran, de forma passiva. Però clar, és que no podem fer que no hi siguin, llavors és molt difícil! (Dolors, PT2)

Aquí hay gente muy válida, gente con ganas de trabajar para que haya otros intentando joder. [...] Esto es el M R11, es un MR donde hay cursos, en el MR 7, no. Aquí la gente tiene que venir sí o sí. La gente que hay en el MR tiene ganas de trabajar y eso es muy importante para la comisión y en un MR como éste. El tema es la tipología de la gente, aquí sobran 30 personas, porque hay gente que no quiere esto y esto no ayuda. (José, PI1)

De totes formes, el personal penitenciari opina que la feina real és treballar amb els que són més reticents al model i no excloure'ls quan no participen, com és el cas del MR 7. Segons els i les professionals i les persones internes es tracta d'anar convencent i animar a participar. Tot i així, és difícil que tothom estigui content amb el sistema de funcionament, sempre hi ha unes persones que no voldran participar, igual com passa a la vida en llibertat:

Això no és una crítica al MR 7 però si per fer un MR amb el MPiC han de fer un procés de selecció, qualsevol MPiC, funcionarà millor. [...] Si és l'intern model funcionarà sempre. La realitat d'aquest MR és diferent. Perquè no és només gent que vingui del MR 2, 3, 4 que són MRs d'estabilització de la conducta que han tingut expedients disciplinaris, sinó que venen del DERT, que acaben de complir un primer grau i com són DEVI's els han portat aquí. Si l'engranatge funciona, aquesta gent segueix la dinàmica de la resta. És positiu! (Joan, PV1)

Aquí no tenemos esa opción [fent referència a l'expulsió del MR]. Se podría ver como algo a favor, es decir: "Si, no participas, te puedes ir". Pero tampoco es necesario, igual no tiene que funcionar así. Lo que tienes que hacer es convencer, que la gente entienda que es lo mejor para todos. [...] Lo que hay es lo que tenemos. Asumiendo que va a haber un porcentaje que nunca va a participar, pues los demás mientras podamos ir tirando, [...] y hacer planes de actuación. [...] Mira hoy hemos hecho lo del crossfit y cuando he llegado a MR, iban muertos, pero súper contentos. (Montse, PT1)

Jo crec que gent rabiosa n'hi ha a tot arreu. Hem de treballar amb ells, intentar minimitzar l'impacte. [...] A tot arreu hi ha gent que participa més i menys. No tothom pot participar igual, ni de la mateixa manera.[...] Sempre hi ha gent que és més activa i altres menys. I després hi ha dinàmiques de pati que és una altra entitat diferent que té certs sistemes de funcionament, [...] que fa que no puguin participar tots de la mateixa manera. (Dolors, PT2)

La presó és la presó. Trobar la presó on els interns parlin bé o estiguin totalment contents és molt complicat perquè estàs privat de llibertat. [...] Per als interns la presó és la presó i a mi em pots ficar canapès cada dia, que al tercer dia criticaré els canapès. (Salvador, PI10)

Segons la Dolors (PT2), en el MR hi ha bàsicament tres grups d'interns: els que lideren la majoria de projectes, els que els segueixen, i després un grupet que es queden al marge en funció de l'activitat que es duu a terme:

Creo que és un MR que té un grup que tira molt, un grup que segueix, i uns quants que parasiten. Hi ha un comando que tira, uns soldats que fan d'exèrcit, i sempre tens algun que altre paràsit, paràsits socials. Són així, estan a tot el món, aquí i a fora. [...] El dia de la barbacoa veus quanta gent participa al MR. A la barbacoa van participar entre un 80 i 90% d'interns del MR. La barbacoa és anar a menjar i és gaudir d'una activitat. Hi ha interns que van participar en fer el menjar, altres que van participar de l'organització, altres que van participar de la neteja, altres que van pujar i baixar cadires. I altres que no van fer res, que només van menjar. Que són els típics que no faran, ni desfaran, però jo crec que és el típic esquema social que et pots trobar a tot arreu (Dolors, PT2)

Tot i les reticències inicials dels interns més rígids al canvi, el Claudio (PI8) afirma que el clima del MR ha millorat perquè gairebé tothom participa: "casi todo el mundo participa, hay poca gente que no participa y todo eso crea un ambiente de... hermandad, por así decirlo". El Joan (PV1) comenta que l'evolució del projecte és favorable i que, fins i tot, els que no

volen saber res a nivell tractamental participen de les festivitats organitzades per les comissions:

Al principio había reticencias, hay mentes más rígidas que están anclados un poco en el pasado y son muy ellos mismos. Han estado siempre acostumbrados a un sistema. Un modelo de que les tienes que decir todo [...] Una vez pasado un año y medio, de esos, aunque no participan, no ponen palos a las ruedas. Sí que es verdad hay gente que decide no hablar con los de tratamiento, y tampoco se implica nada, pero está aquí, no molesta, incluso cuando hay alguna festividad participan porque les conviene, aunque sea una barbacoa, o la fiesta musulmana, o la fiesta de la fruta, o cualquier evento. (Joan, PV1)

El MPiC parteix de la voluntarietat i per tant s'ha de respectar a les persones que no volen formar part, tot i així la Directora del CP Brians 2 manifesta que aquestes persones han de respectar les normes de convivència que han estat acordades en aquell MR:

Respecta'ls. Respectar. Estan en el seu ple dret de no voler participar i per a que funcioni el model jo crec que ha de ser voluntari. Lo que sí que és imprescindible, que ells han d'entendre, és que aquest model existeix, i hi ha una part del MR que hi creu i que participen, per tant han de respectar-ho. Puro y duro! O sigui, no participis, però sí respecta. És fonamental. No tens perquè participar, però el que no pots fer és boicotejar la convivència d'aquest MR. (Mònica, PD2)

Es reflecteix de les paraules anteriors que l'intern comparteix un MR amb altres interns que han comès la mateixa tipologia delictiva, però aquest fet no implica que la seva actitud davant el MPiC sigui la mateixa. El MPiC els hi proporciona una oportunitat de participar proposant projectes i activitats, i gaudir de les mateixes, però no tots els interns hi estan interessats.

10.2.2.3 L'experiència al capdavant de les comissions

L'obligatorietat a la participació, la motivació de la major part de les persones internes i la trajectòria del MR 7 fa que les dinàmiques participatives estiguin molt assentades a les reunions de les comissions. En aquest sentit, el Pedro (PV4) comenta que la majoria de persones que estan al MR assisteixen a les reunions:

Las reuniones las hacemos arriba en el aula más grande que hay. Es que aquí se sube casi todo el mundo. En aquel momento [referint-se al moment de la reunió], en el patio los que no tienen nada que hacer, suben y vienen y van. (Pedro, PV4)

En canvi, la voluntarietat a la participació, la desmotivació d'una part de les persones internes i la poca experiència del MR 11 fa que l'assistència a les reunions de les

comissions hagi estat irregular durant l'etapa d'observació del procés d'investigació. Durant el primer any hi va haver moments força crítics en què assistien molt pocs interns i, fins i tot, no hi havia representació d'alguna comissió. L'assistència dels interns era molt escassa a causa de la desconfiança en el MPiC i haver d'asseure's a la mateixa taula que el personal funcionari, tal i com s'ha comentat anteriorment. En un parell d'ocasions es va acordar que els membres de la comissió comentarien a la resta d'interns que si no hi havia suficient quòrum era possible que deixés de funcionar el MPiC. Aquestes són les paraules del Salvador (PI11) fent referència a una convocatòria de reunió de les comissions:

Un dia la Montse comença a intentar muntar les comissions [...] y un día descubres que no va a subir nadie. I jo me n'anava a Tallers i no hi vaig anar per quedar-me aquella tarda para intentar convencer diplomáticamente, para que la gente subiera, para que Montse no se encontrara sola. Lo recordaré siempre. (Salvador, PI10)

La participació dels interns a les comissions, que és un lloc de trobada per a totes aquelles persones que ho vulguin, va donar un pas important quan va canviar la ubicació de les reunions. Inicialment es feien en una aula i la gent no gosava entrar-hi, tenien les seves reticències del que es parlava en aquell espai. Després de parlar-ho a les comissions, es va decidir fer les reunions a la biblioteca, per fer més obert i accessible l'accés. A partir d'aquí, la participació va ser més alta, els interns que estaven als ordinadors escoltaven i, fins i tot, alguns deixaven de jugar o escoltar música. Al ser un espai obert, la gent entrava i sortia sense cap tipus de condicionant. Així explica el Claudio (PI8) el canvi d'ubicació de les reunions: "La gente que estaba allí pues escuchaba lo que se hablaba, aunque estuviera con el ordenador. Y yo personalmente, a todos mis amigos siempre los he animado, porque claro, el que viene con el pensamiento de otros MRs...".

Tot i així, hi ha hagut èpoques que l'afluència a les reunions ha baixat. Davant aquesta situació puntual, alguns dels interns proposen mesures dràstiques per tal de fer reaccionar als seus companys de MR. Però l'estratègia més efectiva ha estat, en les diverses ocasions que ha passat, avisar a la resta de les persones internes que si no hi ha participació el MPiC està en perill:

La Montse em comenta que entre juliol i agost s'han fet unes 5 reunions i que hi havia molt pocs participants, i a més a més alguns dels membres escollits han passat al MR 14. Aleshores els hi va comentar que si volien tirar endavant amb el projecte s'havien d'involucrar, si no era millor deixar-ho córrer. A partir d'aquest toc d'atenció i de decidir que era millor avançar les eleccions per escollir nous representants (tot i no fer un any de les primeres eleccions, les baixes de diversos representats a causa dels canvis de MR i l'entrada de nous interns fa necessari

avançar-les) s'intenta redreçar el MR. [...] Avui a la reunió hi ha molta gent, sembla que les properes eleccions potser hi tenen alguna cosa a veure. (Diari de camp, 14/09/2017)

L'últim punt que es parla és la falta d'implicació de més persones. I es parla de les coses que es poden fer. El Gerard (PI14) i la majoria d'interns estan d'acord en "castigar" al MR si les persones no participen. Estan a favor de tancar la sala d'informàtica per tal de que els interns es donin compte dels beneficis que els representants de les comissions estan fent i que s'impliquin en les activitats i les reunions. [...] Tal i com es va parlar a l'anterior reunió cada un dels interns ha parlat amb companys seus al MR i això ha fet que a la reunió assistissin tantes persones. És una forma de pressió perquè els interns s'involucrin amb el projecte. (Diari de camp, 08/02/2018)

S'ha de tenir en compte que el bon desenvolupament de les reunions passa per la participació dels membres de les comissions en diferents tasques que van des de l'organització fins a la transmissió dels acords: fer-ne difusió, tenir la sala preparada, redactar l'ordre del dia i portar-la a la reunió, redactar l'acta de la reunió passada, passar-la a net i portar-la a la reunió per tal d'aprovar-la, preparar sol·licituds, redactar els projectes, o penjar els acords i les actes al panell de les comissions. L'assoliment d'aquestes tasques va ser progressiu i va ser un procés d'aprenentatge pels interns, tal com es recull en algunes anotacions en el Diari de camp:

El primer que es vol fer és llegir l'acta de la reunió anterior però hi ha problemes perquè no se sap qui la té. Per arribar a llegir l'acta s'ha de seguir una sèrie de passos, un secretari recull tot el què es diu a la reunió, es passa a net al portàtil i es grava en un USB i se li dóna a l'educadora perquè la imprimeixi. Sembla que aquest procediment encara no està clar i no s'ha imprès. Al final es va llegir des del portàtil. (Diari de camp, 03/03/2017)

[...] L'inici de la reunió d'avui ha estat aclarir la burocràcia dels papers que els interns han d'anar omplint. En primer lloc la Montse ha dit que els models els tenen a la carpeta de l'ordinador i que han de diferenciar entre les peticions que fan a la Direcció; el model de l'acta de les reunions que han d'anar omplint; i per últim la informació dels diferents projectes que van presentant. Sembla ser que els interns tenien dificultats per diferenciar els models. (Diari de camp, 16/03/2017)

[...] La Montse parla de la necessitat d'una reunió conjunta de les tres comissions per determinar qui realitza les actes i les peticions, ja que sembla que hi ha algun

conflicte entre ells i que aquest l'han de solucionar ells parlant de qui fa cada cosa.
(Diari de camp, 30/03/2017)

Cal dir que, en aquest sentit, la Montse (PT1) també estava en procés d'aprenentatge liderant el MPiC en un MR, ja que en el MR 7 el liderava el Pedro (PV4) i, per tant, hi ha una sèrie de qüestions a les que necessitava habitar-se. L'aprenentatge es construeix dia a dia i finalment arriba el moment en què tothom sap què ha de fer a les reunions:

Avui ha estat la reunió amb més formalitat que he assistit fins ara. Des de la lectura de l'acta anterior i el torn obert de paraules. S'ha discutit amb ordre i respecte i totes les opinions han estat escoltades i valorades. (Diari de camp, 21/09/2017)

Malgrat la darrera cita, les dinàmiques a les reunions gairebé sempre segueixen el mateix patró: retard a l'hora de començar i poc dinamisme i, de mica en mica, es van animant per acabar sent molt participatives:

La reunió comença 45 min més tard, habitualment la reunió ja comença tard, però en aquesta ocasió més del què és habitual. Quan vas al MR els interns sempre tenen coses a preguntar, sobretot a l'educadora. D'altra banda els interns van pujant a poc a poc i es van incorporant. Obrir el portàtil i començar a llegir l'acta de la sessió anterior també alenteix el procediment. [...]

Tres persones s'ofereixen per decorar el tauler d'anuncis de la comissió, és un moment curiós perquè entre ells es van animant. Després d'uns 45 minuts de reunió els interns es van destensionant i participant més a les diferents converses. (Diari de camp, 25/01/2018)

Tot i així, després de més de dos anys de funcionament, la participació a les reunions de les comissions del MR 11 és certament regular, tot i que no és molt alta (una mitjana de 10 interns). Fins i tot alguns que no poden assistir a les reunions perquè tenen alguna activitat en aquella hora demanen poder fer les reunions amb una altra hora, pel qual es denota l'interès per a participar:

El següent tema és que alguns interns sol·liciten canviar el dia de reunió de les comissions perquè els dijous de 17 a 19 tenen esport i no poden, ni volen faltar, però que volen participar a les comissions.[...] Comenten diferents dies però la Montse els hi diu que dependrà de la disponibilitat dels professionals. (Diari de camp, 26/10/2017)

També es constata que quan s'apropa la data d'algun esdeveniment el nombre d'assistents augmenta i les reunions són molt animades i es debaten diferents idees de com organitzar-lo. D'altra banda, després de cada esdeveniment, l'afluència també és alta ja que els interns

s'adonen que les aportacions a les comissions tenen un sentit ja que en veuen el resultat. Així doncs, la Dolors (PT2) explica que quan al final té lloc alguna activitat extraordinària en el MR, les repercussions d'aquest èxit reverteixen directament en la implicació dels interns a les comissions:

Tot té un temps i aquests processos el necessiten, i això els hi costava al principi de veure. Una de les coses bones d'ara és que els que vénen [referint-se a interns d'altres MRs], s'apunten. S'han trobat en un parell de mesos una barbacoa, una jornada de famílies, han pogut participar de tot i és com: "Oh, yo me subo a las comisiones", això és fantàstic, no? (Dolors, PT2)

L'aprenentatge dels interns del què significa el MPiC es fa palès a les reunions, fins al punt que els interns més veterans fan pedagogia sobre la filosofia del projecte amb els nous:

A l'haver més participants, la discussió d'avui és més rica i fins i tot i hi ha alguna discussió pujada de to. Sobretot en el moment en què un intern que no havia estat mai a cap reunió comenta que si la gent no fa bé les coses, com per exemple escopir al pati, se l'hauria de castigar. Els participants més antics el contesten explicant que la filosofia del projecte no és castigar o premiar, sinó conscienciar. En aquest punt un nouvingut del CP Brians 1 comenta que la gent que es presenta voluntari hauria de tenir compensacions. Novament els membres de la comissió li expliquen el perquè no és així. Tot i que el to és elevat, la discussió és rica. En aquest moment no es respecta els torns de paraula i tothom parla alhora. Al final l'educadora posa fi a la discussió. (Diari de camp, 09/03/2017)

Es constata que la implicació dels interns a les reunions de les comissions és fonamental per tirar endavant el MPiC. Les baixades d'afluència a les reunions de les comissions és un fet, si bé els tocs d'atenció per part de les educadores i dels propis interns funcionen i, cada vegada s'ha pogut remuntar la baixada d'implicació a les reunions. L'aprenentatge del funcionament del MPiC es va interioritzant cada vegada més, tot i que hi ha alguns aspectes que necessiten més temps de consolidació.

10.2.3 Organitzat d'activitats dins del MPiC

10.2.3.1 El paladar: la gran motivació

L'organització de les diferents activitats que tenen lloc en el MPiC necessiten la col·laboració de tothom. A més, la feina per tal de fer efectives aquestes activitats necessiten constància, dedicació i coordinació. Treballar en equip no és una qüestió gens fàcil; no ho és per a les persones que viuen en llibertat, i menys encara per a les persones

privades d'aquesta llibertat. En un CP organitzar un acte, activitat o esdeveniment requereix tenir en compte totes les qüestions relacionades amb la seguretat, la logística i la temporització dels passos a seguir. Si a més es té en compte que el propi sistema penitenciari requereix de molts protocols burocràtics i, per tant, molta paciència, es pot assegurar que realitzar amb èxit qualsevol acte, activitat o esdeveniment per part de les comissions del MPiC és tot un repte. Darrera de totes les activitats que es duent a terme en el MR hi ha un treball molt important per part dels interns:

Jo veia que feien activitats, una barbacoa o un campionat d'escacs o portaven algú a fer balls o el que sigui. Sabia que la cosa s'anava movent però no sabia com arribaven a aquest punt. Llavors va ser quan vaig veure tots els preliminars que fan ells per després fer tot el que fan, que és una passada! (Teresa, PT4)

La primera activitat que es va dur a terme en el MR després de què el gimnàs estigués muntat i l'aula TIC habilitada, va ser l'organització d'una barbacoa (Figura 10), seguint l'estela del MR 7. Aquesta va ser la primera activitat grupal que va implicar a la majoria dels interns i on es va fer palesa la responsabilitat col·lectiva.

Figura 10. Barbacoa al MR

Font: Elaboració pròpia

La celebració de la barbacoa va possibilitar tres grans aprenentatges a les persones internes: saber-se organitzar, el treball en equip, i ser pacient. El Ramón (PI6) explica que el fet de poder fer una barbacoa al MR semblava impossible, perquè requeria una col·laboració grupal, que no hi havia hagut fins aleshores, i molts permisos. La Dolors (PT2) comenta que els interns del MR 11 estan acostumats a la immediatesa i el procés per portar a terme una barbacoa requereix seguir una sèrie de passos i, per tant, treball i temps:

Bueno, ells ja saben que al MR 7 s'havien fet barbacoas, llavors és com: "Tenemos que hacer una barbacoa", "No seremos un MPiC si no hacemos una barbacoa". Llavors la Montse els hi va haver de fer entendre que hi ha prèviament abans d'una barbacoa. Els interns, i més els que estan en aquest MR, el què és real és la immediatesa. "Yo

quiero esto, lo quiero ya." No, les cosas no són ja! Les coses te les has de currar i al cap d'un temps vénen. (Dolors, PT2)

En una barbacoa la gente se implica, participa. Todo eso lleva un nivel de trabajo importante: a nivel administrativo, de participación en el momento de cuando llega la carne, el momento de servir, el momento de hacer el fuego... (Claudio, P18)

L'organització de la primera barbacoa en el MR va ser un procés d'aprenentatge per part de tots i totes, i va donar lloc a moltes discussions a les reunions:

Pel tema de la barbacoa es parla del menjar que s'ha de comprar i aquest tema dóna força de si. Cal dir que quan es parla de menjar els interns s'animen molt. Menjar coses diferents a les habituals és un al·licient molt alt per a ells ja que les rutines alimentàries en el CP són bàsicament sempre les mateixes. S'acorda que hi ha d'haver un menjar vegetarià per als interns musulmans. [...]

El següent punt que es debat calorosament és el de les quantitats: quants quilos de carn, costelles, bacon... És una discussió força interessant, ja que hi ha diversos interns que tenen o han tingut relació amb temes de cuina i es discuteixen entre ells. [...] Els membres de les comissions decideixen que penjaran una llista on els interns s'hauran d'apuntar si volen col·laborar en l'organització. Les principals tasques són les de cuinar, repartiment i neteja. (Diari de camp, 11/05/2017)

A part de la implicació de la majoria d'interns del MR, a la barbacoa també es va implicar la totalitat de l'equip de tractament. Tenint en compte que la principal organitzadora, la Montse (PT1) va tenir un imprevist i no va poder assistir, l'equip va respondre excel·lentment:

El dia anterior a la barbacoa, l'educadora, la psicòloga i la treballadora social van anar a comprar tot el que s'havia demanat, el jurista i jo ens vam encarregar de recollir la comanda vegetariana que va ser entregada al CP. [...] Cal dir que l'educadora, la Montse, l'organitzadora principal, no va poder venir aquella setmana per qüestions personals, però tota la resta de l'equip es va implicar amb l'organització (Diari de camp, 25/05/2017)

La celebració de la barbacoa té una sèrie de connotacions emocionals i socials que remarquen tant els interns, com el personal penitenciari. A part de que aporta un dia diferent a la població penitenciària, també és el resultat exitós del treball col·laboratiu:

En el MR había grupitos, estilo banditas, pero esas banditas se van relacionando, van empatizando, van compartiendo cosas. [...] Cuando hicimos la barbacoa, yo le digo: "Eva, me gusta ver cómo todas esas banditas están unidas. Me gusta ver la

sonrisa de todos ellos". Ver a los compañeros sentados en el suelo comiendo con alegría y compartiendo con otro compañero que no se llevaba bien, lo veía y me llenaba de alegría. (Marcelo, PI4)

Al mes de venir del CP Brians 1 hicimos una pequeña barbacoa aquí dentro del MR. Para mi aquello era estelar después de 2 años sin poder comer nada del exterior, poder comer una barbacoa para mí era impensable, [...] Los sabores te transportan a muchísimos sitios. (Rubén, PI3)

La gent està molt il·lusionada i molt contents i implicats. M'ha sorprès perquè moltes vegades, costa de veure aquestes ganes de fer coses, tot és una mica per obligació perquè em toca, i això sí que m'ha sorprès en positiu. [...] M'ha semblat molt interessant, molt festiu, molt alegre i que la gent realment ho valora. I els que no participen tant, pues encara que sigui pues menjar, un dia diferent, pujar més tard a la cel·la, estan al pati. (Roger, PT5)

Quan vaig arribar al MR, hi havia uns 15 interns que es cuidaven de coure la carn i uns 5 que es cuidaven de repartir-la. Hi havia una cua i tothom la respectava. D'altra banda hi havia una taula llarga on els interns estaven menjant, era com un dinar de germanor, feia molt goig veure'ls allà. (Diari de camp, 24/05/2017)

Un altre esdeveniment que també està relacionat amb qüestions alimentàries és "El Dia de la fruita"; tot i que sembla una activitat fàcil de muntar, no ho és gens. Primer les comissions s'han de posar d'acord amb la fruita que es vol comprar, les quantitats i el preu que ha de tenir i els acords no són sempre fàcils. A partir d'aquí els interns sol·liciten que se'ls retingui la quantitat acordada i les educadores són les encarregades de retirar aquests diners i anar a comprar la fruita. Aquesta es porta al MR i els interns s'encarreguen de posar-la en bosses i repartir-la.

Aquesta reunió es realitza de forma exprés ja que es celebra el Dia de la Fruita al MR. Les educadores han comprat la fruita amb els diners recollits dels interns. Hi ha dos interns responsables que van repartint les bosses de fruita i l'educadora va supervisant que es realitzi correctament. A la tarda, es realitzen partits de futbol. (Diari de camp, 28/09/2017)

El Dinar de Nadal, per la seva banda, va ser un tema que va acaparar diverses reunions discutint bàsicament què comprar per aquest dia; les propostes van ser de tot tipus, la majoria d'elles poc viables. Finalment es va decidir que era una qüestió que implicava a tot el MR i s'havia de preguntar a tothom. Les propostes que sorgeixen reflecteixen els somnis culinàries de la població interna:

I la darrera interrupció i la que ha durat gairebé tota la reunió ha estat el menjar del dia de Nadal. El Marcelo havia passat anteriorment per totes les taules del menjador apuntant què és el què els hi agradaria menjar. Les propostes són moltes i algunes totalment utòpiques, com el cas del “cochinillo”, “lasaña con plátanos maduros” o “gambas al ajillo”, però la majoria fan referència a dolços, torrons, bombons. Pel que fa a la beguda, es parla de cava i cervesa sense alcohol, suc i begudes varies (Diari de camp, 02/11/2017)

Finalment es decideix fer una cistella de menjar i que la compri qui la vulgui, però fer una cistella a gust de tothom no és fàcil i molt menys quan hi ha diferents cultures:

A partir d'aquí es comença una nova discussió, ja que els musulmans no mengen algunes de les coses que es proposa comprar com són els “mantecados”. El Claudio (en veu dels àrabs) comenta que el millor seria que hi hagués un tiquet per cada cosa i que la gent comprés el que volgués. El Tomás comenta que el què es tracta és que tothom pugui menjar alguna cosa diferent aquell dia i que no costés massa diners. [...]

L'últim tema abans de marxar ha estat la cistella de Nadal: s'han projectat els productes però no hi ha consens i es decideix que l'endemà el Claudio i alguns més de les comissions decidiran què volen per tal d'agilitzar la compra. Es comenta que s'han de fer les instàncies i les llistes de tot el què volen comprar (Diari de camp, 16/11/2017)

Es constata que els esdeveniments que s'organitzen des dels MRs de MPiC tenen moltes dificultats per celebrar-se però que la repercussió que tenen en aquests MRs són molt importants. Junt amb la possibilitat de trencar la rutina penitenciària i el gaudiment de productes alimentaris diferents als què estan habituats, organitzar aquestes jornades culinàries implica una sèrie de tasques i processos que aporten un aprenentatge col·lectiu i individual de gran valor: la presa de decisions per part de les comissions; el consens entre els interns; la redacció, aprovació i elevació del projecte a Direcció; el treball d'equip i el gaudiment de l'acte en comunitat. Els aprenentatges són nombrosos, tant per part de les persones internes, com per part del personal penitenciari.

10.2.3.2 Les cultura i les llengües: l'aproximació als altres

També el fet de celebrar activitats culturals-religioses ajuda a unir i a treballar plegats als interns del MR 11. La primera d'elles va ser al Nadal. El Nadal és un període crític per molts interns ja que és una època en què molts pensen en les famílies i a l'estar allunyats d'elles els hi produeix tristesa i angoixa. En el CP s'organitzen diferents activitats i una d'elles és el concurs de decoració de MRs. És per aquest motiu que el Marcelo (PI4), com a membre

de les comissions, va animar a la resta d'interns per decorar i posar una mica de color al MR amb l'ajuda de les educadores:

Nadie quiere fiesta y empieza el MPiC. Yo comencé y me dediqué a pintar. Después, otros compañeros me estaban ayudando y después mucha gente. Después: "Vamos... vamos más tareas, tareas, tareas". Y la educadora me daba materiales. Nosotros a veces improvisamos, algo pobre, pero algo feliz. Eso a veces es una alegría para nosotros, y estaba todo colorido, un colorido que nunca habíamos tenido, estaban todos contentos. (Marcelo, PI4)

D'altra banda també hi ha la celebració del Ramadà, un dels cinc pilars de l'Islam i que també és present en els CPs, els quals tenen en compte les necessitats dels musulmans practicants respectant el seu dejuni i els moments d'oració. Els MRs de MPiC, a més de seguir les indicacions de Direcció, també organitzen actes per donar a conèixer i celebrar amb la resta d'interns aquest esdeveniment. Tant en el MR 7, com en el MR 11 es reuneixen per facilitar la convivència i el respecte a les persones musulmanes, així com donar a conèixer a la resta aquesta festivitats:

Cuando empieza el Ramadán, órdenes de dirección aparte [...] la comisión de convivencia se sienta junto con los musulmanes y el educador y los funcionarios, y nos planteamos a ver cómo este año vamos a abordar el Ramadán: qué espacio tienen para rezar, qué necesitan, si quieren hacerse cambios de celda para no molestar al compañero. [...] Y aprovechando que tenemos una revista, pues se hacen artículos para explicar al resto de la población qué es el Ramadán y para que lo entiendan, [...] y cuando acaba, ellos hacen una fiesta de té y pastas e invitan al resto. (Pedro, PV4)

Un dels altres temes que es tracta és que s'habiliti un espai perquè els musulmans puguin tenir una mica més d'intimitat. Seguidament el Claudio proposa fer una festa amb motiu de la finalització del Ramadà. Una festa oberta a tots aquells que volen participar. Es demanarà una aportació de 3 euros per comprar pastes i te. Tots aproven la iniciativa. [...] La idea és fer una xerrada explicant a la resta del MR què és el Ramadà, què significa per als musulmans i perquè es celebra. (Diari de camp, 08/06/2017)

Pels interns no musulmans és una oportunitat de conèixer altres religions i altres costums. El Ramón (PI6) comenta que no havia provat mai aquelles pastes (Figura 11) i que li va semblar un esdeveniment "molt xulo". Pel Rubén (PI3) el simple fet de compartir les pastes àrabs ha estat un apropament a una persona nova: "Y es una cosa tan simple como decir

un trozo de comida de algo, pero con ese trocito de comida te acerca a veces con alguien, relacionarte con una persona que si no, tal vez, no te hubieras juntado”.

Figura 11. Pastes àrabs al MR per celebrar el final del Ramadà

Font: Elaboració pròpia

Els CPs sempre han estat un lloc on han confluït diverses llengües, fet que ha provocat en ocasions enfrontaments i poca predisposició a l'entesa. El MR 11 organitza el Dia de la Llengua Materna per fomentar el respecte entre tots els interns i el respecte entre les llengües:

La Montse comença la reunió portant l'aprovació de la petició per celebrar el “Dia Internacional de la llengua materna”. La intenció d'aquesta diada és realitzar xerrades sobre les diferents llengües que es parlen en el CP i també de la llengua dels signes. També s'acorda fer una xocolatada i partits de diferents esports. Els interns han convidat als interns del MR 7 i per tant serà la primera activitat conjunta. La celebració serà el 21 de febrer. (Diari de camp, 14/12/2017)

Aquest tipus d'acte és un esdeveniment lúdic-festiu que compta amb una part esportiva entre els interns dels MRs de MPiC i una xerrada de diversos interns amb participació de personal exterior relacionada amb el món de les llengües i la interculturalitat. A les impressions recollides al Diari de camp a la primera jornada que es va organitzar es ressalta la concòrdia i l'harmonia:

Avui s'ha celebrat el dia de la llengua materna. He arribat a les 10.00 al MR i estaven jugant un partit de futbol, els equips eren una barreja amb interns dels dos MRs. Al final han vingut uns 20 interns del MR 7 i del MR 12. He anat parlant amb diferents interns d'aquest MR i tots estaven molt contents d'estar d'allà. Hi havia un ambient distès i molt agradable. Alguns interns estaven veient el partit de futbol, altres estaven organitzant la xocolatada i altres preparaven la sala per la xerrada posterior. [...] L'aula estava plena de gent i feia molt goig amb professionals i interns de 3 MRs diferents que escoltaven i aplaudien els diferents parlaments. (Diari de camp, 21/02/2018)

L'efecte d'aquestes celebracions i del bon clima social del MR es veu reflectit amb el comentari del Jaume (PV3) que afirma que els interns del MR interaccionen independent del seu origen i procedència i acostuma a no haver problemes entre ells:

Aquí, moltes vegades es trenca una mica amb els estereotips, hi ha una part que notes que és igual d'on siguis, han estat xerrant, fan esport junts. [...] Notes que hi ha interacció entre cultures totalment diferents i s'emmotllen on estan. I sí que és veritat, que impacta per bé veure l'àrab amb el sud-americà, aquesta varietat mola, perquè interactuen. (Jaume, PV3)

Es desprèn que els esdeveniments que tenen lloc en les MRs de MPiC no tan sols tenen un caràcter festiu sinó també d'intercanvi de coneixement de cultures i religions diferents. Així mateix, es reflexiona sobre la tradició islàmica desconeguda per la majoria dels interns de tradició catòlica i d'altres confessions i els fa participants de la seva celebració possibilitant una major obertura de ment.

10.2.3.3 La Jornada de les Famílies: la vivència de la presó compartida

L'objectiu principal d'aquesta Jornada és que les famílies que ho desitgin i tinguin les autoritzacions aprovades visitin el MR en què està vivint la persona interna. Segons el Pedro (PV4): "La visita ha de ser amena i que les famílies vegin tots els espais i que siguin els interns qui els hi expliquin el què fan".

Un dels objectius d'aquesta Jornada és trencar amb l'estigmatització que pateixen els CPs i amb els estereotips creats pels mitjans de comunicació i la pròpia imaginació. En definitiva tranquil·litzar a les famílies oferint-los veure el lloc on viuen els seus relatius. És una forma de visibilitzar les presons a la societat. Aquesta opinió és compartida pel personal penitenciari i també per les persones internes:

Jo crec que per les famílies suposa una tranquil·litat el fet de veure on està el seu fill, el seu marit o el seu germà. Tenim la idea del que és una presó per la televisió, per les pel·lícules, les series. [...] El fet de que la pobra dona pugui venir aquí a veure el seu fill, no en un vis a vis, que vegi el menjador, el pati, la sala de dia, llavors, la dona es fa una idea. No és com surt per la tele i això crec que ha d'alleugerir i la família ho ha d'agradar. (Mònica, PD2)

Mañana tenemos el tema de las entradas de las familias aquí en el MR por primera vez. [...] Pues el hijo, o el padre o el hermano. Que no tenemos absolutamente nada que esconder, como una bola y una cadena en el pie y que duerme encima de un jergón y con un traje a rayas que todavía hay gente que piensa que van así. Y que la gente que trabajamos aquí somos jorobados que vamos con un manojito de llaves. (Joan, PV1)

És súper important perquè normalitzen les presons, perquè treguin el patiment a les seves famílies veient el que fan els seus fills a la presó. [...] És una manera de visibilitzar les presons a les famílies. (Teresa, PT4)

Para mí, no menos importante es la apertura a la sociedad exterior de las prisiones.... que vengan las familias y puedan ver las condiciones en que viven... (Joan, PV1)

Las familias desconocen completamente qué es esto, por mucho que un interno se lo intente explicar, para la familia es imposible imaginarse lo que tú vives aquí dentro. Entraron mis padres y el hecho de poder estar aquí.... Todos tenemos un estereotipo de películas o de lo que nos han contado y tú te imaginas esto de una forma muy distinta. Entonces el poder comprobar, palparlo tú con tu propia realidad [...] Y el poder ver donde dormimos, donde nos duchamos, donde estamos cada día, [...] es mucho más fácil para ellos y para nosotros. Y el descanso que les queda a las familias también porque al fin y al cabo ellos también están cumpliendo condena con nosotros. (Rubén, PI3)

El canvi d'actitud dels familiars és imminent:

Hacer una Jornada de Familias y que estén aquí en la puerta, y yo: "Buenas tardes ¿Qué? ¿Va a hacer frío? ¿Qué tal?", y que no me contesten, y que salgan y muchas de ellas me daban abrazos. ¡¿Sabes lo que es?! Se me vuelve a poner la piel de gallina. Me daban abrazos. La figura que ellos tienen es lo que cuentan en los medios, que siempre cuentan lo malo. Esto es una manera también de dignificar el cuerpo. El hacer ver a la sociedad y a los padres y a los familiares que trabajamos de otras maneras. Y alucinaban. (Pedro, PV4)

I a part de la tranquil·litat que li dóna a les famílies comprovar on està vivint el seu fill, germà o pare també hi ha l'emoció de l'intern d'estar amb la seva família, com es pot observar a la Figura 12. Durant aquelles hores la persona interna es transporta fora de presó i pot sentir l'escalfor de la seva família i trencar així la soledat que provoca el tancament:

Esas tres horas que estuvo aquí la familia era otro día, no estabas en prisión. Ese día es como si estuvieras en la Rambla Catalunya paseando. [...] Es como si fuera otro día distinto, es como esa bocanada de aire que es necesaria para volver a echar gasolina al coche. (Claudio, PI8)

Per l'intern suposa sortir de la rutina. El poder estar connectat amb la família fa que surti del sentiment de soledat d'estar en un CP. [...] La normalitat d'asseure't i xerrar al costat de la teva parella, poder compartir. [...] Jo crec que això enriqueix moltíssim i són petits premis. Tots sortim guanyant. Evidentment hi ha risc de que es pugui fer

un mal ús però la part de que pugui sortir bé et compensa. La nostra feina és ficar totes les mesures de seguretat que toquin i tirar endavant. (Mònica, PD2)

Figura 12. Trobada familiar MR

Font: Elaboració pròpia

És, sens dubte, l'activitat més esperada de l'any:

És el que els hi desperta més il·lusió, [...] s'impliquen més perquè el fet de que vinguin aquí les famílies és el més esperat de l'any. De fet es feia un cop, ara ja ho volen fer dos, i ells ho farien cada setmana. (Teresa, PT4)

La Jornada de les Famílies és relativament nova en els CPs i suposa gran quantitat de feina burocràtica per part de tot el personal professional. L'organització de la jornada requereix molta preparació prèvia i, si és la primera vegada que l'organitzes, sorgeixen molts dubtes i problemàtiques sobrevingudes:

L'entrada de les famílies també és un tema que ha donat molt de si. Sembla ser que alguns interns són reticents que els que no porten a les famílies estiguin al pati a l'hora de la trobada. Volen que l'activitat sigui de 15h a 17h perquè la gent es pugui quedar a les cel·les. En aquest punt la Montse no li veu la gràcia i que moltes vegades les barreres se les posen ells mateixos, pel tema que estan en un MR de violència. (Diari de camp, 02/05/2018)

Les impressions que vaig poder percebre en aquest dia van ser recollides en el Diari de camp. Es va organitzar una benvinguda oficial amb un ball de benvinguda inclòs, i després els responsables de les comissions feien una espècie de tour pel MR i els anaven ensenyant els diferents espais. La Jornada continuava amb un pica-pica on cadascú s'organitzava en els diferents espais habilitats amb taules i cadires en el pati del MR:

Els interns estaven molt mudats i il·lusionats i també les famílies. Alguns comentaris dels familiars han estat: "És molt petit", "està molt net", "ara ja sé des d'on truca quan parlem", "em podré fer una foto i tenir-la perquè els meus amics no em creuen que tingui nuvi". Tothom estava molt exultant, la majoria segueixen el tour i altres es queden al pati parlant i abraçant-se. El somriure és el denominador comú. (Diari de camp, 28/06/2018)

Tot i els nervis del Cap del MR, que es palpaven a les reunions prèvies amb les comissions i els comentaris que ens feia a la resta de professionals, l'endemà estava molt emocionat i content per l'experiència viscuda i així ho explicava:

Finalmente hemos tenido una experiencia histórica, donde familiares han entrado al MR. Creo que ha sido bueno porque las familias han visto una realidad muy diferente a la que se presenta en las películas. Han hablado con todos los profesionales, y creo que se han ido con una sensación de tranquilidad. (Miquel, PV2)

Es posa de manifest la importància de les jornades de les famílies en el context penitenciari per tal, entre altres coses, de trencar amb els estereotips existents sobre les presons i donar confort a les famílies comprovant els espais en els quals viuen els interns i fent-los participants de la seva realitat penitenciària. Tot i la gran complexitat en la seva organització, els resultats són positius en tots els sentits. D'altra banda, a partir dels comentaris, és després que per a l'intern és un moment on pot respirar l'estima dels seus familiars o amics, i esdevé un dia molt especial per a ells.

10.2.3.4 Altres projectes: la difusió i la millora de l'espai del MR

Altres projectes que s'estan duent a terme a partir de la pròpia organització dels interns són la revista i l'elaboració de material pel MR. La posada en marxa de la revista del MR 11 va ser un tema controvertit inicialment perquè una part de la comissió no en veia la necessitat, però un altre grup d'interns estava molt motivat a tirar-ho endavant i al final es va fer realitat:

El següent tema que es presenta és una proposta de realització d'una revista del MR que tindria una sortida bimensual. Els interns pregunten sobre els continguts,... al final es decideix que la persona que ha fet la proposta amb l'ajuda d'algun altre company faria una proposta més concreta més endavant. (Diari de camp, 15/06/2017)

Una de les altres activitats que es van proposar per millorar l'organització de l'espai a les cel·les i, per tant, millorar les seves condicions de vida, va ser l'elaboració de perxes al taller de fusteria que condueix un dels monitors artístics del CP. Malgrat la necessitat, la seva posada en marxa va costar una mica, tal i com queda reflectit en el Diari de camp:

La Montse comenta que no va anar cap intern al Taller. [...] Els interns comenten que els voluntaris no estaven assabentats que el Taller ja s'iniciava. A partir d'aquí es repassa la llista de voluntaris i els membres de la Comissió comenten que els hi recordaran un per un. (Diari de camp, 28/09/2017)

Posteriorment, l'activitat ha estat un èxit i s'han elaborat sofàs, com el què es pot observar a la Figura 13 i cendrers com el de la Figura 14 per la sala de dia.

Figura 13. Sofà del MR construït pels interns al Taller de fusteria

Font: Elaboració pròpia

Figura 14. Cendrer del MR fet pels interns al Taller de fusteria

Font: Elaboració pròpia

La posada en marxa dels projectes que proposen els interns costa, però si hi ha suficient motivació i implicació, finalment tiren endavant. Es fa palesa la motivació que tenen els interns del MR 11 de difondre tot el què estan fent al MR a la resta de MRs a través de la revista. Paral·lelament, existeix la necessitat de tenir cura per la millora dels diferents espais a través de la pròpia inversió econòmica i temporal de la població interna del MR.

10.3 DE L'AVORRIMENT I LA INACTIVITAT A LA MOTIVACIÓ I LA RESPONSABILITAT INDIVIDUAL

10.3.1 Estat anímic: ocupació espacial i temporal

10.3.1.1 La falta d'espais disponibles: foscor i tristesa

A partir de l'obertura del CP Brians 2 s'acompleix una de les previsions del Pla d'equipaments penitenciaris 2004-2010, aprovat pel Govern de la Generalitat, que permet substituir aquells que havien quedat obsolets d'acord amb els criteris de política penitenciària del moment, segons l'Opuscle publicat del CP Brians 2 (Departament de Justícia, 2007, p. 2). En altres paraules, els espais prenen especial rellevància per a la reinserció i reeducació de les persones privades de llibertat:

La concepció i el disseny dels nous CPs va més enllà de les funcions de vigilància i custòdia de les persones privades de llibertat. El CP s'ha de dotar dels instruments necessaris per al desplegament d'autèntics programes rehabilitadors d'aquelles persones que, amb la comissió d'un fet delictiu, han vulnerat les normes de convivència més essencials. Aquesta és la finalitat dels espais destinats a la intervenció socioeducativa.

També és la finalitat dels espais reservats a la intervenció cultural, l'esportiva i de lleure, així com dels tallers productius i de les àrees destinades a l'atenció sanitària i aquelles altres dedicades al tractament especialitzat, d'acord amb la tipologia dels interns o del delicte pel qual compleixen condemna. (Departament de Justícia, 2007, p. 2).

Els espais físics són fonamentals per a la població interna, ja que aquests marquen, més enllà de l'espai disponible, l'estat anímic de les persones que hi viuen, tal i com es desprèn dels testimonis recollits. Tots els interns coincidien en com era el MR 11 abans que s'iniciés el MPiC: fosc i gris, brut i deixat.

Era todo gris, ya es un MR dónde la gente tiene condenas más largas, lleva mucho tiempo, y el estar tan inactivo, conlleva a que no tenga ganas de sonreír, de no aceptar una broma... (Baltasar, PI7)

Yo vi gente apagada, con la cara se nota bastante [mostrant cara de tristesa]. Cuando tú ves la forma de hablar, los gestos de la cara, los ojos, se nota en la persona cuándo está mal. (Norberto, PI9)

[...] Sinceramente, estaba hecho una mierda, porque tú entrabas a un MR con tristeza (Marcelo, PI4)

La falta d'espais oberts provoca que les persones internes es concentrin en els espais disponibles, bàsicament al pati. Si aquest espai, a més a més, està sota el control exhaustiu de l'equip d'interior, i es suma que no hi havia activitats a fer, el resultat és tensió constant, segons com reconeixen interns i professionals:

No nos abrían las aulas, para nosotros ni existían, era prohibido, solo podían entrar educadores cuando tenían su curso. (Marcelo, PI4)

Entraban en los lavabos para mirar a ver quién se estaba fumando un porro, estaban todo el día vigilando por la cámara. Y solo se vivía en el patio. Estar todos en el patio, todos mirándote, pues era agotador. A ver quién tiene algo, a ver cómo pasamos el rato, las miraditas [fent referència a la desconfiança] de los funcionarios. (Claudio, PI8)

Estar en un patio ocho horas sin hacer nada te crea frustraciones, te crea enemistad, te crea que tú quieras andar solo, que tú no quieras compartir con nadie. Entonces eso te encierra cada vez más, te vuelve un animal. [...] Eso te lo crea el espacio. (Norberto, PI9)

[...] era un MR muy tenso y muy oscuro, muy aburrido, porque no había casi nada. El hecho de haber pocas actividades y que la gente participaba poco en las

actividades de fuera... Pues, ¿qué pasa? Eso crea tensión en una persona, eso te va recorriendo por dentro, y se ve la tensión de la gente, en la manera de hablarse unos a otros. [...] Había mucho hastío, mucho asco. La gente como muy apenada. (José, PI1)

Cuando uno no hace nada, el cerebro está pensando y no pensando bien: “cuando llegará el permiso, a ver si llega algo de droga para pasar el rato”, es horrible. El ambiente era muy hostil. Había mucha tensión. Por ejemplo, un día me encontré un interno que subía por la escalera para estampar una lata al psicólogo en la cabeza, por suerte al final entró en razón. (Claudio, PI8)

El aburrimiento no trae nada bueno. Bueno, es que como dice el refrán: “Es que cuando el diablo no tiene que hacer, matas moscas con el rabo”. Pues, lo mismo. (Montse, PT1)

L'únic espai obert era la biblioteca però, tal i com explica el Marcelo (PI4), no era el millor lloc per l'estudi i tampoc la sala de dia, perquè era un espai ple de soroll:

La biblioteca estaba en el piso de abajo; pero el ambiente no era conforme, porque hacía mucho calor, y [...] estabas leyendo un libro y veías a una persona consumiendo. [...] La sala con bastante ruido que no podías hablar con otro compañero. [...] Este ruido se mete dentro del cuerpo y te afecta bastante. Parece que estás en un nivel, como tenso, de estrés. (Marcelo, PI4)

Tot això provocava que els nivells d'estrès només fessin que augmentar:

Yo he visto peleas hasta por una botella de agua, se han peleado con el parchís y han tenido que intervenir [referint-se al personal de vigilància], por un solo juego, claro, por el estrés. [...] Te aguantas un día, una semana, se va acumulando, acumulando y un día explota, y en esos tiempos pasaba bastante. (Marcelo, PI4)

Dels comentaris es conclou que la falta d'espais que donin peu a la realització d'activitats té greus afectacions amb l'estat d'ànim dels 95 interns del MR. La tristesa, la ràbia i l'avorriment provoquen incidents. Un espai amb tensió constant és una bomba de rellotgeria, qualsevol acció o actitud pot ser motiu de baralla o aldarull.

A part de les característiques dels espais, també és bàsic l'estat de manteniment d'aquests espais. La Montse (PT1) descriu la deixadesa física del MR i sobretot dels espais d'intervenció:

Llego a un MR y me encuentro el área educativa completamente cerrada. Cada vez que tenía que entrar, tenía que picar para que me abrieran. Unos espacios súper muertos, no había nada. [...] Cuando subí y vi toda el área educativa tan

destartalada... habían entrado palomas, cuatro mesas rotas, el despacho sucio y me quedé así un momento que digo: ¿Y ahora qué? Y entonces llamé a un chico que había estado en el MR 7 y lo conocía y le dije: "Consígueme un limpia cristales y un trapo". Y entonces hicieron una brigadilla de limpieza y empezamos a limpiar. [...] Es increíble cómo afecta el espacio, el primer día que pisé el MR 11, me subí con ganas de llorar. [...] Si antes de llegar tenía claro que lo iba hacer, lo vi más claro todavía cuando llegué y vi cómo estaba el MR. (Montse, PT1)

Es constata que l'estat d'un MR no tant sols influeix en l'estat anímic de les persones internes, sinó també en el del personal educador.

La falta d'espais i la deixadesa del MR denota una falta d'implicació directa de l'equip de tractament, que segons la Dolors (PT2) incrementa encara més els nivells d'ansietat dels interns:

El pati estava a punt d'amotinar-se, els interns estaven molt rebotats perquè no se'ls hi facilitava cap mena d'activitat, ni cap mena de sortida digna de res. Aquest tipus d'abandonament genera molta crispació. "Mira cómo nos tienen", "Aquí todo el mundo pasa de nosotros. Nadie nos hace caso. Nadie hace actividades. Esto está dejado, míralo tú misma." Llavors, et trobes la crispació, el mal rotllo, [...] Gent abandonada. La gent necessita tenir un referent que lluiti per ells, i que ells vegin que s'estan fent coses. [...]. Tu no pots prometre coses que no es poden assolir. (Dolors, PT2)

De les paraules de la Dolors (PT2) es dedueix que la població interna necessita un/a professional referent que la guiï i l'aconselli, sent realista. El nou equip del MR 11 decideix intentar revertir la situació, primer, netejant els espais i, en segon lloc, aplicant el MPiC. Tot i que aquest model no el tenia gens clar la Dolors (PT2) davant la situació del MR 11 (crispació, tensió, abandonament, brutícia), la il·lusió d'iniciar un projecte nou i el coneixement d'alguns dels interns del MR 11 va posar el fil a l'agulla:

[...] amb un pati molt alterat, perquè ho estaven bastant, la Montse em proposa muntar un MPiC, i jo em pensava que se n'estava enfotent. Jo sabia que la Montse venia del MR 7 i sabia com es treballava. Em semblava fantàstic, però jo ho veia brutal començar així al MR 11 i pensava està boja, o sigui, això és molt bèstia pel nivell de crispació del pati.

[...] Però la Montse ho tenia molt clar que ho tirava endavant. I jo l'únic que li vaig dir és: "Jo això no ho he fet mai, jo no tinc coneixements. [...] Però tinc capacitat de treball. Tu digues el que s'ha de fer i ho farem." [...] És veritat que vam tenir la sort

que hi havien molts interns que ja coneixíem [...] això ens va donar com el vot d'esperança. (Dolors, PT2)

Les paraules de la Dolors (PT2) reflecteixen que el repte d'iniciar un MPiC en el MR 11 no era gens fàcil per la crispació generalitzada del MR, però l'experiència professional, la seriositat i la capacitat de treball i la confiança d'alguns dels interns amb les educadores va ser fer possible emprendre el camí vers la gestió participativa.

10.3.1.2 L'elecció de les comissions i el renaixement dels espais: llum i esperança

En el MR hi havia un grup d'interns molt interessats en muntar un gimnàs des de feia temps i aquest va ser el fil conductor que va utilitzar la Montse (PT1) per conduir-los cap al MPiC: "[...] Ellos habían intentado montar un gimnasio, habían intentado comprar material deportivo y Cristina había dicho que, si no era un MPiC, no. Yo cada vez lo tenía más claro".

Per tal d'avaluar la predisposició dels interns i les sensacions que despertava iniciar el MPiC, la Montse (PT1) va convocar una reunió informativa al MR. L'entusiasme que van mostrar les persones que van assistir a la reunió, va ser la última peça que necessitava la Montse (PT1) per tirar-ho endavant:

[...] Claro a mí lo que me habían dicho era que iba a ser muy difícil poner en marcha en el MR 11 este proyecto porque ellos tenían nula tolerancia a la frustración, [...] tenían poca constancia y estaban muy quemados de no poder hacer nada, de estar tan restringidos. Y hago una prueba, cuando llegué al MR 11, le dije a un interno que conocía: "Vamos a hacer una reunión, que suba la gente que quiera, informamos y miramos a ver si a la gente le interesa o no". Y la verdad es que fue bastante exitosa, que subió mucha gente y que a la gente se le veía con ganas y fue lo que me faltó para decidir tirarlo adelante. (Montse, PT1)

Després d'algunes reunions, el 7 de febrer de 2017 es va decidir que es realitzessin les primeres eleccions de les comissions al MR 11. S'acorda també el període de presentació de candidatures i la data de la celebració de la primera reunió amb els guanyadors de les eleccions. En el Diari de camp es reflecteix que l'ambient en aquell moment és d'exaltació i nerviosisme al mateix temps:

Després de varis mesos per poder tirar endavant el MPiC es nota cert nerviosisme per part dels interns. La Montse intenta gestionar-ho, mostrant calma i donant totes les pautes que s'han de seguir per les eleccions i garantir la màxima fiabilitat al procés. (Diari de camp, 19/01/2017)

El procediment per ser escollit com a representant de les comissions és apuntar-se a una de les tres llistes de les comissions per tal de ser electes. És interessant veure com els que volien formar part del MPiC s'apuntaven a les tres:

Les persones interessades s'han començat a apuntar. Em resulta molt curiós que els voluntaris que estan venint a les reunions prèvies a les eleccions i es presenten a les votacions, s'apuntin a les tres comissions. Per a ells el menys important és saber a quina comissió seran escollits, simplement el fet de sortir escollits ja els hi serveix. (Diari de camp, 26/01/2017)

El dia en què es van realitzar les eleccions va ser un moment molt especial pel MR, per la Montse (PT1) i perquè no dir-ho per mi mateixa, després de dies i dies de reunions es materialitzava el MPiC:

Mai havia estat en aquella hora a la presó i molt menys al costat de les cel·les. És el seu moment d'intimitat i he vist interns que no havia vist mai perquè estan sempre treballant, realment em sento que formo part d'alguna cosa. I està clar que és un moment únic. [...]

La majoria d'interns voten, tant sols una persona no ha volgut votar i una persona està de conducció. A l'acabar amb l'últim intern, aquest ens diu "No se olviden de nosotros y vuelvan". És un moment molt trist al marxar. Són les 21.00 de la nit i a partir d'aquí cadascú resta a la seva cel·la, sigui compartida o en solitari. (Diari de camp, 14/12/2017)

Les primeres resistències d'alguns interns es van fer paleses en el moment de dur a terme les eleccions. Col·laborar amb el personal penitenciari no era tradició en el MR. El Marcelo (PI4) explica les dificultats per convèncer a la resta de companys:

Unos votaron cómo: "Vamos a rellenar" y pusieron a unos compañeros que no tenían nada que ver y les votaban para dar risa. [...] Los que siempre estábamos en las reuniones les explicamos al resto, tratar de convencer. No fue una tarea de un día para el otro. [...] Claro, te ponían como una perra [referint-se a que se'n reien o els tractaven d'espietes] pero a nosotros no nos afectaba. Claro, te dolía, pero no entrábamos en ese juego porque nosotros queríamos el bien común de todos. (Marcelo, PI4)

El procés d'implementació del MPiC en el MR 11 es dona en un context de canvi més ampli, segons reflexiona el Claudio (PI8) : "Los cambios en el MR vienen de la mano, hay un cambio de tratamiento, de funcionarios y luego se empieza el MPiC" [donant a entendre que tots els factors havien facilitat que es pogués dur a terme el MPiC].

Es constata que l'èxit per a celebrar les primeres eleccions dins del MPiC en el MR11 ve determinat per una sèrie de factors a tenir en compte. El primer i principal és la determinació de la Montse (PT1) i el recolzament de la Dolors (PT2) per dur a terme el MPiC en un MR on la desesperança amb el sistema havia ocasionat nombrosos conflictes conductuals. D'altra banda, les ganes d'alguns interns de poder aconseguir un gimnàs en el MR eren tant fortes que accedeixen a formar part del MPiC, havent-se d'enfrontar a comentaris burletes o despectius d'alguns interns. Les habilitats socials que s'estaven utilitzant, fins i tot abans d'aconseguir celebrar les eleccions, ja formaven part de la filosofia de treball del MPiC: que els interns participin del seu procés penitenciari prenent decisions a partir del diàleg i del respecte.

El MPiC va començar a funcionar i, després de les eleccions, es va celebrar la primera reunió on es van decidir els presidents i els secretaris de les tres comissions, així com els vocals. En dos de les tres comissions la decisió es va prendre ràpidament, però en una va costar que passes algú al capdavant:

A la comissió educativa-cultural costa una mica que es posin d'acord, sembla que ningú vulgui passar al davant. El fet que hagin d'assistir a totes les reunions de les comissions sembla que els amoïni una mica. L'educadora els comenta que s'ho poden anar combinant i que el més important és que sempre hi hagi almenys un de cada comissió, a partir d'aquí queden més tranquils i assumeixen els càrrecs corresponents. (Diari de camp, 14/02/2017)

Les eleccions donen l'oportunitat als representants escollits de coordinar-se amb persones que, potser fins aleshores, no havien tingut cap tipus de relació:

Cuando se hacen unas elecciones, ellos se presentan, pero no eligen un grupo y no pueden decir: "Yo elijo a mí grupo y voy a trabajar con los míos". Porque al final cada uno vota en función de sus simpatías y el grupo suele ser diverso y, al final, resulta que acaban trabajando dos personas que no tenían tampoco demasiada relación y a lo mejor si no hubiera sido por el tema de la gestión... (Montse, PT1)

Un cop designats els càrrecs, la primera cosa que es va decidir entre tots, interns i professionals, van ser els canvis d'ubicació dels espais, tal i com relaten els i les professionals del MR 11:

Entre todos íbamos viendo donde sería mejor, [...] los espacios para las aulas para poder hacer programa, el espacio del gimnasio, la biblioteca. Al principio no queríamos que coincidiera la biblioteca y el aula TIC, pero no quedaba mucha más opción. Yo creo que ha quedado bien y funciona bien, pero bueno había las dudas

de sí los que están en biblioteca podrán trabajar en silencio [ja que estaven els ordinadors a la mateixa sala] pero yo creo que va funcionando. (Montse, PT1)

Jo vaig arribar quan ja estaven escollits els presidents. La meva primera feina que vaig dur a terme aquí va ser obrir espais, [...] Hi ha moltes aules que no s'utilitzaven, i volíem fer activitats i necessitàvem més espai. Es va canviar la biblioteca, la vam posar a dalt. També vam tenir un donatiu de deu ordinadors de l'escola i ho van ficar el més semblant a una biblioteca del carrer. (Joan, PV1)

L'arribada dels ordinadors al MR va donar credibilitat al MPiC i ordre a la biblioteca com es pot visualitzar a la Figura 15 i 16. El Marcelo (PI4) recorda aquell dia amb especial emoció, tant pel material, com per la col·laboració dels companys. I el Ramón (PI6) ressalta el canvi que va patir l'espai de la biblioteca:

Montse me dijo: "Marcelo, ayúdame que traigo los ordenadores", y toda la gente: "vamos, vamos, vamos". Porque nunca se creía que llegaran los ordenadores. Primero trajeron las torres, hicimos cómo una cadena de punta a punta. Comenzamos con dos internos, después cuatro, después seis. [...] Lo que importa es ayudarnos entre todos, que esto salga bien. (Marcelo, PI4)

La biblioteca es va posar a dalt, els ordinadors... Clar, d'una biblioteca on no es podia ni llegir [pel soroll i la poca llum], a tindre una biblioteca amb llibres, amb ordinadors, amb jocs, veure pel·lícules... No sé, va canviar moltíssim (Ramón, PI6).

Figura 15. Ordinadors al MR

Font: Elaboració pròpia

Figura 16. Biblioteca al MR

Font: Elaboració pròpia

Els ordinadors i l'obertura del gimnàs, on podem veure dues imatges a la Figura 17 i 18 va fer pujar la moral als interns i adonar-se que el MPiC era possible:

Cuando lo ponemos en marcha, yo pensé, esto va a costar. Pero hay dos inyecciones. La primera, los ordenadores que cambiaron el espacio por completo,

y cuando cambia el espacio cambia un poco todo. Poder ver esa biblioteca ordenada, los ordenadores, todo cómo mucho más curioso. Y luego que nos dijeran que íbamos a poder poner en marcha el gimnasio. Pues estas dos cosas acabaron de lanzar el proyecto. (Montse, PT1)

Figura 17. Zona de pes lliure del gimnàs al MR

Font: Elaboració pròpia

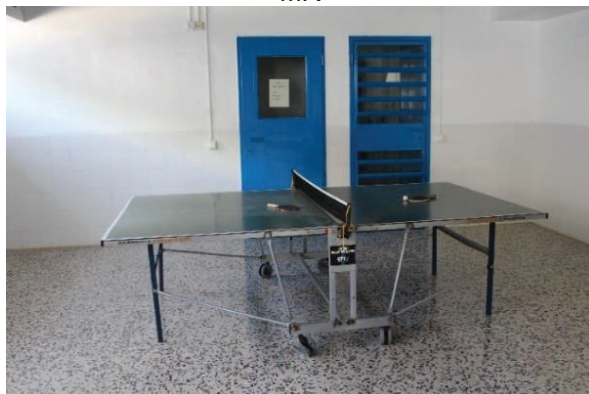
Figura 18. Zona cardiovascular del gimnàs al MR

Font: Elaboració pròpia

A part de la biblioteca i el gimnàs també es va obrir una ludoteca pels jocs de taula, tennis-taula que podem observar a la Figura 19 i per la PlayStation a la Figura 20. L'espai de la ludoteca evitava el soroll a la sala de dia, on es barrejava la gent que volia veure la televisió i jugar al parxís. Tal i com recorda el Claudio (PI8), els canvis van ser molt ràpids: "Tot va canviar de la nit al dia".

Figura 19. Taula de tennis-taula a la Ludoteca al MR

Font: Elaboració pròpia

Figura 20. Play-Station a la Ludoteca al MR

Font: Elaboració pròpia

Per als interns era molt important la redistribució dels espais, però també canviar la imatge del MR. Aprofitant els canvis d'ubicació dels espais, van netejar-los, pintar-los i posteriorment van recol·locar tot el material. I també es va aprofitar per netejar el pati que podem veure a la Figura 21 i els lavabos; i pintar tots els espais comuns del MR, a més de conscienciar de la netedat del MR a la resta d'interns a partir de cartells com els de la Figura 22 i 23:

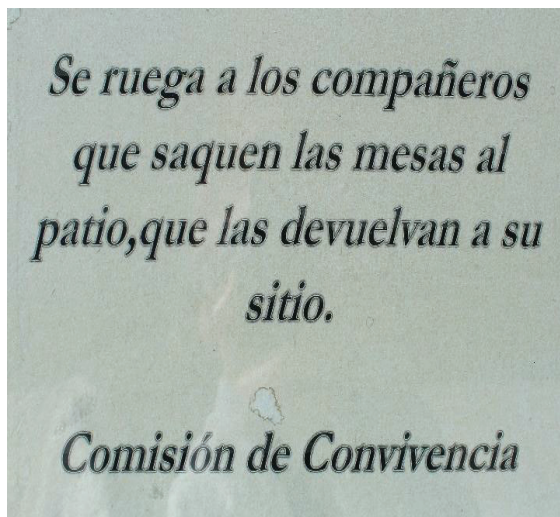
La segona acció per la qual aposten les comissions és la millora de la imatge del MR, començant per la neteja dels lavabos i del pati. Cal dir que en tots els MRs hi ha ordenances (auxiliars) que compleixen diferents funcions. Un d'aquests ordenances és el de neteja però la idea de la comissió és conscienciar al MR que la neteja depèn de tots. Entre ells acorden fer un "comando de neteja" que regularment realitzaran una neteja a fons. El següent punt dins de la millora d'imatge del MR són els lavabos, pintar les parts metàl·liques ja que estan totes oxidades, i posar cartells de conscienciació per mantenir net l'espai. (Diari de camp, 14/02/2017)

Figura 21. Pati MR11

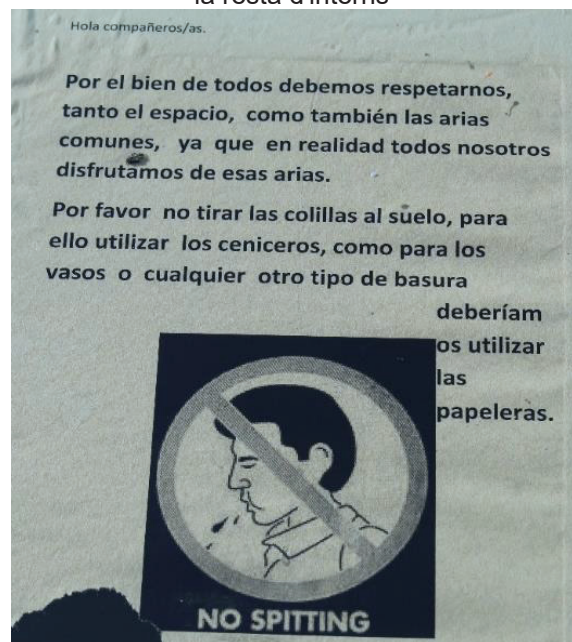
Font: Elaboració pròpia

Figura 22. Consells de la comissió de convivència al MR

Font: Elaboració pròpia

Figura 23. Conscienciació de les comissions a la resta d'interns

Font: Elaboració pròpia

Tota aquesta feina necessitava de la col·laboració del company. Alguns ho vivien com una forma de convida millor però d'altres no entenien perquè ho feien voluntàriament:

Queríamos cómo un poquito de vida y pintar nosotros mismos todo el comedor para que se viera algo de luz. Los compañeros se extrañaban: "¿Tú qué haces pintando?" Y yo les digo: "Yo lo hago por el bien de todos, [...] yo lo que quiero es la convivencia entre todos, que no haya problemas". Y seguimos pintando, el baño y todo y vas convenciendo a los compañeros porque ven que tú haces el esfuerzo después de trabajar. [...] A los compañeros les gustaba que estuviese pintado, que estuviese limpio. No había tantas moscas, ni palomas, esa suciedad ya no estaba. Comenzamos una brigada de limpieza, voluntarios todos. Cogimos unos cubos, duchamos todo el patio, a raspar las paredes, a quitar las mierdas que estaban ahí metidas. Y la sala de día, el comedor, las aulas, limpiábamos todo para que se vieran un poquito mejor. Tú veías cinco, una semana, al otro día veías quince, después veías veinte, después veías menos, pero después se volvían. Estaba limpio, y les gustaba. (Marcelo, PI4)

Aquí, siempre se dice, el mejor MR es el MR 11, ahora. Ayer por la mañana estuvimos fregando todo el lavabo, desinfectamos el teléfono, nosotros fregamos todo lo que pudimos, y un chaval me dice: "¡Es que esto es demasiado!" y le dije: "¿y tú que esperas? Mira, dentro de lo malo, ya que estamos presos, intentamos participar y colaborar y llevarnos bien". El chaval me comenta: "Yo he estado en Lérida o la Roca, y yo esto nunca lo he visto en mi vida". Yo tampoco, pero ya que están dándonos una oportunidad... Yo siempre digo, gracias a la directora y a la junta que hay, todo ha cambiado, o sea pues yo lo aprovecho, lo respeto, yo lo veo así, participar. (Fernando, PI12)

El José (PI1) comenta que de tenir una paret bruta a una paret neta hi ha un món, i que dóna serietat al MR. I el Mamadou (PI13) i el Ramón (PI6) opinen que el pati està molt més net que abans. De nou, apareix la idea de com afecta l'estat de l'espai a nivell anímic, però en aquest cas, en sentit positiu. La netedat d'un espai proporciona calma i benestar, no tant sols a la població interna sinó també a les persones que hi treballen, segons els testimonis recollits:

Va ser un canvi arquitectònic ràpid, no només a nivell tractamental, sinó també visual, que te da una sensación un poquito más de libertad. (Claudio, PI8)

Yo cuando entro en un MR y me lo encuentro sucio, desordenado, lleno de bolsas, los internos por los suelos, ya la sensación que me da es de hostilidad. Entonces, ya me cabreo, ya me entra la mala gaita. Ellos lo mismo. Tú entras a un patio que

no hay colillas en el suelo, que tienes plantas, que tienes un sofá, que tienes silencio en sala de día para ver la televisión o para leer, para escribir una carta. Que tienes una PlayStation que nadie te la controla, que tienes una mesa de ping-pong, que tienes espacios que están saneados, que están limpios, que están cuidados, eso te da tranquilidad. Y afecta a tu estado de ánimo. (Pedro, PV4)

En el MR 11 també s'habilita un espai perquè els interns hi deixin les seves pertinències i així mantenir la sala de dia lliure d'objectes personals. El Mamadou (PI13) comenta la importància de fer les coses ben fetes per continuar gaudint dels beneficis, ja que és una millora de l'espai on viuen:

Ahora no lo dejamos en la sala de día [referint-se a les motxilles i bosses] y está todo más limpio. Intentamos hacer las cosas bien, por nosotros, para que no nos quiten lo poco que nos dejan. Yo vengo a cumplir y si podemos estar mejor, es un beneficio que tenemos. [...] Mira, estamos haciendo algo por nosotros mismos, es importante tener un sitio limpio porque quien duerme aquí, quién come aquí, somos nosotros. Los funcionarios luego se van cada uno a su casa. (Mamadou, PI13)

Aquest canvis no passen desapercebuts per aquells interns que havien estat anteriorment en el MR i la Dolors (PT2) recorda com un parell d'interns, quan van arribar novament al MR, estaven fascinats:

Interns que van marxar just quan la Montse i jo vam arribar, [...] i han vingut ara, aquest matí, un intern em deia: "Ala, señorita Dolors, lo que han hecho en dos años. Pero, bueno, pero esto qué es, ¡qué pasada!" I el tio flipava: "Pero si está súper limpio. Qué bonito." És qualitat de vida, al final. Tothom vol qualitat de vida. (Dolors, PT2)

Tot i aquestes millores inicials, tots els agents eren conscients que el procés de canvi seria lent entre els interns perquè era inaudit que els interns col·laboressin amb l'equip de tractament i amb el personal de vigilància, i molt menys pel bé comú:

Totes les parts, interns, equip de tractament i funcionaris tenen clar que no serà una qüestió d'un dia per l'altre sinó que a l'inici serà difícil. Els mals hàbits costen de canviar però els interns creuen que poden "contaminar" a la resta i fer feina de conscienciació amb els companys de forma diària. (Diari de camp, 14/02/2017)

La redistribució dels espais i la millora de les seves condicions ambientals influeixen en l'estat anímic de les persones que conviuen en aquests espais. L'entusiasme dels interns participatius intentant contaminar a la resta i col·laborant en la millora de l'estat dels espais mostra les ganes per millorar les seves condicions de vida, tot i ser la presó, ja que és on viuen. S'observa i es constata que els moviments dels espais realitzats dóna credibilitat al

MPiC i confiança als interns per seguir implicant-se, tot i que els canvis de mentalitat són lents.

10.3.1.3 *Decideixo on i què faig quan vull: llibertat*

El fet d'obrir espais dóna l'oportunitat a les persones internes de decidir què volen fer en cada moment. Tant els interns, com els professionals valoren positivament l'accés lliure als diferents espais creats en el MR per ocupar els temps morts i trencar la rutina:

Porque puedes aprovechar el día al máximo. [...] Cuando no sabes que hacer y estás en el MR pues tenemos la suerte de poder tener estos espacios y poderlos disfrutar. (Rubén, PI3)

Els dóna, dins de lo que pot ser perquè estan tancats, més llibertat i sobretot espai, espai per ells. Que tu puguis caminar i diguis estic fart d'estar a la sala, me'n vaig a la biblioteca o al gimnàs o a la sala a jugar una estona a la play. [...] Dones un espai dins de lo que és una presó per poder sortir de la rutina. (Jaume, PV3)

Les activitats d'oci de la població interna no tenen perquè tenir un objectiu específic. El Pedro (PV4) opina que en el teu temps lliure fas el què vols i, igualment, a presó els interns i les internes han de poder decidir què fer:

Las actividades que tenemos ahora en el MR 7 son de ocupación de tiempo libre. El interno escoge, [...] como haces tú en la calle, o lo hago yo. Yo en mi tiempo libre, elijo. [...] Cuando hablamos de la ocupación, del ocio, lo enfocaban [fent referència al grup de treball del PM MPC] más bien en que no podían tener un descanso, sino había un objetivo en ese descanso [...], o algo que le aportase al interno algo. Por ejemplo, ver la tele no, a no ser que sea un programa de... ¿Es pecado? (Pedro, PV4)

Estar tot el dia sense fer res és pagar doble condemna, segons el Ramón (PI6), qui afegeix que el què s'ha de fer a presó és ocupar el temps. Per a ell és molt important tenir opcions d'ocupació del seu temps: "Vulguis o no, pots decidir què fer, no estar assegut tot el dia al banc. [...] La gent es va moure". Una mostra més de la importància d'estar ocupat a presó, són les paraules del Mamadou (PI13): "si pogués estar treballant tot el dia, ho faria, perquè mentre estàs treballant, estàs ocupat i el temps passava més ràpid".

Tenir accés als diferents espais és una forma de millorar la vida a l'interior d'un MR, tal i com reconeix Cristina (PD1): "Estar privat de llibertat és una de les pitjors coses que hi ha. L'accés mínimament lliure a coses enriqueix molt la qualitat de vida".

L'obertura dels espais a més d'oferir diferents activitats en el MR, també fa que els interns es reparteixin pels diferents espais en funció dels seus interessos i necessitats i que no es molestin entre ells:

Cada quien tiene su espacio, puede haber 120 o 105, que no nos vamos a encontrar. O sea, no nos vamos a molestar uno con otro. (Norberto, P19)

Quan estàs obrint espais, la gent es difumina ocupant-los, ja no hi ha grupets al pati. [...] L'amuntegament produeix sempre certa violència. A més a més cadascú fa més o menys el què vol al seu temps lliure. [...] Ara mateix després d'un any i mig que estem amb el projecte tenim espais bastant ben dotats de material. La biblioteca i l'aula d'informàtica, [...] el gimnàs, que l'utilitza molta gent i [...] també utilitzen molt la ludoteca. Després tenen diferents aules de tractament [...] que les fem servir per activitats que fan ells com el ball, pinten cartells, preparen la decoració de Nadal. (Joan, PV1)

Com queda palès en el comentari anterior, no tant sols s'habiliten espais sinó que s'ofereix l'oportunitat d'utilitzar les aules de tractament per dur a terme alguna activitat quan no són utilitzades per professionals. La primera activitat acordada per les comissions va ser el "Taller de música" els caps de setmana. Segons el José (P11): "pujaven 3 o 4 persones i tocaven la guitarra, el bombo y se echaban ahí la mañana". I posteriorment, segons com recull el Diari de camp, es va ampliar amb classes de música:

Un altre punt que es tracta és el Taller de música, que sembla ser que ja ha començat a agafar forma els caps de setmana. Tot i que de moment sembla que tant sols es tracta d'uns quants interns que volen un espai per tocar la guitarra. Un nou intern provinent de Brians 1 i que té molts coneixements de música [havia format part d'un grup de música catalana molt famós] s'ofereix a donar classes de solfeig en el mateix espai. En aquest moment es debat si ha de ser en el mateix espai o no. Al final s'acorda que les dues coses tenen cabuda en el mateix Taller (Diari de camp, 16/03/2017)

Una altra de les primeres activitats autogestionades pels interns va ser un curs d'ofimàtica, tal i com queda reflectit en el Diari de camp (19/10/2017): "El Claudio presenta un projecte per l'aula TIC on volen fer cursos d'ofimàtica".

Arrel de les paraules anteriors es desprèn que l'ocupació dels nous espais és una espècie d'alliberació per als interns i una oxigenació per al MR. Els espais més utilitzats són el gimnàs i la biblioteca amb els ordinadors. Però el més important és que cadascú, en el seu temps lliure, pot trobar el seu espai i la seva activitat.

La importància de l'ocupació del temps lliure i el benestar és tant important en el MR 7 que qualsevol aportació és benvinguda si va en aquest sentit. Tant és així que es van construir un sofà:

[...] en una comisió, se partió una silla y uno que estaba dijo: "Ostia, el tiempo que hace que no me siento en un sofá, ¿Por qué no construimos uno?". [...] Y metimos a los internos en el Taller de un monitor con palets, les dieron unos colchones, y ya tenemos un sofá. Porque había gente que hacía años que no se había sentado en un sofá, años. Bueno, cuando vienen los nuevos de los MRs no salen de allí y es alucinante. Parece una chorrada y parece que lo hayamos hecho como algo estético. No es estético, es demanda de ellos. Pero bueno, también me costó un montón de informes. (Pedro, PV4)

Les persones internes poden omplir el temps o poden utilitzar-lo. Quan s'utilitza en benefici propi es creen una sèrie d'obligacions i responsabilitats, tal com reflecteixen els comentaris dels interns:

A ver, el día tiene las horas que tiene. Cuantas más actividades... también te vas creando obligaciones. Una cosa es no tener libertad y otra cosa es no tener obligaciones, ¿no? (Javier, PI5)

Mentre estaves a la comissió tenies una altra cosa al cap. [...] Estàvem parlant una horeta o una i mitja, passava el temps. (Ramón, PI6)

En alguns casos l'ocupació del temps i les responsabilitats que prenen són tantes que, fins i tot, els hi falta temps per fer tot el què volen:

Yo, por ejemplo, los estudios los dejé muy de lado por la comisión. Porqué entre mediar, hacer los proyectos administrativos y tal, le dedicaba unas tres horas al día. (Claudio, PI8)

Jo algunes vegades em trobo estressat, perquè tinc els exàmens de la universitat i he d'estudiar, i alguna vegada dic "no tinc temps, he de posar-me a la nit allí a estudiar", i dic "mare meva,estic aquí a la presó i no tinc temps?". He de treballar, de fer esport, la comissió. I alguna vegada dius: "si al carrer estava més tranquil que aquí". (Salvador, PI10)

També des del personal penitenciari es constata aquesta falta de temps per part dels interns més implicats. El Pedro (PV4) explica una anècdota amb una visita al MR 7:

Un día vinieron aquí las diputadas de la CUP y decían "¿Por qué no hacéis tal?" y les decíamos "Es que no tenemos tiempo", y no se lo creían "¿Cómo no vais a tener tiempo?". Y les contestamos: "No, es que no tenemos tiempo de más cosas". Es

curioso porque entre estudios, trabajo, actividades, voluntariados, van de culo. Se les pasan los días volando. (Pedro, PV4)

Es posa de manifest que als MRs de MPiC hi ha un ventall d'activitats que proporcionen als interns ocupació del temps lliure i benefici personal, fins a tal punt que les persones més participatives poden sentir-se que els hi falta temps per fer tot el què volen.

Les reflexions fetes pels interns i els i les professionals denoten la importància que té per a la població interna l'ocupació del temps. El MPiC els hi proporciona l'oportunitat de realitzar activitats dins del MR quan ells vulguin i no és necessari que totes les activitats que es realitzin tinguin objectiu específic, perquè es tracta de l'ocupació del seu temps lliure. Queda palès que, realitzant activitats, el temps a presó passa més ràpid i és el què tots els interns i les internes volen, que passi ràpid: "Enseguida notas el tipo de MR que es el 7, lo notas. La gente está más asentada. Aquí todos queremos que corra el tiempo más rápido y esta es una forma de pasarlo (Javier, PI5).

Aquesta ocupació i utilització del temps té una repercussió directa amb l'ambient del MR: Menys tensió i ment clara, segons afirmen els propis interns:

[...] es como si fuera una descarga, una descarga para todos. La genta ahora pasa más horas en las áreas que en el patio. La gente está ocupada, podría estar ocupado yendo al colegio, sí, pero toma su decisión de que su entretenimiento aquí es jugar al parchís, pero si jugar al parchís te quita tensión pues bienvenido sea. (José, PI1)

Anima a todo el mundo, aunque yo he visto a funcionarios que dicen: "Todo esto es una pantomima para pasar el tiempo". Lo que tú digas, pero el pasar el tiempo con la mente despejada ayuda a que uno se marque otras metas. (Claudio, PI8)

Com es constata, estar ocupat redueix les tensions en un MR, però tal i com admet el José (PI1), no és un camí fàcil: "La tensión no acaba de un día para otro, porque eso es trabajo de varios días, de meses, pero bueno, de momento, es una descarga para todos". En el següent apartat s'aprofundeix en aquesta qüestió.

10.3.1.4 Més participació i menys incidents (i pastilles): millora anímica

En el MR 11, a partir de l'aplicació del MPiC, el nivell d'angoixa i ansietat va baixar, tal i com assegurin les pròpies educadores:

Jo crec que el MR 11, qui l'ha conegut a moments 'chungos', en moments bèsties d'interns rebotats sense res a fer i sense expectatives i sense sortida, era un MR amb un nivell alt de conflictivitat, elevat no, elevadíssim. On poden haver-hi incidents greus. Llavors, treballar així, baixa moltíssim el nivell de pressió.

Moltíssim, és com descomprimir una olla. La tensió a l'ambient era sostingut. Poc a poc es van fent passets. Jo crec que ara el nivell de cordialitat ha millorat. (Dolors, PT2)

Es verdad que en el MR 11 el nivel de conflictividad ha bajado y que ellos muchas veces lo explican: "[...] el único espacio que tenemos es el patio y lo único que tenemos es mirarnos unos a los otros, pues la hostilidad crece". (Montse, PT1)

I l'estat anímic dels interns del MR va canviar, estaven més animats, més tranquils i més relaxats segons els seus propis testimonis i dels i de les professionals del MR:

El MPiC trabaja el clima social del MR, el clima social es bueno, hay buen rollo, la gente ríe. (Joan, PV1)

A nivel anímico, las caras se veían muy diferentes y ya no había gente tirada en el patio. (Claudio, PI8)

El que es nota molt al pati és la tranquil·litat, perquè això es nota, quan hi ha tensió i quan no. (Jaume, PV3)

Aquest fet va produir una disminució dels conflictes i de les baralles a diferència del què passava abans i el què passa a altres MRs:

[...] A nivel de peleas y códigos rojos ha cambiado, en dos años creo que ha habido tres códigos rojos. Eso ya te lo dice todo. (Claudio, PI8)

Enfrente, en el MR 9 i MR 10 no para de salir gente que va al Especial [referint-se al Departament de Règim Tancat, on van els sancionats]. Me imagino los problemas que habrá ahí. A mí no me gustaría. (Mamadou, PI13)

Aquesta disminució d'incidents queda constatada a diferents nivells, per part del personal d'interior, la direcció del CP i el personal tècnic de la SGPRS:

Quan estava al DERT no hi havia interns del MR 7 i en poques ocasions del MR 11. (Jaume, PV3)

Es comenta que a la Comissió Disciplinaria no estan arribant problemes del MR i s'ha de continuar amb aquest ambient, sense tensions al pati i la participació dels interns. (Diari de camp, 05/02/2018)

[...] L'altre dia la doctora del MR ens deia: "si tots els MRs fossin de participació, jo receptaria menys pastilles". A mi em va deixar glaçada però és que té raó, és una cosa que òbviament estan relaxats. Els nivells d'ansietat comparats amb altres MRs han baixat en picat. [...] El MPiC t'està donant un marc per a entonar tot aquest malestar de l'intern i la convivència diària i donar-li sortida. (Glòria, PJ2)

Un dels motius d'aquesta disminució ve donada per l'ocupació del temps, tal i com opina la Cristina (PD1): "Home sí, està ocupat rebaixa moltíssim el nivell de conflicte i hi ha menys possibilitat de trobar conflicte. I sí que baixa, i tant, com més ocupació menys conflicte. Jo crec que sí". Pel Mamadou (PI13) el fet de poder anar a la biblioteca i escoltar la música als ordinadors li serveix per no pensar i descansar la ment:

Estar haciendo algo... porque lo malo de aquí, a veces, es que no sabes dónde tirarte. Y por lo menos si tienes algo, no piensas. Y no pensar ayuda bastante, porque la cabeza descansa. En los ordenadores, los miembros de la comisión pueden poner música, entonces, yo escucho música, me gusta, me relaja bastante. (Mamadou, PI13)

A part de la disminució del nivell d'agressivitat, els interns també col·laboren més entre ells, segons el Miquel (PV2): "Tengo que decir que la experiencia está dando resultado positivo, hay menos agresividad, están más abiertos a contar sus problemas, incluso algunos ayudan a otros compañeros".

Un concepte clau de la participació és la relació que s'estableix entre la població penitenciària. La participació a les activitats, projectes i esdeveniments, possibilita a les persones internes relacionar-se amb persones que possiblement, si no hagués estat per aquella activitat, no ho haurien fet mai. El personal educador i els interns creuen que les relacions entre els interns han millorat pel fet d'haver de treballar junts en algun projecte o en alguna activitat:

Es impensable pensar que todos van a ser amigos. Pero alguna vez se ha comentado: "yo a este chico no lo conocía y no tenía ninguna simpatía, pero ni antipatía, pero porque nunca había hablado con él" y resulta que a partir de algo lo conoces y dices: "Bueno, pues a lo mejor también vale la pena". (Montse, PT1)

Jo no tinc cap vincle amb aquet senyor, ell ha fet una cosa, jo he fet una altra, i no tinc cap vincle, però arrel d'un interès comú... Es va fer el ball de salut mental i un diu: "Mira, això em motiva" i deixa d'estar en soledat per formar part d'un grup. (Dolors, PT2)

Cuando ves que estás solo pintando y después vienen dos, después vienen cuatro, después vienen diez. Me siento bien, porque gente que ni me ha hablado me ha mirado y venían a ayudarme. " Marcelo, ¿te ayudo?" Y yo le digo "Sí, vente". Lo que importa es la intención y das tu granito de arena. (Marcelo, PI4)

La diversitat de propostes d'activitats fa possible que, de tant en tant, alguna persona que no participa activament en el MR es senti atret per aquella activitat i passa a ser un membre actiu, tal i com vaig poder observar quan es va començar a parlar de pintar murals per la

decoració de Nadal. En aquest cas, un intern que no havia vingut mai a les comissions va resultar ser molt hàbil pintant graffitis; a partir d'aquí, va començar a formar part de les reunions.

Es desprèn dels comentaris anteriors que la diversitat i la varietat d'activitats dóna l'opció als interns a poder participar amb aquells projectes que els hi siguin més afins, independentment de les persones que les realitzin. Aquest fet ofereix l'oportunitat als interns a interrelacionar-se amb persones del MR que no han tingut contacte i compartir una afició, activitat, projecte o oci.

Els canvis realitzats en el MR 11 fa que l'estat anímic millori i que els interns es trobin millor. La Dolors (PT2) opina que està en un entorn sanejat en tots els nivells afavoreix a tota la població interna i, fins i tot, és apreciat per interns amb problemàtiques conductuals:

Els, estan encantats. Ells estan encantats. Són més agraïts, estan contents. [...] A l'intern li aporta mitja vida, li aporta un entorn molt més agradable, més net, més saludable. Els hi aporta a tots, als que participen i als que no participen. Es com casa teva, si tu vius a una casa bruta, deixada...

[...] Un intern que va estar al MR 11 i va muntar un pollo del quinze, va acabar a baix [referint-se als MR 2, 3 i 4], i s'ha tirat tres, o quatre anys. Ara ha tornat perquè ha de fer el programa de tractament i deia: "ostras señorita, que pasada, esto es otro MR". I li dic: "hombre, es el mismo MR". És que per molt que un no s'estimi aquesta casa, si tu entres, li poses pintura, l'arregles, la poses maca i poses un gerro, pues mira escolta a lo millor la casa no t'agrada, però estàs d'una altra manera. (Dolors, PT2)

Es constata que hi ha una millora actitudinal en els MRs on s'aplica el MPiC, tot i que es donen incidents puntuals. Per una banda, el Pedro (PV4) destaca la col·laboració dels interns per solucionar-los, i per l'altra, el Salvador (PI10) comenta que és impossible que no hi hagi algun problema quan conviuen tantes persones en el mateix espai:

Las dos últimas agresiones que hemos sufrido funcionarios en este MR, hemos recibido la ayuda de los internos. La última fue a una funcionaria que no podía con el interno, fue el interno que se brotó, interno de psiquiatría. Fueron los propios internos los que sujetaron al interno, lo pusieron en el suelo. Ayudaron a poner las manillas, de película. (Pedro, PV4)

No he vist baralles, només va haver-hi una batussa amb un intern. A vegades crec que hi ha molta hipocresia per part de la societat o dels CPs que diuen que no pot haver-hi gens de violència. Escolta, tu fica en un càmping a cent persones sense

antecedents convivint 24 hores, i als 15 dies aquell no es parla amb aquell, aquell li ha pegat a aquell, i així funciona. (Salvador, PI10)

Es dedueix dels comentaris dels interns i de diversos professionals penitenciaris que l'obertura dels espais i les activitats que es generen en el MPiC proporcionen als interns tranquil·litat i benestar que repercuteix en el clima del MR disminuint el nombre d'enfrontaments i baralles. Com es posa de manifest, els MRs on s'aplica el MPiC tampoc estan exempts d'incidents, tot i que el nombre és molt més baix que en altres MRs. A més, quan es donen, la resolució dels mateixos implica la col·laboració dels propis interns, un fenomen extraordinari a la presó.

10.3.2 Apoderant a la població interna: Autonomia

Els efectes negatius de l'empresonament són abastament reconeguts, com s'ha mostrat en l'apartat del marc teòric. Dins del MPiC es treballen una sèrie d'habilitats de forma pràctica que intenten compensar aquests efectes i fomentar valors positius per a les persones internes que són indispensables per afrontar la vida en llibertat, tal i com afirma el Roger (PT5):

Alguna vegada en el programa hem parlat del efectes negatius de la presonització i, entre ells, el tema de no poder decidir les coses, de no tenir autonomia, de seguir sempre un reglament, seguir unes ordres. L'obediència prima sobre tot. Que ells tinguin capacitat: d'organitzar activitats, fer assemblees, parlar, expressar-se, dir la seva opinió, dir que no estan d'acord amb alguna cosa, organitzar coses pel seu compte que depenen d'ells, implicar-se; estàs treballant autonomia, responsabilitat, implicació, solidaritat, resolució de conflictes, empatia indirectament. Estàs treballant moltes coses importants. [...] perquè després a fora no hi ha reglament, no hi ha funcionaris. [...] Tenim persones aquí dintre que els estem aplicant un sistema que a fora no el tindran, el MPiC intenta una mica superar aquests problemes. (Roger, PT5)

En aquest apartat es mostren com les persones internes poden desenvolupar i treballar la seva autonomia a través dels diferents mecanismes que ofereix el MPiC per poder minimitzar els efectes que produeix la privació de llibertat i dotar-los d'eines que poden ser útils a la seva vida en llibertat.

10.3.2.1 Trencar la dependència penitenciària: escolta activa

Una de les principals pèrdues de la persona interna quan entra en un CP és la pèrdua de l'autonomia. Quan una persona ingressa en un CP perd tota la capacitat de poder decidir en el seu dia a dia. Tot i que l'objectiu del sistema penitenciari és rehabilitar i reinserir als

interns i a les internes amb les màximes garanties d'èxit, el propi sistema permet que aquests i aquestes puguin sobreviure sense poder o haver de decidir sobre la seva vida mentre resten empresonats i empresonades. Aquesta manca de decisions converteix a la persona interna en un ser totalment dependent del sistema:

Los convertíamos en personas dependientes. Cuando un interno pisa el departamento de ingresos, ¿qué ocurre? Que el CP decide por él. Decide cuándo comunica, con quién vive, dónde y en qué MR vive, si va a trabajar o no va a trabajar. [...] Al final, ellos prácticamente no deciden en nada. (Pedro, PV4).

A presó no s'ha de qüestionar si necessita guanyar diners per mantenir-se, no s'ha de planificar les activitats; i si vols, amb tot el que et dóna l'administració podries subsistir. No necessaries ni treballar, ni fer absolutament res, els serveis mínims els tens coberts i tampoc és això. Teòricament, estar en una presó, l'objectiu, no és estar aquí com a un moble més, sinó és treballar tot allò que t'ha portat a estar a la presó per sortir fora i no tornar a caure igual. (Mònica, PD2)

Ho tenen tot fet... Tenen l'esmorzar fet, es queden al pati, fan esport, el dinar fet que se'l troben a la taula, i així el dia a dia. Però clar, el dia a dia al carrer no és aquest. (Jaume, PV3)

Aquesta dependència i l'impacte psicològic de la privació de llibertat és tant gran que, segons el Jaume (PV3), alguns interns tenen greus problemes quan surten a l'exterior:

L'impacte psicològic de sortir al carrer és una brutalitat, perquè aquí es senten segurs però a fora ja no. A un d'ells abans de sortir li va donar un atac d'ansietat. [...] feia la primera sortida a casa seva... Aquí ja estava molt nerviós, i quan va ser al MR deia que tenia ganes de tornar. Aquesta també és la veritat, es senten més protegits aquí dins. (Jaume, PV3)

El MPiC intenta trencar aquesta manca de dependència a partir de la presa de decisions que apoderen i responsabilitzen a les persones internes. El MPiC busca minimitzar els efectes de l'empresonament dotant a la població interna d'eines que potenciïn la seva participació en la gestió de la vida penitenciària, pel seu benefici i creixement personal. Tant el personal tècnic de la SGPRS, com el personal de tractament i de vigilància del CP opinen que és necessari contrarestar la cultura carcerària de dependència:

En el CP, l'intern no ha de decidir res, se li decideix tot per ells. Comenta que 'los atontamos'. El MPiC és un mètode normalitzador per tal de contrarestar la cultura carcerària. (Pedro, PV4)

És un model que intenta fomentar la participació i l'autonomia dels interns que és molt important, perquè hi ha gent que té condemnes llargues com és al MR 11. Passen molts anys aquí dintre, sense decidir res, després surten i clar, no hi ha ningú que els hi digui has de fer això o allò. Aquesta part, la tenen molt rovellada pel sistema. (Roger, PT5)

[...] el MPiC intenta incidir en aquella subcultura carcerària que incapacita a l'intern més que el rehabilita en el seu dia a dia. Et diuen, tenen els seus drets però hi ha drets que no tenen, jo puc decidir quan m'aixeco cada dia, ells no, i si no s'aixequen tenen una sanció. Dintre de la presó has d'establir mecanismes per garantir tots els drets que té l'intern excepte la llibertat, tot i que és molt complicat. Aquest model, obre portes en això. (Glòria, PJ2)

Tu t'has de buscar la vida i tot el que facis té unes conseqüències. Has d'assumir les regnes de la teva vida i dins del CP igual. Al final el medi tancat borrega als interns, en el sentit de que els diem a quina hora han de menjar, llevar-se, el que han de menjar. Hem de reduir al mínim aquests espais i hem d'ampliar al màxim la decisió de l'intern. En aquest sentit és responsabilitzar-los, això apodera i fa sentir millor, porta molts beneficis en la vida dels interns. [...] El que es busca és que l'intern sigui responsable també de la seva vida penitenciària, del seu itinerari penitenciari. Els interns que estan al MPiC també fan un creixement personal. (Pau, PJ1)

La presó és un espai de càstig, però també un espai de convivència. En funció de com sigui aquesta convivència, la condemna serà més o menys suportable. La participació de la pròpia població penitenciària en el seu dia a dia potencia l'autonomia en la presa de decisions que repercuteix en un millor ambient modular:

[...] aquí és un "micro mundo" perquè estem a un MR. La societat són els interns que estan complint condemna, que estan vivint en el nostre MR. Jo entenc que el que estem fent és apoderar a aquestes persones que estan privades de llibertat i que dins, evidentment, del reglament penitenciari, tinguin aquest espai de sentir-se persones que cohabiten dins d'un mateix espai i [...] tenir la possibilitat de millorar-ho. (Glòria, PJ2)

El MPiC és molt beneficiós en quant al clima ambiental del MR, en quant a treballar amb els interns i les internes l'autogestió, l'autoestima. Que no siguin pures persones que no pensen i que se'ls hi ha de donar tot, sinó que s'autogestionin i que ho aprenguin perquè quan sortiran d'aquí no hi haurà ningú que els cridarà al recompte, ni els dirà el que han de fer o deixar de fer. Llavors, el MPiC és això, que

ells se sentin part del sistema i que ells puguin donar la seva opinió perquè la presó no deixa de ser la seva micro família temporal d'aquella època. (Mònica, PD2)

El MPiC ajuda a l'ambient, a la cohesió, a que ells se sentin millor, amb més autonomia, amb capacitat de certa decisió sobre alguns temes o que se'ls té en compte. (Ramón, PI6)

Un dels objectius del MPiC, tal i com explica la Montse (PT1), és aconseguir trencar amb aquesta dependència penitenciària de les persones internes del MR 11: "Quiero un MR dinamizado, quiero un MR sin conflictos. Quiero un MR autónomo".

Es posa de manifest la poca, per no dir nul·la, participació que tenen els interns en les decisions que afecten el seu dia a dia des del primer moment que entren en un CP. El MPiC intenta trencar aquesta dinàmica penitenciària i que les persones internes siguin capaces de prendre decisions sobre el seu dia a dia. A partir d'aquí, podran responsabilitzar-se de les mateixes i del seu propi itinerari penitenciari.

Escoltar a la població interna és fer-los partícips del seu programa de tractament, implicant-los i motivant-los. El MPiC és una aposta per abandonar l'actitud paternalista del propi sistema penitenciari i escoltar les demandes de les persones internes. Tot i que algunes persones opinen que hi ha una pèrdua de poder i cert risc, les dues darreres direccions del CP Brians 2 opinen que s'ha d'anar endavant amb el MPiC:

Fer particip l'intern o l'interna en el tractament. Els expliquem als interns les cosetes que han de fer, però primer hem de mirar del que són capaços perquè de vegades demanem coses del que no són capaços. [...] Hem d'escoltar-los. [...] Sembla una mica una utopia, però s'ha de promoure l'autonomia de la gent, que se sàpiguen espavilar. Trencar el rotllo paternalista de que nosaltres els proveïm de tot el que necessiten i sabem el que és bo per ells. [...] Hi ha aquest sentit col·lectiu de que sempre pot passar alguna cosa, però en general la gent sap com han d'anar les coses per a benefici de tots i els interns, també, clar. És que els tractem com nens petits. (Cristina, PD1)

S'ha de preguntar a l'intern i això no vol dir que perds autoritat, això vol dir que impliques a l'altre en el seu propi tractament i així facilites que ell estigui més motivat. (Mònica, PD2)

El fet d'haver de reflexionar, exposar, decidir i portar a la pràctica qüestions relacionades amb el seu dia a dia és una càrrega motivacional molt important per a la població interna. Així ho reconeixen els propis interns i el personal educador:

El hecho de tomar decisiones me ha dado vida, es de lo mejor que me ha pasado aquí, tomar decisiones, resolver problemas. Me ha hecho mantenerme despierto, a mí me da la vida. [...] Además, parece que estoy fuera también en algún aspecto. (Javier, PI5)

Ellos son conscientes de que tienen una calidad de vida mejor en el MPiC, que en un MR que no lo es. Pero luego, yo no tengo claro que sean conscientes [referint-se als valors que van adquirint], pero a mí me parece que hay una cosa que es súper importante en el MPiC, y esto crece con ese modelo, el hecho de que ellos puedan opinar y que sean ellos los que decidan cómo tiene que ser algo. De hecho, te das cuenta que cuando lo prueban y ven que proponen algo y deciden, se vienen arriba. Porque luego están todo el día inventando y proponiendo. Es fantástico, ¿no? cuando no te dejan respirar [fent referència a que a cada reunió proposen coses noves], algo ha ocurrido, es una pasada. (Montse, PT1)

La motivació per crear projectes serà més alta com més propostes s'aprovin des de les direccions del CPs, segons el Pau (PJ1): "Dins del que és el MPiC és important que quantes més decisions prengui l'intern i quantes més siguin recolzades per la direcció, molt millor". En el CP Brians 2, la direcció facilita aquesta participació perquè opina és molt important aquestes concessions per a les persones internes:

Quan dones la veu als interns sobre coses que per ells són súper importants i que per tu no suposa cap risc a nivell de seguretat. Els funcionaris el que volen és que no hi hagi conflictivitat, [...] i els interns el que volen és que passi ràpid i poder tornar amb la seva família. Llavors, per a tu una petita concessió no és res, però per ells és molt. [...] Jo crec que el model, l'objectiu principal, és fer participar a totes les persones, donar-los la capacitat crítica, i poder donar un petit poder amb els petits objectius que puguin participar. (Mònica, PD2)

Donar veu a les persones internes és una oportunitat d'escoltar quines són les seves necessitats i demandes. Segons la Glòria (PJ2): "donar veu als interns aporta molta informació, si es fa una escolta activa" i fa possible que activitats com el cine d'estiu vagin més enllà de veure simplement una pel·lícula:

Es muy importante el hecho que puedan decidir. Yo qué sé, pues, ¿con qué compañero van a vivir, ¿no? o las actividades que van a realizar dentro del MR. [...] Aunque parezca una tontería, no lo es. Yo me acuerdo que el último cine de verano que hicimos empezamos en mayo a programarlo, pero la autorización de dirección nos llegó en noviembre: nos bajamos con mantas. [...] Empezó a llover, y yo dije de hacer el cine donde hay una marquesina para que no se mojasen los equipos, y

hubo un interno que lleva muchos años y me dijo: "Don Pedro, aunque llueva, ¿por qué no lo hacemos en el otro lado? Porque yo, hace ocho años que no respiro la noche", ¡Que no respiro la noche! O sea, ese interno hacía como ocho o nueve años que no había salido de la celda a partir de las nueve y media de la noche. Pues ya solo por eso, se me pone la piel de gallina, ya vale la pena. (Pedro, PV4)

El Javier (PI5) explica que el Pedro (PV4) sempre els hi diu que tenen totes les facilitats i que poden fer moltes coses i que si no fan és perquè no hi ha propostes. El MPiC, com es constata, és un procés dinàmic i el sostre el posen els propis interns i internes. El personal penitenciari que treballa en MR on s'aplica el MPiC opina que no hi ha límits en el MPiC, fet que reforça aquesta incertesa en el dia a dia del personal:

No hay límites. Yo, hoy por hoy, no encuentro nada que no se pudiera llevar a cabo. Creo que todo lo que se ha hecho va encaminado a muchas cosas, una de cara a ellos, de cara a otro modelo de gestión penitenciaria. (Joan, PV1)

Siempre es mejorable todo. [...] Yo el objetivo que me planteo es mantenerme. Yo creo que hemos cogido un buen nivel. Y a mí lo que me interesa es mantenerlo, o sea, que no decaiga. [...] Realmente a veces parece que hasta aquí hemos llegado y de repente te planteas otro proyecto que dices: "Uff, y si lo conseguimos?". (Montse, PT1)

Es constata que el MPiC és un projecte viu gràcies a les aportacions dels interns, el personal de tractament i de vigilància i fa que el projecte sigui de tots i per a tots. Queda reflectit que si el personal penitenciari i la població interna està implicada, el MPiC pot créixer tant com desitgi el MR.

Tot el personal penitenciari emfatitza la necessitat de potenciar la capacitat decisòria de les persones internes per tal de responsabilitzar-les, tant de la seva vida a presó, com de la seva pròpia trajectòria penitenciària. Donar veu a la població interna fomenta l'autonomia dins del sistema penitenciari. D'altra banda, es posa de manifest que la població interna es motiva i és creativa en aquests tipus de projectes. Es constata que l'escolta activa del personal professional facilita el coneixement de les demandes i necessitats dels interns i de les internes que no sempre són les que els i les professionals podrien pensar. A partir d'aquí, la població interna és capaç de millorar la seva qualitat de vida dins del sistema penitenciari.

10.3.2.2 La confiança en el MPiC: autoestima

Un altre dels efectes de l'empresonament és la pèrdua d'identitat, de confiança en un mateix, i la disminució dels nivells d'autoestima. Com queda reflectit amb les paraules de la Cristina (PD1): "L'entrada a un CP provoca la pèrdua de la intimitat i de la identitat", i la

dels propis interns: “Una vez que entras en prisión dejas de sentirte un poco persona” (Rubén, PI3).

Partint d'aquesta realitat, un dels objectius del projecte del MPiC és aconseguir mantenir nivells acceptables d'autoestima per tal d'afrontar la condemna de la millor manera possible. És per aquest motiu que una de les primeres tasques a l'hora de dur a terme el MPiC és apoderar a la població interna. El personal educador remarca aquesta falta de confiança de la població interna quan van engregar els seus respectius MPiC:

[...] Después l'apoderament cap als interns, fer-los-hi creure que poden aconseguir alguna cosa i que poden fer-ho igual o millor que una persona que està al carrer, va ser dur, va costar. Treballar l'autoestima, el reconeixement com a persona, l'autoconcepte: “sou algú, esteu a presó però teniu capacitat, no perquè estigues a la presó, perquè heu comès un error, un delictes, sou menys”. Apoderar va costar, va ser un treball d'autoestima molt heavy. (Martí, PT6)

Donar veu a una persona, sigui intern o sigui individu normal, ja és molt. Tenir veu en un lloc on estàs privat de llibertat, que tens tants drets restringits..., no estan acostumats a poder decidir. Estan acostumats a funcionar aquí com les ovelles, cap aquí, cap allà i tot marcat amb normatives, llavors, quan els hi dius: "No, tu també pots decidir fer coses." És com: "No, seguro que no me dejan. Segur que ens diran que no." [...] Les primeres coses que ells demanaven, va ser el gimnàs. Llavors, el fet de dir-les-hi: "Tindreu un gimnàs muntat." Era de: "Esto seguro que no, porque como somos malos". Va costar que entenguessin que eren capaços de fer-ho. És un tema d'autoestima i que ells no estan acostumats a tenir veu. Estan acostumats a tenir queixa. (Dolors, PT2)

Per a la Dolors (PT2) l'autoestima és la base perquè els interns gestionin totes les qüestions relacionades amb la privació de la llibertat: “L'autoestima, és la base”.

Per tant, el primer pas és que alguns interns creguin en el projecte per poder tirar-lo endavant, però la part més difícil és fer-ho extensible a la resta del MR. Tot i que els interns més receptius intentaven fer pedagogia al pati sobre els beneficis del MPiC, no va ser fins que les paraules es van convertir en realitat que la desconfiança inicial es va anar diluint:

Fue una época muy extraña, nosotros queríamos poner nuestro granito de arena. [...] Hablamos que se va a hacer una comisión deportiva, educativa y convivencia, claro, todo el mundo se extrañaba y decían: "¿Por qué hablas con los funcionarios? Esas cosas nunca se van a hacer así, porque siempre nos han llenado de falsedades". Eso era lo malo, que siempre nos decían que sí, pero nunca se cumplía. [...] Pero se fueron convenciendo cuando pintábamos, cuando trajeron la

barbacoa, y cuando trajeron cosas del deporte estaban contentísimos y decían: "Esto se va a conseguir". (Marcelo, PI4)

Las historias te las crees cuando ves el producto. [...] Cuando tú estás haciendo, se realizan cada semana comisiones, se deciden mejoras desde cómo entrar al comedor, cómo sentarse, la cola de la medicación, actividades que se deciden como el baile, o traer maquinaria nueva, o veinte mil historias. (Baltasar, PI7)

Cuando hubo el cambio arquitectónico [...] y la cesión de los ordenadores fue cuándo se empezó a creer en el proyecto, y la barbacoa remató (Claudio, PI8)

I tal com afirma la Glòria (PJ2), a partir dels petits canvis es pot transformar la dinàmica dels CPs i començar a crear-ne d'altres que potenciïn la qualitat de vida de la població interna: "Els grans canvis que s'aconsegueixen en les grans col·lectivitats vénen de les petites coses de la quotidianitat que s'han d'atendre".

Es dedueix dels comentaris anteriors que l'entrada a presó i les experiències viscudes en ella disminueixen la confiança tant en un mateix, com en el propi sistema penitenciari. Per recuperar-la s'ha de tenir paciència i reforçar l'autoestima de l'intern. Convertir les paraules en accions i fets és clau per poder tirar endavant el MPiC.

Un dels altres aspectes a l'hora de treballar l'autoestima és tenir en compte quin és el tracte entre professional i la persona interna. En el medi penitenciari l'intern no sempre es sent tractat com a persona i pot augmentar encara més la disminució de l'autoestima. Tant el personal penitenciari, com els interns descriuen la importància de rebre un tracte humà dins del context penitenciari:

Molts d'ells no se senten persones. Moltes vegades ells t'ho diuen, i a mi m'ho han verbalitzat: "Hasta que usted no llegó a este patio a mí nadie no me había llamado ni para escupirme" [...] "si es que, si nos tratan como perros como quieren que respondamos", [...] "No, no, es que claro, piense usted, que esto ahora, nos tratan como personas". Això tots ho diuen: "Ahora nos tratan como personas. Usted no sabe lo que era esto antes". [...] Que et diguin: "em fas sentir persona". És molt dur haver de sentir això! (Dolors, PT2)

Que te puedan hablar un poco de tú a tú, sin los estereotipos que nos hemos creado o esa etiqueta con la que llegamos aquí [...] para una persona es muy importante. (Rubén, PI3)

En el MR et tracten com a persona i això fa que et realitzis a tu mateix. (Claudio, PI8)

[...] nosotros ya habíamos escuchado mucho de las educadoras nuevas que eran personas como todo el mundo, te trataban amable, te tratan como persona y eso es lo más importante para nosotros. Cuando estamos presos que te traten como persona, te llena la autoestima, te sube la moral y claro cuando hubo se inició el MPiC, aún más. (Marcelo, PI4)

Es després de les paraules anteriors que els interns del MR 11 demanaven el que possiblement volem totes les persones: ser tractades amb respecte, que és un dret fonamental. En la Carta dels Drets Fonamentals (Unió Europea, 2001) en el seu article 1 parla del Dret de la Dignitat: “La dignitat humana és inviolable. Serà respectada i protegida” (p. 23).

10.3.2.3 Més responsabilitat, més llibertat: apropament a la vida en llibertat

És important que les persones internes adquireixin o es reeduquin en certs hàbits i valors per viure en societat. Aquest aprenentatge no és possible dins d'un context sense autonomia i responsabilitats. El MPiC busca canviar i reconduir aquest context: “L'objectiu és donar eines. Apoderar. Fer conscienciació de què és una societat” (Martí, PT6).

El MPiC pretén reproduir conductes pròpies de l'exterior a partir de la llibertat de decisió, d'acció i d'ocupació per part de les persones internes. El MPiC intenta que el funcionament del MR sigui el més semblant possible a l'exterior oferint eines per la gestió emocional i social:

Poder establir mecanismes molt més semblants amb el que és la vida en llibertat, facilita tant el dia a dia, com molts elements de reinserció. (Glòria, PJ2)

Jo crec que els que han participat i els que en formen part i els que s'involucren els hi dóna eines que no tenien per gestionar millor les històries, a nivell de resolució de conflictes a nivell de situacions estressants. Són eines i veuen models diferents de funcionament. (Dolors, PT2)

Aquesta perspectiva del personal penitenciari també és compartida per part dels interns, els quals agraeixen poder dur una vida 'normalitzada' dins d'un CP, amb més possibilitats d'autogestió:

Tengo que estar aquí, pues bueno, pues tengo que estar aquí. Pero si haces una vida normal, no me están encima de mí, no observo que nadie me esté vigilando más de lo normal. Tengo mi trabajo, mis ratos libres, mi estudio, mi deporte... O sea, puedo tener de todo, me falta una cosa muy importante, ¿no?, la libertad. He aprendido a tener paciencia y tolerancia. Lo malo no me interesa, solo quiero aprender lo bueno. (Javier, PI5)

El MR 11 es bastante más parecido al mundo real de la calle. Tienes la posibilidad de poderte autogestionar dentro del MR, tienes diferentes actividades de deporte, gimnasio, ludoteca, biblioteca, ordenadores. Hay una gran variedad de cosas que en otros MRs carecen de ellas. (Rubén, PI3)

Dins d'aquesta autogestió també s'inclouen certes responsabilitats a diferents nivells que aporten a les persones internes per una banda, ocupació del temps i, per l'altra, satisfacció personal contribuint a que la vida a presó sigui millor. Els interns també afirmen que els ajuda assumir tasques que hauran d'afrontar en la seva vida llibertat:

Sóc president de la comissió de convivència. Em vaig presentar i em va votar la gent. [...] Sempre he tingut vocació de parlar amb la gent. M'aporta satisfacció. Que tot vagi bé, que la gent es comporti bé. Estem aquí, a presó, però s'ha d'intentar viure el millor possible. M'agrada, és divertit, és diferent. Estàs ocupat, és molt diferent, [...] És una miqueta com el carrer. [...] Tens responsabilitats [...] Estàs tancat, però hi ha hagut molta evolució del que antigament era la presó a ara. (Tomás, PI2)

Tener que llevar a cabo un proyecto, te crea una responsabilidad. Redactar es una responsabilidad. [...] Una persona en la calle tiene varias. Las comisiones te ayudan a tener esas responsabilidades. Y cuando salgas a la calle no digas ¿qué es esto? Y tengo que pagar esto y tengo que hacer esto. Aquí lo tenemos todo hecho. Imagínate a alguien que está en la cárcel 8, 9 años sin hacer nada: ahora me levanto, ahora me tumbo, ahora veo la tele y ahora bajo me fumo dos pipas, no hago ni deporte, ni voy a la escuela. Tiene sus derechos, pero esta persona cuando salga a la calle, ¿qué hace? ¿qué responsabilidades va a llevar? Aquí es un incentivo, ahora tengo que hacer esto, vamos a organizar esto y lo podemos tirar para adelante, es una responsabilidad menor que en la calle, pero no deja de serlo. (José, PI1)

La verdad que es una responsabilidad, es orgullo, pero responsabilidad. Es una confianza que ha depositado la gente en ti y, bueno, intento día a día hacerlo lo mejor posible y poder hacer lo que pueda para ayudar. (Rubén, PI3)

A part de les responsabilitat que assumeixen els membres de les comissions també hi ha les que han d'assumir els encarregats dels diferents espais del MR. Els encarregats són persones voluntàries que s'ofereixen pel manteniment i bon ús dels espais disponibles en el MR, com queda reflectit en el Diari de camp (09/03/2017): "Després d'una petita discussió entre els interns pel procediment d'elecció dels diferents responsables pels espais del MR, s'acorda penjar tres papers perquè els interns es puguin anar apuntant voluntàriament

(Ludoteca, Aula TIC i Gimnàs)". Assumir responsabilitats significa incrementar els nivells d'autonomia i autoestima per la població interna, tal i com afirma el Joan (PV1):

El interno deja de ser anónimo. Uno es el encargado del economato, el otro del gimnasio, de informática, este está en las comisiones. Todo el mundo más o menos tiene algún cargo o carguillo y el hecho de asumir esa responsabilidad les da cierta importancia. (Joan, PV1)

Un altre nivell de responsabilitat en el MPiC és el Peculi del MR, saber autogestionar-se econòmicament, no tants sols aporta autonomia sinó que també fomenta la capacitat de decisió de les persones internes:

Una altra qüestió bàsica per als interns i per a la gestió de material és demanar l'obertura d'un compte de Peculi del MR 11. En aquest peculi els interns poden ingressar diners per tal de que se'n beneficiï tot el MR. (Diari de camp, 14/02/2017).

Cal destacar també que a la majoria d'esdeveniments hi ha aportacions econòmiques, a través de rifes o sorteig. Aquests diners són autogestionats pels propis interns i s'utilitzen per reparar o millorar alguns espais del MR:

Una altra qüestió relacionada amb la barbacoa és la realització d'una rifa. Tots els tiquets tindran una numeració i al finalitzar l'esdeveniment es realitzarà un sorteig de tres cistelles de productes higiènics. (Diari de camp, 11/05/2017)

Para mejorar, reponer cosas rotas en el gimnasio que se han deteriorado por el tiempo, para poder actualizar los ordenadores que tenemos en el aula TIC. Ahora, por ejemplo, con lo que hemos recaudado en actividades anteriores podemos invertir en la actividad de papiroflexia. Al final es una forma de autogestión de los propios recursos que nosotros tenemos, poderlos gestionar nosotros. (Rubén, PI3)

Es posa de manifest que per aconseguir la màxima similitud de la vida a presó amb la vida al carrer s'ha de donar certa llibertat a la persones internes. Es constata que el MPiC afavoreix l'adquisició i continuïtat de conductes pro-socials i pro-actives que poden afavorir la seva incorporació a la vida en societat. A partir dels comentaris es dedueix que responsabilitzar a la població interna té efectes positius sobre l'autonomia i afavoreix la realització i benestar personal. I d'altra banda, es destaca la importància que té per a la població interna la pròpia gestió dels seus recursos invertint-los en el manteniment i la millora dels seus espais, del que és ara mateix casa seva.

10.3.2.4 Una oportunitat de canvi: normalitat

El MPiC ofereix als interns i internes que ho desitgin una possibilitat de canvi, una oportunitat per aprendre noves formes de funcionar oferint eines i recursos. Segons el

Claudio (PI8), el MPiC ofereix opcions per progressar dins la trajectòria penitenciària i és qüestió d'adquirir hàbits als quals no estan acostumats i poden apropar-te a la llibertat:

Hay gente que normalmente no hace nada, que van contra el sistema. Poquito a poco, pues ya ha participado en repartir alimentos, ha participado en hacer una lista de personas que van a participar en algo o que han hecho algo administrativo para ese proyecto en concreto. [...] Son hábitos, no dejan de ser hábitos. [...] Son pequeñas cositas, pero que te ayudan luego en el futuro, [...] A lo mejor te ayudan a estudiar, que es la herramienta básica para poder salir de aquí con algo. No es un salto gigantesco [...], pero yo creo que es un puente. [...] A nivel personal, tú dices, bueno estoy en un MPiC y estoy en una comisión. Eso no es lo que te va a dar la libertad, eso no es lo que te va a dar una programada. Eso es simplemente una cosa más de todas las que haces, que te valida a que tú obtengas la libertad, tu permiso. [...] A lo mejor es el primer paso de un gran camino. (Claudio, PI8)

Per aquest aprenentatge, les eines i els recursos que s'han d'oferir a les persones internes han de ser diversos perquè els interessos i les demandes són diferents. Es tracta, segons la Montse (PT1), de donar a conèixer diferents opcions de participació:

Muchas veces les das a conocer recursos que no habían conocido, que se los pueden plantear como una opción. Pues, yo nunca había hecho ningún trabajo solidario y de repente lo he conocido y lo he probado y me gusta. O con los temas deportivos, como el proyecto del running, que de repente alguien diga: "me gusta lo de las cursas y me gusta correr. Y una vez en el exterior, me quiero vincular con algo así". (Montse, PT1)

Aquesta nova metodologia de treball permet trencar les dinàmiques dependents del sistema penitenciari i adquirir nous patrons de conductes i, fins i tot, d'higiene:

Crec que també aprens amb això maneres de funcionar [...] que et poden servir fora. Es responsabilitza més a la gent, hem d'evitar crear dependents socials, que és lo que són els interns o molts d'ells han estat durant molts anys. (Cristina, PD1)

Son hábitos que después, cuando vas a salir a la calle, lo vas a continuar haciendo. [...] Los internos muchas veces vienen de otros MRs y a los 15 días se han cambiado de aspecto, de cómo visten, la higiene. (Pedro, PV4)

Aquest nou patró de conducta queda exemplificat en el cas del Marcelo (PI4). El Marcelo (PI4) és un dels interns que, inicialment, més es va involucrar en la posada en marxa del MR. La motivació i els aprenentatges que ha anat adquirint han facilitat un apropament amb la seva família:

Por ejemplo, yo he tenido problemas con mi familia, con mi pareja. He aprendido a hablar con ellos, a no ser pasivo, a hablar, a debatir y a ellos les gusta. Mi padre ahora me escucha y le gusta. Mi familia no se creía el cambio que yo había dado aquí y eso a mí me transmitía bastante. Mis primos han venido, que nunca me venían a ver, tías que me habían cerrado la puerta, ahora me la quieren abrir. Me quieren ayudar por la forma de ser y cómo yo he cambiado. (Marcelo, PI4)

Aquests canvis conductuals també es donen amb una població més sensible a nivell psiquiàtric, és el cas dels interns de salut mental. A molts dels interns que passen a formar part d'un MR on s'aplica el MPiC els ajuda a establir-se i a establir una sèrie de rutines:

Tengo dos casos de internos de psiquiátricos, [...] hemos tenido muchísimos, les va muy bien este MR porque les ayuda muchísimo. El control del psiquiatra continúa existiendo, pero creo que es incluso mejor que tenerlos en psiquiatría porque les ayudas a normalizarse. Pero los hay que no funcionan. (Pedro, PV4)

Un altre exemple, és el cas dels interns amb problemàtiques conductuals que passen la majoria de la seva condemna entre el DERT i els MRs d'estabilització conductual. Segons el Pedro (PV4), tot i que els interns amb expedients disciplinaris no podrien anar a un MPiC, a aquests interns els ajuda a trencar amb un cercle viciós d'expedients i partes disciplinaris perquè entren a formar part d'un MR, on la població interna no busca problemes, i això suposa una normalitat nova:

[.] En la orden de dirección dice que los internos con partes no pueden venir, y vienen. Esta tarde me viene uno recién salido del DERT, que lleva años en primer grado y viene al MR 7 porque consideran que es un espacio que seguramente le va a facilitar su proceso de cambio. Ahí también rompemos un poquito la rueda de MRs de estabilización. Porque los internos, yo creo que al final si los metemos dentro de un círculo, no salen. [...] ¿Qué ocurre? cuando los trabajas en otro programa es cuando el éxito está casi asegurado.

[...] Yo recuerdo un interno que me conocía a mí del MR 2 y cuando me vio no quería entrar "Con el pu... este, no entro". Entonces claro, la amistad, ¿ves? No surge. No quería entrar y lo entró la educadora. Pues cuando se fue en libertad, donó todo su peculio que le quedaba para el MR. (Pedro, PV4)

Aquí viene gente que en otros MRs duraban dos días y con expediente, o en un primer grado. El hecho es que lo tenemos, y si viene una manzana podrida, el resto la puedo absorber. (Joan, PV1)

Però una cosa és la vida a presó i l'altra és la vida en llibertat. Per diferents professionals penitenciaris, la transferència d'actituds i comportaments al món 'real' és possible:

Lo que pretendemos es que el MR 7, dentro de la privación de libertad, sea lo más libre posible, por eso los espacios abiertos y después que se parezca lo máximo posible a la sociedad. Te aseguro que en el momento en que aprenden a hablar, a compartir, son conductas que se lo llevaran al exterior. [...] Son hábitos que después, cuando vas a salir a la calle lo vas a continuar haciendo. (Pedro, PV4)

No se los van a dejar aquí dentro, los valores defendidos. No, tú conoces algo y lo asimilas y ya va contigo, donde estés... (Montse, PT1)

Es posa de manifest que l'entorn marca l'actitud i el comportament dels interns. El MR on s'aplica el MPiC és un MR net i ordenat i fa que els interns vulguin cuidar-lo; és un MR tranquil i relaxat i fa que els interns amb problemes conductuals i amb trastorns s'impregnin d'aquest ambient i es puguin treballar les seves limitacions o mancances en els programes de tractament; i és un MR col·laboratiu i emprenedor que fa que els interns assimilin els valors de comunitat.

Potenciar l'autonomia fomenta l'autoestima i la responsabilitat que dona llibertat a la persona interna. Per dur-ho a terme és imprescindible trencar amb dinàmiques d'estigmatització i oferir diferents eines i recursos a la població encarcerada perquè aquesta se la pugui endur fora dels murs.

Tot i que el MPiC facilita a la persones internes una sèrie d'aprenentatges i una evolució penitenciària positiva, les educadores opinen que no vincular-se al MPiC, no significa que no tinguis una progressió favorable:

Les persones properes al tractament que es vinculen al tractament i al MPiC i que volen treballar-se a nivell individual (cadascú en el seu nivell), tenen més facilitat per treballar les seves pors a l'exterior i és més fàcil per a ells poder-les verbalitzar. [...] A nivell emocional adquireixen molta capacitat d'expressivitat emocional, són molt més expressius a nivell emocional. [...] Augmenten la capacitat de saber demanar ajuda. Jo crec que tot això és molt important. Hi ha gent que no participa a les comissions però que ha fet un bon vincle terapèutic amb l'equip i que també es capaç de treballar tot això. (Dolors, PT2)

No está relacionado qué tú te impliqués o qué formes parte de una comisión, no tiene nada qué ver con tú evolución. Tú puedes no tener nada qué ver con las comisiones y qué tu evolución sea brillante y acabes saliendo, que es lo que te toca. Aunque yo creo que siempre va relacionado con ello de alguna manera. (Montse, PT1)

El contrapunt a les aportacions anteriors el posa el Tomás (PI2) que posa en dubte que un programa o el MPiC faci canviar a les persones:

Quan tu entres a la presó, tu saps si vols canviar o no. El programa no et farà canviar. Valores tot el que has perdut i el que has guanyat a la presó, però un programa? El MPiC és el mateix. La gent que ve aquí a les comissions és perquè ja tenen una trajectòria a la teva vida i t'agrada això. [...] Jo crec que ja ho portes dins. Hi ha alguna gent que sí, però que li porti alguna cosa o després al carrer ... no ho sé. (Tomás, PI2)

Es constata que una bona evolució penitenciària no ve determinada únicament per la participació del MPiC. En definitiva dependrà de l'actitud i la predisposició de la persona interna davant la privació de llibertat. Tot i així, el context creat pel MPiC i la metodologia de treball són elements a tenir en compte en aquesta evolució, encara que sigui indirectament.

10.3.3 Dificultats per assentar el MPiC en un MR

10.3.3.1 L'arribada de nous interns: acollida

Un dels reptes que ha d'afrontar el MPiC en un MR és l'acollida dels nous ingressos, sobretot si la implantació del MPiC és relativament recent. Una de les coses que poden passar és que aquestes noves entrades desestabilitzin l'ambient modular i aleshores s'hagi de lluitar de nou per valorar el MPiC:

Cuando uno quiere cambiar es un trabajo del día a día, en un MR igual y cuesta más. Entran muchos más factores y cuando entran dos personas nuevas que desestabilizan el MR, entonces vuelta a empezar. (Claudio, PI8)

Es nota molt quan hi ha un perfil que entra bo i col·laborador però hi ha molta gent que ha entrat aquí i s'ho troba tot fet, un gimnàs muntat, un sofà, una biblioteca i no ho valora. Aquesta és la gent que estem tenint problemes. [...] Tu tens això per gaudir-ho, si no ho cuides se't treu, quan ho valoris se't torna. Acció-reacció que és el que més valoren. (Jaume, PV3)

Per tal de facilitar la seva adaptació, els membres de les comissions tenen la tasca d'informar als nous ingressos del funcionament i la normativa del MPiC, tot i que dependrà al cap i a la fi de la voluntat de cada intern:

Sí, es importante que las personas que llegan, aprendan. Aquí lo importante es convivir. Si tú quieres participar y hacer deporte, muy bien, pero también tienes que entender que habrá otro que si coge el turno primero tendrás que esperar [fent referència a les màquines que hi ha al gimnàs o als ordinadors]. Entonces eso es muy bueno, que se respeten las pautas. (Norberto, PI9)

[...] por ejemplo, cuando vienen nuevos internos, hay compañeros que les explican cómo funcionamos. Claro, ya depende del compañero que venga, sí quiere adaptarse. (Marcelo, PI4)

Una altra solució perquè l'adaptació al MR sigui més fàcil, és la proposta del Miquel (PV2): "Es aconsejable que los internos vengan al MR de uno en uno, porque se adaptan al grupo más rápidamente, cuando vienen varios es muy complicada la adaptación". Si el MPiC està assentat i porta més temps en funcionament és més fàcil que les noves incorporacions al MR s'habituin més ràpidament a la nova forma de funcionar:

Nuestro MR más o menos ya está asentado y enseguida lo pueden encauzar. Aquí tenemos gente que, en un principio, a lo mejor parecía que iban a desestabilizar el MR, y al final ha sido el propio MR el que ha podido incautarlos o absolverlos. Ahora algunos ya empiezan a participar, otros ya participan y otros no molestan. (Joan, PV1)

En d'altres ocasions són els nous interns els qui fan veure als interns del MR 11 la importància de cuidar el què han aconseguit:

(...) un dels que ha pujat i és nou al MR comenta que les coses s'han de dir clares als interns i que sàpiguen que si no hi ha més implicació es perdran els privilegis que es tenen. Ell ve dels MRs de baix (MR 3) i que no hi ha color, que en el MR 11 s'hi està molt bé i que la resta d'interns ho han de valorar i mantenir. (Diari de camp, 08/02/2018)

Es posa de manifest que les noves incorporacions al MR poden desequilibrar el MPiC si no tenen un actitud respectuosa i positiva amb la resta. Per tant, aquestes incorporacions han de ser progressives per tal de que les noves persones internes assimilin les noves dinàmiques i puguin ser acompanyades pels altres interns o internes que ja coneixen el funcionament. D'altra banda, també és possible que les noves incorporacions siguin un detonant per fer veure a la resta de persones internes els beneficis del MPiC.

10.3.3.2 El canvi al MR de permisos: Estabilitat o element de canvi

El Pla Funcional del CP Brians 2 estableix que quan un intern completa el seu PIT satisfactòriament i s'aprova el seu primer permís, aquest passa al MR de permisos de la seva àrea de tractament. En el cas del MR 11, l'intern passa al MR 14. El fet de passar d'un MR on s'aplica el MPiC a un MR en què no ho és, no passa inadvertit per a ells. Tot i que sigui un pas endavant dins de la seva trajectòria penitenciària, per a ells és una involució en la vida a presó. En el nou MR no poden gaudir dels avantatges de viure en un MR on s'aplica el MPiC. La majoria de persones internes que canvien de MR preferirien quedar-

se al MR 11 i l'educadora també opina que minimitzaria les angoixes que afronten en aquest nova etapa penitenciària:

És clar, perquè tu estàs aquí bé, i tu creus [...] que amb el permís vas a un altre lloc millor, i no. El que passa és que vas cap enrere regimentalment, no personalment. Els CUSI's són diferents, un règim molt estricte i és com una involució. És clar, vens d'aquí de MR 11, que hi estàs molt bé. Tens l'opció de fer peses, jugar a raqueta, tens la Wii, la "play", tens els ordinadors. Jo mai havia estat en un MR com aquest. (Tomás, PI2)

M'he apuntat al poliesportiu amb previsió d'anar-me'n cap al MR 14, que és una involució a la teva evolució penitenciària. [...] Clar, és una evolució en la teva carrera penitenciària, però en el teu dia a dia tornes cap endarrere, perquè no tens un gimnàs, perquè no tens cap mena d'activitat al MR. (Salvador, PI10)

A mi l'única cosa que m'ha sabut molt greu i que sí que m'agradaria remarcar molt, és que pel pla funcional, els interns que van començar ja no hi són i estan vivint la cadena permissiva al MR14. I això ells ho viuen molt malament, i nosaltres també. N'hi ha que no, però hi ha hagut interns molt vinculats a les comissions que han tirat endavant el carro i que ara no poden gaudir-ho. [...] A ells se'ls hi suma ara, estar en el MR 14 amb les angoixes de les sortides i amb un equip nou que tampoc coneixen. Ells ho tenen molt clar, però això no vol dir que els hi agradi i ells preferirien estar al MR 11 i fer el seguiment amb nosaltres. (Dolors, PT2)

Per aquest motiu, el personal professional proposa fer el seguiment de les sortides des del propi MR 11, sobretot amb aquelles persones que han fet possible tirar endavant el MPiC i participen activament:

No ho vull viure com una dificultat, sinó com un aspecte a millorar. Es podria dissenyar que als MRs de MPiC, la persona que decideixi involucrar-se pugui quedar-s'hi, i no li afecti en el seu tractament, i es puguin gestionar les sortides des del mateix MR, vull dir, no passa res. Al MR 7 és fa així. S'ha proposat a la direcció però no és una prioritat per a ells. (Dolors, PT2)

Jo deixaria que la gent del MR 11 pogués quedar-se fins que surtis al mateix MR. No fer tants canvis, perquè clar, el MR 14 no té res a veure amb aquest. Molts diuen que els agradaria tornar al MR 11. Si tu vols estabilitat, pots fer l'evolució en el mateix MR amb els mateixos funcionaris i amb la mateixa junta de tractament. (Jaume, PV3)

Minimitzar la mobilitat dels interns facilitaria als equips de tractament poder fer un seguiment més acurat i poder acompanyar a les persones internes durant tota la seva trajectòria penitenciària:

La persona quan entra a una presó ha de tenir el seu itinerari de rehabilitació, s'ha de saber quines són les seves necessitats i quines són les activitats que haurà de realitzar per donar resposta a aquestes necessitats. [...] I com més redueixis aquest moviment, més coneixement hi haurà sobre l'intern. (Pau, PJ1)

Es reflecteix que el que més desitgen els interns és passar a la següent fase en la seva trajectòria penitenciària, que és gaudir de permisos. Però aquest canvi de MR, estipulat pel Pla Funcional del CP Brians 2, fa que deixin de participar en el MPiC del MR 11 i, al mateix temps, de gaudir de les seues beneficis. Així mateix, segons els comentaris anteriors, quan la persona interna inicia la seva etapa de permisos entra en una fase d'angoixes i dubtes que ha d'afrontar amb un equip de tractament nou. Segons queda reflectit, seria molt millor afrontar-les amb l'equip de professionals que ja coneix a l'intern.

Aquests moviments no només influeixen en els interns que passen de MR sinó també en la convivència i la continuïtat del MPiC al MR 11. Segons el personal educador aquests canvis influencien en les dinàmiques del MPiC, sobretot si els interns han estat participatius i formaven part de les comissions, ja que suposa una reorganització interna:

La gent que se'n va, és valor que perdem. És valor capital. La gent que se'n va amb proposta de permís és la gent que està més vinculada a les comissions. Si tinguéssim aquí tots els que van començar el projecte fa dos anys i seguissin aquí sortint de permís, potser tindríem una sala de reunions amb cinquanta tios. Però clar, si te m'emportes el valor capital, si t'emportes la matèria prima. La Montse i jo cada vegada que marxa una fornada, hem de tornar al començament. (Dolors, PT2)

Quan jo vaig entrar la gent s'ho havia treballat molt. Va haver un moment d'equilibri brutal, molt bo! [...] Hi havia molt bona sintonia. Han quedat uns quants, però el canvi ha sigut molt bèstia, en un any i pico han anat molts al MR 14 i ara es nota una diferència, ara s'ha de seguir treballant. S'ha de lluitar sempre per trobar un equilibri. La gent que ha marxat era molt participativa. (Jaume, PV3)

El fet de donar continuïtat als interns que formen part de les comissions donaria consistència al MPiC i ajudaria als nous ingressos al MR a entendre les dinàmiques participatives del MR i fer un bon traspàs:

Hi ha molta gent que t'arriba, que veuen un MR molt maco, molt estupendo i molt preciós, però no se l'ha mamat i no se l'ha treballat. No ha fet un esforç real d'implicació, de feina, de saber el que costa. Aquesta gent és important que valorin

el què és això. Necessitem fer un bon traspàs dels que marxen amb els que arriben. És important que hi hagi persones que tinguin perfils amb condemnes llargues, que puguin estar des del principi per poder tirar de la història durant un temps. (Dolors, PT2)

D'altra banda, aquests moviments també donen l'oportunitat a altres persones internes a experimentar el model i assumir responsabilitats. El personal penitenciari comenta que el projecte segueix tirant endavant amb la incorporació de nous membres:

Indudablemente ha habido un cambio porque quedan muy poquitos de los que estaban. Yo ahora pienso y me vienen cuatro a la cabeza, quedan pocos. Pero es verdad que los internos que llegan al verlo ya implantado, como que se suman, se suben al carro. [...] La gente que viene por ejemplo del área estándar, ve un cambio increíble, y lo aprecian. Y gente que viene de otros CPs también lo valora porque en otros CPs no se está funcionando así. (Montse, PT1)

Han canviat les comissions perquè també va canviant la gent, no és un MR estàtic. És un MR molt dinàmic. En el moment que tenen una proposta favorable de permís se'n va al MR 14, amb la qual cosa es van substituint, [...] els presidents de les comissions han anat canviant, el què és bo és que la gent escollida ha agafat pel mànec aquesta responsabilitat. (Joan, PV1)

Es constata la importància de mantenir el bloc dels interns que formen part de les comissions per donar consistència i continuïtat al MPiC. D'una banda, per l'estabilitat emocional de les persones internes vinculades al projecte, perquè puguin seguir participant del model i dels seus beneficis, així com fer el seguiment de les seves sortides amb el propi equip de tractament amb el qual ha establert un vincle de responsabilitat i de confiança. D'altra banda, per la pròpia consistència del projecte dins del MR amb persones compromeses amb el MPiC facilitadores de la convivència i la participació de la resta de la població interna del MR. Per contra, també fa possible que nous interns puguin rellevar i apoderar-se en un MR que els hi facilita aquesta possibilitat i prendre responsabilitats individuals.

Així mateix, les persones internes participatives que passen a un MR de permisos poden ser agents de canvi, tant dins del medi penitenciari, com a fora del mateix. Tant des de la SGPRS, la direcció del CP i el propi personal educador opinen que aquestes persones poden generar dinàmiques participatives i adaptar el MPiC a les condicions de vida del nou MR:

A una de les primeres assemblees que he assistit, una de les peticions que em van fer va ser precisament aquesta. El fet de que ells es desviuen per la gent que

participa i quan els arriben els permisos han de canviar de MR. Igual no és quedar-se al MR 11 sinó convidar al MR 14 que s'emmiralli del MR 11. El plantejament aquí s'ha de fer a la inversa, [...] hem d'aspirar a que el MR 14 sigui un nou projecte de MPiC. Serà més complicat perquè és més movable [...], doncs igual hem de fer una adaptació, [...] ens ho podem inventar. El reglament amb això és elàstic. Tenim articles en aquest reglament que ens permeten fer el que vulguem i més. Per tant, és donar l'opció als professionals i als interns de plantejar-ho. Si per vosaltres és una involució passar del MR 11 al MR 14 anem a fer que no ho sigui. Si hi ha un problema, buscar la solució. (Mònica, PD2)

[...] En un MR de permisos se pueden hacer muchísimas cosas. Yo creo que es casi donde más encaja el MPiC, pero al final es buscar fórmulas. [...] en MRs de salida encima puedes mover a la gente, que de lo que se trata es también de eso, de tirar para afuera y de buscar recursos y de buscar contactos fuera. (Montse, PT1)

En aquest apartat es recullen les diferents implicacions que suposa el fet que els interns participatius del model canviïn de MR quan evolucionen en la seva condemna i se'ls hi concedeixen els primers permisos i què suposaria si es quedessin. Es proposa que siguin aquests interns els qui promoguin un canvi en el nou MR. El model és prou flexible per establir eines i mecanismes de participació en qualsevol MR.

11 L'ACOMPANYAMENT DEL PERSONAL PROFESSIONAL

El MPiC és un gir amb la forma de treballar per part de tothom, tant per part del personal de tractament, com del personal d'interior. Les persones internes opinen que és important que tots els i les professionals s'impliquin dins del MPiC per tal de crear vincle i confiança i aconseguir l'objectiu final, millorar la convivència i la participació:

Mientras más gente profesional trabaje y sea más cercano a nosotros es mucho más beneficioso para todos. Al final esa frialdad que a veces hay entre interno y profesional, ese hielo que a veces hay de por medio se rompe cuando los profesionales participan y hace que sea más fácil tener esa pequeña confianza y crear ese vínculo. (Rubén, PI3)

No es obligatorio, pero esto de qué se trata, de que rememos todos, o que remen diez, o que remen veinte. Si remamos todos llegaremos antes a la orilla, eso está más claro que el agua. (José, PI1)

Des dels diferents rols directes i indirectes que participen del MPiC s'opina que és fonamental el treball transversal de totes les persones que intervenen dins del MPiC per tal de fer créixer el projecte i obtenir resultats positius. Tanmateix, també es reconeix la manca d'aquesta tradició dins el sistema penitenciari:

Els equips tenen professionals de diferents àmbits però el treball transversal s'ha de construir i no tenim caps preparats per fer-nos treballar transversalment. (Glòria, PJ2)

El MPiC fa que tu no prenguis decisions per tu mateix sinó col·lectivament, a la llarga el resultat que s'aconsegueix és molt més positiu i favorable. [...] Hi ha riscos però aquest risc al final és el que fa créixer el model i fa créixer la institució com a tal. (Pau, PJ1)

Tot l'equip, tothom. I no tan sols l'equip de tractament (jurista, psicòleg/a, treballador/a social, els funcionaris, el metge, el mestre) tot aquell que participa de manera activa i diària hi ha de participar. [...] Tothom ha d'opinar i tots els interns. [...] Cadascú dins de la seva àrea ha de fer la seva feina. (Mònica, PD2)

Tenir una normativa molt clara. I tot l'equip anar a una, tant funcionaris com a tractament. Marcar una directriu. (Jaume, PV3)

En aquest capítol es fa una reflexió sobre l'acompanyament del personal professional, com elements claus per tirar endavant el MPiC.

11.1 EL PERSONAL DE VIGILÀNCIA COM A ELEMENT CLAU DINS DEL MPiC

11.1.1 La normativa com a part de la convivència

El MPiC necessita de la participació de tots els agents que formen part d'un MR, i el personal de vigilància és un d'ells. Segons el personal d'interior entrevistat, la seguretat i el tractament han d'anar de la mà per tal de fomentar la convivència en el MR:

¡Es nuestra obligación! A ver, sí que la vigilancia es competencia nuestra, es competencia del funcionario de interior, pero nuestro trabajo no acaba ahí. El 25.2 es extensivo para todos los trabajadores penitenciarios. No puede haber régimen sin interior, ni interior sin régimen, y, es más, ¡yo creo que es lo mismo! [...] A veces un psicólogo que te venga y que te diga: "Oye, mira, que me ha comentado fulanito que en la celda tal hay droga". Consideran que no es su trabajo y sí lo es porque esto no deja de ser una comunidad. Y cuando en una comunidad hay algún problema, pues cuanto antes se solucione mejor. Al final todo revierte en la seguridad y en el procedimiento. Y cuanto más seguro y menos hostil es el espacio, la posibilidad de cambio del interno pues es más positiva. (Pedro, PV4)

Equipo de tratamiento, equipo médico, funcionarios, voluntarios, CUSI y como no podía ser de otro modo el ingrediente más sensible que son 3 o 4 internos con un peso considerable en el MR...La coordinación entre los varios profesionales es fundamental para la resolución de problemas (debe fluir la información). (Miquel, PV2)

La principal diferència entre les presons de Catalunya i la resta de l'Estat és que el personal funcionari de vigilància està en contacte directe amb les persones internes i, per això és tant important, també, el seu rol dins del MPiC:

La diferencia entre Madrid y Cataluña, entre la administración central y la administración nuestra es que nosotros estamos en contacto con los internos. El interno, día a día, está con nosotros y los espacios de comunicación son abiertos, no hay unos horarios como ocurre en el resto del país. Y entonces, la participación es convivencia y la convivencia es normativa y la normativa la controla el funcionario de interior. Entonces, no tiene sentido que nos desvinculemos. (Pedro, PV4)

La implicació del personal de vigilància en tasques més tractamentals, pel Pedro (PV4), no és una cosa nova i comenta que assegurar la vigilància, no és incompatible amb reunir-se amb els interns a les reunions de les comissions per millorar la convivència al MR:

[...] En muchas ocasiones yo subo a la comisión y acabo de venir de hacer un cacheo de celda, y a lo mejor nos sentamos en la comisión el interno que he cacheado y yo, ellos entienden que tiene que ser así y yo también. (Pedro, PV4)

Es constata amb els anteriors comentaris que el MPiC no es pot dur a terme sense la implicació del personal de vigilància, ja que la normativa és convivència i tothom ha de vetllar perquè sigui la millor possible. D'altra banda, es dedueix que la participació del personal de vigilància no és nova i que les polítiques penitenciàries després d'un retrocés on es prioritza la seguretat s'estan renovant amb apostes com les del MPiC.

Els aspectes regimentals dins dels MRs on s'aplica el MPiC són els mateixos que la resta de MRs, però el MPiC permet que les persones internes puguin prendre algunes decisions, dins de les comissions, sobre aspectes que millorin la convivència d'aquests MRs:

El tema regimental, lo que es competencia del funcionario, no se puede decidir por parte de los internos porque eso el reglamento no lo contempla. El marco de la participación viene regulado por el reglamento penitenciario, eso no quiere decir, que no puedan controlar espacios, en cuanto a la limpieza, el orden, el cumplimiento de las normas a modo de agente cívico, igual que hay en la calle: "Aquí no se come", "Aquí no se fuma", o "Procura mantener los espacios limpios". (Pedro, PV4).

La diferència regimental que hi ha respecte altres MR no ho és en termes de duresa, sinó de flexibilitat per tal de que les persones internes facin seva la normativa:

Ser muy regimental no tiene por qué ir relacionado con la dureza. Hay muchas maneras de hacer cumplir la normativa; si los internos se hacen como propia la normativa, que la normativa no venga impuesta, sino que sea aceptada; que ellos también tengan margen en poder decidir, ahí es cuando hablamos de flexibilidad. Por ejemplo, ellos aquí han decidido el uso de las máquinas expendedoras después de las comidas, eso no es regimental. O la manera de entrar en el comedor. [...] Nuestro MPiC contempla que podremos hacer este tipo de excepciones y esto son peticiones que nos hacen ellos en las comisiones. (Pedro, PV4)

Aquesta flexibilització i oportunitat per opinar per part de les persones internes genera una millora en el clima social, disminuint l'hostilitat i el conflicte. El personal de vigilància i els interns opinen que hi ha menys problemes en el MPiC:

Aquí lo que se ha demostrado es que, si dejas un poco de margen, generas ayuda respecto al clima social, o sea genera menos estrés y menos conflicto. (Joan, PV1)

Com menys hostilitat hi ha en un MR l'actitud de l'intern és més positiva. (Pedro, PV4)

Si els interns fem activitats i respectem les normes, els funcionaris tenen menys problemes. (Mamadou, PI13)

Es posa de manifest que la normativa regimental per la qual es regeix un MR on s'aplica el MPiC és igual que la resta de MRs, però les comissions poden decidir qüestions relacionades amb la millora de convivència. D'altra banda, tot i que en tots els MRs s'aplica la mateixa normativa en els MPiC, es diferencia la seva aplicació en quant a la duresa i s'apela a la flexibilització per tal de que els interns la facin seva i millori el clima social en el MR.

Tot i la millora en la convivència i la baixa conflictivitat d'aquests MRs, el Miquel (PV2) expressa que tampoc es pot ser ingenu amb aquest tipus de projectes i que no tot és perfecte:

No hay que ser ingenuos y pensar que en los MRs no hay droga u objetos prohibidos, o situaciones violentas. Los funcionarios deben reducir esta amenaza que es la fuente de más problemas para aplanar el camino a los demás profesionales. Con todo esto no quiero decir que sea fácil, hay mucho trabajo detrás de todo esto, pero estamos orientados a hacerlo mejor paso a paso. (Miquel, PV2)

Es puntualitza que, tot i la millora del clima social dins del MPiC, els incidents puntuals no desapareixen però és funció de tots els i les professionals vetllar perquè el model funcioni i poder resoldre qualsevol problema que hi hagi en el MR.

11.1.2 El rol del personal d'interior

11.1.2.1 Els diferents graus d'implicació

El personal d'interior que treballa dins del MPiC té algunes tasques concretes que difereixen de la resta de MRs. Tant en el MR 7 com en el MR 11 els espais estan oberts perquè els interns en puguin fer ús quan ho desitgin, tal i com comenta el Pedro (PV4): "lo único que se cierra es la puerta de acceso, igual que se puede cerrar el portal de tu casa, fuera de horario, pero el resto está abierto". En el MR 7 els espais són responsabilitat dels interns i els funcionaris no s'encarreguen de controlar-los:

En cada espacio hay un voluntario para facilitar los materiales. Por ejemplo, en la sala de informática [...] hay un interno que controla lo de los tiempos si hay mucha demanda, y se hace un poquito cargo de lo que es el material, pero esa puerta nunca se cierra. No hay custodia de funcionarios y si algún día me falta algún ordenador, ya lo buscaremos. (Pedro, PV4)

Però aquesta situació no genera la mateixa reacció en tots els CUSI's, mostrant l'existència de divergències pel que respecta a la custòdia dels espais. Per al Joan (PV1), suposa una sobrecàrrega de feina a l'hora de vigilar més espais:

El funcionari de vigilància d'un MPiC té més feina que en un altre MR. Clar, si has de vigilar dos espais és menys feina que si n'has de vigilar vuit. El funcionari que va a treballar a un MR de MPiC ha de saber a on va. (Joan, PV1)

Ambdues postures representen dues visions, una visió més arriscada i, l'altra, més conservadora.

D'una forma o altra, una de les tasques que ha d'assumir el funcionari d'interior és introduir els fets positius de les persones internes que col·laboren en el MPiC. Dins del sistema penitenciari català existeix el SAM, que s'utilitza com element motivador per a animar els interns i internes a participar en les diferents activitats i programes a partir d'uns beneficis determinats en funció del nivell que s'assoleix. Una de les formes que té l'intern per assolir una bona valoració és amb l'obtenció de fets positius. Dins del MPiC, la participació de la població interna en el MR és més alta i és important recompensar-la i reforçar-la positivament, tot i que dona molta més feina, segons el personal d'interior:

Només el fet de fer els fets positius de la gent que ha col·laborat a la barbacoa, como eso muchas cosas más. Genera mucha más burocracia. (Joan, PV1)

Cada vez que se cierra el SAM, las notificaciones de hechos positivos, pues igual tengo como cinco veces más que cualquier otro MR. Pero claro, hay que darles el refuerzo positivo, si los internos los tengo ocupando espacios de manera voluntaria, actividades, gestión del tiempo libre, brigadas de limpieza extraordinarias. Todo esto tiene que tener una repercusión para su SAM, para su situación penitenciaria. Ya por eso ya tienes más trabajo. (Pedro, PV4)

La implicació del personal de vigilància dins del MPiC va més enllà de la simple observació i vigilància d'altres MRs. El personal d'interior i de tractament reconeixen que la tasca regimental és molt extensa dins del MPiC:

Yo hay días que me agoto, porque a veces te genera muchísima más implicación que en otro MR ordinario donde haces tu trabajo, estás vigilando, estas gestionando todo lo que es burocracia. En otros MRs es como mucha labor reactiva, estás pendiente de si pasa algo. Aquí es otro tipo de faena. (Joan, PV1)

En un altre MR els funcionaris d'interior fan un rol d'observador en un despatx, estan a l'expectativa per si passés alguna cosa per intervenir i, si no passa res, no et mous i ja està. (Martí, PT6)

El personal de vigilància del MR 7 assumeixen altres tasques i suposen molta més implicació que en el MR 11. La primera d'elles és el seguiment constant i continuat dels interns:

En canvi en el MR 7 hi ha una estructura de règim interior on els funcionaris tenen assignats uns interns. El funcionari d'interior ha de treballar molt més, perquè ha de fer seguiments, ha de redactar el seguiment dels interns, hi ha seguiment de cel·les, també. (Martí, PT6)

I la segona és que els i les funcionàries del MR 7, a demanda del propi personal d'interior, participen en diferents comissions, conjuntament amb els interns, que van més enllà del MR, augmentant el nivell qualitatiu de la tasca regimental:

La política de participación no se queda sólo en el MR 7, se va más allá. [...] Por ejemplo, con el Hospital de San Juan de Dios, hay dos funcionarios que colaboran en el voluntariado, con lo que los internos se reúnen con ellos; la recaudación de fondos para el mismo Hospital, también hay otros dos funcionarios. En el grupo de padres de "Niños Sin barreras" tengo una funcionaria. El grupo de acogida también tengo. En casi todos.

Es a demanda de ellos, porque han visto la calidad de trabajo. El trabajar como funcionario de prisiones en un ambiente no hostil, eso ya es brutal para nosotros. (Pedro, PV4)

Com es pot constatar, la implicació i les diferents tasques del personal de vigilància són fonamentals pel bon desenvolupament i èxit del MPiC. El Pedro (PV4) reconeix i lloa la feina feta pel personal d'interior del MR 7:

Si hablamos de los funcionarios implicados, esta gente se lleva la palma. Yo he tenido mucha suerte con los funcionarios, y han ido cambiando. Muchos se han ido a otros departamentos por horarios o porque hay otras guardias. Yo he tenido mucha suerte y la verdad es que casi todo el mérito lo tienen ellos, los de interior. (Pedro, PV4)

Es desprèn que una part de l'èxit del projecte del MPiC del MR 7 és del personal de vigilància, implicant-se amb el projecte, responsabilitzant-se de les tasques encomandes i participant voluntàriament en els grups de gestió.

La feina extra que suposa el MPiC pel personal de vigilància té unes conseqüències directes en el clima de treball, treballar en un entorn més amable és beneficiós per a tothom i, en aquesta direcció, el Pedro (PV4) es pregunta: "¿Quién no quiere vivir mejor?".

En certes ocasions, quan manquen funcionaris d'interior en altres MRs, els retallen del MR 7 perquè és un MR més tranquil. Però darrera d'aquesta tranquil·litat hi ha un treball invisible

per part del personal d'interior que no és reconegut pel CP, segons el Pedro (PV4): “no son conscientes del trabajo que se hace aquí. No es conflictivo porque hacemos un trabajo preventivo. Y si me quitan las herramientas, que son mis compañeros, difícilmente voy a poder continuar manteniendo esta prevención”.

Es desprèn que la implicació del personal d'interior dins del MPiC és més alta que a la resta de MRs i s'han d'assumir altres tasques a part de les habituals. Tot i això, el i la funcionària de vigilància es responsabilitza d'aquesta càrrega de treball gratament, tot i que no sempre és visible als ulls de tothom, per la motivació que suposa treballar en un ambient menys hostil i més amable. Aquesta millora en l'ambient té un efecte directe en la disminució de la conflictivitat en el MR.

Una altra tasca que té el CUSI i és vital pel bon funcionament i desenvolupament del MPiC és fer pedagogia entre el personal d'interior del MR. Pel Martí (PT6), aquesta tasca que realitza el CUSI redueix les tensions entre els i les professionals. D'altra banda si no hi ha un consens entre els CUSI's, pot crear dubtes interns:

És la pedra angular! Que si no hi és el Pedro, si no hi hagués estat no es podria haver dut a terme. I sap greu que sigui tant necessari, el treus i se't desmunta tot el “xiringo”. Ha estat de baixa molt de temps i el projecte continuava però hi havia molt desgast. Hi havia molta necessitat d'una persona com ell, perquè redueixes tensions, fa contenció, no hi havia presa de decisions. [...] Recuerdo que després de les comissions hi havia reunions dels funcionaris i els de tractament sense interns precisament per reduir aquesta tensió. Jo recuerdo haver-li dit a funcionaris “piensa que esto es una comisión, que no lo ha dicho tal”. [...] Clar que això no era fàcil, perquè és fàcil quan hi ha “roce” que acabi havent una mica de conflicte (Martí, PT6)

El Salvador comenta que el CUSI, Joan, li ha comentat que s'haurien de mantenir les cel·les en ordre. És curiós que ell parla en nom d'un dels CUSI's quan el de tarda està a la reunió. Queda palès que no hi ha molta comunicació entre ells o que si més no, no comenten les mateixes coses. La veritat és que el Miquel (PV2), el de tarda, s'ha quedat una mica sorprès quan un intern ha parlat en veu del CUSI de matí, el què hagués estat lògic és que hagués estat ell qui ho comentés. (Diari de camp, 01/03/2018)

Aquesta pedagogia també inclou introduir al personal d'interior que hi arriba nou al MR perquè certes dinàmiques que hi ha en un MPiC són molt diferents a la resta del MR. A la majoria del personal d'interior que arriba a un MR on s'aplica el MPiC se'ls hi trenquen els esquemes habituals de règim, tal i com comenta el propi CUSI i el personal educador:

De esto me encargo yo [referint-se d'informar als funcionaris del funcionament del MR que són assignats nous al MR]. Son bien acogidos y se les explica el proyecto desde el primer día. Hay quien no lo ve claro, entonces pide otro MR, son muy pocos. Ha ocurrido, no por el método, por el volumen de trabajo. (Pedro, PV4)

Hi havia funcionaris que no estaven acostumats, llavors aquí el CUSI, el Pedro feia molta pedagogia amb els seus companys i ha sortit perfecte. Les reunions del MR 7 són com reunions de veïns o d'un centre cívic de 2 persones que parlen i poden tenir un desacord. També hi ha moltes resistències en tots els beneficis de viure en un MPiC. Si habitualment no estàs com a personal d'interior d'aquell MR, què entrin com si fos un restaurant a l'hora del menjador, no ho entens, perquè a la resta de MRs entren de 8 en 8, amb un ordre. Aquí quan acaben de dinar s'aixequen i se'n van. A la resta, tothom acaba de dinar, i els 120 s'aixequen a la mateixa hora i se'n van. Són dinàmiques que són molt castrenses. Llavors que es trenquin aquestes dinàmiques els hi sobta molt. (Martí, PT6)

Si aquest traspàs d'informació no es dona pot crear conflictes en el MR i discussions entre el personal d'interior i les persones internes. Aquesta problemàtica no afavoreix la convivència entre els dos col·lectius i crea dubtes a la població interna sobre la implicació del personal de vigilància al MPiC. Els interns comenten que el personal d'interior els tornen a privar la veu i no respecten els acords presos:

Los funcionarios que venían de otras partes se extrañaban: “¿Cómo? Son presos, no puede ser esto”. Hay funcionarios que vienen de otros MRs que son muy estrictos. Quieren venir a ser estrictos aquí, no son habituales, quieren hacer, y hay esos conflictos. (Marcelo, PI4)

Un funcionari habitual del MR que ha estat 15 dies de vacances s'ha queixat de l'entrada mentre el CUSI no estava [...] i ha comentat que això no podia seguir d'aquella forma, i en aquest moment han començat els problemes. [...] Els interns han dit que no podia ser, que si no hi ha un traspàs d'informació entre funcionaris, ells no poden pagar els plats trencats. [...] L'entrada al menjador està signada per l'equip de direcció. [...] La impressió global dels interns és que els funcionaris no volen perdre el poder del MR i que els funcionaris s'han d'adaptar a les normatives establertes i no es poden anar canviant en funció dels funcionaris que entrin al MR. (Diari de camp, 25/04/2018)

Perquè el MPiC funcioni correctament es necessita que tot el personal d'interior estigui involucrat i motivat. La Gloria (PJ2) apunta que hi ha d'haver una responsabilitat compartida dins de l'equip de règim perquè el projecte funcioni:

[...] Hem de deixar de pensar en el funcionari individual que lidera i hem de començar a pensar en grups de treball on les responsabilitats estiguin compartides. Perquè aquell funcionari estarà dos dies seguits treballant al MR i després tindrà el seu descans i no tornarà fins la setmana que ve, llavors què? Ho ha de compartir amb els diferents torns de funcionaris. (Glòria, PJ2)

Es constata la importància del paper tant del CUSI com de la resta del personal d'interior per afavorir la concòrdia en el MR. El MPiC necessita la unió del personal d'interior per potenciar la confiança i el respecte entre les persones internes. Es denota la importància del paper dels CUSIs en els MPiC per la repercussió que tenen a la resta de la plantilla de personal funcionari per traslladar l'objectiu del projecte, la metodologia de treball i el volum de feina que suposa.

11.1.2.2 Les propostes a les comissions i el respecte dels acords

Una de les diferències entre el MR 7 i el MR 11, és el lideratge del CUSI en el primer i el lideratge de l'educadora en el segon:

Que yo tenga que tirar del carro, o mediando. Primero que, a Pedro, no lo tenías que ir a buscar como aquí [referint-se al MR 11]. Allí, él era el primero que se encargaba, él hacía que el resto de funcionarios se implicaran también y se habían distribuido funciones para estar implicados en las dinámicas del MR. [...] Y aquí es impensable. Es como que hay que estirarlos. ¡Yo sólo conozco un Pedro y puede que el problema esté ahí! (Montse, PT1)

A les reunions de les comissions, el personal d'interior també pot aportar idees i propostes per a la millora de la convivència al MR. Un dels aspectes que en els dos MRs es proposa és la higiene tant dels espais comuns, com de les cel·les:

El Cap del MR 11 també comenta que és important que els interns no alimentin als coloms, ni deixin aliments al pati, ja que aquests animals entren al MR i són portadors de moltes malalties. Tots els interns estan d'acord i queda oberta la possibilitat de fer alguns cartells recordant aquesta consigna pel bé comú. [...]

En aquest punt intervé el CUSI per comentar que cadascú es faci responsable de la neteja de les cel·les i que si tenen capses de cartró a les cel·les que les treguin perquè és el lloc perfecte per la proliferació de les cuques, ja que ha estat un problema anteriorment. (Diari de camp, 21/09/2017)

A més a més, en el MR 7 es potencia que els interns guardin la roba que no necessiten a consigna o que la cedeixin al projecte de Roba Solidària. Aquest projecte té l'objectiu de solidaritzar-se amb els interns que no tenen recursos econòmics amb la donació de roba

per part d'altres interns. Aquestes opcions suposen tasques extres al personal funcionari a l'hora de fer un control i seguiment d'aquests moviments:

Yo siempre invito a todo el mundo a que vaya a ver las celdas, están impolutas y eso afecta a la higiene, brotes que en otros MRs ocurren por el acopio de ropa. Aquí no pasa. Pero a cambio de esto tengo dos paqueterías que están a rebosar de macutos. [...] Yo tengo dos funcionarios que exclusivamente se ocupan de esta tarea. [...] Aquí tienen cuatro u ocho macutos. Y yo les digo: "Pero tío, ¿para qué quieres esa ropa vieja? Si no te la vas a poner, ¡Dónala! Tenemos aquí la Ropa Solidaria". Todo esto es trabajo para los funcionarios. [...] Pero te aseguro que lo hacen muy gustosos. (Pedro, PV4)

Un altre tipus de proposta en el MR 11 és l'acolliment a les cel·les de persones que necessiten suport emocional. Tot i que el CUSI ofereix viure sol mentre no hi ha cap cas en aquesta situació, els interns no són molt receptius:

Ell mateix va fer una proposta que un grup de voluntaris s'oferissin per acollir a les seves cel·les companys amb problemes. Sobre aquest punt va haver algunes discussions, sobre quins companys i perquè ho havien de fer. El Cap va comentar que tots coneixien algun intern o havien passat ells mateixos moments en què necessitaven algun recolzament d'algun company. Al final van decidir penjar una llista al plafó on es buscaven voluntaris per aquest recolzament i el Cap els va comentar que aquestes persones mentre no haguessin d'acollir a algú podien estar soles a les cel·les. (Diari de camp, 23/02/2017)

Tot i aquestes aportacions, la majoria d'intervencions són de caire regimental. Segons apunta el personal educador, podrien aportar més idees per fomentar la participació i convivència al MR:

Normalment ve el CUSI, ells participen més quan són coses que afecten a tot el MR a nivell organitzatiu, [...] per la seguretat. Ells no han dit mai no a una cosa perquè tampoc són ells els que han de dir que sí o que no a una cosa, és la Direcció, per tant ells exposen els inconvenients. [...] Ells també haurien de participar activament fent propostes. (Teresa, PT4)

En el MR7 eran los funcionarios que tiraban del carro y notas mucho el cambio. Aquí están colaborando, pero no tiran tanto, vais a montar esto y nosotros nos añadimos en la parte que nos toca que todo funcione bien. Rara vez sale de ellos ¡Oye, Vamos a montar! (Montse, PT1)

D'altra banda, en algunes ocasions, algunes de les seves aportacions recorden a l'antiga metodologia, més directiva i paternalista i, fins i tot, a vegades no respecten l'ordre de les

reunions, ni els moments propis de la comissió. Així es desprèn de la reacció que fan tant els interns com l'educadora després de les intervencions:

Després de llegir l'acta, el Miquel comença amb les seves "queixes" sense gairebé donar peu a què els interns li pugin replicar o encetar algun tipus de conversa. Els temes són: les sortides del menjador que últimament tarden força a sortir i que s'espavilin una mica. D'altra banda, que encara hi ha motxilles a les cadires de la sala de dia. Les cares dels interns recorden la submissió de temps endarrere i la Montse es mostra molesta. (Diari de camp, 08/02/2018)

Es comenta que el dissabte passat els membres de la comissió van aprofitar l'hora de dinar per explicar algunes de les coses que feia la Comissió i ells mateixos comenten que es van sentir malament quan el funcionari va aprofitar a posteriori per comentar algunes coses regimentals. Comenten els interns que no era el moment per fer-ho però que el mateix funcionari, després de que els interns mostressin el descontent, es va disculpar. (Diari de camp, 15/03/2018)

Tot i que el personal d'interior forma part de la comissió i, per tant, també té la llibertat i el dret de fer propostes a les reunions, es posa de manifest la necessitat de donar la veu i el protagonisme als interns i respectar els seus espais i l'ordre de les reunions. D'altra banda, amb alguns tipus d'intervencions es repeteixen patrons anteriors en un altre format, que tot i semblar més dialogants, 'renyar' als interns no deixa de ser una actitud paternalista.

En relació a les propostes que es presenten a les comissions, aquestes són votades democràticament per totes les persones que tenen vot dins de les comissions. Un cop aprovades les propostes s'acorda compartir-les amb la direcció del centre, ja sigui per informar o per requerir de la seva aprovació, en funció de la repercussió regimental:

La comisión es paritaria. [...] Por ejemplo, se propone cambiar la forma de entrar en el comedor y nosotros decidimos si lo elevamos o no lo elevamos. Ya estamos decidiendo algo. Lo votamos, lo decidimos y lo elevamos, nosotros no hacemos aquí lo que queremos. Es Dirección quien decide cuando afecta al régimen interior. Las que no afecta al régimen, por ejemplo, sacar las mesas al patio en verano, lo decidimos nosotros y se lo comunicamos por escrito. (Pedro, PV4)

El punt clau per donar credibilitat i confiança a les persones internes dins del MPiC és el respecte per les decisions preses a les reunions de les comissions, tot i que aquestes no són sempre compartides pel personal penitenciari. Un exemple és la decisió acordada per majoria en el MR 7 de no fer recompte a la ludoteca, amb el vot en contra del personal d'interior. Pocs dies després van haver de reunir-se amb caire urgent a causa de la

desaparició d'una televisió en aquest espai. La solució a l'incident es va consensuar a la comissió:

Yo recuerdo una vez, en la ludoteca, donde trajimos una PlayStation, una televisión, juegos..., que yo planteaba hacer, como en otros espacios, un recuento de material y ellos me decían que no, que tenía que haber la confianza porque era un MPiC. Yo voté en contra. Al cabo de 15 días desaparecía la televisión pequeña. Y fijate cómo se gestiona el tema, hicimos una especie de asamblea improvisada a ver qué solución buscábamos. Lo que hicieron fue hablar con el interno que había robado la televisión, ya que sabían quién era. Me entregaron la televisión y me entregaron al interno, de hecho, no lo echamos ni del MR. Lo pusimos de responsable en la ludoteca y la verdad es que funcionó. (Pedro, PV4)

Aquest incident fa palesa, novament, l'existència de visions distintes entre els CUSIs. En aquest cas, el del MR 11 no comparteix la mateixa opinió que el Pedro (PV, 4). El Joan creu que si les persones internes no es responsabilitzen després d'haver-les avisat s'ha de tirar endarrere amb els acords presos i que el compromís ha de ser recíproc:

Nosotros podemos dejar hacer según qué cosas. Ahora vamos a cambiar la entrada al comedor, pero si vemos que no funciona, tendremos que volver atrás. Hace poco, una persona en la ludoteca pues orinó en la papelera, yo pienso que la responsabilidad tiene que ser compartida, a veces tienes que dar un paso para adelante y medio paso para detrás, en función de cómo lo vas viendo.

Por ejemplo, ellos pidieron sacar las mesas y las sillas al patio por un tiempo, no me pareció mal. Pero bueno, también que tuvieran un cierto compromiso en no dejarme las mochilas aquí en la sala de día porque ya habíamos habilitado un espacio para ellos que era una paquetería, pues tienes que estar pendiente [...] te requiere un esfuerzo, de estar convenciendo. (Joan, PV1)

El personal educador creu fermament que els acords presos s'han de respectar, perquè no es tracta de concessions, sinó d'acords consensuats i votats en comissió on hi ha representats de règim i ratificats per Direcció:

Si un funcionari et fa una concessió és una concessió del funcionari, aquest funcionari et deixarà pujar més tard mentre li vingui de gust que respiris. El dia que no vulgui que respiris perquè s'enfadi, t'ho tancarà. Quan això passa per Direcció, és igual com respiris, que la porta està oberta perquè està validat per Direcció. Aquesta és la diferència entre les concessions que fan funcionaris per: "Bueno, pues si lo lleváis bien, os damos esto. Pero si lo hacéis mal os lo quitamos". I al MPiC, nosaltres proposem això, en fem un bon ús, però ho tenim com una cosa que podem

fer, no com una cosa que segons el vent que bufa es pugui fer d'una manera. (Dolors, PT2)

El funcionari ha de ser respectuós, que ja ho són, però ha de ser respectuós amb tot el que fan i amb totes les iniciatives que tenen i no menysprear les coses que fan o que volen fer. Ha de saber escoltar i de certa manera participar també. [...] Són part fonamental d'aquest sistema i d'aquest model el que passa que no tothom encaixa i només aquí pot estar gent que encaixi. (Teresa, PT4)

Es posa de manifest la importància de respectar les decisions preses i aprovades per les comissions, ja que posteriorment són ratificades per la Direcció del CP. Cap funcionari o funcionària pot rebatre aquella decisió un cop aprovada, tot i que a ell o a ella no li sembli la millor opció. En qualsevol cas, és la comissió qui ha de decidir fer algun canvi o no.

El canvi de dinàmiques i mentalitat del personal d'interior és lent en el MR 11. La proposta dels interns de canviar les entrades al menjador (Figura 24) va ser de llarg recorregut, tot i que després de diferents estires i arronses entre els interns i els CUSI's, es va aconseguir:

El Miquel comenta que els primers dies van ser una mica estranys i que hi va haver algun problema amb un intern que ningú el volia a la seva taula. Va parlar amb els membres de la comissió i em comenta que ja no ha passat cap més dia. El nou sistema es va posar en funcionament tot i que el Cap de MR del matí, el Joan, no estava d'acord però el del cap de setmana si ho estava. Segons el Joan encara feia poc del funcionament del MR com a MR amb un MPiC. La decisió es va prendre després que el dijous anterior (30/08/2017) a la reunió de les comissions participessin 27 interns, tot un èxit. (Diari de camp, 07/09/2017)

Figura 24. Menjador del MR

Font: Elaboració pròpia

Decisions que, a simple vista, podrien ser poc rellevants per una persona externa a presó, esdevenen claus per a la població interna. El canvi d'entrades al menjador aporta

satisfacció i autogestió a la població interna que, en certa manera, manifesta sentir-se una mica més lliure:

La Montse pregunta com va el menjador i la valoració és unànime, estan molt contents. Reconeixen que al principi va ser una mica complicat però que es va solucionar. Comenten que es menja més de gust i tranquil. Que fins i tot entren abans al menjador i la sortida també és més ràpida, que ells mateixos s'autogestionen per no sortir tots alhora. Hi ha respecte i s'autoregulen ells mateixos. (Diari de camp, 14/09/2017)

Queda constatat que, fets com poder seure amb qui vols a l'hora de fer els diferents àpats, que poden semblar obvis en una població en llibertat, per als interns és un bri d'aire fresc dins la seva condemna en un CP.

11.1.2.3 L'observació i la intervenció

Els i les funcionàries d'interior són els què tenen més coneixement de la persona interna perquè són els qui conviuen més hores amb ella. Dins del MPiC el funcionari d'interior pot afavorir la seva convivència simplement amb l'observació i el diàleg, segons opinen la tècnica de la SGPRS i un funcionari:

El que té un tracte informal, de coneixement amb l'intern, és el funcionari d'interior, és veritablement el que conviu amb l'intern. Si aquest funcionari té prou capacitat d'observació sabrà que, apart d'escorcolls, registres, partes, ha de fer altres coses. [...] El funcionari d'interior, que és un especialista en seguretat, a partir de l'observació podrà aplicar totes aquelles eines de convivència que pugui. Què passa? Que hi haurà gent que ho tindrà molt clar, i hi haurà gent que li costarà més, s'agafarà més a la normativa. [...] Les resistències no és tant sobre l'encàrrec, que aquesta també és una altra, tindrà més feina, sinó com et plantejes la relació amb la persona que tens al davant. (Glòria, PJ2)

El que más tiempo se pasa con los internos, el que más empatiza con los internos, es el funcionario de interior. Cuando un interno tiene un problema con la familia y cuelga el teléfono y le pega un ostión; o se líia a pegar puñetazos a la pared, quien le va a preguntar qué le pasa, es el funcionario o la funcionaria de interior. Y son los que nos sentamos con ellos y hacemos el trabajo preventivo, y esta contención la hace un funcionario de interior, ¿Por qué vas a renunciar a ellos? O sea, ¿a quién se le ocurre hacer un MPiC sin tener en cuenta al funcionario? (Pedro, PV4)

Per tant, unes de les claus per fomentar una millor convivència en els MRs és la relació que s'estableix entre la població interna i el personal d'interior. Pel Pau (PJ1) la tasca d'un

funcionari és dinàmica dins d'un MR, i has de respectar a l'intern i tractar-lo educadament, amb horitzontalitat:

La vigilància no és estàtica, és dinàmica. Tu no pots estar assegut i mirar i aquesta és la teva feina. Un bon funcionari obre la porta d'una cel·la amb suavitat, que diu bon dia! Tracta amb respecte a la gent, com vols que et tractin a tu. El respecte no es que et diguin de vostè. El fet de que les relacions professionals amb l'usuari s'horitzontalitzin té una conseqüència en el resultat de la teva feina. (Pau, PJ1)

Dins del MPiC aquesta interacció és més alta i segons el Joan (PV1): "Un grau d'implicació molt més alt, aquí s'interacciona molt més que un altre MR. Aquí has d'interactuar, aquí no és un MR que puguis tancar-te al despatx o estiguis vigilant el pati". Per tant, hi ha un trencament en les dinàmiques del personal d'interior que poden influenciar en el funcionament del MR:

Als funcionaris, com a professionals, una de les meves funcions és també apoderar-los. Encara que la teva funció és ser funcionari de l'interior, tens una funció educativa molt important i pots parlar amb els interns des de relacions no asimètriques, encara que tanquis i obris les portes. Els educadors també, els psicòlegs també, però principalment els funcionaris són 24 hores aquí de dilluns a diumenge. (Maria, PT3)

Tal i com es constata s'ha d'apoderar al personal de règim i involucrar-los amb el projecte per potenciar el treball d'equip. Segons la Cristina (PD1) s'ha de trencar també amb el mite que el personal de tractament són els bons i el d'interior els dolents:

Jo vinc de rehabilitació i ens creiem els bons, quan no som tan bons perquè som els que deneguem els permisos i els tercers graus. De vegades som més dolents que els altres, però ens creiem els bons i a sobre hem marcat una distància nosaltres amb els d'interior, crec que gairebé pitjor que no pas els d'interior amb nosaltres.

[...] Se'ls ha de tenir en compte, no es pot anar treballant per lliure com s'ha anat molt temps i anar d'estupendíssims i decidint que fins que no acabi el programa l'intern no surt. Què és això? Treballar en equip vol dir això, seure't amb els d'interior i que t'expliquin com veuen un tio. [...] crec que molta culpa la té tractament i hauria de ser tractament la que involucrés als d'interior amb aquestes estratègies acollint-los i canviant d'actitud. (Cristina, PD1)

Es posa de manifest que el personal d'interior és qui conviu més hores amb la població interna i, per tant, qui la coneix millor, per tant és qui pot actuar més directament, no amb sancions, ni expedients, sinó educativament parlant. És el personal d'interior qui els veu

quan han acabat de parlar amb un familiar, si han tingut una mala nit, en definitiva, què els preocupa. El seu paper dins del MR és fonamental i pot incidir, sempre que abandoni el seu rol estrictament regimental, en l'estat d'ànim i la conducta de la persona interna. És per aquest motiu que és important que el personal de vigilància es senti part del procés rehabilitador de la població i no exclusivament del procés sancionador, tal i com queda constatat amb els comentaris anteriors.

Les relacions en el MR 11, en aquest sentit, han evolucionat favorablement entre els interns i el personal d'interior, tal com ho constaten el personal tractamental i el regimental:

Em va sorprendre que hi havia molta confiança amb els funcionaris, vaig veure que hi havia entre interns i funcionaris molt de contacte amb ells. (Teresa, PT4)

El dia a dia és parlar amb tothom, també et veuen d'una altra manera. [...] Sí, les relacions són bones. Com tinc una plantilla bastant fixa, ens coneixem tothom, tant els interns com els funcionaris i genera certa complicitat, perquè saps moltes coses d'ells perquè passes molt de temps parlant amb ells [...] Saps totes les històries que tenen ells al MR, gairebé em fan participar, hi ha bastant diàleg. (Joan, PV1)

I els interns també comenten com han millorat les relacions entre ambdós col·lectius, afirmant que són més dialogants. Els nous interns que arriben al MR es sorprenen del tracte amable que tenen amb ells:

Son más dialogantes. Oye, pues no hagas esto o esto debería de ser así o no.... (José, PI1)

Aquí un guardia no está contento cuando uno se pelea, o cuando otro se discute, automáticamente los ves que se sienten mal, porque dicen: "¿qué le pasará?, ¿qué necesitará?" y eso te hace sentir que estás en una sociedad. Yo creo que todas las cárceles deberían de sentir eso, esa libertad con el trato con los demás, porque es muy bonito. (Norberto, PI9)

Em va xocar lo accessible que era la gent de l'equip de tractament i lo suau que anaven els funcionaris. Suau a nivell de comunicació, amb un nivell de tensió a la cara zero i amb respecte. Molt accessibles. A això no hi estàs acostumat. (Salvador, PI10)

Aquesta complicitat també fa que els interns es sentin més segurs i siguin més receptius a l'hora d'entrar al despatx o parlar amb el personal funcionari, segons com comenten els propis funcionaris:

[...] antes no entraba la gente al despacho, por miedo o... ahora, como ya han visto que el clima es así pues entran para cualquier tontería "¿Cuánto he cobrado en la

nómina?", "¿Por qué no ha venido mi madre a visitarme? y "Fulano es que me molesta porque ronca". (Joan, PV1)

Los profesionales de este proyecto debemos ser de otra pasta, cercanos, conocer a los internos hasta tal punto que puedas preguntar cosas cotidianas de ellos y sobre todo escuchar. Están locos por contar cosas suyas, miedos o simplemente mantener una conversación, eso les produce paz. (Miquel, PV2)

Aquest apropament facilita al funcionari i a la funcionària el coneixement de les persones internes, i fa possible que en certes ocasions tinguis més paciència i siguis més flexible. Segons el Martí (PT6), aquestes característiques no són molt presents en d'altres MRs:

Si un funcionari que està treballant al MR 3 passa al MR 7 s'esgarrifará del què veurà perquè si no s'ha llegit el projecte... I després el de la flexibilitat. En altres MRs no s'és tan flexible a l'hora de sancionar, no es té tanta paciència. S'entén més a la persona perquè interactues més. Jo sé si tens un mal dia i ells també ho saben si jo he tingut un mal dia. Llavors hi ha un respecte emocional del moment. En canvi en un altre MR si tu em contestes malament "te voy a meter un parte porque tú no me puedes contestar mal". (Martí, PT6)

Es posa de manifest que les relacions entre els i les professionals de vigilància canvien en un MPiC, l'apropament d'ambdues parts facilita el diàleg i la coneixença de les necessitats i les problemàtiques dels interns fa més humana la tasca dels i de les funcionàries de vigilància. Aquesta, tot i semblar en alguns casos insignificant per a ells, és important donada la necessitat de ser escoltats. El coneixement dels interns permet al personal de vigilància entendre situacions personals dels primers i ser més pacients amb certs comportaments.

11.1.3 Les diferents actituds davant el MPiC

A partir d'aquí es descriurà el procés de canvi dins el personal de vigilància ocorregut en el MR 11. Es parteix amb la visió de les mentalitats més regimentals per acabar mostrant l'impacte que té mostrar una ment més oberta i més pedagògica per part dels funcionaris i funcionàries de vigilància dins del MPiC.

Originàriament, el personal d'interior que hi havia al MR, abans d'iniciar-se el MPiC, era molt estricte i normatiu:

Una guardia, que era muy estricta, te miraba a la cara sin pestañear. Te intimidaban con la mirada no más. Claro, porque si tú le respondes una cosa, te salta. (Marcelo, PI4)

El personal d'interior que desconeix el MPiC, com era el cas del personal del MR 11, sembla tenir por de perdre el poder. Aquesta realitat queda reflectida en les dades, tant en el comentari de la Mònica (PD 2), com en el Diari de camp, on es comenta una reunió conjunta que es va fer dels equips de tractament i de vigilància del MR 7 i del MR 11:

Un funcionari del MR 11 pregunta si els funcionaris són més tous que en altres MRs i el Pedro comenta que per a ell és el més regimental. [...] Comenta que en el MR hi ha 98 interns i que fa molt de temps que no ha fet cap expedient disciplinari i que no hi ha incidents. Un funcionari del MR 11 ho justifica en que la seva tipologia d'interns és diferent i el Pedro respon que no depèn de la tipologia d'intern. Un altre funcionari del MR 11 comenta si no hi ha problemes entre funcionaris i interns a les reunions i el Pedro comenta que a les reunions no es parla de qüestions regimentals o personals. (Diari de camp, 07/02/2017)

Aquí hi ha molta gent que té prejudicis per això [...] i això és perquè hi ha un gran desconeixement del model. La gent no s'ha llegit el PM MPiC i viuen amb la ignorància i llavors lo fàcil és criticar lo que no coneixes. (Mònica, PD2)

Les resistències que mostrava el personal d'interior a l'inici preocupava al personal educador a l'hora d'implementar el MPiC en el MR 11, doncs entendre la filosofia del projecte era clau:

Yo lo que viví como un problema fue el tema de los funcionarios. Porque los internos había un grupo que tiraba y estaban más o menos con ganas y habiendo un grupo, yo sabía que al final tiraría. [...] Pero el tema de los funcionarios al principio que había otros equipos no lo veía nada claro. [...] Recuerdo hacer dos comisiones con el jefe que había antes, tan simple o tan tonto cómo pedir que pongan una bandeja con instancias y era un no ya por sistema. Y lo que está claro es que aquí, o vamos todos a una o esto no tira. (Montse, PT1)

Tot i el positivisme que intenta transmetre l'educadora, en privat es converteix en un mar de dubtes, bàsicament el problema que veu la Montse són els caps del MR 11. No veu clar que tinguin molt clar el MPiC i té alguns dubtes del funcionament del MPiC amb aquest equip. (Diari de camp, 19/01/2017)

És que això és una de les coses que es va deixar molt clar, les propostes surten dels interns i les resol Direcció. Perquè els funcionaris al principi ho vivien com una cosa de: "No, no, esto no lo podéis proponer". És que no t'estem preguntant si ho podem proposar, nosaltres ho proposem a Direcció i Direcció valora si es pot o no es pot. (Dolors, PT2)

La preocupació també es va fer palesa entre la població interna a les reunions de les comissions, després que els funcionaris de vigilància refusessin, sense vacil·lació, una per una les seves peticions:

Els interns realitzen un parell de peticions al Cap de MR, per un costat demanen que les instàncies estiguin en un espai del MR d'accés lliure. Actualment els formularis estan en el despatx dels funcionaris, pel qual els interns si volen algun imprès han d'entrar al despatx i sol·licitar-lo. El Cap de MR no ho veu clar perquè creu que al cap de poc temps els papers poden desaparèixer i que no costa res entrar al despatx [...]

La segona petició que fan els interns és poder habilitar un espai que actualment no s'utilitza per poder deixar les bosses i coses varies i no haver-les de deixar al pati o a la sala de dia. El Cap els hi diu que no. Personalment l'actitud del CUSI no és molt participativa, fins i tot la seva actitud corporal mostra certa incredulitat en tot el què està succeint, mentre que els altres dos funcionaris van comentant entre ells i de tant en tant van rient. Els interns després de les peticions denegades mostren expressions facials de descontentament [...]

Els Caps feien comentaris poc afortunats en relació al MPiC i, fins i tot, els interns havien rebut algunes pressions d'aquests o se'n reien [...] Els interns plantegen dubtes sobre la viabilitat del MPiC ja que els funcionaris els han fet comentaris poc engrescadors sobre el model i els interns estan una mica preocupats. La Montse els comenta que el MPiC té un recorregut lent i que tant ells (els interns), com els funcionaris s'han d'anar acostumant poc a poc al canvi de dinàmiques. [...] A mesura que el MPiC avança, la hostilitat baixa per ambdós col·lectius i l'ambient es relaxa fins aconseguir un estat de comoditat recíproca. (Diari de camp, 26/01/2017)

La tasca de seguretat i del compliment de la normativa del personal d'interior ha estat històricament des d'una posició de poder en relació a la població interna. Segons el personal educador i de vigilància, quan es demana que aquesta tasca es faci d'una altra forma, crea incertesa i certa por:

Una parte de los que había (referint-se al personal funcionari), no querían, como hay 200 mil por el centro que no quieren porque lo ven como una amenaza porque yo creo que no conocen el proyecto y lo interpretan como: "Aquí esto va a ser que ellos hagan lo que quieran y nosotros vamos a perder poder". (Montse, PT1)

A nivell regimental jo crec que hi ha molt desconeixement. Jo crec que a nivell regimental viuen molt malament el que ells creuen que és una pèrdua de poder. Ells

viuen el règim com el seu regne de taifes, on ells gestionen determinats paràmetres. I el fet de que tractament ocupi aquests paràmetres els hi molesta. (Dolors, PT2)

El model parla de com ens hem de tractar les persones i que, malauradament, dins de la institució penitenciària, hi ha una escala de poder molt determinada. Molts professionals durant molts anys de la seva vida han estat treballant des de les relacions de poder. Quan tu ara li dius en aquesta persona que no es que tu perdís el poder sinó que ho has de fer d'una altra forma, això, a la persona que li dius que ho ha de fer, li dóna por. (Maria, PT3)

Malgrat les reticències davant l'aparent pèrdua de control, el MPiC ofereix al personal d'interior autoritat moral, que és molt més difícil de guanyar que l'autoritat disciplinària i atorga, dissortadament, molt més poder:

En una Jornada de les famílies del MR 7 van acabar aplaudint tots els interns i les famílies al CUSI, van acabar tots plorant gairebé. Aquest senyor té molt poder, no? En aquest sentit, adquireix molta autoritat moral que no s'ha de confondre amb l'autoritat disciplinària. Costa molt més guanyar l'autoritat moral i dóna molt més poder. (Cristina, PD1)

Tot i així, el personal d'interior pot decidir si vol o no formar part d'un MPiC:

El que no encuentra su sitio aquí pues acabará marchando. La rigidez mental existe en todas las personas. [...] Hay personal de vigilancia que si no está pendiente de todo lo que se hace y marcan a la gente, es como que pierden el control. [...] Yo creo que la autoridad se reconoce, no se impone. No creo que porqué vaya con látigo te respeten más, seguro que te respetan por cómo eres. Lo que digas, lo cumplas. (Joan, PV1)

En aquesta línia, el Pedro (PV4) considera que el mètode de treball del personal funcionari necessita renovar-se i incentivar als funcionaris i funcionàries de vigilància amb les accions preventives per sobre de les reactives:

En materia de seguridad estamos todavía trabajando como los años 90, en tratamiento hay más programas, pero en materia de seguridad...

[...] La única mención que tengo de la administración fue por aplicar medios coercitivos. [...] Eso es lo que se potencia, eso es lo que se premia, el trabajo reactivo. Ese año yo me acuerdo cuando fuimos a recoger la mención nos reíamos porque todos los premios eran por intervenir en incendios. [...] Y claro... ¿Dónde está el trabajo que hacen los compañeros qué evitan esos incendios, que no ocurran? (Pedro, PV4)

Es dedueix que, per tal d'avançar en el procés rehabilitador de la població interna, les mentalitats han d'anar canviant i les resistències del personal d'interior dins del MPiC en són un bon exemple. El MPiC suposa escoltar, respectar i debatre l'opinió de les persones internes des de l'horitzontalitat. El personal educador opina que aquesta és la principal dificultat que tenen els i les funcionàries de vigilància:

Els llocs de treball que són tant tancats, [...] acaben sent molt endogàmics i la conducta molt tòxica. Si tu, a sobre tens una persona que en teoria està per sota teu, que és un criminal, moltes vegades és fàcil caure a anar a per ell. El pa de les teves frustracions amb una persona que en el fons no et pot recriminar res perquè si et recrimina, se'l sancionarà i acabarà perdent. [...] Què passa? Que el projecte és molt igualitari, s'escoltava a tothom, aquest tu a tu no s'acabava d'entendre. [...]. Això als de blau els hi costava. (Martí, PT6)

L'intern vota igual, amb iguals condicions que el funcionari d'interior, l'educador o la treballadora social que està allà. Tu li expliques això a segons qui i et diu que estàs boja. (Dolors, PT2)

En aquest mateix sentit, els interns creuen que el personal funcionari pot decidir participar o no el MPiC, de manera que el José (PI1), per exemple, opina que si hi ha funcionaris que no volen, l'únic que han de fer és demanar un altre destí. Els interns opinen que tot i que hi ha persones que no hi estan d'acord, n'hi d'altres que creuen que és un bon sistema:

Hi ha funcionaris que els hi agrada que els MRs siguin així perquè no tenen problemes amb els MRs de MPiC, no hi ha baralles, la gent es porta bé, no hi ha cap incidència. I hi ha funcionaris als qui no els agradem, som delinqüents i nosaltres hauríem d'estar tot el dia amb la bola aquesta i picant pedra. Hi ha de tot. (Tomás, PI2)

Un punt d'inflexió positiva del MPiC va esdevindre amb alguns canvis en el personal de vigilància. Van entrar persones noves que tenien una ment més oberta i ganes de formar part del MPiC. Així, tot i el petit enrenou i els dubtes que els canvis ocasionaven, tant per part dels interns, com pel personal penitenciari, sembla que van encaixar bé en la nova dinàmica:

Al principio hubo un poco de reticencias y se dio la casualidad de que hubo cambios de MR y aprovecharon para irse y vinieron los que estaban a favor de este sistema. (Claudio, PI8)

En data 20/02/2017 la Direcció del CP va decidir canviar els CUSI's de matí i de tarda, fet que ha provocat un petit enrenou al MR ja que una funcionària va enrarir

l'ambient del MR amb comentaris poc afortunats que buscaven enfrontaments entre els interns. (Diari de camp, 23/02/2017)

Hubo un cambio de régimen, los dos CUSI's, el de la mañana y el de la tarde. Claro nosotros hablamos, ¿Quién viene? Uno malo, otro peor, claro hacíamos comentarios. [...] Y preguntamos a la educadora: "¿qué tal estos nuevos funcionarios?" Nos dice: "Bien, van a participar mucho". [...] Estábamos llenos de confusión: nos van a destruir, van a acabar esto, o van a mejorar, esos eran los comentarios del patio. (Marcelo, PI4)

Tant la Montse, com jo estàvem expectants en la segona reunió de les comissions després del canvi de Caps. Tot i que al mateix temps molts contents amb els canvis ja que això suposaria un impuls positiu al MPiC. (Diari de camp, 23/02/2017)

El MPiC va donar un gir de 360° amb el canvi de personal d'interior, el que va proporcionar esperances per seguir avançant en la transformació del MR. L'actitud dels funcionaris i funcionàries era més receptiva i les propostes dels interns ja no queien en un cabàs foradat:

A continuació s'ha proposat al nou Cap de MR la possibilitat de què els formularis que han d'omplir els interns estiguin en un accés lliure i que no hagin d'entrar al despatx, tal i com es va proposar a l'anterior Cap, i la resposta d'aquest ha estat que si en fan un bon ús que no hi ha inconvenient per a ell. (...) També se li ha preguntat sobre la possibilitat de seure al menjador de forma lliure, i que quan una persona hagi acabat pugui sol·licitar sortir del menjador. [...] El Cap ha dit que podria haver la possibilitat però que ho havia de comentar al Cap del Matí. (Diari de camp, 23/02/2017)

La reunió ha estat molt dinàmica i animada. A la sortida li he comentat al funcionari que havia pujat i havia marxat al cap d'una estona què li havia semblat i m'ha dit que molt bé, però que se'ls ha de deixar a ells que participin més. Li he comentat que si hagués estat tota la reunió ho hagués pogut comprovar, que és així com funciona. (Diari de camp, 14/09/2017)

A algunos les gusta que estemos bien, que estemos entretenidos y que tengamos algo que hacer. (Baltasar, PI7)

Vaig notar un canvi d'energia, hi havia un altre equip de tractament, altres Cusi's i altres funcionaris, l'energia era "como más llevadera". Amb l'altre equip de tractament i els altres funcionaris hi havia més negativitat i l'intern ho viu amb molta tensió. "Era ordeno y mando sin razonamiento", hi havia falta d'educació. (Daniel, PI11)

Sense aquest canvi de personal d'interior, la Montse (PT1) opina que no haguessin aconseguit tirar endavant el MPiC, ja que es necessita que tothom hi estigui implicat: "No creo que se hubiera llegado y no creo que lo hubiéramos aguantado, o ellos o yo. Era muy difícil porque si tú quieres trabajar un modelo y no estás dispuesto a hacer el más mínimo cambio..." i considera que l'actual equip és més obert.

Es constata que, iniciar un projecte de MPiC en un MR on els funcionaris no veuen amb bons ulls els canvis, no és un bon començament i pot arribar a fracassar abans de començar, ja que les actituds del personal de vigilància influeixen enormement amb l'energia que hi ha en un MR. El tracte de menyspreu del personal de vigilància a les persones internes té efectes directes amb l'estat d'ànim de la població interna: tensió, estrès, por, revenja, entre d'altres que, ni molt menys, faciliten la convivència en un MR, segons mostren els comentaris.

Però, tot i que l'actitud del personal d'interior és positiva, el canvi en la metodologia de treball necessita un període d'adaptació i comprensió perquè el MPiC pugui desenvolupar-se exitosament:

Poc a poc anem avançant perquè molts dels interns també eren anti-funcionaris i hi havia molts funcionaris que eren també una mica anti-interns. Sempre hi haurà interns i funcionaris que no els hi agradi, però crec que la relació entre tots a avançar: des de tractament cap a interior; des d'interior cap a tractament i cap als interns; i dels interns cap als d'interior. És un ball de tots. Els funcionaris també s'han vist obligats a veure's en unes situacions que no estaven acostumats, a estar en esdeveniments que fins ara en un MR eren impensables, i modificar normatives del dia a dia que semblava que mai es podrien modificar, la rigidesa és nostra. (Maria, PT3)

El MPiC és un model nou per a tots i tots [referint-se al personal d'interior] ens hem d'adaptar. (Baltasar, PI7)

En principi, el Joan i el Miquel tenien ganes de treballar en el projecte. Després s'ha anat veient que tot no ha estat tan fàcil. Igual al principi sí que va ser més facilitador. Jo crec que els dos caps d'unitat han fet evolucions diferents. (Dolors, PT2)

En definitiva, a les persones que els hi ha costat més entendre l'essència del projecte del MPiC són les del personal d'interior, segons opina la Dolors (PT2): "El funcionari és al que li ha costat més entrar dintre el projecte. Entendre".

Queda constatat que el MPiC va poder tirar endavant gràcies als canvis de CUSI's efectuats en el MR 11 i la predisposició d'aquests nous caps ha fet possible que el MPiC estigui funcionant després de tres anys. Respectar el funcionament del MPiC i saber escoltar i

dialogar amb els interns és possible; i no significa que el funcionari d'interior deixi de fer la seva feina. El MPiC ha provocat en el personal d'interior un canvi de dinàmiques que, tot i tenir una actitud favorable a metodologies participatives, necessita adaptar-se i aprendre més profundament què significa el MPiC.

Per acabar aquest apartat em remeto a les paraules de la Montse (PT1) sobre el funcionari ideal dins del MPiC: "El papel de funcionario ideal es el papel de una persona que se lo crea, que de verdad se lo crea y se implique, cómo nosotros, y ya está".

11.2 LA SINTONIA AMB L'EQUIP DE TRACTAMENT

11.2.1 El vincle, confiança i respecte

La forma de treballar dels i de les professionals té un efecte directe en els interns. El tipus de formació i experiència laboral del personal de tractament en un MR queda reflectida en la forma de treballar amb les persones internes i es percep quan entres a un MR nou:

Hi ha diferents estils de treballar dels professionals. Però en concret d'educadors. Hi ha estils d'educadors, [...] que venim d'una intervenció potser més pròxima a la persona, i persones que potser no. Potser han tingut un altre tipus de formació, i són de marcar distàncies i d'un treball potser més formal, i menys d'implicació personal. Depenent del què heretes [fent referència a quan fas un canvi de MR], veus el reflex del que s'ha treballat allà dins. La forma de treballar influeix en tot. Si tu no t'impliques, no pots vincular, i si no generes vincle és molt difícil modificar conductes. (Dolors, PT2).

La majoria dels interns es senten més a gust quan l'equip de tractament té un tracte més directe amb ells i una actitud pro-activa que els fa sentir més persones, trencant el distanciament penitenciari:

Viene la Montse, buena educadora, y cambian a casi todo el equipo anterior, que no participaban, no colaboraban... (Fernando, P112)

El trato con el equipo de tratamiento es un poquito más cercano, con régimen también, y al final es como más cercano al mundo exterior de la calle. (Claudio, P18)

En otras prisiones no había vivido el contacto tan directo con la educadora. Nunca las ves. Simplemente hay distancias, y tampoco tienen el trato de persona contigo, sino de interno a profesional. (Norberto, P19)

Tot i així, la Dolors (PT2) reconeix que alguns perfils d'interns no es troben còmodes amb aquestes relacions:

Aquí l'experiència és un grau, i al final quan tu treballes d'una determinada manera, i amb ells els hi agrada com treballes, és una crida. Demà la Montse i jo anem a treballar al MR 3 i la rebuda que tenim és una altra que no tindran uns altres professionals. [...] És el fruit d'un sistema de treball. Hi haurà interns que no els hi agradarà que els hi diguin les coses a la cara, està clar! (Dolors, PT2)

Es dona a entendre que hi ha diferents metodologies de treball dins d'un CP, hi ha professionals que són més propers a les persones internes que d'altres. Es fa palès que una part de la població interna agraeix aquest contacte més directe com a professional i com a persona.

Aquest canvi en el tracte fomenta el respecte mutu i facilita que hi hagi un bon ambient en el MR, segons com reconeixen els dos últims professionals que s'han incorporat al MR:

En general, hi ha una bona harmonia, hi ha respecte de que cadascú té el seu rol i té la seva posició. (Roger, PT5)

Jo sabia que venia a un MPiC però és tanta la diferència que no m'ho podia creure. Primera, la netedat del MR, els espais, com es relacionen els interns entre ells, que no són invasius, una sensació d'espai, sembla que no hi ha molts interns, quan hi ha els mateixos que en altres MRs. Vaig tenir una sensació d'espai i de no invasió, de respecte als professionals. (Teresa, PT4)

El MPiC parteix de l'horizontalitat en la presa de decisions i, per tant, de la igualtat a través de les dinàmiques a les comissions i al MR que enforteixen el vincle entre les persones internes i l'equip de tractament. Segons el personal de tractament, aquest apropament aporta canvis en les relacions i genera una satisfacció personal a les persones internes:

Yo creo que la relación cambia. Cuando tú haces sólo funciones básicas de educador, atención individual y programas, puedes ser más cercano o menos, pero ellos ahí no lo interpretan como una relación de igualdad. [...] Pero cuando tú haces algún proyecto, estás trabajando conjuntamente [...] No quiere decir, ni que pierdas autoridad, ni que la gente se confunda [...] Es un trabajo en el que ellos tienen mucho que decir y cuenta tanto lo que ellos dicen como lo que digo yo, entonces es más paralelo. Eso hace que la relación cambie. (Montse, PT1)

Abans la meva participació en el MR era exclusivament al despatx fent entrevistes amb els interns i la relació que tenien ells amb mi era molt distant. Arran d'això no sé si hauran vist que jo no només sóc la jurista sinó que també sóc persona, llavors, ha canviat la meva relació amb ells i ells amb mi. [...] Suposo que és: tu dones, tu reps. Com jo m'he apropiat més, ells també. [...] I inclús a nivell de confiança i podem arribar a parlar de coses personals, de la vida en general. Això

abans era inimaginable que amb un perfil d'intern tan dur que et parlin de la seva vida personal. (Teresa, PT4)

Tal i com apunta la Teresa (PT4), la relació de la persona interna amb el personal professional canvia, però també canvia la relació del personal professional vers la persona interna. El millor ambient fa que els i les professionals estiguin més oberts al diàleg i mostrar una cara més amable que faciliten el vincle, la convivència i el respecte:

Hi ha un bon ambient i vas amb una actitud oberta, de donar confiança, de no marcar massa distàncies. L'ambient és relaxat i distès, pots parlar amb ells d'una forma més relaxada sense pensar que m'estan avaluant. (Roger, PT5)

Hem deixat la funció estricta del professional que era molt rígida. Ara és molt més amplia i més flexible. Això ens permet a tots els professionals mostrar altres cares i amb ells també. [...] Quan tu li dones confiança a una persona, l'altra persona se sent reconeguda i hi ha una part de deute i respecte cap al professional. És una espiral que si es continua treballant es fa més gran. (Maria, PT3)

A partir d'aquí, tot i que a través del MPiC es facilita el vincle, que és reconegut per a tot l'equip de tractament, la Teresa (PT5) confessa que al mateix temps ha de distanciar-se per poder prendre les decisions correctes i separar la relació establerta amb els interns i la feina com a professional:

Els esdeveniments i actes al MR serveixen per crear vincle amb l'intern i l'intern amb tu. Això és molt important, la confiança, el vincle. Si tens confiança amb aquella persona a mi em facilita molt la feina i ells quan et tenen confiança crec que també, es senten millor, més acompanyats, no es senten tan jutjats, i també s'expressen més lliurement, són més sincers i possiblement són capaços de demanar-te ajuda perquè et poden veure més de tu a tu sense tenir tan en compte el rol, que el rol marca molt. Quan no hi ha confiança, no hi ha vincle. (Roger, PT5)

Això em facilita la meva feina però sí que és veritat que a vegades has de prendre una mica de distància perquè has de prendre decisions. El fet que estiguis tant amb ells a les reunions i que facis tants projectes i tantes coses xules fa que perdís una miqueta de vista que el teu paper, que el meu paper no deixa de ser que sóc la jurista, que no sóc ni la col·lega, ni l'educadora. [...] De fet, ells saben que quan entren a una entrevista no es parla d'una altra cosa que les coses penals i penitenciàries. (Teresa, PT4)

Aquest canvi d'actitud de les persones internes vers el personal penitenciari és important que se'ls hi reconegui:

Els sí que han canviat. Ells han fet molt i és important que això se'ls hi reconegui, que nosaltres els hi reconeguem. Que un tio que ve d'on ve [parlant d'interns amb un historial penitenciari conflictiu], si a vegades esperen que surtin d'aquí llicenciats en Harvard,.... Tu has de mirar d'on partim, i on hem arribat. Hi ha tios que partien d'una base molt dolenta i estan molts estabilitzats. Sortiran d'aquí executius i amb corbata? No. Mai a la vida. (Dolors, PT2)

Es reflexiona sobre el canvi de relacions entre el personal treballador en el MR i les persones internes quan aquests comparteixen un projecte comú. Aquests canvis vénen donats perquè el MPiC es crea a partir del treball d'igual a igual, fet que aporta confiança i respecte, i ajuda a millorar la convivència. L'horitzontalitat del MPiC permet a la persona interna reconèixer la persona darrera del professional que, per la seva banda, també es sent més lliure i més obert quan participa de les activitats del MPiC. Es constata que a partir d'aquí milloren les relacions i s'enforteix el vincle.

Una de les preocupacions dels interns, que vaig anar copsant en diverses ocasions i, principalment, en un parell de reunions que van tenir els membres de les comissions amb l'equip directiu del CP, és el temor de canvis en el personal de tractament. La Dolors (PT2) opina que les persones són substituïbles, però que en tot procés es necessita un temps per assentar-se per tal de poder seguir continuant sense dificultats:

Ara que hi havien canvis d'equip, els interns deien: "¡A ustedes no las van a cambiar!". I els hi dius: "Però és que no és un tema nostre", no hauria de ser un tema nostre. "Tu estàs bé i el teu projecte hauria de seguir endavant exactament igual independentment de qui està davant". Però encara segueix sent imprescindible. (Dolors, PT2)

S'observa la dependència dels interns amb les educadores que els han motivat i han establert un vincle emocional fent créixer el projecte de MPiC. Es constata que l'equip de tractament és i ha de ser substituïble per un altre equip però, segons mostren les dades, el MPiC requereix encara d'un temps de consolidació que el permeti existir amb un altre equip de professionals al càrrec del MR 11.

Aquesta vinculació amb l'equip no significa que la població interna tingui més confiança amb la institució penitenciària, si bé la Montse (PT1) opina que certa confiança sí que s'ha establert, però per ambdues parts:

Els interns segueixen a les persones que estan davant durant el procés. És un tema molt individual de amb qui et toca treballar i amb qui et vincules. No confien amb la institució, no perquè la institució faci res o deixi de fer, sinó perquè hi ha molt discurs

antisistema en aquestes cases. No ho verbalitzen però si et diuen: “Confío en ti que sé que estás aquí y en Montse”. (Dolors, PT2)

Yo creo que alguna vez incluso lo han dicho. Lo veis, nos están dejando hacer todo porque ven que estamos funcionando, [...] Los internos saben que, si van tirando bien, ellos [referint-se a la Direcció del CP] van a confiar más, pero a la inversa igual. Cuando los internos ven qué les van dando, van confiando más. (Montse, PT1)

Todo lo que hemos pedido se nos ha dado y hemos hecho muchas peticiones, solo una se nos ha denegado. [...] Por todo lo demás, por parte del centro, yo no tengo ninguna queja por parte de ellos. (José, PI1)

Principalment, la confiança de la població interna ve marcada per la forma de treballar de l'equip de tractament del MPiC. Es desprèn també que, tot i que la persona interna es resisteixi a confiar en la institució, ja que és la institució qui el reté privat de llibertat, és capaç de reconèixer els beneficis concedits per la institució obtinguts gràcies al seu esforç i al seu treball a través del MPiC.

11.2.2 El MPiC, la vivència pràctica dels programes

El PIT de la persona interna ha d'estar format per una o diverses activitats principals i d'altres de complementàries. Aquest ha de ser elaborat i revisat per l'equip multidisciplinari cada 6 mesos. Es considera que les activitats principals són definides en funció dels objectius de treball del PIT, a partir de les variables etiològiques del delictes, necessitats formatives, econòmiques o laborals. L'activitat principal de tots els interns del MR 11 és el programa de tractament del DEVI. La confiança i el vincle establerts a través del MPiC influeixen en l'actitud de les persones internes a l'hora de realitzar el programa de tractament perquè estan més receptius:

Es nota en l'ambient del dia a dia. Es nota quan tu fas un programa. I és un programa molt objectiu encaminat a la concessió dels permisos i treballar el delictes i més en el MR 11 que hi ha delictes molt greus. L'actitud amb la que es puja al programa és diferent, no té res a veure. Arrel del MPiC, facilita el vincle i la participació. (Dolors, PT2)

Les activitats complementàries són les que completen el PIT de la persona interna i es determinen a partir dels seus interessos i necessitats. L'equip de tractament pot incloure aquelles que consideri rellevants per a cada persona. En aquestes activitats complementàries, l'equip del MR 11 dóna molta importància a les necessitats relacionades amb l'ocupació del temps lliure, l'oci i les relacions socials:

El PIT tiene cosas marcadas, pero tiene espacios abiertos donde tú puedes poner lo que tú quieras. Por ejemplo, hay gente que tiene que trabajar hábitos laborales y tiene que hacer el programa. Y es como todo muy formal, pero luego dices: "Bueno, pero es que este señor además tiene un problema con el ocio o el tiempo libre". [...] Nosotros colocamos bastante que tiene que participar en actividades. [...] De hecho, como ellos se implican en las dinámicas del MR influye bastante para valorar la evolución. Que ellos sean conscientes que les aporta mejorar la calidad de vida. (Montse, PT1)

Tot i això, la Dolors (PT2) opina que s'hauria d'incloure aspectes del MPiC al PIT: "Al PIT estaria perfecte que se li donés la importància que tenen les comissions i a la gestió participativa i el que implica que un intern s'involucri en aquestes històries i que se li donés la importància que té". Tot l'equip de tractament del MR 11 afirma que el MPiC és una forma de treballar reconeixent els valors i les habilitats que vénen implícites a les activitats, jornades i esdeveniments. Aquests tenen molt a veure amb alguns aspectes dels programes de tractament que estan inclosos en el PIT, però d'una forma molt més pràctica i vivencial. Aquestes activitats extraordinàries i les converses informals permeten als i les professionals conèixer pràcticament i vivencialment com evoluciona la població interna:

Jo crec que és una part de l'animació sociocultural que és molt important. Trobo que és un sistema de treball [...] i crec que funciona. El que passa és que no tothom hi creu i no tothom hi treballa de la mateixa manera, ni s'implica de la mateixa manera. (Dolors, PT2)

Cuando tú comentas con un interno el PIT, tú colocas los objetivos que tiene que trabajar, no pones como porque lo puedes hacer [...] en un programa y en una tutoría y en el día a día con el MPiC. Yo creo que todo lo práctico es como más efectivo. Y los están trabajando (referint-se als valors), pero, además, se los están creyendo, [...] lo están viviendo y se lo están creyendo. (Montse, PT1)

Tot l'equip de tractament creu que, a través de la participació de les persones internes, poden observar accions i reaccions que, sense ser-ne conscients, són continguts del programa de tractament del DEVI. Aquestes observacions poden ser favorables o desfavorables:

Els interns que estan participant a les comissions estan fent un DEVI cada setmana, resolució de conflictes, canalització d'emocions, educació en valors, però no en són conscients, però ho estan fent. Posar a la pràctica el què treballen a la teoria. (Dolors, PT2)

El fet de que aquest senyor pugui treballar en equip, em permet que en la propera entrevista, pugui passar un reconeixement a aquesta persona i li digui: "l'altre dia et vaig estar observant i t'haig de felicitar per la teva feina amb la resta de companys". [...] Reforçar l'autoestima permet que puguem ser autocrítics després conjuntament amb el que li passa. (Maria, PT3)

Estem treballant la impulsivitat, [...] i m'ha dit que controla molt, que no és impulsiu i que sempre pensa abans d'actuar, i en el dia a dia veus que de seguida salta. Aquesta observació és més autèntica que el que t'ha pogut escriure en un exercici o dir-te en un programa. Són informacions que com més en tinguéssim millor. (Roger, PT5)

Fins i tot, la Montse (PT1) reconeix que alguns interns fan una instrumentalització del MPiC i quan veuen que no aconsegueixen el què volen es desvinculen però, tot i això, aquestes actituds ajuden al personal penitenciari a conèixer millor a la persona interna:

Yo creo que ellos, por mucho que tengan claro y les decimos: "No, no, el beneficio aquí no es lo que vayas a conseguir [...], el beneficio aquí es que tú puedas vivir mejor". Ellos todo lo relacionan con lo mismo, su objetivo principal está en salir. Incluso nos hemos encontrado alguna vez de alguno que cuando ha visto que no marchaba ya se nos ha desvinculado. Pero es que de alguna manera sí que está relacionado, porque te permite conocer una parte de ellos o tener una relación con ellos que de otra manera no tienes. (Montse, PT1)

Seguint en aquesta línia, tots els components de l'equip de tractament i la Direcció del CP consideren que una conversa informal en el pati o en qualsevol esdeveniment del MR pot ser molt valuosa, perquè l'intern en aquell moment no es sent avaluat i aleshores és més natural:

Estàs treballant moltes coses indirectament, no ho estàs fent amb un pissarra dient això és empatia o això solidaritat o això és responsabilitat, però ho estan fent a les assemblees. Són eines que estan treballant d'una altra manera, de vegades sembla que són activitats lúdiques però també estàs treballant valors, estàs treballant un munt de coses que no tot és el programa. (Dolors, PT2)

A mí me parece muy diferente lo que puedes ver en una persona cuando la tienes sentada en una entrevista, a cuando la estás viendo moverse. Cuando tú te estás sintiendo que te están evaluando y que te están observando, a cuando tú te dejas ir y parece que nadie te mira, no tiene nada que ver. Yo estoy en un programa contigo y tú estás siendo súper correcto y asertivo. [...] Pero si, luego estamos

teniendo una conversación más informal y veo qué eres un prejuicioso, qué eres un intolerante porque no aguantas los que no piensan como tú... (Montse, PT1)

[...] es genera com un microclima a la presó. Una societat en la que hi ha unes normes consensuades i la gent adopta rols dins d'aquella societat afavoridors i no afavoridors. Això també té el seu valor, i aporta una informació també interessant. [...] Tu tens un coneixement d'aquell tio que no te l'aporta un altre model. (Cristina, PD1)

Fins i tot, la Teresa (PT4) comenta el sorpresa que es va quedar a la primera reunió de comissions a la que va assistir, per la quantitat d'informació que va rebre sobre els interns:

Les reunions et donen molta informació. Jo, la primera conclusió a la que vaig arribar quan vaig assistir per primera vegada [...] va ser 'mare meva quanta informació estic rebent avui'; molta més que en una entrevista perquè veus el caràcter que tenen, si són més o menys agressius, impulsius, si callen, si saben escoltar o no, si només fan que parlar, si tenen tolerància, si tenen iniciativa, si tenen capacitat d'organització... Tanta informació, tantes coses, com es mouran i relacionaran a fora. Et dóna molta, molta informació. (Teresa, PT4)

Gràcies a tota aquesta informació, el i la professional de tractament pot detectar quines són les limitacions i les mancances de la persona interna i pot abordar millor les seves necessitats:

És molt fàcil prendre decisions perquè els coneixes a nivell personal (Teresa, PT4).

Per mi acabes coneixent tant a l'intern [...] amb situacions del dia a dia, que si tu ets professional pots abordar molt millor totes les mancances que té aquella persona. (Martí, PT6)

El equipo de tratamiento es bastante serio, todo el mundo tiene un PIT, tiene alguna fecha de esperanza de salida si cumple enteramente los requisitos. Los orienta en función de las carencias que tienen cada uno. [...] Aquí, aparte de la climatología social que hay, que es buena [...] cada uno tiene claro lo que tiene que hacer y se va autorregulando. (Joan, PV1)

Es dedueix que la concordança entre paraules i actituds de les persones internes no són sempre les mateixes dins d'una aula o dins d'un context vivencial. L'assoliment dels objectius plantejats en el PIT passaran per la seva consecució, tant dins de l'aula com a través de situacions reals facilitades pel MPiC. Els interns del MR 11 tenen l'oportunitat d'expressar-se i relacionar-se de forma més natural i espontània entre ells i amb l'equip de professionals a través de les comissions i totes les activitats i esdeveniments que tenen

lloc al MR. Segons el personal professional, el treball a partir de la vivència personal és molt més efectiva que qualsevol treball teòric.

L'equip de tractament del MR 11 constata que el MPiC és un sistema que proporciona al personal professional gran quantitat d'informació real i pràctica per valorar el procés evolutiu de la persona privada de llibertat ja que, entre altres coses, permet conèixer a l'intern amb diferents situacions fora del despatx d'entrevistes, o fora de l'aula de programes, com poden ser a les reunions de les comissions, en l'organització d'algun esdeveniment, en la resolució de conflictes amb altres interns, etc. Aquest coneixement permet a l'equip professional establir les prioritats tractamentals de les persones internes.

D'altra banda, per tal de fer créixer el MPiC, i poder incidir amb més profunditat amb el treball tractamental com més professionals de l'equip de tractament hi participin millor. El personal tractamental i la Direcció del CP opina que és important que hi hagi un bon equip de treball i que cada professional, des del seu àmbit, pugui incidir amb diferents aspectes de la vida de les persones internes a través del coneixement que tens d'elles a través del MPiC:

La pedra angular de l'equip de tractament del MPiC com el del MR 7 són els educadors perquè estan allà tot el dia, són els que porten la iniciativa d'activitats, d'innovació, els projectes, redactar, presentar, elevar i avaluar, que és això la nostra feina. Però si que la resta de l'equip ha de conèixer mínimament el projecte. [...] Depèn de cadascú, en funció de la seva conducta proactiva podrà aportar més o menys. Si tens un/a psicòleg/a o jurista que tenen moltes ganes de fer coses, podria ser brutal, amb una treballadora social amb moltes ganes ja seria la rehòstia amb entitats externes d'inserció laboral. Si no participa tothom s'estanca el projecte. Per això és necessari molt bon equip, un equip amb ganes. (Martí, PT6)

A lo mejor lo ideal sería que fuera una cosa de equipo porque lo que tú trabajas tiene que ver con muchas áreas del interno. (Montse, PT1)

Els juristes no estan implicats, el reglament estrictament no diu res que has d'estar, però sí que és veritat que forma part de la nostra feina conèixer els interns. (Teresa, PT4)

Aquest coneixement de la persona interna de tot l'equip de tractament por facilitar la presa de decisions que afecten a aquesta persona, segons la Teresa (PT4): "És molt important que l'equip estigui unit perquè coneixem més als interns i això ens dóna moltes eines per després prendre decisions conjuntament". De totes formes, la Dolors (PT2) expressa que la participació de la resta de l'equip dependrà de la sensibilitat de cadascú.

Durant el primer any d'implementació del MPiC al MR11, la participació de l'equip de tractament en el projecte es limitava a les educadores. Després d'assistir a una de les reunions del MR 7 i veure una altíssima participació de la resta de personal de tractament, i comentar-li a la Montse (PT1), em va confessar el seu sentiment de solitud, tal i com recullo en el Diari de camp (01/02/2018): "Li vaig comentar a la Montse el tema del MR 7, que estava ple i que hi havia molts funcionaris, i em va dir que ella es sentia sola". Dos anys més tard hi van haver canvis amb els membres de l'equip de tractament i hi ha major participació en el MPiC:

Yo creo que ha cambiado también porque han cambiado las personas. Creo que estamos funcionando más como equipo en este sentido. Por ejemplo, la jurista, no únicamente en la asistencia a las comisiones sino en proponer proyectos, se nota. Hoy, por ejemplo, pensaba, yo me voy de vacaciones y esto se para. Pero no. Me planteaba bueno yo no estoy, pero esto continua. Ha habido un cambio. (Montse, PT1)

Jo al principi estava una mica al marge perquè no sabia fins a quin punt jo podia participar. [...] La Montse va ser la que em va animar, jo faig les tardes del dijous i és quan es fan les comissions i em va dir que anés i que anés i vaig dir: "Vinga, anirem". I arran d'això tots els dijous habitualment anava només per escoltar, no per participar, per escoltar i per veure les dinàmiques. (Teresa, PT4)

La presència d'altres membres de l'equip de tractament que no són habituals a les reunions del MR 11 té un efecte directe sobre la població interna del MR, tal i com es destaca en el Diari de camp:

Ha estat una reunió molt nombrosa, amb força professionals. Ha estat molt bé que altres professionals del MR vegin com es realitzen les reunions i de què es parla. Al venir més professionals crec que ha animat a altres interns a pujar a escoltar què s'estava dient a la reunió. (Diari de camp, 01/03/2018)

No obstant, el Pedro (PV4) creu que el MPiC implica bàsicament al personal funcionari i a l'equip educador, de manera que la resta de personal de tractament tindria un rol més secundari:

El resto del equipo conoce el proyecto, pero no participa de manera activa, de manera puntual, sí. [...] En las comisiones no participa, ni la psicóloga, ni la trabajadora social. No es una pieza fundamental en el proyecto de MR 7. [...] No es un programa de tratamiento, o sea aquí ¿Que necesitamos?, ¿Necesitamos psicólogos, trabajadores sociales, juristas, o experiencia penitenciaria? Porque la

convivencia con el interno lo hemos trabajado siempre los funcionarios de interior y los educadores sociales. (Pedro, PV4)

Es constata que tot l'equip de tractament d'un MR ha de conèixer el funcionament del MR com a MPiC i es dedueix que, com més professionals s'impliquin en el projecte, més ric serà. Es fa palès que cada professional pot aportar des del seu àmbit idees, projectes o activitats que facilitaran no només potenciar el vincle, sinó també enfortir el MPiC. Per contra, també hi ha l'opinió que la intervenció en el MPiC amb la persona interna ha de ser especialment dels i de les funcionàries i del personal educador perquè són els que coneixen millor a la persona interna.

12 CONSTRUIR LA NOSTRA AFE DINS EL MPiC

12.1 LA NECESSITAT DEL GIMNÀS EN EL MR 11

12.1.1 El gimnàs: La motivació del MPiC

L'AFE sempre ha estat present a les presons; persones internes fent exercici han omplert i omplen els patis dels MRs, tal i com afirmen el Baltasar (PI7) i el Claudio (PI8). En les èpoques en què no hi ha havia material esportiu, la imaginació i la creativitat creaven les condicions propícies per la pràctica físico-esportiva. Els interns expliquen que utilitzaven tot el què tenien a l'abast i reciclaven i adaptaven qualsevol tipus de material per poder practicar AFE al pati:

Para mí la barra de la portería es una cosa maravillosa, de verdad, ahí te hago brazos, piernas...". (Baltasar, PI7)

Siempre he hecho deporte aquí, y si no he tenido maquinaria, hacíamos lo que podíamos, TRX talegas que la primera vez que hubo aquí se hicieron con las cuerdas de las mochilas. (Fernando, PI12)

Els tècnics esportius confirmen les paraules dels interns, els presos fan meravelles amb pocs recursos:

Hi ha molt d'entrenament a MR, la famosa sueca. Que les tendències que hi ha ara no acaben de ser una sueca de tota la vida, ... amb el teu propi cos. [...] Ells amb una barra i amb una cadira fan meravelles, és al·lucinant. I el que experimenta un canvi segueix una rutina molt intensa perquè pot entrenar moltes hores al dia. (Sergi, PE2)

Es posa de manifest que l'AFE ha estat sempre present en els patis dels CPs i que la creativitat de les persones internes feia possible qualsevol exercici amb la simple ajuda d'unes porteries de futbol i garrafes d'aigua. Els temps han canviat, però, i les presons també. Actualment les necessitats de les persones als gimnasos municipals i privats són diferents i les necessitats de les persones internes als patis, també.

Així, en el MR 7 la primera demanda després de constituir-se el MPiC va ser habilitar un espai per un gimnàs, però l'equip creia que hi havia altres necessitats més urgents:

Sí, era una demanda, però de fet era tal demanda que nosaltres vam considerar que no havia de ser tant demanda. Hi havia problemes per comprar material, llibres o llibretes i per fer una recollida de diners es notava que hi havia resistències, però tu deies muntar un gimnàs i sortien diners per tot arreu. Quan un gimnàs ja el tenen al poliesportiu. Llavors hi va haver molta resistència per part nostra per muntar

el “dichoso gimnasio”. Creiem que era més important muntar l’aula d’informàtica, precisament perquè no tenen tanta idea de TIC. (Martí, PT6)

Després de la insistència dels interns del MR 7, l’equip va cedir i van proposar a les persones internes del MR que redactessin un projecte. A partir d’aquí, els interns es van responsabilitzen del control i el manteniment de l’espai:

Al final acabes dient que sí. [...] Tenien ganes de tenir un gimnàs i els hi vam dir: “Plantegeu-ho, com fareu servir el gimnàs?” Al final es va aconseguir amb un projecte, amb uns horaris, una normativa i ho respecten molt. Jo crec que al final va anar bé perquè és com un nen petit que demana i demana i que quan li dones, [...] es fan hiperresponsables. (Martí, PT6)

S’evidencia com hi ha diferències entre les necessitats que reclama el personal educador per al MR i les de la població interna. Però es constata que la insistència del MR 7 no és un caprici, sinó una necessitat real. Fins i tot, el personal de vigilància també reconeix la seva necessitat: “Es muy importante para ellos” (Pedro, PV4).

En el MR 11, el principal motiu pels qual es va crear el MPiC va ser la possibilitat de tenir un gimnàs. Els interns comenten la discriminació que patien per ser un MR de delictes violents abans de l’aplicació del MPiC i la necessitat d’aquest espai:

Se hace bastante deporte, y antes de que hubiera comisiones como MPiC, yo reclamaba que trajeran máquinas del polideportivo que estaban guardadas que repartían a otros MRs, pero aquí no traían. En el MR 2 i MR 9 repartían algo, en el DAE también repartieron máquinas, aquí nunca. Nunca hicieron caso, es un MR de delitos violentos. (Fernando, PI12)

És important tenir un gimnàs perquè l’esport és salut. L’esport és educació, també és cultura. *Mente sana corpore sano.* (Salvador, PI10)

Per tant, la primera acció de les comissions del MR 11 un cop fetes les eleccions és habilitar un espai per al gimnàs, on es veu l’entrada a aquest espai a la Figura 25. Es decideix canviar la ubicació de la biblioteca, que està al costat del pati, i traslladar-la al primer pis, de manera que en el seu lloc es pugui situar el gimnàs. Els propis interns són els encarregats de mobilitzar tots els llibres i, un cop buidat l’espai, netejar-lo, pintar-lo i col·locar un parell de bancs, que és l’únic material de què disposen. En poc més de dues setmanes l’espai del gimnàs està a punt. A partir d’aquí, aconseguir material esportiu és un procediment molt més lent. Es demana al personal tècnic esportiu material sobrer i s’aconsegueix alguna màquina de peses i algunes manuelles. D’altra banda també es porten al MR 11 algunes màquines de peses d’un altre MR que no es fan servir perquè estan trencades i els propis interns es comprometen a reparar.

Figura 25. Entrada principal del gimnàs al MR

Font: Elaboració pròpia

Però tot i les màquines que els hi cedeixen, els interns demanden més material esportiu. Per tal d'aconseguir més material, l'única forma d'adquirir-lo és el propi finançament. Així doncs, després de formalitzar-se el tràmit del peculi del MR i tenir recaptats alguns diners, es discuteix i s'acorda a les reunions de les comissions comprar el material esportiu que necessiten, com són discos, barres, manuelles i TRX. De la llista que elaboren, l'educadora consulta al tècnic esportiu i sembla ser que ha d'arribar alguna aportació esportiva des de la Direcció General, però encara no es sap quin tipus de material arribarà. Mentrestant, la Montse (PT1) comenta als interns que han de ser més específics amb la demanda del material esportiu:

La Montse comenta que la Direcció General aportarà diners o donacions d'algun lloc de material esportiu. Ella té una llista que els interns li van passar de coses que necessitaven pel gimnàs i que seria urgent que es revisés i s'anotés les quantitats i la maquinària exacta que volien els interns, ja que després de repassar la llista, algunes coses eren confoses. (Diari de camp, 27/04/2017)

La dotació des de la Direcció General no arriba i els interns comencen a posar-se nerviosos perquè segons ells necessiten el material pel gimnàs, perquè un espai sense material no serveix per a res. Finalment s'acorda que, independentment del material que hagi d'arribar, s'anirà a comprar el material esportiu que des de l'inici s'havia acordat amb el vist-i-plau del personal tècnic d'esports:

Un tema recurrent des del principi és la compra de material esportiu pel gimnàs, sembla que aquest tema no avança. [...] La Montse proposa muntar una sortida programada perquè siguin els interns els qui comprin el material al Decathlon. Entre discussions s'acorda que hi vagi el Propi [el Propi és la persona del centre encarregada de fer les compres necessàries del CP] amb la llista que tenen feta des de fa més d'un mes. (Diari de camp, 08/06/2017)

El gimnàs finalment s'equipa amb el material que s'ha comprat amb el peculi del MR. Tot i així, a les reunions de les comissions es segueix reclamant el material esportiu que s'ha promès des de la Direcció General:

Es pregunta sobre la maquinària del gimnàs que havia d'arribar i no arriba. La Montse comenta que està autoritzat per la Direcció General però que la situació política del moment ha fet que s'aturés (octubre 2017). Els interns no entenen quina influència té el què passa al carrer amb aquest tema. La Montse els hi diu que la Generalitat de Catalunya paga a 90 dies i que les empreses no volen arriscar-se a que no ser pagades i és per aquest motiu que està tot aturat. (Diari de camp, 26/10/2017).

El gimnàs i el material esportiu ocupen la major part del temps de les reunions de les comissions i és la principal motivació de les persones internes del MR:

El primer punt que es parla és sobre la recepció del material esportiu, un intern comenta que s'hauria de fer una carta d'agraïment a la Direcció General. [...] S'aprova dedicar 115 euros per comprar altre material esportiu que els hi manca. D'altra banda, a l'haver arribat diverses manuelles, mancaria un suport. Es comenta que se li podria demanar al monitor del Taller de fusteria per si es podria fer de fusta i també fer suport per les TRX ja que al gimnàs no hi ha prou espai i per tant es podrien posar suports al pati. (Diari de camp, 30/11/2017)

Jo crec que aquesta és la major motivació dels interns d'aquest MR, perquè la majoria de les activitats que proposen són esportives. [...] Sempre volen fer competicions i conviden a altres MRs. Es fan programades per anar al Decathlon per comprar, que si falta la roda de no se què, que si la pesa d'aquí i d'allà, ho dominen tot. Jo crec que les reunions els hi serveix per a ells continuar amb la seva AFE i potenciar-la. En altres MRs no podrien fer tot això. (Teresa, PT4)

També el material esportiu del MR 7 és finançat pels interns, tal i com explica el Pedro (PV4): "Es financiado por ellos. Tenemos máquinas de donación, pero ellos también hacen aportaciones económicas y la verdad es que está muy bien montado. A muchos gimnasios en la calle les gustaría tener el material que tienen estos aquí". Segons el Ramón (PI6),

actualment, el gimnàs del MR 11 no té res a envejar a qualsevol gimnàs municipal, tot i que creu que sempre es podria millorar: “Bé, jo crec que està bé, què es podria millorar? Òbviament. Podria haver una miqueta més de barres amb discos d’aquests de goma per poder fer Crossfit, que això està de moda ara”. El Sergi (PE2) reafirma la bona dotació dels gimnasos de MR: “Els dos MRs de MPiC tenen molt material esportiu, allà poden fer el que vulguin i més”. Tant el Mamadou (PI13), com el Fernando (PI12) apunten que l’afluència al gimnàs és més alta quan el gimnàs està totalment equipat.

Davant de la compra del material esportiu per part de la població interna, el Víctor (PJ3), ho valora positivament, especialment perquè la SGPRS no té suficients recursos econòmics:

Tenim una falta de recursos endèmica i tenim un ús molt intensiu del poliesportiu, això és així. Per tant, el material es gasta, i si la administració no arriba perquè hi ha altres prioritats... Doncs, si algú vol portar la pilota, la porta, i si es vol equipar un gimnàs, per què no? Quin problema hi ha? Amb el compromís de que vostè quan compleixi la condemna això es queda aquí. Jo crec que això també és rehabilitació perquè algú que és capaç de contribuir amb el seu patrimoni a que la presó estigui millor... (Víctor, PJ3)

Però no sempre plou a gust de tothom i el Salvador (PI11), que havia format part de les comissions, explica una mica molest que tant sols s’ha fet inversió amb material esportiu: “El gimnàs ha funcionat, està funcionant a base de posar diners, perquè al final tot el que es recapta és pel gimnàs”. I el Martí (PT6) també considera que hi ha altres espais que necessiten atenció:

[...] “Es nuestro gimnasio, lo gestionamos nosotros y lo hemos conseguido nosotros”. [...] Hi ha un gimnàs molt preciós i súper maco dins del MR. [...] Ara s’ha professionalitzat molt aquest gimnàs. Van amb les seves proteïnes, els seus guants. És un gimnàs que ni el meu gimnàs i dius tampoc cal tant! En canvi, l’aula d’informàtica no desperta tant interès. (Martí, PT6)

Es desprèn dels comentaris anteriors l’exigència de les persones internes del MR 11 de tenir un gimnàs amb unes prestacions semblants a les que tenen els gimnasos del carrer. Així doncs, tot i les donacions de la SGPRS, assumeixen el seu finançament per habilitar encara més el gimnàs de material esportiu. Aquest finançament és possible a través del MPiC i el peculí del MR. La gestió d’aquest peculí recau directament sobre la població interna, són els seus diners i la majoria s’inverteix en qüestions relacionades amb l’AFE. Així mateix es qüestiona, com a qualsevol associació que podria ser del carrer, aquest tipus

d'inversió. Endarrere han quedat les garrafes de 5 litres i les TRX fetes amb material reciclat.

12.1.2 El gimnàs: Facilitant la gestió del temps

12.1.2.1 Gestionar

Hi ha diferents motius pels quals les persones internes del MPiC realitzen AFE al MR. Per una banda, tenim la limitació de les franges horàries del poliesportiu. Tenir un gimnàs al MR facilita la pràctica de l'AFE i la seva gestió igual com podria ser la seva pràctica al carrer, segons el personal penitenciari i els propis interns:

Aquí, en cualquier momento pueden decidir si van al gimnasio o no van al gimnasio. Tienen libertad para entrar y para salir. (Pedro, PV4)

És important que puguin tenir coses a fer al MR. [...] Ells tenen unes franges que van al poliesportiu i unes franges en que no. Poder tenir un gimnàs de mínims dóna a molts interns la possibilitat de poder gestionar-se ells l'esport. (Dolors, PT2)

Aquí tens més hores. Allà hi ha una hora i has d'anar aquesta hora, però a lo millor jo no vull anar aquesta hora. [...] A lo millor a les 9.00 ara mateix no m'agrada i ho faig a les 10.00; i si no a les 11.00 o a les 12.00 i si no per la tarda quan arribo de treballar. És com al carrer, tu tens el gimnàs i pots anar a la hora que vols. És la llibertat de poder anar-hi quan vols. (Tomás, PI2)

A més a més, les persones internes poden continuar amb els hàbits esportius que tenien establerts al carrer. Els interns i el personal de tractament opinen que el MPiC permet que les persones internes segueixin beneficiant-se de l'AFE, tot i estar privades de llibertat:

Jo jugo amb la raqueta des que era petit, des de que tenia sis anys. Jugava molt a tennis, també a frontó molt i molt, i m'agradava, és un esport que sempre m'ha agradat. I al carrer estava apuntat al poliesportiu, que hi havia raquetes. Sempre peses i raquetes, i aquí faig el mateix. (Tomás, PI2)

No és una cosa d'aquí, vénen de fora que si jugaven a voleibol, a futbol, bàsquet, feien molta activitat física a fora i aquí la continuen. A més a més, el fet de que tinguin un gimnàs aquí els hi facilita molt, no s'han ni que desplaçar. (Teresa, PT4)

La majoria d'interns es queixen que en el poliesportiu el temps de pràctica per fer musculació, que és de tres dies a la setmana, és poc. Alguns dels comentaris dels interns són:

El tiempo que tenemos es justo. (Fernando, PI12)

Sólo se sale tres días a la semana. Y al que le gusta hacer musculación, le gusta hacer cada día. (Claudio, PI8)

Musculació és com menjar, sempre. I l'esport, com futbol o raquetes, és com a distracció, com alguna cosa diferent que m'agrada. Tu algun dia pots estar sense jugar a futbol o raquetes, però musculació sempre, cada dia. (Tomás, PI2)

Anar a l'àrea esportiva segons els interns suposa perdre temps i quedar-se al MR els hi suposa practicar amb més llibertat i tranquil·litat, a part que les condicions higièniques són millor:

Ara no surto perquè tinc aquí el gimnàs. No m'agrada sortir perquè es perd molt de temps. [...] Prefereix-ho quedar-me aquí que tinc de tot aquí. Faig raqueta, faig esports. Abans sortia però anar cap allà no m'agrada. [...] Els horaris aquí [referint-se al MR] són molt més amples, pots fer un entrenament de dues, tres hores. La gent és més reduïda. Tens tot a la teva disposició sense haver d'esperar. És més higiènic, que seria l'últim, però bé, fent esport sues i també s'ha de tenir en compte. Però més que res perquè pots entrenar més. (Tomás, PI2)

Aquí vas al teu aire, sense presses, sense haver-te d'estar esperant. (Salvador, PI10)

No tenemos que ir a marchas forzadas, aquí puedo ir relajado y nos ayudamos entre nosotros. (Fernando, PI12)

Al tenir bastant equipament aquí al MR, doncs per què sortir? Entrenem tot el matí aquí. Abans no sortia al poliesportiu perquè ja ho tenia aquí, però ara amb la previsió d'anar al MR 14 vaig apuntar-me a tot perquè no tens res al MR 14. A l'estar en un MR privilegiat com és aquest, pots decidir no sortir i quedar-te aquí amb el Tomás, amb els teus i ho fem aquí. Perquè tu cada vegada que vens, on em trobes? Al gimnàs. (Salvador, PI10)

Es posa de manifest la passió i les ganes de treballar muscularment de la població interna del MR 11. Les franges horàries al poliesportiu no són suficients per aquestes persones i per aquest motiu consideren vital el gimnàs del MR. El moment i les hores de pràctica d'AFE ofereixen a les persones internes un millor aprofitament del temps durant la seva condemna i una continuïtat en les seves pràctiques físico-esportives.

Un altre dels motius pels quals els interns decideixen realitzar activitat al MR es deu a la coincidència entre la franja horària esportiva atorgada al propi MR amb les altres activitats del centre o del MR, (com tallers productius, programes de tractament, o escola). Els interns

i el personal penitenciari de la SGPRS i del CP remarquen la importància del MPiC, perquè els permet seguir fent AFE, tot i les seves ocupacions diàries:

Ahora, hago un poco de deporte después del curso que terminamos a las once.
(Mamadou, PI13).

És necessari que hi hagi un gimnàs perquè hi ha gent que igual no pot anar al poliesportiu pel seu itinerari de rehabilitació i d'activitats, perquè treballa, perquè té un altre destí, perquè va a l'escola. (Víctor, PJ3)

Aquí lo pueden adaptar a su horario. (Montse, PT1)

Es fa palès que, tot i que el CP té una gran oferta esportiva, hi ha interns que no poden accedir-hi a causa d'altres activitats que tenen en el centre, la majoria d'elles d'obligat compliment i d'altres perquè els interns s'hi han compromès. El gimnàs en el MR els hi dóna l'oportunitat de realitzar pràctica físico-esportiva si així ho desitgen o ho necessiten, en el moment que vulguin.

12.1.2.2 Complementar

D'altra banda, hi ha interns que surten a l'àrea esportiva i utilitzen el gimnàs del MR per complementar la seves rutines. El tipus de màquines musculars que hi ha en un lloc i l'altre determina el tipus de treball en cada espai, segons com expliquen els interns i el propi personal tècnic esportiu:

Con lo que tenemos y lo que hay en el MR, pues vamos haciendo... allí podemos hacer tríceps en polea, remo, prensa femoral. (Fernando)

En el polideportivo hay máquinas que aquí no las tenemos, entonces como no se puede ir todos los días, un día haces unas cosas y otro, haces otras. (Mamadou, PI13)

Poden ser coses compatibles perquè el gimnàs d'aquí pots donar-ne un ús i allà acabar de fer altres exercicis perquè no hi ha el mateix material a un lloc que l'altre. (Sergi, PE2)

Encara que surto a fer esport, quan tens hores mortes al MR doncs un gimnàs sempre va bé. (Ramón, PI6)

D'altres complementen les activitats cardiovasculars i més esportives que hi ha a l'àrea esportiva amb el treball de força que desenvolupen al MR, tal i com explica el personal d'interior:

Al poliesportiu surten a fer raqueta, futbol, jugar a bàsquet, córrer. [...] i al gimnàs del MR 11 fan de tot, falta una màquina de cames i ja està, després surten perquè volen fer aeròbic. (Jaume, PV3)

S'evidencia que el treball muscular és una de les prioritats de les persones internes del MR i, tant el personal d'interior, com el Diari de camp, evidencien que és una de les activitats amb més èxit del MR:

La mayoría de los internos de este MR salen al polideportivo y van al gimnasio, están todos cuadrados. Yo creo que es la actividad, junto con los juegos de los ordenadores, que más utilizan, así están todos. (Joan, PV1)

Cada vegada que vaig al MR i li faig una ullada al gimnàs, sempre si hi ha algú, algunes vegades estan repartits per les diferents màquines i d'altres estan en grup compartint alguna màquina i ajudant-se. (Diari de camp, 20/03/2019)

Es reflecteix que realitzar musculació al MR és, per alguns, una forma d'optimitzar el seu temps sense limitacions horàries i, d'altra banda, per altres, els suposa complementar les seves rutines al poliesportiu. Ambdós espais, amb màquines específiques distintes, es complementen d'allò més bé.

12.1.2.3 Apropar

Un altre dels motius pels quals les persones internes decideixen realitzar AFE al MR i no al poliesportiu és per motius personals, tal com explica el Claudio (PI8): "Hay internos que pueda que tengan incompatibilidades, o porque tiene problemas de socialización o porque no quiere salir de su zona de confort y no salen del MR. Entonces tener un gimnasio dentro a estas personas les ayuda".

D'altres interns comenten que no estan a gust barrejant-se amb persones d'altres tipologies, com explica el Baltasar (PI7): "Tener que ir al área deportiva con otras personas, con otros MRs, hay gente a la que no le es agradable. Tener el gimnasio en tu MR hace que se cree un buen ambiente y entrenas de otra manera". Segons Jaume (PV3) quedar-se al MR és una forma d'evitar problemes:

Ara que estic aquí et diria que sí, abans que estava a altres MRs deia que no, que surtin al poliesportiu. Però clar, el poliesportiu ajunta molta gent d'altres MRs i també hi ha conflictes perquè quan es barregen ... Quanta més gent s'ajunta en un lloc és pitjor, és així de clar. Tener un gimnàs al mateix MR jo crec que és el millor que hi ha. [...] Sortir a fora és tema de conflicte. (Jaume, PV3)

I n'hi ha d'altres que prefereixen quedar-se al MR perquè no troben el seu espai a l'àrea esportiva, com per exemple la gent gran que, segons el Baltasar (PI7): "No volen entrenar-

se amb els joves perquè no es senten còmodes i l'únic que fan servir és la bicicleta estàtica”.

Per contra, el Pedro (PV4) veu l'AFE al poliesportiu com una oportunitat per trobar-se i socialitzar-se amb altres persones: “El polideportivo les sirve para que ellos tengan actividades transversales y que se vean también otros internos. Claro, no podemos cerrar las unidades y crear micro prisiones. Porque si no ¿qué sociedad es esta?”.

Tot i que el gimnàs pot ser i és, al carrer i en una presó, un lloc de socialització, es desprèn d'alguns comentaris que, en determinades circumstàncies, l'àrea esportiva pot ser un lloc de conflicte pels diferents perfils que poden trobar-se. El gimnàs al MR també és una solució per aquells persones internes que volen realitzar AFE i, per motius personals, no desitgen sortir.

D'altra banda, és una aproximació de les persones més sedentàries a l'AFE. El fet de tenir un gimnàs i material esportiu propi al MR facilita la pràctica físico-esportiva d'interns que inicialment no es senten atrets per l'AFE, tal i com descriuen els interns:

Hay gente que no sale del MR porque no le gusta o no le interesa o no le apetece, pues tiene la alternativa de poder hacer deporte. El deporte es bueno porque quita mucha tensión y si esta persona le das esa oportunidad y se le enciende la bombilla, pues bienvenido sea. Es súper positivo tener un gimnasio. Normalmente va la gente que sale a hacer deporte, pero he visto gente que no sale nunca y que hacen deporte. [...] de no hacer nada, a hacer tres veces por semana, ya hemos conseguido a alguna cosa. (José, PI1)

El Tomás (PI2) també ho veu igual. El fet de tenir-ho a l'abast fa que la gent tingui curiositat per la pràctica físico-esportiva i, potser que en algun moment, es posin a realitzar algun tipus d'AFE:

Hi ha gent que no va al “poli” perquè no li agrada, i passa pel gimnàs que tenim al MR i diu: “Ai mira, doncs ho provo!”. Hi ha gent que no surt per a res però veu el gimnàs i entra dins i fa alguna cosa. Algun dia fa deu minuts, un altre dia fa vint minuts i pregunta: “I aquesta màquina per a què serveix?” Igual que raquetes, a fora hi ha raquetes, i hi ha gent que no surt per res a raquetes i aquí en fan. (Tomás, PI2)

Es dedueix que aquelles persones que no acostumen a sortir del MR o a l'àrea esportiva, el gimnàs de MR els hi ofereix l'oportunitat de la pràctica d'AFE de forma fàcil i propera amb un ambient afavoridor. Aquells que mai s'han vist atrets per l'AFE poden iniciar-se a la pràctica pel mimetisme amb els seus companys.

12.1.3 El respecte i la responsabilitat

Els espais creats en els MPiC necessiten un control per assegurar el seu bon ús i un manteniment perquè l'espai estigui en bones condicions. El gimnàs, igual que la resta d'espais oberts, com la ludoteca i la biblioteca, tenen una normativa i uns responsables que cuiden l'espai tant pel que fa el seu ús, com de la seva neteja:

La normativa es exactament la misma que la del polideportivo, exactament la misma. Ropa deportiva, toallas, no se bebe, no se fuma, se ha de estar con la camiseta, la misma. (Pedro, PV4).

Es parla també que hi ha gent que no recorda portar la tovallola. [...] El Baltasar comenta que mirará d'aconseguir llençols antics per poder posar a les màquines. [...] A partir d'aquí es debat la millor manera de netejar el material [...] hi ha opinions per a tots els gustos i tots participen. [...] Al final la Dolors comenta que portará un neteja vidres. (Diari de camp, 30/11/2017)

Els responsables dels espais són interns voluntaris que tenen assignades franges de matí, de tarda o de cap de setmana en funció de la seva disponibilitat. La persona responsable d'estar al gimnàs s'encarrega d'obrir, de que la sala estigui neta, de la bona utilització del material i del seu recompte cada vegada que es tanca la sala. També pot demanar l'aparell de música i ambientar la sala. El Salvador (PI10) confessa que ser encarregat d'un espai suposa donar exemple i ajudar en el què faci falta:

Aquí, la presència física de gent que ho tractem bé fa que les conductes siguin les correctes perquè ens impliquem. Ser encarregat no és únicament apuntar-se, és demanar: què vols que faci? [...] Ser encarregat d'alguna cosa no és emplenar un espai, t'has d'implicar una mica més i sobretot donar exemple en el què la gent es fixi. Se'm dóna bé ser líder, però des de la trinxera. [...] Jo sóc el primer en agafar el pal de fregar i l'escombra. (Salvador, PI10)

I també hi ha altre persones en el MR que intenten ajudar en el què faci falta, tot i no ser responsables, com el Fernando (PI12): "No soy responsable, pero bueno, yo en cuanto se hace el recuento, pues nos acercamos ahí al funcionario y hacemos el recuento de todo lo que hay".

Es reflecteix la responsabilitat que tenen les persones internes voluntàries encarregades d'algun espai, ja que no tan sols tenen tasques de manteniment de l'espai sinó també del bon ús i conservació del material. Es posa de manifest que l'exemple amb la conducta del propi responsable és una forma de ser respectat com a encarregat d'aquell espai.

Totes aquestes accions fomenten, en primer lloc, el respecte amb els companys, tot i que no en tots els casos, de manera que no tots els interns ho viuen igual:

En el gimnàs tothom es respecta, potser no et parles amb algú que està al teu costat però no hi ha conflictes. (Javier, PI5)

Aquest gimnàs a mi no m'agrada del tot. [...] En aquest MR hi ha un grup que van junts a la tarda a musculació que s'han començat a fer dir els "killers". I quan marxaven, dos o tres dèiem: "Ostres, no estan aquells, ara podem entrenar tranquils". (Daniel, PI11)

I en segon lloc, es genera el respecte a l'espai i al material, tot i que de tant en tant s'hagi de recordar:

La gent respecta el material i la sala. Les persones que fan servir el material, l'agafen, l'utilitzen i el tornen a deixar on estava. No ha faltat mai cap peça, ni cap barra del gimnàs. (Baltasar, PI7)

A alguns dels joves se'ls hi ha de recordar que recullin el material (Fernando, PI12).

Un aspecte a destacar i que és important ressaltar és que al ser material que han comprat ells, fa que es cuidi millor, ja que se'l consideren com a propi:

Ellos tienen una cuenta de peculio donde compran, o sea las TRX, las pesas, por ejemplo, las han comprado ellos, es una manera de cuidarse [...] y se esmeran más en cuidar algo que les ha costado un dinero. (Joan, PV1)

Queda palesa la preocupació dels interns pel manteniment i la cura de tots els aspectes relacionats amb el gimnàs. El sentiment de propietat els fa ser extremadament responsables de l'espai. La neteja, el manteniment, la normativa, l'ús i el control del material són aspectes que cuiden i els preocupa pel fet de sentir que aquell és el seu espai, el seu gimnàs.

D'altra banda, una problemàtica que sorgeix és quan els interns volen utilitzar el material esportiu del gimnàs al pati. Els CUSIs del MR no ho veuen en bons ulls, tot i que al final s'acorda fer una llista amb el material que volen treure i redactar una normativa:

Un altre intern comenta que algun funcionari no els deixa treure el material del gimnàs al pati. [...] Al final s'acorda que els interns faran una llista amb el què voldrien treure i se'ls hi passarà als funcionaris perquè ells ho valorin i fixar la normativa. [...] El primer tema és l'autorització de treure el material esportiu a fora al pati. Tant la Montse com el Joan comenten que han d'escriure una normativa que expliciti tot el què volen treure, sigui material esportiu o altres coses, com els bancs.

Pel Joan no hi ha problema però ha de quedar per escrit, per si es canvia de CUSI o aquell dia no hi és. (Diari de camp, 15/03/2018)

En certes ocasions hi ha temes que s'encallen, i aquest és el cas de treure material al pati. La desesperació dels interns es va accentuar quan va arribar una roda de tractor que va ser sol·licitada i autoritzada però enlloc posava que la podien utilitzar al gimnàs:

Torna a sortir el tema de treure el material esportiu al pati.... La roda de tractor que van portar la setmana passada i que de moment no es podia utilitzar perquè no especificava que havia de ser al pati [cosa obvia perquè no hi cap al gimnàs], sembla que ja està autoritzada. (Diari de camp, 02/05/2018)

Els comentaris anteriors mostren la responsabilitat que assumeixen les persones internes quan es fan càrrec d'espais i materials que han nascut de la seva persistència i el seu desig. Es posa de manifest que les demandes de les persones internes del MR 11 no són simplement habilitar un espai per un gimnàs, sinó dotar-lo de tot el material possible i utilitzar-lo de totes les maneres possibles.

12.2 LA IMPLICACIÓ: LA DIVERSITAT DE LES ACTIVITATS AUTOGESTIONADES

12.2.1 El pati: la transformació i la cura de l'espai per una pràctica qualitativa

El pati dels MRs és un dels espais on les persones internes passen més hores i un espai on es poden practicar diferents AFE's, però les condicions en què es trobava el pati del MR 11 no eren molt favorables. El Marcelo (PI4) recorda com era aquest espai anteriorment i els recursos materials amb què comptaven:

Tú veías el patio y estaban los bancos sin pintar, veías cómo mucho una línea en el campo, las porterías no tenían ni red y estaban oxidadas. Era todo triste, las paredes donde jugaban a pádel estaban sin pintar, no había líneas, bueno sí, la imaginación. En ese tiempo a veces tampoco teníamos pelota de fútbol. [...] a veces la conseguíamos de otro MR en un torneo. Era oro para nosotros, era un premio grande, una pelota. (Marcelo, PI4)

A l'estiu del 2017, a les reunions de les comissions es discuteix sobre la inversió de diners per pintar les línies dels camps al pati, tot i que no tots els components ho veuen amb bon ulls:

A continuació es posa sobre la taula el tema de què fer amb els diners sobrants de la barbacoa. La majoria opina que ha de ser per pintar les línies de joc de futbol i bàsquet i les porteries, però d'altres que no practiquen esport no ho veuen tant clar

que hagi d'anar destinat a la pintura, i hi ha algunes cares llargues. Tot i que tampoc hi ha propostes.

[...] Un cop aprovada la inversió de diners per pintar les línies dels camps i les porteries es discuteix el tipus de pintura que s'ha d'utilitzar, les quantitats i els colors. Un cop aconseguida la pintura, ells mateixos les pinten. Una de les altres inversions que es fa és comprar pales noves i pilotes per jugar a frontó, que és un dels esports més practicats al MR. (Diari de camp, 08/06/2017)

L'esport del frontó, que es visualitza a la Figura 26, ha estat sempre un dels esports més practicats a les presons, inicialment es jugava a la pilota basca, tal i com comenta el Fernando (PI12), però actualment es juga amb pales perquè ja està permesa la seva entrada:

La gente no juega ya con la pelota vasca, yo aún la tengo. La gente no quiere, no aguanta. [...] ya no se practica, en algunos MRs quizás sí. El frontón es un histórico porque las palas en ningún MR estaban autorizadas por régimen. [...] Ahora, ya se puede. Yo me he tirado tiempo jugando a palas, es cardio y desgasta. Nosotros no jugamos una hora, jugamos dos o tres horas, y estas a gusto. [...] Estás motivado y te lo pasas bien. (Fernando, PI12)

Figura 26. Línies i pales de frontó

Font: Elaboració pròpia

L'altre esport que es practica a la majoria de MRs és el futbol, la Figura 27 mostra una de les porteries. Malgrat la seva popularitat, els partits de futbol en el MR 11, abans de la instauració del MPiC, eren gairebé un esport de risc, pel nivell de competitivitat i agressivitat:

En ese momento había muchas tensiones aquí, rivalidad, cada uno con su grupo. Cuando jugaban al fútbol, era como si estuvieran peleando, pero en fútbol. Siempre

yo quiero ser mejor que el otro, quién es más fuerte aquí, quién se hace respetar más, claro, pero eso tampoco, no te lleva a ningún camino. (Marcelo, PI4)

Però les dinàmiques han canviat arrel del MPiC i la nova climatologia del MR ha fet possible que aquestes confrontacions violentes hagin minvat. Els diferents partits, campionats i tornejos són organitzats pels propis interns. El José (PI1) explica que moltes vegades quan puguen després de dinar a les cel·les, algú s'anima i diu a la resta si volen partit a la tarda i, en un moment, poden sorgir fins a quatre equips i munten un quadrangular en breus instants. Els partits de bàsquet, on a la Figura 28 es veu una de les cistelles, són més esporàdics, i normalment hi ha dos o quatre interns que fan un 21 o 2 contra 2, gairebé sempre amb mitja pista. Al bàsquet no sol haver-hi mai cap conflicte, comenta el Fernando (PI12).

Figura 27. Porteria de futbol al MR

Font: Elaboració pròpia

Figura 28. Cistella de bàsquet al MR

Font: Elaboració pròpia

Una altra de les activitats físiques que es realitzen en els patis dels MRs és passejar amunt i avall pel pati. No obstant, la pràctica d'aquesta activitat sovint pot ser difícil si hi ha altres activitats al mateix temps.

En termes generals, l'AFE augmenta en qualitat dins del MPiC, però en el cas de les persones que volen caminar, es pot dir que encara queda una mica de camí. Sempre hi ha qüestions ha millorar dins d'un projecte, i en aquest cas, és el respecte a les persones que volen caminar i coincideix amb partits esportius. En aquest sentit, hi ha una falta de comunicació i d'entesa entre la població. Segons el José (PI1): "[...] pues el que quiere andar no puede, o se queda sentado en los bancos, o se sube a jugar al ajedrez u otra cosa". En el Diari de camp (30/11/2017) es recull la reflexió d'una funcionària en una de les reunions de les comissions: "La funcionària torna a participar i comenta que haurien de tenir en compte a tots aquells que volen estar al pati sense molèsties, bàsicament parla del tema de les pilotes i dels partits".

Tal i com s'observa els interns són capaços de generar la seva pròpia AFE, i si se'ls hi faciliten les eines necessàries, com pot ser un pot de pintura, l'activitat pot multiplicar-se,

així com la qualitat de la pràctica, tot i que sempre es pot millorar la comunicació entre les persones internes que volen practicar AFE en el mateix espai.

12.2.2 El Crossfit: la motivació per participar-hi i la transformació del dinamitzador

A l'última dècada el crossfit ha anat guanyant adeptes i les persones internes que els hi agrada l'AFE en són uns més, així doncs, esporàdicament, s'organitzen circuits de crossfit. Un dels interns que ho organitza és el José (PI1) i comenta que a la gent li agrada molt. També en el MR 7 hi ha un intern que dinamitza aquesta activitat i el Javier (PI5) confessa que té molt èxit. Puntualment s'organitzen entrenaments amb un tècnic professional que, de forma voluntària, ofereix les persones internes que vulguin participar dels MR 7 i MR 11 rutines i consells per treballar a través d'aquest tipus d'entrenament. Els entrenaments es realitzen alternativament en aquests MRs. El monitor porta també material de l'exterior, com són barres i discos de gran pes, com s'observa a la Figura 29, 30 i 31.

Figura 29. Pilotes medicinals per la pràctica del Crossfit

Font: Elaboració pròpia

Figura 30. Barres per realitzar entrenaments de Crossfit

Font: Elaboració pròpia

Figura 31. Intern realitzant l'activitat de Crossfit

Font: Elaboració pròpia

Cada vegada que es proposa aquesta activitat en el MR 11 els interns es mostren motivats i molts d'ells volen participar, tal i com queda reflectit en el Diari de camp (04/07/2017): "A continuació la Montse (PT1) comenta que hi ha la possibilitat de fer un entrenament de crossfit i tots volen participar". La Dolors (PT2) remarca la felicitat dels interns que participen en aquesta activitat, tot i que la mateixa és limitada a uns quants, per motius de seguretat:

L'intern que participa és més feliç. Avui hem anat a fer el crossfit, brutal! Vull dir estaven exultants i dient: "por favor que vuelva el monitor y por favor que vuelva. O sigui, flipant. Clar, haurien de ser 100 fent crossfit, no poden ser 100 fent crossfit, eren 10 i han acabat desfets. (Dolors, PT2)

És important realitzar diferents tipus d'AFE per tal de que cadascú trobi la que s'adapti millor a les seves necessitats i interessos. Segons la Montse (PT1), l'activitat de crossfit ha donat el seu fruit motivant a interns que normalment no eren molt participatius:

Hoy hemos hecho lo del crossfit y cuando he vuelto al MR iban muertos, pero súper contentos. Claro, y cuando los he acompañado al MR uno que no suele estar demasiado implicado me dice: "Es que esto lo tendríamos que hacer más y esto lo tendríamos que hacer aquí en el MR 11". De repente, por lo que sea te enganchas y ríes por accidente...Y le digo: "Lo haremos porque el monitor, hoy, era el primer día que venía y ha venido al MR 7, pero vendrá al MR 11". Y dice: "Podíamos hacer nosotros una actividad". Y digo: "Sí, esto estaría chulo proponerlo" y el Salvador que estaba allí le dice: "Oye, pues por qué no te subes y lo explicas arriba, igual". No sé si subirá o no, pero... (Montse, PT1)

Un altre cas relacionat amb el crossfit és l'activitat que condueix un intern que, amb més de 20 anys de trajectòria penitenciària i una greu problemàtica conductual, va retornar al MR 11 i es va oferir per dur a terme sessions de crossfit. Els interns i el personal penitenciari destaquen el bon funcionament de l'activitat i la Teresa (PT4) remarca el canvi d'actitud d'aquest intern amb una nul·la trajectòria de participació dins d'un CP i que, sorprenentment, ha trobat a través de l'AFE la motivació necessària per poder i voler participar:

Un intern que va venir d'un altre CP, porta molts anys, des del 2000 que està a presó i des del 2010 tenia molts primers graus, molta problemàtica a nivell conductual. Va arribar aquí i ha flipat. [...]. A la primera reunió que va venir va proposar dirigir ell una activitat de Crossfit i sí, sí, ara, dos dies a la setmana la fa. Es veu que funciona molt i té molts adeptes i està funcionant molt bé, i va ser un intern que mai haguessis dit que podria participar. Clar, i a través de l'AFE que és el que a ells molts els motiva, [...] aquesta és una inquietud que tenen gairebé tots i és una manera de participar i està funcionant molt bé. (Teresa, PT4)

Es dedueix que la motivació per les noves tendències i els nous mètodes per treballar la força són capaços de mobilitzar interns poc participatius i, fins i tot, els que han tingut una trajectòria conductual més complicada. Oferir un ventall ampli i divers d'AFE facilita que les persones internes trobin la seva activitat i participin activament en el MR.

12.2.3 El ioga: espai de creixement personal

En el MR 11 es realitzen altres pràctiques esportives que, tot i que inicialment no eren autogestionades, ho han arribat a ser, com és el cas del ioga. En el MR hi havia un parell d'interns que practicaven asanes en el pati i això va fer que d'altres se'ls unissin. El

Fernando (PI12) comenta que ho ha provat però que el seu cos necessita un altre tipus d'activitat:

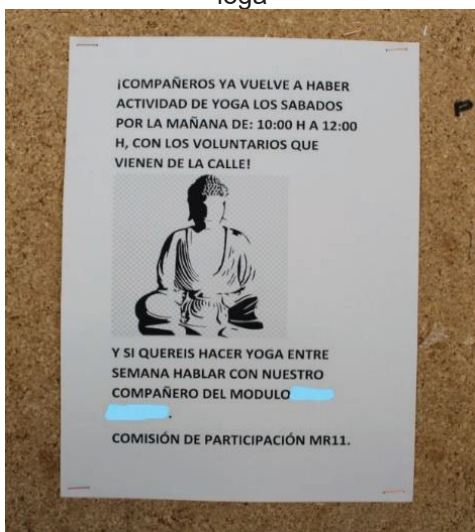
¡He hecho con ellos, sí! Lo que pasa es que he hecho y me rompo. Yo no llego a lo que hacen ellos. Lo intento y luego cuando acabo noto que todo está en su sitio, se va encajando. Y luego a veces vuelvo, porque claro en el deporte también es muy importante hacer estiramientos. [...] Yo necesito más tensión, me lo pide el cuerpo, para desfogar. Y ellos lo hacen de otra manera a su manera y se pegan dos o tres horas haciendo yoga y taichí. (Fernando, PI12)

Una mostra dels estereotips que existeixen als CPs és el que explica el José (PI1), assignant la pràctica del ioga a una activitat per a dones, tot i que aquests van canviant:

Es una actividad positiva y crea más beneficios positivos que negativos, por supuesto. También ten en cuenta que... muchas veces la ignorancia..., yo no tenía ni idea. Yo en la calle no había hecho, lo escuchaba, pero yo no había hecho ni taichí, ni yoga. Y bueno, parecía que eran actividades para mujeres. (José, PI1)

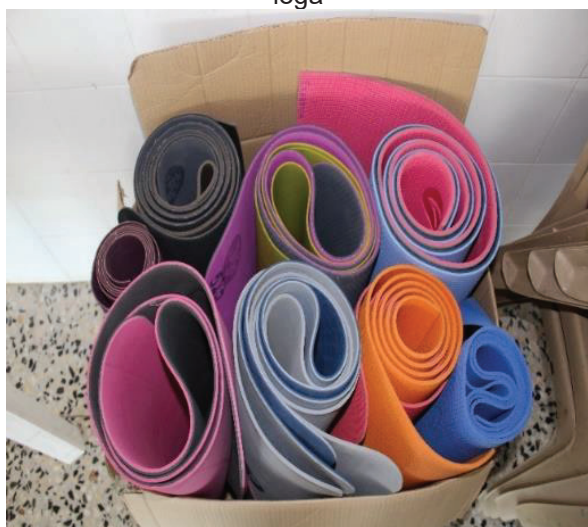
En un parell d'ocasions, a l'iniciar-se el MPiC, s'havia intentat formar un grup d'iniciació al ioga però no havia tirat endavant. No ha estat fins un parell d'anys més tard que s'ha aconseguit formar un grup estable per la pràctica de ioga, on la Figura 32 ens mostra un cartell promocional de l'activitat i la Figura 33, les màrfegues utilitzades. Un dels interns que va intentar formar un grup a l'inici, finalment, ha aconseguit motivar a un grup de 7 o 8 interns que, tres cops a la setmana, per la tarda, pugen a la sala i els guia a través de diferents asanes: "Es un grupo muy estable y hemos conseguido crear un buen clima de trabajo" (Diari de camp, 19/07/2019).

Figura 32. Cartell promocionant l'activitat de ioga

Font: Elaboració pròpia

Figura 33. Màrfegues utilitzades per l'activitat de ioga

Font: Elaboració pròpia

Si una persona interna té la possibilitat de conèixer diferents practiques esportives, aquestes poden proporcionar-li opcions de temps lliure un cop acabi la seva condemna: “[...] si un intern que no havia fet mai ioga quan surt es planteja anar a un centre a fer ioga, doncs, ja hem aconseguit que ocupi el temps de forma autònoma, que conegui gent normalitzada, etc.” (Pau, PJ1).

Es constata com les pràctiques orientals també hi tenen cabuda a un CP. El ioga ofereix a la persona interna un espai de reflexió interior i de pràctica físico-esportiva. Tot que hi ha certs prejudicis que s’han de seguir treballant per trencar-los.

En aquest apartat es posa de manifest la mobilització de la majoria de les persones internes en el MR 11, cadascuna d’elles amb diferents motivacions físico-esportives que condueixen al MR a ser actiu, participatiu i motivat. L’ocupació dels espais amb AFE a través del MPiC és un èxit per part dels propis interns i del personal professional del MR, aportant, col·laborant, incentivant i promovent diverses pràctiques físico-esportives.

12.2.4 “Luces y sombras”: la unió de bandes llatines rivals a través del ball

Si es faciliten les eines necessàries, les propostes de les persones internes es fan realitat, segons la Montse (PT1): “[...] Éste con el deporte, otro con algo más manual o... con lo del tema del baile, por ejemplo, hay mucha gente que se ha subido al carro”. El MPiC ha donat l’oportunitat a un grup d’interns de formar un grup de ball. Un dels seus organitzadors, el Norberto (PI9), comenta que la motivació neix de les ganes de divertir-se ballant i es fa possible gràcies a la col·laboració i confiança del personal d’interior i de tractament, i també d’aportacions voluntàries:

Ninguno teníamos ni idea del encaje de una coreografía, de un baile pactado, o los tiempos de la música, ni nada de eso. Simplemente era como si fuéramos al gimnasio, o la biblioteca y surgió un día en una comisión: "Bueno, como aquí hay mucho latino, pues también podemos abrir un espacio para bailar todos". [...] El Cap de unitat, la Dolors y la Montse confían en nosotros, que no vamos a hacer cosas malas, que no vamos a planear nada, simplemente vamos a bailar y nos facilitan el espacio. [...]

Una chica vino y nos donó un equipo de música. Ahora nosotros queremos comprar uno y vamos a comprar un equipo de altavoces y lo vamos a instalar, porque así ya el que viene detrás pues, ya tienes todo montado. [...] Las chicas (monitores de Salud Mental que de forma voluntàries es van oferir a ajudar-los) nos ponen bastantes vídeos. Tenemos un pen que nos ha donado la educadora. Y siempre que queremos un vídeo nuevo, pues entonces le decimos a la Dolors que nos lo baje y ella nos lo baja. Sí, tenemos bastante ayuda. (Norberto, PI9)

Com s'ha comentat anteriorment, quan hi ha alguna cosa que motiva als interns, les propostes no s'aturen. En aquest sentit, el grup de ball, mentre estaven preparant un ball per Nadal, va voler presentar un nou projecte:

Un grup d'interns està preparant un ball per la competició de decoració entre MRs que es realitza per Nadal. [...] i més enllà del ball volen proposar un projecte de ball. Les educadores els hi comenten que vagin pas a pas i que primer presentin el ball el dia de la decoració i que posteriorment poden presentar el projecte. (Diari de camp, 09/11/2017)

Els integrants del grup són d'origen llatinoamericà i tots ells formaven part de diferents bandes llatines. Aquest espai els ha donat l'oportunitat de fer alguna cosa conjunta, fet totalment impensable al carrer, relacionar-se amb persones diferents i a aprendre a resoldre els petits conflictes que sorgeixen a través del diàleg, així com autoregular la seva impulsivitat, segons com reconeixen els propis interns:

Éramos seis integrantes y formábamos parte de bandas en la calle, bandas diferentes, cuatro bandas diferentes. Y el MPiC en el MR y las ganas de bailar nos dio la oportunidad de juntarnos [...]

Yo soy uno de los que me enfado mucho porque me gusta que las cosas salgan bien, entonces siempre me dicen: "No, porque tú vas muy brusco, que no nos puedes hablar así". Entonces nos sentábamos en una mesa redonda y hablábamos de lo que no nos gustaba unos de los otros del baile y todo salía bien y acabamos comiendo patatas, refrescos, era como la última cena. (Norberto, PI9)

A partir d'aquestes petites discussions que anaven apareixent al grup i la resolució de les mateixes és com va aparèixer el nom del grup. Pel Norberto (PI9) "Luces y sombras" mostrava el contrast entre les diferents posicions dels interns:

El nombre sale de la monitora, siempre veía que nosotros teníamos piques, pero eran leves piques: "Oye, tú no aprendes esto, y no aprendes lo otro", y siempre surgía uno que decía: "No, él lo aprenderá, pero con tiempo". Siempre veías que había algunos que eran sombras y otros eran luces. Entonces, cuando teníamos que ponerle un nombre para participar en el concurso, estábamos diciendo muchos nombres, los diabólicos, y ella dijo: "Luces y sombras". Todos nos miramos y decidimos que ese iba a ser nuestro nombre. (Norberto, PI9)

I així, quan a part de la il·lusió i la motivació hi poses hores de treball, les coses acostumen a millorar, i així va ser amb el grup de ball:

No estábamos coordinados. La monitora nos grabó, vemos el vídeo que hicimos [...] íbamos todos descoordinados, cada quien hacía su paso cómo le parecía. Cada uno tenía su propio flow. Ahora no, ahora lo hacemos iguales. [...]

Ensayamos para cuando tenemos el concurso tres veces por semana, una hora y media o dos. A veces nos metemos ahí de las 9:30, y salimos de ahí a las 13.30. [...] vamos encajando los días que nos encontramos todos en el patio, es cómo surge. [...] Incluso cada quién se lleva un trocito un día el USB para ensayarla en el chabolo. Yo vivía con otro compañero, y ensayábamos por la noche. El Samuel también, él es muy tímido, pero se soltó, para que veas lo que llega la música. (Norberto, PI9)

Tot i que al final no van guanyar la competició, el Norberto (PI9) es va sentir com a guanyador per l'aprenentatge de l'experiència i el treball d'equip, tant entre els interns, com amb les educadores:

El día de la competición no ganamos, pero yo sentí como si hubiéramos ganado porque frente al público es diferente. Teníamos muchos nervios. Entonces, la Dolors y la Montse, nos decían: "No mires, mira un punto fijo, que no sé qué...". Entonces eso me ayudó, pero en parte el grupo se unió un poco más y nos dimos un poco más de apoyo, tú me miras a mí y yo te miro a ti y todos vamos a hacerlo a una. (Norberto, PI9)

Aquesta mateixa dedicació, il·lusió i recolzament és el que tracten de transmetre a la gent que es va unint al grup. El Norberto (PI9) aprecia el reconeixement que li fan els seus companys després d'ajudar-los:

[...] Algunos lo están intentando, van al espacio para disfrutar, pero a veces se encuentran un poco agobiados y ellos se ven como que no encajan. Pero todos encajamos, en realidad todos encajamos en el grupo, lo que pasa es que unos estamos más evolucionados y más avanzados que otros, pero con esfuerzo y trabajo todos llegamos ahí. Yo les he dicho a ellos que mi compañero y yo nunca habíamos hecho coreografía y ahora estamos muy coordinados, la base es la práctica. [...] Y el nuevo integrante lo está llevando más allá, porque quiere esforzarse, porque es una gratitud de que tú enseñas a tú compañero y luego te diga: "Ah, mira, he aprendido este paso gracias a ti, por el esfuerzo". Y yo le dijo: "No, no gracias a mí, has sido tú, porque tú has prestado atención al paso y has dado la evolución que tenías que darle". (Norberto, PI9)

Ballar aporta als interns sentiment d'alegria i llibertat. El mateix intern afirma que en el moment en què està ballant no es sent empresonat i es sent feliç i aquest sentiment es contamina a la resta de companys del MR:

Es cómo que estamos en otro lado en ese momento, no estamos en la prisión ninguno. A mí me aporta felicidad, la verdad. [...] Somos caribeños y la música para nosotros es alegría. Pero también para el patio es una alegría, que a lo mejor un compañero está aburrido en el patio y se sube: "Ah, vamos a ver lo que están haciendo los chavales", y suben, bailan con nosotros, interactúan. Es un desahogo de la cárcel, cuando estamos ahí yo no pienso que estoy preso. Yo pienso que estoy con los colegas en un club de baile, bailando, ensayando. [...] Mientras bailo no siento nada, es como que simplemente me dejo llevar por la música, simplemente me miro con mi compañero y sabemos el paso ya que tenemos que dar y solo lo dejamos fluir, e incluso a veces nos reímos, porque vamos tan coordinados. Esa felicidad nos la transmitimos, esa alegría. (Norberto, PI9)

Una altra de les coses que el ball aporta al grup és un canvi d'actitud. Segons el Norberto (PI9) és tenir una actitud més positiva al MR perquè poden desfogar-se de les seves angoixes i recolzar-se entre ells a través de la música, que fa que es sentin part d'un grup on cadascú pot aportar:

Nos vamos adaptando uno con él otro, pero hay veces como que su alegría, y yo estoy un poco amargado, pues él me la transmite, entonces me cambia el día, ya directamente mi día es más contento, y mi trato con el patio es mejor. Pero hay veces que no bailamos y te notas un poco más apagado y te falta esa energía del compañero. [...]

Es muy terapéutico. Las personas en su día a día piensan muchas cosas: la familia, cuando va a salir de aquí... Cuando suben arriba se desahogan y no piensan en nada de eso, sólo los escucho reír. [...] Ellos están riéndose y dicen: "Oh... ¿Por qué no hacemos este paso?"[...]. Cada uno va a contribuir, hasta el último integrante que no es muy bailongo, también sacó unos pasos. Él no llegó a participar, porque se lo llevaron antes para el MR 14, y cuándo nos vio dijo: "Han puesto mis pasos". Y me dice: "Me siento muy orgulloso, muchas gracias" y todo eso. Es un espacio personal que compartes con todos, haces relación, haces amistades. (Norberto, PI9)

Es després dels comentaris del Norberto (PI9) que a través de la formació del grup de ball es potencien una sèrie de valors prosocials, iniciant-se amb el trencament de prejudicis, el

treball d'equip i l'ajuda mútua. I al mateix temps trencar amb les angoixes d'estar privat de llibertat sentint la música, ballant i creant i, sobretot, passant-s'ho bé.

12.2.5 Ballem a Salut Mental: trencant estereotips

En el mes de juny del 2018 s'aprova per comissió un projecte presentat per un grup d'interns, alguns d'ells integrants del grup de "Luces y sombras", anomenat "Ballem a Salut Mental". Aquest projecte neix després de gravar un vídeo que els interns van fer per Sant Joan de Déu, i arrel de realitzar una carrera benèfica que es va fer al CP i va fer reflexionar a alguns interns:

Hicimos la carrera benéfica, algunos de nosotros corrimos con ellos [referint-se a interns de Salut Mental]. Ellos no podían, pero nosotros los animamos y ellos iban más allá. Entonces al terminar la carrera sus palabras fueron: "Sin vosotros no hubiésemos podido", eso fue como que hubiéramos ganado la carrera. [...] Terminaron una carrera de cinco kilómetros y medio, nunca habían hecho eso. Entonces, ver su felicidad con el cansancio, transmitían alegría. [...] Yo estaba agotado. Y yo los veía a ellos contentos, muertos de la risa. Y eso me llevó a conocer a esas personas que están allí. (Norberto, PI9).

Després de la carrera, alguns dels interns del MR11 senten la necessitat de realitzar alguna AFE al MR de Salut Mental del CP i presenten el projecte a les comissions. El projecte consisteix en anar dos o tres cops al mes a Salut Mental i compatir amb ells coreografies. Al ser una activitat nova, es proposa, inicialment, anar un dia i en funció del resultat decidir si s'amplien els dies.

El primer dia que es va dur a terme, el Norberto (PI9) va estar a punt de no anar-hi perquè li coincidia amb un partit de futbol i en el fons reconeixia que tenia una mica de recel en anar-hi:

Estuvo de maravilla. Sinceramente yo no sabía dónde iba, yo no quería ir, yo quería quedarme. O sea, te digo la verdad, quería quedarme jugando fútbol. Entonces un compañero me dijo: "¡Que lo vamos a pasar bien!". Yo tenía un poco de reparo porque dices: "Coño, es que está mal esa gente" Luego me callaron la boca. Me sorprendieron, me dejaron anonadado. Me iba pensando una cosa y me encontré otra. Y quiero repetir y les dije: "Esto no va a quedar aquí". Entonces, hemos decidido añadir dos días. (Norberto, PI9)

Fins i tot, el Norberto (PI9) explica que a l'inici de l'activitat havia tingut una mica de por amb un dels interns de Salut Mental, que tenia un cos de grans proporcions, i sabia que en algunes ocasions havia causat alguns problemes al MR:

Tenía un poco de miedo. Digo, joder, es el más peligroso. Y al ver que él se sentía tan contento, porque él me decía que en su tiempo bailaba hip-hop, y yo le digo: "Ah, pues yo hago unos pocos de pasos de Cramp", que es parecido. Y yo le hice un poco del baile y él me seguía y al hacerlo él, todos lo seguían. (Norberto, PI9)

Els interns de Salut Mental s'ho estaven passant tant bé que el Norberto (PI9) comenta que no els deixaven marxar i anaven improvisant diferents activitats. Tot i que inicialment els hi va costar animar-se, al final, l'activitat va ser tot un èxit:

No querían terminar, cada vez que decíamos: "Oye, que ya vamos a terminar". No, ellos querían más, nosotros fuimos para una hora y estuvimos tres horas y media. Eran las 20.00 de la noche y ellos querían que nos quedáramos ahí, no querían que nos fuéramos. "Oye, otra, otra". En realidad, fuimos a hacer el baile que hicimos el Día de las familias, y ellos preguntaron: "¿Por qué no nos enseñan algo?". [...] Entonces decidimos hacer un poco de salsa. [...] y cada quién iba haciendo un paso.

Me sentí muy contento porque yo los miré a la cara y primero los veía serios, pero luego, sus caras iban cambiando. Primero te decían: "No, no, no quiero". Luego decían: "Vamos a bailar". En realidad, me llenó ver esa alegría y escuchar: "Nos habéis cambiado el día, nos habéis alegrado el día y te invitaban a coca cola". (Norberto, PI9)

Les impressions d'aquest primer dia van ser molt bones per a tothom, interns del MR 11, del MR de Salut Mental i també per part del personal professional. A partir d'aquí es va decidir fer l'activitat dos cops al mes:

La setmana passada es va iniciar el projecte de ball a Salut Mental, i segons el representant que hi ha a la reunió comenta que tothom els va felicitar i que va anar molt bé. Van anar 6 interns del MR 11 i en el MR de Salut Mental van participar la majoria d'interns i professionals. Es proposa augmentar a dos cops al mes. Un intern comenta que van haver d'improvisar una mica però que s'ho van passar molt bé. (Diari de camp, 05/07/2018)

Tot i que l'activitat consistia bàsicament en ensenyar diferents tipus de ball: "Primero hacemos un baile y luego nosotros intentamos que ellos nos sigan paso por paso. Luego ensayamos flamenco, lo que a ellos les gusta, luego hacemos clases de salsa, bachata" (Norberto, PI9), l'intern afirma que amb aquesta activitat ha après què significa la malaltia mental:

Era yo el que los miraba mal, que los rechazaba y ahora ellos me cambiaron. La vida me ha cambiado. Me hicieron pensar: ¿Por qué rechazarlo? ¿Por qué los tratan

así? Se ríen de ellos, ¿por qué? Son chicos muy inteligentes, yo me quedaba sorprendido con algunos de ellos, los vi interactuar e incluso son más inteligentes que yo. Entonces piensas que tienes un poco de formas cosas. (Norberto, PI9)

El reforç positiu no és un fet habitual a presó. El Norberto (PI9) confessa que quan va a Salut Mental es sent un artista, fet que li reforça l'autoestima i també confessa que durant el temps que està a l'activitat sent com si estigués fora de les reixes:

Más que ayudarle, hacerle su día diferente, con alegría. Verlos a ellos como interactúan con tu grupo, que muchos de ellos no se hablan y entonces cuando llegamos nosotros, ellos empezaron a hablar. Porque yo te digo la verdad, yo me siento cómo un artista. Cuando llegamos, nos saludan a todos: "Wau, colega, pum, hermano". Entonces, yo me siento bien, porque nunca he recibido ese trato, y menos en la cárcel. Aquí hay mucho rechazo, aquí nadie te da cariño, nadie te dice que tú lo haces bien, "Mira, qué bueno lo que estáis haciendo". Salgo de la prisión, me voy a la calle, y dura tres horas, y vuelvo a la prisión. (Norberto, PI9)

La Dolors (PT2) explica que el grup d'interns que va començar a anar al MR de Salut Mental van iniciar-ho tant sols per passar-ho bé i, després, s'han adonat del valor social que té: "Per ells és una manera de passar el temps amb una cosa que els hi agrada. I després d'això, veuen que té una tasca social que desconeixien".

Es constata que una activitat que s'inicia com una activitat d'entreteniment per alguns interns passa a ser una activitat amb un rere fons molt més profund. Canviar idees preconcebudes sobre la malaltia mental i utilitzar el ball com a eina d'intercanvi social amb els que estan exclosos dins d'un context exclusiu per se.

12.2.6 Nous projectes: El futbol d'invidents i la boxa

Algunes propostes dels interns del MR 7 i MR 11 necessiten l'aprovació o el recolzament de la Unitat de Programes Generalistes de la Direcció General de Justícia, com l'entrada d'esportistes de l'exterior. En aquest sentit, el Pedro (PV4) comenta que sempre s'han mostrat col·laboradors per aquest tipus d'activitats: "Cuando viene Pau (PJ1) y el otro compañero de la Dirección General siempre se ofrecen y facilitan cualquier cosa que necesitamos, como equipos de fútbol y de básquet del exterior".

En una de les reunions de la comissió del MR 11 es decideix convidar al Cap de la Unitat de Programes Generalistes per proposar-li diferents projectes que tenen en ment els dos MRs de MPiC. Després de la reunió, tots els assistents queden satisfets de la predisposició de la Direcció General la qual, per tirar endavant les seves propostes, necessita els projectes per escrit:

Membres de la comissió del MR 7 i MR 11 s'han trobat amb el representant de Justícia, per comentar-li propostes i projectes esportius. La majoria de propostes han estat benvingudes per ell, però per donar algun pas des de Justícia han de presentar un projecte i a partir d'aquí es veurà la viabilitat. (Diari de camp, 21/02/2018)

Per tal de tirar endavant els projectes proposats (futbol per invidents i boxa), es decideix que els dos MRs de MPiC treballin conjuntament i, periòdicament, realitzin reunions conjuntes per intercanviar idees i repartir tasques, tal i com queda reflectit en el Diari de camp (15/03/2018): "El següent tema és la reunió amb el MR 7 i comenten que es farà un pica-pica. Els temes a parlar seran el de l'esport amb invidents i la boxa".

Els interns volen contactar amb una associació externa de boxa perquè vinguin a fer algunes classes teòrica-pràctiques. Aquesta proposta no prospera ja que es considera que la boxa incita a la violència, tot i que els interns no consideren que sigui així:

Son percepciones de bajo nivel intelectual. Eso a lo mejor es un protocolo de seguridad que tienen, pero allí (referint-se a Quatre Camins) está autorizado. Si ese es el argumento, pues es una tontería. Me puedes decir cuatro mil argumentos, si es ese, es una tontería. [...] No incita a la violencia, lo que incita a la violencia es el no poder descargar. (José, PI1)

D'altra banda, el segon projecte que ha sorgit en una de les reunions de les comissions del MR 11 és apropar-se al món dels invidents. Les persones internes senten curiositat per conèixer la realitat a la qual s'han d'enfrontar les persones invidents que juguen a futbol, com queda reflectit al Diari de camp (09/11/2017): "També es parla la possibilitat de convidar un equip de futbol-sala de la ONCE. Si aquesta última proposta prospera es comenta que hi haurien d'haver entrenaments per tal de conèixer el funcionament del futbol-sala per invidents".

A partir d'aleshores, i després de la visita del Pau (PJ1), un grup d'interns es posa a elaborar el projecte. En primer lloc es decideix que una persona del carrer vingui a explicar-los-hi quines són les dificultats a l'hora de jugar a futbol essent invident i quin és el reglament. A continuació, es planteja que un equip de persones cegues entri al MR i així poder dur a terme un partit. Aquest projecte és de grans dimensions i els interns necessiten pensar en molts elements que han de tenir en compte. El Claudio (PI8) considera que aquest projecte beneficiava a tothom: "Un proyecto que la mayoría queríamos realizar porque nos atraía el jugar a fútbol con ciegos para experimentar cómo se sienten ellos, y eso era algo que queríamos hacer todos en el MR, para un bien común". Tot i que aquest projecte no ha vist encara la llum, si que es va contactar amb la Fundació Guttmann i a

l'any 2019 van venir a fer una demostració de com practiquen esport amb cadira de rodes com s'observa a la Figura 34. L'activitat va ser tot un èxit segons l'educador Martí (PT6) que actualment està al MR 11.

Figura 34. Activitat esportiva amb la Fundació Guttmann

Font: Elaboració pròpia

Queda palès que les propostes dels interns relacionades amb l'AFE sorgeixen de diferents motivacions i necessitats de la població interna. Algunes de les propostes no arriben a veure la llum però les idees no tenen límits i no s'aturen per alguna negativa sinó que segueixen proposant i treballant en nous projectes.

13 LA REALITAT DE L'AFE AL CP

13.1 ARRIBAR A TOTHOM: POBLACIÓ INTERNA I PROFESSIONALS

13.1.1 El treball qualitatiu del treball transversal

L'ocupació del temps, com s'ha constatat en els apartats anteriors, és una de les premisses més importants quan estàs privat de llibertat. Si la persona interna decideix ocupar-lo realitzant AFE és important que al CP hi hagi una oferta variada i accessible. Aquestes activitats han de comptar amb unes instal·lacions adequades i d'un personal tècnic qualificat, i aquesta és la responsabilitat de la SGPRS:

La despesa estructural del departament és molt àmplia. Jo com a responsable el que haig de garantir és que les instal·lacions esportives que han d'utilitzar els nostres professionals siguin dignes i tinguin el material necessari per a la realització de les seves activitats. I que els nostres professionals tinguin els coneixements, les actituds, i una bona formació. (Pau, PJ1)

Tot i que hi ha un gran nombre de persones internes que realitzen AFE en els CPs de Catalunya, la meitat de la població interna, segons el tècnic responsable de la part física esportiva de la Unitat de Programes d'Intervenció General de la SGPRS, la qualitat de servei ha de seguir millorant, com l'atenció a perfils específics de persones internes:

Tenim un 50% dels 7500 interns amb règim ordinari (sense comptar els que estan a règim obert), que surten almenys un o dos cops per setmana a l'àrea esportiva. Això indica que és una activitat molt demanada i que té molt d'èxit. [...] El fet que vingui la gent no vol dir que s'estigui fent una bona feina. (Víctor, PJ3)

Un perfil, per exemple psicopàtic, no ens podem acontentar en que vagi simplement a l'àrea esportiva a fer esport perquè si es tanca amb una sala de peses, s'aïlla del seu món, i es limita a treballar sense tenir en compte als altres, no l'estem ajudant a que es pugui obrir i entrar en contacte amb altres persones, pugui arribar a tenir empatia, pugui arribar a treballar en equip, pugui arribar a ser solidari. [...] Hi ha una sèrie d'habilitats que no les està treballant. Per tant, penso que hi ha molta feina a fer i que no em quedaria només amb aquest indicador. (Víctor, PJ3)

Segons l'estudi, diferents professionals del CP consideren que la pràctica d'AFE és beneficiosa per a totes les persones internes, i a cadascuna d'elles pot ajudar-la en diferents aspectes emocionals i saludables, així com conèixer millor a la població interna

des d'un altre àmbit. Per tant, tant professionals de diferents àmbits com els interns reconeixen que se li hauria de donar més importància dins del PIT:

Jo seria capaç de justificar l'AFE a tots els MRs. Per crear hàbits o per calmar tensions, cadascú per una cosa diferent. [...] Amb l'esport coneixes molt als interns i pots veure perfectament quin és el seu rol en el grup, quines són les seves accions i reaccions en cada moment. Jo crec que és més interessant del que ells veuen. Al final, l'esport és una activitat que hi ha al PIT, i si la fan, bé, i si no també. Jo sempre he pensat que se li hauria de donar molta més importància de la que té. (Diana, PE1)

S'hauria d'imposar l'esport, sobretot pel tema de la salut, drogoaddicció, sobrepès i inactivitat. (Jaume, PV3)

Perquè aquesta realitat fos possible hi hauria d'haver una total col·laboració entre el personal tècnic esportiu i l'equip de tractament de les persones internes. Però la realitat és que la informació d'ambdós col·lectius no és compartida i, per tant, no s'aprofiten els coneixements que els diferents àmbits tenen de la persona interna per a treballar conjuntament. Tant des de la SGPRS, com el personal tècnic esportiu del CP, opinen que s'hauria de tenir més en compte l'AFE dins l'itinerari rehabilitador de la població interna, tot i que per dur-ho a terme hi hauria d'haver canvis estructurals en un CP:

Com a tècnic esportiu, jo em limito a complir amb el meu deure. Ho faig molt bé i sóc escrupolós i sóc metòdic, segueixo una planificació, tinc cura dels interns i els interns que estan amb mi i les coses van millorant, però, després li perdo la pista en aquest senyor. No sé com es comporta o relaciona fora de l'àrea esportiva. [...] Anar vinculant l'AFE amb la resta d'àmbits. Quin és el paper d'aquest intern quan fa esport, o si no en fa, veure si l'esport el pot ajudar. (Víctor, PJ3)

La nostra funció tractamental és la valoració mensual. Nosaltres no participem de la junta de tractament. [...] Penso que estaria molt bé que la gent sabés com es comporta l'intern quan fa esport o com es relaciona amb els altres. Però crec que, per a que realment poguéssim intervenir en això, hauria de canviar una mica tota l'estructura. [...] Aquí també hem de pensar que ha de sortir gent, hem de treballar amb volum i qualitat. Però si volguéssim fer un treball més educacional s'hauria de treballar amb grups més reduïts. (Sergi, PE2)

Però, l'estudi mostra que no només hi hauria d'haver una sèrie de canvis estructurals i incloure la pràctica d'AFE dins dels programes de tractament sinó que hi hauria d'haver una valoració positiva d'aquesta aportació als equips. Segons Baltasar (PI7), els equips de tractament valoren molt poc l'AFE:

Aquí no se preocupa nadie. Solo preocupan los resultados, he llegado a un patio nuevo dónde no hay nada y me he preocupado de que tengan una pelota de fútbol, porque solo se había traído un balón de baloncesto, vergonzoso. [...] Como llevo tantos años aquí, tengo esa facilidad, y mis compañeros me han dado un balón para el MR. (Baltasar, PI7)

Però si el propi sistema penitenciari no fomenta el seguiment transversal de les persones internes, ho fan les sinèrgies pròpies de les persones, tal com comenta la tècnica esportiva del cap de setmana: “Jo tinc vincle amb l’educadora del MR 11, que parlem molt de casos, però perquè ella és una tia que està molt a sobre, ella personalment, la resta no sé ni qui són” (Diana, PE1).

La població interna també opina que l’AFE hauria de tenir més rellevància dins de la institució penitenciària. El Salvador (PI10) considera que fomentar l’AFE seria molt rellevant pels interns:

Si s’aconseguís això, un altre gall cantaria. Estaria molt bé, perquè hi ha gent que ho necessita. Que evidentment la conseqüència és acabar la condemna i subsistir aquí, però l’esport ajuda. [...] Hi ha presons a l’estranger que obliguen als presos al pati mitja hora pel matí a fer esport. Tot el que surt de l’esport és bo. Tot! No sé de quina forma és podria gestionar, però s’hauria incloure l’exercici físic consensuat amb els monitors o auxiliars detalladament. Però suposo que per a això fa falta més personal. (Salvador, PI10)

Tal i com apunta el Salvador, un dels problemes pels quals no es pot arribar a tota la població és el nombre de recursos humans, que es corrobora per la Diana (PE1), qui reconeix que els CPs no estan preparats per assumir aquest volum de demanda:

[...] L’única solució que jo tinc fins ara és fer més activitats, però tot i així no s’arriba, més monitors? Tampoc, al final les instal·lacions són les que són. Tenim molt bones instal·lacions però jo les tinc les tres, la pista, la de fora i la de dalt utilitzada gairebé sempre a la vegada i tinc llista d’espera. (Diana, PE1)

Queda reflectit que l’AFE és una de les activitats més demandades de la població penitenciària i hi ha un gran nombre d’usuaris a les instal·lacions esportives dels CPs. Tot i així, la seva pràctica no va més enllà de les àrees esportives i no té cap vinculació amb els programes de tractament dels CPs. Es constata que l’AFE podria aportar a la població interna un espai més per a treballar aspectes relacionats amb els diversos perfils de les persones internes. Les relacions transversals entre el personal penitenciari queda subjecta a les pròpies afinitats personals, de manera que el possible intercanvi d’informació per un millor i més ampli coneixement de la persona interna és pràcticament nul·la en el cas de

l'AFE. Però queda palès que l'equip de tècnics esportius i també la població interna opinen que l'AFE necessita més reconeixement per part de l'equip de tractament i per tant, també de la comunitat penitenciària.

13.1.2 La motivació per la pràctica físico-esportiva

Un altre dels motius pels quals no es realitza AFE és la falta de motivació d'una part de la població interna per la pràctica d'AFE o simplement perquè no volen sortir del MR. Per aquest motiu, els tècnics de la SGPRS opinen que una de les tasques del personal tècnic esportiu ha de ser anar als MRs i incentivar aquestes persones vers la pràctica d'AFE. Per la seva banda, els interns consideren que així també seria possible realitzar més pràctica d'AFE als MRs:

Tenim les instal·lacions esportives plenes amb una ocupació elevada però això no ha de fer que nosaltres estiguem satisfets. El que hem d'aconseguir és saber el perquè la resta no accedeixen a l'àrea esportiva. [...] si ells no vénen hem d'anar nosaltres i aquí està el tema. [...] Hem de preguntar-li perquè no vol, igual no li agrada el que s'està fent o igual està trist i necessitem que faci AFE, aquesta és la nostra feina. Podem fer xerrades més genèriques sobre l'esport o els beneficis de l'AFE, etc. [...] Al final si aconseguim que vingui una persona a passejar (passejar vol dir exercitar-se) una estona a l'àrea esportiva, que es posi en una bici, doncs, ja hem aconseguit alguna cosa. Aquesta persona amb el temps millorarà o progressarà o intentarà buscar una mica més de rendiment, ha de cremar totes les etapes. (Pau, PJ1)

No van al MR, penso que el monitor ha de canviar el xip i ha de tenir la capacitat d'anar-hi amb certa freqüència per estimular. Ha d'anar al MR i ha d'anar a interessar-se perquè hi ha interns que no fan activitat esportiva i intentar enganxar-los. (Víctor, PJ3)

Els monitors haurien de passar pels MRs a presentar-se i a explicar què es pot fer al poliesportiu i donar alguns consells. (Ramón, PI6)

Al CP Brians 1, el personal esportiu passaven més pels MRs, hi ha més activitats a MRs. Ensenyaven a la gent a jugar a tennis, a bàsquet, o ficaven la xarxa de vòlei. [...] És una forma de dinamitzar una mica el MR. És com si no vas a la muntanya, la muntanya ve a tu. Aquesta activitat hauria d'estar encapçalada per un monitor i un parell d'auxiliars. "Salvador, m'acompanyes a...". Que em donin la meua autorització i jo me'n vaig amb tu tot el matí a jugar al MR 2 i al MR 4. (Salvador, PI10)

Tot i que la presència del personal tècnic esportiu en el gimnàs dels MRs no és habitual, aquest sempre col·labora quan se'ls hi demana material esportiu o coneixements esportius, sobretot dins del MPiC:

Els MRs de MPiC organitzen moltes coses. Els deixem coses pel MR i després ens ho retornen. De vegades algú ens demana consells per organitzar algun partit o campionat, alguna xerrada que hem fet d'esport. L'última que vam fer és més sobre sobre-entrenament o de l'addicció a l'esport que es va fer al MR 7, però proposat per ells mateixos i fet per ells mateixos. (Sergi, PE2)

La importància de fomentar l'AFE pren rellevància en aquells MRs en què el sedentarisme està més generalitzat. Aquest és el cas dels MRs on es troben persones internes amb llargues condemnes i la motivació per participar en qualsevol activitat del CP és baixa. En aquests casos, per tant, hi ha un treball de conscienciació important, segons opinen els propis interns:

Hi ha MRs que si no es potencia l'esport no es fa res. [...] potser que si que haurien de tenir un gimnàs, potser no tant ben equipat però amb la maquinària mínima, igual que el seu comportament, però tenint el que volen tots, que és un gimnàs. (Ramón, PI6)

Bé, la possibilitat sempre existeix perquè depèn de tu. El que passa és que sí que s'hauria d'adornar, perquè hi ha gent que està més interessada en fer-se una ratlla que en fer flexions, les flexions brillen molt poc. [...] Hi ha gent a qui no li donis la possibilitat d'escollir, perquè perdrà sempre l'esport. (Salvador, PI10)

Es constata que el personal tècnic esportiu basa la seva tasca a l'àrea esportiva sense poder arribar a la resta d'interns que no hi accedeixen, sense que hi hagi un estudi clar dels motius pels quals no van a l'àrea esportiva. A partir d'aquí es planteja que el personal tècnic esportiu tingui més presència en el MRs per tal de fomentar la pràctica físico-esportiva, sobretot en aquells que hi ha una població més sedentària.

Tot i l'esforç de potenciar l'AFE dins dels CPs, aquest fet no assegura que les persones internes la continuïn un cop surtin en llibertat. Segons el Tomás (PI2), l'AFE necessita esforç i motivació, i al carrer hi ha persones que tenen altres prioritats:

Molt poca gent continuarà perquè l'esport, o la musculació, t'absorbeix molt. Igual que l'esport, igual que el qui estudia. Hi ha gent que aquí estudia o fa esport perquè no té res a fer i diu: "Doncs mai he fet esport i ara estic aquí a la presó, doncs en faig una miqueta, una miqueta de raquetes ...". Però després quan surti al carrer, què? Faràs esport, amb totes les coses que tens? Si aquí que tens molt temps lliure no fas quasi res, tu quan estàs al carrer, que t'has de preocupar de moltes coses:

la casa, l'aigua, els nens, la dona, la família, el treball... No tens temps al carrer. T'ha d'agradar molt, si no, no ho fas. (Tomás, PI2)

A partir dels comentaris anteriors es desprèn que és bàsic fomentar la pràctica físico-esportiva en els MRs més sedentaris, tot i que posteriorment no es pot afirmar que aquestes persones la continuïn un cop estiguin en llibertat.

D'altra banda, la motivació per accedir a l'àrea esportiva no sempre és la pràctica físico-esportiva. El personal tècnic esportiu reconeix que la motivació principal de la població penitenciària per acudir a l'àrea esportiva és per sortir del MR i trobar-se amb algun conegut, tal com reconeix el Sergi (PE2): "Al MR se'ls hi fan molt més llargues les hores que no pas aquí i sortir, veure altres companys que no estan al MR, crec que aquesta és la motivació principal de la majoria". Tot i que la Diana (PE1) recolza l'opinió del seu company, també opina que és una forma de motivar-los a la pràctica:

La gran majoria no es vol quedar tancat o al pati. Al primer moment surten per això, després si que realment s'enganxen i veuen els efectes que té l'esport i després surten pel munt de beneficis físics que té l'esport realment. (Diana, PE1)

Però aquesta no és la perspectiva d'alguns dels interns que si accedeixen a l'àrea esportiva per realitzar AFE. Aquests critiquen altres interns que no van a realitzar AFE perquè opinen que no aporten res bo a l'àrea esportiva. Segons el Ramón (PI6), entre setmana hi ha interns que surten al poliesportiu només per sortir del MR, fer els seus "trapis" o, simplement, a "remenar" les peses.

Totes les persones internes que s'apunten a les AFE són valorades dins del SAM per part del personal tècnic esportiu. Però alguns interns opinen que s'hauria de dur un control més exhaustiu entre setmana i valorar l'activitat en funció de l'ús que se'n fa:

Si hi hagués una valoració de l'activitat segurament milloraria la qualitat de l'activitat, ja que aquells amb una valoració dolenta haurien de donar-se de baixa i es podria treballar millor. Per contra, tots els interns que surten el cap de setmana són persones que els hi agrada realment fer esport i els motiva. (Ramón, PI6)

La majoria de gent, encara que no facin esport, surten, perquè fan les seves gestions socials. I donen pel cul a la resta. [...] Si joestic en el meu espai de córrer, amb la meva activitat que és atletisme, [...] hi he d'esquivar a aquests que no estan fent absolutament res d'esport, que estan aquí fent els seus "trapis". [...] M'he de barallar jo amb aquests personatges? [...] Jo a la gent d'esport els hi tinc molt respecte i afecte, perquè he vist que a part de la docència de l'esport, donen molta ajuda a l'hora de reconduir persones. Però escolta, jo no tinc perquè dir-los a

aquests que s'apartin. Tu ets el responsable (referint-se al monitor), no es volen enfrontar, o no es veu, o no es vol veure. (Daniel, PI11)

Però el personal tècnic esportiu té una altra visió sobre aquest assumpte. El Sergi (PE2) opina que quan una persona interna accedeix a l'àrea esportiva és una oportunitat per iniciar-se i motivar-lo a la pràctica AFE. Segons el mateix tècnic s'ha de ser observador, comprensiu i intervenir quan sigui necessari:

No tothom té una cultura esportiva i aquí molts la descobreixen. [...] Hi ha gent que no ha fet esport en sa vida i entra al poliesportiu per veure al cosí però hem d'intentar que alguna AFE faci. Si vénen aquí i caminen una hora al voltant de la piscina, ja és molt més que no quedar-se aquí al pati fumant tota l'estona [...] i no tothom és capaç de fer una hora i quart d'esport de forma continua i també ho trobo normal. Hi ha pocs que no facin res i si ho detectes, parles amb ell, si tenen algun problema, perquè de vegades també t'has trobat amb algú que no fa esport però per un tema anímic, perquè els hi ha passat alguna cosa i llavors no tenen ganes de fer esport. [...] Llavors que segueixin sortint del MR per canviar d'ambient perquè aquí és un ambient molt més.... esportiu en el sentit ampli de la paraula. [...] Tampoc em sembla malament si algú puntualment ve aquí a respirar. [...] Al final o els acabes convencent tu o els acaba convencent algú. [...] o s'animen quan veuen alguna activitat. Al final acaben per gaudir-ho i sentint-se millor. (Sergi, PE2)

Els tècnics esportius motiven a la població interna per realitzar circuits o altres AFE, com reconeixen el José (PI1) i el Ramón (PI6), però aquest últim puntualitza que a l'àrea esportiva durant la setmana cadascú pot fer el què vulgui:

[...] cadascú pot fer el que vulgui, però el monitor ja té muntat un sistema: "Avui trotarem una hora, anem a baixar dels cinquanta minuts els deu quilòmetres." O es fan entrenaments o es fan farleks i s'apunta la gent que vol anar a fer-ho. No és obligatori. És una manera d'anar tu també millorant, perquè realment ho fan perquè anem millorant. (Ramón, PI6)

Es reflecteix que alguns dels interns que surten a l'àrea esportiva no tenen cap tipus de motivació per la pràctica físico-esportiva i, segons queda palès, els tècnics esportius haurien de dur un control més acurat de les persones que no aprofiten aquella franja horària. Però, al mateix temps, es constata que no tothom té la mateixa experiència físico-esportiva i hi ha persones que no han practicat mai AFE. Encara que aquestes persones surtin a l'àrea poliesportiva per altres motivacions és una oportunitat per a elles per "contaminar-se" de l'ambient i enganxar-se a l'AFE, encara que sigui caminar.

La realitat al cap de setmana no és la mateixa, i totes les persones internes que surten a l'àrea esportiva han de realitzar AFE. La Diana (PE1) ha establert una normativa i tothom sap què ha de fer i què pot fer quan s'apunta al poliesportiu:

La diferència, que sé que sí que existeix, és que al cap de setmana qui ve a fer activitat, ve a fer aquella activitat. No hi ha ningú passejant per la piscina. Jo faig pista americana i tots els que estan allà, absolutament tots, fan pista americana. Jo la vaig plantejar així aquesta activitat: si tu vens has d'estar fent esport. Des del principi, llavors tots saben que si vénen allà han d'estar i ho tenen molt clar, [...] a més a més vénen amb moltes ganes. (Diana, PE1)

La principal motivació de les persones internes que participen a les activitats AFE, a part de les ganes de sortir del MR, és millorar la seva imatge, sobretot aquells que veuen propera la seva sortida, tot i que aquests interns després són capaços de veuen que l'AFE és molt més que múscul o sortir del MR:

El primer és o imatge o sortir de MR. Després l'esport dona coses que fa que s'enganxin i adonar-se que hi ha coses més importants. Però primer fa una instància a esports per sortir del MR i no vull estar al pati, o per la imatge perquè "me veo gordito empieza el verano, porque voy a salir pronto". N'hi ha molts que comencen a venir a esport quan els hi falta poc i "Hòstia! acabo el programa en tres mesos, córrer, córrer! Diana vengo a pista americana y en tres meses tengo que estar cuadrado". Home! A veure! (Diana, PE1)

Queda palesa la diferència de funcionament de l'AFE durant la setmana i el cap de setmana. Per una banda, el criteri d'entre setmana és més flexible i no es porta un control tant exhaustiu de les persones que van a l'àrea esportiva, ja que el volum de persones que hi accedeix és molt més elevat que el cap de setmana. L'objectiu en ambdós casos és que la població interna interioritzi els beneficis de la pràctica físico-esportiva.

13.1.3 La comissió esportiva: Emmirallant-se en la gestió participativa

L'ocupació del temps pren especial rellevància durant l'estiu. Les vacances de la majoria dels i de les professionals en aquesta època fa que el nombre d'activitats a realitzar sigui menor mentre que les persones internes són les mateixes. Per resoldre aquesta situació, des de fa uns anys, durant l'estiu s'organitzen campionats esportius entre els MRs.

Per tal d'organitzar aquests campionats es reunia el personal educador i les persones internes dels diferents MRs. Arrel de la incorporació del tècnic esportiu i la demanda de la pròpia població interna, es va conformar la Comissió Esportiva del CP Brians 2:

Es va formar aquesta Comissió Esportiva per organitzar el campionat de futbol i bàsquet de l'estiu de fa tres anys. Llavors vaig entrar a la Comissió Esportiva i ens vam reunir amb els representants de cada equip. A través d'això es va dir que es faria la Comissió Esportiva com es coneix actualment, amb un representant del sector esportiu de cada MR. Intentem fer reunions durant l'any, que n'hi ha més a mesura que s'acosta el mes de juny perquè requereix de la participació d'ells perquè es fa el campionat per MRs ... i dels educadors socials, sense ells seria inviable. (Sergi, PE2)

Per tant, el personal tècnic esportiu que forma part de la Comissió Esportiva organitza i dinamitza als referents dels diferents MRs, per tal d'assegurar-se que durant l'estiu els campionats es puguin realitzar sense dificultats:

A la reunió es comença parlant dels torneigs de diferents esports durant l'estiu. Tradicionalment, en aquesta època de l'any on l'escola està a punt de tancar, els programes de tractament estan a punt de finalitzar, la Comissió Esportiva del CP amb els monitors esportius al capdavant duen a terme diferents lligues intermodulars de futbol, bàsquet i handbol. Els interns fan equips per MRs i competeixen entre ells. (Diari de camp, 15/06/2017)

Es posa de manifest la importància de l'ocupació del temps, especialment durant l'estiu, on moltes activitats dels CPs s'aturen. Una forma d'omplir aquesta època de l'any és a través dels campionats esportius entre els MRs. Es constata que el treball transversal amb la resta de professionals del CP és indispensable per poder tirar endavant els campionats intermodulars, així com la col·laboració de les persones internes participants al torneig, compromentent-se a respectar les normes i participant de les tasques organitzatives.

La Comissió Esportiva és un canal d'informació multidireccional que a través dels referents esportius modulars s'intenta potenciar i orientar la pràctica físico-esportiva en els diferents MRs:

És un canal d'informació tant d'esports cap als interns, com dels interns als monitors d'esports i educadores que també estan dins de la Comissió Esportiva. [...] Els gestors esportius del MRs han de ser transmissors [...] dels beneficis de l'esport. Els gestors esportius no deixen de ser miralls pels altres i [...] són una eina important. Penso que els gestors esportius ajuden a que l'esport funcioni encara millor. [...] Igual que quan expliquem una rutina amb un intern, doncs, explicar-li amb ell perquè ell fos una mica l'orientador d'aquell gimnàs de MR. (Sergi, PE2)

Tenir un gimnàs en els MRs és una de les demandes més sol·licitades de la població interna del CP Brians 2. Aquesta realitat s'ha fet més propera a través del MPiC. Segons

el Sergi (PE2): “Quan veuen que hi ha possibilitat de tenir material tots ho demanen, perquè el pati estigui una mica més dinamitzat i amb més coses a fer. [...] Si hi ha material és més fàcil fer coses diferents, que no s’avorreixin”. Per tant, és el que reclamen a la Comissió esportiva del CP Brians 2. La Dolors (PT2), l’educadora del MR 11, decideix participar a la Comissió Esportiva del CP i, segons ella, i també el Sergi (PE2), el projecte dels gimnasos als MRs ha de passar per participació i el treball d’equip de les persones internes en aquest projecte transversal de centre:

Un cop a dins de la Comissió Esportiva, els interns reclamaven un gimnàs com el MR 11: “Tú eres la educadora del MR 11, ¿por qué no puede haber un gimnasio como el del MR 11 en cada MR?”. Perquè això és típic quan entres en una reunió d’aquestes. El que vaig fer va ser explica’ls-hi que els gimnasos no cauen del cel. [...] Els vaig dir: “Vosaltres voleu un gimnàs a cada MR, treballeu-vos un projecte comú per equipar tots els gimnasos del centre. Nosaltres això no us ho farem, això ho heu de fer vosaltres, perquè és una iniciativa vostra”; “Vols un gimnàs com el del MR 11? Treballa-te’l com els del MR 11”. I és la mateixa forma de treballar de la gestió participativa del MR 11 a nivell de centre.

Els volen, el que passa que ells no són conscients de la feina que dóna un MPiC i no ho han fet mai. Ens hem trobat que hi ha tres MRs, sobretot el MR 10, que tira amb “locura” perquè té reals necessitats. [...] Aquests s’han currat un projecte amb una normativa, que han buscat un llistat de mínims per equipar aquest gimnàs, i tot això ho han fet en un mes. A partir d’aquí ja és una tasca nostra unificar aquest projecte, li donarem forma i ho presentarem a direcció general i si ens ho aproven, hi haurà un gimnàs equipat a cada MR amb uns mínims amb una normativa. (Dolors, PT2)

La Comissió Esportiva ha anat agafant més protagonisme i l’objectiu és que els propis interns plantegin propostes, activitats o inquietuds per tal de promocionar l’AFE en el MR. De moment la majoria de propostes provenen del MR 7 i MR 11, que són els MRs amb MPiC, perquè tenen les dinàmiques participatives assumides:

La Comissió Esportiva és que ells tinguin una eina i un espai on transmetre les seves inquietuds esportives, millores d’esport en el MR o a l’àrea esportiva. A part d’organitzar aquest campionat de futbol i bàsquet, ara també s’organitzarà la copa del rei, [...] a proposta d’ells. Han proposat més activitats, encara que és veritat que moltes són dels MRs amb MPiC. Costa més també arribar a MRs que no estan acostumats perquè clar, el sistema de funcionament, de normativa, no tenen aquesta dinàmica participativa. [...]

És un lloc de participació per a la millora de l'esport dins de la presó en general, als MRs i al poliesportiu. Es fa una proposta aquí, s'escolta, i si és viable, es pot fer. Aquestes comissions esportives, com sempre hi han diversos temes, gestors esportius més o menys indicats però crec que s'han aconseguit coses bones. Interns del MR 11 i del MR 7 que ens han explicat també com funcionen els seus gimnasos. També és un canal de que ells puguin fer-nos arribar les seves inquietuds, que de vegades nosaltres se'ns perden, que passen al MR. Crec que s'han aconseguit forces coses i que aconseguirem més. El tema és que al final siguin ells els que proposin i s'impliquin. (Sergi, PE2)

Arrel d'aquestes propostes, el Sergi (PE2) comenta que s'estan establint les dinàmiques perquè siguin ells els qui proposin i busquin solucions, igual que la gestió participativa del MPiC, però a nivell esportiu i de centre.

També s'ha aconseguit que s'atorgués una aportació de material per tots els MRs però ells han de fer una proposta d'utilització d'aquest material a cada MR i de la normativa del futur gimnàs que hi haurà [...] amb la implicació dels caps d'unitat i els funcionaris, és responsabilitat dels agents esportius.. [...]. No sabem, i això també se'ls hi va dir, si serà extensible a tots els MRs. [...] Al final la Comissió Esportiva no només és un lloc de que ells traspassin la informació sinó que es una gestió participativa, que siguin ells els que treballin els projectes i busquin el perquè i el com i sàpiguen que les coses costen i no és només demanar. (Sergi, PE2)

Segons el Sergi (PE2), l'aprovació del material esportiu als MRs és el primer pas per tal de promocionar l'AFE fora de l'àrea esportiva i que, a partir d'aquí, el què s'hauria de fer és formar als gestors esportius: "Tot el material proposat és material més fungible, materials que permeten una gran varietat d'exercicis. La segona part és formar els gestors, però això és un pas més quan ho tinguem".

Queda palès que una de les demandes més insistents dels interns del CP Brians 2 és poder comptar amb un gimnàs en els seus MRs. Per aconseguir el gimnàs, els i les professionals que conformen la Comissió Esportiva, seguint l'exemple dels MPiC, fan partícips a les persones internes per tirar endavant aquesta iniciativa. Aquesta proposta pot fer possible la pràctica físico-esportiva a tots els MRs, fins i tot en aquells on la demanda esportiva és pràcticament inexistent: el gimnàs pot ser un revulsiu en aquest sentit.

13.2 L'AFE DEL CP BRIANS 2

13.2.1 Res a envejar a una instal·lació exterior

Les instal·lacions del CP Brians 2 no tenen res a envejar a cap instal·lació esportiva municipal, igual que l'oferta que es proporciona a les persones internes i la normativa que s'hi aplica, tenint en compte les mesures de seguretat que vénen condicionades pel medi:

Intentem que sigui una instal·lació esportiva municipal com a qualsevol municipi, que es vingui a fer esport amb les mateixes condicions, sabent on estem. Hi ha unes restriccions amb el tema de la seguretat. Qui ve aquí a les instal·lacions a fer esport es troba amb unes condicions que no pot fer al pati [...]. La pista és una de les millors coses que tenim perquè jugar al pati amb ciment pur no és el mateix. [...] Jugar a futbol és un plaer, a voleibol o a bàsquet que no al MR perquè aquí, la gent no et passa pel mig, hi ha un arbitratge d'un costat i l'altre. Hi ha un monitor que està pendent de l'activitat. Igual que es trobaríem a fora. [...]

Intentem que aquí la gent respecti els que estan fent esport. No es deixa fumar perquè està a la zona esportiva i està molestant al company que està corrent, s'està ofegant i això ho hem aconseguit molt. I la gent respecta molt el tema de venir aquí a fer l'activitat física i respectar a qui l'està fent (Sergi, PE2)

Així mateix, l'oferta esportiva del CP Brians 2 és prou variada per satisfer les necessitats de la majoria de les persones internes, a diferència del seu veí, CP Brians 1. Segons el Tomás (PI2), el principal motiu és la diferència de personal tècnic esportiu assignat en un CP i un altre, ja que mentre Brians 2 en té 5, Brians 1 en té 3:

Els interns gaudeixen d'una bona graella d'activitats esportives variades. Qui vol pot fer esport al poliesportiu i, si després vol, combinar al seu MR pautes d'exercicis a part de rutines de musculació. [...]

Aquí hi ha moltes coses. Allí al CP Brians 1 no hi havia moltes coses, no hi havia raquetes ... alguna activitat com el voleibol i l'handbol. [...] Aquí és molt millor. Aquí hi ha moltes coses, inclús pista americana, atletisme i tot això. Allí no hi havia res d'això. [...] Aquí hi ha molt d'esport, però molt, molt més. (Tomás, PI2)

En un CP, com és el cas del CP Brians 2, amb 1.500 persones internes, és necessari establir franges horàries per a què totes les persones internes tinguin la possibilitat de sortir al poliesportiu almenys 2 o 3 dies a la setmana, com pot ser la realitat fora d'una presó:

Tens la instal·lació oberta des de les 9 hores del matí fins a les 7 hores de la tarda. Quin és el problema al CP Brians 2? Que hi ha 1.500 interns i que estan repartits

en moltes unitats i no poden sortir totes alhora. Has de posar uns horaris per a que la gent pugui tenir accés a l'àrea esportiva entre setmana i el cap de setmana.

També hem d'aprendre que pot fer un treball muscular sense necessitat de peses, que pot utilitzar un banc, una taula, el seu propi cos. Hem de tendir a coses d'aquestes. Hem de qualificar als nostres professionals i hem de qualificar l'activitat esportiva. (Pau, PJ1)

Aquest ús intens del poliesportiu comporta que s'ha de cuidar l'espai i el material però, tal i com apunta el Sergi (PE2), el material fungible dura molt poc: "Hem de tenir cura de les instal·lacions i que tots els interns ho entenguin perquè en passen moltíssims i el material duraria poquíssim, les pilotes es desgasten molt pel seu ús, i no pel seu mal ús".

El poliesportiu és un espai on hi surten molts interns de diferents MRs i és un espai on hi podria haver diferents problemes de convivència. Segons la Mònica (PD2) els incidents a l'àrea esportiva són mínims: "Fixa't que normalment en un lloc tan gran com tenim aquí d'àrea esportiva, quants conflictes sorgeixen? Poquíssims, perquè els que van allà ho cuiden i els que hi són s'encarreguen de que no hi hagin problemes".

Es posa de manifest que les instal·lacions esportives dels CPs són espais que s'utilitzen diàriament per un gran nombre de persones internes. En aquests espais les normes de convivència són les mateixes que pot tenir qualsevol instal·lació esportiva del carrer, tenint present sempre les qüestions de seguretat del propi context. D'altra banda, es valora que l'oferta esportiva per a la població interna sigui, igual que al carrer, el més nombrosa i variada possible per a que les persones privades de llibertat tinguin diferents opcions d'AFE en les què puguin participar en funció de les seves necessitats i afinitats.

El programa de "Tallers artístics i activitat física i esport" (CP Brians 2, 2018) defineix l'àmbit de salut i desenvolupament personal com aquell espai que inclou totes les activitats dirigides a fomentar una millora en l'autocura dels interns i un millor control de la seva salut (física, emocional i d'habilitats bàsiques) per assolir una millor qualitat de vida. Segons el mateix document, les activitats hauran de facilitar l'adquisició de les habilitats bàsiques que permetin provocar canvis en les dificultats d'adaptació personal que configuren la base d'algunes activitats delictives, i concreta l'objectiu de les AFE com una eina per a la millora individual, emocional i social dins del CP:

Han de facilitar la millora de la qualitat de vida, estimulants les capacitats cognitives, motores, emocionals i socials de la població, potenciant el desenvolupament integral de la persona i compensant els efectes negatius de la privació de llibertat. Han d'enfortir els valors de l'autoestima, la superació i la col·laboració, afavorint la creació d'hàbits higiènics i saludables. (CP Brians 2, 2018, p. 2)

A partir d'aquí es resumiran els aspectes més rellevants de l'AFE en el CP Brians 2.

13.2.2 Espais de pràctica físico-esportiva i recursos humans del CP Brians 2

L'àrea esportiva del CP Brians 2 consta de 5 espais: la pista poliesportiva coberta que es mostra a la Figura 35 té unes dimensions de 40 * 20 metres i en un costat hi ha 3 grades de ciment, mentre que a l'altre costat hi ha dos vestuaris a 3 metres de la pista, un despatx per als tècnics esportius i un espai per emmagatzemar material. En un dels fons hi ha dos lavabos.

Figura 35. Pista poliesportiva coberta

Font: Elaboració pròpia

La sala de musculació que es veu a la Figura 36 té unes dimensions de 20 * 10 metres i consta de tot tipus de màquines per realitzar exercicis de musculació i una zona per realitzar exercicis amb pes lliure. En un dels extrems hi ha un magatzem per a material i un lavabo. També hi ha una zona abans d'entrar a la sala on hi ha bicicletes estàtiques.

Entre la zona poliesportiva i la zona esportiva exterior hi ha un espai per practicar esports de raquetes: un espai de tennis-taula que queda reflectida a la Figura 37, i tres pistes de frontó, una d'elles es mostra a la Figura 38.

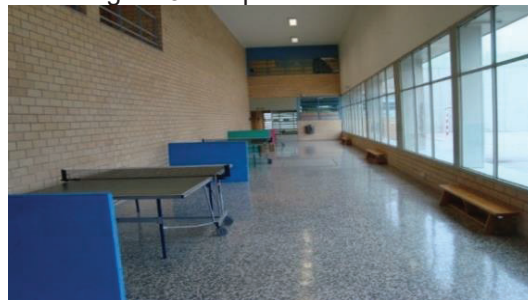
La zona esportiva exterior és un espai molt ampli que mesura 60 * 35 metres que consta de dos espais diferenciats, per una banda una piscina de 25 * 12,5 metres amb dos zones de dutxes i per l'altra una pista de futbol-sala com s'observa a la Figura 39. A banda i banda d'aquest espai hi ha bancs de fusta.

Figura 36. Sala de musculació

Font: Elaboració pròpia

Figura 37. Espai de tennis-taula

Font: Elaboració pròpia

Figura 38. Frontó

Font: Elaboració pròpia

Figura 39. Zona esportiva exterior

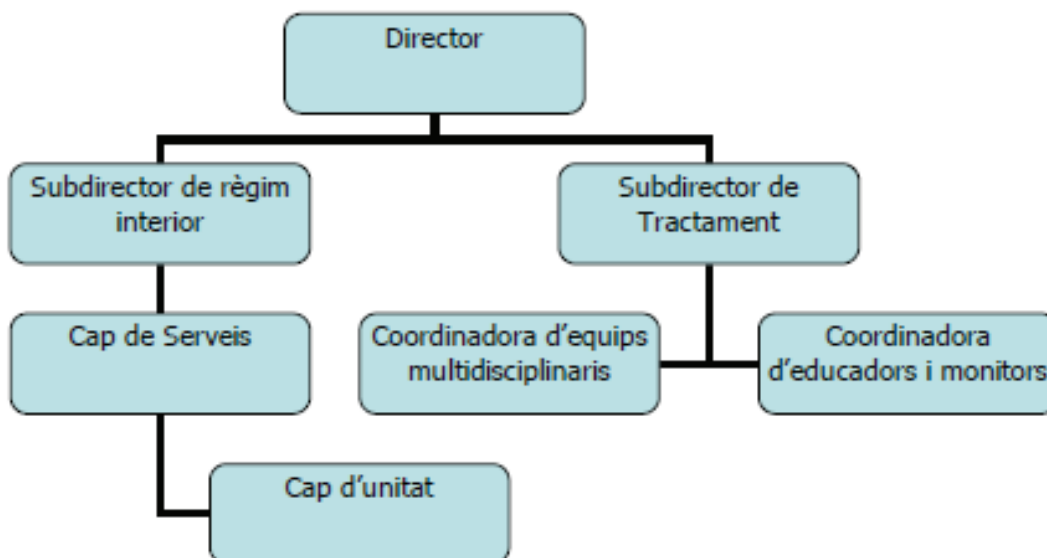

Font: Elaboració pròpia

La situació financera, com a tots els CPs, ve donada per la conjuntura politico-pessupostària.

El centre compta amb quatre monitors de dilluns a divendres i una monitora el cap de setmana. L'equip de monitors depèn de 7 comandaments, com es veu a la Figura 40, provinents de diferents unitats que tenen diferent influència en la presa de decisions. (Bargalló et al., 2010).

Figura 40. Comandaments dels qual depèn l'equip de monitors

Font: *Programació d'activitats esportives 2010. Brians 2* (Bargalló et al., 2010, p. 7).

13.2.3 Organització esportiva del CP Brians 2

Els usuaris potencials de l'àrea esportiva, segons estableix la "Programació esportiva 2010. Brians 2", són tots els que conformen les sis àrees de tractament: Estabilització de la conducta, tractament de les conductes addictives, tractament de les conductes violentes,

preparació de la vida en llibertat, DAE i salut mental. I l'agrupament per assistir a les activitats esportives estan en funció de l'àrea tractamental.

Segons el mateix document, el denominador comú dels interns és la manca de certs valors bàsics en la conducta humana per múltiples factors, com poden ser: sentiment de no pertinença a cap grup concret d'amistats, sentiment d'estar fora de lloc en els nous, sentiment d'inferioritat, situació econòmica precària, etc.

Es per aquest motiu que l'equip de monitors va presentar una nova programació d'activitats per tal de satisfer les demandes i necessitats del CP i de la població interna. Aquesta nova programació de l'equip tècnic esportiu es va presentar donada la impossibilitat de fer front tant al deteriorament de les instal·lacions (amb tant sols 3 anys de funcionament) com a la inoperància dels comandaments per esmenar-ho. Així expressaven la finalitat de la seva tasca i tractaven de garantir-ne la seva qualitat (Bargalló et al., 2010 p. 4):

[...] la finalitat de la nostra feina volem que estigui exclusivament emmarcada en el tractament i l'educació, aspectes bàsics en el que ha de ser el nostre gran objectiu: la reinserció, perquè tal i com diu l'article 25.2 de la Constitució "les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat restaran orientades vers la reeducació i la reinserció social". I volem que sigui així perquè creiem fermament en la força que té l'esport i la pràctica de l'activitat física per tal d'educar, de construir valors en les persones i d'alleujar la dura pressió que comporta estar reclús en un CP.

És per aquest motiu que es marquen tres tipus d'objectius (Bargalló et al., 2010, p. 12):

- a) Objectiu immediat: Canviar la gestió de l'activitat esportiva del centre i garantir el dia a dia de l'àrea poliesportiva.
- b) Objectiu a llarg termini: Instaurar una cultura esportiva al centre que s'emmiralli amb la realitat que podem trobar a les instal·lacions esportives de l'exterior. Caldrà implantar hàbits de conducta, de procediment, de gestió del temps, de compromís i de responsabilitat amb l'activitat i amb un mateix, és a dir, educar a través de l'esport.
- c) Objectius paral·lels:
 - Millorar la salut física, psíquica i emocional dels usuaris.
 - Contribuir a la millora de la qualitat de vida dels interns
 - Formar interns com a "auxiliars d'activitat" donant a conèixer una realitat per molts desconeguda (instructor, monitor, entrenador).

A partir d'aquesta nova reorganització de les AFE, les franges esportives del poliesportiu es divideixen en dos torns de matí i dos de tarda, com totes les activitats que es duen a terme a l'Àrea educativa-esportiva-cultural per raons regimentals i funcionals.

Les activitats d'entre setmana que es poden veure a la Figura 41 són:

- Musculació i futbol sala: els interns poden sortir tres cops per setmana, dos al matí i un a la tarda.
- Atletisme: els interns poden sortir tres cops per setmana en horari de 9:00 a 11:00
- Raquetes: els interns poden sortir de dilluns a divendres en horari de 11:00 a 13:00
- Esport per a la tercera edat i salut mental: Els interns poden sortir tres cops a la setmana de 11:00 a 13:00
- Voleibol: els interns poden sortir un cop en horari de matí i un en horari de tarda.
- Bàsquet: els interns poden sortir dos cops per setmana en horari de 9:00 a 11:00
- Pista americana: els interns poden sortir dos cops per setmana de 9:00 a 11:00

Figura 41. Horari del poliesportiu del CP Brians 2 (2019-2020)

	DILLUNS		DIMARTS		DIMECRES		DIJOUS		DIVENDRES	
	Activitat	MR	Activitat	MR	Activitat	MR	Activitat	MR	Activitat	MR
9 - 11	Musculació	4,8,9	Musculació	2,3	Musculació	1,14	Musculació	6,7	Musculació	5,10,13
	Futbol sala	10,11,12	Bàsquet	1-14	Futbol sala	10,11,12	Bàsquet	1-14	Futbol sala selecció	1-14
	Atletisme	1-14	Pista americana	1-14	Atletisme	1-14	Pista americana	1-14	Atletisme	1-14
	Raqueta	1-14			Raqueta	1-14			Raqueta	1-14
11 - 13	Musculació	5,10,13	Musculació	1,14	Musculació	11,12	Musculació	4,8,9	Musculació	2,3
	Futbol sala	2,3,4	Futbol sala	1,6,7,8	Futbol sala	5,9,13,14	Volei	1-14	Salut mental	
	Raqueta	1-14	Raqueta	1-14	Raqueta	1-14	Raqueta	1-14	Raqueta	1-14
	Esport 3a edat	1-14			Esport 3a edat	1-14			Esport 3a edat	1-14
15 - 17	Musculació	2,3	Musculació	6,7	Musculació	5,10,13	Musculació	1,14	Esports de Cap de Setmana	
	Volei	1-14	Futbol sala	2,3,4	Futbol sala	1,6,7,8	Futbol sala	5,9,13,14		
17 - 19	Musculació	11,12	Musculació	4,8,9	Musculació	6,7	Musculació	11,12		
	Futbol sala	5,9,13,14	Futbol sala	10,11,12	Futbol sala	2,3,4	Futbol sala	1,6,7,8		

Font: Programació anual de l'equip de monitors de Brians 2. (Document propi del CP Brians 2)

El cap de setmana es realitza musculació, pista americana i voleibol.

Altres activitats esportives que es duen a terme són sortides programades a actes esportius, entrenaments o campionats amb altres CPs, partits amb entitats professionals, xerrades de conscienciació a càrrec de persones de contrastada reputació i tornejos regulars intermodulars (Bargalló et al., 2010).

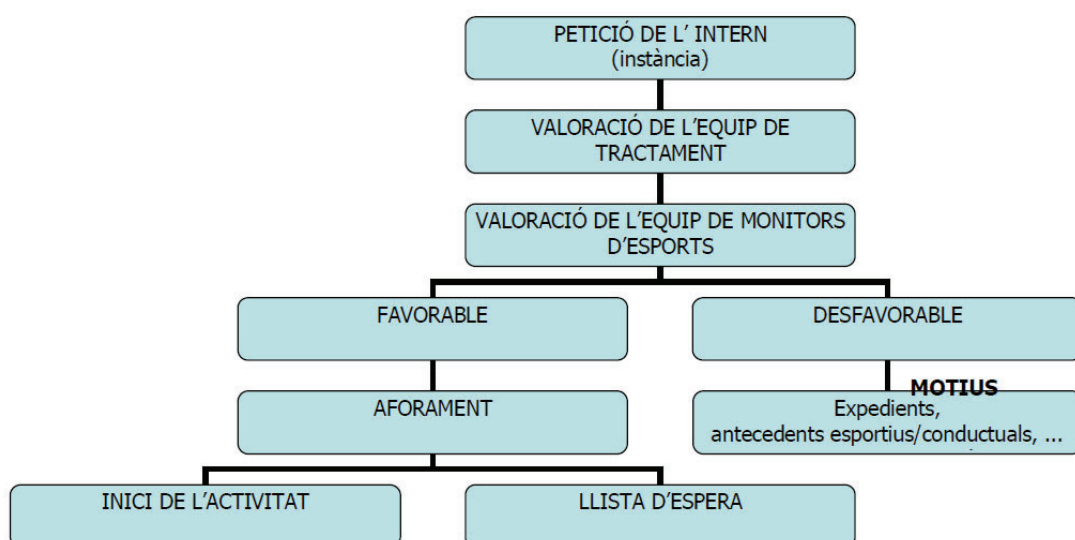
Un altre dels objectius d'aquesta nova programació també neix per la preocupació de l'equip de monitors de la poca consideració per part d'alguns membres de tractament respecte l'activitat esportiva:

És molt freqüent veure com es fiscalitza la gestió que fem de les altes i les baixes per part dels equips de tractament ja que consideren que aquestes decisions no ens pertoquen a nosaltres. Rebre preguntes com “per què no surt aquest intern si jo l’he autoritzat?”, o bé “com és que heu donat de baixa aquest intern si ell em diu que no falta mai?”, o bé “dona’m d’alta aquest intern que ja l’he autoritzat quatre vegades!”... tot plegat, un cúmul de situacions estèrils i incòmodes que es produeixen per la mala interpretació que se’n fa de la nostra activitat que, insistim, no ha de constar només en “donar quatre puntades i desfogar-se” o en ser l’hora del pati ja que “és que no sé què fer amb aquest intern”. (Bargalló et al., 2010, p. 22)

Aquesta realitat és corroborada per diversos estudis que assegurin que, l’AFE segueix sent una forma de controlar a la població interna, un instrument de control per distreure a aquesta població, o ocupar el seu temps i evitar problemes (Grayzel, 1978; Martos-García et al., 2009a; Muntaner i Gago, 2015; Murtaza i Uddin, 2011; Sabo, 2001; Viñas, 2012).

Amb aquesta iniciativa, l’equip tècnic esportiu vol donar valor a la seva activitat, maximitzant el seu aprofitament per part dels interns. La seva intenció, a més, és evitar que l’àrea sigui un simple lloc de trobada on no es practica cap esport. Finalment, volien donar autoritat al monitor o monitora, per exemple, a l’hora d’elaborar les llistes per a les activitats, tenint en compte criteris com l’aforament, el comportament, els mèrits o les sancions com mostra la Figura 42.

Figura 42. Protocol d'admissió a les activitats esportives

Font: Programació d'activitats esportives 2010.

Brians 2. (Bargalló et al., 2010, p. 24)

13.2.4 Les activitats de l'àrea esportiva

13.2.4.1 *La moda del running: del petit pati a les sortides exteriors*

Com a tot arreu, l'oferta esportiva dels CPs està condicionada pels espais disponibles. A continuació es descriuen les activitats que es realitzen a cada espai i que s'ofereixen a l'àrea esportiva del CP Brians 2.

A la zona esportiva exterior es realitzen les activitats de pista americana i atletisme. I a l'estiu s'afegeix l'activitat de natació. Aquest espai suposa per a les persones internes trencar amb els espais petits que hi ha en els patis dels MRs, on la pràctica físico esportiva és complicada, tal i com reconeix la Mònica (PD2): “[...] és molt petit, el pati, a la que et vols posar a jugar a futbol, la gent no pot caminar” i el José (PI1): “correr en un patio como este es de locos”. Per aquest motiu és tant important pel Jose (PI1) sortir a fer pista americana a la pista exterior de l'àrea poliesportiva: “La piscina es otro contexto, más grande, más abierto. Es un contexto totalmente diferente y es otro rollo”.

L'activitat d'atletisme és una de les més demandades per les persones internes, i una de les seves demandes és poder sortir a córrer fora del CP per millorar qualitativament el seu entrenament, com apunta el Salvador (PI11): “Jo m'he destrossat les articulacions [...] corrent en un terra que no està qualificat per a córrer. Per què no podem sortir a córrer a fora?”.

Es constata que la moda del running també ha arribat al CP Brians 2. Els interns que els hi agrada córrer poden apuntar-se a l'activitat d'atletisme i sortir així de la monotonia dels patis petits dels MRs i poder córrer en un espai més gran a l'aire lliure. Tot i així, es fa evident que si t'agrada córrer necessites un espai suficientment gran si vols fer molts quilòmetres, així com un millor terreny per tal d'evitar lesions sobre la superfície de ciment de la pista exterior.

13.2.4.2 *La convivència a la sala de musculació*

La sala de musculació és un dels espais on s'acumula més població a l'àrea esportiva. Tot i l'alta aflluència de persones internes en aquest espai, no acostuma a haver-hi problemes. La normativa de la sala de musculació és igual a la de qualsevol altra sala d'un gimnàs municipal. Entre altres aspectes inclou: l'ús de la tovallola, el respecte per al material i per a la resta de companys. L'única diferència d'una instal·lació esportiva i per tal de tenir un control del material, és que quan alguna persona interna vol utilitzar material petit s'ha de demanar al personal tècnic o a la persona auxiliar responsable d'aquest espai. El Sergi (PE2) comenta que mica en mica la població interna ha anat adquirint hàbits higiènics i socials:

Al principi va ser una feinada, has d'estar més a sobre i s'ha aconseguit bastant respecte al tema de la tovallola, el material, respecte als companys. S'ha aconseguit que quan algú agafi una màquina no estigui tota l'hora sinó que se la deixi a un altre. El tema de la tovallola, molts la porten però, tot i així, segueix havent-hi gent sense portar-la, un motiu és perquè no en tenen. Nosaltres [...] li deixem temporalment una fins que ens la torna. Tenim la sort que hi ha una bugaderia que podem portar aquestes tovalloles i les torna netes. (Sergi, PE2)

Tot i que els interns van canviant i es va recordant la normativa, hi ha interns que no utilitzen la tovallola i aquest fet desespera a alguns interns, sobretot els del MR 11, que són molt curiosos i, al mateix temps, molt exigents:

Hi ha molts interns que no utilitzen la tovallola, hi ha molts que encara no tenen l'hàbit. Els interns del MR11 són super polits i els hi molesta una barbaritat. Llavors, aquí es crea, a vegades, una mica de problema perquè l'altre ha utilitzat la màquina i no ha posat la tovallola. Evidentment ha de posar la tovallola, però clar, a qui li molesta és tant exagerat! A la sala de musculació hi ha cartells: "Todo el mundo traiga su toalla" i constantment has d'estar repetint perquè a més a més la gent va canviant, aquí no estem sempre els mateixos. (Diana, PE1)

Un altre aspecte sobre l'adquisició d'hàbits higiènics que s'han assolit, tan simple i tan difícil, és que els interns no escupin a la sala:

Crec que hem aconseguit moltes coses bones, el tema d'escopir. Els interns van a escopir a les papereres, surten de la sala, perquè al principi escopien a la sala. Sembla una xorrada i impensable a fora, però aquí son coses que han costat, tot i així és una batalla. (Sergi, PE2)

El material també es respecta, però hi ha aspectes que encara s'han de millorar. La normativa de la sala de musculació diu que els interns que utilitzen algun material l'han de tornar a col·locar al seu lloc. El Ramón (PI6) critica que alguns MRs el retornen al seu lloc i que altres no. Aleshores els hi toca a ells (als auxiliars del poliesportiu) col·locar-los, el mateix intern proposa que s'hauria de plegar deu minuts abans i que els usuaris ho recollissin tot.

Altres aspectes de convivència també s'han assolit, com el respecte als tornos. El José (PI1) explica que mai ha vist cap baralla a la sala: "Quan algú vol utilitzar una màquina que està ocupada, s'espera i punt". Tot i que una altra qüestió és el tipus d'ús que es fa del material. El Ramón (PI6) posa un contrapunt metafòric en aquest ús: "Tothom pot fer el què vulgui sempre i quan hi hagi respecte".

Com es posa de manifest, la normativa de la sala de musculació d'un CP no difereix gaire a la de qualsevol altra sala d'un gimnàs de l'exterior, tot i que s'ha d'incidir en alguns hàbits que algunes persones internes no tenen. Algunes de les que s'ha de fer més incidència són el respecte a la instal·lació i al material fomentant els hàbits higiènics de la població penitenciària i el respecte a la resta de companys.

13.2.4.3 Activitats esportives i dirigides del poliesportiu

A la pista poliesportiva es realitzen bàsicament partits de futbol, bàsquet, voleibol i handbol. Alguns interns opinen que per tal de reforçar l'oferta formativa i la motivació de la població interna es podrien realitzar entrenaments i campionats:

Estic content amb els partits de diferents esports, però crec que també es podrien realitzar alguns entrenaments [...] Igual que es fan els campionats de futbol, se'n podrien fer d'altres, campionat de l'home més fort del MR, un altre de qui fa més farleks..., campionats de diferents disciplines, qui fa l'anada i tornada més ràpida, arrancades..., hi ha mil històries per fer. (Ramón, PI6)

Entre la pista poliesportiva i l'espai exterior on es practiquen esports de raqueta que són bàsicament tennis-taula i frontó.

La majoria d'AFE són lliures i no hi ha gaires activitats dirigides. El Sergi (PE2) opina que es difícil organitzar-les pel volum de persones internes que passen per l'àrea esportiva. Tot i així, quan se n'han proposat han tingut molt èxit:

Passa moltíssima gent i aquí en comptades ocasions hi ha activitats dirigides. Però quan intentes dinamitzar l'activitat i dirigir-la [...] i funciona. Ara està el "hiit" per exemple, aquesta és totalment dirigida perquè són exercicis que van per temps, i participen molts interns. (Sergi, PE2)

Durant el cap de setmana hi ha una associació que va a l'àrea esportiva a realitzar classes de ioga i està funcionant molt bé amb un grup d'interns estables:

Ve gent de fora, d'una associació que fa les classes de ioga. Ara mateix s'estan fent dissabte i diumenge al matí i funciona super bé. Els hi encanta, a més, la gent que ve és molt bona. És un grupet ara molt estable, són uns 15 fàcilment. Córrer i ioga jo crec que ho hauríem de fer tots. (Diana, PE1)

L'oferta esportiva del CP Brians 2 és molt àmplia però, segons queda palès, encara es podria diversificar més per tal de motivar i incentivar més persones internes a la pràctica físico-esportiva. D'altra banda també es fa explícita com l'alta participació a l'àrea esportiva dificulta la realització d'activitats dirigides, tot i que quan es realitzen tenen una alta acceptació entre les persones participants. Segons l'experiència del personal tècnic, totes

les persones haurien de realitzar activitats de resistència i pràctiques d'autoconeixement i respiració.

13.3 EL PERSONAL TÈCNIC ESPORTIU

13.3.1 Més enllà del monitoratge: “aconsegueixes que es treguin la cuirassa”

Inicio aquest apartat amb una de les problemàtiques amb la que conviu el personal tècnic, com és la seva categoria laboral, ja que tenen contracte com a categoria B (monitoratge) i no com a categoria A (tècnic). Tant des de la SGPRS, com els propis tècnics i tècniques reconeixen que, tot i no tenir la categoria laboral de professorat d'educació física, hi ha aspectes educacionals que van implícits amb la professió:

(...) Els cinc monitors som llicenciats en educació física, i vulguis o no ja hi fiquem cullerada i intentem fer de professors sense ser-ho i sense tenir la categoria. [...] Hi ha enquestes que reflecteixen que la gent està contenta de l'esport que es pot fer aquí dins. Per tant, estem fent el que ens toca fer i cadascú amb la seva voluntat i motivació intentarà fer més o menys, depenent com vulgui acceptar aquesta feina de monitor. (Sergi, PE2)

Als tècnics esportius penitenciaris no els pertoca fer educació física però se'n fa perquè moltes de les persones que estan privades de llibertat necessiten educar-se físicament. (Víctor, PJ3)

El personal tècnic esportiu dels CPs té com a funció principal transmetre els valors positius de l'esport perquè aquests no vénen implícits en l'activitat, sinó com es realitza:

Transmissors dels valors de l'esport, crec que aquesta és la feina més important que tenim. Després que l'AFE sigui el més normalitzada possible, que es tingui respecte pels rivals, pel teu company... (Sergi, PE2).

L'esport per mi no té valors. [...] Els valors els tenim les persones totes i cadascú amb la seva actuació (Víctor, PJ3)

Les tasques específiques del personal tècnic d'esports són, entre d'altres, les d'aconsejar i guiar les activitats. Tal i com expliquen, persones internes, tècnics i personal d'interior del MR 7:

El paper de professional esportiu és proposar activitats i aconsellar aquells interns que ho demanen, com és el cas més habitual a la sala de musculació. (Ramón, PI6)

Moltes vegades consells per fer algun tipus d'exercici, de llocs per fer activitat física a fora per exemple. [...] moltes vegades, el primer que fan és ajuntar-se amb algú que ja veuen que més o menys ja ho fa i llavors els guia. I nosaltres el que hem de

fer és guiar en aquests guies. Veure qui són els petits referents que tenen perquè són molt poderosos. Intentar ser referent dels referents. (Sergi, PE2)

[...] Aquí tenemos profesionales del deporte y lo que les pueden enseñar y lo que pueden aportar los profesionales no lo podemos montar nosotros. Ellos quieren que les hagan una rutina y van al polideportivo, y la siguen aquí con las maquinas que hay. (Pedro, PV4)

Tot i que l'AFE als CPs està molt ben valorada, queda palès el descontentament del personal tècnic esportiu amb la seva categoria laboral, ja que en la seva feina diària no tant sols es fa incidència en la pràctica de l'AFE, sinó que també s'actua en temes educacionals i de valors que van més enllà de les funcions que es tenen en compte en el contracte. Tot i això, es constata que dependrà de la motivació i l'actitud de cada persona fer més o menys incidència amb l'educació. Arrel dels comentaris anteriors es posa en dubte el paper de transmissor de valors de l'AFE i es remarca, per tal d'assolir-los, el paper que tenen les persones a l'hora de transmetre'ls.

Treballar en els CPs és un estímul pel personal tècnic esportiu que constata l'aprenentatge que suposa interaccionar amb les persones internes a l'àrea esportiva. La Diana (PE1) es mostra entusiasmada amb les aportacions de l'AFE dins d'aquest medi: "Jo era conscient que l'esport podia aportar molts valors, podies fer moltes coses, podies treballar amb ells de mil maneres però juro que no em pensava que tantes. És bestial els aprenentatges que tens aquí". El Sergi (PE2) corrobora aquesta reciprocitat en els aprenentatges que al mateix temps permet una relació molt més propera amb la població interna que va més enllà de l'AFE:

Tu també aprens d'ells i els hi transmetes amb uns altres que estan començant i crec que aquestes petites coses, per mi, són les que funcionen millor. Després, quan ells veuen una millora en el seu aspecte físic, amb el seu estat de salut, que tu t'has cansat menys, llavors, quan els hi parles d'una altra cosa que no és esport també et fan cas. Aleshores intentes arribar on pots perquè la nostra feina és de monitor d'esports però durant o després de l'AFE aconseguixes que es treguin la cuirassa que porten i baixen la guàrdia. (Sergi, PE2)

A partir de la confiança que s'estableix entre el personal tècnic esportiu i les persones internes, la relació serà més fluida i es podrà incidir més amb una pràctica saludable i beneficiosa:

Jugues amb quina confiança tinguis, com has arribat amb aquells interns, perquè no tothom sap, ni vol escoltar algunes coses i llavors has d'anar amb cura. Crec que també la sort que tenim és que a través de l'esport ens els guanyem molt perquè et

parlo d'haver jugat amb ells, de compartir victòries i derrotes. Si tu t'esforces, això també és un exemple i al final accepten moltes coses que els hi puguis dir. (Sergi, PE2)

En certes ocasions el personal tècnic d'esports ha de fer, també, de mediador. Tot i que no hi ha molts conflictes durant els partits que es realitzen, costa que les persones internes reconeixin les seves limitacions físiques o d'habilitat i la dels altres:

Conflictes com a qualsevol camp de futbol que vagis un dissabte quan hi ha competició, protestes amb els àrbitres o entre ells quan hi ha una falta. Si vas a qualsevol competició a fora, penso que és pitjor, en canvi aquí, sí que és veritat que crec que té un valor venir al poliesportiu i saben que si hi ha una baralla es quedaran sense i ells volen seguir venint. Moltes vegades, ells mateixos ens ajuden, són els primers que calmen a algú.

El més difícil d'aconseguir és que entenguin que realment no tothom sap jugar igual o adonar-se de les limitacions pròpies i crec que nosaltres estem en una posició que els hi podem dir. Quan algú critica molt amb algú altre, fer-li veure que també ell té algunes limitacions. [...] Que s'adonin que no són el centre costa. A fora costa molt, aquí encara més, però penso que l'esport és una eina poderosíssima per intentar inculcar algunes coses perquè realment molts ens escolten. (Sergi, PE2)

Aquest paper de mediador també és reconegut pel Claudio (PI8) en els partits de bàsquet, on el tècnic posava una mica d'ordre entre els practicants:

Yo era el único español, todos eran dominicanos, y al principio eran todo gritos. El monitor con sus dotes de mediación ha conseguido que aquello funcionara y que la gente se llevara mejor. Y no el...: "Pues, ahora... te lo explico en el lavabo". (Claudio, PI8)

Aquest punt no seria possible sense la sensibilitat del personal tècnic esportiu que, a part de mediar en algunes situacions, també han de fer psicòlegs, tal i com ressalten els interns i queda demostrat amb les paraules de la pròpia Diana (PE1):

Tenim un punt de psicòlegs que a mi, de vegades és lo que més em fa trontollar. Un dia et ve un tiove de comunicar que la família no se què, el veus, està fatal. Doncs aquell dia, l'activitat continua i joestic allà amb ell i aquesta és la part més dura. (Diana, PE1)

Per a les persones internes també és important aquesta relació amb els i les professionals esportius perquè és una forma de tenir contacte amb l'exterior. Pel Ramón (PI6) parlar amb els monitors d'esports sobre rutines i formes d'entrenament li dona vida fora de la presó:

“Et sents un més, que formo una mínima part del carrer, encara, no? ... que no estic tant exclòs, aquella mínima part, doncs a mi m’ha donat la vida, m’ha donat oxigen.”

Aquesta aproximació al món exterior també el tenen quan algunes persones internes porten de l’exterior informacions relatives a les noves tendències esportives: “Molts tenen molta informació de fora. Els que surten de permís porten revistes amb l’activitat que es fa, tenen accés al contingut de webs, tot el que passa a fora s’acaba transmetent aquí més tard” (Sergi, PE2).

Es posa de manifest la importància de les relacions socials entre el personal tècnic esportiu i la població interna, ja que a partir de la confiança que s’estableix, les propostes de treball d’AFE seran més ben acceptades i més facilitat hi haurà per mediar davant certes situacions. Aquestes relacions poden fomentar la normalització de la població interna en l’àmbit físico-esportiu, tot i que sempre dependrà del caràcter i la voluntat d’ambdues parts. Queda reflectida també la part més humana del personal tècnic esportiu en el seu tracte amb persones privades de llibertat.

Com apunt final, cal destacar que la proximitat amb el personal esportiu de presó contrasta amb la distància que hi ha amb el personal d’interior. La relació entre els i les funcionàries de vigilància i les persones internes es podria dir que és nul·la. El Ramón (PI6) comenta que no hi ha cap tipus de relació: “L’única cosa que li preguntem al funcionari és si podem baixar al bany o si podem anar a comprar una ampolla d’aigua. I ells el que fan és estar mirant, llegir o alguns dormir”. I el Baltasar (PI7) és més contundent: “Los hay que no participan en nada y los hay quienes te tocan la moral”. Tot i aquests comentaris, la Diana (PE1) no opina el mateix i està molt satisfeta amb el personal de vigilància que hi ha ara en el poliesportiu el cap de setmana perquè és facilitador:

Funcionaris ara mateix bé, juguen un paper important. El CUSI és molt pro esport i ens facilita les coses perquè a vegades a mi m’havia passat, per exemple: ve un tio a pista americana i aquest tio havia fet atletisme amb mi l’hora abans, ell està apuntant a atletisme i pista americana; però penso com a entrenadora que ara mateix no li toca fer pista americana ja que acaba de fer 8 quilòmetres i li faria molt més bé pujar a dalt [referint-se a la sala de musculació]. Abans això era impossible fer-ho, ara ell diu: “La responsable d’aquesta àrea ets tu i si tu consideres que aquest tio ha de pujar a dalt aquest tio puja a dalt”. (Diana, PE1)

Tal i com queda reflectit en els comentaris anteriors, el paper del personal de vigilància pot ser clau en el desenvolupament de l’AFE a l’àrea esportiva, pot facilitar-ne la pràctica o, tot el contrari, dificultar-la. El rol que desenvoluparà a l’àrea dependrà estretament del caràcter

de cadascun d'ells, tant per part del personal de vigilància com del personal tècnic esportiu i de la relació que estableixin.

13.3.2 “!Nunca había entrenado con una mujer en mi vida!”

Un cas particular és la relació que s'ha establert entre un intern, el Baltasar (PI7) i la tècnica esportiva del cap de setmana, la Diana (PE1). El Baltasar (PI7) és un persona que sempre ha realitzat AFE i necessita mostrar a la resta de companys que està físicament més fort. Si en aquest cas, la seva companya d'AFE és una dona, ell ha de demostrar que està molt, molt per sobre d'ella. Però el Baltasar (PI7) admet que la relació que ha establert amb la Diana (PE1) l'ha fet aprendre que encara hi ha moltes coses que pot millorar i l'ha ajudat a obrir-se:

A veces, yo soy de acrobacia, y a veces, soy muy extremo. Y ella se esforzaba en hacerlo. Y eso me ha llevado un poquito a tú me enseñas, yo te enseño. Y me gusta participar en sus actividades porque me hace hacer todo lo que yo habitualmente no hago: planchas, abdominales y más abdominales. Y le decía: “No, hombre, ¡no! Que ya estoy en forma” y me demostró que no estaba en forma. Fuimos a hacer cosas con ella y es una mujer... o sea, yo tengo que estar allí. Si ya con un tío que hace 100, yo hago 102, con una mujer... hago 300. Discúlpame, pero siempre ese ha sido mi pensamiento. Ella llegó y entre los dos fuimos haciendo planchas. Y pasándolo mal y le decía: “Escúchame, te quiero... te... te quiero matar” [...] O sea, nos poníamos a hacer planchas y no paraba. Yo sudando, sudando y que me dolían hasta las pestañas, y la veía recta, sonriendo y animando.

Era sorprendente, nunca había entrenado con una mujer en mí vida. A mí, esa cercanía con ella, estando aquí y de estar al lado, de hacer abdominales juntos, de cogernos por los tobillos... Confianzas que habitualmente no tendrías en un sitio así... Ostia, me sorprendió muchísimo y quise seguir y participar. (Baltasar, PI7)

Trencar amb idea que la dona és físicament inferior a l'home per naturalesa és una de les lluites de la Diana (PE1) i, en part, ha aconseguit motivar-los reptant-se amb ells. Els interns han vist que una dona pot córrer o aguantar més que ells. Tot i així, consideren a la Diana (PE1) com una excepció, de manera que segons la mateixa tècnica, el més difícil és trencar l'estereotip que tenen els interns de la resta de les dones:

Els no poden fer menys que jo. Jo sóc una dona però porto mil anys entrenant. I els comenta: “Evidentment corro més que tu, ja t'ho dic ara. I els interns li contesten: “No, pero si yo me pongo a correr.” Però la Diana els hi respon: “No, corro más que tu aunque te pongas a correr tres meses, corro más que tú y ya está, asúmelo”. Ara ja ho tenen assumit. Però com ho assumeixen? Ara és la Diana y el resto de mujeres

del mundo. No està ben assumit! “La Diana es sobrehumana y luego están el resto de mujeres”. [...] Però això ho fan les dones, saps? Trencar amb això és el que m'està costant més del món mundial. A mi m'encanta quan ve un equip femení i els matxaquen i no és la Diana. (Diana, PE1)

El respecte al personal professional es guanya amb el treball, l'esforç i la dedicació. Tal i com es mostra amb els comentaris dels interns i de la pròpia Diana (PE1) motivant-los constantment:

La Diana fa una classe molt xula, que és pista americana, que això enganxa, vulguis o no, perquè ho toca tot. [...] Amb la música fora, interactua moltíssim amb els interns. (Ramón, PI6)

Jo canvio molt la manera de treballar, no fem sempre lo mateix. Un dia fem un circuit, l'altre dia fem treballem molt diferent perquè sinó, s'avorreixen. [...] El running, per exemple, que aquí és una activitat que la practiquem força, hi ha molts interns que l'han començat dient: “Vaig començar perquè que pesada eres, voy a probarlo para que te calles”. Ells ho diuen tal qual: per què has començat a córrer? Perquè la monitora és una pesada. Jo ho he sentit això, que és como: ¡¿qué fuerte, no?! Però després s'enganxen. (Diana, PE1)

Aquesta tasca de la Diana (PE1) es veu recompensada amb la implicació i la col·laboració de les persones internes:

Ells s'ho prenen molt en serio, tenen un codi, és cert, és així, a la Diana no la podem fallar. Tenim que continuar fent-ho perquè ella ho fa per nosaltres, jo ho sento molt això que ho fan, ho noto. Després faig qualsevol cosa, el que sigui, de fer una jornada, el que sigui, heu de venir 15 i no et preocupis que n'hi hauran 15. Al final és mutu, jo els dono i ells donen. Jo, he après un munt, [...], a tots els nivells. (Diana, PE1)

Tal com queda constatat, la Diana (PE1) s'ha guanyat el respecte per com treballa i la seva implicació, però també reconeix que el fet de ser dona condiciona la seva relació amb els interns:

Evidentment tu el respecte te'l guanyes i segurament me l'he guanyat d'altres formes, però hi ha un punt que jo sé que és per ser dona. Per exemple, a mi la veu no me l'ha aixecat mai ningú, i aquí existeix aquest punt, perquè tu quan estàs fent d'àrbitre i et cabreges et dona igual qui sigui, doncs no. (Diana, PE1)

Es constata la importància de la capacitat motivadora, l'esforç i el treball del personal tècnic esportiu per a què les persones internes es sentin atretes per l'AFE, buscant estratègies i

metodologies innovadores que evitin l'avorriment. Superar reptes nous és un incentiu motivador per a les persones internes. Aquesta dedicació del personal tècnic esportiu es veu recompensada amb el respecte per part de les persones privades de llibertat que realitzen AFE.

13.4 ELS AUXILIARS ESPORTIUS: MOTIVACIÓ I FORMACIÓ

13.4.1 La motivació dels auxiliars esportius

A l'àrea esportiva del CP Brians 2, a part del personal esportiu, hi ha interns que hi treballen com auxiliars esportius que ajuden en l'organització del material i neteja de la instal·lació. Aquests auxiliars són escollits per la seva implicació i actitud a les activitats de l'àrea esportiva del CP. Molts d'ells han tingut relació amb la pràctica físico-esportiva. La funció dels auxiliars és definida pel Víctor (PJ3):

Els auxiliars són persones que ajuden a fer que l'activitat que tens programada per aquell dia es desenvolupi amb total normalitat. Serien aquelles persones que en una instal·lació d'àmbit municipal ajuden als tècnics a tenir el material, els vestidors nets i tot a punt per fer-ho servir. (Víctor, PJ3)

Una de les principals motivacions per ser auxiliar a l'àrea esportiva és poder realitzar més hores d'AFE i estar fora del MR, com reconeix el personal tècnic i des de la SGRPS:

Poder estar tot el dia al poli és una cosa important. [...] Clar, significa no estar a MR i poder fer esport tant com volen i tots ells són esportistes. (Diana, PE1)

Són persones que se'ls ha de seleccionar bé i ells el que volen, a part de cobrar un sou, que és bastant insignificant, ells el que volen és poder tenir més temps per entrenar. (Víctor, PJ3)

Una altra de les tasques que poden assumir els auxiliars és motivar i potenciar una correcta AFE a la resta d'interns fomentant així la seva autonomia i responsabilitat:

Són persones que ja tenen un perfil esportiu clarament determinat, però hem de seleccionar-los bé perquè ajudin també a altres interns a que es puguin enganxar a l'AFE. Donar-los-hi autonomia i responsabilitat. [...] Si el tècnic confia amb l'auxiliar, per què no potenciar aquesta responsabilitat, de presa de decisions, d'autonomia? [...] És una de les nostres tasques, donar facilitats que les persones prenguin decisions i puguin assolir unes competències que prèviament hem de pactar entre tots. (Víctor, PJ3)

Diversos interns opinen que es podria potenciar molt més aquesta autonomia i responsabilitat oferint-los-hi la possibilitat de conduir algunes activitats de forma autònoma,

sense la supervisió o control de cap professional, tot i que la problemàtica està en la responsabilitat última de l'activitat a l'àrea esportiva:

Les tasques de l'auxiliar és que estigui el complex esportiu net, que el gimnàs es fregui, muntar la pista americana, que es vagin canviant les bosses dels containers i de les papereres, i fer el recompte, que això és el més important, però de moment mai ha faltat res. Jo crec que seria bo que els auxiliars tinguéssim també la capacitat de poder gestionar una mica. [...] Hi ha molts interns que estan capacitats per portar entrenaments i ensenyar. (Ramón, PI6)

Si me das las herramientas, yo disfruto como un niño. He tenido la opción de hacerlo y me gusta hacerlo. [...] La problemática es la responsabilidad de la actividad porque si no hay ningún profesional puede haber problemas si pasa alguna cosa o alguien se lesiona. (Baltasar, PI7)

És per aquest motiu que alguns tècnics opinen que un auxiliar pot fer-se càrrec d'una activitat sense la supervisió d'una o un tècnic esportiu de forma puntual, però no de forma continuada perquè el personal tècnic esportiu és el responsable de la instal·lació:

Si ho hem de fer de manera planificada i aquest auxiliar s'ha de fer càrrec d'un grup dos cops a la setmana amb una franja horària et diria que no. Però si ho hem de fer com a una part puntual, [...], no li veig cap mena de problema. El tècnic és qui és responsable de la instal·lació com a professional. (Víctor, PJ3)

Hi ha auxiliars que col·laboren directament en el desenvolupament d'alguna activitat. Es fan càrrec d'aquesta activitat però sempre sota la supervisió d'un monitor. Primera perquè molts, no és genèric això, no tenen cap titulació per fer-ho. Amb això s'ha d'anar amb pines perquè si no hi ha la supervisió d'algú penso que també al final seria contraproductiu. Deixar l'activitat en mans de l'auxiliar per mi seria perillós primer per un tema de llei i segona perquè un auxiliar no deixa de ser un intern i si ell algun cop ha d'exercir algun tipus d'autoritat això causaria problemes que tampoc voldria. (Sergi, PE2)

Però no tot el personal esportiu pensa de la mateixa forma. En primer lloc, la Diana (PE1) opina que hi ha moltes persones responsables que l'ajuden, funcionen molt bé i, per tant, es poden fer responsables de les activitats quan ella no va al CP. Però, aquesta opció depèn en última instància del personal d'interior que estigui a l'àrea esportiva:

Jo en tinc un que és oficial que sempre està a la sala de musculació, després n'hi ha 5 de voluntaris. No volen ser oficials, volen ser voluntaris. Ells tenen la seva feina treballant als seus tallers i són voluntaris i treballen super bé. És una meravella i,

normalment, a totes les activitats sempre n'hi ha un, amb mi sempre hi ha un auxiliar. Ells es reparteixen, jo no els hi dic res, ells ja saben com es fa.

[...] Ara sí, abans no es podia. Jo he lluitat sempre per a que es pugui sortir quan jo no estic. Només estic jo al cap de setmana, llavors quasi em sabia greu marxar de vacances. Perquè al final me n'anava tres caps de setmana i què? Tres caps de setmana sense fer esport? Hi ha molts d'ells que estan treballant tota la setmana, només poden sortir el cap de setmana, això vol dir que els teníem un mes sense fer esport. Jo ja vaig parlar amb la Cristina, la directora i em va dir que ho veia lògic ... però era una qüestió del CUSI que teníem llavors i ell deia que per seguretat no ho veia viable, que quan no hi fos no podia ser. En canvi el que hi ha ara està super obert. (Diana, PE1)

En aquest sentit, i perquè l'activitat funcioni correctament, la tècnica esportiva els hi explica a les persones internes perquè i com es fan les coses perquè entenguin la lògica de l'entrenament:

Ara els dies que no estic, deixo sempre a algú, no sempre el mateix perquè al final tots saben com s'organitza. M'agrada explicar també perquè fem les coses, per no fer les coses sense sentit. Si estem fent un circuit, després d'un exercici de cames toca un d'espatlla o un altre grup muscular. [...] Arriben a entendre-ho perquè després jo dic: avui montes tu el circuit i ell el munta i li pregunto per què has ficat aquest exercici aquí? Sí, arriben a entendre la lògica i és molt guai. Està molt marcat, s'escalfa, es fa la sessió, i s'estira. Llavors he anat fent-ho, jo sóc alumna i ara ho fas tu i ho fa un altre. A vegades ho fa algú que a priori diries no li faig fer perquè no sé si ho sabrà fer, però com estic jo, ho fa i la plantegem junts i li vaig explicant. (Diana, PE1)

Al principi, la Diana (PE1) estava una mica preocupada per com aniria l'activitat i l'actitud de la resta d'interns quan ella no hi fos, però l'experiència va ser molt positiva:

Els altres interns, molt bé. Era una cosa que a mi em preocupava una mica al principi. Al principi tu que dius: "pues el que lo hace mejor". Demà no estic jo, però la dirigirà ell i al principi pensava, [...] jo marxo i es queda ell i era ... Uff a veure què passarà, però tot va anar bé. El CUSI del cap de setmana m'ho diu que és una passada com funcionen els auxiliars d'esports, funcionen bé i ho tenen tot molt controlat. Jo crec que és gent que ha anant aprenent, és como una cadena. [...] Agafes una bona dinàmica, marxa un i ve una altre i li ensenyen a un altre i a un altre. (Diana, PE1)

Per als interns organitzar les sessions és molt motivant i els ajuda a passar d'una altra manera més agradable la condemna i els dies, segons com comenten els propis interns:

Durant uns mesos, els caps de setmana donava una classe fora [parlant de la pista exterior], però hi havia la monitora de teatre, hi havia de ser ella..., corríem, fèiem exercicis, abdominals, farleks, etc. Que estava bé, però al marxar ella, es va acabar aquesta activitat i la gent estava enganxada perquè era una franja per la tarda i quan ja comença el bon temps, s'agraeix sortir a córrer i fer esport. Em feia les meves pel·lícules i aquestes em donaven un dia, un altre dia. [...] Jo em sentia útil, i a sobre, feia el què m'agradava, m'encantava. (Ramón, PI6)

Entre setmana, aquesta realitat no existeix i la Diana (PE1) es mostra crítica amb l'equip tècnic esportiu per no utilitzar més els auxiliars esportius:

Entre setmana, el problema és que ells mateixos, els monitors, no volen: "Si jo no estic aquí, no hi ha activitat". Ho respecto, ells volen això perquè diuen que la seva figura està aquí per alguna cosa. Hi ha activitat perquè hi ha monitor. O sigui, ells són 4 monitors, hi ha 4 activitats alhora, i si un no ve, aquella activitat no es fa. No ho trobo lògic, jo no vull fer-ho això, jo no faig això. És la seva manera de treballar. Jo crec que s'hauria de tirar molt més dels auxiliars. Són molt vàlids, n'aprenen un munt, estan encantats d'aprendre sense parar. (Diana, PE1)

Sortint de l'àrea esportiva, una de les formes de potenciar l'AFE als MRs seria tenir la figura d'algun tipus d'auxiliar esportiu als MRs dotant-lo de responsabilitats per promocionar i motivar a la població del MR per realitzar AFE. Aquesta idea és recolzada tant per les persones internes com pel tècnic de la SGPRS:

La figura d'un intern responsable de MR és fonamental. Alguna persona que enganxi, que tingui qualitats de lideratge positiu, és fonamental. [...] Se li poden donar contribucions, responsabilitats, la terminologia no sé quina hauria de ser però les tasques que hauria de fer: dinamitzar la vida esportiva del MR a tots els nivells, preocupar-se de que el material estigui en bon estat, fer una relació del material que es va deteriorant perquè es pugui reposar el més aviat possible. Hauria de ser la persona que conjuntament amb altres interns també compromesos dissenyin l'oferta esportiva, competicions que puguin haver dins i intermodulars, que vinguessin aquests equips o això altre, dinamitzar aquestes festivitats, hauria de ser així, és la seva vida, és casa seva. (Víctor, PJ3)

Tot i no estar oficialment reglamentat, en el MR 11 aquesta tasca ja la realitzen alguns interns: "El cap de setmana muntem una pista americana al MR amb quatre cordes i dos màrfegues" (Baltasar, PI7). D'altra banda, els interns consideren que és important que hi

hagi un gimnàs en els MRs però també és necessari un referent esportiu per aconsellar a la resta:

Si hi ha un gimnàs al MR és més fàcil que la gent s'hi enganxi i si, a més, hi hagués un voluntari per donar alguna classe [...] Si hi hagués un referent seria molt més fàcil. (Ramón, PI6)

El fet de tenir la proximitat aquí del gimnàs fa que gent que no s'ha plantejat mai anar a fer peses, ho veu aquí i diu: "Ai mira, entro, agafo una manuela, faig així i, doncs mira!". Però saps què passa? Que no tindrà força i intentarà buscar la manovella de menys pes. I si no hi ha ningú que tingui una voluntat d'ensenyar-li, com: "Escolta, mira a veure si podem fer uns estiraments, m'anirà bé per a l'esquena". (Salvador, PI10)

Tal i com es recull en aquest apartat, entre el personal tècnic es qüestiona el rol que ha de tenir l'auxiliar d'esports. D'una banda, una part del sector tècnic opina que cap persona interna pot conduir una AFE sense la supervisió i control d'una persona professional, a no ser que sigui de forma puntual. D'altra banda, una altra part del sector és de l'opinió que s'ha de fomentar, precisament, aquesta funció perquè aquestes persones, en molts casos, estan altament qualificades, tot i no tenir cap titulació oficial per dur-les a terme. En el cas que la Direcció ho autoritzi, la decisió final dependrà de la predisposició del personal funcionari que estigui a l'àrea esportiva per donar el vist-i-plau. En el cas dels MRs, queda constatat que la figura d'algun tipus de referent esportiu és primordial per potenciar saludablement la pràctica físico-esportiva.

En aquesta línia, la possibilitat de formar-se pot ser una via perquè puguin dirigir AFE, dins i fora del CP, com es comenta en el següent apartat.

13.4.2 La formació: una eina de reinserció laboral

Una motivació extra pels auxiliars és fer la formació esportiva que, en alguna ocasió, s'imparteix en els CPs. És una manera d'oferir una sortida professional interessant per aquells interns que els hi agrada l'AFE. El Pau (PJ1) considera important la formació esportiva de les persones internes per a què siguin elles les qui puguin conduir algunes activitats esportives: "S'hauria d'aconseguir que els interns tinguessin una mínima formació i que ens aprofitem dels coneixements que tenen ells perquè puguin dirigir. Al final, és que són essencials". Al mateix temps, el Pau (PJ1) opina que aquesta formació no trepitja la tasca del personal tècnic esportiu, sinó tot el contrari perquè és aquest qui hauria de fomentar-ho, i concreta:

Donar-los-hi contingut, fer-ne seguiment, avaluar. [...] Tothom ha de sortir de la zona de confort i sempre dic el mateix: Si tu veus que una cosa no funciona, per què segueixes fent lo mateix? Estratègia i provar, però la gent es tanca. (Pau, PJ1)

En aquesta línia, a les persones internes se'ls hi ofereix la possibilitat de formar-se en l'àmbit esportiu mitjançant entitats exteriors que els acreditin i poder, així, vincular-los i oferir-los una possible sortida professional a l'exterior:

Busquem programes que els vinculin amb entitats de l'exterior que tenen la capacitat de formar i d'acreditar aquesta formació. [...] Que també se'ls obri un camí diferent de possibilitats d'inserció laboral. Però això, primer ha de passar per una formació qualificada. (Víctor, PJ3)

Tot i les bones intencions des de la SGPRS, la possibilitat de formació en realitat és escassa per motius econòmics, segons expliquen des de la pròpia SGRPS:

S'està duent a terme amb actuacions molt concretes, [...] l'únic problema que tenim aquí és el del pressupost. Si disposéssim de "x mil d'euros a l'any" [...], cada any faríem 6 cursos, 2 aquí, 2 allà i aniríem rotant, i aniríem traient remeses de 10 o 12 persones cada any que sabem volen fer això. Però malauradament no tenim pressupost, per tant comptem amb la bona voluntat de les federacions. (Víctor, PJ3)

Hi ha persones internes que, a través dels anys, dins del medi tancat s'han convertit en autèntics professionals de l'esport, però tot i estar formats no tenen cap titulació oficial. La Diana (PE1) opina que sigui com sigui s'ha de possibilitar l'opció de formar-se en el CP, i va fer una proposta en aquest sentit, si bé, no va prosperar:

Al final hi ha molta gent aquí que ha entrat amb 18-20 anys que se'n passen 10 aquí. Han entrat que no tenien ni ofici, ni benefici, i aquí s'han convertit en autèntics professionals de l'esport, perquè és així, perquè en saben un munt. [...] Jo sempre dic que si algun dia he de tenir un gimnàs, jo els contractaria perquè estan super ben formats, però surten d'aquí i no tenen cap títol. [...] A mi em sap greu perquè després surten i és que serien bons, treballarien a gust, tindrien una sortida laboral genial i els encanta. Són bons inclús explicant, són super educats.

[...] La formació, sense cap dubte, tinc claríssim que és per on hem d'anar. [...] Per aquesta gent podria ser una sortida professional. Fer-ho possible i que surtin d'aquí amb els títols fets i facilitar-los-hi la reinserció a nivell laboral mitjançant l'esport. (Diana, PE1)

En aquest sentit, al llarg dels anys, en el CP Brians 2 s'han anat realitzant diferents cursos i formacions per aquelles persones internes que ho desitgessin com són, per exemple, un

curs d'entrenador de futbol i un curs de socorrisme. Per a la població interna són experiències molt enriquidores:

S'havien fet cursos d'entrenador de futbol i venien persones de l'exterior a donar classes. Van ser súper interessants i els interns estàvem contents i motivats, però es van deixar de fer. (Ramón, PI6)

En el curso de socorrismo nos enseñaron mucho, todos los valores del deporte, y lo haces extensible a los que están contigo: a nivel de higiene, a nivel de participación, a nivel de no excluyamos a nadie del equipo... (Claudio, PI8)

Es posa de manifest la capacitat i l'interès d'alguns interns per conduir AFE. Les seves motivacions principals són la passió per l'esport i les ganes de compartir coneixements amb la resta d'interns. Al mateix temps pot ser un recurs professional per a la persona interna quan aquest surti en llibertat facilitant la reinserció social; però la realitat queda allunyada d'aquest objectiu, ja que sense una estreta col·laboració amb entitats i federacions, o sense el suport econòmic de la SGPRS, no és possible.

14 LES DIFERENTS LECTURES DE L'AFE

14.1 LA CURA DEL COS I LA MENT PER AFRONTAR LA CONDEMNA

14.1.1 Un estil de vida

El Baltasar (PI7), un intern amb molts anys de condemna, ha fet de l'AFE la seva vida. La relació d'aquest intern amb l'AFE va començar tan bon punt va entrar a presó. Tenia una llarga condemna per endavant, i un intern que portava 20 anys li va dir:

Acabas de entrar. Te piden tantos años y los vas a pagar. En la cárcel hay tres caminos para salir: bien, mal o quedarte así. Por el camino está la droga o el deporte y puedes escoger [...] El deporte es el mejor. (Baltasar, PI7)

A partir d'aquella conversa, la vida del Baltasar (PI7) a presó ha estat sempre relacionada amb la pràctica físico-esportiva fins a convertir-se en una necessitat: "Digamos que primero lo que quería es estar cachas [...] y al final se ha convertido en una necesidad".

La seva trajectòria és de descoberta constant del seu cos i de les possibilitats que aporta l'esport. Passa de la individualitat a la solidaritat, i va de la pràctica a crear aquesta pràctica. S'inicia amb entrenaments militars diaris i finalitza organitzant, en col·laboració amb altres interns i professionals del CP Brians 2, una cursa solidària en benefici de la investigació del Càncer Infantil i la construcció del nou hospital Pediàtric Càncer Centre (a través de Gambaders Events⁷).

En el moment d'elaborar el projecte "Corre en gran", el Baltasar (PI7) el què veia més difícil era veure's al carrer duent a terme la cursa ja que, tant a nivell personal com regimental, estava enfonsat, si bé trobava la seva estabilitat organitzant la cursa. Finalment, el projecte, que havia de finalitzar en un termini de 6 mesos, es va allargar un any; en aquest període de temps les condicions tractamentals de l'intern van canviar i el Baltasar (PI7) va poder sortir amb els seus companys per fer realitat el projecte.

La seva passió per l'esport el va portar a estudiar, a treure's la Secundària, a formar-se en diversos aspectes de l'esport, com culturisme, fisioteràpia, medicina, nutrició, etc., a través de llibres i revistes especialitzades. Tal i com comenta: "Ya no solo hacía deporte sino que me informaba". I confessa que sense l'AFE, l'empresonament hagués estat insuportable:

⁷ Es pot trobar més informació sobre Gambaders Events a la pàgina:
<http://www.correengran.cat/gambadersevents>

“A mi, si m’haguessin tret l’AFE em vindria avall, perquè si em treuen això que és el moment de felicitat...”.

El seu aprenentatge al pati, al gimnàs, a l’escola, a les comissions i al projecte final a través de la descoberta continua, la curiositat i la pràctica físico-esportiva han ajudat al Baltasar (PI7) a reconduir el seu comportament violent en un lideratge positiu, a integrar valors positius en la seva estructura i reconduir-los a nivell laboral i esportiu. Segons el Baltasar (PI7): “L’esport m’ha fet ser millor persona”.

El Baltasar (PI7) no és l’únic cas que ha fet de l’esport el seu dia a dia a presó. Per tal de superar algunes de les implicacions psico-emocionals de l’entrada a presó per algunes persones internes, l’única opció és realitzar AFE. El Ramón (PI6) era un apassionat de l’esport i després d’entrar a presó, l’AFE encara ha estat més important:

Si abans estava enamorat de l’esport, ara és un mode de vida. Si puc jo oferir alguna cosa a l’esport, l’oferiria. Perquè estar aquí tancat i poder gaudir de l’esport et fa canviar la visió de les coses. Aquí es molt dur estar tancat, però quan entrenes, les endorfines et donen una manera de veure-ho més positiu. I et fa afrontar un altre dia. (Ramón, PI6)

Molts interns entrevistats han expressat que la pràctica físico-esportiva ha estat fonamental per tirar endavant, com el José (PI1), qui comenta: “El deporte en prisión es muy importante”; o el Javier (PI5), que explica: “Hay gente que le da mucha, muchísima importancia y que basa su vida en el deporte, bueno, su vida aquí dentro”.

Per aquests motius la pràctica de l’AFE en els CPs és important, tant per la pròpia institució penitenciària, com per a les persones internes ja que, sense ella, l’empresonament seria molt més dur:

[...] que faci de l’esport el seu model de vida és important per a l’organització. (Pau, PJ1)

Una presó sense activitat esportiva seria un desastre. (Norberto, PI9)

La presó és com si et fiquessin en una mena de màquina del temps. Suposo que et quedés aquí com atrapat en el 2012. Jo vaig entrar el 2012 i amb el Galaxy S3. L’esport és la forma de mantenir-te viu, de tenir uns mínims objectius. (Salvador, PI10)

Altres casos són els que inicien una pràctica físico-esportiva a presó, com per exemple el running. El Sergi (PE2) explica que hi ha molts interns que no havien corregut mai i que a dintre s’han enganxat a la moda del córrer: “Ara que el running està tant de moda doncs t’acaben corrent i et diuen: Yo no había corrido en mi vida. Els tios s’enganxen i surten, i

corren, i això ja és molt". Aquest és el cas del Salvador (PI11), que ha començat a córrer un cop ha estat privat de llibertat i l'està ajudant a passar la condemna:

Jo me'n recordo que fotia una volta a la piscina i estava K.O. Bé, doncs esforç – recompensa. Després, de quatre passo a sis, de sis passo a vuit ... I em vaig enganxar a córrer. És molt el que m'ha ajudat a sobreviure. (Daniel, PI11)

Es constata que per alguns interns la pràctica de l'AFE no passa només per estar en forma o ocupar el seu temps de lleure, sinó que és una forma de viure, almenys, una forma de viure la privació de llibertat.

14.1.2 La recerca del benestar i l'equilibri

L'entrada en un CP no deixa indiferent a la persona presa. Són diversos els canvis que afecten a la persona. Es produeix un desequilibri entre el què feies i el què fas, entre el què senties i el què sents, entre la gent amb la que et relacionaves i amb els que et relaciones. Al Ramón (PI6) se li va fer molt dur sentir-se exclòs de la societat i això l'omplia de tristesa:

[...] ets conscient que estàs exclòs de la societat, que ets una persona que no pots convida en societat i acceptar això és... a mi se m'ha fet molt dur. Òbviament, jo no vull ser diferent als altres ni.. però em veia com una mica diferent a molta gent, no? Bueno, que no tenia res a veure amb molta gent. I això, vulguis o no, et fa venir avall. De fet a mi em va passar. En uns mesos la tristesa em menjava, per qualsevol tonteria o pensava en coses del carrer i.. em fotia a plorar. (Ramón, PI6)

La presó desestabilitza a la persona que hi entra i que hi viu, i ha de buscar els mecanismes que l'ajudin a recuperar l'equilibri de totes les tensions que s'hi viuen:

Todos esos nervios que nos genera estar aquí, de que no ves a tu mujer, que es de lo más light, porque luego tienes los problemas que si no puedes pagar el piso, que tu mujer está en el hospital, la tienen que operar, que si tu padre está que se muere... eso va generando estrés ¿Y cómo lo sacas? Con deporte. [...] a alguns els hi agradarà córrer, a altres fer boxa o alguns preferiran jugar a escacs. (José, PI1)

En el cas del MR 11, la població interna es caracteritza per la seva agressivitat continguda i, per aquest motiu, que aquestes persones tenen més necessitat de realitzar AFE que altres perfils delictius, tal i com apunten el personal penitenciari de tractament, d'interior, els tècnics d'esports i, fins i tot, des de direcció del CP:

En el MR 11 hi ha com molta energia continguda, realment molta ràbia, realment veus que vénen i es matxaquen per a treure's tota la tensió que tenen acumulada. [...] És un perfil d'intern bastant impulsiu, agressiu en el sentit d'inquiet, necessita activitat. Una, per tranquil·litzar-se perquè té energia... necessiten fer esport. I no

sé si és per la tipologia de persones d'allà o perquè hi ha una herència esportiva en aquell MR, un percentatge molt alt d'interns fan esport i això es mimetitza, són els que participen més en activitats, en campionats, en tot. Els campionats normalment els guanyen ells ... i són grans esportistes. La veritat, crec que els ajuda a canalitzar bastant l'esport. Molts vénen aquí [referint-se a l'àrea esportiva], i venen pel benefici mental que et dona l'esport. (Diana, PE1)

Es indispensable, como el comer. (Maria, PT3)

Les ocupa su tiempo, los relaja [...] Es una manera de desahogarse, de sentirse bien. Y a parte el entreno, el desgaste, los hace sentir, vamos, relajadísimos, aparte de verse bien, las endorfinas, claro, pues un bienestar. (Joan, PV1)

Per a una part de la població penitenciària del MR 11, l'AFE significa una descàrrega i desfogar-se de l'estrès de viure en un context tancat, tal i com ha apuntat el personal penitenciari. Els interns reconeixen que la pràctica físico-esportiva els ajuda a combatre els mals moments, la frustració i les emocions negatives i a establir-se emocionalment:

[...] en prisión tienes bajones, porque puedes tener problemas. Por eso el deporte va bien, a mí me relaja bastante y no estoy pensando. [...] en prisión a lo mejor estás muy estresado de no hacer nada, de no saber dónde vas, pero vas ahí te desahogas y sales diferente. A mí me ha ayudado con la cabeza, la cabeza respira. (Mamadou, PI13)

Con las malas noticias, me voy directo a la barra. [...] Los malos momentos se trata de no pagarlo con nadie. Sino intentar desahogar todo eso, porque es mucho, haciendo algo. Y lo he hecho. Y disfrutar, sentir rabia, odio, y disfrutar de ella en ese momento dando. (Baltasar, PI7)

Te da como esa endorfina [...]. Ese tiempo que tú tienes de frustración, desahogarlo ahí, lo echas todo. O sea, yo tengo un mal día, a lo mejor mi familia me cuenta algo, yo voy a hacer flexiones o coger la pesa y todo lo dejas ahí, todo. [...] Los peores días son los mejores días para hacer deporte. (Norberto, PI9)

Porque aquí dentro la frustración es una cosa del día a día: el estrés, los nervios, una mala noticia que te llega por teléfono o que te puede llegar del equipo de tratamiento, de régimen. Es una forma de bajar esa frustración, de poder quemar ese estrés, de poder ver en ese momento de calma más tranquilo y al final es un bien para todas las cosas. El deporte es algo sano y para nosotros es algo fundamental, tanto aquí como en el exterior, y aquí sobre todo porque te hace tener una estabilidad emocional. (Claudio, PI8)

Per a mi és la meua base, perquè com saps estic a la UNED i em costa molt. Em costa molt perquè aquí si no tens una ansietat en tens una altra. (Salvador, PI10)

Els comentaris precedents evidencien la necessitat de l'AFE en el MR 11 per les característiques personals de la població que hi viu, la seva impulsivitat i l'agressivitat continguda.

Realitzar AFE també els permet disposar d'un temps de felicitat i evadir-se que estan privats de llibertat, tal i com reconeixen des de la SGPRS: "El plaer pel moviment fa que les persones siguem felices. És una eina molt poderosa a l'hora de poder fer que les persones privades de llibertat s'evadeixin d'aquesta realitat" (Víctor, PJ3); "Encara que no ens ho sembli, hi ha gent que l'esport és la seva escapatòria" (Pau, PJ1). En aquest sentit, diversos professionals opinen que és una forma d'alliberar-se mentalment d'on estan i del què han fet o, simplement, ocupar el temps:

Crec que si que hi ha una necessitat dins de presó de l'esforç físic, no? És veritat que jo vaig a nedar i quan nedo no penso. Precisament necessito fer esport per no pensar. [...] I estic a casa que fa dos dies que no vaig al gimnàs i necessito nedar i no pensar. Es com qui va a la muntanya i no pensa. [...] Has fet molt mal (referint-se als interns), hi ha una família a fora que t'espera, hi ha una víctima que ves a saber com està del delictes, tu t'estàs fent molt mal. Hi ha molt dolor, no és un lloc feliç, i la gent es torna gris. Llavors crec que no pensar els hi va bé. En l'esport hi ha un punt d'això, que et fa oblidar una mica el que t'espera fora, el que et queda per sortir. És que és molt gris, això! (Martí, PT6)

L'esport és també una canalització d'energia, de deixar-se anar, de no pensar, en aquell moment tampoc pensen tant amb el què hem deixat fora. (Sergi, PE2)

Aquestes sensacions dels professionals són contrastades també pels interns. Alguns d'aquests interns asseguren que l'AFE els ajuda a transportar-se a altres llocs i a recuperar-se física i emocionalment, fet que els hi aporta llibertat i, fins i tot, per alguns és un moment espiritual:

Enganyo la meua ment i m'ajuda. Hi ha moments en els que em dic "vaig a delectar-me, i vaig a pensar que estic corrent per Palafolls". (Salvador, PI10)

Llibertat, com llibertat però espiritual, perquè al carrer també em passa el mateix. És com alliberar-te de l'estrès de tot el dia, de quan estàs treballant o estàs aquí. Per mi és com si el cos se n'anés a un altre lloc i allí es recuperés, com anar a un balneari i després volta aquí i tranquil·litat. Expulsar aquesta adrenalina de tot el dia, del treball, de la gent, de la pol·lució, de tot. Com t'he dit, espiritualment, quan fas esport, te'n vas a un altre lloc, és com una transfusió de sang. (Tomás, PI2)

Para mí siempre ha sido pues una manera de..., como el que hace tai-chi, como el que hace yoga, como el que busca eso, busca su espacio espiritual. (Fernando, PI12)

La importància de l'esport en els CPs queda manifesta en les paraules del Claudio (PI8) que comenta: "Per un 50% o 60% de la gent que està a presó, l'esport és tot, és alliberar la ment". La rellevància de l'AFE per a les persones internes es posa de manifest quan, per un canvi en l'organització, es va dir als interns que no podien sortir cada dia a l'àrea esportiva i gairebé s'organitza un motí:

[...] Dos MRs no quisimos salir al polideportivo y manifestábamos que no sabíamos por qué había habido un cambio de horarios y no podíamos salir cada día al deporte. En ese momento el deporte para nosotros era la única forma de quitar la ansiedad del cuerpo, nervios y desestresar un poco la mente. (Claudio, PI8)

Es reflecteix que a presó s'ha de lidiar amb emocions, situacions i problemàtiques que no són fàcils de superar en un medi tancat, i l'opció per superar-ho per moltes persones internes és l'AFE. Per a moltes persones internes, l'AFE és l'única forma d'aconseguir un cert benestar personal. Queda palès que l'AFE, per a les persones internes, és una forma de recuperar-se emocionalment evadint-se de la privació de llibertat. Segons els comentaris anteriors, l'AFE per a la població interna és una forma de no pensar, de transportar-se i buscar un espai espiritual que l'ajudi a superar el dia a dia del seu empresonament.

Tal i com es recull al marc teòric, la depressió i l'insomni són algunes de les malalties més comunes en un CP. Si la persona interna no canalitza d'alguna forma tot el què li està passant i els canvis que s'esdevenen amb la privació de llibertat, tal i com comentava el Martí (PT6) anteriorment, pot aparèixer la depressió i l'insomni.

Per tal de suportar i compensar les angoixes d'estar privat de llibertat, l'AFE és l'element fonamental per a moltes persones internes, així com per evitar - o almenys disminuir - els nivells de depressió, ja que permet canalitzar totes aquestes tensions:

Molts es mediquen perquè tenen depressió. A nivell psicològic, tants anys de presó també afecta molt, [...] llavors, el tema de l'esport ajuda moltíssim i més quan fan competicions. És bàsic, no treguis l'esport. (Jaume, PV3)

Tú entras a pagar una condena de más de 5 años. Entrar en prisión es depresión. Es estar pensando lo que dejas fuera [...]. La mente está todo el día pensando en eso. O sea... es genial estar siempre pensando, pero estar pensando bien. Claro, es un desastre estar pensando todo el día y estar pensando mal. Mientras tú haces deporte no piensas. Es como el que está trabajando, cuando estás trabajando no

piensas, entonces son hábitos que ayudan a no pensar mal y a salir de la depresión. Mucha gente ha salido de la medicación gracias al deporte. Gente que no podía dormir, pues llevando un régimen estricto de deporte, pues ha conseguido poder dormir por la noche. (Claudio, PI8).

Aquest és l'exemple del Baltasar (PI7), que afirma que els neguits i les preocupacions no s'aturen a la nit, sinó tot el contrari. És per aquest motiu que el Baltasar (PI7) necessita cansar-se fins a l'extrem per poder dormir:

Mi rabia, la ira, todo... hay que destrozarla físicamente a diario para poder dormir por las noches. Tengo problemas de insomnio, pienso mucho y tengo muchos problemas, muchas carencias y me he tenido que acostumbrar a quitar todo eso. (Baltasar, PI7)

En aquest sentit, el Sergi (PE2) ratifica els comentaris anteriors comentant que molts interns realitzen AFE per dormir millor: "Molts ens diuen que després dormen millor perquè arriben a la cel·la fets pols. Arriba un moment que estan cansats i el que volen és descansar perquè, molts aquí, tenen problemes per dormir".

Tal i com es posa de manifest, les persones internes tendeixen a estats depressius als CPs i moltes d'elles, a més a més, pateixen insomni. L'AFE ajuda a aquestes persones a canalitzar o superar aquest trastorn de la son. Per una banda, el propi cansament físic fa que dormin millor i, per una altra, ajuda a canalitzar l'estrès que provoca estar privat de llibertat.

Canalitzar aquestes tensions suposa per a les persones internes una millora anímica i un major benestar personal: "El mateix que pot suposar per una persona del carrer quan s'endinsa en el món de l'AFE [...] ajuda a aquella persona a tenir major benestar" (Víctor, PJ3); "Rebaixa molta tensió. Les endorfines que els dóna quan acaben de fer esport els hi aporten la sensació de benestar, d'estar tranquils" (Jaume, PV3). Per aquest motiu, tant professionals, com interns opinen que la pràctica d'AFE afavoreix que hi ha hagut una disminució dels incidents en els MRs:

Jo crec que un MR on hi hagi molt d'esport estic convençut que hi haurà menys conflictes segur. Hi haurà més benestar físic i mental. (Sergi, PE2)

Hay gente que es muy nerviosa y si no hacen deporte se pueden liar con otra persona, o crear conflicto. (Mamadou, PI13)

Jo crec que s'alliberen. Alliberen tota la ràbia continguda i sobretot els del MR11 perquè allà hi ha molta energia i molta contenció. Vénen i la seva primera frase és: "Me descargo haciendo deporte". És un benefici quasi immediat, vénen, foten una

pista americana i aquell dia ja dormen com a nens i estan tranquils i no tenen ganes del “follón”. [...] En el MR 11 podríem pensar que hi hauria molta conflictivitat a l'hora del MPiC, perquè des de fora ho sembla i no n'hi ha. (Diana, PE1)

Es constata a partir dels diferents testimonis que la pràctica d'AFE ajuda a reduir les angoixes i les tensions de les persones internes i aquest fet aporta un benestar mental. Es posa de manifest que aquest benestar repercuteix en la disminució dels nivells de conflictivitat que pot haver a nivell modular.

Com s'ha vist en aquest capítol, la pràctica d'AFE es realitza per diferents motius i ajuda a contrarestar els efectes que es generen quan estàs privat de llibertat. Segons el Claudio (PI8), els principals motius per realitzar AFE són tres: “Aquí realmente se hace por tres motivos. Una, por sentirte bien contigo mismo; dos, para sentirte realizado; y tres, para llegar cansado arriba y dormir bien”. El Víctor (PJ3) afegeix una idea nova que s'ampliarà posteriorment: “Per un intern suposa un estar millor amb si mateix i si està millor amb si mateix, també està millor en el seu entorn”.

Tot i això, l'autoexigència i els moments de crisi emocional passen factura al cos amb el sobreesforç que es realitza en aquests moments de ràbia i frustració:

Me he jodido los muslos y los ligamentos en el sentido de darle tanto. Lo que te digo de esos días malos que tienes a veces, entonces tú quieres forzarte, y al final te sobrecargas. (Norberto, PI9)

Yo me cuelgo en la barra y hago flexiones, y puedo llegar a 20, 25, que al final caigo y mis brazos incluso no los siento, no podría hacer nada, o sea, me desahogo. Empiezo a correr y chilló, no pasa nada, desahogándome, ¿entiendes, o no? Te vas a cansar y ya está... (Baltasar, PI7)

Es constata que els nivells d'estrès i moments de crisi porten a les persones internes a pràctiques físico-esportives tant intenses que els causen danys físics, tot i que els propis interns reconeixen que d'aquesta manera compensen els efectes de l'empresonament.

Tot i així, el Salvador (PI10) afirma que una presó sense AFE seria inviable:

Sense esport la presó seria un camp de bojós. Si la gent no pot canalitzar les hormones i els vicis... A una presó no hi trobes masses bones virtuts i si no tens una via física, merament física.... Si no canalitzes la pujada hormonal, les addiccions, les medicacions, i li dones una vàlvula d'escapament... Què passa en un pou? [referint-se als MRs d'estabilització conductual]. Que la cosa va com va. El dia que no hi ha porros, hi ha baralles; el dia que s'acaba l'heroïna, hi ha

punyalades; i el dia que tu no has pres la medicació, n'hi ha deu en aïllament.
(Salvador, PI10)

14.1.3 El reforçament de l'autoestima: autoimatge i esperit de superació

L'autoestima és un dels sentiments que queden més afectats quan una persona entra en un CP. Una de les formes que tenen els interns per cuidar, reforçar o reconstruir-la és a través de l'AFE, segons la directora del CP, com pels propis interns:

[...] serveix per millorar l'autoestima. (Mònica, PD2)

L'esport m'ha donat autoestima i dignitat. Que crec que és el més important de no perdre aquí. I l'esport m'ha donat el poder mantenir-me en un nivell més òptim de... persona. Per mi ha estat oxigen. M'ha donat la vida aquí. (Ramón, PI6)

El Sergi (PE2) opina que a la presó hi ha persones que sempre han perdut en la seva vida i, per això, tenen l'autoestima molt baixa. Considera que l'AFE és una bona eina per treballar aquesta mancança: "Hi ha gent que perd tota la vida, vénen aquí perdedors. Aquí és on hem d'intentar pujar-los-hi l'autoestima i l'esport crec que és una eina molt bona per fer-ho".

La cura personal és un reflex de l'estat anímic. En un CP fàcilment pots observar qui es cuida i qui no es cuida. La majoria de vegades, quan preguntes a algun intern al qual veus descuidat, si li passa alguna cosa, la resposta és afirmativa: desànim, frustració i, fins i tot, desesperació. L'AFE segurament no resol el que ha causat aquests sentiments però, tal i com descriu el Claudio (PI8): "si que pot ser el primer pas per un millor estat físic que et pot portar a un millor estat anímic" o el Fernando (PI12) que l'ajuda a connectar-se amb el seu cos: "Quan faig esport sento circular la sang, el bombeig del cor".

Aquestes sensacions són compartides per diversos interns, els quals també opinen que quan realitzes AFE et comences a cuidar més i, per tant, augmenten els nivells d'autoestima, perquè et trobes millor i et veus millor:

Me he acordado... de un gitano que sube ahora a la... comisión y que... que estaba súper gordo y ha empezado a jugar a ... y ha adelgazado y ha empezado a subir a las comisiones. [...] Una persona que se ve delgada y tal, pues que empieza a hacer deporte, y que empieza a ver que su cuerpo empieza a coger un poco de forma y tal pues, oye, te sube la autoestima. (Claudio, PI8)

Perquè tu quan fas esport, et veus millor, et depiles, et veus més maco, pues que bé et queda una samarreta, que si els ulls, que si no sé què, que si la cremeta.
(Tomás, PI2)

El tema de la autoestima es importante. Te levantas y te ves bien. Cuando hago deporte me siento mimado, me siento bien, me siento libre, cuerpo y mente, escuchas tu cuerpo y te relajas. (Fernando, PI12)

El Claudio (PI8) també comenta que generalment quan una persona comença a veure's millor es mira més al mirall. En aquest sentit recorda una conversa de Buenafuente amb en Sardà: "els psicòlegs recomanen mirar-se al mirall almenys una vegada al dia". I segons el mateix intern quan et mires al mirall: "t'agrada veure't afaitat, que estàs ben pentinat i que no tens la cara plena de lleganyes".

Aquesta millora física i anímica fa que les persones internes puguin afrontar la condemna amb una altra actitud i conducta, amb més confiança i fortalesa:

La conseqüència d'estar bé físicament és que estàs molt millor mentalment perquè et trobes millor. No et canses tant, raones els pensaments, estàs millor per afrontar-los. Et sents amb autoconfiança perquè et trobes bé i això repercuteix molt en el saber estar aquí. Quan una persona practica esport l'apodera. (Sergi, PE2)

Es posa de manifest que la pràctica d'AFE condueix a una millor forma física i aquesta té una repercussió directa amb l'autoconcepte. Si hi ha una millora amb la imatge corporal, hi ha una millora de l'autoestima i, per tant, un sentiment de benestar personal major. Aquest benestar aporta poder dur la condemna amb millors condicions.

A part d'aquestes millores, els interns del MR 11 donen molta importància a la imatge corporal. Els interns del MR 11 tenen un punt de narcisistes i els hi agrada estar bé físicament i agradar, i aquí entra en joc el cos i la relació amb els altres. Aquesta mirada de la resta, com poden ser les dones, el personal penitenciari i la resta de companys, és molt important pels interns, tal i com es confirmat per diferent personal penitenciari i pels propis interns:

Creo que el perfil es como más narcisista y de cuidado de su cuerpo y a ellos les gusta. (Montse, PT1)

Els agrada estar bé i agradar, i no només perquè es veu, sinó perquè t'ho diuen. [...] Els agrada estar bé i agradar perquè poden. Són gent que potser físicament tenen més salut que els toxicòmans i físicament són més forts, també perquè s'exerciten més i fan més exercici clar. [...] Els hi agrada molt estar bé físicament i s'estimen molt ells, i això del culte al cos ho tenen molt integrat. (Teresa, PT4)

Es miren molt, a més a més volen que tu els miris. Els importa moltíssim el cabell, es que només fa falta veure'ls, i l'entorn del MR11 especialment, tots "engominats" i ben marcats i ensenyant els quadradets tots, els importa molt. [...] Després, a la

piscina que tenim a l'estiu oberta, és ja una desfilada de moda. Que jo no sé a qui li desfilen, saps? Que guapos se troben tots. (Diana, PE1)

Aquesta autoestima es reforça quan t'agrada el teu cos, la teva imatge corporal, quan la roba et realça el teu cos i et sents millor. A les dones els hi agrada que el homes s'arreglin i tinguin un bon cos. (Tomás, PI2)

Sempre t'agrada estar en forma i no perdre la massa muscular. (Ramón, PI6)

Igual com passa a molts gimnasos, una part de la població que s'obsessiona per muscular, només ho fa de la part superior del cos. La Diana (PE1) aprofita aquesta passió pel cos musculat per treballar el cos globalment:

A vegades jo jugo amb això, perquè els agrada molt muscular de dalt i sempre tenim la cosa aquesta amb les cames. A ver Tito, estàs tot musculat i que passa amb les cames? Jo treballo molt les cames amb ells amb la pista americana. Vols estar bé, encara que sigui per la imatge, doncs vinga, fes cames. (Diana, PE1)

En un CP les persones tenen molt temps lliure per dedicar-se a la pràctica física i, sens dubte, els canvis físics són espectaculars: "Tens molt de temps per dedicar-te al que realment t'apassiona i al cap de x mesos tens un canvi físic total" (Víctor, PJ3). I algunes persones, com el cas del Baltasar (PI7) han anat aprenent el què els fa sentir millor:

Cuando entré solo hacía flexiones, abdominales y pesas, y me empecé a hinchar y me gustó mucho el tema del culturismo y empecé a coger diferentes tipos de cuerpo. Primero me hinchaba y no me gustaba, porque no me podía casi ni mover. Experimentaba con mi propio cuerpo. A través de las lesiones y operaciones que he tenido, aprendí cosas de fisioterapia. (Baltasar, PI7)

Es posa de manifest que sentir-se bé amb el teu cos significa sentir-te millor amb tu mateix. I aquesta sensació fa que tinguis ganes de cuidar-te i mimar-te. Es pot interpretar de les paraules de les persones internes que l'AFE pot ser una bona eina per l'autoimatge, que tindrà efectes immediats amb l'autoestima d'un mateix. D'altra banda, es constata el caràcter narcisista dels interns del MR 11 i la seva necessitat de mostrar el seu cos físicament musculat a la resta.

Un altre dels aspectes que ajuda a les persones internes a reforçar la seva autoestima, que podria ser extrapolable a la població en general, és l'assoliment de reptes que inicialment semblaven impensables de realitzar. Aconseguir superar els obstacles i assolir-los a través de l'esforç i la superació, és una injecció d'autoestima per a les persones internes. L'experiència de córrer una marató o la cursa entre el CP Brians 2 i el CP Lledoners són

dos exemples de les connotacions positives de la pràctica d'AFE a tots els nivells, com comenten la tècnica d'esports i la Directora del CP:

Al running ho he vist molt clar. [...] Aquests tios estaven corrent llavors com a molt 8-10 km, com a molt. [...] Llavors, aquí s'ha vist, ells ho diuen: "Es que vas viendo que sí, que al final llegas a 25 i que sí que llegas a 30" I ostres, demà em toquen 32 i els fem. (Diana, PE1)

La implicació de les fites que van fer fa un parell d'anys de trobar-se a Montserrat, el CP Lledoners i el CP Brians 2, els ha ajudat a pensar que coses que podrien ser impossibles es poden fer. Creure en un mateix, vull dir, tot són coses positives. (Mònica, PD2)

En aquests casos, la recompensa de l'esforç, l'esperit de superació i l'autoexigència condueix a les persones internes a seguir millorant i entrenant:

Però jo no ho faig per la imatge que li vol donar un home a una dona. Faig l'esport per mi, i la musculació perquè m'agrada. Perquè sento que faig un esforç i igual que m'agrada fer raquetes. (Tomás, PI2)

Evidentment és la conseqüència de fer esport, el físic. Hi ha gent que és únicament el què busca. [...] A mi el que m'importa és fer 1.500 en lloc de 1.000, a veure si hi arribo. Ara he d'arribar a les 1.500. I quan arribi a les 1.500, demanar-me: "i 2.000? Seria capaç?". Perquè el Ronaldo en fa 3.000, segons ell. [...] Jo tinc molt bon perdre amb el contrincant, amb mi no! No m'agraden els segons llocs, m'agrada guanyar [...]. És l'esperit de superació, de dir "i per què em guanya? per què aquest cop, per què tal..." Et fixes molt i intentes millorar-te. [...] En aquest aspecte estic molt orgullós de mi mateix. (Salvador, PI10)

Es constata que els aprenentatges de les persones internes són constants i, en aquesta línia, l'esperit de superació és un dels objectius que es marca implícitament la població interna que practica AFE per afrontar els dies de condemna. Experimentar amb el propi cos comporta aprendre i adonar-se que la cura del cos no és hipertrofiar la sinó sentir-se en forma en el sentit més ampli de paraula.

14.1.4 Alimentant el múscul

Alguns interns intenten compensar els efectes físics i emocionals negatius d'estar empresonats a través dels quilos als discos i a les barres del gimnàs per guanyar massa muscular. El treball de la força és important en la majoria d'AFE, però igual o més important és saber com s'ha de treballar. El Víctor (PJ3) opina que el personal tècnic esportiu ha

d'acompanyar a les persones internes per tal de prioritzar la qualitat per sobre de la quantitat per un major benefici corporal:

Per mi el tema és quan veus algun intern i li dius: “¿qué, cómo ha ido?”, i et diu: “Sí, ya he entrenado”, i tu li contestes: “¿entrenado para qué, para una tercera guerra mundial?”. [...] La força és una cosa que es busca, ¿no? La busquem al carrer, des de sempre, per tant no anem a impedir que no es segueixi guanyant força, però la manera en que ho fem sí i aquest efecte qualitatiu és beneficiós. [...] La consciència de fora i de dintre és que tu has de semblar que estàs fort però això no vol dir que estàs fort, l'intern es pensa que està molt fort i no ho està. [...] És una qüestió del tècnic intentar que vagi canalitzant cap a altres objectius i aspiracions que potser no diré més legítimes però si diré que són molt més beneficioses per ell i per tothom. (Víctor, PJ3)

Tal i com s'ha apuntat anteriorment, la majoria d'interns busquen bàsicament augmentar massa muscular i, sobretot, de certes parts del cos. Segons el Fernando (PI12), hi ha gent que no treballa globalment el cos: “Hay gente que se obsesiona con alguna parte del cuerpo y se estanca”. La Diana (PE1) confirma les paraules del Fernando (PI12), tot i que intenta canviar aquesta mentalitat de mica en mica: “[...] També existeix vigorèxia de quiero más músculo, quiero más músculo. Cada cop estem trencant una mica això, o jo tinc aquesta sensació, com a mínim en el meu grup, clar”. La moda del “running” ha conduït a les persones internes a no preocupar-se tant del volum muscular, sinó de sentir-se en forma, i han abandonat l'obsessió pel múscul. La Diana (PE1) explica com els interns de mica en mica han après que cuidar-se no significa exclusivament fer peses:

Hi ha hagut un aprenentatge a nivell general. Jo crec que ve molt de la part aquesta del running i la pista americana, que no és “cuanto más fuerte estoy, más en forma estoy”. Per fi hem trencat amb això, sobretot interns del MR 11 que veuen que estan més primers però es senten molt més en forma. [...]

Hi havia un intern que només volia múscul, múscul, múscul i ara no el vol, ara li molesta. Ara per anar a córrer no li va tant bé i se sent molt més fort i se sent molt més en forma. Ho ha trencat comprovant-ho amb ell mateix, perquè clar, amb el tema de la marató, el primer que et diuen és: “Si hombre y voy a perder todo el musculo! No, no, yo no puedo correr la maratón”. I ara es veu, no està tan inflat perquè no treballa tant la hipertrofia, però està molt millor. S'ha trencat una mica aquesta dinàmica de només peses, peses, peses. (Diana, PE1)

Tot i això, l'obsessió per muscular per a molts interns significa estar millor físicament i no només és una motivació per a millorar la imatge corporal. Altrament, a un CP la musculatura també es considera una protecció de l'individu:

El fet de la imatge aquí té dues variants: a fora encara vivim de l'aspecte físic de tothom, això és una realitat; i segona que aquí també és un tema de protecció, és una manera de fer-se valdre. [...] S'ha perdut una mica el tema del més fort, però encara existeix. El sentir-te fort et dóna més seguretat. (Sergi, PE2)

Així doncs, el cos musculat també és una manera de transmetre un missatge a la resta de població interna i al personal d'interior. Es pretén marcar distància i respecte:

No olvidemos también que el estar cuadrado también es una forma de marcar territorio, es una manera de mostrar, también. (Baltasar, PI7)

[...] al tenir un cos molt més fort és com que els dóna la sensació de respecte. "Yo estoy super cachas, ese funcionario que pesa 50 kilos como me cabree sabe que lo aplasto. [...] Doy respeto a todo el mundo, internos y funcionarios". [...] Sempre volem més i ells en el MR 11, que l'aparença és el que més importa, han de tenir un cos que diguin: "hostia es que mira cómo está éste". (Jaume, PV3)

El rol ese que siempre se ha creado en prisiones, si parezco un armario doy miedo y si eres delgadito pues no eres nada. [...] Más respeto entre internos que entre funcionarios. Son roles que poco a poco van perdiendo su carácter, pero siguen estando. (Claudio, PI8)

En aquest sentit, el Salvador (PI10) reafirma el comentari del Claudia (PI8) i comenta que anteriorment els interns es musculaven i volien estar forts per impressionar al personal de vigilància. Ara però, els temps han canviat, si bé reconeix que el cos marca les relacions entre iguals: com més fort, més respecte per part dels companys:

La gent és fixa sobretot en primera instància en el físic. Perquè hi ha molta gent que depèn de com li parlis, no t'entén. Has de ser com més brusc. Les meves nebodes em diuen: "tiet, tu no parlaves així". Quan vius amb llops alguna puça se t'enganxa. Però l'aspecte físic, evidentment, al tonto de torn li dóna una senyal de no t'equivoquis. (Salvador, PI10)

Queda palès que una de les motivacions per muscular és guanyar-se el respecte. En un CP les relacions de poder estan a l'ordre del dia i, en aquesta jerarquització, l'aparença física, la musculatura, juga un paper important. Per tant, la pràctica físico-esportiva no sempre està lligada a la cura del cos en un sentit saludable sinó també amb l'obsessió per la hipertròfia per guanyar-se el respecte de la resta.

Aquestes pràctiques físiques posen al cos al seu límit, de manera que una bona execució i els coneixements de l'entrenament són fonamentals per no danyar-lo. En alguns casos la prepotència i el nivell d'autoexigència pot donar lloc a lesions per no acceptar els consells del personal tècnic esportiu o d'un company, tal i com explica la Diana (PE1):

No és que només no es trenquin, sinó que no estan fent res, ni estan treballant el que volen treballar. Ells es pensen que estan fent quàdriceps i no els estan ni movent, però si tu els hi dius i continuen igual... (Diana, PE1)

Alguns dels interns que practiquen AFE regularment, i tenen coneixements suficients, intenten transmetre la bona praxis esportiva a altres interns perquè no es lesionin i treballin correctament, però no sempre és ben rebuda. Una de les dificultats a l'hora d'intentar aconsellar en algun exercici és la prepotència d'alguns interns i la creença que ja ho saben tot. El Tomás (PI2) després de la seva experiència, ha decidit deixar de donar consells si no li demanen:

He vist moltes lesions, sí. Ara, ja no els dic res. No, ja no. Ja estic cansat, m'escota. M'escota perquè ho veig cada dia, com fa les peses la gent. Hauria d'estar tot el dia: "Això no es fa així". Si tu m'ho demanes, és diferent. Però jo, a algú que està fent algun tipus d'exercici, dir-li alguna cosa, no. Abans sí que ho feia, però després la gent deia: "I aquest tio, què m'està dient? Jo no li he dit res i perquè estigui musculat, sap més que jo?". La gent també és molt desagraïda.[...] Si tu m'ho demanes sí. Si algú em diu: "Tomás, com es fa això?", jo li dic: "Mira, això es fa així, ...corregeix, posa l'esquena sempre recta ...". Sí, però sinó, jo no dic res. (Tomás, PI2)

Els interns diuen: "Yo ya lo sé todo", o perquè ho ha vist per la tele, o perquè s'ho imagina. Hi ha molta gent que ha anat un cop a la setmana al gimnàs, i comencen a moure pes, però per moure molt de pes se n'ha de saber. Però clar, si intentes dir-li alguna cosa i t'engega, doncs escolta... He vist coses que mai hagués dit que es podien fer. I dius: "Com t'has pogut imaginar que aquesta màquina serveix per al què estàs fent?". Però dius: "si vol ajuda ja la demanarà". (Ramón, PI6)

A veces cuando das un buen consejo, no es bien recibido. Hay gente que ves que se van a cruzir, que se van a hacer daño. Hemos visto chavales que van por libre y se han quedado con la barra con ochenta kilos en la nuez. Si yo corrijo, a veces la gente pasa. [...] Yo tengo 51 años, pero no tengo ningún problema de articulación, ni nada. [...] Los chavales se han hecho daño, mira hay un interno que el otro día se emocionó y le pegó un viaje la ciática lumbar que le ha dejado doblado. (Fernando, PI12)

Es constata que a la presó, com en qualsevol altre gimnàs, no totes les persones són coneixedores de la correcta execució dels exercicis, fet que provoca lesions. Tot i l'esforç tant de personal tècnic esportiu, com d'alguns interns, les recomanacions no són sempre ben rebudes o seguides.

Aquesta obsessió per muscular ve acompanyada de canvis a la seva dieta, introduint nous aliments (que poden comprar a l'economat) per tenir més energia per suportar la càrrega, si bé no tots saben com utilitzar-los. Els complementos de proteïnes es van incorporar a l'economat després d'una lluita d'anys de varis interns, entre ells, el Baltasar (PI7): "Desde 2002 hasta el 2012 me estuve quejando para que las trajeran. Y llegaron". Però segons el Baltasar (PI7) hi ha poques persones que realment sàpiguen com s'han d'utilitzar:

Hay gente que hace muy buen uso y hay gente que hace muy mal uso. Poca gente lo ha comprado en la calle, o lo compraría. Hay gente que no entiende verdaderamente lo que está tomando, lo que está comprando, veo muy poca gente que haga una carga de creatina como se debe hacer y puedes acabar meando sangre. (Baltasar, PI7)

És per aquest motiu que el Baltasar (PI7) opina que s'hauria de donar més informació i recomanacions sobre els complementos proteics que s'estan venent perquè hi ha persones que no ho fan correctament:

Hay unos carteles que yo le digo a todo el mundo que se lea en los que debajo te dice qué tipo de proteínas, que tipo de entrenamiento, a que hora de comer te las tienes que tomar, con qué tienes que tomarla. Sí es para subir, o para bajar, o para fibrar. Te lo explica un poquito todo. [...] Eso sólo está en el poli, y llevo aquí 9 años y yo sigo descubriéndoselo a la gente porque van ahí y no lo ven, no lo saben. Se tendría que dar más información. (Baltasar, PI7)

En aquest sentit, el Víctor (PJ3) opina que hauria de ser el tècnic esportiu qui aconsellés als interns: "Entenc que si estem parlant de suplementos energéticos o d'ajut a la creació de massa muscular hauria de ser a través del tècnic d'esports. [...] Si no funciona així no s'està fent bé". I d'alta banda, el Jaume (PV3) creu que els complementos proteics són excessius:

Evolucionar no té res a veure amb això. Una cosa és fer esport i una altra cosa són els complementos, i la meua pregunta és: Perquè es necessiten els complementos?. Proteïnes? L'altre dia vaig agafar el llistat i "Déjame ver esos botes que tienes ahí". Una quantitat de complementos que tu dius, perquè? (Jaume, PV3)

Queda palesa per una banda que l'alimentació és una part important per a la població penitenciària que realitza AFE. Els productes alimentaris que es venen a l'economat són un dels pocs mecanismes que tenen les persones internes per complementar la dieta oferta

a presó, tenint en compte que sempre has de poder comptar amb diners per poder-la comprar. D'altra banda, es posa en dubte el bon ús o la necessitat dels complements de proteïnes per complementar aquesta dieta.

14.1.5 Reduint els hàbits tòxics

A partir de la pràctica d'AFE, les veus recollides descriuen com les persones internes adquireixen una sèrie d'hàbits saludables que ajuden a disminuir o abandonar comportaments tòxics:

Practiquen el tema saludable, tots els hàbits saludables; fora potser no tenien temps de dedicar-se en aquesta àrea i aquí l'esport és incompatible amb moltes coses, com les drogues. (Mònica, PD2)

Per a ells també és una manera de poder afrontar d'una manera saludable el context què és molt hostil. (Víctor, PJ3)

El personal tècnic i els propis interns observen el canvi realitzat en relació a comportaments tòxics com el tabac, l'alcohol o les drogues:

Yo ahora a veces no tengo ganas de fumar. Muchas veces, ahora miro el tabaco y me da asco. (Mamadou, PI13)

Un senyor de 49 anys que prenia molta coca, molt d'alcohol, i ara està super en forma, s'alimenta super bé, ara està super conscienciat. (Diana, PE1)

Segons el Sergi (PE2), les persones que pateixen sobrepès o alguna addicció experimenten importants canvis físics i en els seus hàbits a l'iniciar la pràctica d'AFE:

Hi ha qui ve a fer musculació per tenir un bon cos i una bona imatge; i l'altre per temes de salut, que cada vegada són més que es preocupen, que és la tendència, com a fora. Més de salut que no pas d'imatge, aquí també es transmet aquesta idea, no estem aïllats del tot. Gent amb sobrepès, o gent amb una addicció bastant forta, amb AFE han aconseguit un canvi brutal amb el seu aspecte físic. Això els enganxa d'una manera important perquè mai han estat físicament així. Alguns fan una transformació brutal. (Sergi, PE2)

Com s'ha anat apuntant, l'alimentació és un dels aspectes que les persones que inicien AFE també comencen a cuidar, sovint tenint en compte també la seva pràctica esportiva:

Hi ha molts, molts casos de gent que no es cuidava gens, mala alimentació, obesos de 160 quilos i entren aquí i comencen a fer esport. Comencen a cuidar-se en l'alimentació i em pregunten molts per l'alimentació, es cuiden i realment es fiquen molt bé físicament. No n'hi ha ni un, ni dos, n'hi ha molts. I gent que "ahora llevaba

5 años sin hacer nada de deporte” i comencen amb l’alimentació, perquè és cert que l’alimentació aquí, equilibrada deu ser, això no ho dubto, però [...] els hi falten calories de qualitat. (Diana, PE1)

Fruit d’aquest interès, la mateixa monitora d’esports comenta que ha organitzat xerrades sobre nutrició en l’esport: “Jo he portat dos cops una nutricionista aquí a parlar d’això una mica”. Per a les persones internes, si volen complements nutritius, les úniques opcions extres alimentàries és adquirir-les a l’economat, si tens la sort de ser solvent, naturalment:

Jo treballo a l’economat i sé quan algú ha començat a fer AFE, concretament musculació, perquè canvia els productes que consumeix com, per exemple, comença a comprar cavalla (per les seves proteïnes), o encarrega proteïnes com a complement. (Javier, PI5)

Es constata que l’AFE està associada a una sèrie d’hàbits saludables que ajuden a superar algunes conductes nocives pel cos - com la reducció del tabac o l’abandonament de les drogues - i a reduir el sobrepès. D’altra banda, l’alimentació és un dels elements que més cuida la persona interna que s’inicia amb l’AFE, tot i que aquesta alimentació no sempre té un efecte positiu en el cos, com s’ampliarà en el següent apartat.

Per tant, la demanda d’un gimnàs al MR no només és per una ocupació del temps sinó que aporta una sèrie de beneficis físics i emocionals que són claus per a la població interna:

És vital, per moltes coses. Una persona ocupada no té temps per estar pendent d’altres coses. Però no és simplement una ocupació. Per l’oci i el temps de lleure, pel tema de la salut, [...] hàbits de vida saludables, de normes, de valors, [...] la frustració, mil coses. [...] Per la salut física i mental de la persona a la presó. (Pau, PJ1)

Tal i com s’ha recollit en aquest apartat, l’AFE és una de les activitats més demandades per la població penitenciària. La motivació per practicar AFE és diversa però sigui quina sigui fa que el temps de condemna sigui més suportable, a part de compensar alguns dels efectes negatius de l’empresonament.

14.2 NOVES RELACIONS: ‘LES AMISTAT ESPORTIVES’

Tal i com expressa el Javier (PI5), un altre dels efectes de la privació de llibertat és el trencament de les teves relacions socials. El teu entorn proper ja no és la teva família, ni les teves amistats, són persones internes i personal professional amb qui no tens cap tipus de vinculació emocional: “La prisión te saca de tu círculo de amistades, de tus contactos”. És per aquest motiu que les relacions socials que s’estableixen en aquest entorn poden

ser vitals per subsistir en un medi tant hostil. L'AFE pot ajudar a establir nous vincles i relacions socials positives a les persones internes i ajuda a obrir-se a la resta:

En prisión te has acostumbrado a no relacionarte, y entonces empiezas a jugar a futbol, y bueno, pues empiezas a hacerte coleguita de uno, coleguita de otro, pues yo creo que eso ayuda a relacionarte. (Claudio, PI8)

Hay gente que vas conociendo un día y otro y bueno al final pues hablas. (Fernando, PI12)

D'altra banda, al compartir inquietuds i coneixements relacionats amb l'AFE, es cultiven 'amistats esportives' segons expressa el Ramón (PI6). En aquest sentit, el Baltasar (PI7) expressa que és un aprenentatge constant:

A través de las lesiones y operaciones que he tenido me habían hecho algo de fisioterapia y sabia de luxaciones, masajes, y todo eso. Yo lo practicaba haciéndoselo a la gente y ellos aprendían de mí y yo aprendía de ellos. Con cada persona, pero sobre todo del hombre que me enseñó al principio, para mí ha sido la élite, el que me ha enseñado más.

Yo leía, estudiaba, luego lo bajaba a los ordenadores para que mis compañeros lo vieran, lo leyeran igual que yo. He aconsejado sobre las proteínas, sobre los ejercicios, sobre los estiramientos. Me hacían más caso a mí que a las revistas, o lo que decía incluso el monitor del poli. Lo que le dices a un colega se lo cree porque ha visto los resultados. [...] Hemos aprendido de todo y todos de todos. [...] Y sigo aprendiendo cada día. (Baltasar, PI7)

Aquestes noves coneixences aporten una vinculació emocional amb l'altre persona que fa que la privació de llibertat més amable: "[...] hi haurà més cooperació social pel simple fet de compartir amb algú l'esport es crea un vincle emocional i crec que és una manera fàcil de fer-ho dins d'aquestes cases" (Sergi, PE2).

Aquestes 'noves amistats' hi són presents en les diferents AFE que es realitzen en el CP. Les amistats et poden guiar a la pràctica d'altres AFE, com és el cas del Salvador (PI11). L'intern feia temps que no practicava AFE i no li agradava córrer, però un company del MR li va aconsellar que s'apuntés a l'activitat d'atletisme. A través de la cohesió i l'esforç del grup i de la monitora ha acabat fent curses de 20 quilòmetres:

Els que practiquem futbol no ens agrada córrer. [...] Un tal Martí em va dir: "Escolta, apunta't a l'activitat d'atletisme". I jo: "Atletisme? Jo córrer?", "On vas?". Ja portava dos o tres anys que no fotia res. I hi havia una professora "chapeau", aquí hi ha gent amb medalla de mèrit. I hi vaig anar un dia i al principi em deia: "Vinga, una volta

més” i jo estava destrossat. Esforç – recompensa! [...] Fèiem un grup cohesionat. Inclús, uns es sacrificaven o baixaven l’entrenament perquè nosaltres poguéssim millorar. (Salvador, PI10)

A partir de l’experiència i del bon ambient que s’havia creat amb l’activitat, el Salvador (PI11) ha passat d’èsser motivat a motivar, doncs ha comprovat els beneficis de la pràctica:

M’han motivat i jo he motivat. Durant aquests vuit anys he vist a molta gent amb el perfil nostre [referint-se amb un perfil esportiu] i els hi he dit: “No et quedis al pati, aquest no és el teu ambient, no és el teu món. Prova, surt.”; “El benefici és per a tu, no per a mi, i t’asseguro que et beneficiarà”. Jo he sacrificat el meu entrenament per a fer córrer a altres. He intentat portar gent que participi d’aquest ambient. (Daniel, PI11)

El companyerisme també es potencia en l’activitat de pista americana del cap de setmana. El Baltasar (PI7) en destaca el treball de grup per aconseguir objectius col·lectius i no individuals: “Con Diana en la pista americana podías participar e intentamos ir al estilo militar, todos juntos. Si todos hacemos una flexión, todos hacemos una”.

Tal com es constata, l’AFE pot potenciar la unió del grup, i en la realització d’un projecte esportiu, aquestes aliances entre els components són claus per poder tirar-lo endavant. El Baltasar (PI7) comenta que a través del projecte de “Corre en gran” ha après a relacionar-se i confiar amb els companys:

Entonces toda esta actividad, esas reuniones, esos tratos, esos debates que hicimos, aprendí y ellos (referint-se a la resta de companys) también aprendieron a estar conmigo. [...] Yo era el más reticente para hacer alguna actividad con alguien de otro MR, por las tipologías delictivas. Diana me hizo tragar, [...] aquí uno viene a lo que viene, y si quieres hacer deporte vienes y, si no te gusta, te vas. Me apretó un poco y al final seguí yendo, y cogí mucha confianza. (Baltasar, PI7)

Les curses es basen amb els resultats individuals, però les relacions socials que s’estableixen entre els i les corredores són vitals per suportar els quilòmetres recorreguts i el patiment. El Salvador (PI11) destaca la importància del bon ambient de treball per suportar les limitacions espacials d’un CP i el suport emocional dels companys a les carreres de resistència:

Estava corrent 10 quilòmetres cada dia, en un espai de 400 m², en ple ciment [donant a entendre que era molt dur, per la limitació de l’espai i el tipus de terreny]. Però aquella energia, aquell “feeling” que es respirava.... [referint-se que l’energia que hi havia en el grup feia suportable les limitacions espacials].

[...] En una carrera pel camp del Barça, per Sants un noi de 20 o 30 anys, que diu: “No l’acabaré”. I jo: “Sí que acabaràs la cursa, i la farem”. I hi va haver moments que parava o baixava el ritme per a portar-lo. Per tant, no és individual. (Daniel, PI11)

Aquetes noves relacions s’estableixen també en el cas de la musculació. Tot i que a simple vista la musculació pot semblar una pràctica físico-esportiva solitària, el Tomás (PI2) afirma que la relació amb els companys és bàsica per la motivació i la competitivitat que suposa entrenar amb més persones, i fomenta l’amistat entre ells:

Quan tu entrenes sol, no et motives. Quan fas peses és com un altre esport, tu el vols guanyar. Sempre hi ha un que tira més que l’altre, i a tu sempre t’agrada entrenar amb algú que tiri de tu, [...] i és com superar-te. [...] És molt important a les peses entrenar amb gent, perquè et motiva.

Les ajudes són molt importants, perquè a les últimes repeticions és quan necessites algú que t’animi, que et digui “vinga, vinga!”; i tu: “ara puc, ara puc!”. I si estàs sol, ho fas, però amb menys quilos; però si hi ha algú al costat et superes. Tu t’estàs fent fort i aquella persona et tira per a que tu treguis tot el que tens. (Tomás, PI2)

Seguint amb el que apunta el Tomás (PI2), el Sergi (PE2) comenta que moltes vegades les persones internes funcionen a través del mimetisme. Hi ha interns que prenen de referència altres interns que tenen un bon cos i realitzen un bon entrenament i que, a partir d’aquí, s’estableix una relació d’entrenament:

L’efecte de mimetisme aquí funciona molt. Quan veus a un tio que està més o menys fort: hòstia vull fer el que fa ell! I si es un tio que entrena bé és fantàstic i els hi fan cas. Tu dones una rutina però al final a ells els hi agrada entrenar amb els altres. (Sergi, PE2)

Es posa de manifest com, tot i trencar amb tot el teu entorn social, l’AFE és una bona oportunitat per compartir entrenaments, curses i rutines que et poden ajudar a crear una valuosa xarxa social. Així mateix, es constata la importància de la col·laboració, l’empatia, i l’ajuda mútua a les AFE del CP. Els entrenaments sense l’ajuda i la motivació de companys són molt més difícils de superar mental i físicament. Les amistats esdevenen claus per seguir aprenent en el món de l’AFE i en els CPs és una forma sana i activa de relacionar-se amb la resta.

Les bones dinàmiques del MR 11, complementades amb la pràctica d’AFE, fa que, fins i tot, hi hagi un apropament amb el persona d’interior del MR, trencant així una frontera entre ambdós col·lectius:

Compartiendo con gente del exterior (referint-se als i a les professionals que treballen al centre). Yo nunca había jugado, ni quería jugar con ellos. Pensaba que los que compartían algo con los de calle eran unos chivatos. Ese pañuelo se me ha quitado, he cambiado, es decir ¿Por qué tiene que ser chivato? Simplemente él está dando un gusto a su cuerpo. O sea, yo soy el cagado, yo soy el que tengo miedo de compartir con esa persona. Entonces, él es el valiente porque está compartiendo con la gente de la calle, está interactuando, no significa que él te da una información, simplemente es interactuar con los funcionarios. Aquí hay muchos funcionarios que juegan a básquet con nosotros y a lo mejor nos dan tácticas. [...] En realidad ellos son personas y vienen a hacer su trabajo y no lo ves como al enemigo, [...] no tiene nada personal contigo. (Norberto, PI9)

Es constata com l'ambient afavoridor de la pràctica físico-esportiva als MRs de MPiC apropa les persones internes amb als i a les professionals d'interior. L'AFE és capaç de transformar relacions que, en un principi, podríem definir que vénen emmarcades amb certes resistències i que, pel fet de compartir l'espai de joc, es trenquen.

15 LES RELACIONS EXTERIORS, UN PAS MÉS CAP A LA NORMALITZACIÓ

15.1 ELS AGENTS EXTERNS DES DEL MPiC I L'AFE: AIRE FRESC

Les relacions amb l'exterior són importantíssimes per a les persones privades de llibertat, ja que donen a les persones internes aire fresc a les seves vides i fan que mantinguin contacte amb l'exterior. Pel Pau (PJ1) aquesta connexió amb agents externs facilita la reinserció de la població interna:

És vital per moltes coses, perquè qui entra al medi penitenciari ha de retornar al seu origen, al seu barri, a la família. [...] Ha de retornar a la xarxa de recursos externs, que la xarxa de recursos externs tingui participació amb l'interior i que els interns de l'interior tinguin contacte amb la xarxa. (Pau, PJ1)

Per a moltes persones internes, l'únic contacte que tenen amb el món exterior és la seva relació amb els i les professionals del CP. A través del MPiC, el clima i el tracte amb el personal professional fa que es puguin adquirir hàbits de conducta que poden ser extrapolables al carrer:

Los profesionales en otras prisiones te vuelven un poco salvaje, te alejan de la sociedad. En cambio, este MR te acerca a la sociedad. Porque te da el contacto con los profesionales, o sea, con la gente del exterior, que en realidad es lo importante, porque si yo no trato con usted, cómo voy a saber cuál es la educación, el trato, el respeto. Yo cuando llegué aquí, dije: "Esto es una prisión del futuro", te tratan como una persona. Entonces yo siento que aquí estoy en la calle, yo estoy en un barrio de la calle. [...] Muchas prisiones se pierden una disculpa, un gracias, un perdona. No lo escuchas. (Norberto, PI9)

El fet d'apropar la persona interna a la vida en llibertat és un aspecte fonamental per la reinserció a la societat. El personal educador del MR 11, des del MPiC, fomenta aquest contacte amb l'exterior tant amb entrades de persones de l'exterior, com sortides de les persones internes. Tot i així, les educadores opinen que s'ha de potenciar molt més, tant a nivell laboral, com les opcions d'oci, perquè els ajuda a normalitzar-se en situacions reals i, de pas, a trencar l'estigma que porten des d'abans d'entrar a presó:

La relación con el exterior es una de las cosas que nos falla aquí. Se lo damos todo hecho y aquí es muy fácil que al final se adapten al medio. Pero este no es su espacio natural, [...] te adaptas aquí, pero rompes con lo de afuera, ¿y cuándo tiene que volver? Entonces, ¡que haya comunicación con el exterior, que haya relación,

es importantísima! De hecho, tendría que haber mucha más y no tanto de que entraran, sino de que ellos salieran, que entren también. Porque al fin y al cabo no dejan de ser relaciones y recursos para ellos afuera. Ha venido gente, [...] pero ha sido como colaboraciones muy puntuales, y yo creo que tiene que ser un contacto pues más continuado. Que cuando salga tenga recursos y sepa dónde ir, tanto a nivel laboral, como de tiempo de ocio. (Montse, PT1)

Has de pensar que aquí hi ha molts interns diferents, amb moltes condemnes diferents però estem parlant d'interns de molts anys de condemna, que tota la vida ha estat molt lligada a la delinqüència, o a bandes llatines. Quan a aquesta gent la col·loques en un entorn completament diferent al seu, amb agents externs a dins de presó o sortint ells a fora, ells se senten part d'un grup que els tracta com a persones normalitzades, d'un entorn social normalitzat, no estigmatitzat. [...] Poden ser ells, o sigui la seva essència allà surt. I això és brutal perquè ells mateixos flipen. (Dolors, PT2)

Recolzant les paraules de la Dolors (PE2), la Cristina (PD1) opina que la població interna té una implicació més autèntica quan tenen contacte amb persones de l'exterior, el que els ajuda a normalitzar la situació de privació de llibertat, sense judicis, ni perjudicis:

Amb gent de fora no han de fer cap paper perquè la gent ni els jutja, ni té capacitat per decidir aquestes coses. Hi ha més d'autenticitat i més sinceritat. Hi ha una implicació més real amb les coses que els hi aporta la gent de fora. També ajuden moltíssim a normalitzar. (Cristina, PD1)

Es constata la necessitat de que les persones internes mantinguin contacte amb l'exterior per tal de trencar l'estigmatització que pateixen els interns i les internes. Així mateix, ajuda a establir relacions més autèntiques amb persones de l'exterior perquè no tenen cap relació amb el seu procés rehabilitador dins de presó. Establir ponts de contacte amb entitats externes poden ser eines o recursos que la població interna pot utilitzar un cop hagin acomplert la seva condemna.

El nombre d'agents externs que entren a un CP és divers, alguns participen de forma puntual i d'altres durant un període més llarg de temps. El tipus de remuneració també és variada, algunes entitats realitzen tasques voluntàriament i, en d'altres casos, hi ha un acord monetari amb la SGPRS, tal i com explica el Pau (PJ1): "el que s'intenta és aconseguir que determinades pràctiques que funcionen a l'exterior portar-les al medi penitenciari. Això aporta... que reben uns diners per fer el que fan al medi penitenciari".

Des del MPiC es promoció l'entrada d'agents externs perquè és una forma que la societat entri al medi penitenciari, per apropar diferents activitats i recursos a la població penitenciària que desconeixen, i per aprendre a relacionar-se des d'una altra perspectiva:

És una manera de que la societat entri a dintre de la presó, allò que es trobaran a fora, doncs intentar-ho una miqueta que ho puguin trobar aquí. [...] Com per exemple, lo del claqué, potser no ho faran a fora perquè segur que no van a veure un espectacle de claqué o dansa, ni una obra de teatre, ni aniran a una jornada sobre les dones. (Teresa, PT4)

Dins del MPiC del MR 11 s'han realitzat activitats puntuals com:

- Activitat de Conecta-Desconecta: exercicis de respiració i relaxació a través d'una monitora del CAS.
- Activitat de claqué: "El Dia internacional del claqué van venir dues noies a fer una mostra del què era el claqué en el MR 11 i van deixar bocabadats a tots els interns i també als professionals que vam assistir. Van contaminar l'ambient amb música i rialles", segons recull el Diari de camp (23/05/2019).

D'altres intervencions d'agents externs, algunes de les quals s'han esmentat en apartats anteriors, són puntuals, però es van repetint en diverses ocasions:

- La Jornada de les Famílies.
- Taller de Cocolocos: Noia voluntària de Sant Joan de Déu que acudeix en ocasions puntuals per ensenyar-los com s'elaboren el Cocolocos. Com es detallarà a l'apartat "7.3. La solidaritat com a vincle amb l'exterior", els beneficis de la seva venda es destinen a la investigació contra el càncer infantil.

D'altres intervencions són regulars i constants:

- Taller d'ofimàtica: Inicialment es va començar un taller de forma autogestionada a través d'un intern però va finalitzar quan aquest va passar al MR 14. Coincidint amb aquest canvi, va arribar una monitora de l'empresa d'Andròmines contractada pel SGPRS que està donant classes d'ofimàtica als MRs del MPiC.

D'altres intervencions es realitzen durant un període de temps determinat:

- Activitat de Mindfulness: Durant un període de 3 mesos, dues persones especialistes i contractades pel SGPRS realitzen aquesta activitat setmanalment. L'activitat es va iniciar en el MR 7 i després es va fer extensiu al MR 11. Pel Claudio (PI8) aquesta activitat està suposant un canvi de mentalitat per poder afrontar el seu dia a dia per rebaixar l'estrès d'estar empresonat:

Pues la verdad que Mindfulness está siendo una actividad de mucho provecho en la cual nos está enseñando muchas herramientas para no entrar en esos bucles de pensamientos negativos. A través de la herramienta de la respiración nos están enseñando técnicas de como poder gestionarlo, bajar esa intensidad, ese estrés. (Claudio, PI8)

Segons la Montse (PT1), les eines que van adquirint en aquest tipus d'activitats les poden utilitzar tant en el CP, com a fora, això si, amb algunes matisacions:

Me parece muy bueno que ellos tengan estas opciones. Tiene que haber gente de la calle que esté dispuesta porque con nosotros no cabe. Pero como en todo, empiezan 16, acaban 8, pero de esos 8 igual hay 6 que verdaderamente han sacado un partido, han visto que han conocido algo diferente y que a lo mejor lo aplican a partir de ahora. [...] Tú le vas a dar unas herramientas, pero él las tiene que querer coger y luego él tiene que decir la suya y él tiene que hacerse suyo esos conocimientos como él pueda, y para mí es la única manera que eso es significativo. (Montse, PT1)

En aquesta activitat es va convidar als i les professionals en dies puntuals per compartir sessions de meditació, conjuntament amb les persones internes, i va ser una gran experiència:

És un moment emocionalment diferent. Compartir una activitat de meditació amb personal professional i interns no és una activitat molt comuna en els CPs.[...] Hi ha un silenci absolut, exceptuant algú que s'ha centrat tant que està roncant, però apart d'aquest soroll només es sent la veu de la conductora de l'activitat. Finalment em centro amb les seves paraules i aconseguixo endinsar-me amb la meditació. L'activitat dura uns 20 minuts i a partir d'aquí totes les persones presents ens incorporem, ens veiem les cares i sento el relaxament generalitzat a la sala i algunes mirades que saluden.

A partir d'aquí la sessió continua i se'ns convida a les professionals assistents a seguir amb la sessió, però totes donem les gràcies i recordem que aquell era el seu espai i els deixem que segueixin amb la sessió. [...] Realment ha estat una sessió molt constructiva perquè ha estat un aprenentatge per a totes les persones participants ja que en aquell moment tant interns com nosaltres, estàvem amb igualtat de condicions, érem aprenents. (Diari de camp, 18/04/2019)

- Taller de "Resolució de conflictes": una entitat externa ofereix aquest taller de 5 sessions. El Rubén (PI3) explica que l'ha ajudat a identificar situacions on la comunicació assertiva és molt millor que la reacció impulsiva:

Eran 5 sesiones. Un conflicto te puede salir tanto aquí en prisión como en cualquier sitio. Saber resolverlos desde un clima tranquilo, con una conversación asertiva, usando pequeñas técnicas que a veces no te sabes dar cuenta en caliente. Yo también reaccionaba así. Te hacen darte cuenta, te identifica y haciendo únicamente esto ganas mucho. Y yo ya me las aplico. (Rubén, PI3)

Un dels tallers que es volia realitzar en el MR 11 era d'inserció laboral a través d'una noia voluntària, però va anar un dia per captar les necessitats de la població interna i per raons personals no va tenir continuïtat. Segons el Martí (PT6), aquest tipus de tallers pot facilitar a l'intern les eines per incorporar-se al mercat laboral i utilitzar les xarxes socials pel seu interès particular o professional:

L'objectiu és que no sigui estrany per a ells demanar ajuda o participar en societat, perquè realment la xarxa capil·lar i la xarxa social t'ajuda a trobar feina. Si t'apuntes a un centre cívic a guitarra o diables, m'ho invento, potser alguna de les persones que hi són et diuen que necessiten un cambrer el cap de setmana. (Martí, PT6)

El Martí (PT6) opina que la comissió laboral és la que apropa més a la persona interna a la vida en llibertat a nivell professional i laboral, pel que se li ha de donar més impuls:

[...] Hi ha moltes entitats de fora que col·laborarien encantades amb el tema de la reinserció laboral, la formació, el seu seguiment, etc. Encara no acaben d'entrar aquestes entitats. [...] La idea del projecte quan vam començar era això precisament, impulsar la comissió laboral per les sortides. Perquè després els interns et deien, molt bé, jo aquíestic molt bé, al MR 7 participo,estic genial, però surto a fora i "tengo una mano delante y una detrás".

Avui ho parlàvem, de presentar un projecte amb les 3 comissions però que sigui la laboral la que tingui més pes. Llavors sortir al carrer, sortir els educadors a buscar entitats, educadors i treballadors socials que vulguin entrar, fer seguiments nosaltres a fora, fer acompanyaments. [...] Posar-nos en contacte potser amb empreses normals i ordinàries. (Martí, PT6)

El Martí (PT6) també considera que el personal penitenciari no només ha de dir el que s'ha de fer, sinó també preguntar a les persones internes què necessiten:

[...] Jo no puc anar enlloc sense saber què necessiten ells i si no m'ho diuen en una comissió laboral, jo no ho sabré. [...] Haig de preguntar les necessitats, [...] i això és una cosa que pequem molt, els hi diem has d'anar per aquí, has de fer això, has de fer lo altre, què vols fer? (Martí, PT6)

Per tal d'analitzar aquest tipus de necessitats específiques dels CPs es van crear les TPS, les qual vinculen entitats externes amb el medi penitenciari i que, darrerament, tenen més protagonisme. La Dolors (PT2) descriu la seva tasca:

Les TPS és un tema que en teoria hi és des de sempre, però s'està potenciant més. S'intenta vincular, fer de pont entre tot el que hi ha fora i tot el que tenim a dins. Intentar fer veure a l'exterior que el que hi ha aquí és part del món [...]. També intenta fer de pont amb tots els agents socials que treballen a la presó. Una mica la funció que fan les TPS és intentar trobar recursos i poder eixamplar aquesta xarxa. [...] Que puguin entrar institucions de fora i puguin sortir els interns cap a fora, i vincular. És una manera d'obrir portes, i que ells quan surtin, coneguin nous recursos. (Dolors, PT2)

Tot i l'impuls de les TPS cercant entitats que vulguin col·laborar, la Montse (PT1) opina que l'Administració s'ha d'implicar més per tal de conèixer de primer mà les necessitats de la població penitenciària i proporcionar els recursos per a què s'ajustin més a les seves demandes:

Claro hay entidades que vienen, que son entidades colaboradoras que cobran una subvención y hay gente voluntaria que ha hecho una intervención puntual. Yo creo que tendrían [parlant de la SGPRS] que implicarse, tendrían que conocer cuáles son las necesidades de los internos. (Montse, PT1)

D'altra banda, moltes tasques, tallers o formacions provenen d'entitats que col·laboren voluntàriament, fet que la Dolors (PT2) considera un abús per part de la SGPRS:

La manca de recursos econòmics o humans, estira [parlant de l'Administració] de voluntariat o estira d'un MPiC que es gestionin els interns, o no té res a veure? O sigui, les mancances del propi sistema es cobreixen a base de voluntariat. L'abús del voluntariat és crònic i dramàtic. [...] Crec que hi ha una part que és on no arriba l'Administració, o les entitats. [...] Tasques que al final podien ser remunerades. (Dolors, PT2)

Des l'àmbit físico-esportiu també s'intenta potenciar aquest tipus d'intervencions amb equips i persones relacionades amb l'AFE. La relació amb esportistes de l'exterior faciliten, d'una banda, una socialització 'normalitzada' dins l'àmbit esportiu amb persones de fora del CP i, d'una altra, fer-los sentir una mica més lliures dins de la privació de llibertat:

El primer cop que va venir un equip aquí a jugar, femení, el tema va ser molt xulo perquè a més a més les ties eres "buenísimas" i els van "matxacar". Un d'ells em deia: Això és llibertat aquí dins, ens dones dies de llibertat. (Diana, PE1)

Aquesta idea és corroborada pel Sergi (PE2), que afirma que l'entrada de persones de l'exterior és motivant i els hi aporta renovació de les energies:

Durant una època venia un noi de fora i això motiva molt. Quan vénen coses externes els engresca i aprenen coses noves. Quan ve algú de fora és energia nova, se la volen guanyar també i li fan molt de cas. Qualsevol cosa que fem amb gent de fora, [...] estan encants. (Sergi, PE2)

Es posa de manifest la necessitat de conèixer les necessitats de les persones internes per tal d'oferir les estratègies i les eines per cobrir-les. D'altra banda, l'entrada d'agents exteriors significa una entrada d'oxigen per a les persones internes, noves cares, noves relacions i un bri de realitat a les seves vides. El contacte amb entitats externes és un element que connecta a la persona interna amb la realitat de fora el CP, coneixent noves activitats i opcions per la seva vida en llibertat. D'altra banda, l'entrada de persones externes permet normalitzar el fet penitenciari.

Així mateix es constata que la manca de recursos econòmics i professionals no pot basar-se exclusivament amb el voluntariat i la bona voluntat. Es desprèn dels comentaris anteriors que la col·laboració amb les associacions i entitats externes ha de comptar amb el recolzament de la institució governamental corresponent.

15.2 LES SORTIDES PROGRAMADES: EL CONTACTE REAL

Una altra acció molt important, per tal de fomentar les relacions socials i trencar l'endogàmia dels CPs, és apropar la persona interna al medi extern. Les sortides programades donen la possibilitat a la població penitenciària de relacionar-se en un lloc 'normalitzat', lluny dels espais tancats dels CPs.

Les persones internes poden participar de forma més real i significativa a l'exterior a través de les sortides programades. En aquestes sortides, la Montse (PT1) opina que s'han de fer tasques rutinàries i comuns de la població per tal d'aproximar a les persones internes a la realitat exterior de forma pràctica: "pues vamos a aprender a comprar... una cartilla del banco, vamos a aprender a utilizar transportes públicos, entonces tira tú solo".

Es posa de manifest que les sortides programades han d'anar relacionades amb qüestions pràctiques i útils pel dia a dia, per facilitar així la reincorporació de la població penitenciària a la vida en llibertat.

Des de l'àmbit físico-esportiu dels CPs també s'intenta potenciar les sortides programades per possibilitar així la seva reincorporació a la vida en societat, tal i com s'impulsa des de la SGPRS:

És a dir, què fa un intern havent d'anar el cap de setmana a l'àrea esportiva de la presó? M'ho invento eh!, podent sortir a l'exterior? Doncs, que surti a l'exterior, que vagi a un gimnàs, que conegui persones normalitzades. Tot això, al final, és vital. (Pau, PJ1)

Un dels objectius del personal tècnic esportiu és donar normalitat a la pràctica físico-esportiva. Per una banda, assistint a esdeveniments esportius i, per l'altra, fomentant la continuïtat de la pràctica de l'AFE un cop la persona interna surti en llibertat. Segons el Sergi (PE2) és relativament fàcil que les persones internes s'iniciïn a l'AFE en un CP, però el què volen arribar a aconseguir és que aquesta pràctica és mantingui un cop surtin en llibertat:

Després, una altra cosa és si tindrà continuïtat fora. Aquí crec que és molt més fàcil enganxar-se a l'esport, passes moltes estones, tens molt més temps. [...] La feina més important nostra és intentar que algú que hem aconseguit que faci esport aquí, el segueixi fent fora perquè penso que l'ajudarà amb moltes altres coses de la vida en general. El que volem aconseguir és que a fora mantingui aquesta continuïtat i que realment s'hagin "empapat" d'aquest esport que intentem transmetre. (Sergi, PE2)

Una de les estratègies que utilitza el personal tècnic esportiu és dotar de recursos i eines a les persones internes per seguir practicant AFE. La Diana (PE1) posa en contacte a les persones internes amb diferents tipus d'associacions i entitats i realitza diferents sortides programades perquè s'habituin, per exemple, al món de les curses:

Els del running, jo ja els he ensenyat associacions que estan encantats que vagin amb ells. No han d'anar amb mi, poden anar amb ells, com pot ser "Egoísmo Positivo". [...] La part de córrer solucionada. Hi ha un que juga molt bé a voleibol, doncs ja tinc aparellat un equip que quan surti pot anar a jugar amb ells. [...] És com normalitzar la situació, sortir a córrer o a fer el que sigui. Al final, és la tornada a la realitat, és la reinserció de veritat al final. [...] Córrer aquí està molt bé però si aconseguim que quan surtin, corrin, pues estarà encara millor, no? Si mai han sortit a córrer cap cursa, no saben com fer-ho. Ara, ho saben, saben que s'ha d'anar a buscar el dorsal el dia abans. Iniciar-se en el món del running total. És normalitzar la situació de: som esportistes, entrenem, i anem a curses. (Diana, PE1)

La Diana (PE1) reconeix que l'omple de satisfacció trobar-se a ex-interns a les curses i que els que estan a punt de sortir tinguin ganes de continuar amb les rutines establertes:

L'any passat, jo vaig fer a nivell individual la maratón de Barcelona amb "Egoísmo Positivo". Em van avançar dos ex-interns, gairebé em poso a plorar, en serio!

Havien fet, aquí, atletisme amb nosaltres del MR 11. [...] Fa molta il·lusió, al final és això. Ara els hi ha arribat permisos a 2 dels que estan fent el projecte de la maratón i em van dir: “en 6 mesos ja estaré en tercer grau, [...] a partir d’ara ja ens veurem a les curses”. Ells ja són runners. (Diana, PE1)

Segons el Joan (PV1), totes aquestes activitats esportives i no esportives amb l’exterior que resulten d’una utilitat molt pràctica i real per a les persones internes, i suposen un gran esforç i dedicació per al personal penitenciari, no són suficientment visibles a la resta de la societat:

Nadie, incluso nuestra propia administración, se ha encargado de limpiarlo (referint-se a la imatge que és té en general dels CPs), o de hacer una publicidad en positivo. Malaurament – como se suele decir -, las pocas noticias que suelen salir de prisión siempre son por temas feos, o sea, temas que genera un cierto morbo al que lo lee. Porqué claro el decir que en una prisión todo funciona bien y que se está trabajando con los internos, que han mejorado; [...] eso a lo mejor no interesa de cara a la sociedad, no vende. Una cárcel feliz, no vende. [...] Y vivimos en esa hipocresía social, esa doble moral. (Joan, PV1)

Les sortides programes tenen diferents objectius tractamentals però el significat que té per a la persona interna és, en primera instància, respirar i trepitjar el món exterior. Es constata que el contacte amb el món exterior fora del CP és fonamental per a normalitzar l’AFE i establir vincles amb entitats i associacions. Aquests vincles poden esdevindre claus per a la continuïtat de la pràctica físico-esportiva fora del medi penitenciari. Tot i les millores qualitatives que es van implantant en els CPs, la imatge que la societat té de la presó no s’ajusta a l’actual realitat, el que impedeix relacions amb la normalitat desitjada.

15.3 LA SOLIDARITAT COM A VINCLE AMB L’EXTERIOR: “sempre estem esperant que ens ajudin... també podem ajudar!”

15.3.1 El naixement d’un nou sentiment a través del MPiC

El MPiC dona veu a les persones internes i són elles les qui proposen activitats i projectes. Arrel d’aquesta participació apareixen idees que trenquen amb els estereotips individualistes i egocèntrics de les persones privades de llibertat, com les propostes amb finalitat social. Una d’aquestes propostes solidàries és la col·laboració amb l’Hospital Sant Joan de Déu elaborant Cocolocos, els beneficis dels quals van destinats a finançar estudis del Càncer Infantil. El disseny i el material d’aquesta activitat es pot veure a la Figura 43 i 44. A partir d’aquesta proposta, un grup de persones internes van anar a Sant Joan de Déu

a col·laborar en una activitat de conscienciació sobre la necessitat de recaptar fons per la investigació del Càncer Infantil en una sortida programada.

Figura 43. Finestres amb els dibuixos dels Cocolocos

Font: Elaboració pròpia

Figura 44. Material amb què es fan els Cocolocos

Font: Elaboració pròpia

D'altra banda, també s'ha recollit roba (Figura 45) que la població interna no fa servir per cedir-la a aquelles persones internes que no tenen recursos.

Figura 45. Magatzem de recollida de roba per donar

Font: Elaboració pròpia

Les persones participants en aquest tipus de projectes experimenten, per primera vegada, la satisfacció de fer alguna cosa per una altra persona sense esperar res a canvi:

Ara hi ha projectes molt xulos: el Banc de Roba [projecte per recollir roba d'interns que no utilitzin per donar-la a aquells interns que tenen condició d'indigència], els Cocolocos [clauers que fabriquen els interns per tal de recaptar fons per l'estudi de Càncer Infantil que s'està realitzant a l'Hospital de Sant Joan de Déu], ... hi ha projectes que van més enllà.

De fet parlaves amb els interns que fa dos anys estaven fent el programa de la Creu Roja de voluntariat que et deien: "Això no ho havia fet mai, dedicar el meu temps gratis i sense rebre res a canvi cap a una altra persona que ni conec. Això m'ho ha

donat el projecte del MR 7 i m'està fent sentir súper bé. Possiblement surti i vulgui fer alguna cosa o almenys he canviat el xip, ja sé que fer alguna cosa de voluntariat et reconforta". (Martí, PT6)

Tot i que les propostes socials, liderades per la comissió educativa-cultural del MR 7, comporten molta feina burocràtica, el Martí (PT6) comenta que és la que els hi aporta més a nivell personal:

La comissió educativa-cultural necessita de molta feina burocràtica. Tots els projectes que passen per aquí són projectes molt més de voluntariat, però es necessita redactar. [...] Llavors dóna més feina, és la que més feina dóna. Però també és la que de forma gratuïta més et dóna. A mi m'agradava molt les idees que tenien, tenien idees molt altruistes pensant amb les necessitats més col·lectives. (Martí, PT6)

En el MR 7 es van centrar amb la millora de la convivència a nivell qualitatiu i el Pedro (PV4) es va sorprendre de la gran implicació i dedicació de la població interna a l'hora de participar en els cursos de voluntariat que es van dur a terme:

Empezamos a darle más trabajo y más calidad a la convivencia más que a la participación. Y ahí fue donde nos sorprendió. Yo tenía unas expectativas y las superó con creces. O sea, a mí me sorprende mucho tener internos ahora formados para trabajar como voluntarios ¡Y cómo lo viven! ¡Y cómo lo cuentan! (Pedro, PV4)

El curs per a formar voluntaris ofert per Sant Joan de Déu va començar amb una xerrada inicial on se'ls hi explicava en què consistia el voluntariat. El Javier (PI5) explica que el què els hi van dir era que fer voluntariat és una forma de vida i, per tant, has d'estar disponible, que és diferent d'oferir-se voluntari en un moment donat. En aquesta xerrada, el Pedro (PV4) remarca el paper de les persones musulmanes que van participar:

Tú tienes trabajando musulmanes para el hospital de San Juan de Dios. ¡Ojo! Que cuando vino la voluntaria a darles la formación, les estaba hablando de valores cristianos, católicos, y después un PowerPoint con lo mismo, y ahí estaban los musulmanes. Y contribuyen, incluso le pidieron a ella a ver si podía detectar niños musulmanes que no supieran hablar en árabe y que ellos irían muy gustosos como voluntarios para entretenerlos y para trabajar con ellos. (Pedro, PV4)

Es posa de manifest que els valors de la solidaritat traspassen les conviccions religioses i que l'empatia amb les persones més desfavorides es poden activar, fins i tot, entre reixes.

Al MR 11 també es proposen i executen nombroses activitats amb caire social. El Joan (PV1) comenta que les persones internes del MR 11, que generalment no tenen dificultats

econòmiques, fan mostres de solidaritat tant amb les persones internes sense recursos, com amb persones de l'exterior en situació de vulnerabilitat o d'exclusió:

Al ser un MR con dinero hay cierta solidaridad, aunque algunos no puedan participar el resto del MR lo absorbe. Cuando hemos hecho alguna barbacoa, si hay algún indigente porque no trabajan, no ha habido problema en que otras personas hayan colaborado. En el tema del Cáncer Infantil, la carrera que se monta para recaudar fondos para l'Hospital San Joan de Déu.... Bueno, van haciendo cosas, se implican, les gusta el tema. También se habló de un proyecto para sensibilizar a la población interna sobre las personas invidentes en el deporte. No paramos. (Joan, PV1)

L'estela de la col·laboració amb Sant Joan de Déu del MR 7 va ser seguida pel MR 11 amb l'elaboració dels Cocolocos, i el Claudio (PI8) explica l'experiència de la següent manera:

Recuerdo que el que tiró fuerte al principio fue un interno que me dijo: "Mira, a mí no me gusta participar ni nada. Pero esto sí es para ayudar a alguien, sí que lo hago". Y así empezó. Hay gente que le gusta ayudar y piensa en los demás y cuando alguien empieza luego hay gente que se anima tanto a nivel personal, como monetario. Todo el mundo actúa normalmente por algo, incluso la persona que es más solidaria y lo hace por vocación, cuando da algo, es porque se siente bien con ella misma. (Claudio, PI8)

Aquest projecte, on col·laboraven els dos MRs que funcionen com a MPiC, tot i que tenia una durada determinada, i l'objectiu era aconseguir certa quantitat de diners en una data concreta, s'ha perllongat en el temps, fent nous Cocolocos i venent-los dins del CP a la resta de persones internes i al personal penitenciari:

A continuació es comenta que el dia de la Mercè es presentarà el projecte amb Sant Joan de Déu i el MR 7 i MR 11. Es tracta que tothom participi, tant interns com professionals. [...] Es penjaran cartells a tots els MRs i a les parets del CP. Sant Joan de Déu ha ofert material audiovisual per fer difusió del projecte. Aquest projecte durarà fins a Nadal i a les paradetes es farà la clausura. (Diari de camp, 14/09/2017)

A les persones internes, participar en projectes solidaris els hi aporta satisfacció i quan l'experimenten volen seguir col·laborant i aportant tot el que està a les seves mans:

Es un bienestar que no tiene precio. Cuando tú sabes que estás haciendo un bien para alguien y eso tiene un valor que alguien le va a dar. Aunque tú no lo conozcas es gratificante en todos los sentidos. (Rubén, PI3)

Somos personas que hemos cometido delitos de sangre, no somos asesinos en serie, [...] sino que somos gente que a lo mejor en la vida hemos hecho mucho mal. [...] Lo has perdido todo y acabas viendo que este tipo de proyectos tienen un valor emocional, sentimental. Un valor en el aire. [...] Ese valor quiero saberlo, quiero verlo, quiero darlo, quiero sentirlo. (Baltasar, PI7)

L'últim projecte que s'ha presentat en el MR 11 és un Taller de papiroflèxia que també inclou una part de caire social. El Rubén (PI3) reflexiona sobre com aquests projectes els permet sortir de la seva pròpia problemàtica i comprendre que hi ha persones que tenen més necessitats que els qui estan a la presó:

La papiroflexia es un proyecto muy importante que hemos presentado, en el cual nuestra intención a través de esa actividad es tener un bien benéfico. Tenemos la intención de que esas distintas figuras poderlas vender en distintas paradetas y el 50% de todo lo recaudado fuera destinado a San Juan de Dios para niños necesitados, etc. Y el otro 50% para poder gestionar la actividad.

[...] Muchas veces las personas no somos capaces de ver, porque creemos que nuestro gran problema es el estar aquí dentro cuando realmente puede haber personas que pueden estar mucho más necesitadas y aunque tienen esa libertad acaban siendo personas que puedan estar un poco más presas que nosotros. (Rubén, PI3)

Per l'equip de professionals, els motius pels quals les persones internes participen en projectes voluntaris són diversos, però el més destacat és el descobriment del valor que té ajudar a algú de forma altruista. La majoria d'aquestes persones no han tingut oportunitat de participar en cap causa social, desconeixien com fer-ho, o anteriorment no els hi havia interessat. Però quan ho proven fa que es sentin bé amb elles mateixes:

Crec que fer gratuïtament alguna cosa Hi ha molta gent que entra a presó que ha estat molt egoïsta, que ha sortit de festa, que l'ha liat molt..., al carrer hi ha molta gent així. Un cop entres aquí hi ha com una hòstia de realitat i aleshores et trobes que hi ha moltes activitats que pots fer, i una d'aquestes és dedicar el teu temps altruïstament i que té molt valor! (Martí, PT6)

¡Es increíble ese carácter solidario! Nunca nadie les había dado la oportunidad de demostrarlo, pero yo me he quedado muchas veces alucinada, no sólo en campañas más sociales sino entre ellos. Bueno, aparte de lo de la ropa, yo recuerdo ir a jugar un partido con ellos a otro MR y ver que ese MR no tenía redes de las porterías y decir: "Oye, os damos las nuestras". Que parece que aquí cada uno va a lo suyo y sálvese quien pueda y tienen estas historias. A nivel de inversión de

tiempo también es importante, que algunos internos del MR 11 estén cada viernes deseando ir a pasar un rato a Salud Mental porque saben que los internos de ese MR se lo pasan bien, de que van a bailar. Hay una parte que nunca lo habían vivido, ni lo habían probado, y que cuando lo viven, sea por redención, por lo que sea, se sienten tan bien que se enganchan a eso. (Montse, PT1)

Yo creo que son valores que están conociendo muchos de ellos. Yo creo que muchos de ellos no sé habían parado a pensar en aportar a los demás. [...] El voluntario yo creo que es el que más recibe, más que al que se ofrece. Y ellos lo viven así. Aquí, por ejemplo, tenemos el proyecto de Ropa Solidaria que llevamos la ropa solidaria para el resto de internos e indigentes del centro y les encanta preparar productos e instancias. Lo ven como una muestra de compañerismo. [...] A lo mejor este altruismo no se lo habían planteado. [...] Yo estoy convencido que reciben más ellos aportando que el interno al que le dan la ropa. [...] Y hacen difusión. Y en la paradeta [per Nadal i per Sant Jordi hi ha paradetes al poliesportiu, i una és dels projectes dels MRs amb un MPiC], lo orgullosos que se sienten de sus proyectos, de sus cosas. (Pedro, PV4)

Es reflecteix que el MPiC dóna l'oportunitat a la població interna a participar en projectes solidaris nous per a ells que, per les seves trajectòries de vida, no han conegut o no han mostrat interès anteriorment. Dedicar el seu temps i els seus esforços a finalitats socials aporta a les persones internes satisfacció personal i adquisició de valors com l'empatia, el companyerisme i la solidaritat.

Per a la Dolors (PT2), participar en projectes solidaris és una oportunitat d'ocupar el temps i sentir-se útils, així com assimilar una sèrie de valors. Tot i així, també assenyala que algunes persones internes instrumentalitzen aquesta activitat perquè saben que els hi beneficiarà en els seus informes:

Hi ha gent que no ha tingut mai l'oportunitat, hi ha gent que té molt temps. Vull dir la presó el que té és temps i el temps s'ha d'ocupar d'alguna manera. En un moment determinat hi ha persones que son hàbils a l'hora de fer manualitats, per exemple lo de los cococolos, i els hi estàs oferim l'oportunitat d'ocupar un temps. És una manera de gestionar el temps que a més a més és profitós en alguna història, i això sempre els hi agrada.

[...] Tot i que al final tampoc és tan voluntari, ells saben que participar en totes aquestes activitats també a la llarga tenen un benefici en els seus informes. Això és així! Les persones que formen part del MPiC, les persones que formen part de

comissions, històries de reciclatge, o de solidaritat, o del que vulguis, al final són valors i els hi agrada però per l'altra saben que els hi beneficia. (Dolors, PT2)

Així mateix, la Dolors (PT2) apunta que els interns coneixen i participen en projectes solidaris i els hi és gratificant però dubta de la seva continuïtat al carrer: “Han après el que és la solidaritat, no sé si són més solidaris. No sé si al sortir se’n recordaran gaire d’aquesta solidaritat”.

Es posa sobre la taula que hi ha persones internes que mai havien participat en cap acte solidari i que, a través del MPiC, no tant sols han participat d’actes i actuacions solidàries, sinó que també les han gaudit i s’han sentit útils. Es constata que el MPiC possibilita el sorgiment de valors socials tan necessaris com és la solidaritat. Segurament hi ha diverses motivacions per les quals la persona interna participa d’aquest tipus d’activitats; però, un fet queda constatat: quina millor manera de passar el temps dins de presó que participant en aquests tipus d’iniciatives?

15.3.2 Més enllà de la pràctica físico-esportiva

Des de l’àmbit físico-esportiu també es promouen els valors de la solidaritat a través de curses atlètiques, les que tenen una finalitat social solidària. Aconseguir un objectiu col·lectiu per sobre d’un objectiu individual en una cursa és una altra proposta de la tècnica esportiva del cap de setmana. La Diana (PE1) comenta que les curses que realitzen els interns a l’exterior, actualment, les corren amb una nena amb Síndrome de Rett, per tal de donar a conèixer aquesta malaltia per recaptar fons per la seva investigació. La Diana (PE1) comenta que aquest fet no només ha fet que el grup s’unís sinó que ha traspassat aquest sentiment de solidaritat a les famílies:

Estem anant a curses amb una nena que té síndrome de Rett. Un grup de 30 persones portant en aquella nena per donar difusió del síndrome i recaptar diners. [...] El nostre objectiu és arribar tots en equip, arribar junts. [...] S’aconsegueix fent molts entrenaments junts, passi el que passi, encara que aquest es faci mal, anem a aquest ritme i intentem treballar un munt la ment. [...] És molt difícil perquè hi ha moltes queixes, [...] tu vas a la velocitat del més lent sense que el més lent se senti forçat, ni malament perquè va lent, i clar, el més ràpid deixi de bufar. Ho hem aconseguit molt amb la mitja maratón aquesta de Granollers amb la nena. Va ser impressionant de veure-ho! Aquí ja se suma l’objectiu de portar la nena, tot eren bones cares, tota l’estona contents, feliços. Un intern em deia: “yo no vuelvo a correr, si no es así”. Fins llavors no ho vam veure que era córrer en equip, fins llavors era: ens queixem, ens queixem sense parar, un perquè va lent i l’altre perquè va ràpid.

Algun d'ells em deia: "Li he explicat a la meva família i la meva família vol anar a córrer amb la nena". S'han posat en contacte, han comprat les tasses i les samarretes i no sé què per més per ajudar-la. Al final, tu aquí estàs fent una activitat de running, aquí al CP, que dius quina tonteria, a priori. Però estan, fins i tot, millorant la seva relació amb les famílies i les seves famílies estan fent alguna cosa que no farien, també. (Diana, PE1)

Aquesta experiència ha fet que les persones internes s'adonin de les dificultats que tenen altres persones i deixin de queixar-se de la seva situació i es bolquin a ajudar-les, segons la Diana (PE1). La mateixa tècnica opina que els interns passen a donar i aquest fet fa que es sentin útils i valorats, tal i com reflecteix amb la reflexió dels interns després de l'èxit de la carrera:

Nosaltres també podem ajudar! I ara ens n'adonem i potser és corrent o muntant una cursa i estem ajudant. Mira quina cosa més fàcil, però quan estem aquí dins ens tornem tan egoistes i sempre ens fem les víctimes i estem esperant que algú ens ajudi, que algú ens pagui les curses", va ser una reflexió super xula. Jo crec que els fa sentir bé, és naturalesa de l'ésser humà, tu veus aquella nena i de veritat que jo me la menjaria, doncs ells també i tenen ganes d'ajudar-la i jo ho entenc. El fet de l'autoestima inclús, dir jo puc fer alguna cosa pels altres també, no esperar només a que facin alguna cosa per mi. (Diana, PE1)

Es constata que a través de l'AFE es poden assolir objectius que van molt més enllà de la pràctica físico-esportiva, i és possible la posada en pràctica de valors com la solidaritat, l'empatia i la col·laboració. Així com el reconeixement de les limitacions i potencialitats personals.

Un altre cas que encara va més enllà de la solidaritat a través de l'AFE és el projecte "Corre en Gran". Són nombroses les curses solidàries que es realitzen al nostre entorn, però no ho són tantes quan parlem de CPs. El projecte de "Corre en Gran" neix al CP Brians 2 a través d'un grup d'interns i professionals que s'anomenen: GambadersEvents. La seva intenció és posar en pràctica tots els coneixements adquirits a través de l'AFE realitzada al CP organitzant una carrera amb valor social:

GambadersEvents es crea el mes de gener de 2017 des del CP Brians 2, conscients de la motivació creixent dels interns per les activitats esportives. Es decideix implicar als interns activament en l'organització i posta en marxa d'un projecte esportiu per tal de posar en pràctica tots els coneixements adquirits en les activitats que realitzen al CP i per a que en puguin adquirir-ne molts més durant el procés. Es pretén que prenguin consciència de que l'esport és un mitjà idoni per crear diversos tipus

d'accions socials i que es facin ressò dels valors que es poden arribar a treballar utilitzant-lo com a vehicle per organitzar qualsevol tipus d'esdeveniment. Els 7 interns que formen part de GambadersEvents, juntament amb dues professionals del CP són en tot moment agents actius del projecte. (Corre en gran. <http://www.correengran.cat/gambadersevents>)

Els objectius que es van marcar són de caire social i esportiu. Per una banda, conscienciar a la població sobre la necessitat de recolzament social i econòmic a causes com el càncer infantil (2017), la ELA (2018), i la Síndrome de Rett (2019) i d'altra banda la promoció de l'AFE i la feina realitzada en el CP Brians 2, tal i com recull la seva pàgina web (Corre en gran. <http://www.correengran.cat/gambadersevents>):

- la nostra intenció és recaptar la màxima quantitat de benefici econòmic possible a favor de la causa escollida
- per això volem aconseguir la major participació civil i social
- tenim intenció de conscienciar de la importància de col·laborar en esdeveniments solidaris.
- ens agradaria motivar els hàbits saludables a tothom a través de la pràctica esportiva.
- alhora que es fomenta la pràctica esportiva a persones sedentàries.
- també pretenem que es reconegui l'esport com a vehicle per col·laborar amb una causa social.
- i conscienciar de la importància de practicar esport a la població adolescent del municipi.
- a més a més ens agradaria mostrar a la població la feina de rehabilitació i reinserció que es realitza al CP Brians 2.

El projecte "Corre en Gran" promou un altre tipus de relació social, la relació amb el món exterior, que pel Baltasar (PI7) és una forma d'oferir el què ha après als altres: "Tenemos el deporte, pero ¿Qué hacemos con él? Que sirva para algo. [...] Podría disfrutar conmigo mismo, [...] pero tengo que estar en prisión. Tú me permites dárselo a otro".

En aquest projecte també participa l'educadora, la Dolors (PT2). Ella explica emocionada la importància que per a les persones internes representa formar part d'un projecte comú i veure'n el resultat:

Els que van córrer amb la Diana, el tema de la cursa, és un tema de gestió participativa. Fan sortides per anar a córrer ells, però també tiren de les cadires de

Egoísmo Positivo. Flipaven perquè es sentien part important d'un projecte comú. Això és el que és xulo, que vegin del que són capaços tots ells. Aquí hi ha gent molt vinculada a bandes llatines i veure com són capaços de gestionar alternatives, que són beneficioses i que reconforten i que, a més a més, fan un bé als altres, és desmesurat. El sentit de gratificació personal... Ells estaven encaminats a sempre ara un "parte", un altre "parte", vides de presó: "Esto es lo que me toca vivir!" No, home no! Això no és el que toca viure. (Dolors, PT2)

Generalment, l'èxit d'una cursa solidària recau en l'organització i la quantitat de diners recaptats. A la cursa de "Corre en Gran" ambdós aspectes són excel·lents any darrera any, però per la Diana (PE1), l'èxit és la repercussió que té per als interns organitzadors i el canvi de visió que tenen els seus familiars vers ells. L'AFE, tal com defineix la Diana (PE1), passa de ser un objectiu a un mitjà:

La cursa de "Corre en Gran", parlàvem dels resultats i li dic és que aquests no són els resultats... a mi 8800 euros, 900 participants, no són els resultats. A mi, el resultat és el comentari d'un intern que em va dir: "Mi madre me ha dicho que vuelve a estar orgullosa de mí, para mi éste es mi resultado", mira, ho dic i encara m'esborrono.

[...] Que vingui un tio i que digui després d'aquest projecte: Ara la meva família es torna a sentir orgullosa de mi, jo els havia decebut i ara m'han dit que es tornen a sentir orgullosos de mi. Això és molt fort!. O altres com: jo no pensava que era capaç de fer això i he vist que puc i que puc fer tot el que em proposi! Wow!! És això al final el que et pot donar l'esport, treballar com a objectiu o com a mitjà, que és super interessant.[...] Ara no treballem amb l'esport com objectiu, ara l'esport serà el vehicle que ens farà treballar. (Diana, PE1)

La Diana (PE1) també remarca que molts interns que van iniciar aquest projecte eren interns del MR 11 i que, un cop en llibertat, s'han posat en contacte amb ella per comentar-li que aniran a ajudar-la i s'apuntaran a la cursa: "Aquest any, a la cursa de "Corre en Gran" ja s'han posat en contacte amb mi interns del MR 11 que estan a fora, ja estan en llibertat! Vénen i volen ajudar i vindran a córrer-la".

Es posa de manifest que el projecte de "GambadersEvents" va molt més enllà de la pràctica físico-esportiva, com es mostra a la Figura 46 amb l'arribada de la cursa d'un intern amb una nena amb Síndrome de Rett. L'objectiu és molt similar a l'objectiu del MPiC, que és fer partícips als interns, en aquest cas d'un projecte solidari, col·laborar en una causa social per recaptar diners per a la investigació mèdica a través de l'organització d'una cursa. D'altra banda, es cerca potenciar les relacions socials entre les persones de l'organització,

les entitats col·laboradores i les famílies. La quantitat de valors i les eines de transformació social que es poden treballar a través de l'esport queden paleses amb el grup de "GambadersEvents".

Figura 46. Arribada de la Corre en Gran

Font: Galeria de la pàgina web de Corre en gran.
<https://www.correengran.cat/>

Per tancar aquest tercer bloc, es manifesta la necessitat del contacte de la persona interna amb el món exterior per tal de que pugui relacionar-se de forma més 'normalitzada', trencant la seva pròpia estigmatització i també la de la societat. Des del MPiC i des de l'AFE s'intenten potenciar aquestes relacions, on la persona interna viu situacions reals i pràctiques en un context fora de la privació de llibertat al qual haurà de retornar després de la seva condemna. La solidaritat per causes socials és un dels valors que la població interna ha descobert arrel del MPiC i de l'AFE, un sentiment que els omple de felicitat i valentia per afrontar un demà millor.

En definitiva, el paper del personal tècnic esportiu és bàsic perquè les pràctiques físico-esportives tinguin beneficis positius i es potenciïn els valors socialitzadors d'aquesta pràctica. A partir de l'AFE en el MPiC es demostra que la pràctica pot arribar a més persones i l'oferta físico-esportiva pot arribar a ser tant àmplia com les persones internes del MR desitgin perquè parteixen de les seves demandes i propostes, activant la seva autonomia i responsabilitat individual i col·lectiva. Es posa de manifest que la creativitat i imaginació de la població interna no té límits, arribant a proposar tot tipus de propostes solidàries. Es dedueix que el treball de l'AFE, i especialment dins del MPiC, permet incidir de forma transversal en aspectes relacionats amb les necessitats i les demandes tractamentals i personals de la població interna

PART IV. DISCUSSIÓ

Al llarg de la investigació han anat sorgint diversos temes que envolten el món penitenciari. Centrant-me en el tema d'estudi, en aquest capítol he considerat oportú establir tres apartats que abracen les bases de la meua investigació. El primer bloc són els elements determinants que condicionen la vida de la població penitenciària en un CP. El segon bloc fa referència a les potencialitats del MPiC i l'AFE per tal d'apoderar a les persones internes durant la seva etapa d'empresonament. I l'últim bloc parla del paper de la participació i la socialització com element indispensable per a millorar la convivència i apropar als interns i a les internes vers la seva llibertat.

16 REDEFININT ELS ELEMENTS SISTÈMICS DEL MEDI PENITENCIARI

Segons Añaños-Bedriñana et al. (2013), l'espai, el temps i l'acció socioeducativa són elements sistèmics interactuant, interdependents i simultanis. En la mateixa línia, per Matthews (2003) els tres elements (l'espai, el temps i el treball) necessiten una profunda reinterpretació i reconfiguració. Tal i com reflecteix aquest estudi, el MPiC i l'AFE ofereixen una possible redefinició d'aquests tres elements dins de la institució penitenciària.

16.1 LA PERCEPCIÓ DE TEMPS I ESPAI

16.1.1 Preàmbul: amuntegament i avorriment

Tal i com recull la literatura, els factors ambientals que envolten a les persones internes són un element clau que condicionen la seva conducta. La delimitació rígida del temps i de l'espai afecta el seu comportament, la seva actitud (Ríos, 2006; DGSP, 2013) i en definitiva a la seva identitat (Cruz et al., 2011).

Aquesta delimitació del temps i de l'espai ve emmarcat en una estructura arquitectònica concreta. L'arquitectura necessita basar-se en la funcionalitat, intencionalitat i significació de l'edifici que es desitja projectar (Ruiz, 2020). Per tant, el disseny dels CPs condicionen la vida dels interns i de les internes i del conjunt de professionals que hi treballen (Valverde, 1991).

Ríos Martín i Cabrera (1998), fa més de 20 anys, descriuen el pati del MR com un lloc inhòspit, ple de persones juntes en un espai petit i brut, sense equipaments per ocupar el temps. Aquest entorn produeix una situació estressant, desagradable i difícil conduint a les persones internes al fatalisme (Valverde, 1991). Tot i que ha passat molt de temps d'aquesta afirmació, en el MR (abans d'iniciar-se el MPiC) es respirava desconfiança, negativitat i amb un tensió acumulada que conduïa als interns a un estat permanent de malestar a causa de la deixadesa del MR al 2017:

Se'm va caure el món a sobre, però literal. Ho vaig passar fatal. El vaig veure molt fosc, molt fosc. Cutre. Se'm va caure l'ànima al terra. En un lloc cutre, la gent estava de més mala llet. (Ramón, PI6)

Quan vam arribar era un MR que estava deixat. [...] El pati estava a punt d'amotinar-se, els interns estaven molt rebotats perquè no se'ls hi facilitava cap mena d'activitat, ni cap mena de sortida digna de res. Aquest tipus d'abandonament genera molta crispació. (Dolors, PT2)

No existeixen motius addicionals perquè les persones internes visquin en establiments poc sans que els impedeixin exercir la resta de drets (Ruiz-Morales, 2020). Si, a més a més, els interns es senten controlats apareixen els comportaments reactius (Rubin, 2015) i aquests s'entreenen posant a prova les regles penitenciàries, on l'incompliment de les normes és una forma de desafiament i resistència davant el personal de vigilància (Bosworth i Carrabine, 2001; Waldram, 2009). Així ho relaten els interns de la investigació:

Aquí lo que no me gustaba era que todo estaba muy controlado, muchas cámaras. [...] yo me sentía siempre muy vigilado [...] incluso agobiado. (Claudio, PI8)

A veces, para entretenerte... haces que te registre un funcionario y encuentre algo que está envuelto en plástico. (Baltasar, PI7)

La percepció del temps en els CPs esdevé un element crucial per a les persones privades de llibertat. En funció de com s'ocupa aquest temps, la condemna pot ser més o menys suportable. Aquests resultats concorden amb els plantejaments de Matthews (2003, 2009) que indica que el temps a la presó no és diferent al del món lliure, ja que la sentència està expressada en mesos o anys de reclusió, però sí que es percep de diferent manera. Per tant, el temps a presó té un significat especial. El temps a presó passa molt lent i es requereixen molt esforços per gestionar-lo (Scarce, 2002). El rellotge i el calendari segueixen el seu curs en el món exterior però, per a les persones internes el temps s'atura, i apareix el perill de l'avorriment. Tant els interns, com el personal penitenciari afirmen que l'avorriment en un CP condueix a les persones internes a pensaments i actituds negatives que fomenten l'hostilitat i l'hermetisme en el MR: "El aburrimiento provoca partes, expedientes, peleas, y sobre todo depresiones, más medicación. Cuando uno no hace nada, el cerebro está pensando y no pensando bien" (Claudio, PI8).

Grayzel, ja fa més de 40 anys (1978), afirmava que l'avorriment pot convertir-se en el pitjor càstig per les persones privades de llibertat i en una font de problemes per la convivència dins de la institució. Les persones en general quan s'avorreixen entrellacen la banalitat i la frustració (Anderson, 2004), aquest avorriment en un entorn institucional és molt important perquè porta a una vida sense sentit i indiferència (Scarce 2002) i condueixen a alts nivells

de frustració (Bengtsson, 2012).

L'empresonament per si mateix genera violència i tensió entre les persones preses, i entre aquestes i el personal penitenciari a causa de la frustració, desesperança i la desesperació (Manzanos, 2007). Les persones preses són més agressives amb menys espais (Ariza i Iturralde, 2016) i menys activitats (Gentleman, 2012). Aquesta situació es viu en el MR estudiat, on la manca d'espais i opcions per ocupar el temps en el MR produeix que la tensió es vagi acumulant i fa que sigui una bomba de rellotgeria, on qualsevol acció o actitud pot ser el detonant d'un incident: "Yo he visto peleas hasta por una botella de agua, se han peleado con el parchís [...] Te aguantas un día, una semana, se va acumulando, acumulando y un día explota, y en esos tiempos pasaba bastante" (Marcelo, PI4). Als CPs, compartir els pocs espais disponibles amb persones que no has escollit pot crear comportaments violents (Khaled, 2017).

16.1.2 AFE: L'ocupació del temps i de l'espai

L'ocupació del temps i de l'espai a través de l'AFE no és un caprici per a les persones internes, sinó una necessitat, com s'extreu de l'estudi. Segons Gutiérrez (2004), l'ésser humà està format per la dimensió biològica, psicològica i social. Tenint en compte que estar pres té conseqüències en les tres dimensions, l'AFE pot incidir en totes elles (Ayuso, 2003; Courtenay i Sabo, 2001; Earle, 2014; Elger, 2009; Lamo de Espinosa, 2002; Ríos Martín i Cabrera, 1998, 2002; Valverde, 1991).

Tal i com s'ha comentat en el preàmbul d'aquest capítol, la percepció del temps esdevé clau per a la població interna. L'AFE és una de les opcions que alguns interns escullen per fer front al temps de condemna i el motor que els fa sentir vius:

Estar aquí tancat i poder gaudir de l'esport et fa canviar la visió de les coses. Aquí es molt dur estar tancat, però quan entrenes, les endorfines et donen una manera de veure-ho més positiu. I et fa afrontar un altre dia. (Ramón, PI6)

És que per a mi, aquí, l'esport ho és tot. [...] L'esport és la forma de mantenir-te viu, de tenir uns mínims objectius. (Salvador, PI10)

L'avorriment és un element que pot motivar a l'acció per escapar-se d'ell (Anderson, 2004). L'AFE és una forma de lluitar contra aquest avorriment com es constata en diversos estudis anteriors (Grayzel, 1978; Meek i Lewis, 2014b; Murtaza et al., 2011). L'objectiu d'una part dels interns a l'hora de practicar AFE és ocupar el temps, tal i com es corrobora en diferents estudis (Bengtsson, 2012; Moscoso-Sánchez et al., 2012). L'AFE ofereix a les persones internes una ocupació del temps concret en un espai del CP, ja sigui al poliesportiu, a la sala de musculació o al pati del MR on l'intern/a ocupa el seu temps lliure:

Surten principalment perquè no volen estar al MR. La gran majoria no es vol quedar tancat o al pati. (Diana, PE1)

Jo crec que a part dels beneficis físics que puguin tenir, també serveix per desestressar, serveix per ocupar el temps. (Mònica, PD2)

Aquesta ocupació a través de l'AFE significa que el temps passa més ràpid (Martos et al., 2009a; Sabo, 2001) i és una ruptura de la monotonia diària (Martínez-Merino, 2018). Realitzar AFE no tant sols ocupa el temps, sinó també la ment:

Les ocupa su tiempo, los relaja, no sé porque, pero a todos les gusta. (Joan, PV1)

Te ayuda a no aburrirte y la mente está más preparada para hacer tu programa y no estar tan estresado. [...] Anima a todo el mundo [...] el pasar el tiempo con la mente despejada ayuda a que uno se marque otras metas. (Claudio, PI8)

L'AFE sempre ha estat present en el paisatge dels CPs (Martos-García et al., 2009b). Les persones internes han realitzat i realitzen AFE als patis dels MRs, tot i els pocs recursos materials que, sovint, són substituïts amb creativitat i imaginació:

No había material de deporte. Se usaban garrafas de agua. [...] Hacíamos barra en las porterías, hacíamos un poco de sueca en el patio. [...] Con unas TRX talegas que la primera vez que hubo aquí se hicieron con las cuerdas de las mochilas. [...] las colgábamos en las porterías ... También las enganchábamos y arrastrábamos dos trozos de plástico de cinco litros, o personas. (Fernando, PI12)

Actualment, l'AFE forma part de la vida quotidiana dels CPs (Zubiaur-González, 2016) i és una de les diverses activitats de tractament per a la població penitenciària (Castillo et al., 2019). Tenint en compte l'elevat nombre de persones internes a les presons (Pérez-Gándara, 2005), hi ha una gran demanda de l'AFE en els CPs i, per tant, les àrees esportives estan plenes, fet que provoca que alguns interns no s'hi trobin a gust:

En una hora tienes que hacerlo todo porque no tienes más. Son tiempos muy cortos, máquinas compartidas y algunas no funcionan. (Baltasar, PI7)

El poliesportiu no pot donar tampoc ocupació a tothom, en tots els horaris. (Dolors, PT2)

16.1.3 L'AFE dins del MPiC: Superar les barreres externes i internes

Segons van Zyl i Sancken (2009), l'AFE als CPs es considera fonamental en diversos països i la seva pràctica està creixent com a part de les necessitats del dia a dia a presó (Devís-Devís et al., 2012). El significat d'aquesta pràctica és diferent en funció del país, el perfil dels i les professionals esportius, la participació d'entitats externes o no, entre d'altres

aspectes (Devís-Devís et al., 2012). Segons es desprèn de l'estudi, els equipaments i els materials esportius són aspectes fonamentals per la SGPRS en tots els CPs:

Jo com a responsable el que haig de garantir és que les instal·lacions esportives que han d'utilitzar els nostres professionals siguin dignes i tinguin el material necessari per a la realització de les seves activitats. I que els nostres professionals tinguin els coneixements, les actituds, i una bona formació. (Pau, PJ1)

La pràctica d'AFE en un CP, com passa al carrer, està condicionada per l'existència de barreres, tant externes com internes (Brosens et al., 2017). Algunes de les barreres externes i, per tant, limitacions per a la pràctica d'AFE en un CP són la gran demanda que existeix, o que l'oferta esportiva estigui condicionada pels espais i les restriccions horàries (Meek i Lewis, 2014a; Randall et al., 2019).

Segons es constata a l'estudi, l'oferta esportiva del CP Brians 2 és àmplia: "Els interns gaudeixen d'una bona graella d'activitats esportives variades" (Tomás, PI2). A l'àrea poliesportiva hi accedeixen un gran nombre de persones internes que surten al poliesportiu per franges horàries en funció de la seva ubicació modular i per activitat.

La gran demanda de pràctica esportiva en els CPs no permet oferir un ventall més ampli d'hores de pràctica físico-esportiva en el poliesportiu a la població penitenciària de cada MR, de manera que cada intern s'ha d'ajustar a l'horari que té establert el seu MR. Les franges horàries per MR marquen una limitació de la pràctica d'AFE (Devís-Devís et al., 2012; Randall et al., 2019) que fa que els interns mostrin el seu descontentament:

El polideportivo está limitado en tiempo y con unos listados. En las máquinas también hay más demanda, con las mancuernas, con todo. (Pedro, PV4)

El poliesportiu ajunta molta gent d'altres MRs i també hi ha conflictes perquè quan es barregen ... Quanta més gent s'ajunta en un lloc és pitjor. [...] Sortir a fora és tema de conflicte. (Jaume, PV3)

Altres barreres per accedir a la pràctica d'AFE és la incompatibilitat horària amb altres activitats (treball, estudis, etc.) que es realitzen al CP (Meek, 2014; Plugge et al., 2006), el limitat ventall de tipus de pràctica físico-esportiva (Brosens et al., 2017) o la falta de viabilitat per accedir als programes esportius (Siddiqi et al., 2011). L'estudi plasma aquestes barreres i com, amb la creació del MPiC, s'habilita un gimnàs per tal de donar resposta a la necessitat de l'AFE dels interns: "Hi ha gent que fa diferents activitats, per exemple escola, i no pot faltar i tampoc vol deixar l'esport, així doncs, que pot anar a l'escola i poder fer la seva rutina quan torni al MR gràcies al gimnàs" (Ramón, PI6).

El MPiC permet iniciar diferents AFE que parteixen de la motivació i necessitats de les persones internes que no estan a la programació d'AFE del CP, com és el grup de ball i de ioga:

Un grup d'interns està preparant un ball per la competició de decoració entre MRs que es realitza per Nadal. Estan assajant un ball que complementi la decoració nadalenca i més enllà del ball volen proposar un projecte de ball. (Diari de camp, 09/11/2017)

Es un grupo muy estable y hemos conseguido crear un buen clima de trabajo, también les hablo de la importancia de la respiración y cómo podemos alimentar nuestra mente. (Diari de camp, 19/07/2019)

Un cop plantejades les barreres físiques o externes, algunes de les barreres internes en la població en general són la manca d'energia, de motivació i d'autoeficàcia (Brosens et al., 2017). En el cas de la població penitenciària aspectes com l'edat, el gènere i el temps de confinament (Meek, 2014), entre altres, són crucials. En el cas de les dones hi ha certes actituds negatives vers l'esport, considerant-les part del càstig, o hi ha cert desconeixement de les activitats que s'ofereixen (Meek, 2014). D'altra banda, les persones grans tenen barreres interpersonals a la participació (Bragg et al., 2009; Brosens et al., 2017) i realitzen menys exercici físic (Gallagher, 2001). Les persones grans no volen competir amb interns més joves (Leigey, 2007) o senten que no estan suficientment en forma (Condon et al., 2008) i necessiten més encoratjament per a la pràctica (Aday, 2006). El Baltasar (PI7) descriu aquesta problemàtica: "Hay gente mayor que no quiere entrenar con los jóvenes, no se sienten cómodos".

Un altre factor que condiciona la falta de pràctica d'AFE és la durada de la condemna (Chamarro et al., 1998). Pel Salvador (PI10), la falta d'expectatives de futur d'alguns interns fa que per a ells, l'AFE no sigui una prioritat: "Hi ha gent que està més interessada en fer-se una ratlla que en fer flexions, les flexions brillen molt poc. [...] Hi ha gent a qui no li donis la possibilitat d'escollir, perquè perdrà sempre l'esport".

O d'altra banda, tenen preferències per altres activitats com el treball (Brosens et al., 2017) com expressa el Mamadou (PI13): "Si pogués estar treballant tot el dia, ho faria, perquè mentre estàs treballant, estàs ocupat i el temps passava més ràpid".

Una altra barrera interna és la manca d'un hàbit esportiu en la seva vida fora de presó. Un estil de vida físicament actiu pot ser determinat per variables demogràfiques, de coneixement, actituds, i les creences sobre l'AFE, així com el format de l'exercici i els factors ambientals (Dishman, 1994). Algunes de les barreres que es troben les persones internes per la pràctica d'AFE està relacionada amb l'automotivació i la determinació dels

practicants (Bowles et al., 2002) o el desconeixement de com s'han de realitzar els exercicis (Siddiqui et al., 2011).

Segons Meek i Lewis (2012) és particularment important facilitar l'AFE a les persones no practicants, ja que aquest grup no té el coneixement de la salut o l'autoeficàcia per començar de forma independent la pràctica. En aquest sentit, el gimnàs en el MR permet apropar l'AFE a persones que habitualment no són actives:

Hi ha gent que no va al "poli" perquè no li agrada, i passa pel gimnàs que tenim al MR i diu: "Ai mira, doncs ho provo!". [...] Algun dia fa 10 minuts, un altre dia fa 20 minuts i pregunta: "I aquesta màquina per a què serveix?" Igual que raquetes, a fora hi ha raquetes, i hi ha gent que no surt per res a raquetes i aquí en fan. (Tomás, PI2)

Tenir a l'abast equipament i material esportiu atrau a persones que no practicaven AFE, ja sigui per mimetisme amb la resta de persones que en realitzen o per curiositat.

Els estudis apunten a que la pràctica d'AFE en el MR permet als interns afrontar el temps de condemna amb una actitud i comportament molt més positius tant a nivell físic, psicològic i social (Castillo, 2004) benefici que es veu intensificat si aquesta pràctica augmenta, gràcies al MPiC.

Un cop superades les barreres externes i internes es comprova que el tractament motivacional del sistema penitenciari té a veure amb atorgar la responsabilitat a les persones internes (Crewe, 2011) i, en aquest cas, el motor del MR estudiat és l'AFE: "Nosaltres hem de ser un mitjà! Quan decideixen muntar un gimnàs, és a través de les seves necessitats" (Dolors, PT2).

Aquesta motivació comporta l'organització de múltiples activitats, la gestió i la cura d'espais i material:

La gent respecta el material i la sala. Les persones que fan servir el material, l'agafen, l'utilitzen i el tornen a deixar on estava. (Baltasar, PI7)

Membres de la comissió del MR 7 i MR 11 s'han trobat amb el representant de Justícia, per comentar-li propostes i projectes esportius. (Diari de camp, 21/02/2018)

A l'estat espanyol, la LOGP estableix a l'article 131 que s'han de programar les activitats culturals, esportives i de suport més adequades per aconseguir el desenvolupament integral de les persones internes. Al mateix temps, és la pròpia població penitenciària la que pot proposar les activitats que desitgi, de manera que l'administració penitenciària ha de promoure la seva màxima participació i suport. És a través del MPiC on es fa realitat el què estableix l'article 131, ja que són els propis interns els qui decideixen quines AFE es

realitzen al MR, les promocionen i les duen a la pràctica. Aquest fet fa que la participació en AFE dins del MPiC sigui constant i alta, com és el cas del Crossfit: “Tenemos actividad de crossfit que la lleva un interno los martes y los viernes todas las tardes se ponen de 5 a 7 a hacer un circuito de crossfit” (Claudio, PI8).

Les intervencions de rehabilitació de la població interna han d'estar centrades en les necessitats de la població interna (Cunha, 2014) i s'ha de partir del tractament individual per una pràctica física satisfactòria (Viñas, 2012). El MPiC busca la màxima participació i activació per part de les persones internes a través de l'AFE i segons les seves necessitats, tal i com ressalten Martín et al. (2016). Aquest estudi destaca com la pràctica d'AFE és molt més exitosa i genera hàbits saludables per la seva vida en llibertat si es dissenyen i s'elaboren AFE en col·laboració amb la població penitenciària. L'AFE és un bon mecanisme per iniciar processos de transformació en la dinàmica dels MRs i una manera d'impulsar la implicació de les persones internes en projectes participatius com el MPiC.

16.1.4 MPiC: El vehicle per una millor ocupació

L'arquitectura d'un CP condiona la forma en què s'hi viu i es treballa, tot i que hi ha una tendència a la socialització en les noves arquitectures de presons, les presons encara estan construïdes en termes de seguretat i no per a rehabilitar (Ríos Martín i Cabrera, 1998). Sens dubte, l'estat i l'ús de l'espai és un dels grans temes quan ens endinsem dins d'un CP. La vida a presó està condicionada pels espais, aquests poden influir positiva o negativament, facilitant o segregant a la població interna (Ariza i Iturralde, 2016; Beijersbergen et al., 2016). A la presó cal fomentar la creació d'espais i temps constructius, contexts per als processos socials i reeducatius que permetran treballar la dimensió personal, formativa, laboral o cultural de la població interna (Añaños-Bedriñana et al., 2013). En aquest sentit, les estructures arquitectòniques de Quarta Generació⁸ permeten minimitzar els efectes de l'empresonament (Ruiz-Morales, 2020). El MPiC intenta introduir canvis a nivell espacial que, en petita escala, busquen el mateix efecte que aquestes noves estructures arquitectòniques: “La meva primera feina que vaig dur a terme aquí va ser obrir espais, [...] Hi ha moltes aules que no s'utilitzaven, i volíem fer activitats i necessitàvem més espai” (Joan, PV1).

⁸ Les bases de la quarta generació de l'arquitectura penitenciària preveuen: : L'espai penitenciari ha de tenir en compte les necessitats de Maslow, establint un ambient humanitzat. Ha de tenir en compte els programes formatius, laborals, socials, culturals, educacionals i espirituals en un recinte lluminós, ventilat, net, saludable, entre altres. Ha d'estar equip amb espais familiar, amb materials i jocs per als nens i nenes. Els espais han de facilitar la realització d'activitats de tot tipus. La presó s'ha de desenvolupar en una trama urbana, espais oberts, semitancats i tancats. A la muralla perimetral hi ha d'haver elements transparents que permeten veure l'exterior. (García, 2018)

La mobilització del disseny i l'estètica de l'entorn pot generar canvis en les identitats organitzacionals (Ariza i Iturralde, 2016). L'estudi descriu el canvi radical del MR a partir de les decisions preses a les comissions per reorganitzar, netejar i pintar els espais:

La segona acció per la qual aposten les comissions és la millora de la imatge del MR, començant per la neteja dels lavabos i del pati. (Diari de camp, 14/02/2017)

Queríamos cómo un poquito de vida y pintar nosotros mismos todo el comedor para que se viera algo de luz. [...] A los compañeros les gustaba que estuviese pintado, que estuviese limpio. (Marcelo, PI4)

Quan una persona interna està més connectat al lloc en què viu tindrà més ganes de cuidar-lo (Wright, 2016) i és el què va succeir en el MR. La conscienciació de ser un espai propi va conduir als interns a tenir-ne cura:

El dimarts passat es va iniciar l'activitat del César (PA2) de Fusteria, hi havia una llista d'interns voluntaris per anar al Taller per dissenyar i construir elements de mobiliari que volen els interns per millorar les condicions de vida a la cel·la. (Diari de camp, 28/09/2017)

Alguns dels interns que es passaven el dia al pati mimetitzats amb les parets, el que Ríos Martín i Cabrera (1998) descriuen com a interns 'literalment tirats' o Valverde (1998) com a interns que es passen el dia 'mà sobre mà', s'han vist incentivats per canviar d'espai i explorar-ne d'altres que estan oberts. La transformació dels espais és una evidència per a les persones internes del MR envers les possibilitats del MPiC, envers les possibilitats de més llibertat: "Va ser un canvi arquitectònic ràpid, no només a nivell tractamental, sinó també visual. Et dona una sensació d'una mica més de llibertat" (Claudio, PI8).

Els nous espais ofereixen a la població interna un entorn on l'ocupació del temps a partir d'opcions lúdiques, educatives i esportives permeten trencar murs visibles i no visibles. El MPiC ofereix a la persona interna una ocupació del temps físic, mental i social, segons la definició del temps a presó que, fa més de 20 anys, feia Lefebvre (1991). D'una banda, li permet moure's d'un lloc a un altre de forma lliure dins del MR; d'una altra, li permet la lliure elecció de l'activitat en què es vol ocupar aquest temps; i, per últim també dona lloc a l'associació lliure, per tal de triar amb qui es vol compartir aquest temps. Això permet l'activació de les persones internes del MR: "Quan vaig arribar hi havia gent que estava tot el dia al banc i ara té opcions, encara que sigui jugar als ordinadors. La gent es va moure" (Ramón, PI6).

L'obertura dels espais i la dotació de material han possibilitat la seva ocupació amb diferents activitats i evitar l'avorriment. Aquesta ocupació del temps a partir de la participació a les activitats, no tant sols ajuda a combatre l'avorriment sinó que també

permet utilitzar en benefici propi (Dhami et al., 2007; Brenowitz et al., 2014). La biblioteca i l'ús dels ordinadors, per exemple, són un espai d'aprenentatge i entreteniment; el gimnàs és un espai per cuidar-se i compartir entrenaments; i la ludoteca és un espai d'esbarjo i diversió:

En el aula TIC hay muchísimas aplicaciones para trabajar y aprender. En la ludoteca, es otra forma de actuar con los compañeros. El gimnasio, es una forma de cuidarte día a día a ti y quemar ese estrés o ansiedad que este mundo nos crea. Cuando no sabes que hacer y estás en el MR pues tenemos la suerte de poder tener estos espacios y poderlos disfrutar. (Rubén, PI3)

Els dóna, dins de lo que pot ser perquè estan tancats, més llibertat i sobretot espai, espai per ells. Que tu puguis caminar i diguis estic fart d'estar a la sala, me'n vaig a la biblioteca o al gimnàs o a la sala a jugar una estona a la play. [...] Dones un espai dins de lo que és una presó per poder sortir de la rutina. (Jaume, PV3)

L'estudi mostra que tots els interns volen que les hores a presó passin més ràpid, però alguns d'ells volen, també, aprofitar aquest temps de condemna:

Aquí el què s'ha de fer és ocupar el temps, ocupar hores i que sigui en benefici teu. (Ramón, PI6)

El Claudio presenta un projecte per l'aula TIC on volen fer cursos d'ofimàtica. (Diari de camp, 19/10/2017)

Aquesta transformació es veu reflectida amb un canvi de conducta i actitud de totes les persones que conviuen i treballen en el MR, principalment de la població interna. En concordança amb les noves construccions penitenciàries on s'ofereixen espais més oberts i fluidos, s'evita la repetició espacial i es redueix la monotonia (Ariza i Iturralde, 2016), el MPiC intenta buscar espais alternatius de convivència i diversitat d'activitats per ocupar el temps de les persones internes trencant amb les dinàmiques negatives i disminuint els conflictes. Per tant, com més ocupació, menys incidents.

L'estudi reflecteix que, malgrat no evitar-se la totalitat dels incidents, a partir de l'aplicació del MPiC, el nombre d'aquests ha disminuït considerablement. Per tant, com més ocupació menys conflictes: "Si es demostra que el MPiC redueix la conflictivitat i redueix els expedients disciplinaris, vol dir alguna cosa. Perquè ens volem entestar a funcionar d'una altre manera quan ens estan dient les avaluacions que anem per bon camí" (Pau, PJ1).

La manca de recursos materials i humans, i molt de temps lliure produeix micro-resistències de les persones preses front la institució (Martínez-González et al., 2019; Martos-García et al., 2009b). Així, la disminució d'expedients disciplinaris és constatat per tota la comunitat

que conviu en el MR. En un MR on la normalitat eren les baralles, aquestes passen a ser fets puntuals i s'estableix una nova normalitat:

Muy bajo [fent referència al nombre de partes]. Yo desde que estoy aquí ha habido muy pocas peleas, tan puntuales que se diluyen... (Joan, PV1)

Jo tinc accés a les estadístiques d'incidents, els incidents greus gairebé han desaparegut i els incidents lleus en els MPiC també s'han reduït. (Glòria, PJ2)

L'ocupació de l'espai i el temps, a més, té efectes positius en l'estabilitat emocional de les persones privades de llibertat i minva l'efecte desequilibrador i estressant que provoca el dia a dia a un CP; aquests espais els anomena Ríos Martín i Cabrera (1998) 'espais alternatius de convivència'. Aquests 'espais alternatius de convivència' creats pel MPiC, com són el gimnàs, la biblioteca amb els ordinadors i la ludoteca fomenten les relacions entre els interns i, per extensió, potencien la tranquil·litat i el bon ambient del MR. Aquestes sensacions són descrites també per Ruiz-Morales (2020) en el seu estudi sobre les noves construccions de CPs que aposten per la resocialització de l'individu més que en el càstig. La llibertat d'escollir com ocupar el temps i en què ocupar-lo influeix positivament amb l'estat anímic de les persones internes:

A nivel anímico, las caras se veían muy diferentes y ya no había gente tirada en el patio. (Claudio, PI8)

El que es nota molt al pati és la tranquil·litat, perquè això es nota, quan hi ha tensió i quan no. (Jaume, PV3)

La població interna té els drets limitats, el moviment reduït i no pot fer el què vol o sent; aquest fet provoca frustració i pot afectar negativament l'autoestima i la confiança, perdent la motivació i la falta d'interès per les activitats que l'envolten, el que pot conduir a comportaments de risc (Mukiza, 2014). El MPiC, per contra, és un vehicle que permet a les persones que ho desitgin sumar-s'hi per tal de fomentar i potenciar les seves capacitats que, no tant sols facilitaran la seva qualitat de vida en el CP, sinó que també pot tenir repercussions un cop finalitzin la seva condemna.

16.2 MOLDEJANT L'ACCIÓ SOCIOEDUCATIVA

16.2.1 El camí dels i de les professionals vers el MPiC

El RP (1981) defineix el tractament com el conjunt d'activitats dirigides a la consecució de la reeducació i la reinserció social de la població penada. Un dels principis programàtics de la intervenció penitenciària del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal de Catalunya (2006) és executar programes d'intervenció que promoguin els valors de la convivència, l'educació per a la pau i la riquesa de la diversitat, així com

abordar amb programes específics la problemàtica delictiva de les persones internes. Segons Garrido (1987), sense tractament no hi ha esperança alternativa rehabilitadora.

L'estudi sobre "Els models de participació i convivència" elaborat per la DGSP (2013) exposa que el sistema organitzatiu de gestió compartida és la base que permet aplicar de manera més efectiva les eines rehabilitadores a desenvolupar per l'equip de tractament. El MPiC no és un programa d'intervenció, és una metodologia de treball que incideix en els valors que es deriven implícita i explícitament de la convivència i la participació i, en aquest sentit, els du a la pràctica: "El model és un model, no és un programa! Hem de sortir de lo que és habitual en el nostre departament, que són les instruccions, les ordres, els programes i que està tot estructurat" (Glòria, PJ2).

Segons Caride i Gradaílle (2013), les institucions han de vincular el què és cognitiu i el que és social, la intel·ligència a les emocions, i les responsabilitats cíviques a un canvi d'actituds i comportaments. D'aquesta forma, l'internament pot incidir sobre la conducta prosocial un cop la persona interna surti en llibertat a través de noves oportunitats (Lorenzo et al., 2013).

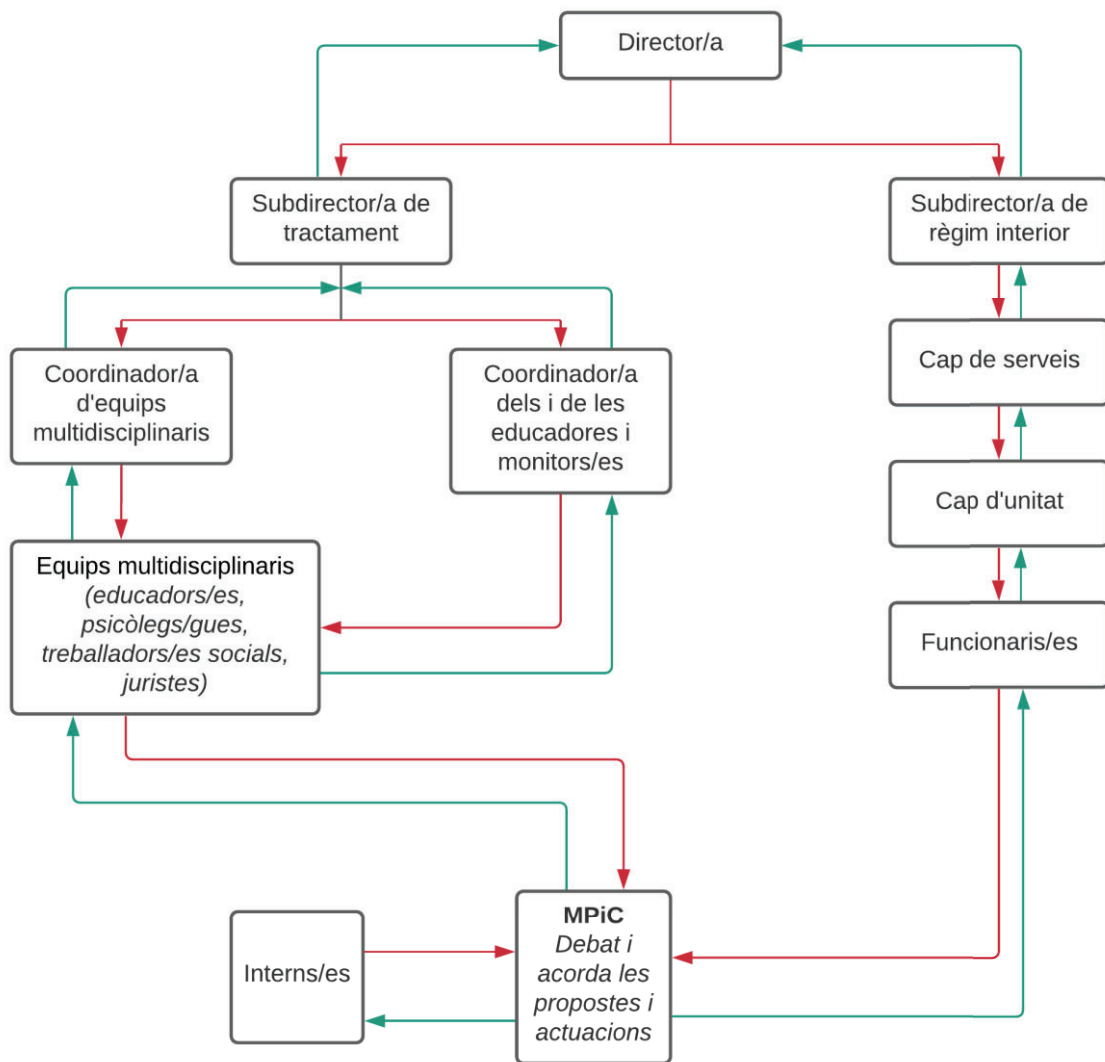
El MPiC intenta treballar de forma holística les relacions socials dins d'un MR, per tal de tractar a la persona humanament i fomentar la seva rehabilitació, tal i com indiquen les Nacions Unides en el seu Pacte Internacional sobre Drets Civils i Polítics (1966). Segons Añaños-Bedriñana et al. (2013) a les presons es pot construir, conjuntament amb les persones internes, recorreguts i processos de canvi a partir de metodologies coherents que generin confiança, motivació, identificació, reflexió crítica, desenvolupament d'habilitats i competències, i també inclou la relaxació i el gaudiment.

Segons la DGSP (2018), el MPiC parteix de la "universalitat adaptada", de manera que aquest model s'aplicarà a tots els CPs tenint en compte que cada centre adaptarà el model en funció de les seves característiques i necessitats. La singularitat i les directrius de cada CP marquen l'evolució i l'aplicació del MPiC:

Des de les direccions s'ha de facilitar però s'han d'adaptar les fórmules de participació a les característiques del CP. [...] Cada CP ha de decidir què vol fer per fomentar la participació dels interns. No hi ha una fórmula única, ni model únic per a tots igual. (Cristina, PD1)

L'estructura funcional d'un CP és piramidal (figura 47) i són les direccions dels CPs les que aproven les actuacions derivades del MPiC i en fan un seguiment, tal i com es desprèn de la DGSP (2018):

Figura 47. Organigrama de funcionament d'un CP i de les decisions relatives al MPiC

Nota: Les fletxes vermelles són les directrius que marca la Direcció per tot el CP i les fletxes verdes són les actuacions de les persones treballadores que han de tenir el vist-i-plau dels seus o seves caps i en última instància la Direcció del CP.

Totes les actuacions han d'estar coordinades entre tots els estaments que formen part d'un CP, essent un treball comú. Per tal de fomentar el treball coordinat, des d'un punt de vista educatiu, és important que es compleixin una sèrie de premisses (Pérez Serrano i Pérez de Guzmán, 2006):

- La corresponsabilitat: responsabilitat per part de totes les persones que participen, tant de forma individual com grupal.
- La cooperació: col·laboració entre tots les persones que formen part del grup per aconseguir el bé comú.
- La coordinació: aconseguir la màxima unitat possible per aconseguir l'objectiu.

Lorente (2008), dins del marc d'un projecte emprenedor, remarca la importància, entre d'altres, de relacionar-se positivament i cooperar amb els altres; i sobretot la responsabilitat i la iniciativa en el lloc de treball.

La percepció de la presó de les persones internes està relacionada amb els estils de tractament utilitzats (Molleman i Leeuw, 2012) i l'esforç del personal de tractament (Garland, 1990). La forma de treballar del personal professional té un efecte directe d'apropament amb la població interna perquè respecta les seves necessitats:

Per a ells és molt important també que et vegin a tu, com a un professional i com un igual. Ells saben que no ets un igual, però poder parlar amb tu i fer-te una proposta i que tu els hi diguis: "Doncs, això em sembla bé", o "Em sembla malament", per a ells és molt important perquè se senten persones. (Dolors, PT2)

Des de que estic a les reunions i participo activament amb projectes, [...] ha canviat la meva relació amb ells i ells amb mi. [...] Suposo que és: tu dones, tu reps. Com jo m'he apropiat més, ells també. [...] quan no parlem de temes de treball, és una relació d'igual a igual. Totalment horitzontal. (Teresa, PT4)

La dedicació del personal de tractament i de vigilància dins del MPiC suposa moltes hores i molta feina. Aquest volum de feina extra és, per a molts i moltes professionals, una barrera per formar-ne part. No tot el personal de tractament té la mateixa filosofia a l'hora de treballar i no està motivat per engegar un projecte nou que comporta més feina:

La forma de treballar influeix en tot. Si tu no t'impliques, no pots vincular, i si no generes vincle és molt difícil modificar conductes. (Dolors, PT2)

Hi ha tantes persones treballant al medi penitenciari que és molt difícil que tothom vagi a una. [...] L'educador necessita un tarannà especial. Si no t'has de sentir còmode en aquest model, millor que estiguis en una altra ubicació. (Pau, PJ1)

En canvi, per a les persones que l'assumeixen és un bàlsam professional perquè les condicions amb que es treballa al MR són més amables i efectives. Queda palesa la professionalitat en les actuacions dins de la tasca de rehabilitació. (DGSP, 2013)

Tot lo bo costa. Si vols una feina ben feta són hores, és dedicació. Jo crec que hi ha d'haver aquí un punt de motivació i dedicació de creure en el sistema perquè aquells que no tinguin aquest neguit o no creguin ja en la reinserció, difícilment s'implicaran en un projecte així. (Mònica, PD2)

Hi ha molta més feina i és més agraïda. T'ha d'agradar, però és més feina. [...] Seguim fent tot el mateix que es fa en un altre MR, i a més a més la gestió

participativa. És un plus. Per mi ha estat una experiència molt xula i ha estat brutal.
(Dolors, PT2)

L'article 61 de la LOGP explicita que les persones internes han de col·laborar en el seu propi tractament. Però aquesta col·laboració no sorgeix espontàniament per part de la població interna, sinó que és el personal penitenciari qui l'ha d'acompanyar, guiar i potenciar. El personal educador ha de facilitar les eines necessàries que permetin a l'educand autoafirmar-se (Lorente i Joven, 2009), també a presó. A través del MPiC, el personal de tractament cerca estratègies per tal d'incentivar a les persones internes a participar de la seva trajectòria penitenciària: decidint, actuant i responsabilitzant-se:

Crec que ajuda a la trajectòria dins de presó, ajuda a sortir abans. [...] Es responsabilitza més a la gent, hem d'evitar crear dependents socials, que és lo que són els interns o molts d'ells han estat durant molts anys. (Cristina, PD1)

Les actuacions i les vivències a través del MPiC entre el personal de tractament i les persones internes facilita el vincle, el respecte i la confiança:

Cuando tú haces algún proyecto, estás trabajando conjuntamente... Porque no es una cosa para mí, es horizontal, lo estamos tirando para adelante juntos, entonces la relación, indiscutiblemente, cambia. Es una relación más de tú a tú. (Montse, PT1)

Tracta amb respecte a la gent, com vols que et tractin a tu. El respecte no es que et diguin de vostè. El fet de que les relacions professionals amb l'usuari s'horitzontalitzin té una conseqüència en el resultat de la teva feina. (Pau, PJ1)

El treball conjunt de l'equip de professionals i persones internes fa que la relació sigui més igualitària perquè es treballa des de l'horitzontalitat amb un objectiu comú: millorar la qualitat de vida del MR a través del MPiC. Segons la WHO (1986), la qualitat de vida es refereix a la percepció que un individu té del seu lloc d'existència, en el context de la cultura i del sistema de valors en els quals viu en relació amb els seus objectius, les seves expectatives, les seves normes i les seves inquietuds:

A l'intern li aporta mitja vida, li aporta un entorn molt més agradable, més net, més saludable. Els hi aporta a tots, als que participen i als que no participen. (Dolors, PT2)

No estaba acostumbrado a que los funcionarios me hablaran tan bien. En realidad, me encontré como en casa, para no mentirte. Aquí un guardia no está contento cuando uno se pelea o discute, automáticamente los ves que se sienten mal [...] y eso te hace sentir que estás en una sociedad. Yo creo que todas las cárceles

deberían de sentir eso, esa libertad con el trato con los demás, porque es muy bonito. (Norberto, PI9)

Segons els resultats de l'estudi de Camps i Torres (2012), les estratègies de participació i convivència poden contribuir de forma molt significativa a la implicació de les persones internes en els programes d'intervenció. El document elaborat sobre "Els models de participació i convivència" de la DGSP (2013) afirma que el MPiC és la base per tal d'aplicar d'una forma més efectiva les eines de tractament. El mateix document, dins de les orientacions per a la seva aplicació, explica que el personal professional ha d'aprofitar el clima social creat a partir del MPiC per emfatitzar la intervenció en els programes especialitzats. L'estudi corrobora aquesta afirmació, ja que tot el personal penitenciari entrevistat confirma que el clima afavoridor del MR i el vincle que s'ha establert entre tots els agents no només facilita l'apropament entre ells sinó que també al programa de tractament:

Porque a lo mejor te pueden ver como otra persona. No como un profesional en el que hay que mantener distancia, sino que hay una cercanía en otros temas, parece que hay como otra confianza. Y no puedes desconectar porque estés en un aula dando un programa. Y yo creo que también ayuda. [...] Influye. (Montse, PT1)

Tal i com s'observa en tot aquest procés d'interacció entre els diferents agents d'un CP, són vitals els dos sistemes que anomena Liebling (2014): l'harmonia i la seguretat. Potenciant el valor de l'harmonia, es pot estimular a les persones internes a la participació, a fer plans per després de la reclusió i a formar-se una bona imatge d'elles mateixes (Molleman i van der Broek, 2014). A més, el valor de l'harmonia inclou el respecte i la confiança per poder construir relacions d'igualtat, com explica l'Anne Liebling. En consonància amb l'harmonia, el MPiC promou una democratització de les decisions modulars que s'encara directament amb el lideratge directiu del sistema penitenciari, el qual té més a veure amb el valor de la seguretat. Aquest valor, per altra banda, inclou l'aplicació de normes i regles, ús d'accions coercitives, gestió del risc, control, rutina i predictibilitat i, per tant, pocs espais de responsabilitat per part de les persones internes (Molleman i van der Broek, 2014).

La normativa regimental i, per tant, la seguretat a presó, és una feina que correspon al personal d'interior, però hi ha qüestions que es poden modificar a través del MPiC, com ara aquelles normatives que fan referència a l'organització i gestió dels espais per part de la població interna. Aquesta possibilitat fa que la població interna es senti partícip de la

normativa penitenciària, faciliti la convivència al MR i, el més important, proporciona una sensació de llibertat molt preuada per a la població interna:

El menjador d'altres MRs sempre s'han d'asseure en el mateix lloc, no poden marxar sense que el funcionari els hi digui, han de marxar tots a la mateixa hora, aquí és lliure! Això ho gaudeixen tots i en certa manera és una sensació de llibertat. (Teresa, PT4)

Com menys hostilitat (actituds menys regimentals del personal d'interior) i més respecte a les persones internes, les actituds de les persones internes són més positives (Liebling, 2011). La relació entre harmonia i seguretat deixa de ser dicotòmica i ambdues, de la mà, caminen en la mateixa direcció.

Segons Liebling (2011) el què diferencia una presó d'una altra és la forma en què el personal tracta a la població penitenciària; el respecte, la humanitat, la justícia, l'ordre, la seguretat i les relacions entre el personal penitenciari i la població interna són, doncs, trets distintius. A partir d'aquí el MPiC busca, en concordança amb Cunha (2014), oferir oportunitats i drets a les persones internes respectant la seva dignitat i tractant d'humanitzar el fet penitenciari a nivell emocional i social i aproximant-lo a l'entorn.

16.2.2 Les dificultats del treball transversal en un CP

El camí per arribar a consolidar el MPiC no són fàcils d'aconseguir. La societat penitenciària és complexa i no tant sols afecta a les persones internes sinó que també el personal penitenciari es veu afectat pel seu l'ambient (Redondo, 1989). Les realitats dels MRs fan que el treball en comú sigui una tasca complicada i difícil, ja que no hi ha una tradició dins del sistema penitenciari del treball transversal entre els i les professionals penitenciaris:

És important tenir aquests tècnics cohesionats i treballant transversalment, cosa que és complicada perquè nosaltres no tenim tampoc aquesta tradició de treballar en equip. (Glòria, PJ2)

D'altra banda, la subcultura present en una presó ve marcada per un enfrontament històric entre el col·lectiu de personal de vigilància i les persones internes (Martos-García, 2005). Aquest antecedents fan difícil el treball col·laboratiu en els CPs i és la principal barrera que el MPiC ha d'afrontar. Per compensar aquest fet, el MPiC cerca el diàleg constant entre els diferents agents que el componen: persones internes, personal de tractament i personal de vigilància, per tal d'arribar a consensos: "La comisión es paritaria. La comisión tiene un quórum de participación, que son los miembros de las comisiones, y dos trabajadores penitenciarios, y el cap d'unitat o el funcionario interior, y se vota. Y se decide en votación" (Pedro, PV4).

L'acció socioeducativa del MPiC posa en joc el treball en equip que és fonamental en qualsevol pla educatiu (Martín et al., 2013). Tot i que a l'actualitat van sorgint models penitenciaris, que Ruiz-Morales (2020) anomena 'presons filles de la resocialització', la gran majoria són 'presons filles de la societat de control'.

No hem d'oblidar, però, que les relacions entre aquests dos col·lectius s'estableix a partir de relacions de poder (Iwamoto et al., 2012). Segons Martínez-Merino (2018) aquest poder és exercit pel personal penitenciari amb actituds de superioritat sobre la població interna. Les relacions entre la persona interna i el personal de vigilància vénen marcades, sovint, per la repressió i la desconfiança (Valverde, 1991) tal i com queda constatat que hi passava al CP estudiat abans de l'aplicació del MPiC:

Una guardia, que era muy estricta, te miraba a la cara sin pestañear. Te intimidaban con la mirada no más. Claro, porque si tú le respondes una cosa, te salta. (Marcelo, PI4)

[...] Me sentía muy controlado, al principio incluso agobiado, luego ya te acostumbras. Pero psicológicamente.... porque claro las cámaras te enfocan hasta las letras del cigarro. (Claudio, PI8)

En aquesta tessitura, perquè el diàleg sigui possible, s'han de vèncer les reticències existents provocades per un clar lideratge directiu viscut durant anys en els CPs. Així, per fomentar el treball col·laboratiu en un context educatiu, s'ha de crear un clima cooperatiu en lloc d'unes relacions autoritàries (Lorente i Joven, 2009). El lideratge directiu té efectes negatius sobre els objectius de la presó, especialment el de rehabilitació (Craig, 2004). En un CP, les relacions d'horitzontalitat entre persones internes i persones professionals en què es basa el MPiC són una novetat per a tots els agents implicats i hi ha molts recels per part de tothom, com mostren els diferents testimonis, però de mica en mica es va avançant:

Als interns els hi sona com que els hi volen colar alguna cosa. [...] que els interns col·laboressin amb l'equip de tractament, els costava, però treballar directament amb els de blau [referint-se al personal de vigilància], no et dic. Hi havia moltes reticències pels dos costats. (Martí, PT6)

Nos dijeron las pautas de que nos teníamos que reunir y que sentar con un funcionario... Ahí ya todo el mundo se levantó y se armó una polémica increíble, ya nadie quería participar, nadie quería hacerlo, había mucha gente reticente. (Baltasar, PI7)

Poc a poc anem avançant perquè molts dels interns també eren anti-funcionaris i hi havia molts funcionaris que eren també una mica anti-interns. Sempre hi haurà

interns i funcionaris que no els hi agradi, però crec que la relació entre tots ha avançat. (Maria, PT3)

L'ús de l'autoritat per part del personal penitenciari fa que la població interna es senti plena de frustracions. D'altra banda, l'altra resistència a vèncer és l'acceptació del personal d'interior de que les persones internes tinguin capacitat de decidir sobre qüestions relacionades amb el MR. Aquesta resistència està relacionada amb la por de perdre l'autoritat per part d'aquest col·lectiu (Liebling et al., 2012), com expliquen les educadores del MR:

A veces, son las reticencias esas de: "Llevo 20 años funcionando de una manera, estoy acomodado porque lo tengo todo controlado, ¿ahora qué me estás contando?". (Montse, PT1)

[...] Ajudar a aquests professionals a no tenir por, [...] estem parlant de com tu mires, de com tu parles, de com tu sents i com respectes a la persona que està privada de llibertat i això dóna por. Sortir de la zona de confort, i la por, paralitza. (Maria, PT3)

L'estudi se'n fa ressò d'aquest fet i mostra la por de perdre poder dins del MR per part del personal de vigilància, fet que denota un ampli desconeixement de la filosofia del MPiC. D'altra banda, reflecteix la teoria de Foucault (1995) sobre el joc simbòlic de poder i control en l'art del càstig. Els règims de vida de presó desresponsabilitzen i desocialitzen les persones (Gómez, 2016):

Ha creat moltes reticències la idea de pensar que el funcionari perd autoritat, que el MR passi a ser dominat i controlat pels interns. (Mònica, PD2)

Los principios fueron duros, tuvimos que romper barreras, nosotros y ellos también. Yo estaba acostumbrado a hablar con internos, pero no a negociar con internos en asamblea. (Pedro, PV4)

Los funcionarios que venían de otras partes se extrañaban: "¿Cómo? Son presos, no puede ser esto". Hay funcionarios que vienen de otros MRs que son muy estrictos. Quieren venir a ser estrictos aquí, no son habituales, quieren hacer, y hay esos conflictos. Cuando hay esos conflictos hablamos con la educadora, para que hable y les explique qué es MPiC. Nosotros podemos explicar, pero a nosotros no nos escuchan. (Marcelo, PI4)

S'evidencia en l'estudi que una part del personal d'interior opina que donar veu a les persones internes per decidir qüestions modulars no s'ajusta als patrons pre-establerts, negant la llibertat positiva i negativa, citada per Berlin (2001).

Quan a una persona no se la tracta amb respecte i amb dignitat es generen emocions negatives com ira, tensió, indignació, depressió i ràbia (Liebling, 2011). Per tant, és evident que una de les dificultats per al diàleg entre els diferents agents és la negativa de les persones internes a seure amb personal de règim interior a les reunions de les comissions. L'estudi mostra les reticències inicials dels interns de treballar conjuntament amb el personal d'interior perquè desconfien d'ells, i de les seves intencions:

Nosotros pensábamos que hablar con el funcionario era como chivatearte. ¿Cómo vas a estar con un funcionario ahí, hablando? Es muy raro porque entonces claro, los comentarios en el patio. Claro, siempre hay malas raíces. Hay que poder para volver a crecer. (Marcelo, PI4)

Per tant, per assolir aquest treball col·laboratiu es necessita voluntat, temps, paciència i treball (Añaños-Bedriñana et al., 2013), com reflecteixen els protagonistes als inicis de la gestió participativa: "Claro, te ponían como una perra [referint-se a que se'n reien o els tractaven d'espies] pero a nosotros no nos afectaba. Te dolía, pero no entrábamos en ese juego porque nosotros queríamos el bien común de todos" (Marcelo, PI4).

L'èxit dels esdeveniments organitzats mostra com aquestes resistències es van llimant. La realització d'una barbacoa o la trobada de les famílies dins d'un MR són dos exemples de treball col·laboratiu en un CP. Activitats innovadores dins d'un CP que motiven a seguir treballant en el marc del MPiC i, sens dubte, reforcen a l'individu i al grup: "Con el esfuerzo de los compañeros y sobre todo de los funcionarios y de los educadores, yo creo que se puede conseguir. [...] garantía de vida que tú tienes aquí, yo creo que todo el mundo lo querría" (Norberto, PI9).

La tasca del personal de vigilància és dinàmica. El personal d'interior és el que passa més hores en el MR i, a través de l'observació i el diàleg amb les persones internes, pot influir positivament. És per aquest motiu que, el personal de vigilància té una funció educativa molt important i pot col·laborar amb la construcció social de la persona interna deteriorada per l'empresonament (Ugelvik, 2012). L'estudi comprova l'efectivitat d'un treball preventiu per sobre d'un treball reactiu, que és propi d'un estil més regimental. Es comprova que, a través de la seva implicació, les persones internes s'apropen més i confien en les persones de vigilància:

No estaba acostumbrado a que los funcionarios me hablaran tan bien, tan educado, muy amables todos. (Norberto, PI9)

Los profesionales de este proyecto debemos ser de otra pasta, cercanos, conocer a los internos hasta tal punto que puedas preguntar cosas cotidianas de ellos y

sobre todo escuchar. Están locos por contar cosas suyas, miedos o simplemente mantener una conversación, eso les produce paz. (Miquel, PV2)

L'estudi mostra com el MPiC ofereix, per una banda, la possibilitat d'apropar dos col·lectius històricament enfrontats pels seus rols dins d'un CP i, per l'altra, d'evolució dins del sistema penitenciari:

Aunque no nos gustaba hablar con los funcionarios, lo intentábamos. Es como una experiencia nueva, fue una experiencia muy grande para nosotros. Nunca habíamos tratado con un funcionario... Estamos debatiendo, hablando, yo opinaba y él también. Había diálogo. (Marcelo, PI4)

S'ha de trencar la zona de confort dels professionals de vigilància i la dels professionals de rehabilitació. Què hi ha funcionaris que no se senten tan còmodes amb el MPiC? [...] Perquè ens volem entestar a funcionar d'una altra manera quan ens estan dient les avaluacions que anem per bon camí. (Pau, PJ1)

De tota manera, perquè aquesta nova metodologia s'implanti als diferents MRs i CPs és necessària una revisió profunda i reflexiva de l'acció regimental i tractamental del sistema penitenciari:

Hay otros MRs que pueden funcionar así, pero sea por el tema regimental, sea por el tema tractamental, prefieren estar en el antiguo modus operandi. (Baltasar, PI7)

Em va semblar una innovació tenint en compte que venim d'un model com molt estandarditzat. [...] Ha sigut una mica el punt d'inflexió de part del tractament i la rehabilitació i reinserció incorporar aquest model com a complement o com ajuda. (Teresa, PT4)

Aquesta revisió ha d'estar acompanyada per la formació i la motivació del personal penitenciari, tal i com estableix "Els models de participació i convivència" de la SGPRS (2013), on es destaca la necessitat d'entrenar als i a les agents d'intervenció per garantir l'adequada qualitat tècnica, així com la implicació de tot el personal professional: d'interior i de tractament:

Quizás a lo mejor hay que dar más difusión, hay que explicar más las cosas. Porque esto si se explica, yo creo que ¿A quién no le apetece trabajar así? ¡A todo el mundo! [...] El interno que tiene una mente no hostil y quiere tener un proceso de cambio, pues lo tiene mucho más fácil que en otro MR. El trabajador, ya me dirás, la calidad de trabajo. (Pedro, PV4)

Són coses molt noves, els professionals necessiten acompanyament, necessiten compartir, compartir les experiències, els projectes, les propostes, les dificultats i totes les altres coses que implica un canvi d'aquest tipus. (Maria, PT3)

Aquest tipus de formació pot estar en concordança amb el que Ríos Martín i Cabrera (1998) reclamen, que és formar al personal professional en activitats terapèutiques, entenent que escoltar, debatre, tractar amb respecte i col·laborar en un projecte comú es pot considerar també una activitat terapèutica. Al mateix temps, permet trencar amb la presonització, o sigui l'adaptació i assimilació de les costums, llenguatges i estímuls que també té el personal penitenciari (Viñas, 2012). Segons Ahmad (1996), la justícia a la presó té tres components: l'equitat del personal, l'equitat de règim, i la justícia dels procediments.

16.2.3 Revalorar el paper del personal tècnic esportiu

Malgrat que l'AFE forma part del paisatge habitual dels CPs, no es disposen d'estudis que aprofundeixin en la situació del personal tècnic esportiu als CPs i, per tant, hi ha una falta de coneixement sobre la professionalització dels educadors esportius a les presons i els programes que desenvolupen (Devís-Devís et al., 2017). Tot i així, la rellevància del paper del personal tècnic esportiu en un CP ve determinat en primer lloc pel tipus de contractació (Devís-Devís et al., 2012). A nivell europeu, tant sols el 61,3% del personal que està a càrrec de les AFE en els CPs ha rebut algun tipus de formació especialitzada; aquest fet determina les necessitats laborals de la presó i el mercat de títols professionals per desenvolupar aquesta tasca i la importància que se li dona a aquest àmbit (Devís-Devís et al., 2017).

Un dels aspectes que tracta el PM AFE (2002) és l'evolució i la professionalització de la figura de tècnic/a d'esport a presons i la necessitat d'un programa que dignifiqui la tasca, la funció, i el seu rol dins de l'àmbit penitenciari: "Jo, com a responsable, el que haig de garantir que els nostres professionals tinguin els coneixements, les actituds, i una bona formació". (Pau, PJ1)

Els objectius que es planteja el i la professional esportiu dels CPs estaran condicionats pel seu grau de professionalització (Devís-Devís et al., 2017). Els i les tècniques esportives dels CPs catalans són especialistes d'AFE i en el CP estudiat tenen una planificació esportiva anual i uns objectius establerts. L'objectiu principal d'aquest col·lectiu és transmetre a la població interna els valors positius que es poden treballar a través de l'AFE, de la mateixa manera que a la resta de població que no està privada de llibertat. Per tant, els i les tècniques esportives han de guiar i motivar a la població interna en funció dels seus interessos vers una pràctica saludable i satisfactòria en una infraestructura òptima (Moscoso-Sánchez et al., 2017), tenint en compte les necessitats específiques de les

persones internes i les característiques del context (Castillo et al., 2019; Ríos, 2004), tal i com es desprèn de les dades de l'estudi:

Em vaig apuntar a esports i estava la monitora amb els que sortien a córrer. I jo li deia: “És que mira, dono tres passes i trec els budells”. I ella: “A poc a poc, va!”. Jo me'n recordo que fotia una volta a la piscina i estava K.O. Bé, doncs esforç – recompensa. Després, de quatre passo a sis, de sis passo a vuit ... I em vaig enganxar a córrer. (Daniel, PI11)

La Diana fa una classe molt xula, que és pista americana, que això enganxa, vulguis o no, perquè ho toca tot. [...] Amb la música fora, interactua moltíssim amb els interns. (Ramón, PI6)

D'acord amb Sánchez Bañuelos (1996), els i les tècniques esportius constaten que els valors no estan implícits amb l'AFE sinó que s'han de treballar a partir de l'educació permanent de la persona. Per tant, una de les tasques del personal esportiu és inculcar valors socials a través de l'AFE (Devís-Devís et al., 2012):

Transmissors dels valors de l'esport, crec que aquesta és la feina més important que tenim. (Sergi, PE2)

L'esport per mi no té valors, té els mateixos valors que una grapadora, no en té. L'esport és un mitjà per aconseguir a través d'una bona supervisió en aquest cas pel mestre, pel monitor, pel formador, aquests valors. Els valors els tenim les persones totes i cadascú amb la seva actuació... (Víctor, PJ3)

A partir de l'estudi, queda palès com la motivació i implicació del personal tècnic esportiu permeten que alguns dels aprenentatges a través de l'AFE vagin més enllà, com poden ser fomentar el compromís, la solidaritat i la cooperació, que també assenyalen altres estudis (Castillo et al., 2019; Moscoso-Sánchez et al., 2017):

Els s'ho prenen molt en serio, tenen un codi, és cert, és així, a la Diana no la podem fallar. Tenim que continuar fent-ho perquè ella ho fa per nosaltres, jo ho sento molt això que ho fan, ho noto. Després faig qualsevol cosa, el que sigui, de fer una jornada, el que sigui, heu de venir 15 i no et preocupis que n'hi hauran 15. Al final és mutu, jo els dono i ells donen. Jo, he après un munt, [...], a tots els nivells. (Diana, PE1)

Estem anant a curses amb una nena que té síndrome de Rett. Un grup de 30 persones portant en aquella nena per donar difusió del síndrome i recaptar diners. [...] El nostre objectiu és arribar tots en equip, arribar junts. [...] Va ser impressionant

de veure-ho! [...] Un intern em deia: “yo no vuelvo a correr, si no es así”. (Diana, PE1)

Aquí hi ha gent molt vinculada a bandes llatines i veure com són capaços de gestionar alternatives, que són beneficioses i que reconforten i que, a més a més, fan un bé als altres, és desmesurat. El sentit de gratificació personal. (Dolors, PT2)

D'acord amb Moscoso-Sánchez et al., (2012) l'AFE ha de ser un medi d'educació per a les persones internes (Castillo, 2004; Esposito, 2012; Meek, 2014).

Tot i la professionalitat del personal tècnic esportiu del CP estudiat, aquests demanen la dignificació del seu rol dins del sistema penitenciari:

Els 5 monitors som llicenciats en educació física, i vulguis o no ja hi fiquem cullerada i intentem fer de professors sense ser-ho i sense tenir la categoria. [...] Hi ha enquestes que reflecteixen que la gent està contenta de l'esport que es pot fer aquí dins. Per tant, estem fent el que ens toca fer i cadascú amb la seva voluntat i motivació intentarà fer més o menys, depenent com vulgui acceptar aquesta feina de monitor. (Sergi, PE2)

Avui he parlat amb el Jacint (PE6) sobre la importància que la Direcció del Centre dóna a l'AFE, segons ell, el què preocupa és tenir un volum gran de persones ocupades en el poliesportiu, sense importar la qualitat d'aquest treball. (Diari de camp, 21/12/2020)

La redefinició d'aquest rol permetria al personal tècnic poder treballar amb grups més petits i fer una tasca més didàctica i pedagògica:

Si volguéssim fer un treball més educacional s'hauria de treballar amb grups més reduïts. (Sergi, PE2)

El tècnic opina que si poguessin tenir algunes franges amb grups reduïts, no tant sols es podria fer un treball amb gran qualitat sinó que també els interns serien capaços d'aprendre diferents exercicis tècnics amb major precisió. (Diari de camp, 21/12/2020)

Tot i que les AFE tenen un paper fonamental en el RP (article 131, 1997), a l'hora de la veritat la pràctica és menyspreada i, malauradament, es deixa de banda als i a les professionals esportius a les Juntes de Tractament, els quals hi reclamen més atenció (Devís-Devís et al., 2010; Martos-García et al., 2009a, 2009b). Aquest fet dificulta la tasca en l'àmbit esportiu a l'hora de col·laborar en el procés de reeducació i la rehabilitació social i laboral, com expliquen Moscoso-Sánchez et al. (2017) en el seu anàlisi del programa de l'Esport en els CPs d'Andalusia (1998-2010). Els tècnics esportius i els propis interns del

CP estudiat reconeixen aquesta realitat, reclamant un posicionament més actiu de la seva tasca dins dels equips multidisciplinars:

La nostra funció tractamental és la valoració mensual. Nosaltres no participem de la junta de tractament. [...] Penso que estaria molt bé que la gent sabés com es comporta l'intern quan fa esport o com es relaciona amb els altres. (Sergi, PE2)

Aquí no se preocupa nadie. Solo preocupan los resultados, he llegado a un patio nuevo dónde no hay nada y me he preocupado de que tengan una pelota de fútbol, porque solo se había traído un balón de baloncesto, vergonzoso. (Baltasar, PI7)

El treball transversal és necessari, útil i indispensable: perquè la participació esportiva tingui èxit necessita de les condicions suficients (Bailey, 2006). El treball col·laboratiu entre els i les professionals permetria abordar des de l'àmbit físico-esportiu determinades tipologies o perfils delictius, o abordar certes necessitats actitudinals, emocionals o mentals:

Un perfil, per exemple psicopàtic, no ens podem acostumar en que vagi simplement a l'àrea esportiva a fer esport perquè si es tanca amb una sala de peses, s'aïlla del seu món, [...] hem d'aconseguir que pugui arribar a tenir empatia, pugui arribar a treballar en equip, pugui arribar a ser solidari. (Víctor, PJ3)

Jo seria capaç de justificar l'AFE a tots els MRs. Per crear hàbits o per calmar tensions, cadascú per una cosa diferent. [...] Amb l'esport coneixes molt als interns i pots veure perfectament quin és el seu rol en el grup, quines són les seves accions i reaccions en cada moment. Jo crec que és més interessant del que ells veuen. Al final, l'esport és una activitat que hi ha al PIT, i si la fan, bé, i si no també. Jo sempre he pensat que se li hauria de donar molta més importància de la que té. (Diana, PE1)

Per poder atendre les diferents necessitats derivades d'una diversa tipologia delictiva, seria necessària una atenció especialitzada en els MR, però ni la infraestructura, ni els recursos del CP i de l'Administració en són facilitadors, tot i que se'ls hi reclami atendre a tothom:

La despesa estructural del departament és molt àmplia. Jo, com a responsable el que haig de garantir és que les instal·lacions esportives que han d'utilitzar els nostres professionals siguin dignes i tinguin el material necessari per a la realització de les seves activitats. (Pau, PJ1)

Tenim una falta de recursos endèmica i tenim un ús molt intensiu del poliesportiu, això és així. Per tant, el material es gasta, i si la administració no arriba perquè hi ha altres prioritats... Doncs, si algú vol portar la pilota, la porta, i si es vol equipar un gimnàs, per què no? Quin problema hi ha? [...] Ha d'anar al MR i ha d'anar a

interessar-se perquè hi ha interns que no fan activitat esportiva i intentar enganxar-los. (Víctor, PJ3)

Aquest fet produeix que en els MRs no hi hagi la presència del personal tècnic esportiu: “Hi ha MRs que si no es potencia l’esport no es fa res. [...] potser que si que haurien de tenir un gimnàs” (Ramón, PI6).

En molts casos, la dinamització dels MRs en l'àmbit esportiu passa per la pròpia població interna i/o professional. El MPiC permet aquesta activació físico esportiva a través de la comissió esportiva del MR. El MR compta amb diverses persones que practiquen AFE diàriament i que són referents per a la resta del MR, motiven i activen a la resta d'interns, i d'altra banda, proposen nombroses i constants propostes físico-esportives. Tot i això, la figura de l'auxiliar d'AFE podria activar i motivar a les persones internes que, per diferents motius, no realitzen AFE, tant en aquest MR, com a la resta:

La figura d'un intern responsable de MR és fonamental. Alguna persona que enganxi, que tingui qualitats de lideratge positiu, és fonamental. [...] Dinamitzar la vida esportiva del MR a tots els nivells [...] Hauria de ser la persona que conjuntament amb altres interns també compromesos dissenyin l'oferta esportiva, competicions, ..., festivitats, hauria de ser així, és la seva vida, és casa seva. (Víctor, PJ3)

Si hi hagués un voluntari per donar alguna classe [...] Si hi hagués un referent seria molt més fàcil. (Ramón, PI6)

Segons Devís-Devís et al. (2012), Espanya encapçala la llista de cinc països europeus en què els interns i les internes poden participar en l'organització i en el desenvolupament d'AFE, com en el cas de la figura d'auxiliars d'esports. Aquesta figura és una forma de potenciar els valors de l'autonomia i la responsabilitat a l'hora de realitzar les seves tasques. Aquests auxiliars s'encarreguen del manteniment de les instal·lacions i material, també condueixen algunes activitats supervisats pel personal tècnic esportiu, com també mostra l'estudi de Devís-Devís et al. (2010).

Els auxiliars són persones que ajuden a fer que l'activitat que tens programada per aquell dia es desenvolupi amb total normalitat. Serien aquelles persones que en una instal·lació d'àmbit municipal ajuden als tècnics a tenir el material, els vestidors nets i tot a punt per fer-ho servir. (Víctor, PJ3)

La diferència amb l'estudi de Devís-Devís et al. (2010) és que els destins d'esports en els CP catalans sí que són remunerats, tot i així, alguns interns realitzen les tasques voluntàriament perquè tenen altres feines en el CP:

Jo en tinc un que és oficial que sempre està a la sala de musculació, després n'hi ha 5 de voluntaris. No volen ser oficials. Ells tenen la seva feina treballant als seus tallers i són voluntaris i treballen super bé. És una meravella. (Diana, PE1)

En l'estudi queda palès que aquests auxiliars tenen coneixements físico-esportius (encara que no titulacions oficials) i que, puntualment, realitzen entrenaments a la resta de persones internes supervisats pel personal tècnic esportiu, realitzant així una activitat en que s'apoderen i es motiven a través de la llibertat i competència que els hi són traspassades.

Són persones que ja tenen un perfil esportiu clarament determinat, però hem de seleccionar-los bé perquè ajudin també a altres interns a que es puguin enganxar a l'AFE. Donar-los-hi autonomia i responsabilitat. [...] És una de les nostres tasques, donar facilitats que les persones prenguin decisions i puguin assolir unes competències que prèviament hem de pactar entre tots. (Víctor, PJ3)

Una altra diferència respecte de la situació que descriuen Devís-Devís et al. (2010), els auxiliars del CPs catalans, oficialment, no poden conduir cap AFE sinó estan tutoritzades pel personal tècnic esportiu. Tot i així, hi ha diferents opinions al respecte, fins i tot dins del propi equip de professionals esportius del CP:

Deixar l'activitat en mans de l'auxiliar per mi seria perillós primer per un tema de llei i segona perquè un auxiliar no deixa de ser un intern i si ell algun cop ha d'exercir algun tipus d'autoritat això causaria problemes que tampoc voldria. (Sergi, PE2)

Jo he lluitat sempre per a que es pugui sortir quan jo no estic. Només estic jo al cap de setmana, llavors quasi em sabia greu marxar de vacances. [...] Hi ha molts d'ells que estan treballant tota la setmana, només poden sortir el cap de setmana. Jo ja vaig parlar amb la Cristina, la directora i em va dir que ho veia lògic ... però era una qüestió del CUSI que teníem llavors i ell deia que per seguretat no ho veia viable, que quan no hi fos no podia ser. En canvi el que hi ha ara està super obert. (Diana, PE1)

Tal i com comenta la Diana, la tasca del tècnic esportiu és responsabilitzar a aquests auxiliars per tal d'organitzar i desenvolupar l'activitat amb èxit el que aporta, sens dubte, un grapat d'aprenentatges:

Ara els dies que no estic, deixo sempre a algú, no sempre el mateix. [...] M'agrada explicar també perquè fem les coses, per no fer les coses sense sentit. Si estem fent un circuit, després d'un exercici de cames, toca un d'espatlla o un altre grup muscular. [...] Arriben a entendre-ho perquè després jo dic: avui montes tu el circuit

i ell el munta i li pregunto per què has ficat aquest exercici, aquí? Arriben a entendre la lògica i és molt guai.

[...] El CUSI del cap de setmana m'ho diu que és una passada com funcionen els auxiliars d'esports, funcionen bé i ho tenen tot molt controlat. Jo crec que és gent que ha anant aprenent, és como una cadena. [...] Agafes una bona dinàmica, marxa un i ve una altre i li ensenyen a un altre i a un altre. (Diana, PE1)

L'experiència narrada pels interns que, algun cop, han conduït AFE mostra les ganes i la motivació en què realitzen aquesta tasca, així com la demanda de poder conduir més entrenaments:

Durant uns mesos, els caps de setmana donava una classe fora [parlant de la pista exterior], però hi havia la monitora de teatre, hi havia de ser ella..., corríem, fèiem exercicis, abdominals, farleks, etc. Que estava bé, però al marxar ella, es va acabar aquesta activitat i la gent estava enganxada perquè era una franja per la tarda i quan ja comença el bon temps, s'agraeix sortir a córrer i fer esport. Em feia les meves pel·lícules i aquestes em donaven un dia, un altre dia. [...] Jo em sentia útil, i a sobre, feia el què m'agradava, m'encantava. (Ramón, PI6)

Si me das las herramientas, yo disfruto como un niño. He tenido la opción de hacerlo y me gusta hacerlo. [...] La problemática es la responsabilidad de la actividad porque si no hay ningún profesional puede haber problemas si pasa alguna cosa o alguien se lesiona. (Baltasar, PI7)

En aquest sentit l'AFE té una clara finalitat educativa en els CPs (Moscoso-Sánchez et al., 2012 citant a DeMaeyer, 2009) i aquesta pot ser també transmesa per part d'algunes persones internes a la resta de població penitenciària.

17 APODERANT A LES PERSONES INTERNES

17.1 GUANYANT AUTONOMIA I RESPONSABILITAT

La presonització és un fet del qual no es pot escapar cap persona interna, i que suposa assimilar una sèrie d'hàbits, usos, costums i cultura (Pérez i Redondo, 1991) i pot influir en la manera de pensar, sentir i actuar (Haney, 2002). L'empresonament té un impacte a la vida de les persones i afecta tant la qualitat de vida, com el benestar de les persones internes (Liebling, 2004). La primera afectació és la pèrdua de la identitat, tal i com afirmen la direcció del CP i els propis interns:

L'entrada a un CP provoca la pèrdua de la intimitat i de la identitat. (Cristina, PD1)

Una vez que entras en prisión dejas de sentirte un poco persona. (Rubén, PI3)

Quan una persona ingressa en un CP se li treu el DNI i se li dona un carnet que l'acredita com a intern o interna. Aquesta documentació d'identificació interna el certifica de persona inclosa (a la presó) / exclosa (de la societat), tal i com afirmen Ríos Martín i Cabrera (1998). Segons Goffman (1988) i Scott (2011), hi ha un abandonament de la identitat, la persona interna perd la seva identitat anterior, no tant sols física, sinó també socioafectiva i, per tant, hi ha una crisi d'identitat (Liebling, 2011) que converteix a la persona en inoperativa (Nakagawa, 1993) com constata un intern:

[...] ets conscient que estàs exclòs de la societat, que ets una persona que no pots convida en societat i acceptar això és... a mi se m'ha fet molt dur. [...] En uns mesos la tristor em menjava, per qualsevol tonteria o pensava en coses del carrer i.. em fotia a plorar. (Ramón, PI6)

A partir d'aquí, es pot afirmar que l'empresonament afecta negativament als nivells d'autoestima de la persona interna (Gómez, 2016). A més a més, les personalitats sociopàtiques acostumen a tenir uns baixos nivells d'autoestima i la seva conducta criminal és una reacció defensiva d'aquesta carència (Chalmeh, 2011) com constata la Maria (PT3):

El perfil del MR 11 de delictes violents es caracteritza per la gran desconfiança. [...] Tenen una autoestima falsa, [...] no tots són iguals, però en primera instància tenen una aparença de persones que estan molt segures. Però això és la primera "piel de la cebolla", quan després rasques una mica, està buit i precisament és perquè tenen una autoestima baixa i fan ús de la violència per sostenir la frustració o el descontrol de la ira i de la ràbia. (Maria, PT3)

Quan una persona interna té baixa autoestima, les seves creences sovint seran negatives i faran reduir la seva capacitat de resistència i capacitat per fer front a la privació de llibertat

(Mukiza, 2014). El personal educador reconeix que aquesta manca d'autoestima de les persones internes es visualitza amb la seva falta de confiança i creença en elles mateixes. Una de les principals dificultats per tirar endavant el MPiC és fer creure a la població interna que tenen capacitat per afrontar aquest repte:

[...] Després l'apoderament cap als interns, fer-los-hi creure que poden aconseguir alguna cosa i que poden fer-ho igual o millor que una persona que està al carrer, va ser dur, va costar. Treballar l'autoestima, el reconeixement com a persona, l'autoconcepte: "sou algú, esteu a presó però teniu capacitat, no perquè estigues a la presó, perquè heu comès un error, un delictes, sou menys". Apoderar va costar, va ser un treball d'autoestima molt heavy. (Martí, PT6)

Estan acostumats a funcionar aquí com les ovelles, cap aquí, cap allà i tot marcat amb normatives, llavors, quan els hi dius: "No, tu també pots decidir fer coses." És com: "No, seguro que no me deixen. Segur que ens diran que no". (Dolors, PT2)

L'estudi confirma que la presonització té unes afectacions mentals i físiques que estan àmpliament recollides a la literatura (Courtney i Sabo, 2001; Earle, 2014; Loeb i Steffensmeier, 2011; Plugge et al., 2006; Plugge et al., 2009; Restrepo i Francés, 2016; Richmond et al., 2011). D'altra banda, aquesta presonització tindrà més o menys efectes en funció de la personalitat de cada individu (Ríos, 2006). Òbviament, el tipus i la duració de la condemna, també, hi juguen un paper crucial. Clemmer, ja a l'any 1940, afirmava que els efectes psicològics del tancament són més grans com més gran és el grau de la condemna. Tot i que manquen estudis sobre els efectes de les llargues condemes (Hulley et al., 2016) l'impacte de l'empresonament és més accentuat en aquelles persones que tenen condemes més llargues, els quals pateixen un cúmul específic de símptomes psicològics com trets de personalitat institucionalitzats, desorientació social-sensorial i alienació social i temporal (Liem i Kunst, 2013) en què perden el món de vista, tal i com confirma el Salvador (PI10): "La presó és com si et fiquessin en una mena de màquina del temps. Suposo que et quedés aquí com atrapat en el 2012. Jo vaig entrar el 2012 i amb el Galaxy S3" (Salvador, PI10).

En conseqüència l'adaptació a les condemes de llarga durada té un impacte profund en la persona que pot conduir a efectes secundaris (Hulley et al., 2016). Els professionals que treballen en el MR estudiat confirmen aquests estudis:

Hi ha gent que té condemes llargues com és al MR 11. Passen molts anys aquí dintre, sense decidir res, després surten i clar, no hi ha ningú que els hi digui has de fer això o allò. Aquesta part, la tenen molt rovellada pel sistema. (Roger, PT5)

La presó anul·la la persona interna i li fa perdre el control de la seva vida (Goffman, 1963; Pérez i Redondo, 1991) i, per tant, adopten una 'actitud passiva' i s'adapten a què les coses els vinguin donades (Valverde, 1991). A partir d'aquí, Earle (2014) afirma que hi ha una inevitable pèrdua de responsabilitat. La privació de llibertat fa que la població interna depengui de la institució penitenciària (Mukiza, 2014) i Restrepo i Francés (2016) encara van més enllà i afirmen que el sistema penal pren possessió del cos i de la ment de la persona, per tant, passa a un estatus de 'especial dependència'. En concordança amb aquest autors, l'estudi mostra com el sistema penitenciari crea dependents institucionals:

Los convertíamos en personas dependientes. Cuando un interno pisa el departamento de ingresos, ¿qué ocurre? Que el CP decide por él. Decide cuándo comunica, con quién vive, dónde y en qué MR vive, si va a trabajar o no va a trabajar. [...] Al final, ellos prácticamente no deciden en nada. (Pedro, PV4)

A presó no s'ha de qüestionar si necessita guanyar diners per mantenir-se, no s'ha de planificar les activitats; i si vols, amb tot el que et dóna l'administració podries subsistir. No necessaries ni treballar, ni fer absolutament res, els serveis mínims els tens coberts i tampoc és això. Teòricament, estar en una presó, l'objectiu, no és estar aquí com a un moble més, sinó és treballar tot allò que t'ha portat a estar a la presó per sortir fora i no tornar a caure igual. (Mònica, PD2)

La necessitat d'apoderar-se ve determinada per la necessitat interna d'autodeterminació, necessitat bàsica en el context en què ens trobem (Conger i Kanungo, 1988). Aquesta autodeterminació fa referència al grau en què la persona percep que és lliure per decidir com planificar, coordinar i realitzar les seves activitats (Deci i Ryan, 1985; Wagner, 1995, citats a March, 2011). Segons el mateix March (2011) l'apoderament es refereix a una sèrie de processos i estats psicològics interns de tipus cognitiu que modifiquen la percepció del subjecte respecte de si mateix i del context en què es troba. Segons el funcionari Pedro (PV4), el MPiC intenta incidir amb el benestar psicològic: "En el CP, l'intern no ha de decidir res, se li decideix tot per ells. Comenta que 'los atontamos'. El MPiC és un mètode normalitzador per tal de contrarestar la cultura carcerària" (Pedro, PV4).

Recuperar la confiança, com s'entreveu, va lligada al sentiment d'esperança que està relacionada amb mantenir viva la motivació (Lawler, 1973), i amb les teories d'autoeficàcia (Bandura, 1986). Per aquest últim autor, la motivació individual ve determinada per dos tipus d'expectatives: que el seu esforç doni el rendiment desitjat i aquest doni els resultats esperats. Quan els interns comencen a veure els primers fruits del projecte, comencen a sentir-se confiats i amb esperances:

Va ser un canvi arquitectònic ràpid, no només a nivell tractamental, sinó també visual, que te da una sensación un poquito más de libertad [...] y la cesión de los ordenadores fue cuándo se empezó a creer en el proyecto, y la barbacoa remató. (Claudio, PI8)

En un context d'exclusió física i social s'ha de fomentar el desenvolupament de l'autonomia de la persona interna (Puig i Martínez, 1989; Martínez i Bujons, 2001; Puig, 2003; Rodríguez, 2003). L'estudi constata que el MPiC potencia aquesta autonomia oferint a la població penitenciària l'oportunitat d'aprendre a governar-se per ella mateixa:

[..] hem d'ampliar al màxim la decisió de l'intern. En aquest sentit és responsabilitzar-los, això apodera i fa sentir millor, porta molts beneficis en la vida dels interns. [...] El que es busca és que l'intern sigui responsable també de la seva vida penitenciària, del seu itinerari penitenciari. Els interns que estan al MPiC també fan un creixement personal. (Pau, PJ1)

Aquestes reflexions concorden amb les paraules de Herbert et al. (2012) que afirmen que l'autonomia s'ha de potenciar a través de la participació individual i també dins un ambient sa. L'autonomia significa el respecte per la forma de ser i defensar-se de la pressió col·lectiva (Lorente, 2005). Per tal de fomentar l'autonomia s'han de donar els mecanismes necessaris per potenciar-la i que la persona pugui prendre decisions i sigui responsable d'ella mateixa, essent un dels objectius de pràcticament tots els projectes educatius (Lorente i Joven, 2009). Així mateix, Caride i Gradaïlle (2013) afirmen que les presons estan obligades a promoure el ple desenvolupament de la personalitat de les persones que hi viuen i contribuir a la seva autonomia i inclusió social; en aquesta direcció, el MPiC busca aquest apoderament: "El MPiC ajuda a l'ambient, a la cohesió, a que ells se sentin millor, amb més autonomia, amb capacitat de certa decisió sobre alguns temes o que se'ls té en compte" (Ramón, PI6).

D'altra banda, per potenciar l'autonomia en un context educatiu es necessiten una sèrie d'habilitats personals i socials com són: autocontrol, capacitat d'empatia i respecte a la resta de persones, capacitat d'escolta, i capacitat constructiva crítica (Lorente i Joven, 2009). Segons Freire (2008), per una pedagogia de l'autonomia s'han de proporcionar experiències que estimulin la decisió i la responsabilitat. En els MRs on s'aplica el MPiC, les persones internes tenen major percepció d'autonomia que a la resta de MRs (Camps i Torres, 2012):

Dintre de la presó has d'establir mecanismes per garantir tots els drets que té l'intern excepte la llibertat, tot i que és molt complicat. Aquest model, obre portes en això. (Glòria, PJ2)

És un model que intenta fomentar la participació i l'autonomia dels interns que és molt important, perquè hi ha gent que té condemnes llargues com és al MR 11. Passen molts anys aquí dintre, sense decidir res, després surten i clar, no hi ha ningú que els hi digui has de fer això o allò. Aquesta part, la tenen molt rovellada pel sistema. (Roger, PT5)

Els resultats evidencien aquesta realitat i apunten que la presó incapacita i/o invalida la capacitat de decidir a les persones internes. Aquesta actitud i pèrdua de responsabilitat es fa palesa quan la persona interna inicia les seves sortides del CP després de molt de temps i li provoca un alt impacte psicològic:

L'impacte psicològic de sortir al carrer és una brutalitat, perquè aquí es senten segurs però a fora ja no. A un d'ells abans de sortir li va donar un atac d'ansietat. [...] feia la primera sortida a casa seva... Aquí ja estava molt nerviós, i quan va ser al MR deia que tenia ganes de tornar. Aquesta també és la veritat, es senten més protegits aquí dins. (Jaume, PV3)

L'èxit de l'apoderament, a part de la incidència en l'autonomia, també està relacionada amb la informació compartida, solucionar els problemes i un canvi d'actitud (Wilkinson, 1998, citat a March, 2011). Els interns afirmen que el MPiC els permet autoafirmar-se i autoresponsabilitzar-se de les seves accions, fins i tot d'autogestionar-se els seus diners. A partir d'aquí, la motivació per organitzar-se serà bàsica, tal i com indiquen estudis previs sobre autogestió en contextos educatius (Lorente, 2008).

El hecho de tomar decisiones me ha dado vida, es de lo mejor que me ha pasado aquí, tomar decisiones, resolver problemas. Me ha hecho mantenerme despierto, a mí me da la vida. [...] Además, parece que estoy fuera también en algún aspecto. (Javier, PI5)

El interno deja de ser anónimo. Uno es el encargado del economato, el otro del gimnasio, de informática, este está en las comisiones. Todo el mundo más o menos tiene algún cargo o carguillo y el hecho de asumir esa responsabilidad les da cierta importancia. (Joan, PV1)

Decidimos hacer carteles. Mientras tanto, [...] vamos explicando, una, dos, tres veces, hasta más de diez veces. Yo digo: "Mira, vete a fumar tu porro a otra parte". (Marcelo, PI4)

Tal i com es va acordar la setmana passada, el Claudio va agafar la responsabilitat de redactar una normativa d'ús dels ordinadors. (Diari de camp, 26/10/2017)

Una altra qüestió bàsica per als interns i per a la gestió de material és demanar l'obertura d'un compte de Peculi del MR 11. En aquest peculi els interns poden ingressar diners per tal de que se'n beneficiï tot el MR. (Diari de camp, 14/02/2017)

En aquest sentit, segons Van Ginneken i Hayes (2017), la forma en què experimenten l'empresonament condicionarà la seva interpretació del càstig. Tal i com es constata a l'estudi, aplicar fórmules de participació proporciona a les persones elements per potenciar i augmentar els seus nivells d'autoestima (Brosens et al., 2015). Al mateix temps, permet contrarestar la pèrdua de l'autodeterminació citada per Ríos (2006), ja que implica l'adopció d'un ritme de vida més normalitzat i actiu. Aquets patrons ajuden a establir a la persona interna treballant l'autoestima, l'autoconcepte i l'autoimatge en el CPs (Andrews i Andrews, 2003 citant a Levy, 1997).

En el MPiC es dóna responsabilitat a les persones internes dins del sistema en el qual estan integrades, fet que va d'acord amb els plantejaments de Crewe (2011), qui afirma que responsabilitzar a la població interna té relació amb el tractament motivacional i permet trencar amb el lideratge directiu. La població interna ha de tenir l'oportunitat de millorar i preparar-se per a una reinserció reeixida a la comunitat (Mukiza, 2014). A partir d'aquí el MPiC pot treballar aspectes tractamentals des d'un altre angle:

Els interns que estan participant a les comissions estan fent un DEVI cada setmana, resolució de conflictes, canalització d'emocions, educació en valors, però no en són conscients, però ho estan fent. Posar a la pràctica el què treballen a la teoria. (Dolors, PT2)

Estàs treballant moltes coses indirectament, no ho estàs fent amb un pissarra dient això és empatia o això solidaritat o això és responsabilitat, però ho estan fent a les assemblees. Són eines que estan treballant d'una altra manera, de vegades sembla que són activitats lúdiques però també estàs treballant valors, estàs treballant un munt de coses que no tot és el programa. (Dolors, PT2)

Precisament, aquestes són les conclusions de l'estudi de Camps i Torres (2012), en el que s'afirma que s'ha de potenciar la responsabilització i la implicació en els propis processos de canvi i millora personal de les persones internes, com també reflecteixen la directora del CP i els propis interns:

Crec que també aprens amb això maneres de funcionar [...] que et poden servir fora. Es responsabilitza més a la gent, hem d'evitar crear dependents socials, que és lo que són els interns o molts d'ells han estat durant molts anys. (Cristina, PD1)

Mi familia no se creía el cambio que yo había dado aquí y eso a mí me transmitía bastante. [...] Me quieren ayudar por la forma de ser y cómo yo he cambiado. (Marcelo, PI4)

He aprendido a tener paciencia y tolerancia. Lo malo no me interesa, solo quiero aprender lo bueno. (Javier, PI5)

El personal educador reflecteix també aquest apoderament col·lectiu que motiva i responsabilitza a la població penitenciària a partir de les seves demandes:

Ara hi ha projectes molt xulos: el Banc de Roba [projecte per recollir roba d'interns que no utilitzin per donar-la a aquells interns que tenen condició d'indigència], els Cocolocos [clauers que fabriquen els interns per tal de recaptar fons per l'estudi de Càncer Infantil que s'està realitzant a l'Hospital de Sant Joan de Déu]. (Martí, PT6)

Realmente a veces parece que hasta aquí hemos llegado y de repente te planteas otro proyecto que dices: "Uff, y si lo conseguimos". (Montse, PT1)

Aquesta qüestió contrasta amb els plantejaments de Levins (1987, citat a Earle, 2014), que afirma que viure a presó estableix una inevitable pèrdua de responsabilitat vers, i responsabilitat per, els altres que t'acompanyen. El MPiC mostra com la responsabilitat col·lectiva a partir de la presa de decisions i l'organització democràtica en un CP és possible. Tal i com defineix Zubero (2006), l'organització democràtica s'ha de basar amb la participació efectiva, i és així com funciona el MPiC. Les persones internes escullen els seus representants a les comissions a través d'unes eleccions i aquests representants exerceixen el dret a vot juntament amb el personal penitenciari, establint d'aquesta forma la democratització de les decisions:

La comisión es paritaria. La comisión tiene un quórum de participación, que son los miembros de las comisiones, y dos trabajadores penitenciarios, y el cap d'unitat o el funcionario interior, y se vota. Y se decide en votación. Cuando lo que se está decidiendo afecta al tema regimental, pues tiene que venir ratificado por Dirección, evidentemente, porque son ellos los responsables. (Pedro, PV4)

L'educació social a presó s'ha d'orientar entre altres a pràctiques de transformació social i política en què els mètodes i les experiències han de conduir a l'emancipació individual i col·lectiva i a noves capacitats democràtiques d'actuar (Añaños-Bedriñana et al., 2013). A partir d'aquesta praxis socioeducativa les persones augmenten el seu poder, l'acció col·lectiva i la seva capacitat d'emancipació.

Tot i així, cada persona va assimilant aquests aprenentatges en funció de les seves possibilitats i capacitats. L'assumpció de responsabilitats ha de ser gradual, pas a pas, però

quan és assumida, s'obtenen resultats positius (Meirieu, 1998). Tal i com descriu el document de la DGSP (2013) el tractament penitenciari s'ha de basar en la individualització. En el procés d'implementació del MPiC es comprova que l'aprenentatge dels interns és progressiu i que no tots volen o poden assumir tot el què comporta formar part del MPiC, tal i com comenta el José:

Espero que poco a poco la gente se adapte. A lo mejor es mi culpa que también lo quiero todo muy pronto, también puede ser, y claro... el cambiar personas, a lo mejor necesita su tiempo. Yo a lo mejor quiero las cosas en cuatro meses. A lo mejor cambiar a las personas, se tarda año o año y medio. (José, PI1)

17.2 SANEJANT MENT I COS

17.2.1 La imatge corporal per reconstruir la identitat, però quina?

L'AFE pot promoure els valors utilitaris de l'autoconeixement, l'autoconcepte, i la millora de la pròpia imatge corporal (Amat i Batalla, 2000; Castillo, 2005). Hi ha nombrosos estudis que també fan referència als efectes beneficiosos de l'AFE en relació al reforçament a la imatge d'un mateix o una mateixa i també a l'autoestima (Amtmann, 2001; Bergman i Scott, 2001; Day, 2012; Devís-Devís et al., 2017; Leberman, 2007; Ozano, 2008; Pedlar et al., 2008; Sabo, 2001, Vaiciulis et al., 2010), així com refer la imatge que es té d'un mateix i construir-ne una altra de nova (Gras, 2003).

La conseqüència d'estar bé físicament és que estàs molt millor mentalment perquè et trobes millor. No et canses tant, raones els pensaments, estàs millor per afrontar-los. Et sents amb autoconfiança perquè et trobes bé i això repercuteix molt en el saber estar aquí. Quan una persona practica esport l'apodera. (Sergi, PE2)

Me he acordado... de un gitano que sube ahora a la... comisión y que... que estaba súper gordo y ha empezado a jugar a ... y ha adelgazado y ha empezado a subir a las comisiones. [...] Una persona que se ve delgada y tal, pues que empieza a hacer deporte, y que empieza a ver que su cuerpo empieza a coger un poco de forma y tal pues, oye, te sube la autoestima. (Claudio, PI8)

El tema de la autoestima es importante. Te levantas y te ves bien. Cuando hago deporte me siento mimado, me siento bien, me siento libre, cuerpo y mente, escuchas tu cuerpo y te relajas. (Fernando, PI12)

L'estudi fa palesa l'existència de nombrosos interns els quals, a través de la pràctica físico-esportiva, han estat capaços de mantenir i reconstruir la seva identitat. Sentir-se físicament bé, els fa sentir mentalment més forts. Segons els resultats, quan a les persones internes

els hi agrada el seu cos, es senten millor i, per tant, millora la percepció que tenen d'elles mateixes:

Estar aquí tancat i poder gaudir de l'esport et fa canviar la visió de les coses. Aquí es molt dur estar tancat, però quan entrenes, les endorfines et donen una manera de veure-ho més positiu. I et fa afrontar un altre dia. (Ramón, PI6)

L'esport m'ha donat autoestima i dignitat. Que crec que és el més important de no perdre aquí. I l'esport m'ha donat el poder mantenir-me en un nivell més òptim de... persona. Per mi ha estat oxigen. M'ha donat la vida aquí. (Ramón, PI6)

La millora de l'autoestima, la confiança i la construcció d'una nova identitat a través de l'AFE té molts beneficis psicològics (Leberman, 2007; Martínez-Merino et al., 2017). Aquest equilibri és un factor essencial per a la població interna ja que li permet estructurar les seves vides empresonades (Esposito, 2020; Moscoso-Sánchez et al., 2017).

L'autoestima i també la personalitat són claus en la formació integral de la persona en l'àrea psicològica a partir de l'AFE (Oja i Telama, 1991). La devaluació de la pròpia imatge és un dels efectes de la privació de la llibertat (Pérez i Redondo, 1991). L'estudi mostra que la diversitat d'AFE promou que el MR sigui actiu:

Es súper positivo tener un gimnasio. Normalmente va la gente que sale a hacer deporte, pero he visto gente que no sale nunca y que hacen deporte. (José, PI1)

Hoy hemos hecho lo del crossfit y cuando he vuelto al MR iban muertos, pero súper contentos. Claro, y cuando los he acompañado al MR uno que no suele estar demasiado implicado me dice: "Es que esto lo tendríamos que hacer más y esto lo tendríamos que hacer aquí en el MR 11". [...] Y dice: "Podíamos hacer nosotros una actividad". [...] y el Salvador que estaba allí le dice: "Oye, pues por qué no te subes y lo explicas arriba, igual". No sé si subirá o no, pero... (Montse, PT1)

I aquesta activació repercuteix amb la cura de la imatge personal:

Aquesta autoestima es reforça quan t'agrada el teu cos, la teva imatge corporal, quan la roba et realça el teu cos i et sents millor. A les dones els hi agrada que el homes s'arreglin i tinguin un bon cos. (Tomás, PI2)

Els agrada estar bé i agradar, i no només perquè es veu, sinó perquè t'ho diuen. [...] Els agrada estar bé i agradar perquè poden. Són gent que potser físicament tenen més salut que els toxicòmans i físicament són més forts, també perquè s'exerciten més i fan més exercici clar. [...] Els hi agrada molt estar bé físicament i s'estimen molt ells, i això del culte al cos ho tenen molt integrat. (Teresa, PT4)

Una de les formes que tenen els interns per millorar la seva imatge corporal és a través de la musculació. La musculació, tant amb homes com en dones, es posiciona en el primer lloc de les activitats ofertes als CPs a nivell estatal (Devís-Devís et al., 2012). I segons estadístiques de la DGSP del 2019, a nivell català, la musculació i el condicionament físic i esportiu també es posicionen en primer lloc, tal i com es reflecteix amb el comentari del Tomàs (PI2): “Musculació és com menjar, sempre. I l’esport, com futbol o raquetes, és com a distracció, com alguna cosa diferent que m’agrada. Tu algun dia pots estar sense jugar a futbol o raquetes, però musculació sempre, cada dia” (Tomàs, PI2).

Segons els resultats, muscular en els CPs té bàsicament dues finalitats: millorar la pròpia imatge corporal i la protecció vers el propi sistema. L’assoliment d’aquests objectius no sempre està lligada a una pràctica saludable sinó amb l’obsessió per la hipertròfia (agradar-se i agradar) sense atendre els consells del personal tècnic esportiu, ni dels propis interns.

També existeix vigorèxia de “quiero más músculo, quiero más músculo”. Cada cop estem trencant una mica això, o jo tinc aquesta sensació, com a mínim en el meu grup, clar. (Diana, PE1)

Hay gente que se obsesiona con alguna parte del cuerpo y se estanca. (Fernando, PI12)

He vist moltes lesions, sí. Ara, ja no els dic res. [...] M’esgota perquè ho veig cada dia, com fa les peses la gent. Hauria d’estar tot el dia: “Això no es fa així”. Si tu m’ho demanes, és diferent. [...] La gent també és molt desagraïda. (Tomàs, PI2)

Els interns diuen: “Yo ya lo sé todo” [...] He vist coses que mai hagués dit que es podien fer. I dius: “Com t’has pogut imaginar que aquesta màquina serveix per al què estàs fent?”. (Ramón, PI6)

A veces cuando das un buen consejo, no es bien recibido. Hay gente que ves que se van a crujiir, que se van a hacer daño. (Fernando, PI12)

Arnold (1991) afirma que si no s’utilitza correctament, l’esport pot promoure vanitat personal, odi entre rivals i intolerància a la resta. Segons Arnold (1999), les motivacions extrínseques de la pràctica esportiva des d’un punt de vista moral poden ser els valors de poder, prestigi i l’estatus. En aquest sentit, l’AFE no s’entén des d’un punt de vista saludable i harmònic.

La pràctica d’AFE no és tan saludable com sembla i pot portar a interpretacions negatives (Martín-González et al., 2020) com, per exemple, quan l’addicció a l’exercici fa perdre el control (Berczik et al., 2012). La musculació a part del component estètic, també és una forma de marcar territori als CPs. Tal i com indica Jewkes (2005), totes les formes de

masculinitat impliquen un cert grau de posició en un entorn compost exclusivament per homes. Malauradament, per als homes a la presó les 'pressions per' mostrar aquesta 'masculinitat' són més exagerades (Comack, 2008) en resposta a un entorn que afavoreix mostres d'estoïcisme, valentia, fortalesa física i violència/agressió (Ricciardelli et al., 2015). Els mateixos autors afirmen que les masculinitats a presó està relacionat amb les percepcions de vulnerabilitat física i emocional que envolten l'encarnació masculina dels interns.

La preocupació per la masculinitat a presó fa que la pràctica de l'AFE sigui vista com una forma de guanyar múscul i força (Martos-García et al., 2009a, 2009b) i fortalesa física per emmascarar la seva vulnerabilitat (Ricciardelli et al., 2015). Tal i com afirma Negro (1995) darrera de la pràctica del culturisme hi ha la preocupació de l'intern per l'aparença física:

El fet de la imatge aquí té dues variants: a fora encara vivim de l'aspecte físic de tothom, això és una realitat; i segona que aquí també és un tema de protecció, és una manera de fer-se valdre. [...] S'ha perdut una mica el tema del més fort, però encara existeix. El sentir-te fort et dóna més seguretat. (Sergi, PE2)

Diversos treballs (Jewkes, 2005; Martos-García et al., 2009a; Sabo, 2001) assenyalen la relació entre la musculatura i la percepció de masculinitat i poder. Segons Daniel Martos (2005) la masculinitat té a veure amb el culte al cos i un posicionament dins la jerarquia penitenciària. També Devís-Devís et al. (2012) i Itulua (2013) opinen que la cultura de la musculació a presó contribueix a potenciar un cert tipus de masculinitat basada en el poder físic com a mostra de poder social i de prestigi.

No olvidemos también que el estar cuadrado también es una forma de marcar territorio, es una manera de mostrar, también. (Baltasar, PI7)

El rol ese que siempre se ha creado en prisiones, si parezco un armario doy miedo y si eres delgadito pues no eres nada. [...] Más respeto entre internos que entre funcionarios. Son roles que poco a poco van perdiendo su carácter, pero siguen estando. (Claudio, PI8)

Tot i que les coses estan canviant a presó, encara ara, per a moltes persones internes un cos musculat significa marcar territori (Courtney i Sabo, 2001; Iwamoto et al., 2012; Hsu, 2005) i guanyar-se el respecte de la resta (Flood, 2008). Segons Moscoso-Sánchez et al. (2012) és necessari avaluar les pràctiques esportives a presó en termes de rehabilitació social.

Segons Milner et al. (2019) la masculinitat social construïda moltes vegades fa que els interns no demanin ajuda als professionals per temes mentals. La pressió d'emmascarar les emocions i no mostrar debilitat és reconeguda per als interns en l'estudi de Gacek

(2018). La participació dins del MPiC pot ajudar a trencar aquesta incapacitat perquè es genera un clima afavoridor al MR:

Augmenten la capacitat de saber demanar ajuda. Jo crec que tot això és molt important. Hi ha gent que no participa a les comissions però que ha fet un bon vincle terapèutic amb l'equip i que també es capaç de treballar tot això. (Dolors, PT2)

Això abans era inimaginable que amb un perfil d'intern tan dur que et parlin de la seva vida personal. (Teresa, PT4)

Sens dubte, hi ha d'haver un procés educatiu per part de personal tècnic qualificat per tal d'obtenir els beneficis saludables de la pràctica d'AFE (Olaitan et al., 2010).

Hi ha hagut un aprenentatge a nivell general. Jo crec que ve molt de la part aquesta del running i la pista americana, que no és "cuanto más fuerte estoy, más en forma estoy". Per fi hem trencat amb això, sobretot interns del MR 11 que veuen que estan més primers però es senten molt més en forma. (Diana, PE1)

17.2.2 Compensar els desajustos mentals

Segons Pérez-Moreno et al. (2007) i la WHO (2007), la salut física i emocional de la població penitenciària està empobrida i pateix malalties cròniques. El medi penitenciari pot destruir la realitat interior de les persones preses (Restrepo i Francés, 1996). La població interna té alts nivells de desordres psicològics (Bolhouri, 2003; Fazel i Baillargeon, 2001; Plugge et al., 2006) que estan relacionats amb la privació de llibertat (Butler et al., 2007) i, per tant, són majors que en la població no empresonada (Fazel i Danesh, 2002; Smith et al., 2009): "Hi ha molt dolor, no és un lloc feliç, i la gent es torna gris" (Martí, PT6).

L'empresonament provoca depressió (Earle, 2014; Manzanos, 2007; Martínez-Merino, 2018) i nivells alts d'ansietat i estrès (Harding, 1984; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ríos Martín i Cabrera, 1998) que condueixen a la desesperança (Cashin et al., 2008; Fazel et al., 2008). El MPiC, segons mostra l'estudi, rebaixa aquesta inestabilitat emocional, tal i com es pot comprovar en l'estat d'ànim abans i després de la implantació del nou model a partir dels resultats obtinguts:

Hi ha gent que ha canviat. Hi ha gent [parlant dels seus companys de MR] que mai ha tingut una discussió sense que acabi a cops en la seva vida. No s'ha assegut i negociat verbalment.... El MPiC ajuda, serveix de molt. Sí, sí, evidentment. (Salvador, PI10)

El que es nota molt al pati és la tranquil·litat, perquè això es nota, quan hi ha tensió i quan no. (Jaume, PV3)

Diversos estudis realitzats a presó, inclosa la WHO (2007), constaten que l'AFE pot millorar o té una incidència positiva en la salut mental de la població interna (Buckaloo et al., 2009; Fernández-Lasa et al., 2015; Gallant et al., 2015; Ghanbarzadeh i Mohamadi, 2012; Ionescu et al., 2010; Martínez-Merino et al., 2015, 2018; Martos-García et al., 2009b; Tibbetts, 2015) i pot ajudar a minvar els desajustos mentals (Albukurdi et al., 2012; Meek et al., 2012; Mukiza, 2014), així com també ho és amb les persones no internes (Meek et al., 2012). L'estudi corrobora aquestes afirmacions sobre l'increment del benestar mental a través de la pràctica física amb la pròpia veu dels protagonistes, que afirmen que la presó sense AFE seria insostenible a nivell mental i emocional:

Todos esos nervios que nos genera estar aquí, [...] no puedes pagar el piso, que tu mujer está en el hospital, la tienen que operar, que si tu padre está que se muere... eso va generando estrés ¿Y cómo lo sacas? Con deporte. (José, PI1)

L'esport és també una canalització d'energia, de deixar-se anar, de no pensar, en aquell moment tampoc pensen tant amb el què hem deixat a fora. (Sergi, PE2)

Les AFE que proposa el personal tècnic poden trencar la monotonia i compensar psicològicament els efectes negatius de l'empresonament (Buckaloo et al., 2009; Cashin et al., 2008; Ionescu et al., 2010) i, per tant, incrementa el benestar mental de les persones internes (Battaglia et al., 2015; Biddle et al., 2000; Bucci, 1989; Cashin et al., 2008; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Nelson et al., 2006). La majoria d'interns ressalten la importància de sentir-se bé físicament per superar els desajustos emocionals que pateixen privats de llibertat. Per aquest motiu, l'AFE es converteix en un espai espiritual per a moltes de les persones internes que els hi ofereix pau i tranquil·litat:

Llibertat, com llibertat però espiritual, perquè al carrer també em passa el mateix. És com alliberar-te de l'estrès de tot el dia, de quan estàs treballant o estàs aquí. Per mi és com si el cos se n'anés a un altre lloc i allí es recuperés, com anar a un balneari i després volta aquí i tranquil·litat. Expulsar aquesta adrenalina de tot el dia, del treball, de la gent, de la pol·lució, de tot. Com t'he dit, espiritualment, quan fas esport, te'n vas a un altre lloc, és com una transfusió de sang. (Tomás, PI2)

Para mí siempre ha sido pues una manera de..., como el que hace tai-chi, como el que hace yoga, como el que busca eso, busca su espacio espiritual. (Fernando, PI12)

Alguns interns descriuen el seu moment de pràctica físico-esportiva com un moment de diversió dins de la seva rutina penitenciària, tal i com constata Raedeke (2007).

Es cómo que estamos en otro lado en ese momento, no estamos en la prisión ninguno. A mí me aporta felicidad, la verdad. [...] Somos caribeños y la música para

nosotros es alegría. Pero también para el patio es una alegría, que a lo mejor un compañero está aburrido en el patio y se sube: "Ah, vamos a ver lo que están haciendo los chavales", y suben, bailan con nosotros, interactúan. Es un desahogo de la cárcel, cuando estamos ahí yo no pienso que estoy preso. Yo pienso que estoy con los colegas en un club de baile, bailando, ensayando. (Norberto, PI9)

Els resultats d'aquest estudi estan en concordança amb diversos estudis que mostren com l'AFE ofereix distracció i entreteniment (Condon et al., 2000; Devís-Devís et al., 2017; Meek i Lewis, 2014b; Murtaza et al., 2011; Nichols, 2007; Sabo, 2001). Aquesta pràctica contraresta el desànim (Gallant *et al*, 2015; Jones, 2013), potencia les emocions positives, i disminueix la sensació d'inactivitat (Martos-García et al., 2009a). L'AFE també és un mecanisme per augmentar els nivells de resiliència (Breslin i Leavey, 2019; Durcan, 2008; Ozano, 2008).

Els protagonistes de la investigació afirmen que les hores que estan preparant i realitzant les diferents activitats que es realitzen al MR, són moments de llibertat que els fa transportar fora de la presó (Greenberg et al., 2007) evadint-se per uns instants de la realitat penitenciària i del propi dolor o el que ha causat:

Crec que si que hi ha una necessitat dins de presó de l'esforç físic, no? [...] Has fet molt mal (referint-se als interns), hi ha una família a fora que t'espera, hi ha una víctima que ves a saber com està del delicte, tu t'estàs fent molt mal. Hi ha molt dolor, no és un lloc feliç, i la gent es torna gris. Llavors crec que no pensar els hi va bé. En l'esport hi ha un punt d'això, que et fa oblidar una mica el que t'espera fora, el que et queda per sortir. És que és molt gris, això! (Martí, PT6)

L'esport és també una canalització d'energia, de deixar-se anar, de no pensar, en aquell moment tampoc pensen tant amb el que hem deixat a fora. (Sergi, PE2)

Segons Courtenay i Sabo, (2001) i Strandberg, (2004) és una forma de llibertat que, per Moscoso-Sánchez et al., (2012), condueix a un millor estat anímic. Diversos treballs concorden amb el significat de la pràctica d'AFE com una vàlvula d'escapament i evasió (Fornons, 2008, Gallant et al., 2015; Hulley et al., 2015; Martos-García et al., 2009b; Martínez-Merino, 2018; Ozano, 2008; Ríos, 1989, 2001, 2004, 2006; Segrave, 2000; Tibbetts, 2015; Ugelvik, 2014; Valverde, 1991; Viñas, 2012), com també ho contrasta l'estudi: "Jo crec que s'alliberen. Alliberen tota la ràbia continguda i sobretot els del MR11 perquè allà hi ha molta energia i molta contenció. Vénen i la seva primera frase és: Me descargo haciendo deporte". (Diana, PE1).

L'AFE ajuda a la descàrrega d'agressivitat, la ira i facilita l'autocontrol (Clarke et al., 1986; Libbus et al., 1994; Martos-García et al., 2009b; Wagner et al., 1999), ja que ajuda a la

relaxació (Castillo, 2004; Mukiza, 2014). Les persones internes opinen que l'AFE contribueix a alliberar tensions, i a sentir-se bé (Chamarro et al., 1998; Martínez-Merino, 2018; Moscoso-Sánchez et al., 2012). Segons Robène i Bodin (2014), l'AFE amb objectius educatius pot canalitzar la violència i les conductes agressives.

Tenint en compte la tipologia delictiva del MR 11, on l'agressivitat i la violència són les principals característiques, la importància de realitzar AFE (no només els dies assignats a l'àrea poliesportiva, sinó també en el MR) són claus per canalitzar-les, com apunten diferents estudis (Castillo et al., 2019; Moscoso-Sánchez et al., 2017) i expressa la tècnica esportiva:

En el MR 11 hi ha com molta energia continguda, realment molta ràbia, realment veus que vénen i es matxaquen per a treure's tota la tensió que tenen acumulada. [...] És un perfil d'intern bastant impulsiu, agressiu en el sentit d'inquiet, necessita activitat. Una, per tranquil·litzar-se perquè té energia... necessiten fer esport. (Diana, PE1)

Per tant, la pràctica d'AFE té un efecte directe i positiu en l'estat psicològic i també en la qualitat de vida, i ajuda a equilibrar-se i recuperar-se mental i físicament (Bassani et al., 2013; Chiriviella, 2001; Martínez-Merino, 2018; Martos-García et al., 2009b; Meek i Lewis, 2014b; Negro, 1995; Pierón, 2004; Zubiaur, 2017).

Segons Ríos (1987, 1989, 2004), l'AFE és un antídoto a la pressió de la persona interna i una activitat compensatòria a la privació de llibertat i, per tant, l'exercici pot ajudar a reduir el nombre de malalties cròniques (Warburton et al., 2006; Booth et al., 2012). Hi ha nombrosos estudis que mostren diferències en els nivells de depressió, estrès i ansietat entre les persones que realitzen AFE i els que no (Buckaloo et al., 2009; Libbus et al., 1994; Nelson et al., 2006; Verdot et al., 2010).

L'estudi constata que hi ha molts interns que, per combatre aquestes ansietat i tensions, prenen medicació: "Mucha gente ha salido de la medicación gracias al deporte" (Claudio, PI8). Són abundants els estudis que indiquen com els hàbits actius poden servir d'antidepressius i alleujar la frustració (Harner et al., 2010; Libbus et al., 1994; Meek i Lewis, 2014b). L'AFE compensa i disminueix l'ansietat (Ionescu et al., 2010; Harner et al., 2010; Ríos 2001, 2006) i alleugereix l'estrès (Brenowitz et al., 2014; Gallant et al., 2015; Martínez-Merino, 2018; Norman, 2017; Rutherford i Duggan, 2009). El Mamadou (PI3) ressalta la importància de l'AFE quan es sent deprimat o estressat:

[...] en prisión tienes bajones, porque puedes tener problemas. Por eso el deporte va bien, a mí me relaja bastante y no estoy pensando. [...] en prisión a lo mejor estás muy estresado de no hacer nada, de no saber dónde vas, pero vas ahí te

desahogas y sales diferente. A mí me ha ayudado con la cabeza, la cabeza respira.
(Mamadou, PI13)

Els resultats mostren que alguns interns quan reben males notícies o es senten angoixats, el primer que fan és cremar aquesta negativitat a la barra de peses, córrer o realitzar algun esport. Els protagonistes afirmen que es relaxen i es tranquil·litzen realitzant AFE:

Con las malas noticias, me voy directo a la barra. [...] Los malos momentos se trata de no pagarlo con nadie. Sino intentar desahogar todo eso, porque es mucho, haciendo algo. Y lo he hecho. Y disfrutar, sentir rabia, odio, y disfrutar de ella en ese momento dando. (Baltasar, PI7)

Te da como esa endorfina [...]. Ese tiempo que tú tienes de frustración, desahogarlo ahí, lo echas todo. O sea, yo tengo un mal día, a lo mejor mi familia me cuenta algo, yo voy a hacer flexiones o coger la pesa y todo lo dejas ahí, todo. [...] Los peores días son los mejores días para hacer deporte. (Norberto, PI9)

La disminució de la depressió aporta un estat d'humor més positiu que en persones menys actives (Bilderbeck et al., 2013; Fazel i Baillargeon, 2011; Salmon, 2001).

L'insomni és també una de les malalties més comuns en un CP (Dewa et al., 2015; Elger, 2009; Randall et al., 2019; Rutherford i Duggan, 2009). L'insomni pot afectar a l'estat anímic, manifestant-se en agressió, ira i impulsivitat (Harner i Budescu, 2014; Randall et al., 2019). L'estudi evidencia que moltes persones empresonades tenen dificultats a l'hora de dormir i afirmen que el cansament de la pràctica d'AFE els hi facilita el son. Es coincideix així amb diversos estudis (Ríos, 1996; Clarke et al., 1986; Dewa et al., 2015; Elger, 2009; Martínez-Merino, 2018), que afirmen que l'insomni disminueix amb aquelles persones que realitzen AFE. L'estudi mostra com alguns interns arriben a l'extenuació física i l'esgotament extrem per aconseguir dormir a la nit:

Gente que no podía dormir, pues llevando un régimen estricto de deporte, pues ha conseguido poder dormir por la noche. (Claudio, PI8)

Mi rabia, la ira, todo... hay que destrozarla físicamente a diario para poder dormir por las noches. Tengo problemas de insomnio, pienso mucho y tengo muchos problemas, muchas carencias y me he tenido que acostumbrar a quitar todo eso.
(Baltasar, PI7)

L'AFE pot ser una escapatòria a aquests sentiments negatius que poden arribar a provocar malalties mentals (Dewa et al., 2015), o almenys pot ajudar a prevenir-les (Warburton et al., 2006).

El benestar emocional rebaixa la pressió dins dels CPs (Martínez-Merino, 2018) i disminueix els conflictes a presó (Vaicilus et al., 2011). L'estudi mostra que aquest benestar físic i emocional que proporcionen tant el MPiC, com l'AFE, produeix un canvi anímic i de conducta a les persones internes del MR 11. A partir d'aquí, si es rebaixa la tensió i l'estrès es redueixen els conflictes:

Jo crec que un MR on hi hagi molt d'esport estic convençut que hi haurà menys conflictes segur. Hi haurà més benestar físic i mental. (Sergi, PE2)

Hay gente que es muy nerviosa y si no hacen deporte se pueden liar con otra persona, o crear conflicto. (Mamadou, PI13)

És un benefici quasi immediat, vénen, foten una pista americana i aquell dia ja dormen com a nens i estan tranquils i no tenen ganes del "follón". [...] En el MR 11 podríem pensar que hi hauria molta conflictivitat a l'hora del MPiC, perquè des de fora ho sembla i no n'hi ha. (Diana, PE1)

Segons Bonicatto i Soria (1998), la gestió de les emocions és bàsica per fomentar la qualitat de vida de les persones. Per tant, l'estabilitat emocional, sens dubte, afavoreix la qualitat de vida del MR. I en aquesta estabilitat, el MPiC i l'AFE permeten gestionar millor la privació de llibertat.

Segons Fernández-Ballesteros i Macià (1993), la qualitat de vida és sentir-se feliç, poder accedir a opcions culturals i educatives, i aprendre coses noves. Tenint en compte que el medi penitenciari reprimeix els sentiments i la seva expressió (Courtenay i Sabo, 2001; Guagliardo, 1997) és difícil sentir la paraula felicitat a presó. En altres paraules, segons Earle (2014), la felicitat a presó és mesurada en termes d'una falta relativa d'odi.

En el marc del MPiC, hi ha hagut una evolució positiva envers els sentiments relacionats amb la felicitat per part dels interns que han anat creixent a mesura que avançava el projecte: "Els, estan encantats. Ells estan encantats. Son més agraïts, estan contents" (Dolors, PT2).

Segons els resultats de Camps i Torres (2012), als MRs on s'aplica el MPiC hi ha major percepció d'esperança i alegria. La presència d'emocions negatives (enuig, tristesa, inseguretat i soledat) és menor, i la presència de les emocions positives (solidaritat, confiança i tranquil·litat) és major:

La gent està molt il·lusionada i molt contents i implicats. M'ha sorprès perquè moltes vegades, costa de veure aquestes ganes de fer coses, tot és una mica per obligació perquè em toca, i això si que m'ha sorprès en positiu. (Roger, PT5)

Avui s'ha celebrat el dia de la llengua materna. [...] He anat parlant amb diferents interns d'aquest MR i tots estaven molt contents d'estar d'allà. Hi havia un ambient distès i molt agradable. Alguns interns estaven veient el partit de futbol, altres estaven organitzant la xocolatada i altres preparaven la sala per la xerrada posterior. (Diari de camp, 21/02/2018)

L'estudi mostra com aquestes emocions positives han anat augmentant i les negatives han anat minvant al llarg del procés de configuració del MPiC, i han proporcionat benestar a la població interna. Aquesta disminució d'emocions negatives té una correspondència directa amb una disminució de conflictes en el MR.

17.2.3 Un cos més saludable

Són nombrosos els estudis sobre la influència positiva de l'AFE sobre la salut i la qualitat de vida (Bassani, 2013; Chiriviella, 2001; Hately i Mandic, 2019; Mannocci, et al., 2018; Martínez-Merino et al., 2015; Muller et al., 2018; Pierón, 2003) i la millora de la salut física de la població penitenciària (Elger, 2009; Gallant et al., 2015; Ionescu et al., 2010; Muller et al., 2018; Pérez-Moreno et al., 2007; Nelson et al., 2006; Vaiciulis et al. 2011; Verdot et al., 2010). Aquests efectes són crucials a la vida dels interns i les internes en un ambient tan hostil (Sabo, 2001; Tibbets, 2015).

Dins de la formació integral de la persona, l'àrea del moviment aporta la millora de la forma física, la salut i la prevenció de malalties (Ewles, 2005; Oja i Telana, 1991), així com també permet controlar millor el pes i la salut dels ossos i músculs (Márquez et al., 2006). Les persones internes tenen una salut més pobre que la població en general (Esmailzadeh et al., 2019). L'empresonament té conseqüències negatives per a la salut física (Devís-Devís et al., 2012). Segons diversos estudis (Amat i Batalla, 2000; Battaglia et al., 2015; Devís-Devís et al., 2012; Pérez-Moreno et al., 2017; Zubiaur, 2017) la pràctica d'AFE aporta beneficis cardiovasculars i millora de la salut de les persones internes, tal i com succeeix amb la població que no està privada de llibertat:

S'enganxen i veuen els efectes que té l'esport i pel munt de beneficis físics que té l'esport realment. (Diana, PE1)

A part dels beneficis físics que pot tenir. (Mònica, PD2)

Em vaig apuntar a esports i estava la monitora amb els que sortien a córrer. I jo li deia: "És que mira, dono tres passes i trec els budells". I ella: "A poc a poc, va!". [...] I em vaig enganxar a córrer. És molt el que m'ha ajudat a sobreviure. (Daniel, PI11).

És el primer pas per un millor estat físic. Claudio (PI8)

L'AFE millora la forma física, redueix el sedentarisme i disminueix les tensions musculars ajudant al desenvolupament harmònic i integral de les persones internes (Mukiza, 2014), i ajuda a recuperar el control sobre el cos (De Graaf, 2013). L'estudi reflecteix també aquest fet constatant l'augment en la pràctica d'AFE que motiven i encoratgen a la població penitenciària a practicar-les setmanalment i, en alguns casos, diàriament:

Salgo al polideportivo los lunes y jueves y los fines de semana. Los lunes hago espalda, los jueves salgo a hacer brazos. Y como estoy apuntado a deportes de fin de semana, los viernes hago pecho y un poco de piernas, y sábado y domingo, hago pista americana y atletismo. Y por la tarde hacemos vóley. (Norberto, PI9)

Al gimnàs del MR 11 fan de tot, falta una màquina de cames i ja està, després surten perquè volen fer aeròbic. (Jaume, PV3)

Així mateix, l'estudi constata que la diversitat de pràctica d'AFE en el MR, la facilitat d'accés a aquestes pràctiques, i la curiositat, condueixen a les persones més sedentàries a iniciar la pràctica d'AFE:

Es súper positivo tener un gimnasio. [...] he visto gente que no sale nunca y que hacen deporte. [...] de no hacer nada, a hacer tres veces por semana, ya hemos conseguido a alguna cosa. (José, PI1)

Bueno, como aquí hay mucho latino, pues también podemos abrir un espacio para bailar todos. (Norberto, PI9)

La pràctica físico-esportiva també aporta una sèrie d'hàbits saludables. L'AFE als CPs impulsa la transferència d'estils de vida saludable a la vida en llibertat (Meek i Lewis, 2014b). A través de l'AFE, els interns són capaços de transformar el seu cos a partir de la constància i el treball físic:

Gent amb sobrepès, o gent amb una addicció bastant forta, amb AFE han aconseguit un canvi brutal amb el seu aspecte físic. Això els enganxa d'una manera important perquè mai han estat físicament així. Alguns fan una transformació brutal. (Sergi, PE2)

L'abús de substàncies tòxiques són algunes de les batalles que es pretenen combatre dins del medi penitenciari (Chamorro et al., 1998; Hitchcock, 1990; Pérez-Moreno et al., 2007). S'ha de tenir en compte que el trastorn en l'ús de substàncies és una de les malalties més freqüents entre la població penitenciària (Muller et al., 2018) i és una de les variables que influeixen més negativament la vida a dins els CP i dificulten la rehabilitació (Ayuso, 2003). Alguns dels estudis realitzats demostren que la pràctica d'AFE aconsegueix disminuir o fer que s'abandoni completament el consum de drogues (Dewa et al., 2015, Fornons, 2008;

Gallant et al., 2015; Meek i Lewis, 2012; Martínez-Merino et al., 2017; Moscoso-Sánchez et al., 2012; Muntaner i Gago, 2015; Muriel et al., 2008; Zubiaur, 2017). Si més no, és una alternativa a l'abús d'aquestes substàncies tòxiques (Martín-González et al., 2020; Martos-García et al., 2009a; Muller et al., 2018; Stöver i Thane, 2011). La sensació produïda per l'AFE d'alta intensitat ajuda a fer front al síndrome d'abstinència (Berczik et al., 2012; Martín-González et al., 2020). Interns i professionals esportius reconeixen els beneficis saludables de l'AFE a l'hora d'abandonar els hàbits tòxics:

Si algú aconsegueix deixar les drogues o prendre'n menys, i no només em refereixo a prendre porros, sinó medicaments, ja és molt. Jo crec que en aquest aspecte, l'esport és poderós. (Sergi, PE2)

Un senyor de 49 anys que prenia molta coca, molt d'alcohol, i ara està super en forma, s'alimenta super bé, ara està super conscienciat. (Diana, PE1)

La població interna que realitza AFE sovint es cuida més i es preocupa pels hàbits alimentaris:

Hi ha molts, molts casos de gent que no es cuidava gens, mala alimentació, obesos de 160 quilos i entren aquí i comencen a fer esport. Comencen a cuidar-se en l'alimentació i em pregunten molts per l'alimentació, es cuiden i realment es fiquen molt bé físicament. (Diana, PE1)

En el economato (siempre que dispongas de dinero) ya no compras pastas, sino que compras otro tipo de producto, como es el queso, arroz con leche, caballa, atún, sardina. Te ayuda a comer bien, te sientes bien, y ves las cosas de diferente manera. (Mamadou, PI13)

Aquests resultats coincideixen amb Elger (2009), que afirma que l'ús de l'esport a presó encoratja a les persones internes a tenir hàbits saludables. En definitiva, l'AFE millora el sentit de benestar, la consciència de salut i cura personal (Day, 2012). La pràctica física en el CPs s'ha de prioritzar, no tan sols pels beneficis de salut, sinó també per l'estalvi econòmic que suposa a la institució a nivell mèdic (Amtmann, 2001).

18 POTENCIANT LA PARTICIPACIÓ PER APRENDRE A SOCIALITZAR-SE

18.1 MPiC: UNA OPORTUNITAT DEMOCRÀTICA

Segons Earle (2014), el món social queda fortament distorsionat quan entres a presó, i els grups socials estableixen normes no escrites que depenen dels individus i de les situacions, com ja explicava Valverde (1991). Les relacions socials que s'estableixen dins d'un CP ajuden a les persones internes a sobreviure i totes elles s'adapten a una nova forma de funcionar i relacionar-se (Newbold et al., 2014; Schmid i Jones, 1993). L'estudi mostra com les dinàmiques establertes dins d'un MR penitenciari tenen una gran influència a l'hora de consolidar relacions entre les persones internes i aquestes amb el personal penitenciari. Unes noves resocialitzacions que poden, fins i tot, canviar la personalitat (Lamo de Espinosa, 2002).

L'anomenada cultura 'carcerària' és difícil de trencar, tant per part de les persones internes, com per al personal penitenciari, ja que els rols dins d'un CP marquen les relacions que s'estableixen entre ells. Davant d'aquesta situació, un dels objectius del MPiC és aconseguir un clima de convivència el més similar possible en quant a normes, valors, hàbits i formes d'interacció, al de qualsevol col·lectiu social normalitzat.

18.1.1 La governança del lloc on es viu

La participació democràtica forma part de la governança del lloc on es viu i d'una societat civil organitzada. Els MRs dels CPs no deixen de ser petites societats integrades dins d'un sistema general, del qual la població interna en forma part activament:

Les teories de participació democràtica parlen de la participació representativa i de la participació directa, i parlen de la governança com aquell concepte que es refereix a l'estructura del funcionament diari d'un col·lectiu. Llavors, el dia a dia d'una casa, d'una població, d'un territori està donat per les lleis formals i no formals que es donen. La governança entesa a dintre d'un MR de presó és com és el clima social allà dintre i com ens organitzem. Participar és tenir un rol actiu cap a aquelles interaccions socials i aquelles decisions que afecten a tothom. [...] Participar és una actitud cap a la comunitat i pot ser tot lo oberta i flexible que permeti l'organització del CP o no. (Glòria, PJ2)

La LOGP i el RP contempen la participació de la persona interna en la planificació i execució del propi tractament, i en l'organització de l'horari i de les activitats d'ordre educatiu, recreatiu, religiós, laboral, cultural o esportiu, com destaca el Pedro (PV4):

“Nosotros no hemos inventado nada nuevo, hemos cogido el reglamento y lo hemos aplicado y ya está”.

L'estudi posa de manifest que la LOGP i el RP són la base per a la construcció del MPiC. Però també la pròpia legislació catalana determina com, el MPiC és un sistema organitzatiu intern que ha de fomentar la participació de les persones internes en l'organització de la seva vida al MR (DGSP, 2013). La DGSP (2018) es marca com a objectiu promoure aquest tipus de mecanismes participatius per a la gestió del dia a dia al MR:

Participa voluntariamente toda persona que quiere, no es obligatorio. [...] La forma de participación no es otra cosa que ser responsable con el día a día con el cuidado del sitio donde convivimos entre todos. Al final, no participamos el 100%, pero bueno con participar un 80%, 85% ya es un gran logro. [...] Al ver como participamos, llega un momento que a la gente también como que se le pega. Y al final, es sentirse bien todos. (Rubén, PI3)

A partir dels diferents processos d'interacció amb el medi i les persones que l'integren és possible que la persona elabori els seus significats a través d'una reconstrucció activa i progressiva del coneixement (Ayuste et al., 1994). Aquesta realitat és corroborada per Dhami et al. (2007) i Souza i Dhami (2010), que afirmen que la participació en activitats en un CP és una forma d'adaptació a la vida a presó, i Lui (2011) cita que és una resposta de comportament positiu a dintre.

Segons Donnelly i Coakley (2002), totes les persones han de ser capaces de participar com a membres amb tots els seus drets i deures en una societat per tal de fomentar la inclusió social i per al desenvolupament humà proactiu. Segons Ugelvik (2014) és important que la població penitenciària experimenti 'pràctiques de llibertat' i es superin les barreres estructurals que impedeixen la participació, com és el cas de poder decidir aspectes relacionats amb l'organització modular, com explica l'educadora:

Segons el meu punt de vista s'intenta fomentar que siguin els interns els que siguin generadors de la participació dins del MR, el fet de generar participació millora la convivència. El clima que genera el fet de que ells agafin les regnes del lloc on viuen i se'l facin seu i participin i moguin i muntin i... , fa que millori el clima i la convivència. Nosaltres hem de ser un mitjà! (Dolors, PT2)

Les dades recollides fan èmfasi en el fet que la participació individual i/o grupal a les activitats que s'han proposat en el MR - siguin de lleure, educatives o esportives -, han potenciat les relacions socials, fet que ha repercutit en la millora del clima en el MR:

Creo que han mejorado las relaciones entre los internos. Y que baja la hostilidad y baja la conflictividad. Creo que el MPiC da posibilidad a que gente que a lo mejor

no se hubieran relacionado nunca, acaben trabajando juntos. (...) Entonces yo creo que influye cuándo se organiza algo, todo el mundo se involucra, hay una relación. (Montse, PT1)

Las diferentes actividades que hay [...] te hacen participar con distintos tipos de persona de diferentes etnias que bueno que te hacen congeniar de una manera distinta y es bonito al final. En un MR en el que somos 90 personas de distintas etnias al final no importa de dónde eres, todos somos iguales y lo importante es que todos podemos participar por igual. (Rubén, PI3)

Tal i com mostren els resultats de l'estudi de Camps i Torres (2012), els MRs on s'aplica el MPiC hi ha major implicació de les persones internes alhora de participar en activitats organitzades en el MR. El nostre treball mostra com, a través de la participació, els interns van assumint cada vegada un paper més rellevant dins del procés de governança del MR i de la seva pròpia vida:

Estaba jugando al fútbol y te viene y lo primero que haces es escupir en el suelo. Y no lo veo nada bien. Pero hay gente todavía que lo sigue haciendo y es lo que el otro día hablábamos: "Ah, es que estamos en la cárcel", "No, tío, es que ahora mismo, ¡esta es mi casa!". (José, PI1)

Yo he tenido problemas con mi familia, con mi pareja. He aprendido a hablar con ellos, a no ser pasivo, a hablar, a debatir y a ellos les gusta. [...] Mi familia no se creía el cambio que yo había dado aquí. (Marcelo, PI4)

Segons Brosens et al. (2015), aquesta participació a partir de diferents activitats dins del CP pot reduir la reincidència, millorar el benestar, i augmentar l'autoestima.

El Pla Funcional del CP Brians 2 estableix que, quan una persona evoluciona favorablement dins de la seva trajectòria penitenciària, passa a una nova modalitat i comença a sortir de permís, i aquest fet implica canviar de MR. Aquests moviments, beneficiosos individualment, desestabilitzen el MR, sobretot si es tracta d'una persona compromesa amb el MPiC, ja que es produeix un trencament amb el manteniment i evolució del mateix:

És clar, perquè tu estàs aquí bé, i tu creus [...] que amb el permís vas a un altre lloc millor, i no. El que passa és que vas cap enrere regimentalment, no personalment. Els CUSI's són diferents, un règim molt estricte i és com una involució. (Tomás, PI2)

Quan més coneixement tens d'un intern, millor aniràs. Això passa també perquè els MRs no és que hagin de ser estancs però s'ha de reduir la mobilitat. No pot ser que

cada vegada que un intern canvia de MR canvia el seu equip, el seu tutor. Es perd tota la informació. (Pau, PJ1)

I és que aquesta separació d'etapes que mana la LOGP ha rebut algunes crítiques (Gómez, 2016); de fet, la tendència europea és aproximar-se a programes individualitzats de tractament (Fernández, 2005). Tot i així, des d'un altre punt de vista, l'estudi reflecteix que aquestes persones, precisament, poden ser agents de canvi en el nou MR que els hi és assignat:

Hem d'aprofitar aquests interns ja conscienciats, ja participatius que se'n van al MR 14. Ells també són agents de canvi, ells han de donar la barrila en el MR 14. [...] Aquest intern és un valor en positiu, perquè ja sigui que passi a tercer grau, que vagi a CP obert, que vagi on vagi, això s'ho emportarà. (Glòria, PJ2)

18.1.2 El diàleg com a eina de socialització

Segons Rogers (1986) és fonamental l'autenticitat, l'acceptació, l'estimulació, la confiança i l'empatia entre les persones que participen en un projecte, i només a partir d'aquí es pot construir el diàleg i la relació d'igual a igual (Ayuste et al., 1994).

En un CP, aquests sentiments s'han de construir igualment, ja que la població interna desconfia de la institució penitenciària. Aquesta desconfiança, com hem vist anteriorment, ve donada per la tradició penitenciària de lideratge directiu i l'aclimatació a la subcultura carcerària (Schlosser, 2008). Els resultats mostren la incredulitat dels interns vers que la institució confiï en ells quan se'ls ofereix la possibilitat de decidir qüestions relatives al MR:

Tenían cierta desconfianza de que esto no lo vamos a conseguir. Vamos a pedir cosas y ya verás cómo nos lo niegan todo. (Montse, PT1)

El problema era la desconfianza de los propios internos. (Salvador, PI10)

I d'altra banda, els interns que participen a les comissions també són mal vistos i són insultats perquè els consideren uns espies pel fet de dialogar amb el personal de tractament i, per damunt de tot, amb el personal funcionari:

[...] els que participen primer deien que tenien problemes per engrescar la resta del pati, que els miraven malament, i els deien "chivatos" i nosaltres els hi dèiem que això no era d'un dia per altre. [...] La gestió participativa és "batirse en cobre", és discutir. [...] Ara que ja fa anys que funciona no hi ha problemes i funciona molt bé. (Martí, PT6)

Alguns dels comportaments que mostren les persones quan són empresonades són el de la submissió (Crewe, 2007) o comportaments antisocials que evidencien els efectes de la

presonització (Gillespie, 2003). En aquest cas, els interns amb comportaments antisocials són vers els interns que col·laboren en el MPiC i també vers el propi espai de MR. Per una part, agredir l'espai és agredir al sistema penitenciari i, per tant, trencar la submissió que senten vers el medi penitenciari. Fins que les persones internes no entenen que respectar l'espai és respectar el lloc on viuen, casa seva (temporalment), el canvi no és possible. Els resultats mostren que el canvi de dinàmiques va ser una tasca complicada:

Ellos entienden el respeto como una cosa de régimen, de sumisión. Aquest és el xip que tenen i diuen: "No voy a poder tirar el papel en el suelo, no voy a poder escupir, no voy a poder...". (Daniel, PI11)

[...] Hay internos que viven el espacio como algo impuesto por la condena y no lo respetan, pero es su casa. Entonces, los que sí lo respetan se cabrean cuando alguien escupe en el espacio que yo estoy limpiando, "Esta es mi responsabilidad, joder, tú no tienes que escupir aquí, tío". Y esto es normativa. [...] Este es el método y es régimen, ¡sí! (Pedro, PV4)

Així doncs, com es constata en aquest estudi i com assenyalen diversos treballs que parlen sobre autogestió, qualsevol canvi s'ha de fer de forma progressiva com succeeix en contextos educatius (Lorente, 2008), mostrar transparència i oferir explicacions constants (Martos-García et al., 2014), i tractar de convèncer als companys i companyes (Sparkes, 1990), també a la presó. Segons Moscoso-Sánchez et al. (2012), el trencament amb les relacions socials de l'exterior provoca un deteriorament de la dimensió social de la població interna. Aquest deteriorament s'evidencia amb la manca d'habilitats socials i comunicatives, en aquest cas, és indispensable respectar els ritmes d'aprenentatge de cada agent i no deixar de difondre i explicar en què consisteix la filosofia del MPiC:

Crec que es treballen aspectes de les habilitats socials i de les comunicacions assertives que en perfils així són molt necessàries. [...] Han d'aprendre a acceptar la diferència i a acceptar que el que es proposa aquí [referint-se a les comissions del MR] a lo millor no t'agrada però ho has d'assumir perquè és una proposta que fa un company que és diferent a tu. I tot això s'ha d'anar treballant. (Dolors, PT2)

Lorente (2005) dins de l'estudi d'autogestió en contextos educatius, estableix que davant les diferències i els conflictes, el diàleg ha de ser respectuós i tolerant per tal de no caure amb l'individualisme, fomentant al mateix moment la seva autonomia. Al primer any del MPiC, el diàleg no va fluir entre els representants dels interns a l'hora de decidir qüestions relacionades amb la millora del MR, i hi va haver disputes entre els membres de les comissions. Hi va haver una clara falta de comunicació i entesa. L'estudi constata que la impulsivitat, l'egocentrisme i la manca d'habilitats comunicatives dels interns del MR fa

indispensable treballar els valors com el respecte, l'empatia, l'escolta activa i l'autocontrol per poder aprofundir en l'autonomia i el diàleg, tal i com aconsellen Lorente i Joven (2009) en contextos educatius:

El dialogo es muy importante. El hecho de que vamos a debatir un tema, yo estoy en contra y tú estás a favor, y lo sabemos los dos, vamos a debatir [...]. se tiene que ir remando poco a poco, es un trabajo de varios días, de meses. (José, PI1)

El trabajo en conjunto te da la posibilidad de no hacer las cosas individualmente... lo que pasa es que hay gente que no lo ha hecho nunca esto, entonces...cuesta. (Javier, PI5)

El diàleg ha de garantir el respecte mutu, l'horitzontalitat en les decisions i evitar imposicions (Martos-García et al., 2016). En aquest sentit, Freire, ja a l'any 1969, indica que el diàleg apareix quan hi ha una relació entre A i B, i aquesta relació es fonamenta a partir del respecte. En aquest sentit, l'estudi reflecteix que l'aprenentatge d'un diàleg assertiu, respectuós i honest, dins del MPiC, és un valor afegit.

Les hores passades al context han possibilitat afirmar com l'espai col·lectiu és un dels aspectes que s'han de treballar més profundament en els CPs, perquè les persones internes no estan acostumades a dialogar i debatre ja que l'entrada en una presó pot afectar el comportament de les persones (Rodríguez et al., 2018).

En aquest punt, especial esment s'ha de fer sobre la possibilitat de comptar amb la mediació entre les persones internes dins del MPiC. La mediació facilita la resolució de problemàtiques que podrien esdevenir més greus si no s'hi intervingués:

Els mateixos van demanar que vingués una entitat externa a fer una formació de mediació. Va ajudar moltíssim perquè eren persones externes. Que et vingui algú de fora i et digui que hi ha formes de parlar, que pots no estar d'acord però que ho has de saber dir, que has de respectar l'opinió de la resta, ho van agrair. En aquesta formació també hi havia funcionaris. (Martí, PT6)

Cosas que quizás antes acabarían en discusión o incluso en pelea. Pues ahora, cuando un interno ve que puede peligrar la convivencia [...] pues va al grupo de resolución de conflictos, se sientan y median. (Pedro, PV4)

La capacitat per solucionar problemes és una de les bases per apoderar la població penitenciària (Wilkinson, 1998, citat a March, 2011). Per tant, la mediació és un sistema d'autocontrol de les pròpies persones internes.

18.1.3 Apropar-se a la vida en llibertat

Segons Restrepo i Francés (2006), les presons no compleixen cap de les funcions per les quals van ser construïdes; també els estudis de Martos-García et al. (2009a, 2009b) destaquen aquesta nul·la funció de reinserció. El sistema penitenciari ha d'ampliar els seus horitzons per no aïllar les persones internes de la societat i educar-les 'de' i 'vers' la llibertat, per convertir-los així en ciutadans actius, participatius i compromesos amb iniciatives que afavoreixen la seva reeducació i la seva reinserció social (Añaños-Bedriñana, 2013). Per aquest motiu, l'educació dels CPs ha de ser transformadora i el sistema penitenciari s'ha de replantejar el seu model organitzatiu per adaptar-se a les noves necessitats (Martín et al., 2013). El MPiC pot ser un d'aquests nous models doncs ofereix a les persones internes l'oportunitat de participar i socialitzar-se des d'una nova perspectiva:

Jo recuerdo haver assistit a comissions on hi havia interns que era per flipar: l'ordre del dia, l'acta de la reunió, els acords presos. Tot això el que fa és donar-li eines bàsiques per després poder afrontar lo que és la vida en llibertat i per anar a buscar una feina, el que sigui, per a que la persona se senti important. (Pau, PJ1)

L'estudi constata, a partir de les pròpies opinions de les persones internes, que el MPiC els ofereix eines i estratègies que els hi permetran afrontar la vida en llibertat amb més garanties d'èxit:

Esto te sirve a ti y puedes escoger algo diferente. Ya tienes una experiencia que has vivido en prisión y puedes aplicarlo. Elaborar un proyecto te puede ayudar luego fuera a pensar y a escribir. Por ejemplo, irme a otras asociaciones, ir a ayudar voluntariamente. (Marcelo, PI4)

Hay gente aquí que no sabe lo que es organizar algo. Pues, el simple hecho de organizar algo ya te vale a ti para cuando tú estés en la calle, [...] Es super positivo para las personas. (José, PI1)

Els propis interns afirmen que el MPiC és el futur de les presons i el futur d'ells mateixos, perquè els apropa a l'exterior: "Yo cuando llegué aquí, dije: "Esto es una prisión del futuro" (Norberto, PI9).

Les dades apunten com respectar la convivència, consensuar problemàtiques, fer-se responsable, i arribar a acords és un pas més per aconseguir la reinserció a la societat. Adquirir les habilitats per a participar en la societat és una oportunitat per les persones internes per a retornar-hi satisfactòriament (Brosens et al., 2015):

Hay gente que normalmente no hace nada, que van contra el sistema. Poquito a poco, pues ya ha participado en repartir alimentos, ha participado en hacer una lista

de personas que van a participar en algo o que han hecho algo administrativo para ese proyecto en concreto. [...] Son hábitos, no dejan de ser hábitos. [...] A nivel personal, tú dices, bueno estoy en un MPiC y estoy en una comisión. Eso no es lo que te va a dar la libertad, eso no es lo que te va a dar una programada. Eso es simplemente una cosa más de todas las que haces, que te valida a que tú obtengas la libertad, tu permiso. [...] A lo mejor es el primer paso de un gran camino. (Claudio, PI8)

Yo he tenido que ser presidente de mi escalera, claro y el presidente en teoría tiene que ir a todas las reuniones, tiene que convocar las reuniones. Y bueno, yo le encuentro ese símil. Esto te vale para la vida exterior. Hay gente aquí que no sabe lo que es organizar algo. Pues, el simple hecho de organizar algo ya te vale a ti para cuando tú estés en la calle, [...] Dices: “vaya tontería”. Bueno, es una tontería, pero hay que organizarlo. [...] Tener que llevar a cabo un proyecto, te crea una responsabilidad. Redactar es una responsabilidad. Es super positivo para las personas. (José, PI1)

El MPiC estudiat segueix la recomanació de Martín et al. (2013), quan afirmen que les persones internes han de construir per si mateixes itineraris d'incorporació social que culminin de la forma més positiva possible, ja que la reinserció social és la finalitat última de les presons, segons la LOGP (1979). Aquest model segueix, també, la línia descrita per Lorenzo et al. (2013) on la funció educativa, de reeducació i reinserció social pren més importància que la funció repressora, de retenció i custòdia de detinguts.

Perquè l'apropament a la societat sigui més efectiu hi ha d'haver un contacte real amb l'exterior. Segons Cashin et al. (2008) i Cunha (2014) aquest contacte amb l'exterior és important per trencar el mur que separa el dos mons. L'estudi mostra que aquest contacte és important perquè la persona interna retorni a la vida en llibertat amb una xarxa exterior:

És vital per moltes coses, perquè qui entra al medi penitenciari ha de retornar al seu origen, al seu barri, a la família. [...] Ha de retornar a la xarxa de recursos externs, que la xarxa de recursos externs tingui participació amb l'interior i que els interns de l'interior tinguin contacte amb la xarxa. [...] Els agents externs són una normalització del fet penitenciari. (Pau, PJ1)

Com afirmen Añaños-Bedriñana i Yagüe (2013), les polítiques socials necessiten el compromís i el recolzament de les institucions comunitàries responsables de les polítiques socials i de les entitats de l'entorn per assolir l'objectiu que cerquen els CPs: la rehabilitació i la reinserció. Però, tal i com expressa la Montse (PT1), l'Administració s'ha d'implicar més en aquest procés per conèixer les necessitats reals de la població interna: “Yo creo que

tendrían [parlant de la SGPRS] que implicarse, tendrían que conocer cuáles son las necesidades de los internos” (Montse, PT1).

Aquest compromís ètic inclou a les institucions penitenciàries en la rehabilitació de les persones internes en els seus drets i deures cívics per tal de construir processos de canvi (Caride i Gradaïlle, 2013). En aquest esforç, les institucions penitenciàries són responsables d'oferir activitats als CPs (Hetland et al., 2007) que, d'una forma o altra, estableixin ponts amb l'exterior (Ríos Martín i Cabrera, 1998), ampliant la mirada de les persones internes, com succeeix dins del MPiC:

És una manera de que la societat entri a dintre de la presó, allò que es trobaran a fora, doncs intentar-ho una miqueta que ho puguin trobar aquí. [...] Es fa perquè vegin que fora es fan aquestes coses, al menys que les coneguin i tinguin opcions de relacionar-se de diferent forma. Són les relacions humanes que nosaltres intentem que quan estiguin a fora ho normalitzin. (Teresa, PT4)

Per Añaños-Bedriñana et al. (2013), aquest procés ha de venir acompanyat de la sensibilització, conscienciació, coordinació i treball col·laboratiu amb el teixit social comunitari proper. Segons Beristain (1988), aquesta col·laboració també és una ajuda a la societat en general.

El PM MPiC defineix que la intervenció en execució penitenciària la componen un conjunt ampli d'agents que permeten generar processos de canvi i que, amb la seva actuació, possibiliten una incorporació a la societat de les persones internes de manera eficient i sense noves transgressions. Així doncs, hi ha d'haver la voluntat i l'interès d'aquest acompanyament dels agents exteriors. Tal i com es determina en el document de la DGSP (2013), la finalitat de la reinserció social implica la corresponsabilitat comunitària i el compromís de tots els agents socials. En “Els models de participació i convivència” de la DGSP (2013) es destaca que la implicació de les persones internes que hi viu als MRs amb MPiC amb el teixit comunitari és clau, així com la participació d'entitats col·laboradores i de voluntariat dins del MR com reflecteix el Martí (PT6):

[...] De fet parlaves amb els interns que fa dos anys estaven fent el programa de la Creu Roja de voluntariat que et deien: “Això no ho havia fet mai, dedicar el meu temps gratis i sense rebre res a canvi cap a una altra persona que ni conec. Això m'ho ha donat el projecte del MR 7 i m'està fent sentir súper bé. Possiblement surti i vulgui fer alguna cosa o almenys he canviat el xip, ja sé que fer alguna cosa de voluntariat et reconforta”. (Martí, PT6)

El contacte amb agents exteriors és importantíssim per a la població interna i permet normalitzar, vers i cap a la societat, el sistema penitenciari. La relació amb persones

externes donen frescor a la població interna i ofereixen la possibilitat d'establir hàbits de conducta i actituds diferents als que poden establir amb el personal professional:

Amb gent de fora no han de fer cap paper perquè la gent ni els jutja, ni té capacitat per decidir aquestes coses. Hi ha més d'autenticitat i més sinceritat. Hi ha una implicació més real amb les coses que els hi aporta la gent de fora. També ajuden moltíssim a normalitzar. La gent de fora aporta el que hi ha a fora a dins de la presó de manera real i oberta, i és molt important. (Cristina, PD1)

Els agents externs són una normalització del fet penitenciari. (Pau, PJ1)

El contacte amb persones de l'exterior posa a prova aquesta estigmatització que pot tenir l'agent extern i també la que pot tenir el propi intern d'ell mateix. Segons diversos estudis, la persona interna es crea un estigma de culpabilitat que necessita treure's de sobre (Goffman, 1963; Restrepo i Francés, 2016):

Has de pensar que aquí hi ha molts interns diferents, amb moltes condemnes diferents però estem parlant d'interns de molts anys de condemna, que tota la vida ha estat molt lligada a la delinqüència, o a bandes llatines. Quan a aquesta gent la col·loques en un entorn completament diferent al seu, amb agents externs a dins de presó o sortint ells a fora, ells se senten part d'un grup que els tracta com a persones normalitzades, d'un entorn social normalitzat, no estigmatitzat. [...] Poden ser ells, o sigui la seva essència allà surt. I això és brutal perquè ells mateixos flipen. (Dolors, PT2)

Quan les persones internes surten a l'exterior per participar en alguna activitat amb alguna associació o entitat, els hi permet relacionar-se normalment en aquest context al qual s'hauran d'afrontar un cop surtin en llibertat. Segons Brosens et al. (2015), la participació en aquest tipus d'activitats pot ajudar a les persones internes a retornar a la societat civil.

D'altra banda, l'estudi mostra que el personal penitenciari tendeix a pensar en què és el millor per a la població interna, sense tenir en compte quines són les seves demandes. Tal i com afirma Esposito (2020), la planificació i la implantació de les activitats ha d'estar organitzada conjuntament amb la població interna. Aquest canvi de paradigma, en què són les pròpies persones internes les que escullen el tipus de col·laboracions externes, és clau per atendre les seves necessitats i que siguin més significatives i efectives:

Haig de preguntar les necessitats, [...] i això és una cosa que pequem molt, els hi diem has d'anar per aquí, has de fer això, has de fer lo altre, què vols fer? Potser no vols treballar i pots permetre't estudiar un curs de cuina un any. Doncs, anem a buscar un curs de cuina. Hi ha moltes opcions. (Martí, PT6)

Dins del MPiC, les comissions esportives proposen i duen a terme nombroses col·laboracions amb agents exteriors que motiven i incentiven la població interna vers la pràctica d'AFE. Darrera d'aquestes iniciatives hi ha un gran treball a l'hora d'elaborar els projectes i de justificar els seus objectius. La iniciativa del projecte "Ballem a Salut Mental" és una mostra de la motivació dels interns del MPiC per l'AFE. El projecte, que inicialment estava encaminat a distreure la població interna de Salut Mental, es va convertir en una teràpia per als propis participants del projecte:

Nunca he tenido contacto con ese tipo de personas, incluso los rechazaba porque pensé que me podían buscar problemas. Al no estar bien de mente puedo decirle algo mal u ofenderlo y pegarnos. Pero darme cuenta de que no es culpa de ellos, simplemente han nacido así. [...] Era yo el que los miraba mal, que los rechazaba y ahora ellos me cambiaron. La vida me ha cambiado. Me hicieron pensar: ¿Por qué rechazarlo? ¿Por qué los tratan así? Se ríen de ellos, ¿por qué? Son chicos muy inteligentes, yo me quedaba sorprendido con algunos de ellos. (Norberto, PI9)

Una de les potencialitats de l'AFE és el treball de valors a través de la participació amb grups externs al CP (Gras, 2003; Ríos, 2004). Segons Peschers i Patterson (2011), la participació amb agents externs permet que la població penitenciària es transporti fora de presó i els ajuda emocionalment a afrontar el dia a dia a presó i socialitzar-se amb persones amb qui comparteixen aficions físico-esportives en contextos esportius de l'exterior. Des de l'àrea d'AFE del CP estudiat s'intenta fomentar aquesta resocialització a través de l'entrada d'agents externs i normalitzar així el sistema penitenciari vers l'exterior:

Som un equip, aleshores ve un altre equip i anem a jugar, normalitzar la situació una mica. Això és el que passaria al carrer, no? Si tu estàs entrenant a un equip, jugaries amb un altre equip. [...] Un d'ells em deia: Això és llibertat aquí dins, ens dones dies de llibertat. (Diana, PE1)

A partir d'aquesta participació es podran establir ponts amb l'exterior a través de l'AFE (Middleton, 1983) que poden promoure conductes pro-socials per una futura inclusió social (Fryer, 2005; Gallant et al., 2015). Segons Gras (2005), les sortides esportives programades, tot i que tenen l'objectiu de competir i compartir valors esportius, inclouen una sèrie de premisses encara més importants com són afrontar l'estigmatització, citada anteriorment, i la legitimitat de la seva presència en esdeveniments socials:

És a dir, què fa un intern havent d'anar el cap de setmana a l'àrea esportiva de la presó? M'ho invento eh!, podent sortir a l'exterior? Doncs, que surti a l'exterior, que vagi a un gimnàs, que conegui persones normalitzades. Tot això, al final, és vital. (Pau, PJ1)

En altres paraules, aquests sortides programades amb altres grups permeten potenciar la socialització (Arribas et al., 2001). A nivell espanyol, segons l'informe de Devís-Devís et al. (2012), més del 50% dels interns participen d'esdeveniments esportius comunitaris, sigui sortint a participar a l'exterior o els participants de la comunitat entrant a presó. Aquest tipus d'esdeveniments ajuden a reflexionar a les persones interns del què poden aportar a la societat:

La reflexió que van fer els interns: “És que nosaltres quan estem aquí dins sempre estem esperant que ens ajudin. I poder, nosaltres també podem ajudar! I ara ens n'adonem i potser és corrent o muntant una cursa i estem ajudant. Mira quina cosa més fàcil, però quan estem aquí dins ens tornem tan egoistes i sempre ens fem les víctimes i estem esperant que algú ens ajudi, que algú ens pagui les curses”, va ser una reflexió super xula. (Diana, PE1)

Empatia, companyerisme i respecte són alguns dels valors que necessiten ser més treballats per aconseguir fites comunes. Les curses solidàries potenciades des del CP han possibilitat a una part de la població interna conscienciar-se del valor col·laboratiu i cooperatiu de l'AFE. L'AFE pot ser un mitjà o un vehicle per apropar la població interna a l'exterior, i no exclusivament un objectiu per se. Segons Gras (2005), la participació en activitat esportives comunitàries ajuda a la persona interna en el seu retorn a la societat i trenca els estereotips de la pròpia comunitat. L'AFE permet adoptar un rol positiu i afermar alternatives de temps lliure un cop la persona interna finalitza la seva condemna (Chalat, 2012; Meek, 2014; Nichols, 1997).

18.2 AFE: UNA PORTA MÉS A LA SOCIALITZACIÓ

L'AFE pot contribuir a la formació integral de la persona en l'àrea social evitant la soledat i fomentant la relació amb els altres (Oja i Telama, 1991). Altres estudis van més enllà i reconeixen en l'AFE la capacitat de fomentar la cohesió i la inclusió social (“Libro Blanco sobre el deporte” elaborat per la Comisión de las comunidades europeas, 2007; Balibrea i Santos, 2011; Mukiza, 2014). Altres estudis, a part d'anomenar la promoció de la inclusió, també citen la capacitat de fomentar el capital social de l'AFE (Maza, 2004, Maza i Carranza, 2009). Segons Gaspar Maza (2004, Maza i Carranza, 2009) aquest capital social es relaciona en l'aprenentatge de normes, regles, tècniques, tàctiques i hàbits que pot ser útil per la vida en societat per crear xarxes, tot i que per aconseguir aquests beneficis s'han de donar les condicions necessàries (Collins i Kay, 2003).

L'entrada d'una persona a un CP, segons es reflecteix a l'estudi i es recull àmpliament a la literatura, trenca amb les relacions socials exteriors i l'allunya de les persones properes.

Aquesta dessocialització i pèrdua de rols amb el món exterior influeix en la capacitat per reinserir-se de nou a la societat un cop finalitzada la seva condemna (Cabrera, 2002).

En un entorn hostil que dificulta les relacions socials, la participació en AFE pot ser una oportunitat per a la socialització (Ramírez et al., 2004) i la resocialització (Martín-González et al., 2019a; Moscoso-Sánchez et al., 2017), donat que les relacions interpersonals que es generen i la pertinença a un nou grup ajuden a augmentar el seu benestar psico-sociològic:

En una carrera pel camp del Barça, per Sants un noi de 20 o 30 anys, que diu: “No l’acabaré”. I jo: “Sí que acabaràs la cursa, i la farem”. I hi va haver moments que parava o baixava el ritme per a portar-lo. (Daniel, PI11)

Perquè tu estàs al gimnàs i algunes vegades estàs sol, i algú que passa per aquí li dius: “Ei, ajuda’m un moment”, i t’ajuda. I ja fas com aquesta primera presentació: “I fa molt de temps que fas esport? Sí, no sé què. Vindràs un altre dia? Sí. Doncs vinga, ja t’ajudo jo o si necessites ajuda”. I fas com relació. Sí, en l’esport, al carrer o aquí, fas com amiatat. (Tomás, PI2)

Són diverses les investigacions que constaten que l’AFE minimitza els efectes de la privació de llibertat gràcies a la interacció que genera (Gras, 2003; Moscoso-Sánchez et al., 2017; Ríos, 2004; Viñas, 2012) i l’assoliment d’habilitats comunicatives a partir d’aquesta socialització (Lleixà i Ríos, 2015, Mukiza, 2014). Aquests beneficis, tal i com passa també en altres àmbits, complementen el procés d’inclusió social (Coalter, 1996; Meek et al., 2012; Nelson, et al., 2006; Williams et al., 2015).

En prisión te has acostumbrado a no relacionarte, y entonces empiezas a jugar a futbol, y bueno, pues empiezas a hacerte coleguita de uno, coleguita de otro, pues yo creo que eso ayuda a relacionarte. (Claudio, PI8)

Com reflecteixen els interns, l’AFE ofereix la possibilitat de relacionar-se amb persones amb qui comparteixen espais, activitats i interessos físico-esportius, obrir-se dins d’un medi on es desconfia de tothom. No es fàcil crear relacions socials en un CP (Martín-González et al., 2019a) i menys quan les identitats positives són limitades (Opsal, 2012). Segons l’estudi, la pràctica físico-esportiva en el CP facilita compartir objectius comuns que posen a prova una sèrie d’actituds com l’empatia, el compromís, l’ajuda, la humilitat i l’acceptació. La tècnica d’esports mostra, en aquesta cita, el repte i l’esforç que va suposar realitzar una marató i que tots arribessin junts a la meta:

Al running ho he vist molt clar. Perquè, avui corres 2 kilòmetres, demà en fas 5 i al final estàs fent una marató. Jo recordo quan els hi van proposar: [...] “Mira hem pensat en vosaltres per fer el projecte de la marató”. “Com? 42 km? No podem”.

Dic: “Sí, clar que podeu! Es necessita un entrenament”. Aquests tios estaven corrent llavors com a molt 8-10 km, com a molt. [...] Llavors, aquí s’ha vist, ells ho diuen: “Es que vas viendo que sí, que al final llegas a 25 i que sí que llegas a 30” I ostres, demà em toquen 32 i els fem. (Diana, PE1)

Per tant, l’AFE pot trencar l’individualisme que es viu a presó a través del treball en equip i fomentar el companyerisme (Fryer, 2005; Leberman, 2007; Ríos, 2004). Així doncs, l’AFE ajuda en el desenvolupament d’un esperit de millora personal i grupal, modificant l’egoisme i introversió que permet a les persones internes intercanviar coneixement (Moscoso-Sánchez et al., 2017):

Yo era el más reticente para hacer alguna actividad con alguien de otro MR, por las tipologías delictivas. Diana me hizo tragar, [...] aquí uno viene a lo que viene, y si quieres hacer deporte vienes y, si no te gusta, te vas. Me apretó un poco y al final seguí yendo, y cogí mucha confianza. (Baltasar, PI7)

En aquest sentit, l’AFE ofereix l’oportunitat a la persona interna de formar part d’un equip i treballar cooperativament, promoure el respecte mutu i potenciar la responsabilitat individual i de grup (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Ríos, 2001). Tot i que Ríos (2006) lliga aquestes relacions a la capacitat física i tècnica dels participants, l’estudi constata que no sempre és així. L’assoliment de fites comunes, a partir d’un treball constant de consciència de grup, suposa fomentar el treball en equip, l’acceptació de les diferències i les limitacions individuals, el respecte i l’ajuda:

Estem anant a curses amb una nena que té síndrome de Rett. Un grup de 30 persones portant en aquella nena per donar difusió del síndrome i recaptar diners. [...] El nostre objectiu és arribar tots en equip, arribar junts. [...] S’aconsegueix fent molts entrenaments junts, passi el que passi, encara que aquest es faci mal, anem a aquest ritme i intentem treballar un munt la ment. [...] Algun d’ells em deia: “Li he explicat a la meva família i la meva família vol anar a córrer amb la nena”. [...] Al final, tu aquí estàs fent una activitat de running, aquí al CP, que dius quina tonteria, a priori. Però estan, fins i tot, millorant la seva relació amb les famílies i les seves famílies estan fent alguna cosa que no farien, també. (Diana, PE1)

A partir d’aquí, l’AFE ajuda a crear una xarxa social lliure de prejudicis, millorar les relacions socials (Clarke et al., 1986; Martínez-Merino, 2018; Molina et al., 2016) i potenciar l’empatia (Vanman, 2016). El resultat més important de la participació esportiva és la creació i enfortiment de les relacions socials i l’amistat (Frey i Delaney, 1996), per damunt de la soledat i l’angoixa que provoca l’empresonament (Ruíz-Castillo i Castillo-Algara, 2014) és fonamental.

L'AFE facilita la construcció d'identitats individuals i col·lectives a partir del component emocional, i pot afavorir la convivència (Soler et al., 2017). En els CPs, la participació a les AFE serveix per construir identitats a partir de les experiències compartides (Martos-García et al., 2009a, Martín-González et al., 2019a). L'estudi mostra que si una persona es troba bé amb una mateixa, també està millor amb el seu entorn i permet afrontar emocions, situacions i problemàtiques des d'un altre punt de vista. Així doncs, l'AFE pot col·laborar amb la modificació de la conducta a la presó (Chamarro, 1997; Gómez, 2006, Mukiza, 2014) i pot suposar el despertar i la reparació necessària per transformar la personalitat de l'individu (Irwin, 2009) com expliquen el Sergi (PE2) i el Salvador (PI10):

Hi haurà més cooperació social pel simple fet de compartir amb algú l'esport es crea un vincle emocional i crec que és una manera fàcil de fer-ho dins d'aquestes cases. (Sergi, PE2)

Fèiem un grup cohesionat. Inclús, uns es sacrificaven o baixaven l'entrenament perquè nosaltres poguéssim millorar. (Salvador, PI10)

De tota manera, cal parar esment al fet que l'AFE tant sols contribuirà a la inclusió social si genera actituds pro-socials i ofereix oportunitats per a una ciutadania activa (Cameron i MacDougall, 2000). A la presó, igual que en la vida en llibertat, l'AFE tant sols farà possible aquests conductes i actituds pro-socials si es fomenta: el diàleg per a la resolució de conflictes; la participació; la promoció del respecte i l'acceptació de les diferències individuals; i el desenvolupament de les habilitats socials, ja que aquests aspectes no vénen donats implícitament (p. e. Amat i Batalla, 2000; Arnold, 1991; Gutiérrez, 2004):

Els valors els tenim les persones totes i cadascú amb la seva actuació [...] Per tant, trenco un mite que diu que l'esport té molts valors, no, és mentida, els tenim les persones. (Víctor, PJ3)

Tot i que hi ha diversos autors que afirmen que l'AFE pot afavorir la reinserció social en el sistema penitenciari (Castillo, 2005; Chamarro, 1993; Moscoso-Sánchez et al., 2012), l'esport no reinserta o socialitza per naturalesa (Ionescu et al., 2010). Segons Devís-Devís (1996), els comportaments positius a través de l'esport s'han de buscar explícitament. Són diversos els estudis que expliquen com l'AFE no genera inclusió per si sola (Maza, 2004) i, per tant, és complicat determinar el paper de l'AFE com a element de reinserció en els CPs (Ayuso, 2003; Chamarro, 1997; Martos-García, 2005).

L'estudi constata que sense un acompanyament professional i un context determinat, l'esport pot ser l'expressió d'agressivitat continguda sense pautes, ni normes i, per tant, un lloc de batalla i de disputes. Els interns també expliquen que, en ocasions, l'AFE no fomenta

la inclusió social, sinó que marca diferències entre la població interna i l'esport, en aquesta tessitura, pot ser un camp de batalla:

En aquest MR hi ha un grup que van junts a la tarda a musculació que s'han començat a fer dir els "killers". I quan marxaven, dos o tres dèiem: "Ostres, no estan aquells, ara podem entrenar tranquils". (Daniel, PI11)

Cuando jugaban al fútbol, era como si estuvieran peleando, pero en fútbol. Siempre yo quiero ser mejor que el otro, quién es más fuerte aquí, quién se hace respetar más, claro, pero eso tampoco, no te lleva a ningún camino. (Marcelo, PI4)

Segons Meek i Lewis (2012), la competitivitat pot portar efectes poc saludables i, fins i tot, pot promoure comportaments anti-socials i augmentar les desigualtats (Duran, 1996; Coalter, 2007; Kaufman i Wolf, 2010; Meek, 2014; Vaiciulis et al., 2011). Mukiza (2014) esmenta que alguns estudis mostren que l'AFE desenvolupa conductes antisocials i qualitats negatives com el domini, l'hostilitat, o la desobediència a les regles. L'esport és un vehicle per a noves oportunitats de relació social però dependrà de com es plantegin, gestionin i s'implementin les activitats (Conley, 2004). Per tant, els programes esportius penitenciaris s'han d'ajustar a les necessitats de la població interna i a les característiques del context (Moscoso-Sánchez et al., 2012).

L'AFE dins del marc del MPiC permet escoltar les necessitats dels interns i diversificar les pràctiques físico-esportives que permeten apropar persones amb diferències religioses, ideològiques, culturals, etc., amb un objectiu comú:

Éramos seis integrantes y formábamos parte de bandas en la calle, bandas diferentes, cuatro bandas diferentes. Y el MPiC en el MR y las ganas de bailar nos dio la oportunidad de juntarnos [...] A mí me ha ayudado a interactuar con personas que nunca te llevarías. Yo no me llevaba con gente ecuatoriana, ni colombiana. (Norberto, PI9)

El ball ha estat una oportunitat per apropar-les i construir conjuntament coreografies a través de l'esforç, del diàleg i la diversió. L'estudi constata que, a través del ball i la música, els interns es senten lliures, feliços i alegres, unes emocions que es "contaminen" a la resta de persones de l'entorn i les anima a que s'uneixin al grup:

A mí me aporta felicidad, la verdad. [...] Somos caribeños y la música para nosotros es alegría. Pero también para el patio es una alegría, que a lo mejor un compañero está aburrido en el patio y se sube: "Ah, vamos a ver lo que están haciendo los chavales", y suben, bailan con nosotros, interactúan. [...] Esa felicidad nos la transmitimos, esa alegría. (Norberto, PI9)

El MPiC possibilita la creació de projectes amb interessos comuns entre les persones internes. A partir d'aquí, l'AFE és capaç de crear aliances regeneradores i saludables.

L'ambient afavoridor en què es viu als MRs de MPiC, i l'AFE que s'hi practica, facilita establir noves relacions no només entre els interns, sinó amb els professionals amb qui comparteixen espais, inquietuds i consells, com també ressalta l'estudi de Moscoso-Sánchez et al. (2017). En aquest estudi s'afirma que l'esport ajuda a establir relacions amb els i les funcionàries de presons i ajuda a acceptar la seva autoritat, així com acceptar o resoldre els conflictes, d'acord amb les nostres troballes:

Compartiendo con gente del exterior (referint-se als i a les professionals que treballen al centre). Yo nunca había jugado, ni quería jugar con ellos. Pensaba que los que compartían algo con los de calle eran unos chivatos. Ese pañuelo se me ha quitado, he cambiado [...] Aquí hay muchos funcionarios que juegan a básquet con nosotros y a lo mejor nos dan tácticas. [...] En realidad ellos son personas y vienen a hacer su trabajo y no lo ves como al enemigo, [...] no tiene nada personal contigo. (Norberto, PI9)

Es coincideix també amb el treball d'Arribas et al. (2001), el qual proposa generar contextos compartits d'activitats esportives amb la col·laboració de professional multidisciplinari. L'esport és un element facilitador per trencar la barrera entre la població penitenciària i el personal professional (Moscoso-Sánchez et al., 2012; Sabo, 2001) i millorar les seves relacions (Meek i Lewis, 2014b).

Els programes educatius d'AFE als CPs han d'afavorir la reeducació i la rehabilitació (Castillo, 2004; Chamarro, 1993; Chamarro et al., 1998; Ríos, 2001, 2004). L'obtenció d'aquests aprenentatges d'hàbits en un CP poden ser molt útils per afavorir pautes i rutines per una vida en societat de forma saludable i d'autocontrol davant els reptes de la vida en llibertat (Martín-González et al., 2016, 2020). Les AFE col·lectives genera un sentiment de grup molt positiu (Martín-González et al., 2019b) i afavoreixen la continuïtat de la seva pràctica un cop finalitzada la condemna, si apliquem els resultats d'un estudi semblant amb dones pilotaris en llibertat (Fernández-Lasa et al., 2015). L'assoliment d'hàbits saludables pot afavorir la reinserció (Martín-González et al., 2019a). La Diana (PE1) afirma que, si hi ha un bon enfocament, l'AFE pot conduir a innumbrables aprenentatges: "Jo era conscient que l'esport podia aportar molts valors, podies fer moltes coses, podies treballar amb ells de mil maneres però juro que no em pensava que tantes. És bestial els aprenentatges que tens aquí" (Diana, PE1).

Segons Esposito (2020), els CPs s'han de transformar d'una institució total a una institució social, i l'esport ha de ser un mecanisme afavoridor (Negro, 1995). Per aquesta

transformació és fonamental el recolzament de la societat i la voluntat de la persona interna (Castillo i García, 2017).

Malgrat les virtuts descrites en aquest apartat, l'estudi de Caplan (1996) assenyala que molts interns no continuen la seva activitat esportiva recreativa després del seu alliberament, com també opina el Tomás (PI2):

Hi ha gent que aquí estudia o fa esport perquè no té res a fer. [...] Però després quan surti al carrer, què? Faràs esport, amb totes les coses que tens? Si aquí que tens molt temps lliure no fas quasi res, tu quan estàs al carrer, que t'has de preocupar de moltes coses: la casa, l'aigua, els nens, la dona, la família, el treball... No tens temps al carrer. T'ha d'agradar molt, si no, no ho fas. (Tomás, PI2)

En sentit contrari, el testimoni de la Diana (PE1) mostra que alguns dels interns que realitzaven AFE en el CP continuen realitzant-ne un cop han acabat la condemna:

L'any passat, jo vaig fer a nivell individual la maratón de Barcelona amb "Egoísmo Positivo". Em van avançar dos ex-interns, gairebé em poso a plorar, en serio!. Havien fet, aquí, atletisme amb nosaltres del MR 11. [...] Fa molta il·lusió, al final és això. Ara els hi ha arribat permisos a 2 dels que estan fent el projecte de la maratón i em van dir: "en 6 mesos ja estaré en tercer grau, [...] a partir d'ara ja ens veurem a les curses". Ells ja són runners. (Diana, PE1)

Aquests casos de transferència, encara que puntuals, posen de manifest que l'impacte físic i mental de l'AFE practicada durant l'empresonament pot seguir ajudant i formant part de la vida de les persones internes un cop finalitzada la condemna. D'aquesta manera, es pot fer front als reptes de la vida en llibertat (Martín-González et al., 2020; Muller et al., 2018), així com l'adquisició d'hàbits saludables (Martín-González et al., 2019b), fet que constata els beneficis de la pràctica d'AFE (Gordon et al., 2018).

L'AFE pot ser un catalitzador de canvis personals per a la vida pública (Nair et al., 2006; Meek i Lewis, 2014b), tot i que és difícil de demostrar quan la persona interna està en llibertat (Zubiaur, 2017). Per tant, no es poden atribuir més valors dels que ja té l'AFE, tenint en compte la fràgil transferència de socialització en un medi tancat (García Ferrando et al., 2002). Per tant, tot i que l'AFE pot col·laborar en el procés de socialització entre la població interna, no és suficient per aconseguir la reinserció (Moscoso-Sánchez et al., 2017)

Una altra forma de fomentar la inclusió social a través de l'AFE és la formació. Tal i com apunta Castillo (2004) en un estudi realitzat en una presó espanyola que oferta cursos d'arbitratge i cursos de formació, l'esport és una possibilitat laboral fora de la presó. En aquest sentit, cal destacar que segons l'estudi comparatiu amb quatre presons europees

que fan Devís-Devís et al. (2012), Espanya encapçala destacadament la llista de nombre d'interns que participen en algun curs per obtenir un certificat esportiu. La formació dins de l'àmbit de l'AFE és una oportunitat laboral per aquelles persones que els hi agrada l'esport i mostren interès per formar-se:

Donem la possibilitat de que es puguin formar. Que siguin ells que mentre estan privats de llibertat puguin ajudar a d'altres persones a fer esport, per què no? I que sigui una de les tasques que pugui tenir l'auxiliar. Busquem programes que els vinculin amb entitats de l'exterior que tenen la capacitat de formar i d'acreditar aquesta formació. [...] Que també se'ls obri un camí diferent de possibilitats d'inserció laboral. Però això, primer ha de passar per una formació qualificada. (Víctor, PJ3)

La formació, a part de ser una sortida laboral, també és una forma de motivar i engrescar a la població interna:

S'havien fet cursos d'entrenador de futbol i venien persones de l'exterior a donar classes. Van ser súper interessants i els interns estàvem contents i motivats, però es van deixar de fer. (Ramón, PI6)

En el curso de socorrismo nos enseñaron mucho, todos los valores del deporte, y lo haces extensible a los que están contigo. (Claudio, PI8)

El nombre de formacions en els CPs són menys de les desitjades, ja que precisa de la col·laboració externa i el suport econòmic, segons els tècnics de la SGPRS. D'altra banda, la categoria laboral del personal esportiu no permet impartir formació reglada a la població interna. Es constata així que la formació esportiva dins dels CPs es pot potenciar encara més perquè les persones internes tinguin l'opció de vincular-se amb entitats externes, facilitant així la seva reinserció social i laboral:

Si disposéssim de "x mil d'euros a l'any" [...], cada any faríem 6 cursos, 2 aquí, 2 allà i aniríem rotant, i aniríem traient remeses de 10 o 12 persones cada any que sabem volen fer això. Però malauradament no tenim pressupost, per tant comptem amb la bona voluntat de les federacions. (Víctor, PJ3)

La formació, sense cap dubte, tinc claríssim que és per on hem d'anar. [...] Per aquesta gent podria ser una sortida professional. Fer-ho possible i que surtin d'aquí amb els títols fets i facilitar-los-hi la reinserció a nivell laboral mitjançant l'esport. [...] Vaig proposar-ho una vegada a DG: per què no fem conveni amb alguna federació...? el personal trainer, que no necessiten batxillerat ni res, monitor de sala i monitor d'activitats dirigides, per exemple. Al final ho fa un llicenciat en INEF això,

ho faig jo! No falta que m'ho pagueu, ho faig jo en el meu temps, però se'm va dir que hauríem de tenir en compte que potser ens treien la feina a nosaltres. (Diana, PE1)

Tot i així, cal tenir present que l'estudi de Martos-García et al. (2009a) indica que el fet de tenir la titulació de monitor esportiu o de socorrista no són suficients per a la inclusió social. L'AFE a través dels seus valors utilitaris i terapèutics pot contribuir a la humanització de la vida a presó (Ríos, 1989, 2004) i pot ser un element de compensació, però no de reinserció (Martín-González et al., 2020). Tot i que manquen estudis sobre els efectes de l'AFE en la població penitenciària (Moscoso-Sánchez et al., 2017) i que l'exercici no pot canviar la massificació, ni la manca d'assistència sanitària, si que pot canviar l'experiència de l'empresonament (Brenowitz et al., 2014) manifestant beneficis, almenys des del punt de vista de la interpretació de la població interna que realitza AFE (Martín-González et al., 2020) com mostra la investigació: "Una presó sense activitat esportiva seria un desastre" (Norberto, PI9).

Segons la WHO (1986), per assolir un estat de benestar físic, mental i social complet, un individu ha de ser capaç d'identificar i realitzar les seves aspiracions, satisfer aquestes necessitats, i canviar o fer front a l'ambient on viu

PART V. CONCLUSIONS

19 NOUS CAMINS PER ACOMPANYAR LA POBLACIÓ INTERNA

Els resultats obtinguts de la investigació mostren que una altra forma d'entendre l'acció socioeducativa en el sistema penitenciari és possible. Així mateix, és possible minvar els efectes de l'empresonament i millorar la qualitat de vida potenciant un paper actiu a la població interna. Dotar d'eines i estratègies a tots els agents del MPiC per potenciar la humanització de la institució permet trencar amb la subcultura de la presonització. Tenint en compte aquesta consideració general i els objectius establerts, les conclusions estan estructurades en dos blocs:

- La governança: aprendre a conviure i a participar
- L'AFE: una eina més dins i fora de presó

19.1 LA GOVERNANÇA: APRENDRE A CONVIURE I A PARTICIPAR

19.1.1 La participació democràtica

La LOGP i el RP possibiliten la participació de la població interna en certs aspectes de la seva vida a presó però la realitat dels CPs és que aquesta possibilitat de decidir és gairebé nul·la. Altrament, el MPiC fa real aquesta participació donant veu a les persones internes implicant-les en la seva trajectòria penitenciària i en un procés de canvi i millora personal.

La participació democràtica és essencial en qualsevol societat i per a una bona governança. És una manera de donar major poder, autoritat i influència a la població en les decisions que l'afecten directament a partir de la interrelació dels organismes encarregats de la direcció política. Els CPs conformen una societat diversa i plural; i els MRs són unitats de convivència que necessiten ser ateses des de la seva especificitat grupal i diversitat individual.

La participació democràtica en el MR a través de les comissions, les activitats i els esdeveniments fomenta la participació tant a nivell individual com col·lectiu atenent les necessitats pròpies. Donar resposta a les demandes de la població interna suposa una millora emocional i social bàsica per la convivència modular.

La metodologia de treball del MPiC proporciona estratègies per a què la població interna esdevingui més autònoma dins del sistema, proporcionant-li l'oportunitat de ser escoltada i poder dur a terme les seves propostes. Donar veu a les persones internes fomenta la seva capacitat per expressar idees i sentiments que fins aleshores eren reprimides, amagades o rebutjades, i que la institució penitenciària desconeixia.

El primer efecte, i més immediat, d'aquesta participació democràtica entre la població penitenciària és l'ús del temps i l'espai. La literatura i els resultats de la investigació mostren que la percepció del temps i els espais disponibles tenen una influència directa amb la interpretació i vivència de l'empresonament. El MPiC permet una ocupació i ús del temps i de l'espai més amable, facilitadora i 'normalitzadora' dins d'un CP. Les persones internes dins del MPiC tenen la possibilitat d'escollir quina activitat realitzar entre els diversos espais disponibles (biblioteca i sala d'ordinadors, gimnàs, ludoteca), el que ofereix una sensació de llibertat que relaxa l'intern i proporciona estabilitat emocional. D'altra banda, la disponibilitat dels espais també permet realitzar activitats auto-gestionades (grup de ball, música, ioga...) i la realització d'actes diversos, esdeveniments o tallers que són consensuats i decidits per les comissions. La lliure disponibilitat dels espais descongessa l'ocupació del pati i permet una ocupació més àmplia i variada dins del MR. Així, l'espai té un ús individual i col·lectiu alhora. Al mateix temps, el MPiC permet ocupar el seu temps de condemna dins del MR realitzant diferents activitats, cadascú en funció de les seves necessitats i demandes, el que modifica la percepció temporal de les persones internes dins de presó.

La gestió de l'espai i del temps en el MR incideix en l'estat anímic de les persones internes i els permet estabilitzar-se emocionalment. Aquest sentiment de llibertat fa disminuir l'hostilitat. El MPiC permet trencar amb les dinàmiques negatives d'un MR, rebaixant la tensió modular i conseqüentment el nombre d'incidents i baralles. Un MR actiu és un MR tranquil i calmat.

L'estat anímic millora a través de la participació en el disseny i en la realització de les activitats modulares, potenciant la motivació i la responsabilització. A partir de l'estudi s'extreu que participar significa ocupar i/o utilitzar el temps i l'espai. Participar significa no pensar amb els anys que resten de condemna, alliberar-se de l'empresonament. Participar significa activar-se, moure's i cuidar-se. Participar significa relacionar-se, compartir idees i projectes.

Tal i com descriu la literatura, i també es recull en aquest estudi, l'empresonament afecta a l'individu tant a nivell psíquic, com social i també físic. En aquest procés l'autoestima es veu fortament afectada per tot el que deixa endarrere i el present que l'envolta. Decidir i participar significa reforçar l'autoestima i rebaixar els nivells de depressió, ansietat i estrès, proporcionant a la persona interna emocions positives que contraresten els efectes de la presonització.

La participació al MPiC és voluntària però totes les persones que conviuen en el MR han de respectar les decisions preses. Tot i que inicialment és una tasca complicada, la

motivació de tots els agents implicats i els esdeveniments al MR ho fan possible. L'estudi mostra que com més iniciatives i recolzament per part de tots i totes les professionals i del propi CP, l'apoderament de la població interna és major, i la participació augmenta. A mesura que incrementa la participació disminueix la resistència al canvi i millora el clima social.

L'estabilitat del MR és crucial a l'hora d'iniciar el MPiC, tant per part de l'equip de professionals, com de les persones internes, per tal d'establir unes bases sòlides i consolidar-lo. L'equilibri modular es pot trencar quan les persones internes més implicades amb el projecte evolucionen dins la seva trajectòria penitenciària i canvien la seva ubicació als MRs de permisos. L'estudi conclou que la continuïtat d'aquestes persones és important per fer créixer el MPiC, si bé al mateix temps poden ser agents de canvi en d'altres MRs.

A partir d'aquesta metodologia de treball de participació democràtica, també és fomenta la responsabilitat a partir del treball col·laboratiu entre la població interna. Així doncs, el MPiC potencia una sèrie de valors, capacitats i habilitats que es treballen a partir de la proposta, discussió, decisió, organització i realització d'activitats i esdeveniments que posa en joc la capacitat de diàleg, el respecte, el consens i l'empatia.

Fer partícips a les persones internes de certes normatives de funcionament a nivell modular per millorar la convivència els converteix en co-responsables del compliment d'aquestes normatives. Aquesta co-responsabilitat proporciona un sentiment de compromís a les persones internes.

Fer un bon ús dels espais i del material, així com organitzar activitats i esdeveniments, responsabilitza també a la població interna i la reforça, com a individu i com a col·lectiu, dins del MR; a més permet millorar el clima social del MR, potenciant les relacions interpersonals.

La literatura i la investigació mostren que els sistema penitenciari crea dependents del propi sistema penitenciari. Davant d'aquesta situació, s'observa com l'apoderament de les persones internes fa possible minimitzar els efectes físics, psicològics i socials de l'empresonament dotant-les d'autonomia, responsabilitat i fomentant la seva participació, trencant amb aquesta dependència institucional.

Formar part activa del MPiC no és indispensable per aconseguir una evolució dins la trajectòria penitenciària de les persones internes, però sí que s'assoleixen aprenentatges de forma molt més pràctica i vivencial que en els programes de tractament que es realitzen a les aules.

Aquests aprenentatges poden donar eines a les persones privades de llibertat, com és responsabilitzar-se de les seves decisions i accions dins de la seva trajectòria penitenciària

i afrontar una vida en llibertat amb més recursos i estratègies.

La utilitat i la continuïtat d'aquests aprenentatges per part de la població interna són difícils de comprovar un cop abandonen el sistema penitenciari. Tot i això, la predisposició i la voluntat mostrada per part dels interns és molt positiva, i d'altra banda, el personal professional creu que els aprenentatges adquirits se'ls enduran amb ells un cop estiguin en llibertat.

Sens dubte, aquests mecanismes de la participació democràtica d'un MR necessiten temps i aprenentatge, tant per part de la població interna, com dels i de les professionals.

19.1.2 El trencament del lideratge directiu

Perquè hi hagi una major participació de les persones internes es requereix indispensablement de la participació de tots els agents penitenciaris, des de la població interna, al personal d'interior i tractament, fins a les direccions dels centres i la SGPRS.

La intervenció socioeducativa, que històricament s'ha atribuït exclusivament als equips de tractament, també és responsabilitat dels i les funcionàries de vigilància. Ambdós són elements clau dins del MPiC per tal d'incidir en diferents àmbits i aspectes de la vida de la població interna a través d'una metodologia de treball que potencia actituds participatives i, com hem vist, fomenta la convivència entre les persones internes i a la comunitat penitenciària en general.

A través de la metodologia del MPiC, el vincle entre personal penitenciari i persones internes s'intensifica a través de l'horitzontalitat a l'hora de treballar a les comissions. Aquest vincle es veu reforçat per l'esforç i dedicació del personal treballador que és reconegut per a la població interna. Així mateix, aquesta dedicació extra és la mateixa que frena a d'altres professionals per participar o dur a terme el MPiC. Tot i que la participació del personal professional suposa incrementar el volum de feina, aquesta es veu recompensada amb un ambient de treball més còmode i facilitador.

Així mateix, l'apropament del personal de rehabilitació a través del MPiC ofereix la possibilitat de relacionar-se partint de la confiança i el respecte. Aquesta relació ofereix als i a les professionals una mirada més àmplia i un coneixement més profund de les necessitats de les persones internes per tal d'abordar la problemàtica delictiva. Com més professionals participin, majors seran les garanties d'èxit en els diferents àmbits de treball per incidir amb les problemàtiques de cada individu. Aquest apropament i aquest vincle facilita la implicació de les persones internes al seu programa de tractament gràcies al clima positiu i de confiança en les relacions.

Dins d'un lideratge directiu en un CP, el valor de la seguretat preval sobre l'harmonia. En canvi, dins del MPiC, la seguretat i l'harmonia són complementaris pel bon funcionament del model a través del respecte i la confiança mútua. Per tant, el paper del personal de vigilància és fonamental per tal de facilitar aquest binomi, així com també ho és el personal de tractament. Sens dubte, perquè el MPiC funcioni tots els agents que conformen un MR han d'estar d'acord en tirar-lo endavant.

La interacció entre les persones internes i el personal professional han vingut condicionades històricament pel rol que desenvolupen dins del sistema penitenciari. El MPiC pretén trencar el lideratge directiu per apropar-se a la persona interna des d'horitzontalitat de les relacions interpersonals.

Les principals resistències que es troba el MPiC són bàsicament les mostrades per les persones internes i les del personal d'interior. Les persones internes desconfien de la institució, i sobretot del personal d'interior: és qui aplica la normativa regimental i no és ben vist dialogar-hi i molt menys arribar a seure's a la mateixa taula. Però, perquè el MPiC tiri endavant és indispensable aquest diàleg a través de les comissions per arribar a acords conjunts. També es fa palesa durant la investigació la manca de confiança de les persones internes amb elles mateixes. Una manca de confiança provocada sovint per la dependència institucional i la baixa autoestima. Les resistències de la població interna van minvant quan els resultats del MPiC són visibles i palpables.

Les dificultats que afronta el MPiC entre el personal penitenciari és el desconeixement i la falta d'interès per la metodologia del MPiC. Aquest desconeixement i desmotivació fa que el principal temor del personal d'interior sigui la pèrdua de poder dins del MR. El fet que les persones internes puguin decidir qüestions relacionades en la forma de viure en el MR fa que vegin perillar el seu rol. No obstant, formar part de les comissions no significa rebaixar-se sinó enfortir-se davant les persones internes, debatent, aportant i respectant els acords presos. Apropar-se i relacionar-se normalment no significa perdre poder sinó guanyar-ne, concretament guanyar poder moral i emocional. Ampliar la mirada del personal de vigilància en aquest sentit significa destensionar el clima i afavorir relacions més positives.

Per tal promocionar i potenciar el MPiC entre els treballadors i treballadores penitenciàries, l'estudi recull dos solucions: la formació i la difusió. Des de la SGPRS s'aposta per la formació de professionals penitenciaris per motivar-los i incentivar-los a dur a terme mètodes de treball a partir de metodologies participatives. L'altra opció per impulsar el MPiC és la difusió, a través de xerrades i també a través de la participació en algunes de les activitats que es proposen en aquests MRs. La vivència de l'ambient i el funcionament del MPiC és el major aprenentatge que es pot oferir al personal penitenciari més enllà de

la teoria. La principal dificultat per aquest tipus de difusió és que el personal professional ha de tenir almenys curiositat pel MPiC. Tot i això, l'estudi conclou que els bons resultats del MPiC van donant els seus fruits i cada vegada hi ha més personal professional interessat en implantar aquesta metodologia de treball, que ha de venir acompanyada del suport dels CPs corresponents.

El MPiC tan sols tindrà èxit a través de l'acció comunitària. El consens en les decisions de les comissions necessita d'empatia, generositat i escolta activa per part de tothom, no només entre persones internes i els i les professionals, sinó també entre la població interna. L'organització i la bona entesa entre els membres de les comissions és clau per a què el MPiC evolucioni. Per a que aquesta entesa sigui possible s'han de treballar les habilitats comunicatives per tal de fomentar un diàleg respectuós i assertiu. Aquest aprenentatge serà clau en el bon desenvolupament de les reunions de les comissions i del MPiC, i per tant, de l'espai col·lectiu.

L'espai col·laboratiu és un dels elements que han de ser més treballats en un CP per tal de crear un context adequat per potenciar l'autoestima i la confiança de les persones internes, així com el respecte, la col·laboració i l'ajuda mútua del personal penitenciari.

Les dinàmiques dels CPs i concretament dels MRs són difícils de trencar i superar. El treball horitzontal és un gran repte per al MPiC, però la constància, els canvis visuals, actitudinals i l'èxit en la celebració d'activitats grupals fa que les barreres vagin desapareixent mica en mica. El MPiC és un tipus de funcionament nou per a tots els membres de la comunitat penitenciària i, per tant, necessita temps, paciència, constància i motivació.

19.2 L'AFE: UNA EINA MÉS DINS I FORA DE PRESÓ

L'estudi mostra que l'acció socioeducativa del personal tècnic esportiu es centra amb guiar i aconsellar vers una pràctica físico-esportiva saludable, potenciar les relacions socials, minimitzar el sedentarisme en el CPs i promocionar l'AFE un cop finalitzada la condemna. Tot i l'impacte que l'AFE té per a la població penitenciària, els i les tècniques esportives consideren que la seva tasca dins del CP no és suficientment valorada. La seva categoria laboral és de monitor/a esportiu, quan tots ells i elles tenen la titulació universitària d'EF o de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. L'avaluació que realitzen dels interns i internes es limita a indicar si està apuntat a l'AFE de l'àrea esportiva i, si és així, se'l valora de l'1 al 3 en funció de la seva actitud i la seva participació a l'activitat. En el CP no hi ha un traspàs qualitatiu d'informació als equips de tractament i el personal tècnic esportiu tampoc rep cap informació per part del personal de tractament, ja que no formen part dels equips de tractament. L'estudi mostra com l'AFE és un àmbit més que ajuda a conèixer a la persona

interna i és indispensable un treball més transversal dins del sistema penitenciari per tal d'abordar les diferents necessitats de la població penitenciària.

19.2.1 Em trobo bé, em sento bé i comparteixo

El nombre de persones internes que realitzen AFE en els CPs és molt nombrós i per a cada una d'elles té un significat diferent. La literatura i la investigació mostren que per un percentatge elevat de persones internes, l'AFE és una opció més d'ocupació del temps, de distracció, entreteniment, així com una manera de trencar amb l'avorriment i la monotonia d'un CP, mentre que per altres és, fins i tot, una necessitat i un estil de vida.

Segons la literatura, la salut de les persones internes està empobrida, fet que produeix que el nombre de malalties mentals sigui més elevada que a la població en general. Una d'aquestes és l'insomni. A través de l'AFE, la persona interna arriba a l'esgotament físic per poder dormir a les nits. Altres malalties habituals als CPs són l'ansietat i l'estrès. En aquest cas, la pràctica física ajuda a descarregar l'agressivitat i les tensions que produeix l'empresonament. Poder canalitzar l'energia negativa que impregna a la persona interna en els CPs fa possible seguir dia darrera dia la seva vida a presó.

Per algunes persones internes, l'AFE és un bàlsam espiritual que ajuda a l'equilibri mental i físic, els fa sentir bé amb el seu cos i en sintonia amb la seva ment. Al mateix temps, l'AFE és una vàlvula d'escapament, oblit o evasió per a les persones internes, les ajuda a no pensar i a alliberar-se del pes de la condemna o del dolor que han causat. Per altres persones internes, l'AFE és posar a prova els seus límits i basen la seva pràctica amb la superació personal. Per tant, l'AFE ofereix a la població penitenciària un alliberament emocional que l'ajuda a sobreviure a presó. Així mateix, segons alguns testimonis, l'AFE pot ajudar a disminuir la medicació i, per tant, esdevindrà així en un antidepressiu manifest.

L'estudi mostra que la pràctica de l'AFE té una gran capacitat socialitzadora en els CPs, sobretot dins del MPiC. En el marc del MPiC, la pràctica parteix de les seves necessitats i demandes i les interrelacions són molt més properes, pel que permet apropar persones de diferents ètnies, religions i costums, així com la participació de personal penitenciari.

Però la capacitat socialitzadora s'ha de fomentar a través del treball cooperatiu i les habilitats comunicatives, que no sempre són fàcils d'aconseguir en un medi hostil i individualista com és la presó. Tenir un objectiu comú facilita aquestes relacions: sigui guanyar un partit, realitzar un entrenament més motivador, o gaudir amb l'altre de la pràctica. La investigació conclou que cercar reptes comuns implica respectar les diferències i reconèixer les pròpies limitacions. L'assoliment d'aquests reptes fomenten, no tant sols la seva autoestima, sinó també la confiança amb el grup.

Conseqüentment, l'AFE fomenta també l'autonomia i la responsabilitat de la persona interna que la practica. Especialment destacable és la responsabilització dels auxiliars esportius de l'àrea poliesportiva a l'hora de tenir cura de les instal·lacions i del material. Tot i així, s'observa que la responsabilització podria ser molt major si poguessin conduir més propostes d'AFE, així com millorar la seva autonomia i la seva autoestima.

El deteriorament de la salut física és un dels efectes que pot produir l'empresonament: la inactivitat i l'avorriment poden dur a un abandonament del cos. L'AFE ajuda a la persona a trobar-se millor, la imatge corporal canvia i comença a cuidar-se més. Sentir-se bé amb un mateix fomenta l'autoestima i l'autoconfiança. Aquest retrobament personal i el benestar conseqüent repercuteix favorablement en la relació d'aquesta persona amb l'entorn i amb les altres, i per tant en la seva conducta. Aquests canvis a través de l'AFE fan que la persona interna sigui capaç de gestionar millor la privació de llibertat.

Però no sempre la pràctica d'AFE està relacionada amb aspectes saludables. Segons les estadístiques de la SGPRS, en els CPs les activitats que tenen més èxit són el programes de musculació i condicionament físic, sobretot pels homes. Una part dels interns basen la seva pràctica a presó en la hipertròfia, guanyar múscul es converteix en una obsessió poc saludable. La vigorèxia és una malaltia mental present a la nostra societat, i també en els CPs. L'estudi mostra que aquesta obsessió per muscular té dos objectius per a la població interna. D'una banda, els interns muscullen per millorar la seva autoimatge, agradar i agradar-se. Però a presó, també té un significat de poder social i de prestigi que esdevé un símbol de masculinitat. La musculatura és una forma de relacionar-se amb la resta i guanyar-se el respecte. El paper i la rellevància d'un cos musculat ha estat sempre present a presó i, si bé actualment les coses van canviant mica en mica gràcies a la labor del personal tècnic esportiu, aquest "culte al múscul" segueix existint.

19.2.2 Superar les barreres internes i externes per potenciar la pràctica

L'AFE que es realitza a l'àrea poliesportiva del CP planteja tres problemàtiques.

- La primera és que no arriba a tothom, ja que no totes les persones internes tenen interès amb la pràctica físico-esportiva i moltes d'altres no estan interessades en sortir del MR. Com a contrapunt, el MPiC permet fer arribar l'AFE a les persones que no accedeixen a l'àrea esportiva per diferents motius i activar a les persones més sedentàries, per mimetisme o per curiositat. L'habilitació d'un gimnàs i l'accés a diferent tipus de material facilita l'inici de la pràctica d'AFE. Aquesta pràctica, però, podria ser molt més beneficiosa si es comptés amb la presència d'algun tècnic o tècnica esportiva, o el suport d'una o un auxiliar esportiu per guiar i aconsellar a les persones menys familiaritzades amb la pràctica físico-esportiva o, inclús, proposar

noves activitats i entrenaments a qui ja practica exercici físic. Tot i això, la comissió esportiva del MPiC i les persones internes que habitualment practiquen AFE en els MRs de gestió participativa són els referents i els que proposen constantment iniciatives físico-esportives que mobilitzen a gairebé tot el MR. Dins del marc del MPiC, comptar amb un gimnàs, amb un pati renovat i apte per a la pràctica de diferents esports, i tenir a l'abast diferent tipus de material esportiu revitalitza el MR i el fa més actiu i participatiu.

- La segona problemàtica és el nombre de franges horàries de l'àrea poliesportiva per cada MR. D'una banda, les persones que els hi agrada practicar AFE les consideren insuficients, i d'altra banda, en ocasions es solapen amb altres activitats que les persones internes han de realitzar, com programes, tallers, escola, En la majoria de casos, aquestes activitats són obligatòries i, per tant, l'AFE és qui perd la partida i l'intern es queda sense poder exercitar-se entre setmana. Per tant, el gimnàs al MR permet compaginar l'AFE amb altres activitats.

La limitació de les franges horàries provoca, a més a més, una massificació de l'àrea poliesportiva, segons l'estudi. Aquesta massificació comporta esperes a les màquines de la sala de musculació o la barreja de persones internes amb diferents perfils delictius que poden enrair el clima a l'àrea esportiva o, fins i tot, causar algun aldarull.

- La tercera problemàtica és el moment i el tipus de pràctica físico-esportiva. Els interns no poden decidir en quin moment, o quina AFE, ja que ve marcada pels horaris del CP i l'equip de monitors/es d'esports. Dins del MPiC, i a través de les comissions, les persones internes poden decidir en quin moment i el tipus de pràctica d'AFE que volen realitzar i permet descobrir noves activitats i entrenaments a altres persones del MR. Aquest poder de decisió i autogestió permet que les persones internes puguin gaudir d'una pràctica que s'ajusti millor a les seves necessitats i que fomenti, de pas, la seva autonomia. A més, es treballa la responsabilitat a l'hora de fer un bon ús dels espais, dels materials, així com l'organització dels horaris d'obertura i tancament del gimnàs, seguiment de la normativa i el recompte de material. Així mateix, ofereix la possibilitat al MR de celebrar o organitzar diferents tipus d'esdeveniments físico-esportius que potencien i motiven a la resta de població del MR. Es conclou que la creativitat i la imaginació aflora quan s'ofereix aquesta oportunitat a la població interna.

Davant l'existència d'aquestes barreres que presenta el poliesportiu, el MPiC al MR estudiat, com es constata, ha trobat solucions per a la pràctica d'AFE gràcies, sobretot, a la persistència, la gran motivació dels interns per la pràctica físico-esportiva, la seva

capacitat d'organització i l'assumpció de responsabilitat. Els interns posen de manifest que necessiten canalitzar tota la seva agressivitat i per a ells l'AFE promoguda en el MPiC ha estat un bàlsam, ja que fa que es sentin una mica més lliures i aquest fet repercuteix positivament amb el clima del MR. Segons els protagonistes, cuidar-se no ha de tenir horaris, ni limitacions espacials. Tots aquests factors fan que la població interna es senti una mica més lliure.

Un altre aspecte que és àmpliament discutit en la literatura és el paper de l'AFE com a element d'inclusió social. Segons plasma l'estudi, no hi ha millor manera d'iniciar aquesta inclusió que amb el contacte real amb la societat, encara que sigui a l'interior dels CPs. Perquè aquest procés sigui possible s'ha de partir de dues voluntats: la de la pròpia institució penitenciària i de la voluntat del teixit comunitari i associatiu de l'entorn. El personal penitenciari ha de facilitar aquest procés de resocialització a la vida en llibertat de forma gradual.

S'evidencia a partir de la literatura i l'estudi que els contactes amb els agents exteriors normalitzen el fet penitenciari, tant per part de les persones de l'exterior que el desconeixien, com per les pròpies persones internes. La relació amb agents exteriors permet trencar l'estigmatització existent en la societat i la pròpia estigmatització que sent la persona interna.

Des de l'àrea esportiva s'intenta fomentar l'apropament a la societat a través dels contactes amb associacions i entitats externes relacionades amb l'AFE. Compartir i gaudir de l'AFE amb persones externes tant a dins, com a fora dels CPs, es tradueix en motivació i superació de l'estigmatització de la població interna.

Sens dubte, els contactes que tenen més repercussió sobre la persona interna són les sortides programades que es realitzen fora del CP. Competir amb un equip de l'exterior, compartir una cursa o realitzar un entrenament en un gimnàs del carrer normalitza la pràctica i les relacions. En aquest context la persona interna ha d'utilitzar una sèrie d'habilitats socials i comunicatives amb persones que no formen part del sistema penitenciari en un context real. Aquestes experiències tenen un alt impacte en la població interna i són altament significatives per relacionar-se amb normalitat un cop estigui en llibertat. Es constata en aquest tipus d'experiències com l'AFE pot facilitar el desenvolupament d'un capital social molt valuós un cop fora de les reixes.

Tal i com queda recollit a l'estudi, moltes vegades el personal penitenciari pensa per la població interna i no se li pregunta quines són les seves necessitats. El MPiC potencia la relació amb l'exterior a través de les demandes del MR. Aquesta petita diferència és crucial per tal que el contacte amb l'exterior sigui molt més significatiu per a les persones internes.

A ressaltar en aquest punt que la majoria de propostes provinents de les comissions del MPiC fan referència a l'àrea d'AFE: alguns són projectes de petites dimensions, com entrades puntuals d'especialistes; i altres suposen grans reptes tant pel propi MR com pel propi CP, com realitzar un partit de futbol amb invidents.

Dins del context de relacions socials, l'estudi constata que en el marc del MPiC i l'AFE poden sorgir iniciatives solidàries tant per a persones de dins de presó, com per a persones que estan fora d'ella. El MPiC i l'AFE poden esdevenir vehicles per posar en pràctica valors tant impensables dins del món penitenciari com la solidaritat i l'empatia amb els més vulnerables. Arrel de la solidaritat es treballa la col·laboració i la cooperació de persones internes que busquen a través de diferents iniciatives, esportives i no esportives, com per exemple: ajudar a altres poblacions amb dificultats físiques i mentals, recaptant roba per les persones amb pocs recursos econòmics dins del CP, organitzant curses amb finalitats socials, o oferint tallers de ball a les persones internes ingressades al MR de salut mental.

Per últim, un nou element que pot afavorir la inclusió social és la inclusió laboral de les persones internes a través de la formació dins l'àmbit de l'AFE. A través de la formació en l'àmbit esportiu, es pot facilitar a la persona presa una inclusió en el món professional a través d'una titulació i una formació reglada. En els CPs, si bé hi ha activitats de formació puntuals, encara són pocs els cursos reglats que s'imparteixen. Les limitacions econòmiques de la SGPRS i la dependència de la voluntat de federacions i organismes fa que el nombre de cursos siguin menys dels desitjats, tot i l'èxit que tenen entre les persones internes.

Tot i que la població penitenciària tingui una alta participació en les AFE mentre es troben en el CP, no vol dir que aquestes les continuïn un cop surtin en llibertat. Tot i així, es constata que sortiran coneixent els beneficis que els hi aporta i com els ha fet sentir.

19.3 LA SÍNTESI

A mode de síntesi final de les conclusions es pot afirmar que la presó és dolor i té conseqüències a llarg termini per a les persones internes. Per tant, és fonamental que el sistema penitenciari s'arremangui i es posi a treballar per una millor convivència i participació dins de la comunitat penitenciària. La privació de la llibertat deguda a un internament en un CP té una sèrie d'efectes negatius que poden ser més o menys greus en funció de les metodologies de treball dels CPs.

Segons Esposito (2020) reduir les necessitats bàsiques de moviment, privacitat, autonomia, afectivitat i de relacions no fa que la persona interna sigui millor. En aquest context, la investigació realitzada mostra com a través d'una metodologia participativa i activa, en canvi, és possible motivar a les persones internes cap al canvi.

L'aplicació del MPiC en un MR d'un CP té una sèrie d'efectes que poden contrarestar alguns dels efectes propis de l'empresonament, construint ponts que faciliten el camí a la llibertat com són apoderar als interns i les internes per fomentar la seva autonomia i responsabilitzar-se de les seves decisions i accions. A més, es constata la possibilitat de promoure una sèrie d'hàbits i valors pro-socials que, en molts casos, per la seva trajectòria de vida no han tingut la possibilitat d'experimentar. Aquestes eines i mecanismes poden ajudar-los tant dins la seva trajectòria penitenciària com a incorporar-se a la vida en llibertat amb més garanties d'èxit.

L'estudi conclou com el MPiC ofereix a les persones internes dos tipus de llibertat, la llibertat d'escollir què fer en el seu dia a dia i, d'altra banda, la llibertat d'expressió i d'opinió. En els resultats pren especial rellevància el sentiment que aquest tipus de metodologia ofereix a les persones internes. Un sentiment que és, ni més ni menys, sentir-se lliure a presó, tot i estar privat o privada de llibertat. Tal i com descriu un intern, amb aquesta forma de treball "Surge la primavera, la libertad".

A partir de l'estudi, la pràctica físico-esportiva es mostra com a potenciadora de les relacions socials positives i un mecanisme de millora del desenvolupament integral de les persones, ja que és possible compensar els efectes negatius de l'empresonament, millorar la qualitat de vida i canalitzar les emocions negatives. D'altra banda, és una ocupació del temps lliure saludable i enforteix els valors de l'autoestima, la superació i la col·laboració. Així mateix, permet enfortir els hàbits higiènics i saludables. Molts interns que inicien l'AFE per ocupar el temps canvien la seva motivació pel gust per la pràctica i se n'adonen dels beneficis psíquics, físics i socials que els hi aporta. Així, l'AFE és un aspecte més a tenir en compte dins del sistema penitenciari. No és la solució dels problemes que hi ha a l'interior, tan sols el granet de sorra que possibilita als interns trencar la rutina, alliberar tensions i pressions acumulades, i mitjançant un acompanyament adequat, fomentar valors com són el respecte, la col·laboració i el coneixement de les limitacions i possibilitats del seu cos, entre d'altres.

L'AFE dins del MPiC permet que aquesta arribi a la major part de persones internes, malgrat siguin sedentàries, tinguin incompatibilitats horàries o no els hi motivi sortir a l'àrea esportiva. La població interna d'aquest MR pot decidir quan, com, amb qui i què fer d'AFE.

En definitiva els resultats de l'estudi mostren que una forma de treballar diferent en el medi penitenciari és possible, si bé els canvis en el medi tancat no són fàcils. Es necessita la voluntat del personal penitenciari per invertir esforç, dedicació, motivació i molta paciència; i de la població interna del MR per iniciar, treballar i participar en aquest MPiC.

L'estudi conclou que els aprenentatges apresos durant el període d'empresonament no certifiquen que aquests seran continuats en llibertat, igual que els apresos dins del MPiC o a través d'AFE. Tot i això, els han experimentat i els han viscut, i tenen l'oportunitat de continuar-los.

Tot i que els resultats no són concloents per afirmar que el MPiC i l'AFE són determinants per una millor reinserció dels interns i les internes, aquesta investigació constata que ambdós ajuden a minimitzar els efectes de l'empresonament i poden ser una eina o un vehicle més per facilitar la seva incorporació a la vida en llibertat.

Per finalitzar, citaré al Carlos fent referència al MPiC: "Evidentemente esto es pionero para un futuro mucho mejor. Si realmente las prisiones son para reinsertar, yo creo que este es uno de los mayores ejemplos".

20 PROPOSTES, LIMITACIONS I LÍNIES DE FUTUR

20.1 PROPOSTES I PAUTES D'ACTUACIÓ

Un cop finalitzat l'estudi considero que els resultats poden ser interessants per a futurs projectes que vulguin implantar el MPiC com a mètode de treball i tenir en compte el paper de l'AFE dins del model. Estar privat de llibertat no significa estar privat d'opinió, expressió i participació. La forma en què s'experimenta l'empresonament i els seus efectes està condicionada per la perspectiva que la persona interna té d'ella mateixa i en relació a la resta; i de les opcions d'ocupació i participació del seu temps. El MPiC permet una flexibilització i adaptació del medi penitenciari, minimitzant així els efectes de l'empresonament, i ho fa:

- Escoltant les necessitats i les propostes dels interns o internes, no tant sols per millorar la seva qualitat de vida a dins de presó, sinó també per augmentar el seu grau d'autonomia i responsabilitat, bàsica per a qualsevol persona.
- Potenciant l'autoestima i l'apoderament de la població interna a partir del recolzament i encoratjament dels i les professionals.
- Responsabilitzant a la població interna de les decisions preses i del funcionament del MR fomentant la participació i oferint opcions de temps lliure.
- Potenciant capacitats i habilitats a través de les eines i recursos facilitats pel personal penitenciari vivenciades de forma pràctica.
- Sentint l'espai com a seu, de manera que vulguin cuidar-lo.
- Respectant les persones internes que no vulguin participar en el projecte de forma activa, tot i que aquestes han de respectar les decisions preses a nivell modular. Tot i així, s'ha de procurar motivar i incentivar la seva participació cercant quines són les seves inquietuds individuals per motivar-les a participar.
- Fomentant la col·laboració i participació activa de tots els agents del CP per millorar el benestar mental, social i físic de la població interna.
- Apropant dos col·lectius històricament enfrontats: persones internes i personal d'interior.
- Enfortint el vincle entre les persones internes i el personal de tractament a partir de l'estabilitat tant dels i de les treballadores que estan en el MR, així com de la seva població interna.
- Potenciant l'entrada continuada d'agents exteriors i sortides a l'exterior a partir de les necessitats de la població interna.

Pel que respecta específicament a l'AFE dins el marc del MPiC, l'estudi mostra la importància de:

- Valorar l'AFE dins l'itinerari personal de tractament de la persona interna com un àmbit més a tenir en compte per tal d'atendre les diferents necessitats de la població interna. I si és necessari, promocionar programes específics per a grups amb necessitats específiques (toxicomanies, salut mental, agressivitat,...).
- Promoure i facilitar l'AFE entre les persones menys actives del MR a través d'un gimnàs al propi mòdul, amb un pati i material adequat a la pràctica esportiva, responsabilitzant del seu bon ús i manteniment a les persones internes.
- Comptar amb responsables d'esport que dinamitzin i promocionin l'AFE en el MR.
- Potenciar l'AFE dins del MR a través d'iniciatives engrescadores i motivadores que sorgeixin de la pròpia població penitenciària.
- Fomentar l'entrada d'esportistes, professionals i entitats relacionades amb l'AFE, així com les sortides a actes i esdeveniments esportius tenint en compte sempre la veu de la població interna.

20.2 LIMITACIONS DE LA INVESTIGACIÓ I LÍNIES DE FUTUR

20.2.1 Limitacions de la investigació

La realització d'una tesis doctoral implica, sempre, una sèrie de limitacions, i més en el context penitenciari, on són encara molt pocs els estudis d'aquest tipus realitzats. La presó és un món complex per entendre'l, ja que cada persona té la seva experiència i la seva vivència en un moment concret.

La primera limitació rau en la gairebé nul·la literatura sobre el Model de Participació i Convivència, fet que va dificultar l'elaboració del marc conceptual havent de buscar dades que permetessin conèixer aquests conceptes a través d'estudis afins, tot i no estar integrats del tot dins del model que es presenta.

La segona limitació és que els interns entrevistats no conformen la totalitat d'opinions de la població interna d'un CP, i tant sols es compta amb la informació dels interns del MR estudiat. Així mateix, les persones menys afins al MPiC no han volgut participar de l'estudi, tot i que s'ha pogut comptar amb opinions crítiques tant per part de la població interna, com del personal professional. Per tant, no he pogut realitzar entrevistes a aquelles persones internes més reticents al model, ja que com a membres no participatius del projecte, tampoc han volgut participar en aquesta investigació.

La realització de la investigació des de dins del CP i del MPiC a través del treball de camp m'ha facilitat interpretar els significats i comprendre des de la veu dels protagonistes el fet estudiat, tal i com apunten els estudis etnogràfics per tal de tenir la visió d'insider. Tot i això,

la tercera limitació és la impossibilitat d'adquirir una total immersió en el món penitenciari si no estàs privat de llibertat.

La quarta limitació ha estat la dificultat per separar els meus coneixements ja adquirits en el món penitenciari dels obtinguts en aquest estudi, i canviar la mirada de treballadora a observadora. Així com passar a tenir un rol actiu i passar de ser 'observadora' a 'observadora participant'.

20.2.2 Línies futures d'investigació

Un cop realitzat aquest treball, s'obren un gran nombre de possibilitats per seguir aquesta línia d'investigació i seguir aprofundint sobre el que suposa la nova metodologia dels MPiC als centres penitenciaris i les implicacions de l'AFE en aquest context. A continuació, indico alguns temes d'investigació que podrien ser d'interès:

- L'aplicació del MPiC en altres tipus de MR com, per exemple, investigar què succeeix en el MPiC aplicat en un MR de sortides de permisos, per tal d'analitzar quin és el seu enfocament i evolució.
- Conèixer la repercussió del MPiC un cop finalitzada la condemna: Realitzar un seguiment a aquelles persones internes que han participat activament en el desenvolupament d'algun MPiC per saber la incidència que ha tingut aquest mètode de treball un cop finalitzada la condemna.
- Els efectes de l'AFE a llarg termini: Observar i avaluar durant un temps perllongat la incidència mental, física i social que té la pràctica d'AFE en els MRs del MPiC, així com les dificultats i beneficis que implica.
- Fer una recerca a nivell internacional de models que s'aproximin a aquesta metodologia de treball.

21 Neurones i oxigen: breu relat confessional

Reprement el comentari del final de la introducció, on un professor de la UB em va dir que si volia seguir aprenent realitzés la tesi doctoral, haig de confessar que ha estat tot un repte.

Queden molt lluny els anys acadèmics de carrera, de classes i exàmens, només haig de dir que els treballs de magisteri els vaig iniciar amb una màquina d'escriure i els últims anys de l'INEFC els vaig acabar amb disquette de 3 1/2. La tecnologia avança ràpidament. I les neurones si no les fas treballar s'adormen i volia que les sinapsis tornessin a funcionar.

Sabia que endinsar-me en el món de la tesi doctoral no seria fàcil, ni ràpid, però també sabia que cap llibre em podria ensenyar el què he après. Endinsar-te en el món de la recerca t'obre la ment, mons nous amb idees i projectes apareixen davant teu perquè puguis explorar, això si amb moltes hores de treball. Fent un símil amb un comentari del Mamadou (PI13) sobre què li produïa a ell practicar AFE: "A mí me ha ayudado con la cabeza, la cabeza respira", per mi realitzar aquesta tesi m'ha oxigenat a nivell neuronal.

Però per oxigenar no pots col·lapsar,

- hores i hores davant la pantalla, hores i hores donant voltes a un paràgraf, a una idea, a un concepte mentre condueixes, corres o fas el sopar;
- matins, tardes, caps de setmana, festius i vacances dedicades exclusivament a escriure i reescriure.
- Relacions socials més escasses de les habituals i moments de bloqueig cognitiu i emocional.

La gestió de tots aquests i altres aspectes és bàsic per avançar i no topar una vegada i una altra amb la mateixa paret. Sens dubte, en el meu cas, les escapades a la natura i l'AFE han estat claus per superar aquests moments.

Durant aquests gairebé quatre anys de tesi, quan he sortit de treballar de la meva feina de presó, he continuat estant a dins a través de la meva tesi. Quan llegia les entrevistes, el diari de camp cada una de les persones que han format part d'aquest projecte estaven allà amb mi explicant-me coses. Aquest fet m'ha possibilitat entendre una mica més les dinàmiques i les vivències de les persones internes fora de les aules i endinsar-me en les seves angoixes i preocupacions. Per mi la realització d'aquesta tesi em possibilita donar veu als interns, i que ells donin una versió i visió general del MPiC en un MR, concretament el MR 11, i també donar veu als i les professionals que treballen amb ells. Aquesta recerca permet que les seves veus no es quedin només al MR, sinó que possibilita que arribin a tots i a totes aquelles que vulguin llegir aquest projecte d'investigació.

Referències

- Aday, R. H. (2006). Aging prisoners. A B. Berkman i S. D'Ambruoso (ed.), *Handbook of social work in health and aging* (pp. 231-241). Oxford Scholarship.
<http://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195173727.003.0019>
- Ahmad, S. (1996). *Fairness in prisons*. [PhD thesis, University of Cambridge, UK].
- Akandere, M. i Tekin, A. (2004). *Efectos del ejercicio físico sobre la ansiedad*. PubliCE.
<https://g-se.com/efectos-del-ejercicio-fisico-sobre-la-ansiedad-478-sa-M57cfb2714d257>
- Albukurdi, S., Nikooseir Jahromi, M., Hoseini, S. i Nikroo, M. (2012). The relationship between resilience and mental disorders among young criminals at Shiraz central prison. *Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences*, 17(3), 43-50.
<http://sjku.muk.ac.ir/article-1-862-en.html>
- Alexander, J. (1988). Working in a prison organization. *NAPA Bulletin*, 5(1), 16-27.
- Álvarez-Gayou, J. L. (2003). *Como hacer investigación cualitativa. Fundamentos y metodología*. Paidós.
- Amat, M. i Batalla, A. (2000). Deporte y educación en valores. *Aula de Innovación Educativa*, 91, 10-13.
- Ameigeiras, A. R. (2009). El abordaje etnográfico en la investigación social. A I. Vasilachis de Gialdino (coord.), *Estrategias de investigación cualitativa* (pp. 107-151). Gedisa.
- Amtmann, J. (2001). Physical activity and inmate health. *Corrections Compendium*, 26(11), 6-9.
https://www.researchgate.net/publication/266318623_Physical_Activity_and_Inmate_Health
- Amtmann, J., Evans, R. i Powers, J. (2001). Measured and perceived effects of a correctional wellness program. *Corrections compendium*, 26(9), 1-6.

- Anderson, B. (2004). Time-stilled space-slowed: How boredom matters. *Geoforum*, 35, 739-54. <http://dx.doi.org/10.1016/j.geoforum.2004.02.005>
- Andrews J. P. i Andrews G. J. (2003). Life in a secure unit: the rehabilitation of young people through the use of sport. *Social Science & Medicine*, 56(3), 531-50. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00053-9](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00053-9)
- Angrosino, M. (2012). *Etnografía y observación participante en la investigación cualitativa*. Morata.
- Añaños-Bedriñana, F. T. (2013). Formación educativa previa ante las discriminaciones: las mujeres reclusas en España. *Revista de Educación*, 360, 91-118. <http://doi.org/10.4438/1988-592x-re-2013-360-222>
- Añaños-Bedriñana, F. T., Fernández-Sánchez, M. T. i Llopis Llàcer, J. J. (2013). Aproximación a los contextos en prisión. Una perspectiva socioeducativa. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 22, 13-28. <https://www.redalyc.org/pdf/1350/135031394002.pdf>
- Añaños-Bedriñana, F. T. i Yagüe, C. (2013). Educación social en prisiones. Planteamientos iniciales y políticas encaminadas hacia la reinserción desde la perspectiva de género. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 22, 7-12.
- Ariza, J. i Iturralde M. (2016). La prisión como espacio de exclusión o de reconciliación. *Dearq*, 18, 20-31. <https://doi.org/10.18389/dearq18.2016.02>
- Arnold, P. J. (1991). *Educación Física, movimiento y currículum*. Morata.
- Arnold, P. J. (1999). The virtues, moral education and the practice of sport. *Quest*, 51(1), 39-54. <https://doi.org/10.1080/00336297.1999.10491667>
- Arribas, H., Mantecón, L., Rodríguez, R. i Sánchez, I. (2001). Exclusión social y actividad física: propuestas de intervención educativa a través de contenidos sociomotrices, en dos contextos diferentes. A M. Latiesa, P. Martos i J. L. Paniza (eds.), *Deporte y cambio social en el siglo XXI* (pp. 367-382). Esteban Sanz.

- Ayuso, A. (2003). *Visión crítica de la reeducación penitenciaria en España*. Nau Llibres.
- Ayuste, A., Flecha, R., López, F. i Lleras, J. (1994). *Planteamientos de la pedagogía crítica. Comunicar y transformar*. Graó.
- Bailey, R. (2006). Physical Education and Sport in Schools: A Review of Benefits and Outcomes. *Journal of School Health*, 76, 397-401. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2006.00132.x>
- Balibrea, K. i Santos, A. (2011). *Deporte en los barrios: ¿Integración o control social?* Editorial Universidad Politécnica de Valencia.
- Bandura, A. (1986). Fearful expectations and avoidant actions as coeffects of perceived self-inefficacy. *American Psychologist*, 41(12), 1389-1391. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.41.12.1389>
- Bargalló F., Granollers J., Parés O., Miró, M i De Amo, R. (2010). *Programació d'activitats esportives 2010. Brians 2*. [Manuscrit inèdit], Centre Penitenciari Brians 2. Sant Esteve Sesrovires.
- Bassani, A., Forsyth, M. S., Sánchez, S., Navarro, A., Sonia, A. i Peralta, M. (2013). *Actividad Física y Calidad de Vida*, Ponencia presentada en el II Congreso Latinoamericano de UNI-COM: Calidad de Vida en América Latina y el Caribe, IX Conferencia Internacional de la Red Latinoamericana y del Caribe de Childwatch International Research Network, IV Jornada del Programa de Investigación en Calidad de Vida, Argentina. https://handbook.usfx.bo/nueva/vicerrectorado/citas/SALUD_10/Nutricion_y_Dietetica/47.pdf.
- Battaglia, C., Cagno, A., Fiorilli, G., Giombini, A., Borrione, P., Baralla, F., Marchetti, M. i Pigozzi, F. (2015). Participation in a 9-month selected physical exercise programme enhances psychological well-being in a prison population. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 25(5), 343-354. <https://doi.org/10.1002/cbm.1922>

- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J. E., van der Laan, P. H. i Nieuwbeerta, P. (2016). A social building? Prison architecture and staff–prisoner relationships. *Crime & Delinquency*, 62(7), 843-874. <https://doi.org/10.1177/0011128714530657>
- Bengtsson, T. T. (2012). Boredom and action-experiences from youth confinement. *Journal of Contemporary Ethnography*, 41(5), 526-553. <https://doi.org/10.1177/0891241612449356>
- Berczik, K., Szabó, A., Griffiths, M. D., Kurimay, T., Kun, B., Urbán, R. i Demetrovics, Z. (2012). Exercise Addiction: Symptoms, Diagnosis, Epidemiology, and Etiology. *Substance Use & Misuse*, 47(4), 403-417. <https://doi.org/10.3109/10826084.2011.639120>
- Bergman, M. M. i Scott, J. (2001). Young adolescents' wellbeing and health risk behaviours: gender and socio-economic differences. *Journal of Adolescence*, 24(2), 183-197. <https://doi.org/10.1006/jado.2001.0378>
- Beristain, A. (1988). Relaciones entre los privados de libertad y el mundo exterior: (El voluntariado). *Eguzkilore: Cuaderno del Instituto Vasco de Criminología (Extra)*, 29-41. <http://hdl.handle.net/10810/27192>
- Berlin, I. (2001). *Dos conceptos de libertad y otros escritos*. Alianza Editorial.
- Biddle, S. J. H., Fox, K. R. i Boutcher, S. H. (2000). *Physical activity and psychological well-being*. Routledge.
- Bilderbeck, A. C., Farias, M., Brazil, I. A., Jakobowitz, S. i Wikholm, C. (2013). Participation in a 10-week course of yoga improves behavioural control and decreases psychological distress in a prison population. *Journal of Psychiatric Research*, 47, 1438-1445. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2013.06.014>
- Bisquerra, R. (1989). *Métodos de investigación educativa. Guía práctica*. CEAC.
- Blanco, C. i Tinoco, Á. (2009). *Prisión y resocialización*. Difusión jurídica.

- Bolhoury J. (2003). Bam earthquake and psychological crisis. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 35, 4-5.
- Bonicatto, S. i Soria, J. J. (1998). WHOQOL. *Los instrumentos de calidad de vida de la Organización Mundial de la Salud. Manual del usuario*. CATA.
- Booth, F. W., Roberts, C. K. i Laye, M. J. (2012). Lack of exercise is a major cause of chronic diseases. *Comprehensive Physiology*, 2(2), 1143-1211.
<https://doi.org/10.1002/cphy.c110025>
- Borges, J. L. (1997). *El libro de arena*. Alianza Editorial.
- Borges-Silva, F., Ruiz-González, L., Salar, C. i Moreno-Murcia, J. A. (2017). Motivación, autoestima y satisfacción con la vida en mujeres practicantes de clases dirigidas en centros de fitness. *Cultura Ciencia Deporte*, 12(34), 47-53.
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=163049997006>
- Bosworth, M. (1999). *Engendering resistance: Agency and power in women's prisons*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315256498>
- Bosworth, M. i Carrabine, E. (2001). Reassessing Resistance: Race, Gender and Sexuality in Prison. *Punishment & Society*, 3(4), 501–515.
<https://doi.org/10.1177/14624740122228393>
- Bosworth, M., Campbell, D., Demby, B., Ferranti, S. M. i Santos, M. (2005). Doing prison research: Views from inside. *Qualitative Inquiry*, 11(2), 249-264.
<https://doi.org/10.1177/1077800404273410>
- Bowles, H. R., Morrow, J. R., Jr, Leonard, B. L., Hawkins, M. i Couzelis, P. M. (2002). The association between physical activity behaviour and commonly reported barriers in a worksite population. *Research quarterly for exercise and sport*, 73(4), 464-470.
<https://doi.org/10.1080/02701367.2002.10609047>
- Bragg, M. A., Tucker, C. M., Kaye, L. B. i Desmond, F. (2009). Motivators of and barriers to engaging in physical activity: perspectives of low-income culturally diverse

- adolescents and adults. *American journal of health education*, 40(3), 146-154.
<https://doi.org/10.1080/19325037.2009.10599089>
- Brenowitz, W. D., Hubbard, R. A., Crane, P. K., Gray, S. L., Zaslavsky, O. i Larson, E. B. (2014). Longitudinal associations between self-rated health and performance-based physical function in a population-based cohort of older adults. *PloS one*, 9(11), e111761. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0111761>
- Breslin, G. i Leavey, G. (2019). *Mental health and well-being interventions in sport*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315147703>
- Brosens, D., De Donder, L., Dury, S. i Verté, D. (2015). Building a research partnership in a prison context: From collaboration to co-construction. *Sociological Research Online*, 20(3), 79-93. <https://doi.org/10.5153/sro.3693>
- Brosens, D., De Donder, L., Dury, S. i Verté, D. (2016). Participation in prison activities: an analysis of the determinants of participation. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22, 669-687 <https://doi.org/10.1007/s10610-015-9294-6>
- Brosens, D., Dury, S., Vertonghen, J., Verté, D. i De Donder, L. (2017). Understanding the barriers to prisoners' participation in sport activities. *The Prison Journal*, 97(2), 181-201. <https://doi.org/10.1177/0032885517692795>
- Bucci, W. R. (1989). Motivazione all'attività motoria in soggetti deprivati delle libertà personali. Indagine all'interno di una casa circondariale. *Movimento*, 5(2), 138-140.
- Buchanan, A. (2001). Contextual challenges to teaching responsibility in a sports camp. *Journal of Teaching in Physical Education*, 20(2), 155-171. <https://doi.org/10.1123/jtpe.20.2.155>
- Buckaloo, B. J., Krug, K. S. i Nelson, K. B. (2009). Exercise and the low-security inmate changes in depression, stress, and anxiety. *Prison Journal*, 89(3), 328-343. <https://doi.org/10.1177/0032885509339508>

- Butler, T., Allnutt, S. i Yang, B. (2007). Mentally ill prisoners in Australia have poor physical health. *International Journal of Prisoner Health*, 3(2), 99-110. <https://doi.org/10.1080/17449200701321431>
- Buxarrais, M. R. (1997). *La formación del profesorado en educación en valores. Propuesta y materiales*. Desclée de Brouwer.
- Buxarrais, M. R. i Martínez, M. (coords.) (1994). *Educación en valores y democracia. Una propuesta pedagógica*. ICE.
- Cabrera, P. J. (2002). Cárcel y exclusión. *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*, 35, 83-120.
- Cameron, M. i MacDougall, C. (2000). Crime prevention through sport and physical activity. *Trends & issues in crime and criminal justice*, 165. Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi165>
- Campbell, J. (2002). A critical appraisal of participatory methods in development research. *International Journal of Social Research Methodology: Theory & Practice*, 5(1), 19-29. <https://doi.org/10.1080/13645570110098046>
- Camps, J. i Torres, G. (2012). *El clima social i emocional en els mòduls de participació i convivència dels centres penitenciaris catalans*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2012/climaSocialEmocional_CA.pdf.
- Caplan, A. (1996). The role of recreational sports in the federal prison system. [Tesi de Màster, Arcadia University, USA]. <https://scholar.acadiau.ca/islandora/object/theses:2826>
- Caride, J. A. i Gradaille, R. (2013). Educar en las cárceles: Nuevos desafíos para la educación social en las instituciones penitenciarias. *Revista de Educación*, 360, 36-47.

- Carrabine, E. (2005). Prison Riots, Social Order and the Problem of Legitimacy, *British Journal of Criminology*, 45(6), 896-913. <http://www.jstor.org/stable/23639286>
- Cashin, A., Potter, E. i Butler, T. (2008). The relationship between exercise and hopelessness in prison. *Journal of psychiatric and mental health nursing*, 15(1), 66-71. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2007.01207.x>
- Castellano, U. (2007). Becoming a nonexpert and other strategies for managing fieldwork dilemmas in the criminal justice system. *Journal of Contemporary Ethnography*, 36(6), 704-730. <https://doi.org/10.1177/0891241607303529>
- Castillo, E. i Vásquez, M. L. (2003). El rigor metodológico en la investigación cualitativa. *Colombia Médica*, 34(3), 164-167. <https://www.redalyc.org/pdf/283/28334309.pdf>
- Castillo, J. (2004). *Deporte y Reinserción Penitenciaria*. Consejo Superior de Deportes.
- Castillo, J. i García, B. (2017). Deporte y actividad física en prisión. Un asunto reincidente. *Revista Española de Educación Física y Deportes*, 418 (Ejemplar dedicado a: XIV Congreso Internacional AEISAD), 216-224.
- Castillo, J., García, B. i Pardo, R. (2019). Sport in Spanish prisons: Towards the third degree or the third half? *Cultura, Ciencia y Deporte*, 14(40), 5-13. <http://dx.doi.org/10.12800/ccd.v14i40.1221>
- Castleton, A. i Cid, A. (2012). Mechanisms Behind Substance Abuse and Rugby. Lessons from a Field Experiment with Incarcerated Offenders. *Desarrollo y Sociedad*, 69, 73-97. <https://revistas.uniandes.edu.co/doi/pdf/10.13043/dys.69.3>
- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. (2004). *Activitat física i esport als centres penitenciaris*. Generalitat de Catalunya. <http://cejfe.gencat.cat/ca/formacio/gestcon/cop/ambit-penal/esport/>
- Centre penitenciari Brians 2. (2016) *Programa de participació i convivència MR11*. (Manuscrit inèdit). Sant Esteves Sesrovires.

- Centre Penitenciari Brians 2. (2018). *Tallers artístics i activitat física i esport*. (Manuscrit inèdit). Sant Esteve Sesrovires.
- Chalat, A. (2012). *Hope behind Bars*. The Junket, 18th October.
- Chalmeh R. (2011). Evaluation of the resilience of the resiliency measuring scale among Adel Abad prisoners in Shiraz: Validity, reliability and factor structure. *Psychological Methods and Models*, 1(4), 29-40.
- Chamarro, A. (1993). Deporte y ocio para la reinserción de reclusos: La experiencia del Centro Penitenciario de Pamplona. *Revista de Psicología del deporte*, 4(2), 87-97.
- Chamarro, A. (1997). *Determinantes psicosociales de la práctica de ejercicio físico en un centro penitenciario*. [Tesis doctoral. Universidad de Salamanca].
- Chamarro, A., Blasco, T. i Palenzuela, D. (1998). La práctica de ejercicio en las prisiones: factores asociados a la iniciación y el mantenimiento. *Revista de Psicología del Deporte*, 7(2), 69-94.
- Chirivella, E. C. (2001). Deporte, salud, bienestar y calidad de vida. *Cuadernos de psicología del deporte*, 1, 27-38. <https://revistas.um.es/cpd/article/view/100521>
- Clarke, A., Haag, K. i Owen, N. (1986). Fitness Programs for Prison Inmates. *The Achper National Journal*, 112, 11-14.
- Clemmer, P. (1940). *The prison community*. Cristopher Publishing Co.
- Clifford, J. i Marcus, G. E. (1986). *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. University of California Press.
- Coalter, F. (1996). *Sport and Anti-Social Behavior: A Policy Analysis*. Scottish Sports Council.
- Coalter, F. (2007). *A wider social role for sport: Who's keeping the score?* Routledge.
- Coffey, A. i Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data*. Sage.
- Cohen, L. i Manion, L. (1990). *Métodos de investigación en educación*. La Muralla.

- Collins, M. i Kay, T. (2003). *Sport and Social Exclusion*. Routledge.
- Comack, E. (2008). *Out There/In Here: Masculinity, Violence, and Prisoning*. Fernwood Publishing.
- Comfort, M. (2008). *Doing Time Together: Love and Family in the Shadow of the Prison*. University of Chicago Press.
- Comissió europea (2007). *Libro blanco sobre el deporte*. COM(2007) 391 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A52007DC0391>
- Condon, L., Hek, G. i Harris, F. (2008). Choosing health in prison: Prisoners' view on making healthy choices in England prisons. *Health Education Journal*, 67(3), 155-166. <https://doi.org/10.1177/0017896908094633>
- Conger, J. i Kanungo, R. (1988). The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice. *The Academy of Management Review*, 13(3), 471-482. <http://www.jstor.org/stable/258093>
- Conley, D. (2004). *The Pecking Order*. Pantheon.
- Council of Europe: Committee of Ministers. *Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules*, 11 January 2006, Rec (2006)2. <http://www.refworld.org/docid/43f3134810.html>
- Courtenay, W. H. (2000). Construction of masculinity and their influence on men's well-being: A theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50(10), 1385-1401. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(99\)00390-1](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(99)00390-1)
- Courtenay, W. H. i Sabo, D. (2001). Preventive health strategies for men in prison. A D. Sabo, T. A. Kupers i W. London (eds.), *Prison Masculinities* (pp. 157-172). Temple University Press.
- Craig, S.C. (2004). Rehabilitation versus control: an organizational theory of prison management. *Prison Journal*, 84(4), 92-114.

- Crewe, B. (2005). Prisoner society in the era of hard drugs. *Punishment & Society*, 7(4), 457-481. <https://doi.org/10.1177/1462474505057122>
- Crewe, B. (2007) Power, adaptation and resistance in a late-modern men's prison. *British Journal of criminology*, 47(2), 256-275. <https://doi.org/10.1093/bjc/azl044>
- Crewe, B. (2009). *The Prisoner Society: Power, Adaptation, and Social Life in an English Prison*. University Press.
- Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society*, 13(5), 509-529. <https://doi.org/10.1177/1462474511422172>
- Crewe, B. (2014). Not looking hard enough: masculinity, emotion, and prison research. *Qualitative Inquiry* 20(4), 392-403. <https://doi.org/10.1177/1077800413515829>
- Crewe, B. i levins, A. (2015). Closeness, distance and honesty in prison ethnography. A D.H. Drake, R. Earle i J. Sloan (eds), *The Palgrave Handbook of Prison Ethnography* (pp. 124-142). Palgrave Macmillan.
- Crittenden, C. (2013). *Gender and programming: A comparison of program availability and participation in U.S. Prisons for men and women*. [Doctoral dissertation, University South Carolina, USA]. <https://scholarcommons.sc.edu/etd/609>.
- Cruz, N., Morales, E. i Ramírez, L. E. (2011). Mujeres en prisión: una experiencia de sentido y de significado. *Itzalpalapa, Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, 69, 67-85. <https://www.redalyc.org/pdf/393/39348726004.pdf>
- Cunha, M. (2014). The ethnography of prison and penal confinement. *Annual Reviews of Anthropology*, 43(1) 217-233. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102313-030349>
- Darke, S. (2013). Inmate governance in Brazilian prisons. *Howard Journal of Criminal Justice*, 52, 272-284. <https://doi.org/10.1111/hojo.12010>

- Day, J. K. (2012). *Transforming criminal lives: A narrative study of selves, bodies and physical activity*. [Doctoral dissertation, University of Exeter, UK]. <http://hdl.handle.net/10036/4068>
- De Graaf, K. (2013). *Disciplining women/Disciplining bodies: Exploring how women negotiate health and bodily aesthetic in the carceral context*. [Doctoral dissertation, University of Ottawa, Canada]. <http://dx.doi.org/10.20381/ruor-3268>
- De Miguel-Calvo, E. (2012). Relaciones amorosas de pareja en las trayectorias vitales de las mujeres encarceladas. [Tesis doctoral, Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU, País Vasco]. <http://hdl.handle.net/10810/11331>
- De Viggiani, N. (2012). Trying to be something you are not: masculine performances within a prison setting. *Men and Masculinities*, 15(3), 271-291. <https://doi.org/10.1177/1097184X12448464>
- Deegan, M. (2007). The Chicago school of ethnography. A P. Atkinson, S. Delamont, A. Coffey, J. Lofland i L. H. Lofland (eds.), *Handbook of ethnography* (pp. 11-25). Sage.
- Del Rincón, D. (1997). *La metodología cualitativa orientada a la comprensión*. EDIOUC.
- DeMaeyer, M. (2009). Are prisons good education practice? *Convergence*, 42(2-4). 9-9-22.
- Denzin, N. i Giardina, M. (2009). *Qualitative inquiry and social justice: toward a politics of hope*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315421537>
- Denzin, N. K. (1994). The art and Politics of Interpretation. A N. K. Denzin i Y. S. Lincoln (eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 500-515). Sage.
- Denzin, N. K. i Lincoln, Y. S. (2005). Introduction. The Discipline and Practice of Qualitative Research". A Y. S. Lincoln and N. Denzin (Eds), *Handbook of Qualitative Research*, (3ª ed., pp. 1-32). Sage.
- Denzin, N. K. i Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage.

Departament de Justícia. (2007). *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2*. Generalitat de Catalunya.

http://justicia.gencat.cat/ca/departament/infraestructures/centres_penitenciaris/cp_brians_2/

Departament de Justícia. *Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya*.

Generalitat de Catalunya. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2006/09/05/329>

Departament de Justícia. *Descriptors estadístics serveis penitenciaris*. Generalitat de Catalunya.

http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/1_pob.html

(Consulta feta el 30 de març de 2019)

Department of Health (2004). *Choosing Health: Making Healthy Choices Easier*. Crown.

Devís-Devís, J. (1996). *Educación física, deporte y currículum*. Visor.

Devís-Devís, J., Martos-García, D. i Sparkes, A. C. (2010). Socialización y proceso de construcción de la identidad profesional del educador físico de una prisión. *Revista de Psicología del Deporte*, 19(1), 73-88.

<https://www.redalyc.org/pdf/2351/235116414005.pdf>

Devís-Devís, J., Martos-García, D., Valencia-Peris, A. i Peiró-Velert, C. (2017). La profesionalización de los educadores deportivos en prisiones europeas / Professionalization of Sport Educators in European Prisons. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, vol. 17, (66), 205-223.

<https://doi.org/10.15366/rimcafd2017.66.001>

Devís-Devís, J., Peiró-Velert, C. i Martos-García, D. (2012). *Sport and physical activity in European prisons: a perspective from sport personnel*. Universitat de València i Prisoners on the move. <http://www.derodeantraciet.be/wp->

<content/uploads/2016/09/Annex-2-Sport-and-physical-activity-in-european-prisons-UVEG.pdf>

- Devís-Devís, J. i Sparkes, A. (2004). La crisis de identidad de un estudiante universitario de educación física. La reconstrucción de un estudio biográfico. A A. Sicilia i J-M. Fernández-Balboa (coord.), *La otra cara de la investigación. Reflexiones desde la educación física* (pp. 83-108). Wanceulen.
- Dewa, L. H., Kyle, S. D., Hassan, L., Shaw, J. i Senior, J. (2015). Prevalence, associated factors and management of insomnia in prison populations: An integrative review. *Sleep medicine reviews*, 24, 13-27. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2014.12.002>
- Dhami, M. K., Ayton, P. i Loewenstein, G. (2007). Adaptation to imprisonment: indigenous or imported? *Criminal Justice and Behaviour*, 34(8), 1085-1100. <https://doi.org/10.1177/0093854807302002>
- Direcció General de Serveis Penitenciaris (2011). *El model de rehabilitació a les presons catalanes. Generalitat de Catalunya*. http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf.
- Direcció General de Serveis Penitenciaris (2013). *Els models de participació i convivència. Evolució del paradigma d'intervenció ambiental al CP Lledoners*. Generalitat de Catalunya. http://justicia.gencat.cat/web/.content/enllacos/pdf/informe_projecte_participacio_llledoners.pdf.
- Direcció General de Serveis Penitenciaris. (2018). *Programa marc del model de participació i convivència als centres penitenciaris de Catalunya*. Generalitat de Catalunya. http://justicia.gencat.cat/web/.content/home/ambits/reinsercio_i_serveis_peni/serveis_penitenciaris/participacio-convivencia/participacio_convivencia_cp.pdf.
- Dishman, R. K. (Ed.). (1994). *Advances in exercise adherence*. Human Kinetics Publishers.

- Donnelly, P. i Coakley, J. (2002). *The Role of Recreation in Promoting Social Inclusion*. Laidlaw foundation.
- Douglas, N., Plugge, E. i Fitzpatrick, R. (2009). The impact of imprisonment on health: what do women prisoners say? *Journal of epidemiology and community health*, 63(9), 749-754. <https://doi.org/10.1136/jech.2008.080713>
- Draine, J., Wilson, A. B. i Pogorzelski, W. (2007). Limitations and potential in current research on services for people with mental illness in the criminal justice system. *Journal of Offender Rehabilitation*, 45(3-4), 159-177. https://doi.org/10.1300/J076v45n03_07
- Duran, J. (1996). Deporte, Violencia y Educación. *Revista de Psicología del Deporte*, 5(2), 103-109.
- Durcan, G. (2008). *From the Inside: Experiences of prison mental health care*. Sainsbury Centre for Mental Health.
- Earle, R. (2014). Insider and Out: making sense of a prison experience and a research experience. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 429-438. Sage. <https://doi.org/10.1177/1077800413515832>
- Earle, R. (2016). Race, ethnicity, multicultural and prison life. A Y. Jewkes, J. Bennett i B. Crewe (eds), *Handbook on Prisons* (2nd edition, pp. 568–585). Routledge.
- Elejabarrieta, F. (1991) *Tractaments penitenciaris per fases. La visió dels afectats*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Elger B. S. (2009). Prison life: television, sports, work, stress and insomnia in a remand prison. *International journal of law and psychiatry*, 32(2), 74-83. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2009.01.001>
- Ellis, C. (2007). Telling secrets, revealing lives: relational ethics in research with intimate others. *Qualitative Inquiry*, 13(1), 3-29. <https://doi.org/10.1177/1077800406294947>

- Elsevier (2015). Manging sport for social change: The state of play. *Sport Management Review*, 18(1), 1-5. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2014.12.001>
- Escohotado, A. (2001). *Filosofía y metodología de las ciencias sociales*. UNED.
- Esmaeilzadeh, M. R., Mottaghy, M. R. i Mohamadi, F. (2019). Mental health status and resilience of female prisoners with an interventional role of physical activity. *Journal of Research & Health*, 9(6), 488-495. <https://doi.org/10.32598/jrh.9.6.488>
- Esposito, M. (2012). "Double Burden": A qualitative study of unhealthy prisoners in Italy. *Journal of Prisoner Health*, 8, 35-44. <https://doi.org/10.1108/17449201211268273>
- Esposito, M. (2020). The Right to Physical Activity in Italian Prisons: Critical Considerations on Official Data. *Sociology Mind*, 10, 19-34. <https://doi.org/10.4236/sm.2020.101003>
- Etherington, K. (2007). Ethical research in reflexive relationships. *Qualitative Inquiry*, 13(5), 599-616. <https://doi.org/10.1177/1077800407301175>
- Ewles, L. (2005) *Key topics in public health: Essential briefings on prevention and health promotion*. Elsevier.
- Farrant, F. (2014). Unconcealment: What happens when We tell stories. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 461-470. <https://doi.org/10.1177/1077800413516271>
- Fazel, S. i Baillargeon, J. (2011). The health of prisoners. *Lancet* 377(9769), 956-965. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(10\)61053-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(10)61053-7)
- Fazel, S. i Danesh, J. (2002). Serious mental disorder in 23000 prisoners: a systematic review of 62 surveys. *Lancet*, 359(9306), 545-550. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)07740-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)07740-1)
- Fazel, S., Xenitidis, K. i Powell, J. (2008). The prevalence of intellectual disabilities among 12.000 prisoners: a systematic review. *International journal of law and psychiatry*, 31(4), 369-373. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2008.06.001>

- Fernández, R. (Noviembre de 2005). *Introducción al Sistema Penitenciario Español*. Docplayer. <https://docplayer.es/7900389-Introduccion-al-sistema-penitenciario-espanol-1-autor-rafael-fernandez-cubero.html>
- Fernández-Ballesteros, R. i Macía, A. (1993). Calidad de vida en la vejez. *Intervención social*, 2(5), 77-94.
- Fernández-Lasa, U., Usabiaga, O., Martos-García, D. i Castellano, J. (2015). Creating and maintaining social networks: women's participation in Basque pilota. *RICYDE. Revista internacional de ciencias del deporte*, 40(11), 129-144. <http://dx.doi.org/10.5232/ricyde2015.04003>
- Ferrell, J. (1998). Criminal Verstehe. Inside the Immediacy of Crime. A J. Ferrell i S. Mark (eds), *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research* (pp. 20-42). Northeastern University Press.
- Fetterman, D. (2010). *Ethnography. Step by step*, (3rd ed.). Sage.
- Fine, G. (ed.). (1995). *A second Chicago school?* The University of Chicago Press.
- Flick, U. (2002). *An introduction to Qualitative Research*. Sage.
- Flood, M. (2008). Men, sex and homosociality: How bonds between men shape their sexual relations with women. *Men and Masculinities*, 10(3), 339–359. <https://doi.org/10.1177/1097184X06287761>
- Flores, G., Prat, M. i Soler, S. (2015). Echando la vista atrás: la voz del profesorado de educación física sobre su trayectoria profesional en una escuela multicultural. *Apunts, Educació Física i Esports*, 122, 88-98. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.cat.\(2015/4\).122.10](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.cat.(2015/4).122.10)
- Flores, G., Prat, M. i Soler, S. (2016). La visión del profesorado de Educación Física sobre la presencia del alumnado de origen extranjero en la escuela: ¿oportunidad o problema? *Retos*, 31, 64-68. <https://doi.org/10.47197/retos.v0i31.44307>

- Fornons, D. (2008). La práctica deportiva en la prisión: rehabilitación o evasión. A L. Cantarero, F. X. Medina y R. Sánchez (Eds), *Actualidad en el deporte: Investigación y aplicación. XI Congreso de Antropología: retos teóricos y nuevas prácticas = XI. Antropologia Kongresua: erronka teorikoak eta praktika berriak (1)* (pp. 215-227). Donostia: Ankulegi Antropologia Elkartea.
- Foucault, M. (1978). *Vigilar y Castigar. Nacimiento de la prisión*. Siglo Veintiuno Editoriales.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The birth of Prison*. Vintage Books.
- Francis, P. (2012). Sport and Harm. *Criminal Justice Matters*, 88, 14-15. <https://doi.org/10.1080/09627251.2012.695499>
- Freire, P. (1969). *La educación como práctica de libertad*. Tierra Nueva.
- Freire, P. (2008). *Pedagogía de la autonomía: saberes necesarios para la práctica educativa*. Siglo XXI editors.
- Frey, J. H. i Delaney, T. (1996). The Role of Leisure Participation in Prison. *Journal of Offender Rehabilitation*, 23(1-2) 79-89. https://doi.org/10.1300/J076v23n01_08
- Fryer, L. J. (2005). *Silenced voices: A narrative study of women's experiences of prison life: Implications for pedagogy and quality of life experience*. [Doctoral dissertation. The Claremont Graduate University, USA]. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database (3192278).
- Fundació Barça (2019). *Formació en metodologia futbolnet al CP Brians 2* [Manuscrit inèdit]. Centre Penitenciari Brians 2. Sant Esteve Sesrovires.
- Gacek, J. (2018). 'Me Time': (Re)Presenting self and carceral spaces. A S. Kohm, K. Walby, K. Gorkoff, M. Bertrand i B. Dobchuk-Land, *The Annual Review of Interdisciplinary Justice Research*, 7, (pp. 346–371).

- Gallagher, E. (2001). Elders in prison. Health and well-being of older inmates. *International Journal of Law and Psychiatry*, 24, 325-333. [https://doi.org/10.1016/s0160-2527\(00\)00080-7](https://doi.org/10.1016/s0160-2527(00)00080-7)
- Gallant, D., Sherry, E. i Nicholson, M. (2015). Recreation or rehabilitation? Managing sport for development programs with prison populations. *Sport Management Review*, 18(1), 45-56. <http://dx.doi.org/10.1016/j.smr.2014.07.005>
- Gallizo, M. (2010) *Prólogo. A Secretaria General de Instituciones Penitenciarias. El sistema penitenciario español*. Secretaria General de Instituciones Penitenciarias.
- Gambaders Events (2019). *Corre en gran*. <https://www.correengran.cat/>
- García Ferrando, M., Lagardera, F. i Puig, N. (2002). Cultura deportiva y socialización. A M. García Ferrando, F. Lagardera i N. Puig (comps.), *Sociología del Deporte* (pp. 13-39). Alianza Editorial.
- García, A. (2018) La arquitectura penitenciaria de cuarta generación ¿pueden ser más humanas las prisiones? *Revista Electrónica de Estudios Penales y de la Seguridad*, 3, 1-22.
- Garland, D. (1990). *Punishment and modern society: a study in social theory*. University of Chicago Press.
- Garrido, V. (1987). *Delincuencia juvenil: orígenes, prevención y tratamiento*. Alhambra.
- Geertz C. (2000). *Preface to the reissue of the interpretation of cultures*. Basic Books.
- Geertz, C. (1998). Deep Hanging Out, *The New York review of books*, 45(16), 69-72.
- Gentleman, A. (2012, may 22). Inside Halden, the most humane prison in the world. *The Guardian*, 22 may 2012. <https://www.theguardian.com/society/2012/may/18/halden-most-humane-prison-in-world>

- Gerber, J. i Fritsch, E. J. (1995). Adult academic and vocational correctional education programs: a review of recent research. *Journal of Offender Rehabilitation*, 22(1-2), 119–142. https://doi.org/10.1300/J076v22n01_08
- Ghanbarzadeh, M. i Mohamadi, A. (2012). Aerobic exercise on mental health of prisoner people. *Journal of Physical Education and Sport*, 12(2), 217.
- Gil Flores, J. (1994). *Análisis de datos cualitativos*. PPU.
- Gillespie, W. (2003). *Prisonization: Individual and institutional factors affecting inmate conduct*. LFB Scholarly.
- Goetz, J. i Lecompte, M. (1988). *Etnografía y diseño cualitativo en investigación educativa*. Morata.
- Goffman, E. (1961). *Asylums*. Doubleday Anchor Books.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall.
- Goffman, E. (1988). *Internados: ensayo sobre la situación social de los enfermos mentales*. Amorrortu Editores.
- Gómez, A. (2006). Sí mismo e identidad social. A A. Gómez, E. Gaviria i I. Fernández (Coords.), *Psicología social* (pp. 231-295). Sanz y Torres.
- Gómez, S. (2016). Mujeres en prisión: reinserción de la mano de los pisos de acogida. [Trabajo fin de grado, Universidad del País Vasco, País Vasco]. <http://hdl.handle.net/10810/18684>
- Gordon, B. R., McDowell, C. P., Hallgren, M., Meyer, J. D., Lyons, M. i Herring, M. P. (2018). Association of efficacy of resistance exercise training with depressive symptoms: meta-analysis and meta-regression analysis of randomized clinical trials. *JAMA psychiatry*, 75(6), 566-576. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2018.0572>

- Gras, L. (2003). Carrieres sportives en milieu carceral: l'apprentissage d'un nouveau rapport a soi. *Sociétés contemporaines*, 1(1-2), 191-213.
<https://doi.org/10.3917/soco.049.0191>
- Gras, L. (2005). Inmates on sports-related leaves: a decisive experience. *Champ Penal/Penal field*, 2. <https://doi.org/10.4000/champpenal.2302>
- Grayzel, J. (1978). The functions of play and the play motif at a state penitentiary. A M. Dalter (ed.), *Play Anthropological Perspectives* (pp. 94-103). Leisure Press.
- Greenberg, E., Dunleavy, E. i Kutner, M. (2007). *Literacy behind bars. Results from the 2003 national assessment of adult literacy prison survey*.
<https://nces.ed.gov/pubs2007/2007473.pdf>.
- Guagliardo, V. (1997). *Dei dolori e delle pene. Saggio abolizionista e sull'obiezione di coscienza*. Sensibili alle foglie.
- Guba, E. G. (1989). Criterios de credibilidad en la investigación naturalista. A J. Gimeno Sacristán i A. Pérez Gómez (eds.), *La enseñanza: su teoría y su práctica* (3ª ed., pp. 148-165). Akal.
- Guba, E. G. i Lincoln, Y. S. (1981). *Effective evaluation: improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches*. Jossey-Bass.
- Guba, E. G. i Lincoln, Y. S. (1990). *Fourth generation evaluation* (2ª ed.). Sage.
- Gudmundsdottir, S. (1996). The teller, the tale and the one being told: The narrative nature of the research interview. *Curriculum Inquiry*, 26(3), 293-306.
<https://doi.org/10.1080/03626784.1996.11075463>
- Gutiérrez, M. (2004). El valor del deporte en la educación integral del ser humano. *Revista de Educación*, 335, 105-126.
- Hagan, J. (1989). Role and significance of sport/recreation in the penal System. *Prison Service Journal*, 75, 9-11.

- Hammersey, M. i Atkinson, P. (1994). *Etnografía. Métodos de investigación*. Paidós.
- Haney, C. (January, 2002). The Psychological Impact of Incarceration: Implications for Post-Prison Adjustment. *From prison to home*. Conference funded by the U.S. Department of Health and Human Services. https://www.researchgate.net/publication/237817388_The_Psychological_Impact_of_Incarceration_Implications_for_Post-Prison_Adjustment
- Harding, T. (1984). Depression en milieu carcéral. *Psychiatrie et epidemiologie. Psychologie Medicale*, 16(5), 835-839.
- Harner, H. M. i Budescu M. (2014). Sleep quality and risk for sleep apnea in incarcerated women. *Nursing Research*, 63(3), 158-169. <https://doi.org/10.1097/NNR.0000000000000031>
- Harner, H., Hanlon, A. L. i Garfinkel, M. (2010). Effect of Iyengar yoga on mental health of incarcerated women: A feasibility study. *Nursing research*, 59(6), 389-399. <https://doi.org/10.1097/NNR.0b013e3181f2e6ff>
- Hately, G. i Mandic, S. (2019). Physical activity, physical function and quality of life in community-based maintenance cardiac rehabilitation. *Health Education Journal*, 78(5), 524-536. <https://doi.org/10.1177/0017896918823821>
- Herbert, K., Plugge, E., Foster, C. i Doll, H. (2012). Prevalence and risk factors for non-communicable diseases in prison populations worldwide. *The Lancet*, 397, 1975-82. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60319-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60319-5)
- Hetland, H., Eikeland, O. J., Manger, T., Diseth, A. i Asbjørnsen, A. (2007). Educational background in a prison population. *The Journal of Correctional Education*, 58(2), 145-156. <https://eric.ed.gov/?id=EJ796174>
- Hicks, A. M. (2012). Learning to Watch Out: Prison Chaplains as Risk Managers. *Journal of contemporary ethnography*, 41(6), 636-667. <https://doi.org/10.1177/0891241612452139>

- Hitchcock, H. (1990). Prisons. Exercise versus recreation. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 61(6), 84-88.
<https://doi.org/10.1080/07303084.1990.10604561>
- Holman Jones, S., Adams, T. E. i Ellis, C. (eds.). (2013). *Handbook of autoethnography*. Routledge.
- Horton, P. B. i Hunt, C. L. (1987). *Sociología*. MacGraw-Hill.
- Howarth, K. (2000.) Context as a factor in teacher's perception of the teaching of thinking skills in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 19(3), 270-286. <https://doi.org/10.1123/jtpe.19.3.270>
- Hsu, H. F. (2005). The patterns of masculinity in prison sociology: A case study in one Taiwanese prison. *Critical Criminology*, 13, 1-16.
- Hulley, S., Crewe, B. i Wright, S. (2016). Re-examining the Problems of Long-term Imprisonment. *British Journal of Criminology*, 56(4), 769-792.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azv077>
- levins, A. (2018). *Adaptation, Moral Community and Power in a Prison for Men Convicted of Sex Offences*. [Dissertation Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy. University of Cambridge. UK].
<https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/275211/levins-2018-PhD.pdf?sequence=1>
- Ionescu, S., Parisot, D. i Irode, A. (2010). Le sport en milieu carcéral: la perception des détenus sur la pratique sportive. *Sport Science Review*, XIX, (1-2), 149-158.
<https://doi.org/10.2478/v10237-011-0009-8>
- Irwin, J. (2009). *Lifers: Seeking Redemption in Prison*. New York: Routledge.
- Irwin, J. (2009). *Lifers: Seeking Redemption in Prison*. Routledge.
- Israel, M. i Hay, I. (2006). *Research Ethics for Social Scientists*. Sage.

- Itulua-Abumere, F. (2013). Understanding Men and Masculinity in Modern Society. *Open Journal of Social Science Research*, 1(2), 42–45. https://www.researchgate.net/publication/259693976_Understanding_Men_and_Masculinity_in_Modern_Society
- Iwamoto, D. K., Gordon, D., Oliveros, A., Perez-Cabello, A., Brabham, T., Lanza, S. i Dyson, W. (2012). The Role of Masculine Norms and Informal Support on Mental Health in Incarcerated Men. *Psychology of men & masculinity*, 13(3), 283-293. <https://doi.org/10.1037/a0025522>
- Jeunea, D. (1992). De la mise en œuvre d’une pratique sportive, à l’élaboration d’une demande de soin. *Sport, Toxiques, Dépendance: Congrès International* (pp. 218-222). CNDT.
- Jewkdelli, R., Maier, K. i Hannah-Moffat, K. (2015). Strategic masculinities: Vulnerabilities, risk and the production of prison masculinities. *Theoretical Criminology*, 19(4), 491-513. <https://doi.org/10.1177/1362480614565849>
- Jewkes, Y. (2005). Men behind bars. “Doing” masculinity as an adaptation to imprisonment. *Men and Masculinities*, 8(1), 44-63. <https://doi.org/10.1177/1097184X03257452>
- Jewkes, Y. (2012). Autoethnography and emotion as intellectual resources: Doing prison research differently. *Qualitative Inquiry*, 18(1), 63-75. <https://doi.org/10.1177/1077800411428942>
- Jewkes, Y. (2014). An introduction to ‘doing prison research differently’. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 387-391. <https://doi.org/10.1177/1077800413515828>
- Jones, S. G. (2013). *Perspectives of physical education from teachers, staff, and students in a juvenile justice setting*. [Unpublished doctoral dissertation, The University of Alabama, USA].

- José Pérez-Gándara, J. (2005). De la "cárcel legal" a la "cárcel real". *En la calle: revista sobre situaciones de riesgo social*, 2, 2-4.
<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2690233.pdf>
- Kaufman, P. i Wolff, E. A. (2010). Playing and Protesting: Sport as a Vehicle for Social Change. *Journal of Sport and Social Issues*, 34(2), 154–175.
<https://doi.org/10.1177/0193723509360218>
- Khaled, M. (2017) *Caracterización de los elementos clave que influyen en el comportamiento violento en el medio penitenciario y orientaciones para la formación de educadores*. [Tesis doctoral, Universidad de Granada, Andalucía].
<http://hdl.handle.net/10481/48094>
- Kupers, T. (2001). Mental health in men's prisons. A D. Sabo, T. A. Kupers i W. London (eds.), *Confronting prison masculinities: The gendered politics of punishment* (pp. 111–117). Temple University Press.
- L.O.G.P. (1979). Ley orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria. (BOE 239, de 5-10-1979).
- Lahman, M. K., Geist, M. R., Rodríguez, K. L., Graglia, P. i DeRoche, K. K. (2011). Culturally responsive relational reflexive ethics in research: The three Rs. *Quality & quantity*, 45(6), 1397-1414. <https://doi.org/10.1007/s11135-010-9347-3>
- Lamo de Espinosa, E. (2002). Socialització. A J. Conill (ed.), *Glossari per a una societat intercultural* (pp.336-340). Bancaixa.
- Latorre, A., Rincón, D. i Arnal, J. (1996). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Hurtado Mompeo Editor.
- Lawler, E. E. (1973). *Motivation in work organisations*. Brooks/Cole.
- Lawlor, D. A. i Hopker, S. W. (2001). The effectiveness of exercise as an intervention in the management of depression: systematic review and meta-regression analysis of

randomised controlled trials. *BMJ*, 322, 763.

<https://doi.org/10.1136/bmj.322.7289.763>

Lawrence, S., Mears, D. P., Dubin, G. i Travis, J. (2002). *The practice and promise of prison programming*. Urban Institute.

Leberman, S. (2007). Voices behind the walls: Female offenders and experiential learning. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 7(2), 113-130.

<https://doi.org/10.1080/14729670701485832>

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.

Leigey, M. E. (2007). Life while serving life: Examining the correctional experiences of older inmates serving a life without parole sentence [Doctoral dissertation, University of Delaware, Newark].

Leininger, M. (1994). *Evaluation criteria and critique of qualitative research studies*. *Qualitative research methods*. Sage.

Levy, K. (1997). The contribution of self-concept in the aetiology of adolescent delinquency. *Adolescence*, 32(127), 671-686.

Libbus, M. K., Genovese, J. A. i Poole, M. J. (1994). Organized aerobic exercise and depression in male county jail inmates. *Journal of Correctional Health Care*, 2, 5-16.

<http://dx.doi.org/10.1177/107834589500200102>

Liebling, A, Arnold, H. i Straub, C. (2012), *An Exploration of Staff-Prisoner Relationships at HMP Whitemoor: Twelve Years On*. National Offender Management Service.

Liebling, A. (1998). Ethnography at the Edge: Crime, Deviance, and Field Research. A J. Ferrell i M. S. Hamm (eds). *The British Journal of Criminology*, 41 (pp. 210-212).

<https://doi.org/10.1093/bjc/41.1.210>

Liebling, A. (1999). Doing research in prison: Breaking the silence? *Theoretical Criminology*, 3(2), 147-173. <https://doi.org/10.1177/1362480699003002002>

- Liebling, A. (2001). Whose side are we on? Theory, practice and allegiances in prison research. *British journal of criminology*, 41(3), 472-482.
- Liebling, A. (2011). Moral performance, inhuman and degrading treatment and prison pain. *Punishment & Society*, 13(5), 530-550. <https://doi.org/10.1177/1462474511422159>
- Liebling, A. (2014). Postscript: Integrity and Emotion in Prisons Research. *Qualitative Inquiry*, 20, 481-486. <https://doi.org/10.1177/1077800413516273>
- Liebling, A., assisted by Arnold, H, (2004). *Prisons and Their Moral Performance: A Study of Values, Quality, and Prison Life*. Oxford University Press.
- Liebling, A., Price, D. i Shefer, G. (2010). *The prison officer* (Second edition). <https://doi.org/10.4324/9780203832998>
- Liem, M. i Kunst, M. (2013). Is there a recognizable post-incarceration syndrome among released "lifers"? *International journal of law and psychiatry*, 36, 3-4. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2013.04.012>
- Lincoln, Y. S. (1995). Emerging Criteria for Quality in Qualitative and Interpretive Research. *Qualitative Inquiry*, 1(3), 275–289. <https://doi.org/10.1177/107780049500100301>
- Lincoln, Y. S. i Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage
- Lleixà, T. i Ríos, M. (2015). Service-Learning in Physical Education Teacher Training. Physical Education in the Modelo Prison, Barcelona. *Qualitative Research in Education*, 4(2), 106-133. <http://dx.doi.org/10.17583/qre.2015.1138>.
- Loeb, S. J. i Steffensmeier, D. (2011). Older inmates' pursuit of good health: a focus group study. *Research in gerontological nursing*, 4(3), 185–194. <https://doi.org/10.3928/19404921-20100730-01>
- Lorente, E. (2005). *Autogestión en Educación Física. Un estudio de caso en Secundaria*. [Tesis doctoral, INEFC, Universidad de Barcelona. Catalunya]. <http://hdl.handle.net/10803/2903>

- Lorente, E. (2008). Estimular la responsabilitat i la iniciativa: autogestió en educació física. *Apunts, Educació Física i Esports*, 92, 26-34.
- Lorente, E. i Joven, A. (2009). Autogestión en educación Física: una investigación etnográfica. *Cultura y educación*, 21(1), 67-79.
- Lorenzo, M., Aroca, C. i Alba, J. L. (2013). La pedagogía penitenciaria en España: luces y sombras. *Revista de Educación*, 360, 119-139 <https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2013-360-223>
- Lui, L. (2011). *A qualitative analysis of Chinese female offenders' adjustment to prison life*. [Doctoral dissertation, University of Hong Kong, China]. <http://hdl.handle.net/10722/179876>
- Lynch, W. J., Peterson, A. B., Sanchez, V., Abel, J., i Smith, M. A. (2013). Exercise as a novel treatment for drug addiction: a neurobiological and stage-dependent hypothesis. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 37(8), 1622–1644. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2013.06.011>
- MacPhail, A., Kirk, D. i Kinchin, G. (2004) Sport education: promoting team affiliation through physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 23(2), 106-122. <https://doi.org/10.1123/jtpe.23.2.106>
- Malinowski, B. (1961) *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. Oxford University Press.
- Malinowski, B. (1986). *Els argonautes del pacífic oriental*. Edicions 62.
- Mannocci, A., Mipatrini, D., D'Egidio, V., Rizzo, J., Meggiolaro, S., Firenze, A., Boccia, G., Santangelo, O. E., Villari, P., La Torre, G. i Masala, D. (2018). Health related quality of life and physical activity in prison: a multicenter observational study in Italy. *European journal of public health*, 28(3), 570-576. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckx183>

- Manzanos, C. (2007). Violencia, salud y drogas en prisión. A A. I. Cerezo i E. García (coords.), *La prisión en España: una perspectiva criminológica* (pp. 135-156). Comares.
- March, J. M. (2011). Empowerment: model i instrument de mesura basat en les variables primàries o efectives PIEQ (Primary Items Empowerment Questionnaire). [Tesi doctoral, Universidad de Girona, Catalunya]. <http://hdl.handle.net/10803/32036>
- Marquart, J. W. (1986). Doing Research in Prison: The Strengths and Weaknesses of Full Participation as a Guard. *Justice Quarterly*, 3(1), 15-32. <https://doi.org/10.1080/07418828600088771>
- Márquez, S., Rodríguez, J., i de Abajo, S. (2006). Sedentarismo y salud: efectos beneficiosos de la actividad física. *Apunts, Educació física i esports*, 83, 12-24.
- Martín, V. M., Vila, E. S. i de Oña, J. M. (2013). La investigación educativa en el ámbito de las instituciones penitenciarias: panorámica, desafíos y propuestas. *Revista de Educación*, 360, 16-35.
- Martínez, M. (1994). *La investigación cualitativa en etnografía en educación*. Trillas.
- Martínez, M. i Bujons, C. (coords.). (2001). *Un lugar llamado escuela. En la sociedad de la información y de la diversidad*. Ariel.
- Martínez, R. i Aledo, F. J (2003). Atención a la diversidad, salud y práctica físico-deportiva: un programa de prevención e intervención en V.I.H./SIDA en el medio penitenciario. *Indivisa, Boletín de estudios e investigación* 4, 110-130
- Martínez-Merino, N. (2018). *Understanding the meanings of sport and physical activity in prison: revealing incarcerated women's voices*. [Tesis doctoral, Universidad del País Vasco y Universitat de València. Gasteiz, País Vasco]. https://www.researchgate.net/publication/329808057_Jarduera_fisiko_eta_kirolare_n_esanahiak_espetxean_emakume_presoen_ahotsak_argitara_Understanding_th

[e meanings of sport and physical activity in prison revealing incarcerated women's voices](#)

- Martínez-Merino, N., Martín-González, N., Usabiaga, O. i Martos-García, D. (2015). Jarduera fisikoaren rola emakume presoen bizi kalitatean. Euskal Autonomi Erkidegoko bost preso ohien espetxeratze aldiko ongizatearen inguruko bizipenak. *Uztaro*, 95, 99-115. <https://doi.org/10.26876/uztaro.95.2015.5>
- Martínez-Merino, N., Martín-González, N., Usabiaga, O. i Martos-García, D. (2017). Physical activity practiced by incarcerated women: A systematic review. *Health Care for Women International*, 38(11), 1152-1169. <https://doi.org/10.1080/07399332.2017.1368515>
- Martínez-Merino, N., Martín-González, N., Usabiaga, O., i Martos-García, D. (2018). Beneficios y barreras identificadas por las presas que practican actividad física: Una revisión cualitativa de la literatura. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deportes y Recreación*, 34, 44-50. <https://doi.org/10.47197/retos.v0i34.57650>
- Martínez-Merino, N., Martos-García, D., Lozano-Sufrategui, L., Martín-González, N. i Usabiaga, O. (2019). Frictions, cracks and micro-resistances: physical activity and sport as strategies to dignify imprisoned women, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(2), 217-230. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2018.1493526>
- Martín-González, N., Martínez-Merino, N., Martos-García, D. i Usabiaga-Arruabarrena, O. (2019b). Entrando y saliendo: una historia de droga y deporte con mujeres presas. *Ágora para la Educación Física y el Deporte*, 21, 148-169. <https://doi.org/10.24197/aefd.0.2019.148-169>
- Martín-González, N., Martínez-Merino, N., Usabiaga, A. y Martos-García, D. (2018). ¿Puede el fútbol favorecer relaciones interpersonales positivas entre mujeres encarceladas? *Revista Internacional de deportes colectivos*, 35, 17-30.

- Martín-González, N., Martínez-Merino, N., Usabiaga, A. y Martos-García, D. (2016). La reinserción mediante las actividades físico-deportivas en un piso de acogida de mujeres presas. Al VI Congreso del deporte en Euskadi: *El valor transversal del deporte*, San Sebastián. pp. 252-257.
- Martín-González, N., Martínez-Merino, N., Usabiaga-Arruabarrena, O. i Martos-García, D. (2019a). (Re)construcción de identidades sociales en entornos penitenciarios: las presas deportistas. *Revista de Psicología del Deporte*, 28(2), 59-66.
- Martín-González, N., Martínez-Merino, N., Usabiaga-Arruabarrena, O. y Martos-García, D. (2020). Los significados que una madre presa y drogodependiente asigna a las actividades físico-deportivas: sus relaciones con la reinserción y la terapia. *RICYDE. Revista Internacional de Ciencias del Deporte*, 62(16), 381-395.
- Martos-García, D. (2005). *Etnografía d'un poliesportiu d'una presó*. [Tesi doctoral, Universitat de València. País Valencia].
- Martos-García, D. i Devís-Devís, J. (2017). “Ver, Oír, Callar y ...Aburrirse” en el trabajo de campo de una prisión: un relato auto etnográfico. *Movimiento*, 23(1), 53-66.
- Martos-García, D., Devís-Devís, J. i Sparkes, A.C. (2009a). Deporte “Entre rejas” ¿Algo más que control social? *Revista Internacional de Sociología*, 67(2), 391-412. <https://doi.org/10.3989/RIS.2007.07.26>
- Martos-García, D., Devís-Devís, J. i Sparkes, A.C. (2009b). Sport and physical activity in a high security Spanish prison: an ethnographic study of multiple meanings. *Sport, Education and Society*, 14(1), 77-96. <https://doi.org/10.1080/13573320802615189>
- Martos-García, D., Torrent, G., Durbà, V., Sainz, L. i Tamarit, E. (2014). El desarrollo de la autonomía y la responsabilidad en educación física: Un estudio de caso colaborativo en secundaria. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deportes y Recreación*, 26, 3-8. <https://doi.org/10.47197/retos.v0i26.34386>

- Martos-García, D., Tamarit, E. i Torrent, G. (2016). Negociando el currículum en educación física. Una propuesta práctica de cogestión. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deportes y Recreación*, 29, 223-228.
- Darabont, F (Director). (1994). *Cadena perpètua* [Pel·lícula]. Castle Rock Entertainment.
- Matthews, R. (2003). *Pagando tiempo. Una introducción a la sociología del encarcelamiento*. Edicions Bellaterra.
- Matthews, R. (2009). *Doing time: An introduction to the sociology of imprisonment*. Palgrave Macmillan.
- Matza, D. (1969). *Becoming Deviant*. Prentice-Hall.
- Maza, G. (2004). El capital social del deporte. A T. Lleixà i S. Soler (coord.), *Actividad física y deporte en las sociedades multiculturales. ¿Inclusión o segregación?* (pp. 43-56). Universitat de Barcelona, ICE-Horsori.
- Maza, G. i Carranza, M. (coords.) (2009). *Deporte, actividad física e inclusión social. Una guía para la intervención social a través de las actividades deportivas*. Consejo Superior de Deportes.
<http://www.planamasd.es/sites/default/files/programas/medidas/actuaciones/WEB-GUIA+I.pdf>
- McAuley, E., Mihalko, S. L. i Bane, S. M. (1997). Exercise and self-esteem in middle-aged adults: multidimensional relationships and physical fitness and self-efficacy influences. *Journal of behavioral medicine*, 20(1), 67–83.
<https://doi.org/10.1023/a:1025591214100>
- Meek, R. (2014). *Sport in Prison: Exploring the role of physical activity in correctional settings*. Routledge.
- Meek, R., Champion, N. i Klier, S. (2012). *Fit for Release: how sports-based learning can help prisoners engage in education, gain employment and desist from crime*. Prisoners Education Trust.

- Meek, R. i Lewis, G. (2012). The role of sport in promoting prisoner health. *International journal of prisoner health*, 8(3/4), 117-130. <https://doi.org/10.1108/17449201211284996>
- Meek, R. i Lewis, G. (2014a). Promoting well-being and desistance through sport and physical activity: the opportunities and barriers experienced by women in English prisons. *Women & Criminal Justice*, 24(2), 151-172. <https://doi.org/10.1080/08974454.2013.842516>
- Meek, R. i Lewis, G. (2014b). The impact of a sports initiative for young men in prison: Staff and participant perspective. *Journal of Sports and Social Issues*, 38(2), 95-123. <https://doi.org/10.1177/0193723512472896>
- Meirieu, P. (1998). *Frankenstein Educador*. Laertes
- Mejía, R. (2002). El microanálisis en el estudio de la mediación sociocultural de procesos cognoscitivos. A R. Mejía i S. A. Sandoval, *Tras las vetas de la investigación cualitativa* (pp. 101-122). Iteso
- Middleton, C. (1983). Inside Story. We go behind bars to find how sport is run in Winchester prison. *Sport and Leisure*, 24(5), 14-16.
- Milner, A., Shields, M. i King, T. (2019). The Influence of masculine norms and mental health on health literacy among men: evidence from the ten to men study. *American Journal of Men's Health*, 13(5). <https://doi.org/10.1177/1557988319873532>
- Molina, L. E., Tropp, L. R. i Goode, C. (2016). Reflections on prejudice and intergroup relations. *Current Opinion in Psychology*, 11, 120-124. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.08.001>
- Molleman, T. i Leeuw, F. L. (2012). The influence of staff on prison conditions of inmates: a multilevel approach. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 18(2), 217-233. <https://doi.org/10.1007/s10610-011-9158-7>

- Molleman, T. i van der Broek, T. C. (2014). Understanding the links between perceived prison conditions and prison staff. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 42, 33-53. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2014.01.001>
- Morse, J. M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K. i Spiers, J. (2002). Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 13-22. <https://doi.org/10.1177/160940690200100202>
- Moscoso-Sánchez, D., De Léséleuc, E., Rodríguez-Morcillo, L., Pérez-Flores, A., i Muñoz-Sánchez, V. (2017). Expected outcomes of sport practice for inmates: A comparison of perceptions of inmates and staff. *Revista de Psicología del Deporte*, 26(1), 37-48.
- Moscoso-Sánchez, D., Pérez, A., Muñoz, V., González, M. i Rodríguez-Morcillo, L. (2012). El deporte de la libertad. Deporte y reinserción social de la población penitenciaria en Andalucía. *Anduli. Revista Andaluza de Ciencias Sociales*, 11, 55-69.
- Mukiza, F. (2014). Physical activity and prisoner's health: a qualitative systematic review. [Thesis Dissertation, Troms university, Norway]. <https://hdl.handle.net/10037/6398>
- Muller, A., Havnes, I., Rognli, E. i Bukten, A. (2018). Inmates with Harmful Substance Use Increase Both Exercise and Nicotine Use Under Incarceration. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(12), 2663. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph15122663>
- Muntaner, A. i Gago, A. M. (2015). El deporte como medio de reinserción social en Instituciones Penitenciarias. *Trances: Revista de transmisión del conocimiento y de la Salud*, 7(2), 273-298
- Murcia, N. i Jaramillo, L. G. (2001). La Complementariedad como Posibilidad en la Estructuración de Diseños de Investigación Cualitativa. *Cinta moebio*, 12, 194-204. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=10101204>

- Muriel, A., Caso, C., Pérez, F., Fernández, F. i Pérez, J. A. (2008). *Los programas físico deportivos en los centros penitenciarios*. Secretaría General de Instituciones Penitenciarias. Ministerio de Interior.
- Murillo, F. J. i Martínez-Garrido, C. (2010). *Investigación etnográfica*. UAM.
- Murphy, D. (1986). *Customers and thieves. An ethnography of shoplifting*. Hants.
- Murphy, E. i Dingwall R. (2011). The Ethics of Ethnography. A P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland i L. Lofland (eds.), *Handbook of Ethnography*, (pp. 339-351). Sage.
- Murtaza, S. T., Uddin, R., Imran, M. i Bari., M. A. (2011). Probing study on facilities of competitive sport in District Jail, Lucknow (India). *European Journal of Business and Management*, 3(8), 69-79.
- Nair, U., Jordan, J., Funk, D., Gavin, K., Tibbetts, E. i Collins, B. (2016). Integrating health education and physical activity programming for cardiovascular health promotion among female inmates: A proof of concept study. *Contemporary Clinical Trials*, 48, 65-69. <https://doi.org/10.1016/j.cct.2016.03.007>
- Nakagawa, G. (1993) Deformed subjects, docile bodies: disciplinary practices and subject-constitution in stories of Japanese American internment. A D.K. Mumby (ed.), *Narrative and social control: Critical perspectives*, (pp. 143-163). Sage. <http://dx.doi.org/10.4135/9781483345277.n7>
- Negro, C. (1995). Actividades en los centros penitenciarios. A P. Rodríguez i J. A. Moreno (dirs.), *Perspectivas de actuación en Educación Física*, (pp. 229-245). Universidad de Murcia.
- Nelson, M., Specian, V. L., Tracy, N. C. i DeMello, J. J. (2006). The effects of moderate physical activity on offenders in a rehabilitative program. *Journal of Correctional Education*, 57(4), 276-285.

- Newbold, G., Ian Ross, J., Jones, R. S., Richards, S. C. i Lenza, M. (2014). Prison Research from the Inside: The Role of Convict Autoethnography. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 439-448. <https://doi.org/10.1177/1077800413516269>
- Newton, C. (1994). Gender theory and prison sociology: Using theories of masculinities to interpret the sociology of prisons for men. *Howard Journal of Criminal Justice*, 33(3), 193-202. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.1994.tb00806.x>
- Nichols, G. (1997) A Consideration of Why Active Participation in Sport and Leisure Might Reduce Criminal Behaviour. *Sport, Education and Society*, 2(2), 181-190, <https://doi.org/10.1080/1357332970020203>
- Noakes, L. i Wincup, E. (2004). *Criminological research: Understanding qualitative methods*. Sage.
- Norman, M. (2017). Sport in the underlife of a total institution: Social control and resistance in Canadian prisons. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(5), 598-614. <https://doi.org/10.1177/1012690215609968>
- Norman, M. (2018). Researching sport in a 'Total Institution': reflections on research barriers and methodological adaptations in a study of prison physical culture. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 10(1), 17-31. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2017.1373143>
- O'Bryant, C., O'Sullivan, M. i Raudenski, J. (2000). Socialization of prospective physical education teachers: The story of new blow. *Sport, Education and Society*, 2(5), 177-193.
- Oja, P. i Telama, R. (1991). *Sport for all*. Elsevier Science Publishers.
- Olaitan, S., Shamaila, H., Sikiru, L. i Lawal, I. (2010). Correlates of selected indices of physical fitness and duration of incarceration among inmates in some selected Nigeria prisons. *Ethiopian Journal of health sciences*, 20(1), 65-70. <https://doi.org/10.4314/ejhs.v20i1.69430>

- Opsal, T. (2012). 'Livin' on the straights': identity, desistance, and work among women post-incarceration. *Sociological Inquiry*, 82(3), 378-403. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2012.00421.x>
- Ozano, K. A. (2008). *The role of physical education, sport and exercise in a female prison* [Unpublished MSc dissertation, University of Chester, UK].
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Sage.
- Pedlar, A., Yuen, F. i Fortune, D. (2008). Incarcerated women and leisure: Making good girls out of bad? *Therapeutic Recreation Journal*, 42(1), 24-36. <https://js.sagamorepub.com/trj/article/view/927>
- Pérez Serrano, G. i Pérez de Guzmán, Ma V. (2006). *Que es la animación sociocultural. Epistemología y valores*. Narcea.
- Pérez, E. i Redondo, S. (1991). Efectos psicológicos de la estancia en prisión. *Papeles del psicólogo*, 48, 52-57. <http://www.papelesdelpsicologo.es/resumen?pii=485>
- Pérez, F. (2002). Programa de adherencia al ejercicio físico, dirigido a usuarios de programas de mantenimiento con metadona. *Revista Española Sanidad Penitenciaria*, 4, 114-117. <http://www.sanipe.es/OJS/index.php/RESP/article/view/235/518>
- Pérez-Moreno, F., Camara-Sanchez, M., Tremblay, J., Riera-Rubio, V., Gil-Paisan, L. i Lucia, A. (2007). Benefits of exercise training in Spanish prison inmates. *International Journal of Sports Medicine*, 28, 1046-1052. <http://dx.doi.org/10.1055/s-2007-965129>
- Peschers, G. i Patterson, A. (2011). Books open worlds for people behind bars: library services in prison as exemplified by the Münster Prison Library, Germany's "Library of the Year 2007". *Library Trends*, 59(3), 520-543. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0005>

- Phillips, C. i Earle, R. (2010). Reading difference differently? Identity, epistemology and prison ethnography. *British Journal of Criminology*, 50, 360-378.
<https://www.jstor.org/stable/43610763>
- Pierón, M. (2004). Estilo de vida, práctica de actividades físicas y deportivas, calidad de vida. *Fitness & Performance Journal*, 3(1), 10-17.
- Pievi, N. i Bravin, C. (2008). *Documento metodológico orientador para la investigación educativa*. Instituto Nacional de Formación Docente.
- Plugge E. H., Foster D. M., Yudkin, P. L. i Douglas N. (2009). Cardiovascular disease risk factors and women prisons in the UK: The impact of imprisonment. *Health promotion International*, 24(4), 334-343. <https://doi.org/10.1093/heapro/dap034>
- Plugge E., Douglas, E. i Fitzpatrick, R. (2006). *The health of women in prison: study findings*. Department of Public Health, University of Oxford.
- Prisoners on the move (2012). *The European Project: Prisoners on the move, move into sport, move through sport*. European Commission. https://derodeantraciet.be/wp-content/uploads/2016/09/final_report_prisoners.pdf
- Puig, J. M. (2003). *Prácticas morales. Una aproximación a la educación moral*. Paidós.
- Puig, J. M. i Martínez, M. (1989). *Educación moral y democracia*. Laertes.
- Puig, J. M. i Trilla, J. (1995). La educación en valores. Cuestiones de hoy y mañana. *Cuadernos de Pedagogía*, 240, 14-17.
- Rada, D. M. (2007). El rigor en la investigación cualitativa: Técnicas de análisis, credibilidad, transferibilidad y confirmabilidad. *Revista Venezolana de Investigación*, 7(1).
- Raedeke, T. D. (2007). The relationship between enjoyment and affective responses to exercise. *Journal of Applied Sport Psychology*, 19(1), 105-115.
<https://doi.org/10.1080/10413200601113638>

- Ramírez, W., Vinaccia, S. i Suárez, G. R. (2004). El impacto de la actividad física y el deporte sobre la salud, la cognición, la socialización y el rendimiento académico: una revisión teórica. *Revista de Estudios Sociales*, 18, 67-75.
<http://www.scielo.org.co/pdf/res/n18/n18a08.pdf>
- Randall C., Nowakowski S. i Ellis J. G. (2019). Managing acute insomnia in prison: evaluation of a "One-Shot" cognitive behavioral therapy for insomnia (CBT-I) intervention. *Behavioral sleep medicine*, 17(6), 827-836.
<https://doi.org/10.1080/15402002.2018.1518227>
- Real decreto 190/1996, de 9 de febrero por el cual se aprueba el Reglamento penitenciario (BOE núm. 40, de 15 de febrer de 1996).
- Redondo, S. (1989). El ambiente penitenciario: su análisis funcional y aplicaciones. *Delincuencia. Una revista interdisciplinar desde las ciencias sociales*, 1(2), 133-161.
- Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya. (2006) *Quaderns de legislació*, 60. Generalitat de Catalunya.
- Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciari (BOE núm. 40, de 15 de febrer; correcció d'errors en el BOE núm. 112, de 8 de maig).
- Restrepo, D. i Francés, P. (2016). Rasgos comunes entre el poder punitivo y el poder patriarcal. *Revista Colombiana de Sociología*, 39(1), 21-46.
<http://dx.doi.org/10.15446/rcs.v39n1.56340>
- Rhodes, L. (2004). *Total confinement: madness and reason in the maximum-security prison*. University of California Press.
- Rhodes, L. (2009). Ethnography in sites of total confinement. (2009) *Anthropology News*, 50(1), 6. <https://doi.org/10.1111/j.1556-3502.2009.05016.x>
- Richmond, R. L., Wilhelm, K. A., Indig, D., Butler, T. G, Archer, V. A. i Wodak, A. D. (2011). Cardiovascular risk among Aboriginal and non-Aboriginal smoking male prisoners:

inequalities compared to the wider community. *BMC Public Health*, 11, 783.
<https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-783>

Ríos Martín, J. i Cabrera, P. J. (1998). *Mil voces presas*. Universidad Pontificia de Comillas.

Ríos Martín, J. i Cabrera, P. J. (2002). *Mirando el abismo: El régimen cerrado*. Universidad Pontificia Comillas.

Ríos, M. (1986). L'activitat física-esportiva en una presó de dones. *Apunts, Educació Física i Esports*, 4, 52-59.

Ríos, M. (1987). La práctica físico-deportiva de la mujer en los sectores marginados de la sociedad: establecimientos preventivos y penitenciarios. A J.L. González Fernández (ed.), *Sociología del Deporte*, (pp. 107-128). Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco.

Ríos, M. (1989). Un modelo y diseño de una acción educativa: el juego y el deporte en la cárcel. A A. Ferrández (Dir.), *Modelos de educación en centros penitenciarios*, (pp. 137-144). Humanitas-Generalitat de Catalunya.

Ríos, M. (1997). *L'activitat física i la integració social*. (Manuscrit inèdit). Diputació de Barcelona.

Ríos, M. (2001). Los programas de educación física en los centros penitenciarios. A *Hoja Informativa del COPLEFC*, 36-37, 10-11.

Ríos, M. (2004). La educación física en los establecimientos penitenciarios de Cataluña. *Tándem, Didáctica de la Educación Física*, 15, 69-82.

Ríos, M. (2006). Educación Física e Inmigración en un contexto penitenciario. A *Actas del VI Congreso Internacional de Educación Física e Interculturalidad*. Murcia: Universidad de Murcia.

Robène, L. i Bodin, D. (2014). Sport, prison, violence: on imprisonment and confinement conditions – 'French Prison Sport' and the instruments of the world's good

- conscience. *The International Journal of the History of Sport*, 31(16).
<https://doi.org/10.1080/09523367.2014.949692>
- Rodríguez, J., Larrauri, E. i Güerri, C. (2018). Percepción de la calidad de vida en prisión. La importancia de una buena organización y un trato digno. *Revista internacional de sociología*, 76(2), e098. <https://doi.org/10.3989/ris.2018.76.2.16.159>
- Rodríguez, M. L. (2003). *Como orientar hacia la construcción del proyecto profesional. Autonomía individual, sistema de valores e identidad laboral de los jóvenes*. Desclee de Brouwer.
- Rogers, C. (1986). *Libertad y creatividad en educación en la década de los ochenta*. Paidós.
- Rubin, A. T. (2015). Resistance or friction: Understanding the significance of prisoners' secondary adjustments. *Theoretical Criminology*, 19(1), 23-42.
<https://doi.org/10.1177/1362480614543320>
- Ruiz-García, M. i Castillo-Algarra, J. (2014). Experiences of Foreign Women in Spanish Prisons. *Journal of Offender Rehabilitation*, 53(8), 587-599.
<https://doi.org/10.1080/10509674.2014.956966>
- Ruiz-Morales M. (2020). Penitentiary architecture as a representation of punishment. Different ways to understand prison sentence in history. *Política Criminal*, 15(19), 406-449. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-33992020000100406>
- Rutherford, M., i Duggan, S. (2009). Meeting complex health needs in prisons. *Public Health*, 123(6), 415-8. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2009.04.006>
- Sabo, D. (2001). Doing time, doing masculinity: sports and prison. A D. Sabo, T. A. Kupers i W. London (eds), *Prison masculinities* (pp. 61-66). Temple University Press.
- Salmon, P. (2001). Effects of physical exercise on anxiety, depression, and sensitivity to stress: A unifying theory. *Clinical Psychology Review*, 21, 33-61.
[https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(99\)00032-X](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(99)00032-X)

- Sánchez Bañuelos, F. (1986). *Bases para una didáctica de la educación física y el deporte*. Gymnos.
- Sánchez Bañuelos, F. (1996). *La actividad física orientada hacia la salud*. Biblioteca Nueva.
- Sánchez Bañuelos, F. (2001). Perspectivas y orientaciones para el deporte escolar. A V. Carratalà, J.F. Guzmán i M.A. Fuster (coord.), *Nuevas aportaciones al estudio de la Actividad Física y el Deporte* (pp. 175-187). Universidad de València.
- Sánchez, M.ª L. i Serrano, A. (2013). La etnografía: alternativa en investigación educativa. *Educación y futuro: revista de investigación aplicada y experiencias educativas*, 29, 41-68.
- Sandín, M. P. (2000). Criterios de validez en la investigación cualitativa: de la objetividad a la solidaridad. *Revista de Investigación Educativa*, 18 (1), 223-242.
- Sanmartín, R. (2003). *Observar, escuchar, comparar, escribir. La práctica de la investigación cualitativa*. Ariel
- Scarce, R. (2002). Doing time as an act of survival. *Symbolic Interaction*, 25, 303-321.
<https://doi.org/10.1525/si.2002.25.3.303>
- Schlosser, J. A. (2008). Issues in interviewing inmates. Navigating the methodological landmines of prison research. *Qualitative Inquiry*, 14(8), 1500-1525.
<https://doi.org/10.1177/1077800408318325>
- Schmid, T. J. i Jones, R. S. (1993). Ambivalent actions: Prison adaptation strategies of first-time, short-term inmates. *Journal of Contemporary Ethnography*, 21(4), 439-463.
<https://doi.org/10.1177/089124193021004002>
- Schwandt, T. A. (2007). *The SAGE dictionary of qualitative inquiry*. Sage.
<https://dx.doi.org/10.4135/9781412986281>
- Scott, S. (2011). *Total Institutions and Reinvented Identities*. Palgrave MacMillan.

- Secretaria General de Instituciones Penitenciarias (2011). *Módulos de Respeto. Manual de Aplicación*. Ministerio del Interior
- Segrave, J. O. (2000). Sport as escape. *Journal of Sport and Social Issues*, 24, 61-77. <https://doi.org/10.1177/0193723500241005>
- Sicilia, A. i De Haro, J. (1995). Actividad física en establecimientos penitenciarios. A P. Rodríguez i J. A. Moreno, *Perspectivas de actuación en Educación Física* (pp. 247-259). Universidad de Murcia.
- Siddiqi, Z., Tiro, J. A. i Shuval, K. (2011). Understanding impediments and enablers to physical activity among African American adults: a systematic review of qualitative studies. *Health education research*, 26(6), 1010–1024. <https://doi.org/10.1093/her/cyr068>
- Silberman, M. (1995). *A world of violence: Corrections in America*. Wadsworth Publishing.
- Smith, B. i McGannon, K. R. (2018). Developing rigor in qualitative research: Problems and opportunities within sport and exercise psychology. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 11(1), 101-121. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2017.1317357>
- Smith, B. i Sparkes, A. (2016). *Handbook of Qualitatives Research in Sport and Exercise*. Routledge.
- Smith, B. W., Tooley, E. M., Montague, E. Q., Robinson, A. E., Cospers, C. J. i Mullins, P. G. (2009). The role of resilience and purpose in life in habituation to heat and cold pain. *The journal of pain*, 10(5), 493-500. <https://doi.org/10.1016/j.jpain.2008.11.007>
- Soler, S., Ispizua, M. i Mendoza, N. (2017). Capítulo 6. Integración social y deporte. A M. García Ferrando, N. Puig, F. Lagardera, R. Llopis i A. Vilanova (coord.), *Sociología del deporte* (4a edició, pp.145-168). Alianza editorial.

- Souza, K. A. i Dhami, M. K. (2010). First-time and recurrent inmates' experiences of imprisonment. *Criminal Justice and Behaviour*, 37(12), 1330-1342. <https://doi.org/10.1177/0093854810379969>
- Sparkes, A. (1992). The Paradigms Debate: An Extended Review and a Celebration of Difference. A. A. Sparkes, *Research in Physical Education and Sport. Exploring Alternatives Visions* (pp. 1-60). The Falmer press.
- Sparkes, A. i Smith, B. (2014). *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product*. Routledge.
- Sparkes, A. (1990). *Curriculum change and physical education*. Deskin University.
- Stephenson, P. (2004). Mentally ill offenders are being wrongly held in prisons. *British Medical Journal (Clinical research ed.)*, 328, 1095. <https://doi.org/10.1136/bmj.328.7448.1095-c>
- Stevens, A. (2012). 'I am the person now I was always meant to be': Identity reconstruction and narrative reframing in therapeutic community prisons. *Criminology & Criminal Justice*, 12(5), 527-547. <https://doi.org/10.1177/1748895811432958>
- Stocking, G. (1999). La magia del etnógrafo. El trabajo de campo en la antropología británica desde Taylor a Malinowski. A. H. Velasco, J. García i A. Díaz de Rada, *Lecturas de antropología para educadores*, (pp. 43-93). Trotta.
- Stöver, H. i Thane, K. (2011). *Towards a continuum of care in the EU criminal justice system: A survey of prisoners' needs in four countries (Estonia, Hungary, Lithuania, Poland)* (vol. 20). Oldenburg University.
- Strandberg, K. W. (2004). Sports in prison. *Corrections Forum*, 13(5), 68-70.
- Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Salut. (2010). *Programa Marc d'activitat física, exercici físic, i esport*. No editat.

- Talleu, C. (2011). Links between the Sports Movements and Prisons. *Sport and Citizenship*, 17, 20.
- Taylor, S. J. i Bogdan, R. (1986). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación. La búsqueda de significados*. Paidós.
- Tibbetts, E. S. (2015). *Understanding incarcerated women's motivation to exercise* [Dissertation, Temple University, Philadelphia, USA].
<http://dx.doi.org/10.34944/dspace/3953>
- Torres, M. G, de Vaca, P., Morales, E. i Sánchez, A. I. (2008). Bienestar psicológico y hábitos saludables: ¿están asociados a la práctica de ejercicio físico? *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 8(1), 185-202.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2705527>
- Ugelvik, T. (2012). Prisoners and their victims: Techniques of neutralization, techniques of the self. *Ethnography* 13(3), 259-277. <https://doi.org/10.1177/1466138111435447>
- Ugelvik, T. (2014). *Power and Resistance in Prison: Doing Time, Doing Freedom*. (Trans. S. G. Evans). Palgrave Macmillan.
- Unió Europea (2001). *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*.
<http://www.europarl.europa.eu/spain/barcelona/resource/static/files/Publicacions/cartadretsfonamentals.pdf>.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2011). Prison reform and alternatives to imprisonment. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Prison_reform_concept_note.pdf
- United Nations. (1955). *Standard minimum rules for the treatment of prisoners*.
https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf
- United Nations. (1966). *Pacto internacional sobre los Derechos Civiles y Políticos*.
<https://www.ohchr.org/sp/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

- Vacca, J. S. (2004). Educated prisoners are less likely to return to prison. *Journal of Correctional Education*, 55(4), 297–305.
- Vaiciulis, V., Kavaliauska, S. i Radisauskas, R. (2011). Inmates' physical activity as part of the health ecology. *Open Medicine*, 6(5), 679-684. <https://doi.org/10.2478/s11536-011-0060-y>
- Valverde, J. (1988). *El proceso de inadaptación social*. Popular.
- Valverde, J. (1991). *La cárcel y sus consecuencias. La intervención sobre la conducta desadaptada*. Popular.
- Valverde, J. (1998). Retos penitenciarios al final del s. XX. *Eguzkilore: Cuaderno del Instituto Vasco de Criminología*, 12, 219-226. <http://hdl.handle.net/10810/27349>
- Van Ginneken, E. F. i Hayes, D. (2017). 'Just' punishment? Offenders' views on the meaning and severity of punishment. *Criminology & Criminal Justice*, 17(1), 62-78. <https://doi.org/10.1177/1748895816654204>
- Van Kalmthout, A., Hofstee-van der Meulen, F. i Dünkel, F. (2007). Comparative overview, conclusions and recommendations. A A. van Kalmthout, F. Hofstee-van der Meulen i F. Dünkel (eds.), *Foreign European prisons* (pp. 7-88). Wolf Legal Publishers.
- Van Zyl, D. i Snacken, S. (2009). *Principles of European prison law and policy: penology and human rights*. Oxford.
- Vanderstaay, S. L. (2005). One hundred dollars and a dead man: ethical decision making in ethnographic fieldwork. *Journal of Contemporary Ethnography*, 34(4), 371-409. <https://doi.org/10.1177/0891241605275478>
- Vanman, E. J. (2016). The role of empathy in intergroup relations. *Current Opinion in Psychology*, 11, 59-63. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.06.007>

- Varela-Ruiz, M. i Vives-Varela, T. (2016). Autenticidad y calidad en la investigación educativa cualitativa: multivocalidad. *Investigación en educación médica*, 5(19), 191-198. <http://dx.doi.org/10.1016/j.riem.2016.04.006>
- Velasco, H. i Díaz de Rada, Á. (2009). *La lógica de la investigación etnográfica: un modelo de trabajo para etnógrafos de la escuela*. Trotta.
- Velasco, H., García Castaño, J. i Díaz de Rada, A. (1999). Introducción. A Velasco, H., García, J. i A. Díaz de Rada, *Lecturas de antropología para educadores* (pp. 13-20). Trotta.
- Verdot, C., Champely, S., Clement, M. i Massarelli, R. (2010). Physical practice as a means to limit the noxious effects of prison confinement: Impact of a physical program on prisoners' perceived health and psychological well-being. *Psychologie du Travail et des Organisations*, 16(1), 63-78.
- Villaverde-Gutiérrez, C., Torres-Luque, G., Ábalos-Medina, G. M., Argente del Castillo, M. J., Guisado, I. M., Guisado-Barrilao, R. i Ramírez-Rodrigo, J. (2012). Influence of exercise on mood in postmenopausal women. *Journal of Clinical Nursing*, 21(7-8), 923-928. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2011.03972.x>
- Viñas, E. I. (2012). Pena, tratamiento y deporte. *Revista Digital de Estudios Humanísticos de la Universidad FASTA*, 2(2), 57-81.
- Wacquant, L. (2002) The curious eclipse of prison ethnography in the age of mass incarceration. *Ethnography*, 3(4). <https://doi.org/10.1177/1466138102003004012>
- Wagner, M., McBride, R. E. i Crouse, S. F. (1999). The effects of weight-training exercise on aggression variables in adult male inmates. *The Prison Journal*, 79(1), 72–89. <https://doi.org/10.1177/0032885599079001005>
- Waldram, J. B. (1998). Anthropology in prison: negotiating consent and accountability with a “captured” population. *Human Organization*, 57(2), 238-244.

- Waldram, J. B. (2009). Challenges of prison ethnography. *Anthropology News*, 50, 4-5.
<https://doi.org/10.1111/j.1556-3502.2009.05014.x>
- Warburton, D. E., Nicol, C. W. i Bredin, S. S. (2006). Health benefits of physical activity: the evidence. *Canadian Medical Association Journal*, 174(6), 801-809.
<https://doi.org/10.1503/cmaj.051351>
- Weild, A. Gill, O., Bennett, D., Livingstone, S. J., Parry, J. V. i Curran, L. (2000). Prevalence of HIV, hepatitis B, and hepatitis C antibodies in prisoners in England and Wales: A national survey. *Communicable Disease and Public Health*, 3(2), 121-6.
- Wheaton, B. (1995). Covert ethnography and the ethics of research: Studying sports subcultures. A A. Tomlinson i S. Fleming, *Ethics, Sport and Leisure: Crises and Critiques* (pp. 163-172). University of Brighton.
- World Health Organization. (1986). *The Ottawa charter for health promotion*.
<http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/index.html>
- World Health Organization. (2007). *Health in Prisons: A WHO Guide to the essential in prison health*. World health organisation.
- Wilcox, K. A. (1982). Differential Socialization in the Classroom: Implications for Equal Opportunity. A G. Spindler (ed.), *Doing the Ethnography of Schooling* (pp. 268-309). Holt, Rinehart and Winston.
- Wilcox, K. A. (1999). La etnografía como una metodología. A H. Velasco, J. García, J. y A. Díaz de Rada, *Lecturas de antropología para educadores* (pp. 95-126). Trotta.
- Williams, D. J., Walker, G. J. i Streat, W. B. (2005). Correctional recreation on death row: Should pardon be granted? *Journal of offender rehabilitation*, 42(2), 49-67.
- Williams, D., Collingwood, L., Coles, J. i Schmeer, S. (2015). Evaluating a rugby sport intervention programme for young offenders. *Journal of Criminal Psychology*, 5(1), 51-64. <https://doi.org/10.1108/JCP-05-2014-0008>

- Williams, T., Dunlap, E., Johnson, B. D. i Hamid, A. (1992). Personal safety in dangerous places. *Journal of contemporary ethnography*, 21(3), 343-374. <https://doi.org/10.1177/089124192021003003>
- Wolcott, H. F. (1973). *The man in the principal's office. An Ethnography*. University of Oregon.
- Wolcott, H. F. (1984). Ethnographers sans ethnography. The evaluation compromises. A D. Fetterman, *Ethnography in educational evaluation* (pp. 177-210). Sage.
- Wolcott, H. F. (1985). On Ethnographic Intent. *Educational Administration Quarterly*, 21(3), 187–203. <https://doi.org/10.1177/0013161X85021003004>
- Wolcott, H. F. (1990) *Writing up qualitative research*. Sage.
- Wolcott, H. F. (1999). Sobre la intención etnográfica. A H. Velasco, J. García, i A. Díaz de Rada, *Lecturas de antropología para educadores* (pp. 127-144). Trotta.
- Wolcott, H. F. (2005). *The art of fieldwork*, (2nd ed). Altamira Press.
- Woodall, J., Dixey, R. i South, J. (2013). Prisoners' perspectives on the transition from the prison to the community: Implications for settings-based health promotion. *Critical Public Health*. 23(2), 188-200. <https://doi.org/10.1080/09581596.2012.732219>
- Woods, P. (1987). *La escuela por dentro. La etnografía en la investigación educativa*. Paidós-MEC.
- World Health Organisation (2004). *Policy brief: reduction of HIV transmission in prisons*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/68713>
- Wright, J. (2016) Architecture and reformation. [Doctoral dissertation for the degree of Master of Architecture, Carleton University, Canada]. https://curve.carleton.ca/system/files/etd/f24b58ac-921f-4d6c-bae7-9b873c72c157/etd_pdf/130e4ed4dc126418364ba0de72a2708b/wright-architectureandreformation.pdf

- Wright, S. (2016). Power and Resistance in Prison: Doing Time, Doing Freedom. Ugelvik, T. (trans. S.G. Evans). *The Howard Journal of Crime and Justice*, 55, 370-371. https://doi.org/10.1111/hojo.7_12175
- Yeaman, A., Koetting, J. R. i Nichols, R. G. (1994). Critical theory, cultural analysis and the ethics of Educational Technology as social responsibility. *Educational Technology*, 34(2), 5-12.
- Youker, B. (2005) Ethnography and evaluation: their relationship and three anthropological models of evaluation. *Journal of multidisciplinary evaluation*, 2(3), 113-142.
- Young, K. (2019). *Sport, Violence and Society*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315737089>
- Yuen, F. (2011). Embracing emotionality: Clothing my “naked truths. *Critical Criminology*, 19, 75-88. <https://doi.org/10.1007/s10612-010-9123-7>
- Zubero. I. (2006). Ciudadanía ¿derecho o privilegio? A J. Ruiz-Morales, R. Valderra-Hernández, M. Rubio, C. Montero, D. Limón-Domínguez, J. L. Carrasco, *Primer Foro Internacional de Experiencias en Participación* (pp. 55-96). OKU Pando Ciudadanía.
- Zubiaur-González, M. (2017). ¿Se puede considerar el deporte como un instrumento de integración social de la población reclusa española? *Ágora para la Educación Física y el Deporte*, 19(1), 1-18. <https://doi.org/10.24197/aefd.1.2017.1-18>

**MARTA
LLORACH
SEGALA -
DNI
39702668E**

Digitally signed by
MARTA LLORACH SEGALA
- DNI 39702668E
DN: c=ES, sn=LLORACH
SEGALA,
givenName=MARTA,
serialNumber=IDCES-397
02668E, cn=MARTA
LLORACH SEGALA - DNI
39702668E
Date: 2021.07.14 11:17:05
+02'00'